819.0
C 90

COLUMNA

Cronicari moldoveni

CRONICARI MOLDOVENI

COLUMNA

859.0
C90

CRONICARI MOLDOVENI

Studiu introductiv
DAN HORIA MAZILU

Selecția textelor, glosar
ANATOL GHERMANSCHI

64.394

EDITURA MILITARĂ, BUCUREȘTI, 1987

Coperta colecţiei: FL. CREANGĂ
Ilustraţia copertei: C.I. TABARCEA

Istoria — izvorul viu al conștiinței naționale

Ne-am obișnuit — ne-a deprins astfel o tradiție a istoriografiei („întemeietorii" ei pot fi căutați, deopotrivă, între istorici și în rîndul istoricilor literaturii) căreia vremea scursă pare a-i consolida pozițiile conferindu-i un soi de inamovibilitate — să folosim termenul de *cronicari (moldoveni* și *munteni)* pentru o serie întreagă de *autori de scrieri istorice*, semnatari ai unor texte foarte greu (dacă nu chiar imposibil) de adunat într-un ansamblu omogen. Citind doar cîteva nume din seriile demult constituite de „cronicari" moldoveni și munteni, constatăm că apar convocați în același spațiu, dintre moldoveni, Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin și Ion Neculce (ca să nu-i amintim decît pe cei mai însemnați) iar dintre munteni — autorul *Letopisețului cantacuzinesc* și cel al *Cronicii Bălenilor*, Radu Greceanu, Stolnicul Constantin Cantacuzino, „Anonimul" brâncovenesc și Radu Popescu. Nu este rostul acestor pagini să pună în discuție problema adecvării „categorisirii" în sine. Orice lector își poate da însă lesne seama că între demersurile celor amintiți (izolînd, să zicem, doar atitudinea față de misiunea istoricului, lucrul cu izvoarele și profunzimea inspecției faptelor narate) există deosebiri importante și că încadrarea sub un calificativ global a scrierilor unui Grigore Ureche ori Stoica Ludescu, presupus autor al *Letopisețului cantacuzinesc* (texte mai apropiate, ca profil, de ceea ce se înțelege în chip obișnuit prin „cronică"), a operelor lui Miron Costin ori Constantin Cantacuzino (istorici de strălucită formație umanistă) și a textelor lui Ion Neculce sau Radu Popescu („memorialiști" înainte de toate) nu creează o platformă

propice descifrării efortului lăuntric (printr-o caracterizare foarte exactă a participărilor succesive) care a condiționat însăși propensiunea *lucrării istoriografice* în vechea cultură românească.

Consultate de autorii sintezelor moderne de istorie națională ca izvoare de primă mînă, valorificate de cercetătorii fenomenului literar, care au găsit în ele secvențe capitale ale năzuinței de alcătuire și șlefuire a scrisului „artist" (în literatura română veche a fost chiar instituit un *gen al literaturii cronicărești*), cronicile românești, mai cu seamă cele din veacul al XVII-lea (și operele celor trei mari moldoveni — Ureche, Miron Costin și Neculce, prezenți în antologia de față, sînt pilduitoare în acest sens), au reprezentat contribuții fundamentale la complexa strădanie de înstăpînire a limbii naționale în cultură, la cizelarea tiparelor și matricelor stilistice ale scrisului românesc. Serviciul adus de acești cărturari spiritualității poporului nostru a fost imens, căci ei, cei dintîi — zicea N. Cartojan — au meritul de a fi făcut din istorie un instrument al conștiinței naționale.

Patria ca istorie. Înflorirea, cu totul remarcabilă, a scrierilor cu caracter istoriografic pe care o adăpostește secolul al XVII-lea (cu o prelungire în cele dintîi decenii ale veacului următor) nu a constituit nicidecum un fenomen conjunctural. Nivelul, diversitatea, varietatea modalităților de abordare demonstrează că produsele acestei „epoci de vîrf" sînt firești concretizări ale unor preocupări ce se definesc prin durată și constanță. În cultura românească, unde exercițiul istoriografic era practicat de multă vreme, secolul al XVI-lea este dominat de un *sentiment acut al istoriei* (indiciu peremptoriu al instalării și închegării conștiinței istorice) care îi animă deopotrivă pe oamenii politici ca și pe cărturari. Întoarcerea către propriul trecut, consolidarea legăturilor cu înaintașii și punerea în valoare a tradițiilor naționale (toate semne ale unei *perenități*, ale unei *permanențe conștientizate*) sînt forme de manifestare ale ideii de *apartenență a prezentului la un curs comun al istoriei*. Această nouă înțelegere a *lumii ca succesiune*, a faptelor și evenimentelor aflate în perpetuă schimbare — o schimbare în timp ce cuprinde, verosimil, și conceptul de mișcare — își află originea în elementele ce aparțin unei concepții antropocentrice, sesizabilă în gîndirea filozofică a vremii, în variatele ipostaze în care prinde să capete contur „atitudinea individualistă". Modificarea, indiscutabil spectaculoasă, a unghiurilor de analiză și evaluare a universului exterior a fost reclamată de consolidarea și diversificarea interesului pentru

viața spirituală a omului, pentru construcțiile implicate în structurarea universului său interior.

Cărturarii și istoricii lui Ștefan cel Mare făcuseră eforturi serioase în direcția reașezării cronologiei, deformată ori lacunar consemnată de predecesorii „analiști", și a completării feluritelor lipsuri. Inscripțiile funerare — unele — sînt corijate, pomelnicul de la Bistrița este refăcut. Țelul lui Ștefan era predominant politic, firește, urmările intențiilor sale revin, însă, util, planului culturii.

Secolul al XVI-lea va da acestor strădanii de stabilire a legăturilor cu predecesorii, de conservare a inițiativelor lor, o marcă preponderent culturală. Ctitoriile veacurilor trecute sînt refăcute sau împodobite. *Zidirea pe vechile temelii* capătă semnificația solidarizării în construirea unui edificiu comun. Snagovul, reclădit de Neagoe Basarab, se așeza pe fundamentul unui lăcaș din secolul al XIV-lea. Marea ctitorie a aceluiași Neagoe de la Curtea de Argeș rezidea, în întruchiparea culmii arhitecturii renascentiste românești, o mai veche alcătuire a lui Vlad Dracul. Neagoe Basarab nu inova, desigur. Înaintea lui, Radu cel Mare zidise și el Mănăstirea Dealu pe locul unui monument mai vechi și rectitorise bisericile de la Tismana și Vodița. În Moldova, Petru Rareș își începe activitatea de constructor prin refacerea și decorarea unora dintre ctitoriile — Hîrlău, Dobrovăț — ale ilustrului său părinte. Probota, mănăstirea pe care Rareș o clădește, pe la 1530, spre a sluji drept necropolă familiei sale, era și ea o zidire din vremea primilor Mușatini. Același sens îl are și gestul lui Alexandru Lăpușneanu care reînnoiește ctitoria lui Alexandru cel Bun de la Bistrița. Și însirarea unor demersuri similare ar putea continua.

Se naște în această epocă un puternic — și constant întreținut — cult al „întemeietorilor" în narațiuni ce propun articularea unor „mituri" (Dragoș, Negru-vodă) și a unei mitologii locale. Evocările vagi, protocolare, din hrisoavele de întărire lasă locul unor referințe din ce în ce mai precise. Din însărcinarea lui Neagoe Basarab, socrul său, viteazul voievod Radu de la Afumați pune să se picteze în ctitoria de la Argeș o reprezentativă și foarte elocventă „istorie în portrete" a Țării Românești, însirare unde apar Nicolae Alexandru, Mircea cel Bătrîn, Vlad Dracul, Radu cel Mare, Neagoe Basarab (pe ale cărui veșminte, la fel ca pe cele ale lui Mircea cel Bătrîn, vulturul bicefal închipuie dreptul de moștenire a prerogativelor bazileilor Bizanțului). „Galeriile de voievozi" proliferează. În 1563, sub Petru cel Tînăr, fiul lui Mircea Ciobanul, mănăstirea Snagov este împodobită cu cel mai important ansamblu iconografic din Țara Românească a secolului al XVI-lea, tablourile

voievozilor realizînd pentru privitor o paradă a marilor figuri ale istoriei naționale. *Modelele* se schimbă și ele. Dacă Neagoe mai apela încă, în *Învățăturile către Theodosie*, pentru conturarea „eroului exemplar", la bizantinul Constantin, împărat făcut faimos mai ales de istoria ecclesiei, Pătrașcu cel Bun se oprește — pentru nemurirea chipului lui Radu Paisie, părintele său, asupra lui Negru-vodă, „întemeietorul", pe care tradiția îl socotea a fi zugrăvit în vechea Biserică Domnească de la Argeș.

Exemplul devine molipsitor și, la alte nivele, modalitatea îi interesează și pe marii boieri, astfel că la 1594 Mina Zugravul, decorînd ctitoria Buzeștilor de la Căluiu, consacră registrul inferior al pronaosului reprezentării marii familii oltene, în cap cu frații Radu, Preda și Stroe. Ambiții însemnate (deși, în semn de omagiu, în naos au fost pictați Petru Cercel și Mihai Viteazul) și mari orgolii politice exprimă acest tablou votiv transcriind limpede năzuința de afirmare a nobilimii, care, la noi, ca și prin alte părți ale Europei, tindea să ocupe poziții tot mai avansate.

Istoria națională, depozitară a faptelor nepieritoare, devenită inventar accesibil de pilde, capătă, în interpretarea cărturarilor din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, *caracterul exemplar* pe care i-l conferă gîndirea umanistă. Secvențele memorabile, capabile *să instruiască*, sînt evocate de istorici, servesc drept repere, intră în realizarea unor alăturări cu finalități mobilizatoare și educative. O funcție majoră a cercetării și scrierii istoriei (cea evocată și de titlul acestor pagini) își găsește astfel împlinirea. Grigore Ureche acordă, în economia lucrării sale, locul cuvenit *voievodului viteaz* (Ștefan cel Mare) neuitînd să contureze, din perspectiva intereselor clasei căreia îi aparținea, și un „model" voievodal pe placul marii aristocrații. Încercînd să articuleze un „mit dinastic" al Basarabilor, construcție cu țeluri în primul rînd politice, Udriște Năsturel propune refacerea peste timp a domniei, ideală în accepția sa, a lui Neagoe Basarab opunînd — potrivit unui „topos" clasic — epoca de remarcabilă strălucire politică și culturală a lui Neagoe învolburărilor generatoare de neliniște și nesiguranță ce frămîntaseră decenii la rînd Țara Românească.

Scrierea — în sine — a istoriei, ca activitate „științifică" și „literară" de factură umanistă, ajunge în secolul al XVI-lea (ale cărui realizări, repetăm, le socotim capitale în prepararea marilor opere istoriografice ale veacului următor) la o notabilă dezvoltare. În Moldova, *letopisețul de curte*, ce continuă a se depăna, este dublat (cîteodată triplat) de texte cu autor declarat, texte care ignoră tiparele și sfîrșesc prin a accede

către concluzii deliberat personale. Istoricii din Țara Românească, străduindu-se să refacă „terenul" pierdut, încep o (deocamdată doar bănuită) cronică în vremea acelui Radu de la Afumați, de pe a cărui piatră de mormînt inscripția evocă șirul de bătălii purtate de voievod translînd, exemplar, spre viitorime un *prezent eroic*. Către sfîrșitul secolului al XVI-lea va apărea relatarea în românește a strălucitei domnii a lui Mihai Viteazul. Istorie relatează și poemele în grecește ale lui Stavrinos și Matei al Mirelor. Și tot istorie, o istorie culturală mai exact, fac epilogurile tipăriturilor din secolul al XVI-lea și, apoi, precuvîntările cărților din veacul al XVII-lea.

Secolul al XVII-lea, secolul lui Ureche, Miron Costin și Constantin Cantacuzino stolnicul, instalează în concepția teoretică și în opera practică a istoricilor români o generoasă perspectivă integratoare. Nu era o viziune absolut nouă, căci și predecesorii știuseră să așeze secvențele în succesiune. Inedite — și, am zice, moderne — sînt unghiurile de analiză și modalitățile de interpretare puse acum în lucru. Ureche, spre exemplu, istoric școlit și avantajat de producția antecesorilor, consultă surse interne și străine, se pune la curent cu ideile confraților din Polonia și citește cu un ochi atent, discerne și utilizează critic textele la care a putut avea acces. Cărturarii lui Matei Basarab (pe seama cărora este pusă, îndeobște, asamblarea primului corpus de cronici valahe) sînt obligați să adune și să compileze. Rezultatele au fost, cum se poate constata, diferite calitativ, dar, în principiu, cele două demersuri ale acestor istorici, care au fost contemporani, pot fi socotite drept echivalente ca factură.

Constatarea devenirii neîntrerupte (expresie „dinamică" a permanenței), înțelegerea *patriei ca istorie* (o istorie depozitară a unor învățături utile viitorului aceleiași patrii, precum zicea Neculce: „...cu cît veți îndemna a ceti pre acest letopisăț mai mult, cu atît veți și a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste") au dictat istoricilor obligativitatea lucrului fără conteniri. Continuarea travaliului înaintașilor devine o operație cu prioritate în comparație cu alte năzuințe scriitoricești. O spune limpede Miron Costin arătînd că, împiedicat de acel teribil complex de obstrucții — pe care îl va reclama frecvent („Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acum, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri") — să-și împlinească gîndul de a da „marele letopiseț", se apleacă asupra lucrului la opera ce i se părea absolut necesară: „Deci priimești, în această dată, atîta din truda noastră, cît să nu să uite lucrurile și cursul

țării, de unde au părăsit a scrie Uréche vornicul". Aceeași grijă pentru „cursul țării" îl va preocupa și pe Neculce, cel care, enumerîndu-și predecesorii și contribuțiile lor („Ce de la o vréme... tîrziu s-au apucat Urechi vornicul de au scrisŭ..."; „iară pre urma acestora s-au apucat dumnealui Miron Costin, vel-logofăt, de au făcut letopisățŭ. Și cît n-au putut istovi Miron logofătul l-au istovit fiiu-său, Nicolai Costin, biv-vel-logofăt..."), își așază propria lucrare în șirul celor ce trudiseră ca „să nu să uite lucrurile"; „iară de la Dabije-vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara-de-Sus, a scrie întru pomenirea domnilor".

Descoperirea și apărarea propriei antichități. Aceluiași secol XVI îi datorează istoriografia românească și primele încercări de racordare — în cadrul unui efort integrator — a istoriei naționale la cursul universal. „Universal" însemna atunci mai cu seamă răsăritean (mai exact spus răsăritean creștin) iar curgerea evenimentelor începea, firește, de la Adam. Așa au apărut, la puțin timp unul după altul, cele două mari „sbornice" cu conținut istoric: cel al lui Isaia de la Slatina (numit și „sbornicul de la Kiev", după locul unde a fost descoperit), în care cronicile moldovenești sînt precedate de un „compendiu de istorie universală" ce include o cronografie bizantină „pe scurt", o cronică bulgărească și niște anale sîrbești, și sbornicul zis „de la Petersburg", unde secțiunea introductivă are cam aceeași structură. Interesului pentru istoria universală îi răspundea, desigur, și versiunea slavonă a cronicii bizantinului Constantin Manasses (còpii ale acestei traduceri au circulat la noi în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, după ce alte cronografe, venite tot din Bizanț, ajunseseră la îndemîna cărturarilor români încă din secolul al XV-lea), precum și transpunerea slavonă a cronicii lui Simeon Magistrul și Logofătul (zis și Metafrastul), pe care o prescria, îndemnat de Anastasie Crimca, un popă Manuil din Suceava pe la începutul secolului al XVII-lea. La aceleași surse (*Istoria* lui Manasses, *Cronografia pe scurt*, Zonaras, Metafrastul, letopisețe sud-slave și cronicile slavo-române) a apelat și Mihail Moxa scriind, pe la 1620, *Cronograful* său, întîia alcătuire „autonomă" de istorie universală redactată în românește. Și nu altele vor fi modelele (dovadă că înlăuntrul culturii române funcționau structurile unei mentalități comune) pe care le va urma, mai tîrziu, Nicolae Costin în ambițioasa lui năzuință de a scrie un *Letopiseț al Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601.*

Acest drum firesc, străbătut prin exerciții neîntrerupte și prin experiențe ce se revendică, în bună măsură, din propriile tradiții, i-a

condus pe istoricii români la *descoperirea propriei Antichități* (concept căruia noi îi acordăm un sens complex), act fundamental pentru luminarea începuturilor poporului. Primele explicări au forma unor compuneri în a căror substanță „invenția" ajungea să covîrșească aproape sîmburele de „informație științifică", stimulul (probabil) al acestor tentative. Să amintim doar legenda celor doi eroi eponimi Roman și Vlahata, inserată într-o cronică de la începutul secolului al XVI-lea, pentru a desprinde orientarea acestor încercări de a da substanță „miturilor primordiale" ale poporului român. Ulterior „tradițiile" au lăsat locul dovezilor, „istorisirilor" ce întunecau faptele în aburul fabulos al legendelor li s-au substituit argumentele dispuse în demonstrații coerente.

Sigur că nu studiile în Polonia ale lui Grigore Ureche și ale celor din neamul Costin ori stagiul la universitatea padovană al stolnicului Constantin Cantacuzino (contacte a căror însemnătate, reală, a fost mult amplificată, absolutizată aproape de unii cercetători) au fost căile prin care, cercetînd scrierile unor învățați străini, oamenii de carte români au ajuns să constate și să proclame unitatea de neam a românilor și ideea latinității limbii lor. Analele zise „de la Bistrița" spun că, pe la 1507, un cărturar de la Curtea lui Radu cel Mare intervenea pentru stingerea unui conflict între domnul Țării Românești și Bogdan cel Orb, domnul Moldovei, în temeiul constatării că beligeranții erau „creștini și de același neam". Petru Șchiopul, veritabil voievod al Renașterii românești, le va vorbi austriecilor, în mijlocul cărora ajunsese în pribegie, despre unitatea românilor. Între cărturarii de la Mănăstirea Dealu — constata spre sfîrșitul veacului al XVI-lea călătorul italian De la Valle (evocat de N. Iorga în *Istoria românilor prin călători*, vol. I) — ideea originii romane a românilor era în circulație fără un suport special asigurat de umaniștii apuseni.

Este nevoie, neîndoielnic, să militäm pentru acreditarea unei alte imagini (și *înțelegeri*, o înțelegere mai profundă și mai adecvată) a posibilităților de informare de care dispuneau cărturarii noștri, a capacității lor de analiză și sinteză, precum și a nivelului general (asigurat de instrucție) atins atunci de competența și performanța intelectuală. Lecturile oamenilor de carte erau, categoric, mult mai bogate decît lasă să se vadă interpretările moderne. „Aflat-am citind — arată Dosoftei într-un comentariu inserat într-un manuscris autograf — cum fiiul lui Constantin împărat, Consta, au purces asupra vlahilor, adecă rumânilor celor de pe Dunăre, să-i bată, că ce să rocoșisă pre împărație, și i-au potolit. Dintr-aceea să véde că și mai de demult au lăcuit rumâni

într-acéste țări". Știrile lui Dosoftei în legătură cu românii sud-dunăreni, produs al „marii sinteze de la Dunărea de Jos" (cum a numit-o Nicolae Iorga), erau — se vede — cuprinzătoare, căci el poate afirma: „Iară între Bolgaria și-ntre Machedonia sînt rumâni din rădăcină cea bătrînă, din carea s-au lățit alalț rumâni..."[1]. Schimbul de informații pe aceste „teme", utilizarea lor ca argumente în dispute erau componente ale practicii cărturărești curente. Înaintea lui Ureche — observa N. Cartojan[2] — patriarhul ecumenic Chiril Lucaris, trăitor o vreme între români, refuza, la 2 septembrie 1629, propunerile principelui transilvănean Gabriel Bethlen (interesat în propagarea calvinismului în mediul românesc) întemeindu-se tocmai pe teza unității de neam a românilor din cele trei țări: „Dar pentru îndeplinirea fericită și pașnică a acestei [schimbări de religie], ar trebui mai întîi să se rupă legătura de sînge și de simțire care zvîcnește în taină, dar cu multă putere, între românii din Țara Transilvaniei și locuitorii din țările Munteniei și Moldovei"[3]. Dedicîndu-i lui Varlaam, mitropolitul Moldovei, prefața unei cărți din 1647, Udriște Năsturel vorbește despre înrudirea dintre limbile latină și română și, fapt esențial, face publică — pentru prima oară — prin tipar o asemenea afirmație aparținînd unui român.

Se cuvine să înțelegem, deci, că unele dintre tezele capitale privind originea și dezvoltarea poporului român — ideea unității de neam în hotarele vechii Dacii (Năsturel îl arată pe Matei Basarab ca domnind peste „țările dacice"), ce trecuse, firesc, și în planul politic („doar și pe ea se întemeiase campaniile lui Mihai Viteazul pentru cucerirea Transilvaniei și Moldovei", constata N. Cartojan, *loc. cit.*), ideea purcederii romane a poporului (sorginte încărcată de noblețe) și cea a latinității limbii noastre — constituiau achiziții definitive ale spiritualității românești. Începînd necesarul dialog cu conaționalii, renunțînd la haina slavonă și scriind românește, cărturarii secolului al XVII-lea țin ca aceste adevăruri de temelie să parvină dincolo de mediile intelectuale, unde exactitatea formulărilor putea fi controlată, într-o formă nealterată. De aici reacția violentă (o violență pe deplin justificată) a istoricilor de după Grigore Ureche față de legenda intitulată *De ijderenia moldovenilor de unde sîntu ei, de la Maremorăș iaste ijderenia lor* și împrumutată de Simion Dascălul, unul dintre inter-

[1] Dosoftei, *Opere*, vol. I, ediție critică de N.A. Ursu, București, Editura Minerva, 1978, p. 398.

[2] N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, ed. 2, București, Editura Minerva, 1980, p. 260.

[3] Vezi I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol I, Cluj, 1940, p. 78.

polatorii cronicii lui Ureche, dintr-un „letopiseț unguresc" ce nu a fost încă identificat. Compunere defăimătoare, preluată de acel copist dornic să completeze, chipurile, textul lui Ureche, dar incapabil să parcurgă izvoarele cu un ochi critic („om de multă neștiință și de minte puțină" — era opinia unui cititor al acestei versiuni), legenda făcea din români urmașii unor tîlhari descinși aci din temnițele Romei.

Miron Costin va protesta vehement — în prefața la *De neamul moldovenilor* și, apoi, în cuprinsul aceleiași lucrări — împotriva acestor „basne" distingînd travaliul nobil al lui Ureche (frază are chiar o incantație de adevărat imn: „Laud osîrdia lui Uréche Vornicul, carele au făcut din dragostea țării létopisețulŭ său...") de imixtiunile nechibzuite ale lui Simion Dascălul (căruia îi așază, ca tovarăși — neîntemeiat însă — pe Misail Călugărul și pe Eustratie Logofătul): „De aceste basne să dea samă ei și de această ocară! Nici este șagă a scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea iaste vecinică. Cînd ocărîm într-o zi pre cineva, iaste greu a răbda, — dară în veci? Eu oi da seamă de ale mele cîte scriu". În numele acestei imense responsabilități ce incumbă celor care și-au luat sarcina reînvierii trecutului, Costin pretinde (sie însuși în primul rînd) scrieri în care adevărul să nu fie deformat (cu intenții, adesea subversive): „Caută-te, dară, acu, cetitoriule — scrie el în capitolul I al tratatului *De neamul moldovenilor* —, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădînd de la tine toate celelalte basne cîte unii au însemnat de tine, de neștiință rătăciți, alții de zavistie, carea din lume între neamuri n-au lipsit niciodată, alții din buiguite scornituri și deșarte"[1].

O atitudine critică a luat și stolnicul Constantin Cantacuzino (el își procurase, prin 1670, o copie a cronicii lui Ureche, cu interpolările lui Simion Dascălul) în a sa *Istorie a Țării Românești* calificînd drept „basne" adaosurile celui ce „au prepus" (copiat) letopisețul și necenzurîndu-și indignarea: „Ci nu știu cu ce îndrăzneală și cu ce nerușinare, acela ce va fi scris întîi o va fi făcut"[2]. Învățații din cele două Țări Române reacționează, cum se poate vedea, la unison. Protestul lor nu este însă doar actul formal al unei mîndrii ofensate, el ia înfățișarea, necesară, a argumentărilor științifice. Și stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir (care, în *Hronicul vechimii a romano-moldovlahilor*, nu trece nici el cu vederea fantezista și infamanta

[1] Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 247.
[2] În *Cronicari munteni*, ediție de Mihail Gregorian, vol. I, București, 1961, p. 48.

„basnă", pusă în pagină „fără nici o rușine") demontează „legenda" cu pricina și-i scot la iveală lipsa de temei.

Neculce, în fine, își însușește opinia lui Miron Costin. Și în luarea sa de poziție (expusă în „predoslovia" letopisețului) interpolatorii, Simion Dascălul, Misail Călugărul și Eustratie Logofătul, alcătuiesc un „grup" omogenizat prin prestații pe care „neștiința" le-a dirijat către ocolirea spiritului critic: „Apoi au mai făcutŭ după Uréche vornicul și un Simion dascăl, și un Misail Călugărul, și un Evstratie Logofătul, și iar l-au scris, cît au scris Uréche vornicul, pănă la Aron-vodă. Numai aceștie, poate-fi, au fostŭ oameni neînvățați, de n-au cititu bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sînt din tălhari. Pentru aceasta dară nimene din scrisorile lor, nici céle ce ar fi fost adevărate, audzite sau văzute a lor, nu le pot oamenii créde"[1].

Cronicarii moldoveni — ca și confrații lor din Țara Românească — scriu, *încă*, în veacul al XVII-lea și la începutul celui următor, „letopisești" și „istorii" ale Țării Moldovei (și, respectiv, ale Țării Românești). Interesîndu-se însă de mersul lucrurilor pe întreg spațiul românesc, urmărindu-și reciproc lucrările și informîndu-se, adoptînd — în genere — aceeași poziție în chestiunile fundamentale privind originea și ființa neamului, ei au înstăpînit, între altele, în istoriografia noastră o idee de căpătîi a spiritualității românești — aceea a dezvoltării unitare a poporului român în vatra Daciei străbune.

Grigore Ureche sau istoria ca ipostază a demnității naționale. Cronica scrisă de Grigore Ureche, acel *Letopiseț al Țării Moldovei* pe care el l-a dus pînă la a doua domnie a lui Aron-vodă Tiranul (1594), nu s-a păstrat în redacția autorului ori în prescrieri care să o reproducă întocmai. Interpolările, numeroase, și inexactitudinile copiștilor — cîteva copii sînt chiar „muntenești" — blochează aproape complet cercetarea textului cu țelul formulării unor concluzii de ordin statistic și lingvistic.

Interpolările (particulară, totuși, soarta acestei cronici asupra căreia s-au simțit îndemnați să se exerseze atîția veleitari) se structurează pe cîteva nivele. În toate copiile păstrate s-au transmis „intervențiile" lui Simion Dascălul, individ dornic să-și etaleze cu orice preț pretinsele calități în privința „informării" și să-și transcrie de cît mai multe ori numele în text, superficial, lipsit de spirit critic și purtat de capriciile unei digresivități născută din dorința expresă de „a tinde

[1] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Albatros, [1976], p. 2.

poveștile". Examinarea modului în care a folosit el știrile culese din sursele străine (posibilă, întrucît pentru unele secvențe a folosit un izvor la care apelase și Ureche — cronica lui Alessandro Guagnini în tălmăcirea polonă a lui Marcin Paszkowski) a scos în evidență confuziile, dificultățile pe care le avea în interpretarea faptelor și, mai grav, intenția limpede de a mistifica, de a preface adevărul dîndu-i o ordonare sub care pot fi bănuite chiar rele intenții. Independent de atitudinea adoptată de istoricii care au criticat intervențiile lui Simion Dascălul, un copist, contemporan cu interpolatorul, își notează — profund alterat — opinia în legătură cu prestația aceluia reușind un foarte izbutit „portret" spiritual al insului care își apropriase deteriorînd considerabil, lucrul altuia: „Acest Simeon Dascăl, ce el să numéște aici, mai mult să véde că au amestecat și au turburat istoriia, decît au lucrat ceva și pentru Uréche vornicul, carele au scrisu acestea. A vesti că e domnŭ învățat și înțelept, iar acesta și neștiut, și slab în minte, precum și Toderașcu Cantacuzinu, vel vistiernic în Moldova și alții, bine cunoscînd pe acela, ne-au mărturisitu că de multă neștiință și de minte puțină era acel omŭ, precum iar el însuși și aici că au fost să arată. Și, lîngă altele, face și aceasta că ale altora le face ale lui, adecă ce au scris Uréche, el zice că au scris".

Alte două straturi de interpolări, adăugiri și intervenții îi au ca autori pe Misail Călugărul (care a copiat letopisețul prin anii 1675—1685) și pe Axinte Uricariul, prescriitor, pe la 1711, al aceleiași cronici. Dacă interpolațiile produse de Misail Călugărul și Axinte Uricariul pot fi stabilite cu destulă precizie prin cercetarea comparată a copiilor ce reprezintă diverse descendențe în tradiția manuscrisă, identificarea „participărilor" lui Simion Dascălul a ridicat o serie de probleme, unele cu răsfrîngeri în cadrul judecăților legate de însăși atribuirea cronicii.

După ce, în 1852, Mihail Kogălniceanu (întîiul editor al textului și autor, deci, al primei încercări — neizbutită, însă — de a delimita textul lui Ureche de adaosurile lui ulterioare) a atribuit cronica lui Grigore Ureche, s-au succedat mai multe presupuneri în legătură cu paternitatea acestei scrieri. Au fost propuși, pe rînd, Nistor Ureche, tatăl cronicarului, Simion Dascălul (căci, în versiunea pe care o „alcătuiește" intervenind, acela lăsa să se înțeleagă că el ar fi autorul), Grigore Ureche și Simion Dascălul împreună (ipoteză a lui Constantin C. Giurescu, întemeiată pe imposibilitatea delimitării intervențiilor și, ca urmare, a restituirii textului de bază), în fine, iarăși Grigore Ureche. Cel care a operat ultima „reașezare" a lui Ureche în postura,

firească, de autor al cronicii, P.P. Panaitescu, a precizat și modalitatea prin care redacția primară poate fi eliberată de adaosurile lui Simion Dascălul — atribuirea secvențelor prin raportare la izvoarele străine utilizate de cei doi. Maniera aceasta de abordare s-a dovedit a fi eficientă și, cu unele rafinări complementare, a dus la doveditoarea ediție realizată de Liviu Onu (București, Editura Științifică, 1967). Cum Liviu Onu a tipărit doar unele „specimene" din textul cronicii, opera lui Grigore Ureche așteaptă încă un editor care, înarmat cu toate uștensilele criticii moderne de text și ale filologiei, să restituie literaturii române una dintre scrierile ei fundamentale.

Grigore Ureche a murit în anul 1647 (căci la 3 mai 1647 se făcea împărțirea averii între moștenitori). Nu era prea bătrîn (se născuse pe la 1590, oricum nu mai tîrziu de 1595) și își consuma tocmai „anii de creație" (începuse să lucreze la letopiseț cam prin 1642). Descindea dintr-o familie boierească veche (un strămoș Ureche apărea în hrisoavele lui Alexandru cel Bun, iar bunicul Maxim, boiernaș obscur, a fost trăitor sub Ștefan cel Mare) în care prețuirea pentru carte fusese statornică. Refugiile în Polonia ale tatălui său, Nistor Ureche (mare logofăt sub Aron-vodă și mare vornic al Țării de Jos, rang foarte important în epocă, sub Ieremia Movilă și sub alți doi Movilești, Constantin și Alexandru), mînat de împrejurări potrivnice să se adăpostească în cîteva rînduri peste granițe, au făcut posibilă desăvîrșirea pregătirii cărturărești a lui Grigore Ureche în școlile Lvovului. Opiniile cercetătorilor în legătură cu școala pe care a frecventat-o fiul lui Nistor Ureche sînt felurite. Avînd însă în vedere că Ureche bătrînul era membru al Frăției (Confraternitas) ortodoxe ucrainene din Lvov (instituție cu țeluri de protejare a spiritualității — fără a fi, însă, o organizație precumpănitor religioasă, cum cred unii cercetători de la noi — și a ființei naționale), este verosimilă prezența lui Grigore între elevii școlii ce funcționa, sprijinită de comunitatea respectivă, pe lîngă „biserica moldovenească" (ctitorie a unui șir de voievozi ai Moldovei) din oraș. Și-a șlefuit aci achizițiile anterioare, datorate profesorilor cu care învățase în casa părintească (deprinsese, cu siguranță, slavona și greaca), studiind — ne-o spune Miron Costin — „artele liberale". Nu trebuie să ne gîndim neapărat la o instituție de învățămînt patronată de iezuiți pentru a găsi un temei informației furnizate de Costin, întrucît școlile ucrainene adoptaseră — pentru a putea contracara eficient propaganda catolică — aceleași programe de studiu ca și cele iezuite. I-au fost, deci, la îndemînă lui Ureche într-o asemenea școală (cel puțin)

disciplinele „triviumului", predate desigur în latineşte. A deprins, neîndoielnic, polona şi, probabil, slavona ucraineană.

Grigore Ureche era, la întoarcerea sa în Moldova, un cărturar în înţelesul deplin al cuvîntului, un ins cu lecturi de bun nivel, capabil — datorită profunzimii acumulărilor şi caracterului lor sistematic — să citească cu ochi critic şi să discearnă. Logofăt al treilea în scurta domnie a lui Miron Barnovschi, spătar sub Alexandru Iliaş, Grigore Ureche va urca — sub Vasile Lupu, între ai cărui consilieri de încredere s-a numărat (a avut un rol precumpănitor în luarea deciziei cu privire la căsătoria domniţei Maria cu prinţul lituanian Janusz Radziwił) — la rangul de mare spătar (între 1634 şi 1642) şi apoi la cel de mare vornic al Ţării de Jos.

A fost elucidată, în bună măsură, chestiunea izvoarelor consultate de Grigore Ureche pentru alcătuirea cronicii sale. Impresionează, în lista refăcută de cercetători, varietatea lucrărilor utilizate şi siguranţa selecţiei. S-a sprijinit, firește, în primul rînd pe surse interne, acel *Letopiseţ moldovenesc* (evocat în mai multe rînduri) şi care cuprindea, potrivit spuselor sale, însemnarea faptelor dintre anii 1352 şi 1587 (pînă la ultima domnie a lui Petru Şchiopul), categorie în care trebuie să vedem vechile cronici slavo-române (prefăcute, poate, în româneşte de Eustratie Logofătul Dragoş sau de altcineva), alte izvoade (întrucît în cronică există informaţii ce nu se regăsesc în textele cunoscute) şi bineînţeles (mai ales pentru anii de după 1587 şi pînă la 1594) ştirile ce-i parveniseră de la tatăl său şi de la alţii ori fuseseră conservate în tradiţia (o tradiţie cronologic apropiată) nescrisă.

Parcimonia cu care predecesorii într-ale scrierii istoriei ţării notaseră mersul evenimentelor îl nemulţumeşte pe Ureche („...letopiseţulŭ nostru cel moldovenescŭ aşa de pre scurt scrie, că nici de viaţa domnilor, carii au fost toată cîrma, nu alége, necum lucrurile denlăuntru să aleagă, şi pre scurt scriind şi însemnînd de la început pînă la domniia lui Pătru vodă Şchiopul, şi s-au stinsu, că de-aciia înainte n-au mai scris nimenea") şi se reflectă în compunerea propriei cronici — pînă la domnia lui Alexandru cel Bun expunerea nu poate ocoli aspectul unei simple înşirări, nereuşind să evite nici cîteva inexactităţi —, dar creditul de care se bucură acest izvor este însemnat. Căci — s-a observat[1] —, ori de cîte ori, constată deosebiri (de datare, în legătură cu

[1] Vezi P.P. Panaitescu, în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. II, Bucureşti, 1958, p. 41; Liviu Onu, în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, 1967, p. 11.

numele etc.) între *Letopiseţul moldovenesc* şi lucrările istoricilor străini, Ureche se sprijină pe opinia conaţionalilor săi. Se cade să vedem în această opţiune nu numai semnul încrederii pe care un urmaş o acorda antecesorilor, ci şi o componentă importantă a „grilei" cu care opera istoricul, însufleţit de un patriotism ardent (se găsesc în cronică numeroase dovezi în acest sens) şi vizînd prelevarea acelei nobile demnităţi ce o deslueşea în şirul faptelor trecute. Lasă la o parte, deci, unele informaţii prin intermediul cărora un Joachim Bielski, istoric orgolios, dădea evenimentelor o interpretare defavorabilă românilor (de pildă secvenţa prestării omagiului) şi prezintă raporturile lui Ştefan al Moldovei cu regele Poloniei ca pe nişte relaţii între „parteneri" egali: „au trimis şi lui craiu din dobînda sa [trimisese, în 1471, nişte steaguri capturate], nu pentru că doar au fostu datoriu să-i trimiţă, cum zic unii că au fost supus leşilor, ci pentru ca să-l aibă prietin la nevoie şi la treabă ca aceea, de-i va veni asupra".

Sub numele generic de *Letopiseţul leşesc* (uneori formularea îl indică expres pe un anume autor polonez) sînt adunate mai multe lucrări de primă mărime ale vechii istoriografii polone. Izvorul de căpătîi a fost — au constatat specialiştii — *Cronica Poloniei (Kronika Polska)*, publicată la Cracovia în 1597 sub numele lui Marcin Bielski, întocmită însă de fiul aceluia, Joachim Bielski. Bielski-tatăl scrisese o *Cronică a lumii întregi (Kronika wszystkiego świata*, Cracovia, 1550), în care inclusese şi o secţiune unde relata fapte din istoria Poloniei pînă la 1548. Bielski-fiul va completa acest capitol (apelînd, între altele, la lucrările lui Marcin Kromer, *Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum*, Basel, 1555 şi Maciej Miechowita, *Chronica Polonorum*, Cracovia, 1519), dar va tipări scrierea tot sub numele tatălui său. Există indicii că Ureche a folosit şi cronica italianului Alessandro Guagnini *(Sarmatiae Europeae descriptio*, Cracovia, 1578), în versiunea polonă a lui Marcin Paszkowski *(Kronika Sarmacjej Europejskiej*, Cracovia, 1611), unde a aflat ştiri referitoare la domnia lui Despot-vodă (Guagnini venise în Moldova cu oastea polonă, în timpul lui Despot).

Ca să adune informaţii despre ţările din jur („de împărăţia tătărască", „de împărăţia Turcilor" ş.a.m.d.), cronicarul român a consultat reuşite alcătuiri de tip enciclopedic, un soi de compendii de geografie şi istorie „universală" numite *cosmografii*, foarte preţuite în acel timp (reeditările atestă acest lucru). O astfel de cosmografie, la care Ureche trimite sub „titlul" de *Letopiseţul latinesc*, poate să fi fost *Atlas sive*

cosmographicae, meditationes (Duisburg, 1595) a olandezului Gerard Mercator. Aci a găsit, se pare, Ureche explicaţia denumirii „Flachia" dată Daciei după numele generalului roman Flaccus. Mercator luase „explicaţia" de la Aeneas Sylvius Piccolomini (Historia rerum ubique gestarum Locorum descriptio). Nu este exclus, căci — s-a observat (Al. Piru) — pasajele seamănă foarte mult. Mai sînt evocaţi, în literatura de specialitate, şi alţi autori de cosmografii, precum italianul J. Antonius Maginus Patavinus şi germanul Sebastian Münster, amîndoi punînd în circulaţie scrieri de succes, tălmăcite în felurite limbi şi reeditate în mai multe rînduri.

Nu există nici o îndoială că, scriindu-şi cu mari eforturi de investigare şi documentare („nu numai letopiseţul nostru, ce şi cărţi străine am cercat") cronica, aşezîndu-şi judecăţile pe ideile originii comune şi evidenţei unităţii naţionale ale românilor din Moldova, Transilvania şi Ţara Românească (teze fundamentale ale operei), Ureche a fost animat de gîndul unei relatări obiective şi de năzuinţa reaşezării în drepturi a adevărului istoric. El împlineşte o operaţie necesară („ca să nu să înnéce a toate ţările anii trecuţi"), cu o încărcătură patriotică limpede conturată, şi face acest lucru în spiritul totalei consideraţii faţă de adevăr: „ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deşarte, ce de dereptate". Doar astfel, sub patronajul acestui duh al adevărului, rostul formativ — şi el de extracţie patriotică — pe care Ureche îl asociază textului de istorie, lucrării istoricului („să rămîie feciorilor şi nepoţilor, să le fie de învăţătură, despre céle réle să să ferească şi să să socotească, iar dupre céle bune să urmeze şi să învéţe şi să să îndireptéze") se poate împlini.

Cronicarul a fost — sub unghiul de vedere al concepţiilor politice, economice şi sociale — un exponent al marii aristocraţii din prima jumătate a veacului al XVII-lea, care, acumulînd averi însemnate prin variate mijloace, avea nevoie, firește, şi de puterea politică. Autoritatea absolută exercitată de domni nu-i poate, deci, conveni cronicarului influenţat, verosimil, de situaţia din Polonia, ţară în care regele era ales iar nobilimea îşi proteja interesele şi integritatea prin legi („...neamişii carei le zicu şleahtă, nu aşa de crai ascultă, cum de lége, carele le-au făcut ei, de să judecă la scaunile cetăţilor... Nici pre un şleahtici nu-l va putea lega cineva, nici craiul singur, pînă nu-l va birui cu légea...") şi proiectînd „asupra trecutului ceea ce se înfăptuise abia în vremea sa (traducerea şi tipărirea în 1646 a *Cărţii româneşti de învăţă-*

tură de la pravilele împărăteşti)"[1], Ureche deplînge insecuritatea şi arbitrariul care dominau viaţa politică şi socială a Moldovei, gîndindu-se, firește, în primul rînd la soarta celor din clasa sa („Pre Moldova ieste acest obiceiu de pier făr-de număr, făr-de judecată, făr-de leac de vină, înşiş pîrăşte, însăşi umple légea şi de acesta noroc Moldova nu scapă, că mai mulţi sîntu de le ieste drag a vărsa sînge nevinovat") şi figurează un „model" statal (al albinelor), ideal în accepţiunea sa; „Iani, de s-ar învăţa cei mari de pre nişte muşte fără minte, cumu-ş ţin domniia, cum ieste albina, că toate-şi apără căşcioara şi hrana lor cu acile şi cu veninul său. Iară domnul lor ce să chiiamă matca, pre niminea nu vatămă, ci toate de învăţătura ei ascultă". Îl vor oripila, ca urmare, prestaţii precum cele ale lui Alexandru Lăpuşneanu, omorîtorul a 47 de boieri (secvenţa este antologică[2]), ori ale lui Ioan vodă cel Cumplit, care retezase şi el cîteva capete, dar va aplauda neistovit apariţii voievodale de factura lui Petru Şchiopul, care „boiarilor le era părinte, pre carii la cinste mare îi ţinea şi din sfatul lor nu eşiia".

S-a vorbit despre concepţia teologică a cronicarului. Ureche manevrează, într-adevăr (ar fi fost imposibil să se fi întîmplat altfel), concepte ale „ideologiei" dominante în epocă. Ataşat de tradiţiile ce defineau spiritualitatea poporului său, scriitorul reacţionează energic condamnînd devierile de la o conduită pe care o socotea firească.

Despot, intrusul aventurier ajuns pe tronul Moldovei, va fi denunţat ca aparţinînd unei alte ecclesii: „S-au încleştat cu o samă de evangheliţi, că el încă n-au fost pravoslavnic, şi s-au făcut ficiorŭ de domnŭ". Mai gravă încă i se pare duplicitatea lui Iliaş-vodă (fiu decăzut al unui părinte glorios — Petru Rareş), care „în vedére să arăta creştinŭ, iară noaptea în slobozenie mahmetenească să didésă. Şi atîta să călcase légea creştinească, cît de-l vrea cruţa Dumnezeu mult, pre toţi îi vrea

---

[1] Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, Bucureşti, 1977, p. 94.

[2] „Alixandru-vodă /.../ au vrut să să curăţească şi de vrăjmaşii săi cei din casă, pre carii prepusése el că pentru vicleşugul lor au fost scos din domnie ş-au învăţatu cu taină într-o zi lefecii săi, pe carii au avut streini, de i-au supus în curtea cea domnească, în Iaşi. Şi i-au chiematu pre obiceiul boierilor la curte, carii fără nici o grijă şi de primejdie ca aceea negîndindu-să, dacă au întrat în curte, slujitorii, după învăţătură ce au avut, închis-au poarta şi ca nişte lupi într-o turmă făr-de nici un păstor au întrat într-înşii de-i snopiia şi-i junghiia, nu numai boierii, ce şi slujitorii. Nici alegea pre cei vinovaţi, ci unul cu altul îi punea suptŭ sabie, cădea mulţime, dipre zăbrele săriia afară, de-şi frîngiia picioarele. Şi au perit atuncea 47 de boieri, fără altă curte, ce nu s-au băgat în samă".

duce din lumină la întunérec". Altfel, scrierea are un aer profund laic, divinității fiindu-i rezervate funcții coerciționale (exercitate, de regulă, asupra celor ce se abat, în vreun fel ori altul, de la „normă"; turcii chiar sînt instituiți în instrument al pedepsei cerești) sau „intervenții" benefice în cursul unor evenimente (victoriile lui Ștefan cel Mare au în preajmă astfel de protecții suprafirești). Adesea citatul din Scriptură (mai mereu funcțional și cu țeluri pragmatice) ori invocarea „justiției" transcendente slujesc țelurilor sale moralizatoare („Iată dară după fapta lor cea rea [este vorba de hatmanul Mihu și de logofătul Trotușanu-n.n.], curîndu vréme le trimisă Dumnezeu osîndă aspră de luară și ei plată cu sabia, ca și Ștefan-vodă"), căci Ureche a agreat „încheierile" pilduitoare (el intercalează, de altfel, din cînd în cînd în text cîte o „certare celor puternici", un fel de *morală* a episodului), cu rosturi în declanșarea pasajelor de meditație. Este foarte greu de conturat zona unde factorii ce descriu anume cauze ori întîmplări se „desemantizează" ca elemente aparținînd codului „ideologic" al bisericii și trec în dependența unor ierarhii de sorginte populară. Ureche crede în „semne", în conexiuni benefice („negura" care a învăluit tabăra turcească și dibăcia strategică a lui Ștefan cel Mare s-au conjugat în a duce la victoria strălucită de la Podul Înalt) și în „apariții" cu capacitate de predicție („Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan-vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, cît n-au fostu așa nici odinioară, și de-acii preste vară au fost ploi grele și juvoaie de ape și multă înecare de apă s-au făcut") sau de confirmare: „Ci Dumnezeu în zilele lui [ale lui Iliaș Rareș, n.n.] atîta certare lăsase, că și copacii, și pomii, și viile secase de geruri mari".

Pe această urzeală, într-un text ce a izbutit să cuprindă o mulțime de informații care conturează o largă imagine a vieții politice, sociale și economice în succesiunea de secvențe alcătuitoare (neomițînd raporturile Moldovei cu vecinii ori prezentarea unor date despre spațiile din jur), se adună elemente coincidente cu cîteva dintre trăsăturile de bază ale *umanismului românesc*, se ordonează acele caracteristici în stare să-l descrie pe Ureche ca pe un *gînditor nonmedieval*. Și nu numai acele afirmații capitale privind unitatea de origine, de neam și de limbă a tuturor românilor, pe care el le formulează răspicat și asumîndu-și, desigur, o mare responsabilitate (căci, între istorici, el dialoga întîiul cu conaționalii săi întemeind, pentru Moldova, istoriografia în limba poporului), fac din Grigore Ureche un umanist, un spirit modern. Ureche a gîndit ca un istoric, el și-a structurat o concepție coerentă (întemeiat pe sistemele căreia contemplă și recompune trecutul unei *țări* și al unui *popor*) și a lucrat îngemănînd datele furnizate de izvoare (selectînd, căci n-a

fost un colecționar de date, și neuitînd să ia poziție, să polemizeze chiar cu istorici străini), cu propriile-i opinii. „Pentru el, Moldova, aflată acum în scădere, a fost una din marile realități politice și militare ale acestor părți de lume, conștiința faptului respirînd la fiecare filă a cronicii".[1] În cronica lui Ureche (operă a unui istoric și, deopotrivă, a unui mare scriitor) freamătă o fierbinte dragoste de țară. El reînvie, pentru contemporani și, neîndoielnic pentru urmași, un trecut de slavă pe care năzuiește să-l impună.

Momentele de vitejie, prestațiile eroice ale înaintașilor, încleștați în luptele pentru apărarea țării, îl fac să vibreze (chiar dacă voievodul care ședea în fruntea oastei nu se bucura de simpatia cronicarului, precum Ion-vodă cel Viteaz):

„Ci moldovénii, așa stă, cum s-ar fi gătit să moară au să izbîndească. Și multă moarte s-au făcut între amîndoao părțile, că nu era loc a călca pre pămîntu, ci pre trupuri de om. Așa mai apoi să bătiia de aproape, cît și mîinile le obosisă și armele scăpa. Acela praf să făcură, cît nu să cunoștiia care de care-i ieste, de sănéțe și di trăsnetul pușcilor nu să auziia dispre amîndoao părțile, nici pușcașii nu mai știa în cine dau".

Vor fi, ca urmare, potrivit acestei înțelegeri dominate de patriotism, extrași din șirul celor care au stat în scaunul Moldovei și nemuriți în *întruchipări* ce se străduiesc să surprindă trăsăturile definitorii ale unor persoane cu responsabilități mari pentru soarta țării, acei voievozi care, ca Bogdan cel Orb („Bogdan Vodă cel Grozav... s-au pristăvit în ceasul cel dintîiu al nopții, în tîrg în Huși, nu cu puțină laudă pentru lucruri vitejăști ce făcea, că nu în beții, nici în ospețe petrecea, ci ca un strejar în toate părțile priveghiia, ca să nu să știrbească țara ce-i rămăsese de la tată-său") ori ca Petru Rareș („Cu adevărat era ficior lui Ștefan Vodă celui Bun, că întru tot sămăna tătîne-său, că la războaie îi mergea cu noroc, că tot izbîndiia, lucruri bune făcea, țara și moșiia sa ca un păstor bun o socotiia, judecată pre direptate făcea"), n-au pregetat să se alăture eforturilor înaintașilor.

Și tot în această ordine a ierarhizării faptelor istoriei și a personalităților aflate în centrul evenimentelor, poziția privilegiată este rezervată, în cronică, domniei lui Ștefan cel Mare. Grigore Ureche face din anii de glorie militară și politică ai marelui voievod un fel de pivot al întregii istorii a Moldovei. Era acel Ștefan „om nu mare de statu, mînios și de grab vărsătoriu de sînge nevinovat: de multe ori la ospéțe

[1] George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 151—152.

omorîea fără judeţŭ", nu uita să spună cronicarul în portretul-panegiric ce i-l consacră, dîndu-ne a înţelege că există o anume incompatibilitate între modelul voievodal propus de filosofia sa politică şi demersurile autoritare ale celui ce făcuse din Moldova un stat subordonat unei puteri centrale. Chiar dacă nu înţelege că tocmai acea concentrare a puterii a fost cheia forţei şi capacităţii de a manevra ale voievodului şi chiar dacă strecoară ici-colo opinii în legătură cu firea mereu aprinsă „de lucrurile vitejeşti" în detrimentul „aşezării" ţării, cronicarul este covîrşit de dimensiunea eroică a faptelor ce are a le relata. Acest „leu ce nu-l poate îmblînzi nimenea", apărător al ţării şi al „creştinătăţii" (adică al Europei), este descris — zicea cu dreptate Al. Piru — în duh renascentist. Frazele povestirii, dînd treptat fiinţă unui *erou exemplar* (o „exemplaritate" preponderent combativă) pe care caracterul extraordinar al apariţiilor în public îl plasează într-o splendidă solitudine, urcă spre acel remarcabil *portret moral*, un „necrolog" care „stopează" chiar cursul istoriei spre a semnifica mai bine greutatea pierderii. Echilibrat (ferit de retorismul encomionurilor secolului al XVI-lea), clasic în izbînda sa artistică, portretul esenţializează un caracter şi fixează o pildă strălucită:

„Fost-au acestŭ Ştefan-Vodă om nu mare de statŭ, mînios şi de grab vărsătoriu de sînge nevionvat: de multe ori la ospéţe omorîea fără judeţu. Amintrilea era om întreg la fire, neléneşŭ şi lucrul său îl ştiia a-l acoperi şi unde nu gîndiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter, unde era nevoie însuşi să vîrîia, ca văzîndu-l ai săi să nu să îndărăptéze şi pentru aceia rarŭ războiu de nu biruia. Şi unde-l biruia alţii nu pierdea nădéjdea, că ştiindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor.

Iară pe Ştefan-Vodă l-au îngropat ţara cu multă jale şi plîngere în mănăstire la Putna, care era zidită de dînsul. Atîta jale era, de plîngea toţi ca după un părinte al său, că cunoştiia toţi că s-au scăpatu de mult bine şi de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ştefan-Vodă, nu pentru sufletŭ, ce ieste în mîna lui Dumnezeu că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejeşti, carile niminea din domni, nici înainte, nici după aceaia l-au ajunsu..."

Presărată cu nuclee epice care întreţin constant naraţiunea (să ne amintim că din paginile scrise de Grigore Ureche s-a născut o întreagă literatură semnată de Hasdeu, C. Negruzzi, Alecsandri, Delavrancea şi Sadoveanu) şi cu port rete ce au ştiinţa descoperirii esenţialului „istoric"), scrisă într-o limbă care iubeşte precizia (o precizie semantică şi structurală; doar desele alăturări cu textele lui Costin au fost defavora-

bile aprecierii adecvate a virtuților acestei scrieri în planul expresiei) și vorba ce se ține minte (fraza prin care Negruzzi l-a făcut celebru pe Lăpușneanu: „De nu mă vor, eu îi voi pre ei și de nu mă iubescu, eu îi iubescu pre dînșii, și tot voi merge, ori cu voie, ori fără voie" — este, de fapt, a lui Ureche), cronica lui Grigore Ureche, acel *Letopiseț al Țării Moldovei* înnobilat de idei generoase și de o fierbinte dragoste de țară, își află un loc de seamă între faptele de cultură prin care umanismul românesc (aci în ipostaza sa istoriografică) s-a afirmat extrem de convingător.

Miron Costin. Istoria ca subiect de meditație filozofică. Miron Costin avea aproape cinci ani în 1638, cînd devine nobil polon. Tatăl său, hatmanul Ioncu Costin, binemeritase acest titlu (blazonul figura, pe un cîmp azuriu, un cavaler în zale cu o spadă în mînă; coiful este timbrat de o coroană și o mînă care ține, de asemenea, o sabie), acordat, de altfel, cu destulă dificultate de seimul regatului (regele Władysław al IV-lea Waza fusese nevoit să intervină de cîteva ori), datorită însemnatului serviciu adus Poloniei cu prilejul campaniei turcești din 1633, an în care s-a născut Miron Costin. Recompensa aceasta normaliza, într-un fel, chiar situația familiei Costin, pentru că ingenioasa manevră pusă la cale de hatmanul Costin (inventase, în acord cu domnitorul Moise Movilă, o năvală a cazacilor și turcii bătuseră în retragere), pentru a îndepărta oștirea otomană îl silise în cele din urmă să părăsească Moldova, pe al cărei tron venise fostul vornic Vasile Lupu.

Reședința familiei Costin va fi la moșia Nowosilka Nowa, lîngă orașul podolian Bar. La Bar, la colegiul fondat acolo de iezuiți prin 1636 (o școală de rang mediu, asemănătoare altora — foarte multe — cu care misionarii Romei împînziseră Polonia) și-a dat fostul mare hatman al Moldovei copiii la carte. Lucrurile nu sînt foarte limpezi în privința duratei și a nivelului studiilor făcute de Miron Costin. Cît timp a învățat la colegiul din Bar? A trecut oare, împreună cu colegii săi, în 1648, cînd orașul Bar cade sub stăpînirea cazacilor, la colegiul din Camenița? A ajuns cumva să studieze și la o școală de rang superior din Lvov? Este greu de crezut că vom primi cîndva niște răspunsuri sigure la aceste întrebări. Putem presupune, însă, sprijinindu-ne pe aspectul general al informației cuprinse în scrierile sale, că Miron Costin a absolvit (în parte, poate, la Camenița) cele cinci clase fundamentale din structura gimnaziilor iezuite. Subtilitățile retoricii îi sînt familiare (va scrie *discursuri* și-și va împodobi retoric textele celelalte). La fel, nu poate fi pusă la îndoială abilitatea în meșteșugul versificației. Acestea erau

deprinderile ce se căpătau în ultimele două clase, numite „umanitare" sau „umanistice", la care puteau accede, însă, numai cei care sfîrșeau cu bine primele trei clase, zise de „gramatică", consacrate însușirii temeinice a limbii latine.

În acești ani de achiziții cărturărești trebuie să căutăm, în mod indiscutabil, originea puternicului său sentiment de prețuire a valorilor clasice, atitudine care, născută din contactul direct și metodic cu o bună parte a fondului de aur al literaturii și istoriografiei latine (și, probabil, grecești), va traversa întreaga operă a scriitorului nostru. Exercițiile din perioada colegiului i-au făcut familiare „uneltele" (cărora, de asemenea, le va purta o credință statornică) cu care operau scriitorii și poeții epocii. Și tot atunci s-au produs contactele profitabile cu opere însemnate ale literaturilor polonă și ucraineană, înscrise din deceniile anterioare în curentul general european al Barocului. Toate aceste „contacte", unele pasagere, altele reluate și diversificate de-a lungul întregii vieți (Costin a fost, prin excelență, un cultivator al personalităților politice și culturale), spațiile „ideologice" pe care le-a cercetat (și problema atitudinii față de catolicism nu trebuie ignorată), asimilarea unor scrieri ce țineau de marea spiritualitate umanistă a Europei și apropierea, într-un plan suficient de larg, de cultura și literatura barocă, în plină înflorire în acea Polonie a veacului al XVII-lea, i-au revelat lui Miron Costin idei fundamentale în legătură cu ceea ce înseamnă *literatura* (nu numai cea de tip „istoriografic") în accepția specifică a termenului. Cărturarul român va dovedi, în toate întreprinderile sale, o remarcabilă receptivitate și putința unei integrări creatoare. Va scrie *epigrame*, dîndu-le o tentă exemplificator-istorică sau finalități exemplificator-morale, *memorii*, în care ipostaza moralistului și filozofului de factură barocă domină, *poezie de meditație filozofică* (poemul *Viiața lumii*), *epică* (*Poema polonă*) și tratate istorice (*De neamul moldovenilor* și *Cronica polonă*), mișcîndu-se în cadrele tuturor acestor specii cu o surprinzătoare libertate, demonstrînd, ca un adevărat creator complex, și maturitate științifică în afirmarea și argumentarea marilor adevăruri legate de trecutul neamului, și o stăpînire adecvată a mijloacelor literare și artistice.

Opera costiniană ne arată că ideile, însușite de marele nostru istoric pe diverse canale, s-au transformat în convingeri și principii de suprafață, că întoarcerea în Moldova — moment ce marchează reluarea unor legături firești și necesare — l-a așezat pe Costin în continuarea tradițiilor spirituale ale patriei. Departe de a se deteriora — printr-o presupusă inaderență la limitele culturale ale unui spațiu încă închistat —,

eșafodajul acestor idei, ordonate de o personalitate cu mari disponibilități, a generat sintezele de „apărare și ilustrare" absolut trebuincioase, în acel timp, culturii poporului român.

Istoricul Costin, nutrit la școala nobilă a respectului față de cuvîntul scris (zice în *De neamul moldovenilor*: „Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești scrisoarea, dintre care, dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici"), se adresează compatrioților și străinilor (scrierile sale în limba polonă sînt piese importante ale „dialogului" pe care oameni de cultură români, precum Udriște Năsturel, Nicolae Milescu ori Dimitrie Cantemir, l-au purtat cu savanții altor nații), în pagini străbătute de patetism, rostind responsabil adevărurile ce țineau de ființa și dezvoltarea istorică a propriului popor. Socotim deci, că — în cadrul umanismului românesc — umanismul lui Miron Costin se particularizează printr-o notă de „autohtonism" de evidentă sorginte patriotică. Antichitatea clasică este, pentru el, și civilizația popoarelor grec și latin, dar, prin cel de-al doilea neam și prin daci, și civilizația strămbunilor săi.

Vestigiile epocilor de glorie străbună îi stau pretutindeni la îndemînă și Costin le prezintă selectîndu-le. „Șanțul Troian" nu are, în înțelegerea sa, o funcție defensivă (istoricul pare sceptic: „...dar nu este de crezut, căci atît de multe locuri cine le-ar putea ține întotdeauna"), ci concentrează semnificațiile unui monument adresat generațiilor viitoare. În viziunea lui Costin (din *Cronica polonă*) „șanțul" este gigantic: „Începe de lîngă Galați, de la rîul Siret, care acum mai jos de Focșani desparte țara noastră de cea muntenească, trece pe din sus de Galați peste Prut, la Troian, sat odinioară al țării noastre, iar acum al țării turcești, de acolo pe din sus de Cartal, pe cîmpi pînă la Nistru, de la Nistru pînă la Nipru și pînă la Don de asemenea. Este un troian săpat de același împărat și în Țara Muntenească, dar numai de la Dunăre la munți..." Cetățile țării, cele mai vechi, crede Costin, își au temeliile tot în acele vremuri și zidurile lor au fost clădite de daci, de romani sau de greci (bizantini): „Despre cetatea Hotinului de asemenea avem știri că este clădită de daci, ceea ce poate să fie, căci dacii au locuit și în Polonia. Cetatea Sucevii însă, și a Neamțului, a Tighinei, ruinele de mai jos de Roman și de asemenea ruinele de lîngă Galați pe Bîrlad au fost clădite fie de romani, fie de daci..." *(Cronica polonă)*.

Miron Costin și frații săi se întorc, prin 1652 — 1653, în Moldova unui Vasile Lupu mult mai conciliant. Își face, potrivit tradiției, ucenicia de curtean pe lîngă marele vistiernic Iordache Cantacuzino (bunicul, din

partea mamei, al lui Ion Neculce) dar, în ultima bătălie dintre Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan, Costin se află deja în tabăra celui de-al doilea. Sub Gheorghe Ștefan (pe care îl însoțește, în 1655, în Țara Românească în intervenția împotriva seimenilor rebeliși căruia îi servește ca diplomat) începe cariera politică a lui Miron Costin, pornind, în 1657, de la rangul de sulger. Demnități (va fi paharnic, în 1659, apoi pîrcălab; mare comis în 1664, apoi mare vornic de Țara de Sus, în 1667, sub Alexandru Iliaș; doi ani mai tîrziu mare vornic de Țara de Jos; în fine, treapta supremă, mare logofăt în divanul lui Dumitrașcu Cantacuzino, la 1675), solii (Gheorghe Ștefan îl folosește pentru misiuni în Țara Românească; Dabija-vodă îi încredințează o ambasadă pe lîngă regele Poloniei Jan Kazimierz; va mai merge în Polonia la Sobieski, hatman încă, și la Istanbul, adăugînd acestei activități diplomatice o întinsă corespondență și primirea ambasadorilor la curtea Moldovei), războaie (luptele dintre Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan, expediția, deja amintită, în Țara Românească în sprijinul lui Constantin Șerban; îl va însoți pe Istratie Dabija în războiul turco-austriac de la Neuhäusel și se va afla, tot în tabăra turcească, la asediul Vienei din 1683) marchează cariera (strălucită pînă la un anumit moment) de om politic, diplomat și militar a lui Miron Costin. Legăturile ceva mai strînse pe care le-a avut, se pare, cu Gheorghe Duca au făcut ca, spre sfîrșitul anului 1683, Costin să ajungă în Polonia, împreună cu voievodul, amîndoi fiind luați prizonieri de un detașament ce ținea de trupele menite să-l înscăuneze pe Ștefan Petriceicu. În Polonia, Costin va fi găzduit la Daszów, într-un castel de vînătoare al regelui Sobieski și, în răgazul de aproape doi ani trăit acolo, va scrie *Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*. Se întoarce în Moldova în 1685, chemat insistent de voievodul Constantin Cantemir, dar primește (în ciuda intențiilor de înrudire care îl animau, pare-se, pe voievod), doar starostia de Putna. Va izbucni însă conflictul dintre membrii familiei Costin și Cantemir-vodă (amendat adesea, se zice, de școliții săi curteni), reflex al dușmăniilor dintre marile neamuri aristocratice, și Miron Costin va pieri (victimă a ambițiilor de domnie avute de fratele său Velicico și a uneltirilor Cupăreștilor rivali) de moarte năpraznică, în 1691, în vîrstă de numai 58 de ani.

O viață agitată (imaginea figurată în rapida transcriere de mai sus este departe de a fi concludentă) desfășurată într-o lume ce-și pierduse stabilitatea și nu-și mai regăsea principiile ordonatoare: opresiune politică și economică din exterior (vizînd chiar dezmembrări fundamentale), apăsare socială și economică lăuntrică, invazii, războaie declan-

şate din nimic, schimbări de domni, răzmeriţe, năvăliri, ridicări şi căderi rapide, morţi lipsite de rost. Să-l credem deci pe Costin (deşi nu poate fi exclusă nici varianta utilizării conştiente a unui „topos" exordial dependent de „captarea bunăvoinţei" lectorului) atunci cînd, în predoslovia *Letopiseţului*, evocă — destăinuindu-se „iubitului cetitoriu", convorbitorul şi martorul său permanent — „cumplitele vremi", neprielnice lucrului scriitoricesc. Să remarcăm, însă, totodată că, în această vîltoare, intervalul dintre anii 1671 şi 1673 i-a prilejuit lui Costin alcătuirea sau iniţierea cîtorva scrieri (opere originale sau traduceri) de mare însemnătate în ansamblul activităţii sale.

A scris în anii aceia poemul *Viiaţa lumii*, demonstraţie strălucită nu numai a calităţilor sale de versificator (el voise să dovedească putinţele, în domeniu, ale limbii române), ci şi a capacităţii de a produce o operă cu profundă încărcătură filozofică. A tălmăcit, după cartea istoricului latin Quintus Curtius, *De rebus Alexandri regis Macedonum*, un fragment (cu adaptări şi amplificări) pe care l-a intitulat *Graiul solului tătăresc către Alexandru Machedon după ce au sosit de la Bahtri la apa Donului, mergînd cu oastea asupra tătarilor*. A început, în fine, lucrul la *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron-vodă încoace, de unde este părăsită de Uréche vornicul de Ţara de Giosu*.

Cum intenţia lui Costin era de a da o istorie a Moldovei „de la începuturi" („Fost-au gîndul mieu, iubite cetitoriule, să fac lětopiseţul ţării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintăi..."), este verosimil ca „bibliografia" care figurează la începutul textului („Bonfin... latin" „Dionŭ ... latin", „Topeltin, ungur", „Cromer, au scris lătinĕşte", „Dlugoş lătinĕşte", „Stricovschii litfan, leşeşte", „Piaseţschii, vlădicul de Premislia, lătinĕşte", „Bilschii [şi] Marţin Paşcovschii ... leşeşte", ultimii doi fiind „istoricii leşeşti pre carii au urmat răpăosatul Ureche vornicul") să enumere, în bună măsură, izvoarele proiectatului letopiseţ. În cronica menită să continue lucrarea lui Ureche (a cărei realizare i se pare de primă urgenţă), Costin a utilizat cu siguranţă o scriere a lui Pawel Piasecki (Piasecius), episcop de Cameniţa şi apoi de Przemyśl, intitulată *Chronicon gestorum in Europa singularium* (Cracovia, 1645, 1646 şi 1648 — ani cînd Costin se afla în Polonia — şi Amsterdam 1649). A apelat, probabil, şi la alte izvoare polone (pot fi bănuite unele informaţii luate din poemul lui Hieronim [Jarosz] Otwinowski, *Expediţia periculoasă, dar fericită, a oştirii măriei sale regelui ... în Muntenia, descriere adevărată*, dar nu din ediţia apărută în 1601, la Cracovia, ci utilizînd versiunea intercalată de Marcin Paszkowski în traducerea cronicii lui Guagnini, şi din poemele istorice ale lui Samuel Twardowski,

Războiul civil ..., Przeważna legacja Krzystofa Zbaraskiego și Władysław al IV-lea), ca și la *Origines et occasus Transylvanorum* a sasului Laurențiu Toppeltin, lucrare din care a și tălmăcit o parte sub titlul *Istoria de Crăia Ungurească*. I-au fost de folos, desigur, datele furnizate de tatăl său, hatmanul Iancu Costin, și de alți boieri (în cronică îi pomenește pe Toma și pe Iordache Cantacuzino, de pildă). Pentru anii de după 1653, momentul întoarcerii în Moldova, și pînă la 1661, cînd se oprește firul istorisirii sale, Costin n-a mai fost nevoit să cerceteze scrierile altora. Letopisețul se transformă acum în „memorii" și autorul manevrează cu ușurință: „Așea și noaă, iubite cetitoriule, cu mult mai pre lesne a ne scrie de aceste vrémi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri..."

Care este perspectiva din care analizează Costin în letopisețul său, investit cu limpezi valențe educative („să hie de învățătură, ce ieste bine și ce ieste rău și de ce-i să să ferească și ce va urma hie cine"), rostogolirea acestor „cumplite vremi de acmu, în care toate primejdiile acestui pămîntŭ covîrșite sîntŭ"? Indiscutabil, aceea a marelui aristocrat, a exponentului autorizat al marii boierimi, clasă care, „cel puțin sub raportul rolului istoric major, își trăia ultimele clipe în ajunul instaurării regimului fanariot"[1].

Pe seama acestor limite de clasă au fost puse, în genere, atît neputința istoricului de a întrezări o posibilă desfășurare a evenimentelor viitoare, cît și felul în care suprapune el degringolada de lungă durată ce antrenase vechile constante ale sistemului politico-administrativ, și chiar social, din Moldova — dar și din Țara Românească — peste soarta poporului român în ansamblu. Acest unghi de analiză, corect, pentru că intuiește o parte importantă a adevărului, lasă, însă, în afara sferei de cuprindere (după ce sondează setul de idei ce au alcătuit prisma socială și politică a istoricului) pe Costin-gînditorul, pe filozoful aflat deja în posesia unor „explicații" și „concluzii" privind sinuozitățile drumurilor omenești și ale destinelor colectivităților.

Costin trăise mult timp într-o Polonie în care decăderea generală, proces ireversibil ce începuse să se producă acoperind aproape toate planurile vieții politice, sociale și economice, crease o stare de spirit deprimant marcată de un pesimism ce nu întîrziase să dea un aer crepuscular producțiilor literaților. Revine apoi într-o Moldovă unde confruntările erau mult mai dure și, poate, mai diversificate, rezultatele fiind însă, în linii mari, aceleași. Desigur, marele dregător se referă, în lamen-

[1] George Ivașcu, *op. cit.*, vol. I, p. 180

taţiile sale (ce-i vizează pe domnii apucători — „O, Moldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpînesc în tine, toţi înţelepţi, încă n-ai peri aşa lesne Ce domniile neştiutoare rîndul tău şi lacome sînt pricine perirei tale...“ — şi pe turcii nesăţioşi), la tribulaţiile clăsei căreia îi aparţinea prin naştere şi prin insistenţa cu care a căutat să-şi rotunjească averea. Conflictele ascuţite ce se succedau neîncetat, amestecul decisiv al asupritorului extern îi făceau pe marii boieri să-şi dea seama că nu este departe timpul cînd puterea şi influenţa lor se vor transforma în amintiri.

Ar fi exagerat să încercăm a descifra (tentativele n-au lipsit însă) în Costin, latifundiarul care sfida „prostimea“ — deşi nu s-ar putea spune că păstra un calm impasibil în momentele cînd „nespusă mînia“ ei se dezlănţuia —, un cercetător atent şi înţelegător al suferinţelor ce se abăteau necurmat peste capetele plecate ale poporului. Costin operează adesea cu conceptul de „ţară“ (referirile la „popor“ nu lipsesc nici ele, dar se pare că între aceşti doi termeni nu există, în accepţia lui Costin, o deosebire capitală) acordîndu-i semnificaţii ce se dezvăluie mai ales în planul politico-naţional. În analiza întreprinsă de cronicar — unilaterală, desigur — ameninţarea primordială (în *Poema polonă* vorbeşte despre „nemaiauzite scene de tiranie neroniană, prădăciuni şi cruzimi de nepovestit“) venea din partea asupritorului extern, ale cărui pretenţii materiale erau din ce în ce mai greu de împlinit. Costin este, indiscutabil, exclusivist (un exclusivism ce poate fi motivat istoriceşte), nu însă şi exagerat. Tributul încriminat adesea, mereu mai apăsător, nu era nici pe departe cel mai mare dintre relele ce izvorau din situaţia creată de suzeranitatea Înaltei Porţi. Ţările Române erau supuse unei exploatări economice consecvent guvernată şi concretizată în forme extrem de variate. Acestei campanii de secătuire, care se înăsprea o dată cu scurgerea deceniilor, i se adăuga un pericol mult mai mare, venit din partea aceluiaşi puternic suzeran. Era primejdia ce ameninţa de cîteva secole neamul românesc şi pe care vitejia poporului, împletită mai întîi cu îndrăzneala, apoi cu abilitatea politică ale unui şir de domni, reuşise să o anihileze în bună parte. Cărturarul patriot a înţeles, poate mai bine decît voievozii şovăielnici pe care i-a contemplat ca istoric ori cărora le-a fost contemporan, renăscuta iminenţă a acestei ameninţări. Undeva, în scrierea sa, Ion Neculce, mare admirator de altfel al lui Miron Costin, reproduce cu nedisimulată mîndrie vorbele pe care, potrivit tradiţiei, cutezătorul logofăt le-ar fi spus, în 1672, marelui vizir Küprüli după ce turcii supuseseră Cameniţa: „Sîntem noi moldovenii bucuroşi să să lăţască

(Imperiul Otoman — n.n.) în toate părțile cît de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să-să lățască". Această „lățire" a împărăției turcești, ocuparea definitivă a Moldovei, deveneau foarte posibilă în condițiile de instabilitate politică și de slăbire tot mai accentuată a potențialului ei economic. Costin călătorise destul în imperiu și era, putem presupune, bine informat despre felul cum se desfășurau lucrurile în țările ocupate efectiv de turci. Pierderea autonomiei politice ar fi putut avea consecințe grave pentru însăși ființa națională a poporului român. Perspectiva aceasta îl înspăimîntă; aci trebuie căutate, în primul rînd, sursele acelui aer tragic, ale apăsătoarei umbre de neîncredere în viitorul nu prea îndepărtat al țării. O dată cu accentele de pesimism, extrem de acute („... de cm avea dzile și nu va hi pus prea vécinicul sfat puternicului Dumnedzău țării aceștia ținchiu și soroc de sfîrșire"), răzbate prin curgerea stăpînită a istorisirii, fie ea în versuri sau în proză (noi am citat din *Letopiseț*.., dar răbufniri asemănătoare, numeroase, se află în *Cronica polonă* și în *Istonia în versuri polone*), zbuciumul autentic al unui suflet contorsionat de presimțiri amare. Momentele acestea țes vălul de încordată neliniște care subminează aparentul echilibru al demersului epic.

Deznădejdea, uneori violentă, și lipsa de încredere în viitor pe care Costin le manifestă sînt tipic baroce. Pe de o parte, ele au dat expresie acelui pesimism provocat de șirul dezamăgirilor născute din instabilitatea socială și politică și din amenințările necurmate ce pîndeau, iminent, de pretutindeni, iar pe de alta au condiționat o opțiune importantă în planul *rezolvării filozofice* a cronicii. Miron Costin a împrumutat *Letopisețului* rețeaua de idei, judecăți și „încheieri" din poemul *Viiața lumii*[1].

În țesătura *Letopisețului* sînt inserate numeroase momente de răgaz consacrate meditației, descifrării pricinilor ascunse care distribuie înălțările și căderile omenești. Ordonîndu-le, constatăm că prelungirile concluziilor în plan filozofic ale poemului *Viiața lumii* domină organizarea interioară a intențiilor moralizatoare ale *Letopisețului Țării Moldovei*. Cugetînd asupra lăcomiei omenești (a domnitorilor țării, de regulă), a lipsei de cumpătare, a netăiniciei gloriei pămîntești și a sorții mereu lunecătoare, cronicarul ne furnizează, de fapt, cheia dezlegării discursului istoric, căci toate aceste „încheieri" desă-

[1] Vezi Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin*, București, Editura Minerva, 1972, p. 215 și urm.; D. Velciu, *Miron Costin*, București, Editura Minerva, 1973, p. 264—265.

vîrşesc inspecţiile făcute unor „destine" ce urmăresc să ilustreze un precept (etic, de obicei).

Aceste finaluri cu mărturisită ambiţie apoftegmatică individualizează şi comentează, totodată, excelent — observa E. Negrici (*op. cit.*, p. 218—238) — o serie de „poveştiri pe tema ispăşirii", toate confirmări ale principiului potrivit căruia orice inadvertenţă gravă reclamă o imînentă pedeapsă. Pot fi încadrate în această categorie relatările domniei lui Gheorghe Ştefan (înşelător şi iubitor de desfătări exagerate — „mesele şi petrecăriile ceştii domnii de-abiia la vreo domnie să să hie prilejuit, nu fără mare desfrînăciune de lucruri peste măsura curviei, altfel însă om deplin, cap întreg, hire adîncă, cît poţi dzice că nascu şi în Moldova oameni"), a lui Alexandru Iliaş cel laş (a doua domnie), a lui Mihnea al III-lea, a lui Gaspar Graziani şi altele. Gaspar Graziani, adept al metodelor radicale în eliminarea adversarilor, detestă maniera practicată, tradiţional, de un Lăpuşneanu sau de un Ştefan Tomşa (din care Costin face un sanguinar insaţiabil, regizor al unor scene terifiante: „Avè un ţigan calo, ce să dzice pierzătoriu de oameni, ţigan gros şi mare la trup. Acela striga de multe ori înaintea lui, arătînd pre boieri: «S-au îngrăşat, berbecii, buni sînt de giunghiat». Ştefan vodă rîdè la ceste cuvinte şi dăruiè bani ţiganului"). Graziani este mai rafinat — el preferă otrava occidentalilor: „Iară pre Bucioc puseră gînd să-l otrăvească şi într-o dzi oprindu-l la masă şi-au scornit voie bună, închinînd la Bucioc cu veseoie şi au pus de i-au dat otravă. În loc s-au simţit Bucioc otrăvit şi s-au sculat de la masă şi s-au dus la gazdă, avînd ierbi împotriva otravei date de la un doftor priiatin, că aştepta el una că aceaia de la Gaşparvodă".

Exemplară pentru ilustrarea meandrelor „sorţii nestatornice" este remarcabila *nuvelă* care istoriseşte „mărirea şi decăderea lui Vasile Lupu", voievodul cu fire mai mult împărătească decît domnească. Destule dintre acţiunile şi intenţiile ambiţiosului domn stîrnesc nemulţumirea cronicarului. Năzuinţa de a-şi întinde stăpînirea asupra Ţării Româneşti (unde voia să-l înscăuneze pe fiu-său, Ion, „om slab şi deznodat şi de mîni şi de picioare") şi a Transilvaniei sau încuscrirea cu hatmanul căzăcesc Bohdan Hmelniţki (alianţă pe care Costin nu osteneşte a o veşteji: „Mare netocmală în deopotriva caselor şi a hirelor! Aceasta parte era o domnie de 18 ai şi împărăţiei cu bivşug şi cu cinste sămănătoare, iară ceaelaltă parte de doi ani ieşită din ţărănie") i se par lui Costin devieri de neiertat de la o conduită firească.

Admirabil scriitor, cunoscător al vieții, în stare să inspecteze psihologiile și să refacă apoi *caractere*, cronicarul izbutește să transforme relatarea conspirației lui Gheorghe Ștefan într-o povestire alertă, cu personaje puternic individualizate. Gheorghe Ștefan, logofătul care dorea scaunul Moldovei, este un individ viclean, un actor abil, capabil să joace, cu fața „scornită de mare mîhniciune", rolul celui aflat în necaz înaintea unui Vasile Lupu încrezător și înclinat să-l compătimească. Ciogoleștii, aliații logofătului, sînt niște complotiști de slab nivel. Își vădesc uneltirile la vreme de beție (fără să-i ia cineva în serios), apoi însă, aflînd de fuga lui Gheorghe Ștefan, scriu împanicați — spătarul Ciogolea — o misivă anonimă în care dezvăluie întreaga mașinație. Costin „transcrie" denunțul colorîndu-și expunerea:

„Milostive doamne,

Eu, unul den slujitorii cei streini, mîncîndŭ pîinea și sarea măriei tale dentr-atîțea ai, ferindu-mă de osîndă, să nu-mi vie asupră, pentru pîinea și sarea măriei tale, îți fac știre pentru Ștefan logofătul cel mare, că-ți este adevărat hiclean, și s-au agiunsŭ cu Racoții și cu domnul muntenescŭ și sîntŭ gata oștile și a lui Racoții și a lui Matei vodă, să vie asupra mării tale. De care lucru adevărat, adevărat să crezi măria ta, că nu este într-alt chip".

Cu un oarecare ocol (egumenul însărcinat să ducă misiva trece întîi pe la Iordache Cantacuzino, care, „om întreg la toată hirea", „s-au lepădat îndată de răvaș"), scrisoarea ajunge în mîinile voievodului. Arestați, dar încercînd manevre absurde întru dovedirea credinței lor (cer îngăduință să plece și să-l aducă „de grumazi" pe logofătul trădător), Ciogoleștii îi vor da totuși în vileag pe ceilalți complotiști. Convins că întreaga întreprindere este tardivă, Vasile Lupu își permite să „monteze" (firește Costin-scriitorul este, în fapt, autorul întregii înscenizări) o tragi-comedie minoră, în care serdarul Ștefan, alt conspirator ce ignoră contextul, joacă — cu disperare — partitura „recunoștinței ca fidelitate", morala țintind fixarea unui portret al „ingratului":

„Și cum să fie el amestecat la unile ca acelea, spre răul stăpînului său, zicînd cu glas: «Cine au fost, doamne, mai crezut la măria-ta și mai cinstit ca mine? Și m-ai scos den obiele și den sărac m-ai îmbogățit». I-au zis Vasilie Vodă: «Așa știu și eu». Și i-au zis să margă să grăiască cu Ciogolea, să audze ce spune Ciogolea spătarul".

Prăbușirea lui Vasile Lupu își află sugestive alăturări în marile deteriorări tectonice, are, în întruchiparea dată de cronicar, dimensiuni colosale și un „aer" definitiv (spre sublimarea „pildei"):

„Precum munții cei înalți și malurile céle înalte, cînd să năruiesc de vreo parte, pre cît sînt mai înalți, pre atîta și durăt fac mai mare, cînd să pornescŭ, și copacii cei înalți mai mare sunet fac, cînd să oboară, așea și casele céle înalte și întemeiate cu îndelungate vrémi, cu mare răzsipă purceg la cădére, cînd cad. Într-acesta chip și casa lui Vasilie Vodă, de atîțea ai întemeiată, cu mare cădére și răzsipă și apoi și la deplină strîngere au purces de atuncea".

În numeroase locuri *Letopisețul* mărturisește această atitudine a autorului său, nutrită constant de un mănunchi de convingeri privind rosturile și hotărele tuturor celor ce se petrec pe această lume, depășind și acoperind întru nimicnicie eforturile oamenilor, neînsemnate jucării ale sorții labile. Aflat undeva deasupra vălmășagului și zbuciumului perpetuu pe care îl deslușește (cronicarul a avut conștiința „actului sacerdotal" pe care îl împlinea) în faptele celor trecuți și în cutezanțele contemporanilor, consumînd uneori cu nedisimulată satisfacție adevărurile în a căror posesie se găsește, Costin moralizează, etichetează și clasifică neputînd să-și rețină un oftat în care se acumulează multiform compasiunea pentru cei ce se prăbușesc o dată cu implacabila învîrtire a teribilei „roți", înregistrare rece și voit cenzurată a „ispășirilor" imposibil de eludat. Nestatornicia funciară a lucrurilor și veșnica lor schimbare, ale căror mecanisme scapă controlului oamenilor, îi oferă lui Costin nu numai prilejuri de a medita asupra rosturilor ascunse, ci și explicații general valabile — crede el — pentru toate accidentele, inclusiv cele cu caracter social. Nu e de mirare, deci, că o formulare precum: „O! nestătătoare și niciodată încredințate lucrurile a lumii, cum vîrsteadză toate și turbură și face lucruri împrotivă: Cîndu cu cele să fie frică celorŭ mai mici de cei mai mari, iară cursul lumii aduce de este de multe ori celui mai mare de cei mici grije" slujește, de fapt, pentru a ne lămuri și a-și clarifica sieși năvalnica ridicare și tulburare a „prostimii" împotriva boierilor greci împilători (și, desigur, nu numai a lor) din preajma lui Alexandru Iliaș voievod.

Elementele construcției filozofice din poemul *Viiața lumii* sînt translate în *Letopiseț* cu rostul utilizării lor în planul moralizării (căci Costin moralizează în permanență, întreaga sa *operă*, chiar și textele poetice de tip minor, fiind o construcție cu intenții de corijare etică și politică). „Gîndurile mari și înalte" ale lui Rákóczy, care se vedea „crai preste crai și domnu preste domni", nu pot trece, în virtutea unor principii nu o dată declarate, neamendate de ochiul veghetor al cronicarului. Apoftegme (în letopiseț abundă formulele cu caracter senten-

țios și apoftegmatic) îmbracă, evident, straiul cizelat al filozofării: „Orbŭ nărocul la suiș și lunecos a stare la un loc, grabnicŭ și de sîrg pornitoriu la coborîș". „Ce binele pururea este gingaș și pentru păcatele oamenilor — spune în alt loc Costin, variind termenii și introducînd concluzia iminentei sancțiuni — nu în multă vreme stătătoriu. Pentru 40 de pungi ce-i cerea veziriul de la Barnovschi vodă, ferindŭ țara de obicei, i-au venit mazilie, neîmplinindŭ bine patru ani de domnie".

Amintită în treacăt în poem, *roata lumii* („Caută la ce l-au dus înșelătoarea roată"), reprezentarea cea mai răspîndită, încă din Antichitate a „norocului nestatornic", apare în *Letopiseț* atunci cînd Miron își îngăduie răgazul de contemplare a neliniștitei domnii a lui Vasile Lupu: „Și bine au dzis unul: «Bella momentis constant», adecă «Războaiele în clipala ochiului stau». Că atîta era numai să ie acéla războiu Vasilie vodă și să se aședze în domniia Țării Munténești. Iară roata lumii nu așea cum gîndește omul, ce în cursul său se întoarce". Concluzie parțială (povestirea nu trecuse mult de începutul domniei Lupului)? Avertisment dat celor înclinați să neglijeze cumpătarea? Și una, și alta, întrucît ceva mai încolo, către sfîrșitul învolburat al aceleiași domnii, cronicarul îl părășește o clipă pe voievod (înfrînt și nimicit de loviturile succesive, acesta trecuse în grabă Nistrul spre a căuta ajutor la cazacii ginerelui său), pentru a introduce o paranteză ce are menirea să resuscite imaginea „roții" cu pricina, subliniind sensul confirmativ al jalnicei situații spre care alunecase strălucitul domn: „Vasilie vodă vădzîndu-se în Țara Căzăcească căzdut den domniie, despărțit și de doamna sa, și de cuconi, și de avére (caută la ce duce roata lumii mare case, că ce poate fi mai greu decît acestea? Dzicu că nici moartea), și nici o nădejde nu i-au mai rămas în prieteșugul căzacilor, sîngur s-au tras cu hanul, la Crâm să margă".

Sfîrșit plin de dramatism, prevestit însă de Costin, într-un fragment cu caracter anticipativ, încă din primele pagini consacrate lui Vasile Lupu printr-o superbă tiradă împotriva insațietății stăpînitorilor din toate timpurile (pricină suficientă — în planul „echilibrărilor" etice — pentru declanșarea prăbușirilor) și ocazie — oferită scriitorului — de a exersa încadrarea figurilor autohtone într-o serie de dispărute glorii, variație a motivului literar *unde sînt cei de odinioară:* „O! nesățioasă hirea domnilor spre lățire și avuție oarbă. Pre cît să mai adauge, pre atîta rîhnește. Poftile a domnilor și a împăraților n-au hotar. Avîndŭ multŭ, cum n-ari avea nemică le pare. Pre cîtŭ îi dă

Dumnedzău, nu să satură. Avîndŭ domnie, cinste şi mai mari şi mai late ţări poftescŭ. Avîndŭ ţară, şi ţară altuia a cuprinde cască şi aşea lăcomindŭ la altuia, soseascŭ de pierdŭ şi al său. Multe împărăţii în lume, vrîndŭ să ia alte ţări s-au stînsŭ pre sine. Aşa s-au stînsŭ împărăţia lui Darie împăratŭ de Alexandru Machidon, vrîndŭ să supuie ţările greceşti şi toată Machidoniia Darie, i-au stînsŭ împărăţiia sa de au căzdutŭ pre mînule lui Alexandru Machidon. Aşea împărăţiia Cartaghinii vrîndŭ să supuie Rîmul, au căzdut la robiia rîmlénilor. Aşa Piru împăratŭ vrîndŭ să ia Italiia au pierdut ţările sale. Aşea şi Mihai vodă, vrîndŭ să fie crai (...), au pierdutŭ şi domniia Ţării Munteneşti.

Aşea şi Vasilie vodă, avîndŭ fericite vrémi de domniie în pace din toate părţile, că şi ţara nu era nici o datorie îngreuiată, fără nici o dodeială despre turci, carii avea începută sfadă cu perşii şi într-acele părţi sta cu valuri, au începutŭ svoadă cu Matei vodă domnul muntenéscŭ pentru domniia acei ţări, ori că nu-l încăpea Moldova, ca pre un om cu hire înaltă şi împărătească; mai mult decît domnească". Maliţia cronicarului nu lipseşte din finalul acestui fragment. Să notăm însă, dincolo de rigidităţile „schemei" de analiză şi de neînţelegerea, constantă, pe care boierul moldovean a arătat-o în cronică strălucitei tentative a lui Mihai Viteazul, că cei doi voievozi sînt aşezaţi într-o vecinătate ilustră.

Ion Neculce sau istoriografia ca memorialistică. Prin Neculce, singurul dintre „cronicarii" moldoveni care a reuşit să ducă însemnarea anilor şi a evenimentelor pînă în zilele sale, istoriografia a furnizat literaturii un povestitor de talent, un scriitor autentic, în a cărui operă harul — nativ — de a istorisi a întrecut „ştiinţa", cîştigată prin studiu, de a compune. Istoricii literaturii noastre s-au simţit îndemnaţi să afirme — inspectînd variatele disponibilităţi ce le relevă scrierile neculciene — că, dacă nu ar fi fost absorbit de lucrul la masivul său op de istorie (în ediţia Iorgu Iordan, *Letopiseţul* are 400 de pagini) şi ar fi fost tentat să se exerseze în cuprinsul altor „genuri" literare, în Neculce literatura românească ar fi aflat cu siguranţă un genial întemeietor şi deschizător de drumuri.

Şi-a scris întinsa cronică (acoperă 82 de ani din istoria Moldovei, de la Istratie Dabija-vodă — 1661 — pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat — 1743) şi cele 42 de „legende istorice" (adunate sub titlul *O samă de cuvinte*) la vreme de bătrîneţe. A început-o după 1733 — în *predoslovie*, spune că era „biv-vel [fost mare] vornic de Ţara de Sus" şi prin 1739 ajunsese cu consemnarea „la zi", căci notează la

un moment dat: „Aceste toate s-au lucrat într-acest an, de la noiemvrie la veleat 7246 [1738] pîn la istovul lui noiemvrie la veleat 7247 (1739), şi ce s-a mai lucra, s-a scrie la rîndul său". Adunase, în timpul unei vieţi deloc liniştite, cu înălţări şi căderi repezi, cu destule meandre şi zbucium (aproape întreaga biografie a cronicarului poate fi recompusă din datele pe care el însuşi le comunică în *Letopiseţ*; Nicolae Iorga a strîns undeva, în cuprinsul *Istoriei literaturii*, toate aceste ştiri) multă experienţă (din care şi-a distilat criteriile ce le va folosi în analizele întîmplărilor) şi capacitatea de a judeca şi „interpreta" demersurile semenilor.

Ion Neculce s-a născut pe la 1672, la Prigoreni, lîngă Tîrgul Frumos, din căsătoria lui Neculce vistiernicul, un grec al cărui tată venise din Arhipelag (din insula Hios, verosimil, întrucît unui alt fiu al aceluia i se zicea Stamate Hiotu), cu Catrina, fiică a vistiernicului Iordache Cantacuzino (grec „împămîntenit" de mai multă vreme, mentorul, ne amintim, al lui Miron Costin) şi a Alexandrei Gavrilaş Mateiaş. Rămas orfan de tată la vîrsta de cinci ani (mama sa, Catrina, se va recăsători cu un Enachi grămăticul, socotit — o vreme — a fi fost tatăl cronicarului), Ion Neculce va creşte la Prigoreni, în casa bunicii (căreia i se spunea „Iordăchioaia vistierniceasa"), mediu unde tradiţiile conservate în marile familii boiereşti i-au devenit familiare. Se refugiază, în 1686, împreună cu toată familia (căci conacul de la Prigoreni fusese ars de un „podgheaz" polon), în Ţara Românească, la Cantacuzinii ce le erau neamuri, şi va rămîne la Bucureşti patru ani, vreme în care îşi desăvîrşeşte, probabil, pregătirea de cărturar. Întors în Moldova, cînd împlinise 19 ani, Neculce începe să urce, deloc spectaculos, scara pe care o alcătuiau dregătoriile ţării. Era postelnic în 1691 şi deţinea acelaşi rang şi în 1693 cînd, la nunta lui Constantin Duca cu Maria, fiica lui Constantin Brâncoveanu, „mergèm cu alţi postelnici împreună cu toiegeli a-mînă pe gios înaintea domnului". Antioh Cantemir, cu a cărui nepoată de soră se va însura (primind o zestre însemnată), îl face vătaf de aprozi şi apoi vel agă. Sub acelaşi Antioh Cantemir (în a doua sa domnie) va fi mare sulger, vel spătar şi caimacam, în 1707, împreună cu Ilie Cantacuzino şi Ilie Catargiu, deoarece domnul, cu toată curtea şi cu braţe de muncă, plecase la fortificarea cetăţii Tighina. După un scurt refugiu (patru luni) în Polonia, căci Mihail Racoviţă, redevenit voievod, nu uitase că Neculce „se întîmplase" la Istanbul între boierii ce-l „pîrîseră" pentru pricini din prima sa domnie, Dimitrie Cantemir îl va aşeza între consilierii săi apropiaţi („Iară mai de credinţă şi mai ales toate trebile domniei erau după mine, Ion Neculce...")

încredințîndu-i rangurile de vel spătar și pe urmă de hatman. Va comanda, ca hatman, oastea moldoveană în lupta de la Stănilești și-l va urma apoi, împreună cu alți boieri, pe Dimitrie Cantemir în Rusia. A rămas doi ani la Harkov, în preajma unui Cantemir care-și „schimbase hirea": „Deci Dumitrașco-vodă nu vrè să țîe pre moldovéni cu dragoste, ca pre niște streini, ce și-au lăsat casăle și s-au streinat de moșiile lor pentru dînsul, ce vrè să-i ție mai aspru decît în Moldova. Că i să schimbasă hirea într-altŭ chip, nu precum era domnŭ în Moldova, ce precum era mai nainte, tînăr, pre cînd era beizadè în dzilele frățînesău, lui Antiohie-vodă, încă și mai răŭ și iute la beție. Să scîrbiè și ușa îi era închisă, și nu lăsa pre moldovéni necăiari din tîrgŭ să iasă afară, fără ocazul lui".

Preocupat de viitorul copiilor și nesuportînd „streinarea", Neculce va obține îngăduința să se întoarcă în Moldova, dar va intra în țară abia după alți șapte ani petrecuți în Polonia. Numeroase intervenții (l-a sprijinit și voievodul Nicolae Mavrocordat) au fost necesare, întrucît, în Moldova, vornicul Lupu obținuse în divan o hotărîre prin care Neculce, învinuit de chemarea rușilor, fusese declarat „viclean". Averea lui Neculce, ca și moșiile lui Ștefan Luca, cumnatul lui Neculce, fusese confiscată și trecută pe seama vornicului „pîrîș". Își redobîndește bunurile, în 1720, printr-un proces pentru care se pregătise, se vede, cu multă minuțiozitate, căci a demonstrat că în „aducerea moscalilor" existaseră și alte inițiative, anterioare demersului lui Dimitrie Cantemir. Avea aproape șaizeci de ani cînd, în 1731, Grigore al II-lea Ghica îl face mare vornic al Țării de Sus, dregătorie pe care o va pierde sub Constantin Mavrocordat, dar o va recîștiga, în 1735, sub același Grigore Ghica. Nu-l urmează pe voievodul care părăsește Iașul în vremea unei scurte ocupații rusești (era în curs războiul ruso-turc din 1739), se trezește „amestecat" și învinuit de „niscaiva fapte" și este „închis la basbuluc-baș cîtiva dzile". Se mai știe că în 1741 Constantin Mavrocordat l-a făcut judecător de divan, apoi informațiile în legătură cu Neculce dispar. A murit după 25 februarie 1745 (cînd figura încă într-un document) dar înainte de 12 ianuarie 1746, întrucît la acea dată se făcea împărțirea averii rămasă de la cronicar.

Așezîndu-și lucrarea de istorie în continuarea operei predecesorilor („Iară de la Dabije-vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor"), cronicarul își dezvăluie, într-o manieră proprie, *izvoarele*: „Însă pănă la Duca-vodă cel bătrîn l-au scris di pe nește izvoade ce au aflat la unii

și la alții și din audzitele celor bătrîni boieri; iară de la Duca-vodă cel bătrîn înainte, pănă unde s-a vidè, la domnia lui Ion-vodă Mavrocordat, nici de pre un izvod a nemănui, ce au scris singur, dintru a sa știință, cît s-au tîmplat de au fost în viiața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa".

Istoricii, suspicioși firește, n-au luat această comunicare ad litteram. În 1666, cînd începea domnia lui Gheorghe Duca „cel bătrîn", Neculce nu se născuse încă. A lipsit apoi din Moldova cîțiva ani [refugiul la Cantacuzinii din Țara Românească] la vîrsta adolescenței, iar alți nouă ani i-a petrecut în Rusia și în Polonia. Tradiția istorică orală („din audzitele celor bătrîni boieri") trebuia admisă firește, printre „surse" (a fost evocată astfel însemnătatea istorisirilor pe care Neculce le va fi aflat de la bunica sa, Alexandra, „Iordăchioaia vistierniceasa"), dar cercetarea unor izvoare scrise le-a apărut cercetătorilor ca o operație obligatorie. Cum chestiunea nu este rezolvată definitiv, vom transcrie aici doar opinia lui Al. Piru[1] — „[...] trebuie admis că [Neculce] va fi consultat totuși letopisețul anonim 1661—1709, cronicile lui Nicolae Costin și a lui Axinte Uricariul despre Nicolae Mavrocordat, cronica racoviteană și cronica ghiculească pînă la 1730. [...] Nu este exclus ca pentru perioada 1661—1729 să fi avut la îndemînă și cronici ale Țării Românești, îndeosebi letopisețul Bălenilor și cronica lui Radu Popescu. S-ar explica în acest fel unele coincidențe, apariția unor episoade comune, asemănările de atitudine" — trimițînd, totuși, spre comparare și la teza lui George Ivașcu, cercetător care acordă credit spuselor lui Neculce.[2]

Neculce a fost, în orice caz, un ins cu lecturi apreciabile, un prețuitor al cărții („aplecarea către cărturărie" funcționează frecvent ca indicator în judecățile sale caracterologice). Nu putem vorbi, desigur, despre un Neculce erudit (precum contemporanii săi Constantin Can-

[1] *Op. cit.*, p. 322—323

[2] „Deși unii istorici literari au pus la îndoială această mărturie, presupunînd că Neculce a putut consulta cronicile anterioare pentru aceeași perioadă (Pseudo-Nicolae Costin, N. Costin, Pseudo-Muste, Axinte Uricariul, Cronica Ghiculeștilor), examenul comparativ al textelor demonstrează, mai curînd, că autorul este sincer și că dacă a consultat un izvod *scris*, nu e altul decît cel identificat și publicat în 1913 de Constantin Giurescu [*Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, 1661—1705*, București, 1913], pe care și-l însușește laborios adăogîndu-l, pe alocuri modificîndu-l, uneori, polemizînd cu el [...], însoțindu-se de el pas cu pas" (G. Ivașcu, *op. cit.*, vol. I, p. 273)

tacuzino, Nicolae Costin ori Dimitrie Cantemir), dar, iarăşi, nu putem primi teza „lipsei sale de cultură" şi imaginea (derivînd din ea) a unui povestitor „înnăscut" (dotat cu o memorie prodigioasă" [?]; textul său abundă în nume, date, liste), autor al unei opere ce ar fi ignorat şlefuirile şi cizelările propuse de adstratul cultural. Neculce a avut, indiscutabil, geniu, un geniu al istorisirii (dar şi al construcţiei narative) materializat într-o ţesătură epică remarcabilă (doar perfecţiunea poate genera impresia de simplitate). El este însă întruchiparea (ca rezultat) a unei mari culturi, cea românească, cu întemeietori între care trebuie prenumăraţi nu numai Ureche şi Miron Costin (pe care Neculce i-a citit, „lecţiile" lor sînt vizibile peste tot în letopiseţ), ci şi Macarie, Eftimie ori Azarie şi, înaintea acestora, istoricii lui Ştefan cel Mare şi chiar acel Grigorie „monahul şi prezbiterul din marea biserică a Moldovlahiei".

Povestirea lui Neculce, scrisă într-o limbă a cărei simplitate „este ea însăşi un triumf al culturii naţionale, la data aceea o solidă realitate" (G. Ivaşcu), posedă limpezimea şi fluenţa pe care i-o asiguraseră neîncetatele exerciţii ale înaintaşilor. În imediata sa apropiere nu lipseau scrierile istoriografice. Ele scăzuseră însă ca nivel, erau modeste compuneri „de curte", lipsite de forţă, de aceea Neculce îşi va alege modelele dintre marii autori ai secolului al XVII-lea. Simte chiar nevoia să-i „adnoteze", să dea un soi de „istorie paralelă", în scurte povestiri, o istorie anecdotică în duh baroc, şi scrie acele 42 de legende, adunate sub titlul *O samă de cuvinte*,[1] pe care le aşază în fruntea letopiseţului.

Unele subiecte, dezvoltate în aceste legende, le-a culeş cu siguranţă din tradiţiile nescrise („ce sîntu audzite din om în om, de oameni vechi şi bătrîni, şi în letopiseţŭ nu sînt scrise"), altele le-a aflat însă în izvoadele ce i-au stat la îndemînă. Corespondenţele evidente dintre unele legende neculciene (sursă de inspiraţie mult cercetată de poeţii veacului al XIX-lea: C. Negruzzi, *Aprodul Purice;* D. Bolintineanu, *Cupa lui Ştefan, Muma lui Ştefan cel Mare, Daniil Sihastru;* V. Alecsandri, *Altarul mănăstirii Putna, Movila lui Burcel, Visul lui Petru Rareş, Dumbrava Roşie)* şi relatările despre aceleaşi evenimente cuprinse în feluri te texte *(Cronica moldo-germană,* interpolările lui Simion Dascălul la cronica lui Ureche, *Cronica Bălenilor)* dau alte dimensiuni posibilităţilor de informare de care a dispus cronicarul.

---

[1] Antologia de faţă nu le reproduce, ţintind alcătuirea unui „corpus" format din cele trei mari scrieri de istorie.

Dînd rezultatelor trudei sale de istoric un rost declarat pilduitor, cu „extrase" din propria-i experiență de viață („Rugăm pre dumneavoastră, iubiți cetitori tineri, să luați sama aceștii scrisori, de s-ar tîmpla vrodată să mai vie niște lucruri ca aceste în țara noastră, să vă știți chivernisi să nu pățiți și voi ca noi"), Neculce proclamă obiectivitatea propriului demers: „să nu gîndiți doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce precum s-au tîmplat, cu adevăr s-au scris". El se drapează în toga istoricului imparțial pentru că îl citise pe Miron Costin, dar — ca și acela — cronicarul preface în povestire un tablou al Moldovei pe care îl alcătuiește el și nu tabloul veridic al Moldovei în care trăise, după cum, la fel, are grijă ca din pagină să treacă spre cititor și spre viitorime un „portret al povestitorului" sensibil idealizat, aflat la o depărtare bunicică de adevăratul Neculce. Cronicarul nu trucheză realitatea, face doar efortul de a cenzura pe alocuri și de a așeza în text, cu deosebire în momentele care îl privesc dar și prin alte locuri, interpretări și „selecții de fapte" convenabile. Confruntat ulterior cu știrile cuprinse în alte izvoare, Neculce nu va scăpa de denunțarea pentru lipsă de obiectivitate, dar — observa cu dreptate Mihai Berza — o mare personalitate „tocmai prin intensitatea reacțiilor sale este mînată spre ceea ce numim lipsă de obiectivitate și, pînă la urmă, ce pierdem într-o parte cîștigăm într-alta, anume în acuitatea observației asupra unei realități atît de complexe în sine".[1]

Cîștigul a fost, neîndoielnic, de partea literaturii. Iată-l, deci, pe Neculce apărîndu-se, în *Letopiseț*, de învinuirea de „vicleníe" în chestiunea „aducerii moscalilor" (era doar unul dintre primii sfetnici ai lui Dimitrie Cantemir, iar solul prin care domnul tratase cu țarul Rusiei fusese Ștefan Luca, cumnat cu cronicarul): „Atunce am știut și eu că au fost scris Dumitrașco-vodă să vie moscalii, că eu tot gîndeam că vom purcéde în gios spre Huși, precum sfătuisem; iară dacă am înțeles că au sosit moscalii la Prut, mult m-am mirat și am dzis lui vodă să scrie să să întoarcă moscalii înapoi [...] și să se lase de moscali, că poate să-i bată turcii, și tătarii or robi țara. Pui pre Dumnezeu martur că așa i-am dzis și tare am stătut, că doar l-oi întoarce, și n-am putut".

Sub declarata obiectivitate se ascunde un ins „maliții os, vindicativ [avea — constata undeva — Șerban Cioculescu — o memorie dantescă în privința poliților de plătit], subiectiv, bîrfitor și pamfletar", „un Radu Popescu fără tragedii ireversibile care să toarne în cronică venin

[1] Mihai Berza, *Ion Neculce și societatea moldovenească a veacului al XVIII-lea*, în vol. *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, București, Editura Eminescu, 1985, p. 128.

negru"[1], un autor capabil să dea scrierii sale — pentru care adunase şi aglomerase în depozitele memoriei amănunte de tot soiul — o remarcabilă, „complexitate pamfletară" închegată din „pîndă şi vaiete, din coloare şi încărcături".[2]

Lumea pe care o contemplă Neculce, dens populată cu indivizi şi grupuri în perpetuă agitaţie (cronicarul cutează chiar spre izolarea particularităţilor unor colectivităţi etnice), pare a fi stăpînită — cel puţin aşa lasă să se înţeleagă demersurile majorităţii însilor asupra cărora se opreşte analiza — de o neostoită poftă de putere, egalată, poate, doar de insaţiabila dorinţă de a agonisi cît mai multe bunuri. Aceste două „teluri" — pe care cronicarul le veştejeşte de la înălţimea platformei moralizărilor necontenit emise — pun în mişcare personaje care uneltesc, conspiră, aleargă cu „pîra" la Poartă, încearcă să obţină prin mijloace subterane autoritatea politică spre a putea manevra, înşeală, despoaie, jefuiesc cu nesfîrşită inventivitate Toate acestea vor constitui *culpe* grave, abateri care, pe acel „traseu al ispăşirii" demult descifrat în istoriografia noastră (şi teoretizat de Miron Costin), îi vor îndrepta pe făptaşi către cuvenita sancţiune, dictată de o divinitate ce nu prea îşi lasă deslușite intenţiile şi poate uza de instrumente foarte diverse (tradiţional, gesturile ostile ale turcilor sînt considerate şi ele exprimări ale pedepsei suprafireşti). Marele logofăt Dumitraşcu Ceaurul („sfetnicul de domn rău [...] orbit de răutate fiind, gîndeşte şi-i părè că nemereşte, şi pe urmă mai rău să greşeşte, că pe urmă răul cel mare şi osînda cade pe capul lui"), cel care avusese ideea diabolică a instituirii „văcăritului", va ilustra, prin fioroasa-i expiere, relaţia inexorabilă dintre *culpă* şi *sancţiune* (ca şi teza transmisibilităţii vinei): „căduzu blăstămul mai degrabă [...] că-i scurtă Dumnedzău viaţa. Că muri cum îi mai rău, în dub frenţit, şi i să istovi şi casa lui şi 3 ficiori a lui ce-au avut". Uneori „mînia divină" produce conjecturi care grăbesc decizia. E cazul pieirii lui Constantin Brâncoveanu, cînd acţiunile vizirului Gin-Ali-paşa „păgîn turbat şi mare sorbitoriu de sînge asupra creştinilor", şi manevrele ignobile ale Cantacuzinilor s-au cumulat cu alte intervenţii agravante: „au început şi solii moschiceşti a-l pîrî, şi Şfedul, şi de multe părţile, cum este mînia lui Dumnedzău". Alteori sentinţa cade sec, fără convocarea factorilor adiacenţi: „Aşè au plătit şi Dumnedzău Ducăi-vodă precum au făcut şi el altora".

---

[1] G. Ivaşcu, *op. cit.*, vol. I, p. 275.

[2] George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, Ed. Fundaţiilor, 1941, p. 29.

În această lume patronată de o providență încruntată („Universul lui Neculce — constată Mihai Berza — este un univers creștin, guvernat de o divinitate cu balanță veșnic în mînă, cu privirea atentă și memoria lungă"), funcționează iarăși tradiționalele „mecanisme de semnalizare" pe care cronicarul nu are cum să le ignore. Veri secetoase, ani de foamete, comportări ciudate ale animalelor sălbatice, o cometă chiar (cea din vremea lui Gheorghe Duca), cutremure — toate sînt evocate spre a explica (confirmînd, în fapt, judecățile scriitorului) cutare sau cutare eveniment. „Atunce s-au făcut mare eclipsis, întunecare de soare, cît nu să vidè om cu om. Întunecasă lumea în anul 7208 septemvrie în douosprăzeci dzile, întru o zi de marți". Fenomenul cosmic are un corespondent în imediata apropiere a oamenilor, pe care Neculce nu-l scapă din vedere: „Găsitu-s-au atunce și un ursŭ mare groaznic. Și sărisă toată oastea, și moldovenească, și muntenească, și nu-l putè ucide. Și au dat în cîteva rînduri în Nistru, și iară ieșiè afară. Și gonindu-l pe Nistru cu un pod, să suisă în pod, și oamenii au sărit din pod în Nistru, și multă grozăvie făcè. Cîțiva oameni s-au împușcat slobozind focul să-l lovască, și îmbulzindu-să oamenii să loviè ei în de ei Nu era lucru curat Trii, patru ceasuri toată oastea l-au gonit și de-abiè l-au ucis. Și era prè mare, de mirare".

Neculce conservă, desigur, voievozilor statutul fixat de tradiție („Deci bine ar fi, fraților, să nu vă îndesați a pîrî domni, că-s stăpîni și pomăzanici a lui Dumnedzău") și recomandă, în cadrul unor condiții ce ar putea fi prielnice stabilității (constatase el însuși roadele tentativelor de destabilizare), supunere și ascultare: „Ori cît ai fi în cinste la vreun domn, bine este să-i slujești, cu dreptate că și de la Dumnedzău ai plată". Sfatul acesta își pierde însă valabilitatea în cazul acelor domni care impuseseră o politică fiscală exagerată (aveau datorii mari; Neculce transcrie sumele fabuloase ce trebuiau plătite feluriților reprezentanți ai puterii suzerane), precum Constantin Duca, inventator al „văcăritului" („de vac-un zlot și de cal un leu să dè tot omul, de să trage acel obicei spurcat păn-astădzi în pămîntul nostru"), sau al celor care cutezau să atenteze — tot prin dări, desigur — la privilegiile clasei boierești. Cum a făcut Gheorghe Duca: „Scos-au niște hîrtii pe țară, mari-cîte de 6, de 8 ughi, și cîte n-au îmbrăcat pe fețe le-au dat năpăști prin sate. Și după ce au dat tablele în visterie, au aruncat orînduiele pe hîrtii de un galbăn, 16 galbeni. Care luasă hîrție de șesă galbeni îi făce mai bine de o sută. Și dacă nu găsiè cu ce plini de la om, lua altuie pentru acela. Și pe unde era pustiiu, făcè pre zlotași de plătiè de la casăle lor. Și-i bătè pe zlotași cu buzduganul, de au omorît vro doi, trii. Deci

vădzînd că mor de buzdugan, au făcut un băţ în optu muchii, de bătè pe boieri şi pe zlotaşi cu băţul. Şi-i punè pe boieri, dăjdi, şi-mprumuta peste putinţa lor cît nu să mai putè plăti [...] Că era pline închisorile de boieri şi grosurile de cei săraci de-i bătè şi-i căzniè cu capétele pen garduri, şi leşinaţi de foame, şi bărbaţi şi femei. Şi muriè prin grosuri"

Nu-i convin cronicarului nici încercările unor domni de a „reîmprospăta" compoziţia boierimii, în fapt tentative de a-i lipsi pe cei „în funcţie" de autoritatea economică şi politică („Că era boierii de la o vreme prè supăraţi pe Cantemir-vodă, că era la curte boiernaşi, tot ficiori de mojici codreni şi gălăţeni. Şi dzicè Cantemir-vodă că domnul face neamurile, domnul le stînge Şi-i era urîţi feciorii cei de boieri, să nu-i vadză într-ochi, de pe cum îi era nătura lui"), cum nu suportă, iarăşi, „concurenţă" de orice fel. S-a făcut mult caz, într-o anumită perioadă, de antigrecismul lui Neculce (nelipsind exagerările ce tindeau a transforma răbufnirile sale din acest plan într-o veritabilă „doctrină" politică), dar abia în ultimul timp s-a băgat de seamă că îndîrjirea şi vehemenţa pe care scriitorul le cheltuie neistovit (literar, secvenţele sînt cu totul remarcabile) sînt îndreptate de fapt împotriva unor adversari care apucaseră să dovedească, în eforturile lor de a se înavuţi rapid, un apetit nemăsurat şi abilităţi neîntîlnite încă. Nu avem de ce să suspectăm de nesinceritate lamentările, zise pe glas înalt, prin care Neculce deplînge soarta ţării căzută sub crunte împilări (căci cronicarul nu-i cruţă nici pe spoliatorii dinlăuntru), dar nu putem să nu observăm că mijloacele sale de atac sînt identice cu cele utilizate de autorul *Letopiseţului Cantacuzinesc* (şi acela făcea o netă distincţie între Cantacuzini, boieri „pămînteni", şi grecii veniţi de curînd în ţară) într-o destul de subtilă manevră de transferare a responsabilităţilor. Sigur, denunţările neculciene au patetism (pe fondul inspectării unor moravuri): „Oh! oh! oh! săracă Ţară Moldova şi Ţară Muntenească, cum vă pitreciţi şi vă dezmerdaţi cu aceste supărări, la aceste vremi cumplite, şi făr' de milă de stăpînii noştri, care singuri noi ţ-am poftit şi ţ-am aflat! Nu ne săturăm de domni de ţară, nici de măritat fetele după pemînteni, ce dzicèm că-s proşti şi săraci. Şi alergaţi la cei străini, greci, de-i apucaţ cari di cari să vă hii gineri, că-s cilibii şi bogaţi, şi le daţi moşii şi-i punèţ în capul mesii. Iată la ce am vinit!", şi, evident, multă vervă pamfletară: „Aşè socotesc eu cu firea mè această proastă: cînd a vrè Dumnedzău să facă să nu fie rugină pe fier, şi turci la Ţarigrad să nu fie, şi lupii să nu mînînce oile în lume, atunce poate nu vor fi nici greci în Moldova şi în Ţara Muntenească, nici or fi boieri, nici

or putè mînca aceste doao țări cum le mînîncă. Iar alt leac n-au rămas cu condeiul meu să mai pomenescu, ca să pot gîci. Focul îl stîngi, apa o iezăști și o abați pe altă parte, vîntul cînd bate, te dai în laturi, într-un adăpost, și te odihnești, soarele intră în nuor, noaptea cu întunérecul trece și să face iar lumină, iar la grec milă sau omenie, sau dreptate, sau nevicleșug, nici unele de aceste nu sînt, sau frica lui Dumnedzău".

Altfel, însă, îndîrjit contra reprezentanților acelui flux ce a fost numit de istorici „pre-fanariot", Neculce nici nu bagă în seamă actul (care n-ar fi trebuit să treacă neobservat de un istoric) al întreruperii domniilor pămîntene și începerea lungului șir de voievozi veniți din Fanar.

Cronicarul a avut, fără doar și poate, atunci cînd și-a țesut povestirea, o intuiție sigură a „nucleelor" ce puteau genera epicitatea, el a identificat cu precizie personajele (nu numai „negativii", ca în cronica lui Miron Costin) și întîmplările în jurul cărora se putea întregi o narațiune. Sînt nenumărate aceste *unități narative* în textul lui Neculce, la rigoare ele pot fi chiar izolate din întregul *Letopisețului* fără ca valorile cu care le-a înzestrat autorul să sufere vreo alterare. Asemenea compuneri, cum ar fi „Povestea domniei lui Duca-vodă cel Bătrîn" (în care un personaj important este doamna lui Duca), *nuvela* despre „înălțarea și decăderea lui Constantin Duca" (text complicat, ce pune în mișcare sumedenie de personaje și conturează multe destine) sau istorisirea despre actul cutezător al lui Dimitrie Cantemir (veritabil *roman*, cu scene de luptă, descrieri și panoramări uriașe) sînt, toate, dovezi temeinice ale interesului constant manifestat de scriitor față de elemente ce țin de construcția literară propriu-zisă.

În toate aceste secvențe Neculce rezervă un loc important *portretelor* „eroilor" săi, concretizări ale remarcabilului său spirit de observație (calitate pe care știe să o și „mimeze" atunci cînd reface un „caracter" din trăsăturile conservate de tradiție, ca în cazul lui Gheorghe Duca), momente de meditație și superbe (literar vorbind) efigii, indiferent de încărcătura cu care sînt marcate, pe care le propune viitorimii. În unele cazuri (Antioh Cantemir, Constantin Mavrocordat, Petru cel Mare etc.), el adoptă „modelul" tradițional și îl utilizează cu neînsemnate adaosuri. Dar, spre deosebire de Ureche, să zicem, care scria folosind știri culese din felurite izvoare, Neculce dispune de material — rodul propriilor constatări sau informații colectate din sursele consultate, topite însă magistral în compuneri ce nu lasă să se vadă „sudurile" —, știe să inspecteze psihologiile (caracterizările sale urmează o

anume schemă a statutului lăuntric) şi, mai ales, are „harul" adunării trăsăturilor (ce descriu varii laturi ale „tipului" luat în studiu) în ansambluri perfecte.

„Pozitivii" integral sînt neinteresanţi. Reuşitele lui Neculce se concentrează în jurul individizilor cu o anume complicaţie (nu neapărat complexitate) a aparıţiei, o nelinearitate dată de semnele plus şi minus, şi — firește — în jurul „negativilor" asupra cărora îşi varsă cu fervoare verva pamfletară. Iată-l pe Grigore al II-lea Ghica, om „cu toane", „la unele să arăta prè harnic, bun şi vrednic, milostiv şi răbdătoriu", iubitor incontinent de petreceri şi „primblări" şi de o moralitate cel puţin neconcludentă („Multe ţiitori fete mari ţinè şi apoi le îndzăstra şi le mărita, cu haine, cu odoară, ca pre nişte fete de boier"). Trăsăturile negative se aglomerează apoi impresionant (gusturi îndoielnice chiar în alegerea „ţiitorilor" — Neculce a fost un mare iubitor de cancanuri —, fast al curţii întreţinut prin silnicii, verdicte superficial formulate, împărţitor de bacşişuri pe seama „săracilor", ostentaţie pînă la exagerare în aparıţiile publice şi, evident, protecţie acordată „grecilor" în detrimentul „boierilor de ţară") şi anulează aproape complet comunicarea despre îndemînarea sa la tir („Cu puşca da prea bine") şi despre „înfrînarea" ce o exercita asupra turcilor din ţară făcîndu-i a „să temè de dînsul, de nu putè face zapt oamenilor întru nemica".

Scriitorul are deseori ştiinţa deslușirii faptului sugestiv sau al celui definitoriu, surprinde gesturile, obiceiurile (Istratie Dabija „bè vin mai mult din oală roşie decît din păhar", Constantin Mavrocordat „era om di-l întorcè şi alţii", Mihail Racoviţă „îţi părè că-i un om zălud", „nătura" [se înţelege — extracţia joasă] a lui Constantin Cantemir îl făcea să-i boierească pe „feciorii de mojici" etc.) dar nu rezistă tentaţiei către digresivitate (o digresivitate expresivă însă). Mare parte din substanţa portretului consacrat lui Dumitraşcu Cantacuzino, un portret „destructiv", abil lucrat, cu inserţii din biografia „pre-voievodală" („Şi mai nainte vreme fusesă visternic mare şi-n Ţara Muntenească...") şi cu o cascadă de determinări ce închipuie un ins incompatibil cu rangul la care ajunsese („om nestătător la voroavi, tălpiz, amăgitor, geambaş de cei de la Fener din Ţarigrad"), este dată de amănuntele picante ale legăturii insului cu (iarăşi detalii peste detalii:) „o fată a unei rachieriţe de pe Podul Vechiu, anume Arhipoae, care o chema Aniţa". Consecvent cu sine însuşi, după ce-i constată totala decreptitudine („Că el, de bătrîn, dinţi în gură n-avè. Dimineaţa îi încliè, de-i punè în gură, iară sara îi descliè cu încrop şi-i punè pe masă") şi-l denunţă şi pentru o dezerţiune gravă de la normele gene-

ral-acceptate („Carne în toate posturile cu turcii depreună mînca"), Neculce căinează ţara ajunsă pe mîna unor astfel de „stăpîni".

Momente de excelentă literatură memorialistică conţin paginile, numeroase, ce povestesc acea zvîcnire curajoasă din 1711, legată, în istoria noastră, de numele lui Dimitrie Cantemir. Neculce istoriseşte şi comentează din „interiorul" evenimentelor, solicită memoriei amănunte privind desfăşurări în care fusese amestecat direct. Scenele au naturaleţe (masa oferită de domnul român în cinstea ţarului Petru), descrierile sînt pigmentate cu amănunte semnificative (primirea lui Cantemir şi a suitei sale în tabăra rusească), martorul, participantul nemijlocit se simte peste tot: „Şi era într-o miercuri, şi au mîncat tot carne pentru libovul împăratului creştinesc (excepţie — vrea a zice cronicarul trăgînd cu un ochi către cer) şi i-au cinstit împăratul prè bine şi frumos şi mai pre urmă ne-au închinat sîngur împăratul cu nişte vin a lui de la frunţuji, care îndată cum au băut, cum au mărmurit toţi de beţi, bînd acel vin şi n-au mai ştiut cum au dormit într-acea noapte şi domnul şi boierii".

Ca hatman al Moldovei, Neculce a comandat oastea în lupta de la Stănileşti. El descrie, deci, cu detalii tabăra „legată" de infanteriştii ruşi, năvala infructuoasă a turcilor şi tătarilor, replierea românilor etc., reuşind imagini cu o notabilă capacitate de transmitere: „Şi au început a să bate prè vrăjmaş, cît întunecasă lumea, de nu să vedè om cu om, şi să vidè numai para cum ieşiè din puşci. Ca cum ar arde un stuh mare, trestie, pe nişte vînt mare, aşè să vedè focul ieşind din puşci. Numai ce voiu să dzic, poate-fi Dumnedzeu fereşte la războiu, că dintr-o 1 000 de sîneţe abiè să tîmplă de loveşte un om. Că de ar hi nemerit cît foc slobodziè, n-ar fi mai rămas nici la turci, nici la moscali om de poveste. După cum dzice un cuvînt Miron Logofătul: «Mare este omul, iar la războiu pre mică-i este ţinta»."

Secvenţa „cantemiriană" (construcţie complexă, cu eroi iluştri şi personaje mărunte, cu mişcări de mase şi cercetări ale sufletului omenesc) (ca şi urmările ei, în ciuda discreţiei în care Neculce îşi învăluie propria existenţă în cei nouă ani de înstrăinare), pivot al întregii cronici şi pată vie de lumină între umbrele ce se aşază peste deceniile învolburate, repovestite de istoric, este, împreună cu întregul *Letopiseţ*, semnul peren lăsat de un mare scriitor cu care, în literatura română, se încheia, în 1745, o epocă strălucită.

DAN HORIA MAZILU

Selecţia textelor şi glosarul au fost făcute după ediţiile:

GRIGORE URECHE: *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1955, colecţia „Clasicii români".

MIRON COSTIN: *Opere*, vol. I, II, ediţie critică îngrijită de P.P. Panaitescu, E.P.L., Bucureşti, 1965, colecţia „Scriitori români".

ION NECULCE: *Letopiseţul Ţării Moldovei precedat de O samă de cuvinte*, text stabilit, glosar, prefaţă şi tabel cronologic de Iorgu Iordan, E.P.L., Bucureşti, 1963, colecţia B.P.T. nr. 205.

Selecţia textelor şi glosarul au fost făcute după ediţiile:

GRIGORE URECHE: *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1955, colecţia „Clasicii români".

MIRON COSTIN: *Opere*, vol. I, II, ediţie critică îngrijită de P.P. Panaitescu, E.P.L., Bucureşti, 1965, colecţia „Scriitori români".

ION NECULCE: *Letopiseţul Ţării Moldovei precedat de O samă de cuvinte*, text stabilit, glosar, prefaţă şi tabel cronologic de Iorgu Iordan, E.P.L., Bucureşti, 1963, colecţia B.P.T. nr. 205.

GRIGORE URECHE

LÉTOPISEȚULŬ ȚĂRII MOLDOVEI, DE CÎND S-AU DESCĂLECAT ȚARA ȘI DE CURSUL ANILOR ȘI DE VIIAȚA DOMNILOR CAREA SCRIE DE LA DRAGOȘ VODĂ PĂNĂ LA ARON VODĂ

Mulți scriitori au nevoit de au scris rîndul și povéstea țărîlor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și réle, să rămîie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre céle réle să să ferească și să să socotească, iar dupre céle bune să urméze și să să învéțe și să să îndireptéze. Și pentru acéia, unii de la alții chizmindu și însemnînd și pre scurtu scriind, adecă și răposatul Gligorie Uréche ce au fost vornic mare, cu multă nevoință cetind cărțile și izvoadele și ale noastre și céle striine, au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorît în țară și s-au înmulțit și s-au lățit, ca să nu să înnéce a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să să asémene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Pre acéia urmînd și chizmind, măcar că să află și de alții semnate lucrurile țării Moldovii, apucatu-s-au și dumnealui de au scris începătura și adaosul, / mai apoi și scădérea care să véde că au venit în zilele noastre, după cum au fostu întîiu țării și pămîntului nostru Moldovei. Că cum să tîmplă de sîrgu de adaoge povoiul apei și iarăș de sîrgu scade și să împuținează, așa s-au adaos și Moldova, carea mai apoi de alte țări s-au descălecat, de s-au de sîrgu lățit și fără zăbavă au îndireptatu.

Acéstea cercînd cu nevoință vornicul Uréche, scrie de zice că „nu numai létopisețul nostru, ce și cărți streine au

cercat, ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deşarte, ce de dreptate, că lětopiseţul nostru cel moldovenescu aşa de pre scurt scrie, că nici de viaţa domnilor, carii au fost toată cîrma, nu alége, necum lucrurile denlăuntru să aleagă şi pre scurt scriind şi însemnînd de la început pănă la domniia lui Pătru vodă Şchiopul şi s-au stinsu, că de aciia înainte n-au mai scris nimenea pănă la Aron vodă. Nici ieste a să mira, că scriitorii noştri n-au avut de unde strînge cărţi, că / scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de nişte oameni neaşăzaţi şi nemérnici, mai mult proşti decît să ştie carte. Ce şi ei ce au scris, mai mult den băsne şi den poveşti ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu şi de agiunsu scriu, carii au fost fierbinţi şi rîvnitori, nu numai a sale să scrie ce şi céle striine să însemnéze. Şi de acolo multe luund şi lipindu de ale noastre, potrivindu vrémea şi anii, de au scris acest lětopiseţ, carile de pre în multe locuri de nu să va fi şi nemerit, gîndescu că cela ce va fi înţeleptu nu va vinui, că de nu poate de multe ori omul să spuie aşa pre cale tot pre rîndu, cela ce véde cu ochii săi şi multe zmintéşte, de au spune mai mult, au mai puţin, dară lucruri vechi şi de demult, de s-au răsuflat atîta vréme de ani? Ci eu, pe cum am aflat, aşa am arătat."

Prédosloviia descălicării a ţării Moldovei dinceputul ei.
Carea ieste însemnată de Uréche vornicul din lětopiseţul cel latinescu izvodită

Vor unii Moldovei să-i zică că au chiemat-o Sţitia, sau Schithia, pre limba slovenească. Ce Sţitia coprinde loc mult, nu numai al nostru, ce închide şi Ardealul şi Ţara Muntenească şi cîmpii preste Nistru, de coprinde o parte mare şi de Ţara Leşască. Chiematu-o-au unii şi Flachia, ce scriu lětopiseţile latineşti, pre numele hatmanului rîmlenescu ce l-au chiemat Flacus, carile au bătut războiu cu sţitii pre acéste locuri şi schimbîndu-să şi schimosindu-să numele, din Flachia i-au zis Vlahiia. Ce noi acésta

nume nu-l priimim, nici-l putem da ţării noastre Moldovei, ci Ţării Muntenești, că ei nu vor să disparţă, să facă doao ţări, ci scriu că au fostu tot un loc şi o ţară şi noi aflăm că Moldova s-au discălicat mai pe urmă, iar munténii mai dintăi, măcară că s-au tras de la un izvod, munténii întâi, moldovénii mai pre urmă de păstorii nemerit, că umblîndu păstorii de la Ardeal, ce să chiiamă Maramoroş, în munţi cu dobitoacile, au dat de o hiară ce să chiamă buor şi după multă goană ce o au gonit-o prin munţi cu dulăi, o au scos la şesul apei Moldovei. Acolea fiindu şi hiara obosită, au ucis-o la locul unde să chiamă acum Bourénii daca s-au discălicat sat. Şi hierul ţării sau pecétea cap de buor să însemnează. Şi căţeaoa cu care au gonit fiara acéia au crăpat, pre carea o au chiemat-o Molda, iară apei de pre numele căţélii Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajijdirea şi ţării, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

Pentru limba noastră moldovenească

Aşijderea şi limba noastră din multe limbi ieste adunată şi ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcară că de la Rîm ne tragem, şi cu ale lor cuvinte ni-s amestecate. Cum spune şi la prédosloviia létopiseţului celui moldovenescu de toate pre rîndu: ce fiindu ţara mai de apoi ca la o slobozie, de prinprejur venindu şi discălicîndu, din limbile lor s-au amestecat a noastră: de la rîmléni, ce le zicem latini, pîine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găina, ei zicu galena, muieria, mulier, făméia, femina, părinte, pater, al nostru, noster şi altile multe din limba latinească, că de ne-am socoti pre amăruntul, toate cuvintile le-am înţelege. Aşijderea şi de la frînci, noi zicem cal, ei zic caval, de la greci strafide, ei zic stafis, de la léşi prag, ei zic prog, de la turci, m-am căsătorit, de la sîrbi cracatiţă şi altile multe ca acéstea din toate limbile, carile nu le putem să le însemnăm toate. Şi pentru aceasta să cunoaşte că cum nu-i discălicată ţara de oameni aşăzaţi, aşa nici legile, nici tocmeala ţării pre obicée bune nu-s legate, ci toată direptatea au lăsat pre acel mai mare,

ca să o judece şi ce i-au părut lui, / ori bine, ori rău, acéia au fost lége, de unde au luat şi voie aşa mare şi vîrf. Deci cumu-i voia domnului, le caută să le placă tuturor, ori cu folos, ori cu paguba ţării, care obicéi până astădzi trăieşte.

De răsipirea ţării dentăi

Află-să această ţară să fie fostŭ lăcuit şi alţii într-însa mai nainte de noi, de unde cetăţile ţării să cunoscu că-i lucru frîncescu, de au lăcuit oştile Rîmului şi au iernatu de multe ori, bătîndu-să uneori cu ştitii sau tătarii, uniori cu Bosna[1] şi cu Rumele[2] şi la perşi trecîndu. Ce fiindu în calea răotăţilor şi stropşindu oştile, care de multe ori să făcea războaie pre acesta loc, cum încă sémnile arată, carile le vedem multe pretitindirile: movili mari şi mici şi şanţuri pre Prut, prin codri, n-au mai putut suferi, ce s-au răsipit şi s-au pustiit.

Pentru discălicatul ţării al doilea rînd

După răsipa ţării dintăi, cum spune mai sus că s-au pustiit de nevoia oştilor lui Flac hatmanul rîmlenescu (sau cum spune létopiseţul ceŭ ungurescŭ de Laslău craiul ungurescŭ cîndu au răsipit tătarii dintr-acéste locuri, de au rămas locul pustiu) mai apoi, după multă vréme, cum spune mai sus, cîndu / păstorii din munţi ungureşti pogorîndu după vînat au nemerit la apa Moldovei, locuri desfătate cu cîmpi deşchişi, cu ape curătoare, cu păduri dése, şi îndrăgind locul, au tras pre ai săi de la Maramoroş şi pre alţii au îndemnat, de au discălicat întăi supt munte, mai apoi adăogîndu-să şi crescîndu înainte, nu numai apa Moldovei, ce nici Sirétiul nu i-au hotărît, ce s-au întinsu până la Nistru şi până la mare. Nici războaie mai făcea ca să-şi apere ţara şi pămîntul său de cătră ştiti şi gotthi şi di cătră

[1] Bosna — Bosnia
[2] Rumele — Rumelia

alţi vecini şi limbi ce era pinprejur. Ce avându purtătoriu domnii lor carii rădicasă dentru sine, în Ţara Leşască de multe ori au întrat şi multă pradă şi izbîndă au făcut, din cîmpi tătarii i-au scos (că după multă răsipă ce i-au fost gonit pre tatări oarecînd di pre acéste locuri Laslău craiul ungurescu, iarăşi au fost început a să tinde la cîmpi). Aşijdîrea şi munténilor nu numai nevoie şi groază le făciia, ce şi domniile schimba şi pre cine vrea ei, primiia; pre ardéleni nu-i lăsa să se odihnească, ci pururea le făcea nevoie şi cetăţi căteva le luasă şi le lipiia către ţara Moldovei, carile toate mai înainte la locurile sale să vor arăta. Mai apoi şi turcii carii să vedea / că ca o negură toată lumea acoperea, războaie minunate au făcut de multe ori i-au şi biruit, mai apoi de o au şi supus supt giugul lor, de multe ori i-au asudat, rocoşindu-se şi nu fără multă moarte şi pagubă în oameni, până o aşăza.

Dinceputul domniilor vă leatul 6867[1]

Într-acei păstori ce au nemeritu locul acesta, fost-au şi Dragoş, carile au venitu de la Maramoroş, carile să vediia şi mai de cinste şi mai de folos decîtu toţi, pre carile cu toţii l-au pus mai mare şi purtătoriu lor.

(MISAIL CĂLUGĂRUL)

Şi dacă l-au pus domnu, luară pildă de pre capul acei hiară năsîlnice, *dzimbrul*, ce scriem mai sus că l-au vînat şi pusără de au făcut peciate ţării Moldovei, de trăieşte păn într-acéste vremi în mînule cui alege Dumnedzău a hire domnu ţării, de trăieşte păn' astădzi, de să pune pre cărţi, ce poroncește domnul de tocméle şi de aşedzări lăcuitorilor şi de ascultat cărora vor să facă strîmbătăţi între lăcuitori, iar celora ce nu ascultă, de certare mare...

[1] Vă leatul 6867. Cronicarii urmau cronologia după era bizantină. Pentru a afla anul erei noastre, se scade din anul indicat de cronicar cifra 5508.

Şi daca au domnitu doi ani, au muritu.

Şi-ntr-acea începătură a fost domniia ca o căpitănie. Pre acesta semnu dintăiaşi dată ce să arătă domniia fără trai, să putea cunoaşte că nu va fi aşezarea bună între domniia Moldovei, ce cum fu pre scurtu viiaţa domnului dintăi, aşa şi domnii ce vor fi înainte, adésea să vor schimba şi între domniia Moldovei multă neaşezare va fi.

Pre urma lui Dragoş vodă, au stătut la domnie fiiu-său, Sas vodă şi au ţinut domniia 4 ani / şi au murit.

După moartea lui Sas vodă, au ţinut domniia fiiu-său, Laţco vodă 8 ani.

Pre urma lui Laţco vodă au domnit Bogdan vodă 6 ani.

După domniia lui Bogdan vodă au domnit Pătru vodă, ficiorul lui Muşatu, 16 ani.

După dînsul au domnitu frati-său, Roman vodă, trei ani.

(AXINTE URICARIUL)

Samodîrjeţul, stăpînitoriu ţării de la plaiuri şi până la mare. Şi acesta au făcut tîrgul Romanul pre numele lui, precum mărturiséşte la uricul lui, carile să află la mănăstirea Pobrata.

Iară pre urma lui Roman vodă au stătut la domnie Ştefan vodă, carile au avutu doi ficiori, Ştefan şi Pătru şi au domnitu 7 ani. Iară ce să va fi lucratu în zilile acestor domni, nu să află scris nimica, cîtu au domnitu ei 46 de ani. Cunoaşti-se că au fostu neaşezaţi şi de curîndu, de n-au avut cine scrie, nici vecinii, carii nimica n-au lăsatu neînsemnatu, n-au ştiut de dînşii să scrie.

. . . . . .

Domniia feciorilor lui Ştefan vodă

Acest ce scriem mai sus, Ştefan vodă, au avut doi ficiori, cum s-au pomenit mai sus, pre Ştefan şi pe Pătru, carii după moartea tătîne-său, pricindu-să pentru domnie, au fugitu Ştefan, fratile cel mai mare, la Cazimir craiul leşescu, poftindu ajutoriu împotriva frăţîne-său, lui Pătru şi să i-să pléce cu toată ţara. Iară Pătru cu ajutoriul ungurescu au apucatu ţara.

Vrîndu Cazimir crai ca să dobîndească ţara şi să fie pe voia lui Ştefan vodă, i-au datu oaste, de au intrat în ţară, în zioa dintăi a lui iulie. Şi întăi îi mergea cu norocu, iară mai apoi i-au amăgit ai noştri, de i-au băgat la codru, fiindu copacii înţinaţi pre lîngă drum, i-au surpatu asupra lor, unde ciţi n-au peritu de copaci i-au prinsu vii, pre carii mai apoi i-au răscumpăratu craiul Cazimir. Fost-au într-aceşti robi oameni mari: Zbigniev şi Tecinschii ficiorul voevodului de Cracău, trei steaguri a trei voevozi, a Cracăului, a Sandomirului şi a Liovului şi noao steaguri boiereşti.

Létopiseţul nostru de ficiorii lui Ştefan vodă ce pomenim mai sus, nimica nu scrie, ci scrie că după domniia lui Ştefan vodă, au domnit Iuga vodă 2 ani, după dînsul Alixandru vodă, carele să va pomeni mai gios. Iară noi n-am lăsat să nu-i însemnăm, nici de ficiorii lui Ştefan vodă, / căci că poate să fie adevărat, că nu părtenéşte cronicariul Bielschi a lor săi, ce scrie poticala ce au petrecut Ştefan vodă cu ajutoriul lor, de au perit cu toţi.

După aceştia au domnit Iuga vodă 2 ani şi l-au luat la sine Mircea vodă, domnul muntenescu. Iar ce să va fi lucrat într-acei doi ani a domniei lui nu să ştie.

Pentru pacea aşăzată ce au făcut Alexandru vodă cu craiul leşesc

Alexandru vodă făcu priiteşug mare cu léşii şi legătură tare, ca fie la ce treabă unul pre altul să ajutorească. Nici zminteală au fostu, că întăi au poftitu craiul pre Alixandru vodă ca să-i trimiţă ajutoriu împotriva crizacilor la prusi, nici s-au amăgit cu priiteşugul, că au trimis ajutoriu călăreţi moldovéni, carii au făcut mare izbîndă. Că bătîndu-să cu crizacii, întăi au dat dos a fugi, de i-au înşirat, gonindu-i spre o pădure şi aciiaş pedestrindu-să, au săgetatu-le caii, de le-au căutat a da dosul némţii. Şi aciiaşi ai noştri s-au încălăratu şi mare moarte au făcut într-înşii. De care lucru, daca s-au întorsu

ai noştri acasă, mare mulţămită au avut Alexandru vodă de la craiul.

Avîndu décii craiul leşescu a face oaste asupra lui Jicmontu craiul ungurescu, pus-au zălog la Alixan-/dru vodă, Sneatinul şi Colomăia şi toată Pocutia şi au luat 1 000 de ruble de argint. Şi într-acelaşi an au murit Alixandru vodă, după ce au domnitu 32 de ani şi 8 luni. Şi banii au rămas la léşi.

Domniia lui Iliaş vodă şi a lui Ştefan vodă, ficiorii lui Alixandru vodă celui Bătrîn

După moartea lui Alixandru vodă celui Bun au stătut la domnie fiiu-său cel mai mare, Iliaş vodă, carile au priimitu şi pre frati-său, pre Ştefan vodă la domnie. Şi legîndu priiteşug cu léşii, le-au întorsu Pocutia cu toate tîrgurile şi le-au iertat şi banii. Décii au întratu vrajba între fraţi, că Iliaş vodă vrîndu să omoare pre frate-său, pe Ştefan vodă, deci Ştefan vodă au fugitu la munténi.

De războaiele acestor 2 fraţi

Scrie létopiseţul nostru cestu moldovenescu, că daca au fugit Ştefan vodă la munteni de nevoia frăţine-său, de acolo luundu ajutoriu de oaste, au venitu spre ţară, unde i-au ieşit înainte frate-/său, Iliaş vodă, la locul ce se chiamă Lolonii. Şi dîndu războiu, birui Ştefan vodă pre frate-său pe Iliaş vodă şi-l goni din ţară şi apucă Ştefan vodă scaunul.

Al doilea războiu

Décii nu după multă vréme, de înoavă au venit Iliaşu vodă cu oaste asupra frăţine-său, lui Ştefan vodă, în anii 6942, unde i-au ieşit Ştefan vodă înainte, la Dărmăneşti, fevruarie într-o zi, luni în săptămîna albă, şi dîndu război vitejaşte, iarăşi birui Ştefan vodă.

Al treilea războiu

După acéia de iznoavă, nu după multă vréme, s-au mai ispitit Iliaș vodă al treilea rîndu, de au mai intrat în țară cu oaste leșască, unde i-au ieșitu nainte Ștefan vodă la Podraga și lovindu-să oștile de față, iară pierdu Iliașu vodă războiul.

Al patrulea războiu

De noroc era Ștefan vodă cu frati-său Iliaș, că bine nu să curățiia de dînsul, atuncia și sosiia, care au venit de iznoavă asupra lui Ștefan vodă cu oaste în anii 6943 avgust 4 zile și s-au lovit cu Ștefan vodă al patrulea rîndul, la Chiperești, într-o vineri. Ci norocul său/ cel rău iarăși nu i-au slujitu, că iarăși pierdu Iliiașu vodă războiul, cum să zice și la scrisoare: „Unde nu va Dumnezeu, nu poate omul".

Al cincilea războiu

Iliiașu vodă știindu-să căzut jos, nu pierdu nădéjdea, ci de iznoavă strînsă oaste și au întrat în țară la anii 6945 și s-au lovitu al cincilea rîndu cu Ștefan vodă, într-o joi, martie 8 zile. Ce nimica n-au folosit, că norocul lui cel prostu iarăși îl lăsă la zminteală, de pierdu războiul, de i-au căutatu iarăși a să întoarce înapoi la Țara Leșască.

De împăcarea fraților

După aceia, curîndă vréme, scrie că s-au împăcatu Ștefan vodă cu frati-său Iliașu și s-au împărțit cu țara, cum va spune mai jos. Și domnindu împreună șapte ani, mai apoi lui Iliașu vodă i-au scos ochii. Iară létopisețul cel leșesc de acéste războaie a ficiorilor lui Alixandru vodă nimica nu scrie, ci scrie că daca au venitu

Ştefan vodă cu ajutoriul muntenescu şi au împinsu pre Iliaşu vodă din ţară, s-au dus Iliiaşu la craiul leşescu, după ce au domnitu Iliaş/ vodă doi ani şi 9 luni. Iară noi n-am vrut să lăsăm să nu poménim de războaiele acestor doi fraţi, căci că poate fi adevăratu, de vréme ce au fostavînd atîta vrajbă întru dînşii. Iară létopiseţul cel leşesc scrie că daca au gonit Ştefan vodă pre Iliaşu vodă din ţară, s-au dus Iliaş la craiul leşescu, la Vladislav Iaghello şi au pohtitu ajutoriu, să-l ducă la domnie şi să i se pléce cu toată ţara. Ci fără zăbavă de la frati-său, Ştefan vodă, au venitu soli cu daruri, poftindu-l de pace şi l-au aflatu la Lănciţi[1], făgăduindu să fie plecatu şi el lui crai. Pentru care lucru, măcară că Iliiaşu vodă au fostu ţiind o sor'a crăiasii, a Zofiei, şi-i era craiul meu priietinu, fiindu-i cumnatu, ci sfatul cunoscîndu pre Ştefan vodă că ieste mai de folos ţării, poftiră pe craiul să-l lase în pace şi să-l jure, să le fie lor cu credinţă. Iară lui Iliiaşu să-i dea hrană şi să aibă socotinţă că văzîndu Ştefan vodă că-i la cinste, să să teamă şi să le ţie jurămîntul. Ci lui Iliaş nu-i sosiia pita craiului, ci gîndi iară de domnie şi au vrut să intre iară în ţară. Ci l-au prinsu Ian Ciola şi l-au datu la pază la cetatea Siraţu-/lui şi de ajunsu i-au datu hrană, şi lui şi doamnii lui, cu toată casa. Iară Ştefan vodă în Suceava au jurat lui crai înaintea solilor. Mai apoi ca să arate slujbă, au răsipitu o seamă de tătari, carii au fostu întrat la Podoliia să prade şi la Braţlav şi o samă vii i-au prinsu şi i-au trimis lui crai, la Sfidriial[2]. După acéia, cum s-au pomenitu mai sus, s-au împăcatu Iliaşu cu frate-său, Ştefan vodă şi s-au împărţitu cu ţara...

De nişte tătari ce au prădat ţara în doao rînduri

Scrie létopiseţul nostru că în anii 6947 noembrie 28, întrat-au în ţară oaste tătărască, de au prădatu şi au arsu pănă la Botăşani şi au arsu şi tîrgul Botăşanii. Aşijdirea la anul după această pradă, la leatul 6948 di-

[1] Lănciţi, Lencica, Lenczyca — oraş în Galiţia.
[2] Sfidriial, Swidrigaillo — cneaz lituan.

chemvrii 12 zile, iarăși au întrat tătarii în Țara de jos, de au prădat și au arsu Vasluiul și Bîrladul. Iară létopisețul leșesc de acești/tătari ce scrie mai sus că au prădatu țara, nimica nu însemnează.

De orbirea lui Iliaș vodă

Domnindu țara Iliiașu vodă împreună cu frati-său, Ștefan vodă, apoi cîndu au fostu în ani 6952, mai înaintea rusaliilor, află vréme Ștefan vodă ca să să curățească de frati-său Iliașu și să ție toată țara însuși; l-au prinsu și i-au scos ochii, după ce au domnitu țara amîndoi șapte ani. Și décii au domnitu singur Ștefan vodă nu multă vréme, numai 5 ani.

Domniia lui Roman vodă, ficiorul lui Iliaș vodă

Roman vodă, ficiorul lui Iliaș vodă, neputîndu răbda atîta nedumnezeire a unchiu-său, s-au vorovitu cu o samă din curtea domnească și au prinsu pre unchi-său, pre Ștefan vodă, și i-au tăiatu capul și s-au apucatu Roman de domnie, leatul 6956.

Décii Roman vodă neputîndu să-și îngăduiască cu vărusău, cu Pătru, ficiorul lui Ștefan vodă, pentru dom-/nie, că cerca Roman să omoare pe Pătru, de i-au căutatu a fugi lui Pătru vodă la unguri.

De domniia lui Pătru vodă

Acestu Pătru vodă daca au pribegitu în Țara Ungurească de nevoia văru-său, lui Roman vodă, la leatul 6957, n-au făcut zăbavă multă, ci au datu cetatea Chiliia ungurilor și curîndă vréme ajutoriu de Ian Huniad țiitorul Țării Ungurești, au venitu cu oaste și au împinsu pre Roman vodă din țară, după ce au domnitu Roman un an. Și s-au apucatu Pătru vodă de domnie.

De moartea lui Roman vodă

Iară Roman vodă fiindu seminţie dispre mumă craiului leşescu lui Cazimir au năzuitu la dînsul şi făcînd jalbă, au sfătuitu craiul să-i tocmască, au cu tărie să-l puie la domnie, mai apoi au socotitu că de-i vor şi împăca cu Pătru vodă, să domnească ţara împriună, cîndai mai apoi vreunul de dînşii să nu paţă mai rău de cum au păţitu Iliaşu vodă cu frati-său Ştefan vodă, ci au ales sfatu să-l puie cu tărie la domnie. Şi au scos craiul şleahta rusască şi de la Premişlia, de la Liov, de la Belzu, de la Helmu şi de la Podolia şi mătuşa lui Roman încă mersése acolo, căriia i-au datu craiul Colo-/miia să ţie şi au purces craiul cu oastea de au venitu pănă la Liov. Ci mai apoi, daca au oblicitu că Roman au muritu otrăvit de Pătru vodă, văru-său, s-au lăsatu de acel gîndu şi au trimis la Pătru vodă soli, să-i facă jurămîntu şi să-i dea pre Mihal[1], ficiorul lui Jicmontu, carile fugise de la craiul, întăi la cneazul Mazoviei, apoi la prusi şi la Şlonsca, mai apoi prin Ţara Ungurească au venitu în Moldova.

La acestea au răspunsu Pătru vodă solilor că jurămîntul să facă ieste gata, iară pre Mihal să-l dea nu i să cade, pre acela ce au năzuitu la dînsul, ca să nu-şi piarză credinţa, iară din ţară îl va goni. Şi după acéia s-au dus Mihal la tătari şi multă pagubă au făcut lèşilor. Acestu Pătru vodă, după ce au datu cetatea Chiliia ungurilor, au domnitu şi el numai un an şi au muritu.

De un Ştefan vodă şi de Ciubăr vodă

Scrie létopiseţul cel leşesc că după moartea lui Pătru vodă au domnit un Ştefan vodă un an şi au murit. După acestu Ştefan vodă au domnitu Ciubăr. Iar létopiseţul cel moldovenescu de acest Ştefan vodă nimica nu scrie, făr cîtu spune că după moartea lui Pătru vodă au domnitu Ciubăr vodă doao luni./

[1] Mihal, Mihail — cneaz lituan.

De domniia lui Bogdan vodă şi de viiaţa lui, ce războaie au făcut cu tată-său, cu Alixandru vodă, vă leatul 6962 avgust 22

Domnind Alixandru[1] vodă ţara, venit-au cu oaste fiiu-său, Bogdan vodă. Însă aşa zic că n-au fostu Bogdan vodă ficior cu cununie, ci copil lui Alixandru vodă.

Şi s-au lovitu cu tată-său, Alixandru vodă, la Tămăşani, aproape de tîrgul Romanului, avgust 22 dni. Şi după multă nevoinţă birui Bogdan vodă pe tată-său, pre Alixandru vodă, şi multă moarte s-au făcut în oastea lui Alixandru vodă. Şi într-acel războiu au peritu oameni de frunte, Onciul logofătul şi Costea Andronic şi alţii mulţi, după ce au domnitu Alixandru vodă 4 ani.

(AXINTE URICARIUL)

Află-se scris la un lètopiseţ sirbescu de Azarie călugărul precum în zilele acestui domnu, Alixandru vodă, s-au hirotonit preaosfinţitul mitropolitul chir Teoctist de Nicodim din Ţara Sirbască, prin zi-*ile* bun credinciosului cneazul Gheorghe[2] dispot.

Cronicariul leşesc

Aşa scrie şi cronicariul lor, de zice că Bogdan vodă au venitu cu oaste asupra lui Alixandru vodă, cum s-au pomenitu mai sus şi l-au gonitu în Ţara Leşască, după ce au domnit patru ani.

Décii Alixandru vodă, daca au fugitu în Ţara Leşască cu doamnă-sa şi cu coconii săi, au poftitu de la craiul ajutoriu şi au trimis craiul pe Sinenschii cu Ţara Rusască şi au împinsu pre Bogdan vodă şi au apucatu Hotinul şi Neamţul şi Suceava şi au aşezat pre Alixandru vodă la scaun. Iară Bogdan vodă, fără zăbavă, adunîndu oameni de pretitinderile, au scos pre Alixandru vodă din scaun şi iar au apucat Bogdan vodă scaunul. Iară Alixandru vodă au năzuitu iară spre léşi şi au făcut jalbă de iznoavă pre Bogdan vodă.

---

[1] Alexandru, Alexăndrel, domnul Moldovei.
[2] Gheorghi Brancovici, despot al Serbiei.

Iară craiul au făcut sfat, ce va face cu această țară mișcătoare și neașăzată. Sfătuia unii, de zicea să scoață domnii și să puie județile sale și să o împarță, să o facă ținuturi. Iară alții era împrotivă, de zicea că mai bine ieste a să apăra de turci de după perétile altuia decîtu de după al său. Și așa alèseră / pre Odrivoz[1] și pre Conețpolschii[2] cu oaste, pentru pofta a o samă de moldovéni, să ducă pre Alixandru vodă la scaun, carile au scos voevozia rusască și au avut și de moldovéni gloate mari. Și daca au întratu în Moldova cu trei oști: moldovénii cu domnu său Alixandru vodă, cu un polcu de podoléni era Buceațschii[3] iară pre altă oaste Conețpolschi, care oaste au trecut Nistrul la Hotin supt cetate, că era cetatea pre mîna oamenilor lui Alixandru vodă. Iară Bogdan vodă au fostu atuncea la Lipoveți[4].

Léșii, daca au înțeles de dînsul, au vrut să treacă Prutul, ca să-i dea războiu, ci Bogdan vodă n-au vrut să le dea războiu, socotindu să-i bage la strimtori și zăbovindu-i, să-i flămînzească. Așa i-au purtatu din loc în loc pănă la apa Bîrladului, iară el ținea pădurile. Și trimitea cu înșelăciune soli, cumu-i ieste voia să să pléce lui crai și să facă pace, făgăduindu-i șapte mii de galbeni să-i dea pre anu și încă și alte daruri multe făgăduia, numai craiul să-l apere de turci. Crezîndu' léșii acela cuvîntu, au lăsat să fie pre îngăduința lui și s-au întorsu pre acasă. Iară Bogdan vodă să ascuțiia, ca să-i poată undeva / vîna, ci simțindu acéstea oamenii lui Alixandru vodă, le-au spus să nu să încreză, ci să să păzească. Ce léșii fiindu de înșelăciune coprinși, nu băga în samă, pănă n-au fugitu un diiac al lui Bogdan vodă la oastea leșască, de le-au spus. Atuncea boierii lui Alexandru vodă sfătuia ca să încunjure pădurea și să hălăduiască de meșterșugul lui Bogdan vodă, că în pădure supusése oaste. Ci léșii fiindu dîrji, n-au vrut să asculte, ci au întratu să treacă pădurea și au trimis înainte carăle cu pîrcălabul de Hotin și cu dînsul toți moldovénii și podolénii.

[1] Odrivoz Petru, voievod al Rusiei.
[2] Conețpolschii, Koniecpolski Przedbor, nobil polon.
[3] Buceațchii, Buczacki, castelan de Halici.
[4] Lipoveț, în ținutul Vasluiu.

Războiul lui Bogdan vodă cu léșii

Deci cîndu au fostu în mijlocul pădurii, făcut-au năvală oastea lui Bogdan vodă la carăle léșilor. Ci apărîndu-să léșii, de-abiia au scăpatu cu multă pagubă și perire. Décii, vrîndu să între și céialaltă oaste leșască, atuncea s-au ivitu toată oastea lui Bogdan vodă cu multe steaguri și buciume, fără călărime, multă pedestrime. Acéstea văzîndu léșii, s-au tocmitu de războiu și au băgatu în mijloc pre Alixandru vodă. Și s-au tîmplatu acestu războiu, a șasea zi după pacea ce făcusă, la Crasna. Și s-au bătut mai nainte de apusul soarelui până ce / au înoptat, perindu de îmbe părțile, până au năvălit și gloatile de pedestri, carii au făcut mare moarte în léși, tăindu cu coasile vinile cailor. Unde hatmanii leșești vrîndu să îmbărbăteze pre ai săi, ș-au pus și ei capetile, ales Piotru Odrivozu și Nicolae Porava și Buciațschii. Și biruia Bogdan vodă, de n-ar fi datu ajutoriu moldovénii lui Alixandru vodă, carii trecusă pădurea cu podolénii, pre carii trimisése cu carăle. Și aceia s-au învîrtejitu la războiu, de au datu inimă celor pieitori și au împinsu pre oastea lui Bogdan vodă, de au început a fugi și au umplut pădurile. Și așa cu vitejiia iară a moldovénilor au întorsu izbînda la léși, cei ce pierdusă războiul. Mulți alesi au perit întru acel războiu: *Nesvoiovschii*, *Biasovschii*, *Davidovschii* și alții mulți ca aceștiia.

Deci Alixandru vodă cunoscîndu că nu să va putea așeza la scaun, că pre vrăjmașul său, pre Bogdan vodă, măcară că înfrînsése cu acea dată, iară nici o pagubă nu-i făcusă, că Bogdan vodă și cu oamenii săi cumuș era învățați a ținea pădurile, măcară că să răschirasă din războiu prin păduri, de iznoavă s-au strînsu și s-au tăbărîtu, socotindu să nu piarză nădéjdea, ci di iznoavă să / lovească pre léși, că-i știia că sîntu slăbiți de tot ajutoriul.

Înțelegîndu acéstea léșii dimpreună cu Alixandru vodă și văzîndu-să slăbiți de totu ajutoriul, măcară că înfrînsése cu deodată pre Bogdan vodă, ci al doilea rîndu nu era nădéjde, că nimica lui Bogdan vodă nu-i stricasă, că din oastea lui puțini perisă, iară de la léși mai cu totul perisă, văzîndu că nu le slujește norocul, nu s-au apucatu de scaun, nici au așteptatu al doilea rîndu războiul, temîn-

du-să să nu-i lovască Bogdan vodă făr' de véste cu oaste tocmită şi cîndai să nu pată mai rău decîtu întăi, să piiae şi cîţi au mai rămas, bulucindu-să dimpreună cu Alixandru vodă, cu toţii s-au tras degrabu spre Ţara Leşască. Iară Bogdan vodă văzîndu-să curăţitu de vrăjmaşii săi, s-au aşezatu la scaun.

Ci de acéste războaie ale lui Alixandru vodă cu ale lui Bogdan vodă la une létopiseţe de ale noastre nimica nu scrie, că pre Bogdan vodă îl scrie ficior lui Alexandru vodă şi au rămas pre urmă lui la domnie. Iară întru unele izvoade de ale noastre scrie de războaiele lor, ca şi cronicariul leşescu, însă mai pre scurtu. Pentru acéia oare cum au fostu, că tot să tocmescu că / izbînda au fostu a lui Bogdan vodă, că au rămas la domnie şi au domnitu doi ani.

(AXINTE URICARIUL)

Scrie la un létopiseţu vechiu sîrbăscu de Azarie călugărul izvodit, precum în zilile acestui Bogdan vodă s-au început a da dajde turcilor şi pentru acéia ne-au numit bogdani până astăzi. Acestu Bogdan vodă ieste tată lui Ştefan vodă cel Bun.

Domniia lui Pătru vodă, pe carile l-au poreclit Aron

Vă leatul 6963, după doi ani a domniei lui Bogdan vodă, scrie létopiseţul cel moldovenescu c-au venitu fără de véste Pătru vodă ce l-au poreclitu Aron şi au aflatu pre Bogdan vodă la satul Răusénii din jos de tîrgul Sucévii şi l-au lovitu vineri în răvărsatul zorilor, octomvrie 16. Şi acolo i-au tăiatu capul lui Bogdan vodă. Décii au stătut la domnie Aron vodă.

Războiul lui Alexandru vodă cu al lui Pătru vodă la Movile

În domniia lui Pătru vodă Aron, scrie létopiseţul cel moldovenescu că în anii 6963, în luna lui mai, au venit Alexandru vodă, tatăl lui Bogdan vodă, cu oaste asupra lui Pătru vodă Aron şi ş-au datu război

la Movile. Ci norocul cel prostu al lui Alixandru vodă nici aicea nu-l lăsă să izbîndească, că dîndu războiu vitejaște dispre amîndoao părțile, birui Pătru vodă pre Alixandru vodă. Văzîndu Alixandru vodă că pierdu războiul, fugi la Citatea Albă și acolo s-au săvîrșit. Iară Pătru vodă Aron au domnit doi ani.

De cest războiu a lui Pătru vodă cu a lui Alixandru vodă cronicariul cel leșescu nimic nu arată.

Acestu Pătru vodă au izvodit întăi și au început a da dajdea turcilor.

(AXINTE URICARIUL)

Iară alții zicu că de la Bogdan vodă s-au început, precum s-au pomenitu mai sus, la domniia lui.

64.394

Domniia lui Ștefan vodă, ce-i zic cel Bun, ficiorul lui Bogdan vodă și de multe războaie minunate ce au făcut. Cîndu s-au domnitu, fost-au cursul anilor 6965 aprilie 12, joi

Acest domn, Ștefan vodă, după doi ani a domnii lui Pătru vodă Aron, rădicatu-s-au de la Țara Muntenească cu multă mulțime de oaste muntenească și din țară adunați și au întrat în țară. Și silind spre scaunul Sucévii, i-au ieșitu înainte Pătru vodă Aron pe Sirétiu, la Doljăști, la tină, și s-au lovitu în zioa de joi mari, aprilie 12, și înfrînse / Ștefan vodă pe Aron. Ci Aron vodă nu să lăsă cu atîta, ci de iznoavă s-au bulucitu și al doilea rîndu să lovi la Orbic și iară birui Ștefan vodă. Și-l prinse pe Pătru vodă Aron și-i tăie capul, de-și răsplăti moartea tătîne-său, lui Bogdan vodă.

Cîndu s-au strînsu țara la Direptate

Deciia Ștefan vodă strîns-au boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce să chiamă

LICEUL „CHEOGHE LAZĂR" BUCUREȘTI BIBLIOTECA

Direptatea şi i-au întrebatu pre toţi: ieste-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei cu toţii au strigat într-un glas: „În mulţi ani de la Dumnezeu să domneşti". Şi décii cu toţii l-au rădicatu domnu şi l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. Şi de acolea luo Ştefan vodă steagul ţării Moldovei şi să duse la scaunul Sucévii. Décii Ştefan vodă gătindu-să de mai mari lucruri să facă, nu cerca să aşaze ţara, ci de războiu să gătiia, că au împărţitu oştii sale steaguri şi au pus hotnogi şi căpitani, carile toate cu noroc i-au venit.

Cîndu au prădatu Ştefan vodă Ţara Săcuiască

Scrie létopiseţul cel moldovenescu că fiindu Ştefan vodă om războinic şi de-a pururea trăgîndu-l inima / spre vărsare de sînge, nu peste vréme multă, ce în al cincilea an, să sculă den domniia sa, în anii 6969, rădicîndu-să cu toată puterea sa şi s-au dus la Ardeal, de au prădatu Ţara Săcuiască. Nici au avut cine să-i iasă împotrivă, ce după multă pradă ce au făcut, cu pace s-au întorsu napoi, fără de nici o zminteală. Ci de această povéste cronicariul cel leşesc nimica nu scrie şi încă şi alte sémne multe sîntu şi nu însemnează nimica de însile. Iară létopiseţul nostru, măcară că scrie cam pre scurt, însă le însemnează toate.

În al şaselea an a domnii lui Ştefan vodă, în anii 6970 iulie 22, loviră pre Ştefan vodă cu o puşcă în gleznă la cetatea Chiliei.

Iară în al şaptelea an a domnii sale, în anii 6971 iulie 5, luatu-ş-au doamnă de mare rudă, pre Evdochiia de la Chiev, sora lui Simeon împăratul. Iară cronicariul cel leşescu scrie că au fostu Evdochia fată lui Simeon[1] împăratul, iară nu soră.

Cîndu au luat Ştefan vodă Chilia şi Cetatea Albă de la păgîni

Vă leatul 6973 meseţa ghenarie 23, adunîndu Ştefan vodă multă oaste de ţară, vrîndu să răscumpere cetăţile / carile le luase păgînii de la alţi domni,

[1] Simion Olelcovici, cneaz de Chiev.

pogorît-au cu toată putérea sa spre cetatea Chiliei. Şi sosindu la cetate miercuri spre joi, la miazănoapte, au încunjurat cetatea. Însă joi nu s-au apucat de harţu, iară vineri dins-de-dimineaţă au început a bate cetatea şi aşa toată zioa s-au hărţuit până în seară. Iară sîmbătă să închinară cei din cetate şi întră Ştefan vodă în cetatea Chiliei. Şi acolo petrecîndu trei zile veselindu-să, lăudîndu pre Dumnezeu, îmblînzia oamenii în cetate. Décia şi la Cetatea Albă au tras şi multă năvală făcîndu, dobîndi şi Cetatea Albă. Şi aşa amîndoao cetăţile cu multă moarte şi perire de ai săi le dobîndi, carile întărindu-le cu bucate şi cu slujitori, au lăsat pre Isaiia şi pre Buhtea pîrcălabi, ca să le grijască, iară el s-au întorsu la scaunul său la Suceava.

Iară în al zécilea an a domnii sale, în anii 6974, iulie 10, au început a zidi mănăstirea Putna, spre slava lui Dumnezeu şi a Preacuratii Maicii Fecioarii Mariei.

Războiul ce au făcut Ştefan vodă cu Mateiaş crai ungurescu la Bae

Mateiaşu, craiul ungurescu, bizuindu-să puterii sale şi meşteşugului său cu carile pre mulţi din vecinii / săi i-au surpat şi i-au supus, carile de multe ori războaie făcea cu turcii şi cu noroc izbîndia, neavîndu nici o pricină direaptă asupra lui Ştefan vodă, ci numai ca să-l supuie, să fie suptu ascultarea lui, ca să-i fie cuvîntul deplin, de care lucru de multe ori să lăuda Mateiaşi crai, că cîte izbînde face Ştefan vodă, cu putérea lui le face şi de suptu ascultarea lui face izbîndă şi vrîndu de ce să făliia să arate cum ieste adevăratu, au trimis sol ca să i să închine Ştefan vodă, ce Ştefan vodă n-au priimitu. Mai apoi văzîndu Mateiaşu craiul volniciia lui Ştefan vodă că nu o poate supune, strîngîndu multă oaste a sa şi luundu ajutoriu şi de la alţii, au purces în anii 6975 şi au tras spre Moldova. Şi zicea că cu cale mérge, ca să ducă la scaun la Moldova pe Pătru vodă. Şi trecîndu muntele, au trecut la Totruş, noembrie 19. De acolo luund drumul, au sosit la Roman, noembrie 29 şi acolo

s-au odihnitu până a șaptea zi, prădînd și jecuind. Iar a opta zi, dichemvrie 7, au arsu tîrgul Romanul și décii au luat drumul spre Suceava, prădîndu și arzînd și siliia la scaunul Sucévii. Mai apoi, socotind ca să nă rămîe vreun unghiu nepipăit de dînsul, au lăsat drumul Sucévii, unde-l aștepta Ștefan vodă, și la Bae / ș-au întorsu calea și au sosit la Bae, luni, dichemvrie 14 zile și acolea, cum nu vrea avea nici o grijă de nici o parte, lăsîndu-ș oastea fără de nici o grijă, nici pază, ci la băuturi și la prăzi. Unde avîndu Ștefan vodă știre și prinzîndu limbă, marți noaptea, dichemvrie 15, au aprinsu tîrgul asupra lor, cîndu ei era fără de nici o grijă. Și fiindu și béți și negătiți de război, i-au lovitu Ștefan vodă cu oaste tocmită în revărsatul zorilor, de multă moarte și perire au făcut într-înșii. Că ei nefiind tocmiți de război, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fugă, nici urma să ia carii scăpa, că fiind noaptea, de nu știia încătro vor mérge, în toate părțile rătăciia, de-i vîna țăranii în zăvoaie, prin munți, unde vreo 12 000 periți s-au aflatu. Mai apoi și însuși craiul, rănitu de săgeată foarte rău, de-abiia au hălăduitu pre poteci, de au ieșitu la Ardeal.

Așa norocéște Dumnezeu pre cei mîndri și falnici, ca să să arate lucrurile omenești cîtu sînt de fragede și neadevărate, că Dumnezeu nu în mulți, ce în puțini arată putérea sa, ca niminea să nu nădăjduiască în putérea sa, ce întru Dumnezeu să-i fie nădéjdea, nici fără cale războiu să facă, cărora li-i Dumnezeu împotrivă.

Pre acéia vreme avînd Ștefan vodă priiteșug cu léșii, au trimis din dobînda sa și craiului leșescu, pen solii săi. / Iară Mateiașu crai, daca au scăpatu, de iznoavă gătisă oaste, ca să vie asupra lui Ștefan vodă, ce viindu-i alte greutăți dispre Țara Ceșască[1] s-au întors la ceși cu oastea sa.

Într-acéia și craiul leșescu oblicindu că va să margă Mateiașu craiul asupra lui Ștefan vodă, au trimis soli, zicîndu că-i va da ajutoriu, de-i va tribui, împotriva lui Mateiașu și i-ar fi datu, de nu s-ar fi părăsitu Mateiașu crai de acel gîndu. Pre acéia vréme, noemvrie în 25, s-au pristăvitu Evdochia, doamna lui Ștefan vodă.

[1] Țara Ceșască — Cehia.

De prădarea săcuilor

Scrie létopiseţul cestu moldovenescu că într-acelaş an, după războiul lui Ştefan vodă ce făcusă la Bae cu Mateiaşu craiul, s-au rădicatu Ştefan vodă cu toată putérea sa, vrîndu să-şi răscumpere strîmbătatea sa ce-i făcusă ungurii, cîndu venise la Bae, s-au dus şi el la Ardeal, de multă pradă şi robie şi ardere au făcut în Ţara Săcuiască, neavîndu cine-i sta împotrivă şi cu pace s-au întorsu, fără nici o zminteală.

Ci de această povéste ce spune că au prădat Ştefan vodă Ţara Săcuiască, cronicariul cel leşescu nimica nu scrie.

Cîndu s-au împăcatu Ştefan vodă cu Matiiaş crai ungurescu /

Décii, după puţină vréme, au încetatu vrajba între craiul ungurescu şi între Ştefan vodă, că văzîndu-ei că vrăjmaşul lor şi a toată creştinătatea, turcul, le stă în spate şi volniciei tuturor întinde mrejile sale, ca să-i coprinză şi arătîndu-să priietinu cu multe cuvinte de înşălăciune şi cătră unul şi cătră altul; ca să-i poată zădărî cap de price şi să înceapă zarvă, gîndindu-să că într-acéle amestecături i să vor închina lui, pentru să le dea ajutoriu şi mai apoi îi va pleca şi suptu jugul său, văzîndu această înşălăciune, Mateiaşu craiul şi cu Ştefan vodă s-au împăcatu şi s-au aşezatu. Şi încă după pace aşezată şi legătură tare ce făcusă amîndoi, au dăruitu Mateiaşu craiul pre Ştefan vodă cu doao cetăţi mari la Ardeal, anume Balta şi Ciceul.

De nişte tătari ce au întrat în ţară să prade

Vă leato 6978 rădicatu-s-au multă mulţime de oaste tătărască şi au întratu în ţară, să prade, cărora prinzîndu-le de véste Ştefan vodă, le-au ieşitu înainte. Şi la o dumbravă ce să chiamă la Lipinţi, aproape de Nistru, i-au lovit Ştefan vodă cu oastea sa, avgust 20, şi dîndu războiu vitejaşte, i-au răsipit şi multă moarte şi perire au

făcut într-înșii / și mulți au prinsu în robie și le luo tot pleanul. De care lucru cunoscînd Ștefan vodă că ajutoriul nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu și de la Preacurata Maica sa, cu mare laudă și izbîndă s-au întorsu la scaunul său, la Suceava.

Cînd au sfințit Ștefan vodă mănăstirea Putna

Deaca să întoarse Ștefan vodă de la acel război cu noroc ce izbîndi pre acei tătari, spre lauda acéia, mulțămind lui Dumnezeu, au sfințit mănăstirea Putna, carea era zidită de dînsul, septevrie 3 zile, întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfințenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul și Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul și igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi și episcopi și preoți și diiaconi 64 la jirtăvnic.

De tăierea capetilor a niște boieri, 6979 ghenuarie 16 zile

Taie Ștefan vodă pre Isaiia vornicul și pre Negrilă păharnicul și pre Alexa stolnicul în tîrgul Vasluiului.

Războiul de la Soci, cîndu s-au bătut Ștefan vodă cu Radul vodă domnul muntenescu, 6979 martie 7 dni

Radul vodă, văzîndu atîta pradă în țara sa, ce-i făcusă Ștefan vodă, nu vru să lase să nu cérce strîmbătatea sa. Ce pururea să întîmplă, cela ce va să-și întoarcă bătaia, de doao ori îl bat, că strîngîndu oastea sa și vecinească, au venitu asupra lui Ștefan vodă. Iară el ca un leu gata spre vînatu, de sîrgu s-au pornit și la Soci

le-au ieșit înainte și dîndu războiu vitejaște, martie 7 zile, nu mai puțin de vitejiia moldovénilor, carii era gata au să moară, au să izbîndească, decît de meșteșugul lui Ștefan vodă, Radul vodă pierdu răz-/boiul cu multă pagubă de ai săi, că pre toți i-au tăiatu și toate steagurile Radului vodă le-au luat și pre mulți vitéji i-au prinsu vii și pre toți i-au tăiatu, numai ce au lăsatu vii 2 boieri de acei mari, pre Stan logofătul și pre Mircea comisul.

De un cutremur

Într-acelaș an, avgustu, 29, fu cutremur mare de pămîntu peste toată țara, în vrémea ce au șezutu domnul la masă, la prînzu.

Vă leato 6980 au adus Ștefan vodă pre Mariia din Mangop, de o au luat luiș doamnă.

Al doilea războiu al lui Ștefan vodă cu al Radului vodă la Izvorul Apei, leatul 6981 noemvrie 8

Ștefan vodă, fiindu aprinsă inima lui de lucrurile vitejești, îi părea că un an ce n-au avut treabă de războiu, că are multă scădére, socotindu că și inimile voinicilor în războaie trăindu să ascut și truda și osteneala cu carea să diprinsése ieste a doao vitejie, strînsă de iznoavă oaste și luo pre Basarabă Laiotă, ca să-l ducă la Țara Munteneascâ, să-l puie domnu.

Iani socotéște că suptu un copaciu bun cîți să adăpostesc, sau cîtă laudă își adaoge nu numai purtătoriul, ce / și țara, cîndu năvăliia la dînsul și la țară și domnii cei streini, să-i ducă la domnie și cu ajutoriul lor era cu nădéjde că vor izbîndi.

Și întrîndu Ștefan vodă în țara Muntenească, să gătiia de războiu Radului vodă. Ci văzîndu Radul vodă că nu-i va putea sta împotrivă, în 18 ale lui noemvrie au dat dosul cu oastea sa și s-au dus la scaunul său, la Dîmboviță.

Aicea să socotim

Că iată că letopiseţul cel leşesc nu spune că s-au bătut trei zile războiul, déciia să fie dat dosul Radul vodă, ci spune că daca au văzut că nu le va putea sta împotrivă lui Ştefan vodă, au fugitu la cetate. Iară létopiseţul nostru scrie că daca au sositu Ştefan vodă la margine, noemvrie 8 zile, au împărţitu steagurile oştii sale pre Milcov. Şi décii s-au împreunatu cu Radul vodă, joi într-aceastaşi lună, 18 zile, la locul ce să chiamă Cursul Apei. Şi dîndu războiu vitejaşte de îmbe părţile, s-au bătut acolo până în sară, aşijderea şi vineri şi sîmbătă toată zioa până în sară. Iară noaptea spre duminecă au lăsatu Radul vodă toate ale sale în tabără şi au fugitu cu toată oastea sa la scaunul său /, la Dîmboviţa. Iară Ştefan vodă s-au pornitu după dînsul cu toată oastea sa. Şi într-această lună 23 au încunjurat Cetatea Dîmboviţa şi într-acéia noapte au fugit Radul vodă din cetate, lăsă pre doamnă-sa Mariia şi pre fiica sa Voichiţa şi tot ce au avut şi s-au dus la turci. Iară Ştefan vodă, miercuri 24 ale aceştii luni, au dobînditu Cetatea Dîmboviţa[1] şi au întratu într-însa şi au luat pre doamna Radului vodă şi pre fiică-sa Voichiţa o au luat-o luişi doamnă şi toată avuţiia lui şi toate veşmintile lui céle scumpe şi visteriile şi toate steagurile lui. Şi acolo s-au veselit trei zile şi décii s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suceava, dîndu laudă lui Dumnezeu. Iară pre Basarabă vodă l-au lăsatu domnu în Ţara Muntenească şi au domnit o lună.

Iară Radul vodă au năzuitu la turci, ca să-şi poată scoate ajutoriu de la împăratul turcilor şi să-şi răscumpere domniia cu putérea lui.

Iară Ştefan vodă, daca au sosit la scaunul său, la Suceava, au trimis la craiul leşescu sol, vestindu-i de războiu cu noroc ce au făcut împotriva Radului vodă, fălindu-să că şi cetatea şi scaunul Dîmboviţa cu / toată avuţiia i-au luat dimpreună şi doamna şi fiică-sa. Şi au trimis şi la craiul din dobînda sa, nu pentru că doară i-au fostu datoriu să-i trimiţă, cum zic unii că au fostu supus léşilor, ci pentru să-l aibă priieten la nevoie şi la treabă ca acéia, de-i va veni

[1] Cetatea Dîmboviţa — Bucureşti.

asupră, cum s-au și tîmplatu că atuncea i-au venitu véste cum Radul vodă au întratu în Țara Muntenească cu oastea turcească. Și aciiași au trimis și alți soli, de au poftitu oaste într-ajutor împotriva Radului vodă.

Războiul Radului vodă cu al lui Basarab vodă

Radu vodă daca au luatu ajutoriu de la turci, au întrat în Țara Muntenească cu 15 000 de turci, fără alți lefecii ce aduñase și au datu războiu lui Basarab vodă, joi, dichevrie 23 și l-au răzbitu pre însul și pre toată oastea lui. Carile văzîndu-să împresuratu de vrăjmașii săi, au năzuitu iarăși la Moldova, la stăpînul său, Ștefan vodă.

Iară turcii s-au pornitu pre urma lui Basarabă vodă și au venitu până la Bîrlad, de au stătut ca un zidu, vineri dechemvrie 24. Și așa au slobozitu năvrapii săi, de au prădatu toată țara. Și décii s-au întorsu pri în Țara Muntenească și s-au dus înapoi. /

Iară craiul leșescu au trimis pre Dombec caștelanul de Belz și pre Sohodolschii ca să-i poată împăca, măcară până la o vréme, cu Radul vodă, ci s-au trăgănatu vrémea până într-altu an. Și au învățatu craiul, de va tribui oaste de grabu, să rădici Buciațschi toată șleahta Podoliei, să margă întru ajutoriu lui Ștefan vodă.

Cîndu au luat Ștefan vodă cetatea Teleajănul și cîndu s-au bătut cu Țăpăluș și cu ungurii, mai apoi și cu Basarabă, leat 6982 octomvrie 1

Au luat Ștefan vodă cetatea Teleajănului și au tăiatu capetile pîrcălabilor și muierile lor le-au robitu și mulți țigani au luat și cetatea au ars-o.

Într-acéiași lună, în 5 zile, fu războiu în Țara Muntenească cu ungurii și cu Țăpăluși și cu ajutoriul lui Dumnezeu au biruitu Ștefan vodă și au bătut pre unguri. Într-acéiași lună, în 20 de zile, au răzbitu și pre Băsărabă.

Războiul lui Ştefan vodă cîndu s-au bătut la Podul Înaltu cu turcii, 6983

Într-acéia vréme, Mehmet împăratul turcescu armîndu 120 000 de oastea sa şi oastea tătărască şi muntenească, să margă cu Radul vodă, au trimis asupra lui Ştefan vodă. / Iară Ştefan vodă avîndu oastea sa, 40 000, şi 2 000 de léşi ce-i venise într-ajutoriu cu Buciaţschii de la craiul Cazimir şi 5 000 de unguri, ce-i dobîndise de la Mateiaşu craiul ungurescu, le-au ieşit înaintea turcilor din sus de Vaslùiu, la Podul Înalt, pre carii i-au biruitu Ştefan vodă, nu aşa cu vitejiia, cum cu meşteşugul. Că întâi au fostu învăţatu de au pîrjolitu iarba pretitîndinea, de au slăbit caii turcilor cei gingaşi. Décii ajutorindu putérea cea dumnezeiască, cum să vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu a oamenilor, aşa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul. Şi Ştefan vodă tocmisă puţini oameni preste lunca Bîrladului, ca să-i amăgească cu buciume şi cu trîmbiţe, dîndu semnu de războiu, atuncea oastea turcească întorcîndu-să la glasul buciunelor şi împiedicîndu-i şi apa şi lunca şi negura acoperindu-lu-i, tăindu lunca şi sfărămîndu, ca să treacă la glasul bucinilor.

Iară dindărăt Ştefan vodă cu oastea tocmită i-au lovitu gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a-şi tocmirea oastea, nici de a să îndrepta, ci aşa ei în de sine tăindu-să, mulţi periră, mulţi prinşi de pedestrime au fost. Ce şi pre aceia, pre toţi i-au tăiatu, unde apoi migle / de cei morţi au strînsu şi mulţi paşi şi sangeaţi / au pierit. Şi pre ficiorul lui Isac paşa, după ce l-au prinsu viu, l-au slobozit. Şi puşcile le-au dobînditu şi steaguri mai mult de o sută au luat.

Războiul lui Ştefan vodă, cîndu s-au bătut cu Mehmet beg împăratul turcescu şi cu munténii la Valea Albă

Vă leato 6984, văzîndu împăratul Mehmet beg cîtă pagubă au avut în oastea sa de la Ştefan vodă, gîndi însuş / cu capul său să margă, să stropşască ţara Moldovei şi să-şi ia cetăţile înapoi. Chiliia şi Cetatea Albă, carile fusésă mai nainte pre mîna lor.

Acolo Ştefan vodă multu au nevoitu să nu-l lase să treacă Dunărea, ci n-au putut, că tătarii de o parte, turcii de altă parte, cu oastea fără număr ce venise, ci au dat cale turcilor şi s-au apucat de tătari şi pre lesne bătîndu-i, i-au gonitu pănă la Nistru. Vrea da războiu şi turcilor, ci văzîndu atîta tărie cu împăratul şi mulţime de oaste, cu pedestrime şi cu puşci şi încă-l sfătuia boierii ca să să dea la loc strîmtu, ca de nu vor birui, să să apere şi să n-aibă zminteală.

Deci Ştefan vodă văzîndu aşa, s-au întorsu, de s-au dat spre munţi, unde ş-au ales loc de războiu la strîmtoare, la Valea Albă, unde să chiiamă acuma Războienii, di pre acel războiu ce au avut moldovenii cu împăratul turcescu. Şi pedestrindu-să oastea, ca să nu nădăjduiască în fugă, ci întru arme şi au datu războiu, iulie 26. Şi multă vreme trăindu războiul neales de îmbe părţile osteniţi şi turcii tot adăogîndu-să cu oaste proaspătă şi moldovénii obosiţ şi ne viindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fieşte cum, ci pănă la moarte să apăra, nici bi-/ruiţi dintru arme, ci stropşiţi de mulţimea turcească, au rămas dobînda la turci. Şi atîta de ai noştri au perit, cît au înălbit poiana de trupurile de a celor periţi, pănă au fostu războiul. Şi mulţi din boierii cei mari au picatu şi vitéjii cei buni au peritu şi fu scîrbă mare a toată ţara şi tuturor domnilor şi crailor di prinprejur, daca auziră că au căzut moldovenii suptu mîna păgînilor.

Înre-acel războiu au căzut Ştefan vodă de pre cal jos, şi Dumnezeu l-au feritu şi nu s-au vătămat. Iară turcii s-au întorsu spre Suceava şi au arsu tîrgul. Şi décii s-au întorsu înapoi prădîndu şi arzîndu ţara. Mai apoi, după ieşirea nepriietinilor şi a vrăjmaşilor din ţară, daca au strînsu Ştefan vodă trupurile morţilor, movilă de cei morţ au făcutu şi pre urmă s-au ziditu deasupra oasilor o biséricá, unde trăieşte şi astăzi întru pomenireá sufletelor.

Scrie létopiseţul nostru că după poticala lui Ştefan vodă, ce au pierdut războiul, de sîrgu au strînsu oastea ce au putut degrabă şi s-au dus după turci şi i-au ajunsu trecîndu Dunărea, la vréme / de mas şi lovindu-i fără véste, i-au speriiat

de au căutat a fugi, lăsîndu pleanul și tot ce au prădatu. Iară Ștefan vodă le-au apucatu pleanul tot și s-au întorsu înapoi cu izbînda.

Scrie la létopisețul nostru că la acest războiu ce au fost la Valea Albă, au fostu și Basarabă vodă cu munténii, venit întru ajutoriul împăratului turcescu, pre carile toți domnii de primprejur îl cuvînta de rău, zicîndu că n-au fostu într-ajutor crucii și creștinătății, ce păgînilor și dușmanilor.

Iară la létopisețul cel leșesc, de izbînda lui Ștefan vodă, ce au scos pleanul și prada la Dunăre de la turci și de Basarabă vodă cu munténii, nimica nu scrie. Și încă și alte asémene multe nimica nu le însemnează, carile nice unile n-am vrut să le lăsăm, ci toate care la locul său le-am tocmit.

Răspunsul altor sémne

Vă leato 6985 noemvrie, pristăvitu-s-au Theoctist mitropolitul de Suceava, carile au ținut scaunul 25 de ani și au stătut altul, Gheorghie mitropolitul. Într-acelaș an, dichemvrie 19, pristăvitu-s-au doamna Maria ce era de la Mangop./

Vă leato 6987 iunie 22 au început Ștefan vodă a zidi cetatea Chiliei și o au sfîrșit-o într-acelaș an, iulie 16.

Într-același an și într-aceiaș lună, iulie 25, pristăvitu-s-au Bogdan vodă, ficiorul lui Ștefan vodă.

Într-același an, avgust 18, pristăvitu-s-au Cheajna.

Vă leato 6988 pristăvitu-s-au Pătru vodă, ficiorul lui Ștefan vodă.

Războiul de la Rîmnic, cînd s-au bătut Ștefan vodă cu Țăpăluși vodă, vă leatul 6989, iulie 8

Fu războiu în Țara Muntenească, de s-au bătut Țăpăluș vodă cu Ștefan vodă la Rîmnicu și au biruitu Ștefan vodă cu mila lui Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a tuturor sfinților și cu ajutoriul sfîntului și a marelui mucenic

al lui Hristos Procopie fură biruiți munténii și mulțime de înși fără număr au perit și toate steagurile lor au luatu și mulți boieri au picat. Și pre Țepălușă vodă încă l-au prinsu viu și i-au tăiatu capul. Și de la Ștefan vodă încă a picat om de frunte Șandrea hatmanul și l-au adus de l-au îngropat în Dolhești, lîngă tată-său. Iară Ștefan vodă au pus / munténilor domnu pre Vladul vodă Călugărul carile mai apoi au făcut vicleșug asupra lui Ștefan vodă, pentru căci dideasă ajutoriu turcilor, cînd au mersu de au luat cetățile și au prădat țara. Iară Ștefan vodă, după războiu cu noroc ce au făcut, cu mare pohfală și laudă s-au întorsu la scaunul său, la Suceava.

Zic să să fie arătat lui Ștefan vodă sfîntul mucenicu Procopie, umblîndu deasupra războiului călare și într-armatu ca un viteazu, fiindu într-ajutoriu lui Ștefan vodă și dîndu vîlhvă oștii lui. Ci ieste de a-l și créderea acestui cuvîntu, că daca s-au întorsu Ștefan vodă cu toată oastea sa, cu mare pohfală, ca un biruitoriu, la scaunul său, la Suceava, au zidit biséricâ pre numele sfîntului mucenicu Procopie, la satu la Badeuți, unde trăiește și pănă astăzi.

De Țăpălușă vodă nu scriu toți într-un chip, unii zic că au prinsu Ștefan vodă pre Radul vodă, carile au fostu aținătoriul cel mare asupra creștinilor și i-au fost ajutat și brașovénii. Tăindu pre turci și luundu Țara Muntenească, au lăsatu pre Țăpălușă în locul său. Ci oricum au fostu, că tot să tocmescu că au fostu izbînda lui Ștefan vodă.

Minunatu lucru: după poticală dintăi și după pierzarea oștii dintăi, cela ce nu avea voinici de oaste, ci strîngea păstorii din munți și argații, de-i într-arma, acmu iară să rădica deasupra biruitorilor dintăi, daca au pierdut țara, acmu domni altora le da și țara lățiia.

Vă leato 6990 — martie 10 au luatu Ștefan vodă citatea Crăciuna cu tot ținutul ce să chiiamă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova și au pus pîrcălabii săi, pre Vîlcea și pre Iva.

Vă leato 6991 au început Ștefan vodă a zidi cetatea de la tîrgul Romanului, ce să chiiamă Smeredova.

Vă leato 6992 Ștefan vodă într-o noapte au prădatu și au arsu Țara Muntenească.

Cînd au luat Baiazit împăratul turcescu Chilia și cetatea Albă, leat 6992

Baiazit împăratul turcescu cu mare oaste au întrat în țară și au bătut Chiliia și Cetatea Albă, însă nu singur cu putérea sa, ce și Vladul vodă Călugărul, domnul muntenescu, cu munténii, încă au mers într-ajutoriu împăratului, cum s-au poménitu mai sus că au făcut vicleșug asupra stăpînului său, lui Ștefan vodă, de au datu ajutoriu turcilor. Și miercuri, în patruspʻrăzéce zile iulie, au luat ceta-/tea Chiliia, în zilele lui Ivașco și Maxim pîrcălabii.

Așijdirea într-acelaș an, miercuri, avgust 5 zile, au luat și Cetatea Albă, în zilile lui Gherman și Ion prîcălabii. Și ar fi vrut apuca și alte cetăți, că Ștefan vodă la gol n-au îndrăznitu să iasă, ci numai la strimtori nevoia de le făcea zminteală. Ci și turcii văzîndu ajutoriul ce venise de la Țara Leșască lui Ștefan vodă, sau însuși craiul, cum scriu unii, că au tras de la rusi și de la Litva[1] țara toată, de să strînsése oamenii de treabă mai mulți de 20 000 de oameni și trecîndu Nistrul craiul cu dînșii suptu Haliciu, au venitu la Colomăia, de ș-au pus tabăra, 6993, septemvrie 1.

Acolea au venit și Ștefan vodă, de s-au împreunat cu craiul și toate ce au avut mai de treabă au vorovitu. Mai apoi l-au și ospătat pre Ștefan vodă și 3 000 de oameni i-au dat, cu carii s-au întorsu Ștefan vodă la Moldova. Împreunîndu décii oastea cea streină cu a sa, pre multe locuri au smintit pre turci, de le-au căutatu a ieși din țară. Așa Ștefan vodă au curățitu vrăjmașii din țară. Iar cetățile carile le-au luatu turcii, Chiliia și Ce-/tatea Albă, n-au putut să le dobîndească, că ei mai nainte de ce au ieșitu, le-au grijitu cu oameni, cu pușci și cu bucate de ajunsu și au rămas pre mîna turcilor, pănă în zioa de astăzi.

Ce pănă a să sfătui Ștefan vodă cu craiul leșesc, unde să adunasă la Colomiia, iar din jos venise Hroiot[2] cu turcii pănă la Suceava și au arsu tîrgul, septevrie 19, luni și marți. Și déciia s-au întorsu înapoi, prădîndu și arzîndu țara.

Și după acéia, octovrie 19, s-au pristăvit Ioasaf arhimandritul carile au fostu întăi igumen în mănăstirea Putnei.

---

[1] Litva — Lituania.

[2] Hroiot — Hronoda Petru, pretendent la tronul Moldovei.

Războiul cîndu s-au bătut Ştefan vodă cu Malcociu şi cu turcii la Catlabuga.

Mai apoi, într-acelaşi an, Ştefan vodă, daca au scos vrăjmaşii săi din ţară şi daca au răcitu vrémea şi caii turcilor au slăbitu, au lovit pre Malcociu[1] la Catlabuga, noemvrie 16, de au topit toată oastea turcească.

Într-aceasta bucurie, daca s-au întorsu Ştefan vodă, au zidit biserica pre numele sfîntului Nicolae în tîrgul Iaşiloru./

Războiul cînd s-au bătut Ştefan vodă cu Hroiot pre Sirét la Schiei, 6994 martie 6

Într-acesta an venit-au Hroiot cu oaste de la unguri asupra lui Ştefan vodă, căruia i-au ieşitu Ştefan vodă înainte cu oaste pre Sirétiu la Schéi şi dîndu războiu vitejaşte, despre amîndoao părţile într-o luni, martie 6 zile, pierdu Hroiot războiul şi oastea, mai apoi şi capul, însă cu mare primejdie lui Ştefan vodă, că s-au pornit cu calul jos, puţin de n-au încăput în mîinile vrăjmaşului său. Mai apoi Hroiot fiindu prins viu de Ştefan vodă, i-au tăiatu capul.

Vă leato 6995, într-acestu an au discălicatu Ştefan vodă tîrgul Hîrlăul, de au ziditu şi biserica cea domnească de piiatră şi curţile acéle domneşti cu ziduri cu tot, carile stau şi astăzi.

Vă leato 6998, au murit Mateiaşu, craiul ungurescu, carile mare nume de vitejie au lăsatu pre urmă, că nu numai cu némţii şi cu vecinii săi războiu cu noroc făcea, ce şi cu turcii multe trebi au avut şi de multe ori i-au biruit, iară pre urma lui au stătut crai Vladislav.

Într-acesta an au murit şi Ioan, fecior împăratului de Mosc[2], nepot lui Ştefan vodă.

. . . . . .

[1] Malcoci — paşă turc.
[2] Mosc — Moscova.

Războiul lui Ştefan vodă, cînd au bătut pre Albrehtu craiul leşescu la Codrul Cozminului, leat 7005

Albert craiul leşescu fiindu ales de ţară craiu pre urma lui Cazimir, tatîne-său, ce ţinusă cu Ştefan vodă priiteşugul, iară Albertu craiul uitîndu priiteşugu tătîne-său ce avea cu Ştefan vodă şi nu făcea oa-/ste împotriva păgînilor, carii în toate părţile fulgera şi tuna cu trăsnetul armelor sale, vărsînd sîngile creştinilor şi stropşindu volniciia tuturora, înmulţindu légea lui Moamet cea spurcată ci gîndi ca să-şi arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu că pre lesne o va supue, ştiindu că de multe ori să ajutoriia Moldova de la craii leşăşti, ca de la nişte vecini de aproape, spre toţi vrăjmaşii. Şi strîngîndu craiul oaste, au scos cuvîntu cum va să margă la turci, să ia şi să dezbată Cetatea Albă şi Chiliia, care cetăţi luase de la Ştefan vodă Baiazitu împăratul turcescu. Şi încă adăogiia, de sperliia pre ai săi, cum turcii amestecaţi cu moldovénii vor să treacă la Podoliia şi le-au datu ştire ca toţi să încalice şi să să împreune cu dînsul la Liov. Şi au trimis soli la Ştefan vodă, de i-au datu ştire să să gătească să meargă cu dînsul, să bată Chiliia şi Cetatea Albă şi să-i gătească steţie de hrană de oaste. De care lucru au părut bine lui Ştefan vodă şi cu bucurie mare au priimit pre soli, căci au făcut oaste împotriva vrăjmaşului său. Numai ce au zis că va veni acolo la loc cu oastea sa, supt Chiliia.

Cunoscîndu sfétnicii lui crai, ales episcopii, gîndul că va să facă oaste împotriva lui Ştefan vodă, multu i-au adus aminte să nu facă asupra direptăţii, să nu să întoarcă mîniia lui Dumnezeu spre el. Ci el gîndul său nu l-au lăsat, ci încă, au fostu zicîndu: „Voao vă ieste lucrul bisérica să păziţi iară nu de războaie să grijiţi, că gîndul mieu voi nu-l ştiţi, numai eu singur. Că de aşi pricépe că haina dipre mine ştie gîndul mieu, în foc aş băga-o.“ Deci mulţi din boierii leşăşti socotiia că face într-adisu ca să piarză oastea toată, cum au ieşit mai apoi la dînsul şi zicătoarea: „În zilile lui Olbriht şleahta au perit“.

Într-acéia Ştefan vodă prinzîndu véste de la unguri, cum Olbrihtu va să vie asupra lui cu oaste, că nici ungurii nu era bucuroşi ca să cază domniia Moldovei pre mîna lèşilor, mă-

cară că Laslău crai ungurescu (ce să chiamă leșaste Vladislav) era frate lui Olbrihtu craiului leșescu (ce să chiamă ungurește Albertu). Înțelegîndu aceasta Ștefan vodă trimis-au la craiul leșescu cu solie pre credincioșii săi, pre Tăutul logofătul și pre Isac vistiier-/nicul, ca să poată dintr-însul cunoaște ceva, ce-i ieste voia să facă. Ci nimica nu au cunoscut, că craiul cumu-și umbla cu înșălăciune, ascunzîndu cuvîntul, pre soli cu bucurie i-au priimitu și darurile ce-i trimisése Ștefan vodă cu mare mulțămită și cu dragoste le-au priimitu și le-au luat și solilor iarăși acéla răspunsu le-au dat: cum ieste mărgătoriu la turci. Mai apoi solii săi de iznoavă i-au trimis la Ștefan vodă, ca să întărească cuvîntul, iar el au întorsu oastea spre Pocutiia. Înțelegîndu Ștefan vodă cum craiul să apropie cu oaste spre Pocutiia și să trage spre margine, de iznoavă au poftorit soliia, de au trimis înaintea craiului pre Tăutul logofătul și pre Isac vistearnicul cu multe daruri și l-au timpinatu de céia parte de Nistru și i-au închinatu darurile. Și iarăși cu dragoste le-au luatu. Și décii au trecut apa Nistrului pre la Mihălcéni, în cesta parte, cu toată oastea sa și au venitu la Coțmani.[1] Acolea ș-au descoprit toată vicleniia și faptile sale céle ascunse, că au prinsu pre Tăutul logofătul și pre Isac vistearnicul, de i-au fericatu în obezi și i-au trimis de i-au închis tocma la Liov./

Înțelegîndu acéstea Ștefan vodă den iscoadile ce pururea trimitea, să știe încătro mérge craiul cu oastea leșască, cum crai l-au viclenitu și vine asupra lui și au trecut și Nistrul cu 80 000 de oaste pre scrisoare, fără altă adunare, de sîrgu au trimis în toate părțile în țară, să să strîngă la tîrgul Romanului. Iară Albertu au ședzutu șapte zile la Coțmani. Ce pân'a să strînge oastea lui Ștefan vodă și până a veni ajutoriul, că și Laslău, craiul ungurescu, fratile lui Albertu încă i-au trimis 12 000 de oameni de oaste și cu dînșii pre Birtoc voevodul Ardealului, ce era cuscru lui Ștefan vodă, și de la Radul vodă încă i-au venitu ajutoriu oaste muntenească, ci până a să strînge oastea toată la un loc, Albert crai au purces cu oastea de la Coțmani și au lovit la Șipinți[2]. Văzîndu Ștefan vodă că-l împresoară vrăjmașii săi, au tocmitu strajă și o

[1] Coțmani — tîrg în Bucovina.
[2] Șipinți — sat lîngă Cernăuți.

au trimis-o împotriva léșilor, ca să ție vadul Prutului, la tîrgu la Cernăuți. Iară Ștefan vodă în 27 de zile a lui avgust, duminică, au ieșitu din Suceava spre tîrgul Romanúlui și cu toată oastea sa. Și într-acéia zi îi aduseră lui de la strajă 6 léși și așa pe trei léși i-au trimis la împăra-/tul turcescu. iară pre aceilalți au zis de i-au spînzurát. Decii craiul leșescu au venitu cu toată puterea sa la cetatea Sucévii, duminică, septemvrie 24 de zile. Iară în 26 marți, de cătră sară, au început a bate cetatea și au bătut pregiur dînsa trei săptămîni și zioa și noaptea și nimica n-a folositu, nădădjuindu că să va închina țara, pentru ce li să supărase cu Ștefan vodă pentru atîta războaie fără odihnă și fără măsură ce făcea, de să bătea cu toți. Ci socotiia țara că de nu li-i îndemînă cu al său, mai multă neîngăduință le va fi cu streinii și încă văzîndu atîta pradă și răsipă ci făciia oastea leșască, de umbla prin păduri, de afla prăzi și jafuri, siliia cu toții di să strîngiia la tîrgu la Roman, unde era beleagul.

Așa țara strîngîndu-să, iară din cetate cît putiia să apăra și ce răsipiia léșii zioa cu pușcile, noaptea astupa gaurile și le întăriia, de le era munca lor în zadar, iară pre afară, unde afla léși răschirați direptu hrana, îi lega și îi tăia, de un volnici nici într-o parte să iasă. Mai multu strica loruși decîtu celor închiși, că în toate/zile li să adăogia lipsa flămînziciunii. Décii fiind léșii coprinși de atîta nevoie, începură a grăi rău de craiul său, întăi, cu taină, iară mai apoi în gura mare îl vinuia c-au venit fără cale, de i-au adus ca să-i piarză pre toți și socotiia toate semnile cîte se făcuse réle, că au fostu lor de arătare ca să fie conceniia lor. Că întăi în țara lor, într-un pîrău de nemica, i s-au înnecatu craiului un pohodnic și cînd au ieșitu din Liovu, boii carii purta ierbăriia de vîntu mare s-au răsipitu, de nu-i putiia să-i strîngă. Așijderea un țăran nebunise de cap, au fostu strigîndu în gura mare: „Duceți-vă spre perirea voastră, că nu veți mai veni". Și pre un șleahtici l-au dătunatu suptu cortu și doisprăzece cai ai lui, mai apoi pre un preot al lor, slujind liturghie, au scăpatu cuminicătura lor jos. Și alte sémne réle s-au arătatu, de-i prorociia toți că va fi sfîrșitul lor rău și amar, cum s-au și împlatu. Că văzîndu craiul atîta cuvinte réle de dînsul de la oastea sa, să temu ca să nu-l părăsească și să fugă, să cază în mînule vrăjmașilor săi, să ajunsă cu solii frăține-său, lui

Vladislav craiul ungurescu, ca să-i împace, că sosisă şi ajutoriul ungurescu la Şte-/fan vodă. Şi aşa Birtoc voevodul Ardealului, carile venisă cu ajutoriul ungurescu la Ştefan vodă, au trimis solii săi la Albertu craiul, ca să-i spuie că va veni însuşi pentru pace. Şi pre Ştefan vodă cu multe cuvinte l-au rugatu să facă pace cu craiul leşescu. Şi aşa au întratu la mijlocul lor şi s-au dus la craiul leşescu de i-au împăcatu într-acesta chip: craiul leşescu să să întoarcă pre urmă pre unde au şi venit, să nu mai strice ţara pre alt loc. Şi décii pre-Birtoc voevodul Ardealului bine l-au dăruitu Ştefan vodă cu mari daruri şi décii s-au dus acasă-şi.

Cîndu s-au întorsu craiul înapoi

Într-acéia Albrihtu, craiul leşescu, fiindu de inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toţi bucuroşi să-l auză, să să întoarcă de la atîta flămînziciune la casile lor. Şi în 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au întorsu craiul de la Suceava şi s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era ţara întreagă, spre Codrul Cosminului.

Simţindu décii Ştefan vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis/după dînsul de l-au pohtitu să nu ai spre acéia cale, spre codru, ci pre urmă, pre unde venise, că făcîndu într-alt chip, văzîndu ţara paguba ce să va face de oastea leşască, nu vor răbda, ci vor vrea să-şi apere ale sale, de unde toate să vor aţiţa de iznoavă spre vreun lucru rău, carile va strica şi pacea. Ci craiul mai bucuros fusése să meargă di dereptul, să iasă în ţara sa şi n-au băgatu în samă, ci ş-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhierbîntatu Ştefan vodă de războiu, socotindu că are vréme de a-şi răscumpărarea strîmbătatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea véche o au călcat-o, care avusése domnii Moldovei cu craii leşăşti, ce şi jurămîntul şi şi pacea ce legase atuncea de curîndu, aşezîndu-să să să întoarcă pe urmă pre unde şi venise, décii îl aţiţa ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea şi oastea sa toată gata strînsă şi odihnită, văzîndu dobînda di pre cei flămînzi şi slăbiţi, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înţineaze, ca să o poată porni asu-

pra oștii, dacă vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au întrat după dînșii și cu doao/mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfîntulu marelui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate porțile și oborîndu copacii cei înțînați asupra lor, multă oaste leșască au peritu, unii de oșteni, alții de țărani, că le coprinsése ea cu o mreajă, calea, alții de copacii cei înțînați. Așa pierzîndu pușcile, lăsîndu steagurile care toate le-au adunatu Ștefan vodă și ei cine cum au putut, în toate părțile s-au rășchiratu prin păduri, de au scăpat puțini afară. Și însuși craiul cu puțini rămăsése, stringîndu-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Și de acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuți. Iară oastea lui Ștefan vodă cu dînșii mergîndu împreună, să bătiia și să tia. Ci și acei puțin ce ieșisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încrucatu ai noștri în carăle crăești și în carăle altor boieri, de le-au datu vréme de au ieșit.

Și acolea veni véste lui Ștefan vodă că vine și altă oaste leșască într-ajutoriu craiului. Atuncea au chiematu pre Bolduru vornicul și i-au datu lui oaste de/ajunsu și au trecut Prutul împotriva acei oști, sîmbătă sara. Și duminecă dimineața, octovrie 29 zile, le-au datu tăzboiu și pe toți i-au răsipit îndată și i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan vodă și mare moarte și tăiere s-au făcut atuncea în oastea leșască, la locul ce să chiiamă Lănțeștii[1] satul. Și nimica n-au știut craiul de venirea acei oști nici de peirea lor.

Și într-aceiaș duminecă, trecîndu craiul Prutul la Cernăuți, iarăși fu lovit de oastea lui Ștefan vodă, de i-au răsipit și i-au tăiatu, de-abiia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste a sa. Décii trecînd craiul spre țara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noștri, ales pre craiul, că mazurii întorcîndu-să să dea războiu și să apere pre craiul și pre cei scăpați dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile îl trimisése Ștefan vodă împotriva acei oști leșăști ce veniia într-ajutoriu craiului și mare moarte au făcut într-înșii. Și la sat la Șipinți puțin au scăpatu din oastea ce era strinsă pre lîngă craiul. Décii craiul cu multă nevoie strecurîndu-să, au tras la Sneatin, și de acolo au slobozit / oastea pre acasă, de cîtă rămăsése, iară el s-au dus la Liovu.

[1] Lențești, în Bucovina.

Cîndu au prădat Malcociu Ţara Leşească 7006

Malcociu au întratu în Ţara Leşască cu mulţime de turci şi n-au avut cine să-i stea împotrivă, ci multă pradă de oameni au făcut şi dobîndă de dobitoace au făcut şi au luat, şi au ajunsu mai sus de Liov, 25 de poprişti[1], s-au întorsu înapoi prădîndu ţara şi arzîndu. Să vedea că după acest război fără noroc, ce făcusă léşii cu Ştefan vodă, va fi perirea lor.

Vă leato 7008 martie 11, cîndu au venitu oastea leşască de iz-/noavă în ţară să prade, văzîndu stricăciunea ce le-au făcut Ştefan vodă

Albrihtu craiul leşescu văzîndu atîta pradă şi stricăciune ce i-au făcut Ştefan vodă în ţara lui, nu vru să lase, ci de iznoavă strînsă oaste şi întră în ţară şi începu a prăda şi a strica ţara pănă la tîrgu la Botăşani. Ştefan vodă, daca prinse de véste, îş strînse de sîrgu oştile şi cu cine avea cu ai săi, i-au ieşitu înainte acei oşti leşeşti şi i-au dat război la tîrgu la Botăşani. Şi cu vrérea lui Dumnezeu pierdură léşii războiul şi fu izbînda la Ştefan vodă şi multă oaste leşască au perit şi pe mulţi i-au prinsu în robie şi multe cazne le făciia moldovénii léşilor.

Că au pus Ştefan vodă de au arat cu léşii pe o culme de deal la Botăşani şi au simănatu ghindă şi s-au făcut dumbravă mare, de ieste pănă astăzi copaci mari.

Ci de această povéste nimica nu scrie cronicariul leşescu, iară la létopiseţul nostru acest moldovenescu scrie de acestu război al lui Ştefan vodă ce au avut cu léşii la Botăşani, precum s-au poménit mai sus./

Într-acestaş an, martie, s-au pristăvit Despina doamna Radului vodă, ce era robită de Ştefan vodă, cîndu luasă Cetatea Dîmboviţa şi cu cinste o au îngropat în mănăstirea Putna.

Cîndu s-au împăcat Ştefan vodă cu craiul leşescu

Vă leato 7009, Ştefan vodă lăsîndu inima cea neprietenească, întorcîndu-să către datoriia creştinească, s-au împăcat cu craiul leşescu şi mare legătură au făcut, nu că doară s-au temut de putérea lor, cară să ispitisă şi războiu făcusă şi cu turcii, de atîta ori i-au şi biruit şi cu alţi megiiaşi de prinprejur avîndu sfadă, niciodată nu s-au plecat, ci pentru să cunoască toată creştinătatea că n au fostu dispre dînsul începătura, căn-au rădicat el armele asupra craiului, ci craiul fără cale şi fără de ştire au venitu asupra lui, unde şi acolo s-au întorsu cu ruşine, mai apoi ca să arate că mai mult poate să strice el craiului decîtu craiul lui Ştefan vodă, au întratu de i-au arsu tîrgurile şi i-au robit podanii, nici au avut cine să-i stea împotrivă, ci cu mare dobîndă s-au întorsu în ţara Moldovei că venirea craiului dobîndă au adus lui Ştefan vodă că s-au umplut/ toti de jafuri leşăşti, de acolo au venitu Ştefan vodă şi cu toţi plini s-au întorsu la casile sale. Aşijdirea acum la pace pre lesne stătu, ca să să cunoască că fie la ce îl vor cerca, că-i gata şi la pace şi la răzmiriţe. Décii pace au legat într-acesta chip ca să-i fie într-ajutoriu împotriva fiecărui vrăjmaşu, iară pribégii de îmbe părţile să nu să priimească. Iară de s-ari tîmpla vreunui domnu al Moldovei să iasă de nevoia turcilor în Ţara Leşască, să-l priimească şi în tot chipul să puie nevoinţă, ca să-l aşaze la domnie, iară domnii Moldovei pururea să aibă urechi deşchise dispre turcu, să dea ştire craiului de gîndurile lor. Iară judecata acelor cu strîmbătăţi de la margine să să facă dispre amîndoao părţile.

De un Pătru vodă, ce i-au tăiat capul craiul leşescu vă leato 7009

Într-acelaş an trimis-au Ştefan vodă solii săi la craiul leşescu, la săim poftindu pre tocmeala şi legătura ce au avut, să dea pre Pătru vodă, feciorul lui Iliaşu vodă că simţise că pre mulţi din boierii leşeşti îi întorsése spre sine şi-i îndemna să facă oaste asupra lui Ştefan vodă

și să ia domniia de la / dînsul și să făgăduia ca să pléce țara toată, să fie suptu ascultarea lor. De care lucru multu sfătuiră în săim, că mulți era lui Pătru vodă apărători. Mai apoi socotiră să nu cumva zădărască pre Ștefan vodă, să le fie a strica pacea, pentru ce că și ei să gătiia să facă oaste, să margă la prusi. Și i-au tăiat capul lui Pătru vodă, înaintea solilor, la tîrgu la Cihov.

Acestu Pătru vodă, precum s-au pomenit mai sus că l-au gonitu Ștefan vodă din țară, la Țara Ungurească și i-au luatu domniia, iar el au îndemnat pre Mateiașu, craiul ungurescu, de au mersu cu oaste asupra lui Ștefan vodă, ca să-l puie la domnie, unde apoi l-au bătut Ștefan vodă la Bae, cum s-au poménit mai sus și toată oastea i-au topitu, numai Mateiași cu puțini au scăpatu. Décii daca au muritu Matiiașu craiul ungurescu, pierdu Pătru vodă nădéjdea de a să mai ajutori de la craii unguresti. Văzîndu déciia și vrajba ce intrase între léși și între moldovéni, gîndindu-să că întru acéle amestecături că va putea să-și facă și el loc la Moldova și să dobîndească țara, au lăsatu ungurii și au fugitu de acolo, tre-/cîndu în Țara Leșască, unde și moarte i s-au întîmplatu, cum și mai sus s-au pomenitu, că i-au tăiat capul craiul leșescu.

De moartea acestui Pătru vodă nu scriu toți într-un chip, că létopisețul cel moldovenescu scrie că daca au venitu Ștefan vodă cu oastea muntenească, s-au lovitu cu Pătru vodă la Doljăști pre Sirétiu și al doilea rîndu la Orbic și tot au izbînditu Ștefan vodă și au prinsu pre Pătru vodă și i-au tăiatu capul.

Iară cronicariul cel leșesc scrie că daca au biruit Ștefan vodă pre Pătru vodă, au scăpatu Pătru vodă la unguri și décii toate pre rîndu, precum scrie mai sus.

Ci oricum au fostu, tot să tocmescu că izbînda tot au fostu la Ștefan vodă, iară lui Pătru vodă tot să află că i-au tăiat capul.

De moartea lui Olbrihtu craiul leșăscu, 7009

Într-acestași an și Olbrihtu, craiul leșescu, gătindu-să cu mare oaste ca să margă asupra prusilor, ce n-au săvîrșitu și au muritu. Iară pre urma lui, făcut-au

țara sfat pre obicéiul lor și au ră-/dicat pre Alixandru, fratile lui Olbrihtu, la crăie, cu carile pacea ce făcusă Ștefan vodă cu frati-său, Olbrihtu, de nu-l va vrea fi apucat moartea, cum să va arăta mai jos, multă răsipă țărîlor să vrea fi făcut.

Vă leato 7010, pristăvitu-s-au Paisie arhimandritul și egumenul mănăstirii Putnei.

Într-acelaș an curîndu după Paisie, avgust 4 zile, s-au pristăvitu și Athanasie Bolsun, amîndoi lăudați de viiață bună și curată, carii în viiața lor nimica n-au lipsitu ce li s-au căzut păstoriei lor, ca să nu facă.

Cîndu au luat Ștefan vodă Pocutiia de la leași

Ștefan vodă fiindu gata de războiu ca un leu ce nu-l poate îmblînzi nimenea și el odihna altora îi păriia că-i ieste cu pagubă, au întratu în Țara Leșască cu oaste și au prădatu Pocutiia și o au și luat-o. Și zicea că acel olatu l-au luat léșii de la moldoveni fără cale. Într-acéia craiul, după ce au făcut sfatu pentru Pocutiia ce o luase Ștefan vodă, au strînsu oaste pre bani și au trimis-o de au întratu în țară și au făcut / multă pagubă și atîta s-au fostu supăratu ai lor noștri, pănă s-au rugatu cu toții lui Ștefan vodă, de au ieșitu de la Pocutiia, însă mai mult de boală ce au avutu, adecă podagrie și cetățile ce le luase le-au întorsu.

De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012

Nu multă vréme, daca s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocutiia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-atîtea războaie și osteneală și neodihnă, în 47 de ani, în toate părțile să bătea cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Fost-au acestu Ştefan vodă om nu mare de statu, mînios şi de grabă vărsătoriu de sînge nevinovat; de multe ori la ospéţe omorîea fără judeţu. Amintrilea era om întreg la fire, neléneşu, şi lucrul său îl ştiia a-l acoperi şi unde nu gîndiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter, unde era nevoie însuşi să vîrîia, ca văzîndu-l ai săi, să nu să îndărăpteaze şi pentru acéia raru războiu de nu/biruia. Şi unde-l biruia alţii, nu pierdea nădéjdea, că ştiindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui şi feciorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejeşti, cum să tîmplă din pom bun, roadă bună iese.

Iară pre Ştefan vodă l-au îngropat ţara cu multă jale şi plîngere în mănăstire în Putna, care era zidită de dînsul. Atîta jale era, de plîngea toţi ca după un părinte al său, că cunoştiia toţi că s-au scăpatu de mult bine şi de multă apărătură. Ce după moartea lui, pănă astăzi îi zicu sveti Ştefan vodă, nu pentru sufletu, ce ieste în mîna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejeşti, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ştefan vodă într-acelaşi anu iarnă grea şi geroasă, cîtu n-au fostu aşa nici odinioară, şi décii preste vară au fostu ploi gréle şi povoaie de ape şi multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ştefan vodă 47 de ani şi 2 / luni şi trei săptămîni şi au făcut 44 de mănăstiri şi însuşi ţiitoriu preste toată ţara.

Iară cîndu au fostu aproape de sfîrşitul său, chiemat-au vlădicii şi toţi sfétnicii săi, boierii cei mari şi alţi toţi cîţi s-au prilejuitu, arătîndu-le cum nu vor putea ţinea ţara, cum o au ţinut-o el, ci socotindu din toţi mai putérnicu pre turcu şi mai înţeleptu, au datu învăţătură să să închine turcilor. Şi décii au stătut la domnie fiiu-său, Bogdan vodă cel Grozav şi Orbu.

Pentru Țara Ungurească de jos și Ardealul de sus vom să arătăm, fiindu-ne vecini de aproape și cum au avut și ei crăie mare ca și lèșii

Aicea nu vom lăsa și de Ardeal sau Țara Ungurească, cumu-i zicu unii, ca să nu atingem și să nu po-/menim de începutul lor și de obicéiul lor, fiindu-ne vecini de aproape și de multe ori năzuia domnii țării Moldovei, de să acioa și să ajutoriia de la dînșii.

Ardealul sau Țara de jos Ungurească să chiamă Țara peste Munte, carea coprinde o parte de Dațiia și piste munte. Direptul acéia-i zicu Țara peste Munte, căci ieste încungiurată de toate părțile cu munți și cu păduri, cum ar fi îngrădită. Zicu-i și țara de 7 orașă, din limba nemțască, iară locuitorii țării își zicu ardeléni, carii să hotărăscu cu ungurimea dispre apus, sau cumu-i zicu unii Panonia. Iară dispre miiazănoapte să hotărăscu cu Țara Leșască, dispre amiazăzi cu Țara Muntenească, dispre răsăritu cu Moldova. Țara Ardealului nu ieste numai o țară însăș, ci Ardealul să chiamă mijlocul țării, care multe coprinde în toate părțile, în carea stă și scaunul crăiei. Iară pre la marginea ei sîntu alte țări mai mici, carile toate de dinsa să țin și suptu ascultarea ei sîntu: întăi cumu-i Maramoreșul, dispre țara Leșască și Țara Săcuiască dispre Moldova și Țara Oltului dispre Țara Muntenească și Țara Birsei, Țâra / Hațagului. Țara Aoașului și sîntu și alte horde multe, carile toate ascultă de Crăiia Ungurească și să ținu de Ardeal.

În țara Ardealului nu lăcuiesc numai unguri, ce și sasi peste samă de mulți și români peste tot locul, de mai multu-i țara lățită de români decîtu de unguri. Iară în Țara Ungurească de jos, unde să chiiamă Unguriia cea Mare (sau cumu-i zicu unii pre limba nemțască Panoniia), acolo numai unguri trăiescu, iară de să află și români pre alocurea, încă lége ungurească țin.

Ungurii nu țin tot o lége, ce în patru sau în cinci legi sîntu împărechiați, că unora le zic calvini, altora lotori, altora calandoș, ce să chiamă pre limba lor lége direaptă, alții-i chiiamă verăș ianoș, carii credu în Ioan Botezătoriul, iară de Hristos nimica nu să atingu, alții chiiamă sombotași, carii credu legea jîdovască, alții-i chiiamă papiștași,

carii cred până în jumătate légea grecească, de aceştiia să află la Ardeal, iară la Unguriia cea Mare foarte prea puţini. Aceştiia au şi icoane în bisérică şi cruci pre biséric'ă, încă şi pre la casile lor să află cruci. Aceştia nici la o/treabă a biséricii nu poftescu pre aceialalţi unguri, nici-i iubescu. Mai bucuroşi să margă la bisérica românească decîtu la capiştea acelorlalţi unguri.

Rumânii, cîţi să află lăcuitori la Ţara Ungurească şi la Ardeal şi la Maramoroşu, de la un loc sîntu cu moldovénii şi toţi de la Rîm să trag.

Ieste ţara Ardealului plină de toată hrana cîtă trebuieşte vieţii omeneşti, că pîine peste samă rodéşte multă, de niminea nu o cumpără, ci tuturora prisoséşte, vin pretutinderea, nimărui nu lipséşte, miere multă şi bună, de care facu mied, aşa de bun, cît să potriveşte marmaziului.

Ţara Ungurească mai denainte vréme era foarte mare, de coprindiia o parte mare şi din Ţara Turcească, că scaunul căreia nu era la Beligradul cestu nou[1] unde ieste acum, ci era la Buda, care o ţin acum turcii. Că daca au luat turcii Belgradul cel mare, carele era apărătura nu numai a Ţării Ungureşti, ci a toată creştinătatea dispre apus, au dobînditu déciia şi Buda, carele era scaunul Crăiei Ungureşti. Déciî ş-au mutat scau-/nul la Beligradul cestu nou, di pre Ardeal, ci de-a pururea fără odihnă, avîndu războiu némţii cu turcii şi fiindu şi ungurii întru ajutoriu asupra turcilor şi avîndu némţii priiteşug cu ungurii şi mergîndu asupra turcilor piste dînşii trecea, turcii suindu-să la némţi, prin ţara lor făcea cale. Ci ungurii văzîndu atîta stropşitură şi nevoie ţării, una dispre turci, alta dispre némţi, neavîndu odihnă de oşti gréle li s-au supăratu şi s-au sfătuitu cu toţii de s-au închinatu turcilor şi au luat de la dînşii domnu, ca şi în ţările noastre. Iară nemţii daca au văzut că soţiile i-au viclenitu şi s-au închinatu la vrăjmaşii lor, au luatu de la unguri jumătate de Ţara Ungurească de sus şi o ţin pănă astăzi.

Aşa Ţara Ungurească crăie mare ce era, dintr-un trup în multe mădulări s-au întorsu, o parte turcii ţin, cu scaunul crăiei cu Buda, némţii altă parte, Ardealul de-i cu stăpînu, încă ieste suptu robiia turcească.

[1] Beligradul cel Nou — Alba Iulia.

De domniia lui Bogdan vodă cel Orbu şi Grozav, feciorul lui Ştefan vodă celui Bun, vă leato 7012 iulie

După moartea lui Ştefan vodă, cu voia tuturor lăcuitorilor ţării au stătut domnu fiiu-său Bogdan vodă, puţin dispărţitu de firea tătîne-său, că de n-au ajunsu anii, iară lucruri mari apucase.

Bogdan vodă daca stătu la domnie, gîndi să-ş întărească lucrurile întăi cu vecinii şi să-ş arate nume bun. Pe învăţătură tătîne-său, a lui Ştefan vodă, trimis-au la împărăţiia turcilor pre Tăutul logofătul cel mare, cu slujitori, pedestrime, dărăbani, de au dus birul, zéce povoară de bani şi s-au închinatu cu toată ţara la sultan Suleimanu împăratul turcescu. Iară împărăţia de bucurie mare cu dragoste i-au priimit şi au dăruit toţi banii Tăutului logofătu-/lui celui mare şi i-au adus în ţară şi au ziditu pre aci bani o sfîntă bisérică în satu în Bălineşti, ce ieste la ţinutul Sucévii şi trăieşte pănă astăzi.

Într-acéiaşi vréme trimis-au solii săi şi la craiul leşescu între alte trebi ca să poftească şi pre sora lui crai, pre Elisafta[1] şi să-i întoarcă Tismeniţa[2] şi Ceşibis[3], carile oprise tată-său şi nu le întorsése. Ci bătrîna, mama lui crai, n-au vrut acesta lucru să-l facă, căci nu era de légea papei. Ci solilor pentru ce le-au întorsu acéle tîrguri, le-au mulţămitu, iară de logodnă au îndelungat într-altă dată.

Cîndu au prădat Bogdan vodă Pocutiia

După soliia dintăi ce au fost trimis Bogdan vodă la craiul leşescu pentru soru-sa, n-au pierdut nădejdea, că oblicindu că muma fétii şi a lui au muritu, de iznoavă au poftoritu soliia, gîndindu-să că după moartea bătrînii nu va avea cine să stea împotrivă. Ce craiul încă i-au îndelungatu pănă altă dată, că vediia că soru-sa nu vrea să meargă după dînsul, că au fostu Bogdan vodă / grozav la faţă şi orbu de un ochiu. Pentru acéia văzîndu

[1] Elisafta (Elisabeta) Iagellona, cerută de soţie de Bogdan III.
[2] Tismeniţa — oraş în Pocuţia.
[3] Ceşibiş, Czeszybiesy — în Pocuţia.

Bogdan vodă că cu bine nu folosi nimica, gîndi ruşinea sa să-şi răscumpere cu sînge nevinovat şi lăsîndu inima cea priitenească, de arme să apucă şi strînsă ţara toată şi au întratu în Ţara Leşască, de au luat Pocutiia şi au lăsatu oamenii săi în Pocutiia, iară el prădîndu s-au învîrtejit înapoi.

Cîndu au prădatu leşii ţara Moldovii

Văzîndu lèşii paguba ce le făcusă Bogdan vodă, nu suferiră, ci de grabu strînsără oaste pre bani şi pre oamenii lui Bogdan vodă ce-i lăsase să apere Pocutiia îi împinseră înapoi. Şi întru acel război au peritu doi fraţi, ficiori de boieri leşăşti, ficiorii lui Strus. Şi décii au întratu oastea leşască în ţara Moldovei, de au făcut multă pagubă şi perire şi au prădatu pănă la Botăşani, prinzîndu pre o samă de boieri de frunte de ţară. Şi pre toţi, în mîniia acelor doi fraţi, i-au dat în Cameniţă, de i-au tăiat.[1]

A treia solie, cîndu au trimis Bogdan vodă la craiul leşăscu

După aceia a treia oară, de iznoavă au mai ispitit Bogdanu vodă de au trimis solii săi într-acesta chip, doară ar putea cumva să-i dea craiul pre soru-sa. Ci craiul au făgăduitu într-acesta chip, ca să ţie légea lor şi să fie plecatu crailor leşeşti. Ci curundu vréme murindu, Jicmontu craiul pre urmă n-au umplut făgăduinţa.

Cîndu au mers Bogdan vodă la Ţara Muntenească asupra Radului vodă

Vă leatul 7015 octomvrie 28, văzîndu Bogdan vodă cîtă pagubă i-au făcut Radul vodă în ţara sa, nu suferi, ce gîndi strîmbătatea sa ca să o răscumpere

[1] Aci Ureche n-a înţeles izvorul său: Bielski spune că boierii au fost tăiaţi de Kamenieçki (hatman), nu la Cameniţa. (Nota P.P. Panaitescu.)

mai cu asupră, una pentru scîrba și paguba / ce-i făcusă Radul vodă, alta și pentru vitejia ce avea, că socotindu ca să nu piiae numele cel vitejăscu al tătîne-său, ca să nu zică megiiașii că au muritu și el cu tată-său, sculatu-s-au cu toată putérea sa și au tras într-ajutoriu și pre săcui și s-au dus spre Țara Muntenească și au întratu la locul ce să chiiamă Rătezații, la Movila Căiatii, de céia parte de Rîmnicu, octovrie 28. Și au șăzut cu oastea de céia parte de Rîmnic 10 zile, de au prădatu și au arsu de la Milcov pănă la Rîmnic și în jos pre de amîndoao părțile pănă la Sirétiu. Și acolo de la Radul vodă l-au timpinat sol, un călugăr anume Maximian, ficiorul lui Dispotu împăratul grecescu și s-au rugat lui Bogdan vodă ca să facă pace cu Radul vodă, pentru că sîntu creștini și o seminiție. Déciia Bogdan vodă, văzîndu atîta rugăminte de la acel călugăr, au făcut pace pentru voia lui și au trimis cu dînsul solul său la Radul vodă. Și acolo Radul vodă cu boierii săi au jurat pre Sfînta Evanghelie, cum ca să ție pacea neclătită în véci. Și hotarul pre unde au fostu cel bătrîn au lăsat și să întoarcă Radul vodă toată prada / și arderea, cîtă făcusă în țara Moldovei, la ținutul Putnii. Și așa s-au întorsu Bogdan vodă cu pace înapoi.

Létopisețul cel leșescu de acéste doao povești, ce au mersu Radul vodă cu Romanu Pribagul de au prădat ținutul Putnii și cum au mersu Bogdan vodă la Țara Românească asupra Radului vodă, nimica nu însemnează, nice să află scris.

De moartea Radului vodă și de moartea lui David mitropolitul și de domniia Mihnii vodă

Vă leato 7016, după Paște, murit-au Radul vodă, domnul muntenescu și pre urma lui au stătut la domnie Mihnea vodă, carile au tăiatu boierii.

După acéia, în anii 7017 aprilie 1, pristăvitu-s-au David mitropolitul.

Cîndu au prădat Bogdan vodă Ţara Leşască, ajungîndu pănă la Liov

Vă leatul 7017 iunie 10, după multe solii ce trimisése Bogdan vodă la craiul leşescu pentru soru-sa Elisafta, pre carea de multe ori o cerşusă şi nu-i o didease, văzîndu că nimica nu poate fo-/losi, socoti că are vréme ca să-şi răscumpere ruşinea sa dispre craiul leşescu cu sînge nevinovatu şi de iznoavă au început a strînge oaste. Ci văzîndu craiul ungurescu vrajba ce întrase între dînşii şi simţîndu că Bogdan vodă de iznoavă face oaste asupra léşilor, au trimis sol pre Ştefan Teleţchi, ca să-i poată împăca. Ci nimica n-au folositu, că Bogdan vodă gătîndu-să şi armîndu-să, au pripit cu oaste de au trecut apa Nistrului, vineri, iunie 29 dni şi au întrat la rusi, la Podoliia. Şi sîmbătă au sosit la Cameniţă şi décii au slobozit oastea să prade ţara, dîndu-le vină că n-au lége pentru strîmbătăţile ce fac, alta că va să-şi răscumpere Pocutiia, a treia şi pentru sora lui craiu, Elisafta, ce i-o giurasă Alixandru craiul. Deci arzîndu şi prădîndu ţara, au tras la Liovu, de au bătut tîrgul, de puţinu nu l-au luatu. Şi singur Bogdan vodă cu capul său au lovit cu sulița în poarta Liovului, care lucru şi astăzi să cunoaşte semnul. Şi nici léşii nu tăgăduiescu de aceasta, ci încă ei mai tare mărturisescu că au fost adevărat aşa. Şi au prădatu împrejur preti-/tindirilea şi au arsu Rohatinul oraş mare şi vestit şi multă avuţie şi bunătate dintr-însa au luat. Luat-au din Rohatinu şi clopotul cel mare ce ieste la mitropolie în Suceava şi mulţi oameni şi boieri au robit şi domnii lor încă i-au prinsu şi cu mare izbîndă s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suceava, fără de nice o zminteală şi robilor ce-i adusése din Ţara Leşască le-au împărţitu hotară în ţara sa. Şi décii ş-au luat doamnă din ţară şi au făcut pre Ştefan vodă cel Tînăru.

Cîndu au prădatu leşii ţara Moldovii, 7017 iulie 15

După izbîndă cu noroc ce făcusă Bogdan vodă în Ţara Leşască, iată-i veni de la Dumnezeu osînda asupră, cum grăieşte şi proorocul David, psalm 7: „Lac săpă

și-l scurmă și căzu în groapa care au făcut", așa petrecu Bogdan vodă, că nu era încă bine ieșit din Țara Leșască, iată craiul strîngîndu oaste degrab, au silit să apuce pre Bogdan vodă încă în țara sa și nu au putut de o boală ce avea. Ci au trimis pre hatmanul său, pre Camenţschii voevodul de Cracău. Ci pănă a sosi hatmanul, iară Bogdan vodă au trecut / Nistrul în ceasta parte și s-au așezat la scaun și au slobozit oștile pre acasă, neavînd nici o știre de oastea leșască. Iară Camenițschii hatmanul văzîndu că nu au apucatu pre Bogdan vodă la margine, au întrat fără véste în țară, de au prădatu Cernăuții, Dorohoiul, Botășanii, Ștefănești, neavîndu cine să-i oprească, că Bogdan vodă, neavîndu nădéjde de una ca aceasta, au lăsatu oastea pre acasă. Iară léșii au prădat cum le-au fostu voia. Și încă un Vasco oarecarile de ai noștri, avîndu mînie pre alt Vasco ce i-au fostu luat muierea, s-au închinat la léși, de i-au purtat pretitindirile, știindu că n-are cine le sta împotrivă, de aŭ arsu și au prădatu și pre vrăjmașul său curvariul încă l-au prinsu de l-au înțăpat, iară craiul lui Vasco pentru acea slujbă i-au dat Hotniță, un sat ce ieste suptu Iaroslavu, pănă la moartea lui. Și daca s-au întorsu oastea leșască înapoi, trimis-au craiul leșăscu Jicmontu la Vladislav craiul ungurescu, ca să nevoiască să facă pace cu Bogdan vodă, știindu că Bogdan vodă va vrea să-și întoarcă mai cu asupră dipre dînșii. Cum s-au și tîmplatu, că léșii încă bine nu ieșisă din țară, Bogdan vodă cu oastea / ce putusă o seamă, de strînsése degrabu, au ajunsu pre oastea leșască la trecătoare Nistrului și dîndu războiu despre amîndoao părțile, multă moarte s-au făcut și pre o samă de boieri vii nevătămați i-au prinsu, întrîndu nesocotiți de oastea leșască, adecă logofătul și un homélnicu, cărora nu le putem afla numile, fără numai al Cîrstii, Petrica șafariul, Dobrostîmpu. Mai apoi s-au dus léșii întregi cătră craiul său și acieș începură a umbla să facă pace și au legat pacea într-acesta chip, ca dispre amîndoao părțile să întoarcă pagubile, nici să mai fie zarva întru dînșii.

. . . . . .

De moartea lui Bogdan vodă cel Grozavu

Bogdan vodă cel Grozavu, ficiorul lui Ştefan vodă cel Bun, s-au pistăvitu în anii 7025, aprilie în zile 18, în ceasul cel dintăi al nopţii, în tîrgu în / Huşi, nu cu puţină laudă pentru lucrurile céle vitejăşti ce făciia, că nu în beţii, nici în ospéţe petrecea, ci ca un stejar în toate părţile privéghiia, ca să nu să stîrbească ţara ce-i rămăsése de la tată-său. Şi domnindu 12 ani şi 9 luni şi 3 săptămîni, multe lucruri bune au făcut. Şi décii cu mare cinste l-au îngropat în mănăstire în Putna. Iară ce va fi lucrat înlăuntru sau în ţară la noi, dispre partea judéţilor şi a direptăţii, nu aflăm, ci cunoaştem că unde nu-s pravile, din voia domnilor multe strîmbătăţi să faac./

De domniia lui Ştefan vodă cel Tînăr, ficiorul lui Bogdan vodă, nepotul lui Ştefan vodă cel Bun, 7025 aprilie

După moartea lui Bogdan vodă, pre urma lui, fiiu-său, Ştefan vodă, ce-i zic cel Tînăr, s-au aşezat la domnie.

Şi fu miruit de mitropolitul Theoctist în tîrgul Sucévii.

Cîndu au întrat în ţară Albu sultanu cu tătarii şi l-au bătut Ştefan vodă, leatul 7026 avgust 8

În al doilea anu a domnii lui Ştefan vodă, în luna lui avgustu, 8 zile, rădicatu-s-au Albu sultan cu tătarii de la Pericop, cu multă oaste tătărască şi au trecut Nistrul, fără véste şi au tras către Prut, de au ajunsu la locul ce să chiamă Şerbanca. Şi déciia s-au apucat a pră-/da ţara. Ci norocul cel bun al lui Ştefan vodă, s-au prilejitu cu oaste gata în gura Coroviei[1] şi au dat véste şi ţării, de sîrgu să să strîngă. Şi dacă s-au bulucitu, suindu pre Prut în sus, au trimis Ştefan vodă pre Petrea Cărăbăţu vornicul şi cu toţi giosénii să treacă Prutul. Şi daca au luatu învă-

[1] Corovia — rîu în Bucovina.

tătură și au trecut Prutul, luundu ajutoriu den Dumnezeu, luni dimineața, în revărsatul zorilor, i-au lovit fără véste, cîndu ei nici o grijă nu avea și cu norocul lui Ștefan vodă i-au răzbit și mulți din tătari au peritu, mulți în Prut s-au înecat și s-au fostu înglotindu în Ciuhru. Și pre mulți i-au prinsu vii, așijdirea și pre doi mîrzaci mari, anume: Tamizu și Bicazu. Și cîți au rămas, i-au gonîtu priste cîmpi, tăindu-i și săgetîndu-i, pănă la Nistru. Acolo fiindu obosiți caii de fugă multă, întrîndu în Nistru s-au înecatu, numai sultanul cu puțini au scăpat, însă și el rănit rău în cap, de s-au întors cu multă pagubă și perire și rușine. Încă și aceia cîți au scăpat, fără arme și fără cai au scăpat.

Iară Ștefan vodă s-au întorsu cu mare laudă și / au dat învățătură tuturor boierilor să să strîngă la Hîrlău, la zioa sfîntului mucenic Dimitrie și acolo daca s-au adunat, ospéțe și bucurie mare au fostu, și pre toți vitéjii cei buni i-au dăruit Ștefan vodă. Și décii ș-au luat luiș doamnă.

De moartea lui Basarabă vodă domnul muntenescu

Vă leato 7030 septevrie 15 zile pristăvitu-s-au Basarabă vodă, domnul muntenescu și au apucatu în locul lui să domnească un turcu, pre nume Mahmetu, ce să trăgea din seminția lui. Ci pentru légea lui cea întunecată să oscîrbiră oamenii de dînsul și mulți dintru dînșii să cerca să apuce domniia, ales pribégii carii era de păziia de multă vréme una ca aceasta. Și între multe amestecături, au așezatu la domnie pre Radul vodă.

Vă leato 7031 martie în 20 de zile, pribegit-au Șarpe postélnicul, de frica lui Ștefan vodă, în Țara Leșască.

Cîndu au perit Arbure hatmanul cu ficiorii lui /

Într-acest an, în luna lui aprilie, în cetatea Hîrlăului, Ștefan vodă au tăiat pre Arburie hatmanul, pe carile zic să-l fie aflat în viclenie, iară lucrul adevărat nu să știe. Numai atîta putem cunoaște că norocul fie unde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut Ștefan

vodă pre palmile lui, avîndu atîta credinţă şi în tinerèţile lui Ştefan vodă toată ţara otcîrmuia, unde mulţi vrăjmaşi i s-au aflatu, cu multe cuvinte réle l-au îmbucat în urechile domnu-său. Ci pururea tinerii să pleacă şi cred cuvintele cele réle (a puhlibuitorilor). Şi acea plată au luat de la dînsul, în loc de dulceaţă amar, pentru nevoinţa lui cea mare, că nici judecatu, nici dovedit au perit. De care lucru mulţi înspăimaţi din lăcuitorii ţării au început a gîndi cum vor lua şi ei plată ca şi Arburie, că nu multă vréme după acéia, într-acelaşi an, au tăiat şi pe feciorii lui Arburie, pre Toader şi pre Nichita.

Cîndu s-au rădicatu boierii Moldovei asupra domnu-său, Ştefan vodă cel Tînăr, 7032 septevrie 7 zile

Văzîndu boierii şi lăcuitorii ţării Moldovei / moartea lui Arburie hatmanul, mai apoi şi a ficiorilor lui, ştiind ce bine au avut Ştefan vodă de la dînşii şi mai apoi cu ce plată le-au plătit, cu toţii s-au întristat de vrăjmăşiia lui Ştefan vodă, socotind că şi ei vor lua acea plată, care au luat şi Arbure, cu toţii s-au rădicat asupra lui, septevrie şapte zile. Ci nimica nu au folosit, că celui fricos şi înspăimat, ştiindu-şi moartea de-apururea înaintea ochilor, nici un loc de odihnă nu-i, nici inima de războiu. Şi văzîndu că lui Ştefan vodă i-au venit ţara întru ajutoriu, s-au răsipitu pintr-alte ţări, lăsîndu-şi ocinele şi moşiile. Iară pre Costea pîrcălabul şi pre Ivanco logofătul şi pre Sima vistiiernicul şi pre alţii pre mulţi, i-au prinsu vii şi le-au tăiat capetile în tîrgu în Roman.

De o oaste turcească

Întru acelaşi an, întorcîndu-să o samă de oaste turcească de la Ţara Leşască, din pradă, pre apa Prutului, la Tărăsăuţi[1] le-au ieşit Ştefan vodă înainte şi din 4 mii de oameni, puţini au hălăduit la locurile sale.

[1] Tărăsăuţi — sat pe Prut.

Pentru legătura păcilor ce au tocmit Ştefan vodă cu craiul cel leşescu/

Pre acéia vréme Jicmontu craiul leşescu au trimis la Ştefan vodă soli, poftindu ca să poată avea niguţătorii lui cale deschisă la turci şi să fie întru una asupra tătarîlor. Iară Ştefan vodă aşijdirea au trimis solii săi, ca să-i întărească priiteşugul şi să trimiţă la margine, să facă légea celor cu strîmbătăţi şi să-i sloboază solii săi, să treacă la Moscu. Ci de a facerea légea marginii, au făgăduit, iară la Moscu să treacă solii prin ţara lui, nu au suferit, nici au lăsat, pentru neaşezarea ce avea cu Moscul.

Cîndu au prădat Ştefan vodă cel Tînăr Ţara Muntenească, până la Tîrgşor, 7034 fevruarie 5 dni

Semeţindu-să Ştefan vodă pentru vîlhva ce-i mergea cu noroc la războaie, strîns-au ţara şi cu mare urgie au întrat în Ţara Muntenească asupra Radului vodă, fevruarie în cinci zile, şi au prădatu ţara până la Tîrgşoru şi nicăirea nu i-au cutezatu a-i sta împotrivă Radul vodă, ci cu pace au nevoitu de i-au potolit semeţiia şi déciia s-au întorsu Ştefan vodă înapoi, fără de nici o zminteală.

Vă leato 7035 septevrie 20 zile. Pristăvitu-s-au Pătru vodă, ficiorul lui Bogdan vodă, fratile lui Ştefan vodă cel Tînăr./

De moartea lui Ştefan vodă cel Tînăr, 7035 ghenarie 14

Aşijdirea într-acestaş an, ghenuarie patrusprăzéce zile, pristăvitu-s-au Ştefan vodă cel Tînăr, ficiorul lui Bogdan vodă, în citatea Hotinului şi cu cinste l-au îngropat în mănăstirea în Putna, carea ieste zidită

de moşu-său, Ştefan vodă cel Bun, şi au domnit 9 ani şi 9 luni.

Scrie la un lětopiseţ moldovenescu, de zice că pre acesta Ştefan vodă l-au otrăvit doamnă sa.

Acestu Ştefan vodă întru tot simăna cu firea moşu-său, lui Ştefan vodă cel Bun, că la războaie îi mergea cu noroc, că tot izbîndiia şi lucrul său îl ştiia purta, măcară că era tînăr de zile, amintrilea era om mînios şi pre lesne vărsa sînge.//

De domniia lui Pătru vodă Rareş, ficiorul lui Ştefan vodă cel Bun, vă leatul 7035 ghenuarie 20

După moartea lui Ştefan vodă cel Tînăr, strînsu-s-au boierii şi ţara de s-au sfătuit pre cine vor alége să puie domnu, că pre obicéiul ţării nu să cădiia altuia domniia, fără carile nu vrea fi sămînţă de domnu. Şi iscodindu unul de la altul, aflatu-s-au unul de au mărturisit că au înţeles din rostul mitropolitului, carile s-au fostu săvîrşit mai nainte de Ştefan vodă şi fiindu Ştefan vodă bolnav la Hotin, au lăsat cuvîntu, ca de să va săvîrşi el, să nu puie pre altul la domnie, ci pre Pătru Măjariul, ce l-au poreclit Rareş, dipre numele muierii ce au fostu după alt bărbat, tîrgoveţ din Hîrlău, de l-au chiémat Rareş. Aşa pre Pătru aflîndu-l şi adeverindu-l că ieste de osul lui Ştefan vodă, cu toţii l-au rădicatu domnu, ghenuarie 20. Carile apucîndu-să de domnie, niminea de nădéjde nu s-au scăpatu, că pace şi odihnă era tuturora şi ca un păstoriu/ bun ci străjuieşte turma sa, aşa în toate părţile străjuia şi priveghiia şi nevoia ca să lăţască ce au apucat. Că nimica după ce au dobîndit domniia n-au zăbovit, ci de războaie s-au apucat şi la toate îi mergiia cu noroc.

. . . . . .

Pre acéle vremi Pătru vodă au urzit mănăstirea Pobrata şi o au zidit-o pănă în jumătate.

Al doilea războiu ce au făcut Pătru vodă cu săcuii la Țara Ungurească, din sus de Brașov, 7036 iunie

Într-acestaș an, după ce au prădat Pătru vodă Țara Săcuiască, trimis-au Ianoș craiul unguresc solii săi la Pătru vodă, de l-au poftit ca să-i fie întru ajutoriu împotriva a o samă de domni ungu-/resti, carii nu vrea ca să i să pléce și-i făgădui orașul Bistrița[1] cu tot ținutul dintru acéia țară și încă și alte făgăduințe mai multe i-au adeverit că-i va da, numai de-i va birui și să-i pléce supt ascultarea lui. Văzîndu Pătru vodă pofta lui Ianoș craiul, una pentru făgăduința, alta pentru prieteșugul ce avea împreună, îndată au gătit oaste și au trimis pre Grozea vornicul cel mare și pre Barbovschii hatmanul, carii era mai credincioși dîn boierii săi și au învățat o samă de oaste să treacă pre drumul Brașovului, iară o samă pre drumul Sucévii mai pre sus să între în Țara Ungurească. Iară ungurii degrabă deșteptîndu-să ca din somnu, simțind că-i acopere vrăjmașii, degrabu s-au gătit de războiu, că nu așa să-ngrijiia de oastea din sus, cum de cea din jos, auzindu că vine asupra lor. Și sculîndu-să mulți domni din Ardeal și alții carii era gata să moară pentru moșiile sale și multe pușci și arme luund cu sine și apropiindu-să din sus de Brașovu oaste de oaste și înhierbîntați, ascuțindu unii spre alalți armile și să arăta groaznici vrăjmașilor săi. Și bulucindu-să cineș la ai săi și gătindu-să săcuii de războiu, iară moldovénii ajutoriu știind numai/ de la Dumnezeu și așa s-au lovit cu dînșii. Și dînd războiu vitejaște, mare moarte s-au făcut dispre amîndoao părțile. Mai apoi, văzîndu săcuii dintru atita perire că pierdură războiul, lăsîndu toate armile și și pușcile cu carile avea nădéjde să-și amistuiască capetile, au dat dosul a fugi și mulți din domni au picat la apa Bîrseii. Și după războiu, multă pradă făcîndu, s-au întorsu cu izbîndă la domnu său, Pătru vodă.

Iară cei din sus ce au întrat pre drumul Sucévii, mai puțină izbîndă au făcut, prădîndu și arzînd și cu pace s-au întorsu înapoi. Auzindu Ianoșu craiul ce s-au lucrat, mult

[1] Bistrița (în Transilvania).

s-au bucurat și pre lîngă făgăduința dintăi, ce-i făgăduise Bistrița, și alte orașă i-au mai dat lui Pătru vodă.

Întru acestu an Pătru vodă trimis-au oamenii săi ca să ia acéle cetăți ce-i făgăduise, ce bistricénii nu suferiră să ia ei loruș strein mai mare și încă îndemnară și alte cetăți, adecă Brașovul și altele de prinprejur, lepădîndu-să de Ianoșu craiul.

Cîndu au prădat Pătru vodă al treia oară Țara Săcuiască

Văzîndu Pătru vodă că bistricénii nu-l poftescu/ pre el, nici vor să priimască județe de la dînsul, încă și de craiul loru lepădîndu-să, însuși capul său s-au pornit cu toată oastea sa, cu mare urgie asupra lor. Și strîngîndu-i cu nevoi di toate părțile și cu foc îngrozindu-i, iară ei văzîndu nevoia lor ce le-au venitu asupra lor, s-au închinat și de la dînsul mai mare au priimitu. Mai apoi cu multe daruri fu dăruitu și cu mare dobîndă, el și toată oastea lui s-au întorsu la scaunul său, la Suceava.

Cîndu au prădatu Pătru vodă Pocutiia în Țara Leșască, 7037 avgust

Printr-acéste războaie cu noroc, semețindu-să Pătru vodă, gîndi ca să facă războiu și cu léșii. Și pentru pricină, ca să nu zică că ieste fără cale, trimise soli de pofti ca să-i întoarcă moșiia sa, Pocutiia, care o au fostu vîndut-o domnilor, moșilor săi. Ce léșii nu socotiia că cére cu cale, ci zădărăște loc de price, nici i-au dat ce au poftit, ci s-au întorsu solii fără ispravă. Văzîndu Pătru vodă că cu rugăminte nu poate scoate moșiia sa, gîndi cu sabiia să o ia. De care lucru aprinzîndu-să de mînie inima lui Pătru vodă de războiu, degrabu strîngîndu-ș oastea, au întratu în Țara Leșască, de au prădat/ Pocutiia și au arsu satele și

tîrgurile: Colomăia, Sneatinul, Tismeniţa, până la Halici şi pretitindirea prinprejur au prădatu. Décia cu mare izbîndă s-au întorsu înapoi, fără de nici o zminteală.

Războiul dintăi ce au făcut Pătru vodă cu léşii la Pocutiia

Într-acéia auzindu-să la craiul această pradă ce au prădat Pătru vodă, au trimis craiul pre hatmanul său, pre Tarnovschii, cu oastea. Într-acéia vréme mare semnu s-au arătat pre ceriu, carile multă vréme au stătut. Şi atuncea au trecut léşii Nistrul spre Pocutiia şi ca să scoaţă pre moldovéni, pre carii lăsase Pătru vodă, să ţie oraşile, să fie de apărare. Şi în 12 locuri au avut războiu. Ci văzîndu ai noştri mulţimea léşilor, au trimis la domnu-său, Pătru vodă, să le vie într-ajutoriu, că au nevoie de oaste leşască. Şi fiind supt Obertin[1] oastea leşască, de sîrgu au sosit şi Pătru vodă cu oastea sa cea proaspătă. Atuncea înţelegîndu hatmanul Tarnovschie de Pătru vodă, multu au stătut în gînduri, ca să lase tabăra cu puşci cu tot şi el să fugă. Mai apoi, legîndu tabără, de ruşine s-au apucat de războiu (de care lucru, de multe ori unde piierde omul nădéjdea, de frică mai apoi să întoarce în vitejie) şi multă vréme bătîndu-să, cu multă moarte dintru amîndoao părţile, moldovénii mai cu multe rane încruntaţi, n-au mai putut suferi, ci le-au datu cale şi s-au întorsu înapoi.

Al doilea războiu, cîndu s-au bătut moldovénii cu léşii

Iară Tarnovschii hatmanul leşăscu după izbîndă ce făcu, au lăsatu oastea sa la Pocutiia şi el s-au dus la craiul. Temîndu-să de iznoavă să nu între moldovénii să prade, au socotitu ei să între mai nainte să prade. Şi aşa au întratu o samă de léşi ca să prade, den carii puţini au hălăduit, că prinzîndu-le de veste moldovénii, au datu asupra lor, de i-au tăiatu şi i-au răsipit.

[1] Obertyn, în Pocuţia.

Al treilea războiu al moldovénilor cu léșii

Într-acéia Ianoșu craiul unguresc văzîndu acéste amestecături între léși și între moldovéni, umbla la mijlocul lor să-i împace, ce nimica n-au folositu, că nu i-au putut împăca, până nu au mai întrat oastea leșască să prade, pre carii i-au acoperit oastea moldovenească la Tarasăuți, de nu au scăpat niminia dintru aceia.

Atuncea de iznoavă Ianoșu craiul, umblîndu la mijlocul lor, i-au împăcatu până în 5 luni, mai apoi au mai îndelungat pacea până s-au umplut anul.

Cîndu au prădat léșii la Moldova și moldovénii la léși

Îndelungîndu-să pacea din zi în zi între léși și între moldovéni, nu răbdară oastea leșască ce era la margine lăsată de strajă, ci au întrat în țară la Moldova, de au prădatu și au arsu Cernăuții și alte sate, până la Botășani, neavîndu moldovénii nici o grijă, fiindu pacea legată.

Văzîndu moldovénii această călcătură de lége și amăgitură, nu suferiră, ci cu toții să gătiră să între la Podoliia, să prade. Și ș-au dat cuvîntu să-și potcovască caii, că au fostu iarnă goală și ghețoasă. Și daca au întratu, au arsu Cervona și Iaghelnița și s-au apucatu de Ciarnocojinți.

Al patrulea războiu ce au avut moldovénii cu léșii

Prinzîndu de véste léșii cum moldovén'i au întrat la dînșii să prade, de sîrgu s-au gătit de războiu și s-au bulucit și au ieșit înaintea moldovénilor la apa Siretiului. Și dîndu războiu vitejaște, așa au strînsu pre léși, cît niminea de arme nu să /apuca, ci de fugă, să scape. Și dîndu în Sirétiu, mulți s-au înecat, mulți tăiați și împunși, de au perit mai mulți de 2 000 într-acel războiu, fără robiți și răniți. Perit-au boieri aleși dintru dînșii: Venglinschii, Pilețchii, iară pre Vlodec l-au prinsu viu, fără alți mulți necunoscuți. Și așa iară fu izbînda la moldovéni.

Cîndu au venit asupra lui Pătru vodă Suleiman împăratul turcescu cu toată putérea sa şi munténii cu domnu său şi sultanul cu tătarii dimpreună şi Tarnovschii hatmanul cu oastea leşască, vă leato 7016 septevrie 20

Văzîndu léşii multă neîngăduinţă şi mare zarvă ce ieste între domnii Moldovii şi între crăiia lor şi ştiindu că ţara Moldovei ieste suptu mîna turcului, strînsu-s-au cu toţii, de s-au sfătuit să trimiţă soli la împărăţie cu jalbă, să-şi ceară judecată cu Pătru vodă. Şi aléseră de trimiseră sol mare pre Cretcovschii caştaleanul de Brescu, ca să spuie împăratului că, de nu-l va rădica şi din ţară şi din domnie, îl vor scoate ei cu oaste, că nu mai potu suferi răotăţile ce s-au iscat între dînşii. Ci turcul după puţină vréme, înţelegîndu că léşii să rădică cu tărie mare asupra lui Pătru / vodă şi temîndu-să ca să nu ia ţara, să aibă mai multă gîlceavă şi pagubă apoi cu dînşii decît cu Pătru vodă, de oaste au învăţatu să să grijască şi la tătari au trimis ca pre o vréme să între în ţara Moldovei, aşijdirea şi la munténi, să să găteaze de oaste. Zic că şi din ţară au mersu jalbă pentru dînsul pre taină la împărăţie, de care lucru împăratul mai vîrtos socoti să-l scoaţă, ca să nu să lipască lăcuitorii la alte părţi şi să închine ţara.

Şi toate acéstea pre o vréme s-au tîmplatu cîndu Tarnovschii hatmanul leşescu, cu mare oaste trecusă Nistrul la Hotin şi cetatea începusă a bate în anii 7047, aşteptîndu şi pre Avgust craiul, carile au venit pănă la Liov, nu cu puţină putére. Tătarii de altă parte umpluse ţara, de robiia şi ardea, turcii trecea Dunărea, mai dîntru înlăuntru boierii şi ţara cunoscîndu la ce vine lucrul, să sfătuia şi unul de la altul cerca sfat, ce vor face, ca să poată hălădui de atîta nevoi ce s-au aţiţatu pen ţări, de s-au strînsu o grămadă de răotăţi şi răsipă asupra ţărilor.

Acéstea toate daca i-au venit la urechile lui Pătru vodă şi mai vîrtos Hîrea chielariul i-au spus cum că şi ţara să vorovéşte să-l părăsască, multă scîrbă/ întră la inima lui, că încătro vrea întoarce oastea mai naintea, nu putea cunoaşte, că léşii venise cu tărie, putérea turcului mare mulţimea şi iuţimea tătarălor neoprită, ce şi dinlăuntru slabi

şi plin de vicleşug. Ce din toate ş-au ales cu ai săi de au sfătuitu ca să ajungă la Ianoşu craiul ungurescu, să-i împace şi să întoarcă oastea asupra tătarilor, ca de-i va birui, pre turcu pre lesne îl va împăca. Ci sfatul, măcară cîtu-i de bun, un lucru ce ieste din voia lui Dumnezeu l-au împăcat Ianoşu craiul şi fu slobod dintr-acolo, iară oastea tătărască şi putérea împărăţiei turceşti ca un puhoiu degrabu ce vine acoperitu-l-au, de i-au căutat a lăsa tot şi s-au dat spre munţi, părăsitu de toată slujba ce avea.

Cîndu au pribegit Pătru vodă de multe nevoi în Ţara Ungurească

Văzîndu Pătru vodă că-l împresoară vrăjmaşii săi de toate părţile şi ai săi l-au părăsit toţi, lăsat-au scaunul şi s-au dat spre munţi, unde cunoscîndu că nici acolo nu să va putea amistui, au gînditu să treacă la Ţara Ungurească. Şi aşa aflîndu-ş calea / deschisă pin tîrgu, prin Piatră, au trecut pre lîngă mănăstirea Bistriţa şi să lăsă, ca să poată ceva odihni, deasupra mănăstirii în munte, văzu unde ca un roiu di pretitinderile încunjurară mănăstirea, ca să-l poată prinde. El cunoscîndu acéstea, au încălicat de sîrgu pre cal şi singur au fugit să hălăduiască, în 18 zile ale lui septevrie. Şi întrîndu în munte, într-adîncu, fără drum, fără povaţă, au dat la strîmtori ca acélea de nu era nici de cal, nici de pedestru, ci i-au căutat a lăsa calul. Şi aşa 6 zile învăluindu-să prin munte, flămîndu şi truditu, au nemerit la un rîu ce cura spre săcui. Şi mergîndu pre părîu în jos, au datu priste nişte păscari, carii daca i-au luat sama, cu dragoste l-au priimit. Iară Pătru vodă înfricoşîndu-să de dînşii, s-au speriiatu. Iară ei cu jurămîntu s-au jurat înaintea lui, cumu-i vor fi cu direptate şi nimica să nu să teamă. Iară el le-au dat lor 70 de galbeni şi daca au văzut ei galbenii, cu bucurie l-au priimitu şi l-au dus la otacul lor, de l-au ospătat cu pîine şi cu péşte friptu, ospăţu păscărescu, de ce au avut şi ei. Şi daca au înserat, l-au îmbrăcat cu haine proaste de a lor şi cu/ comănac în cap şi décii l-au scos la Ardeal. Şi fiindu oastea ungurească tocmită de strajă, la margine, i-au întrebatu pre dînşii: „Ce oameni sînteţi?“

Ei au zis: „Sîntem păscari". Şi aşa au trecut prin straja ungurească şi niminea nu l-au cunoscut.

Décii păscarii l-au dus la casa unui boierin ungurescu, carile au fostu avîndu priiteşug mare cu Pătru vodă, ci pre domnu nu l-au aflatu acasă, numai pre jupîneasa lui şi pre taină i-au spus ei de Pătru vodă. Înţelegîndu de Pătru vodă, cu dragoste l-au priimit la casa sa şi i-au făcut ospăţu. Şi un voinic oarecarele, ce fusése aprod la Pătru vodă, prilejindu-să întru acel sat, fiindu scăpatu şi el dintru acéle răotăţi, îi spuseră lui de păscarii ceia ce venise din munte. Şi ştiindu el că Pătru vodă ieste în munţi întrat şi nimica de dînsul nu să ştie şi cugetîndu întru inima sa ca doară va putea şti ceva de domnu său, au mersu la păscari, ca să poată înţelége ceva, vreun cuvîntu dintru dînşii. Şi daca i-au văzut, îndată au cunoscut pre domnu-său, Pătru vodă, şi au căzut de i-au sărutat picioarile. Văzîndu Pătru vodă pre credincioasă sluga sa, multu s-au bucurat şi/ s-au mîngîiatu şi multe cuvinte de taină au lăsat către dînsul. Şi îmblînzindu-i-să inima, au adormit puţinel. Nici zăbavă multă n-au făcut, că până a odihni Pătru vodă, iară acea jupîneasă au gătit leagăn cu cai şi 12 voinici într-armaţi. Şi daca l-au deşteptat, au şăzut în leagăn, numai cu aprodul şi au mersu pre locuri fără drum, până au sosit la casa altui boierin ungurescu, ce şi acela era priieten lui Pătru vodă, carile daca l-au văzut, cu dragoste l-au priimitu şi l-au ospătatu. Şi îndată i-au gătitu leagănu cu 6 cai că loc de a să zăbovi nu era, că dindărătu dupre urmă prinsése de véste oastea de la straja ungurească cum Pătru vodă au trecut pintre dînşii şi nu l-au cunoscut. Şi décii s-au pornitu după dînsul, a-l cerca, ca să-l poată ajunge undeva. Ci Dumnezeu, cela ce-i otcîrmuitoriu tuturor celora ce i să roagă cu credinţă, au acoperitu pe Pătru vodă şi i-au datu cale deschisă. Şi mergîndu cu nevoinţă, au sosit la Ciceu şi sîmbătă în răsărita soarelui, septevrie 28 de zile, au întratu Pătru vodă în cetatea Ciceului şi au închis porţile. Iară aceia ce-l goniia dindărătu, văzîndu că au hălăduit Pătru vodă/ denaintea lor, s-au întorsu înapoi. Acolo multă plîngere şi tînguire era de doamnă-sa Elena şi de fii săi, de Iliiaşu şi de Ştefan şi de fiică-sa, Roxanda şi de alţi căsaşi, pentru multă scîrbă şi nevoie ce le venise asupră, ştiindu din cîtă mărire au căzut

la atita pedeapsă. Décii Pătru vodă au întrat în bisérică, de s-au închinat, mulţămindu lui Dumnezeu că l-au izbăvitu din mînule vrăjmaşilor săi.

Iară Suleiman împăratul turcescu cu oştile sale în urma lui Pătru vodă, la Moldova, multă pradă şi scădére făcîndu ţării şi călcîndu ţara, au ajunsu pănă la Suceava.

. . . . . .

De multe nevoi ce au petrecut Pătru vodă la Ardeal de unguri în cetatea Ciceului, după ce au scăpat/ şi s-au închis acolo

Petrecîndu Pătru vodă Rareşu la Ardeal, în cetatea Ciceului, multe pedeapse şi nevoi îi veniia asupră-i de la nepriietenii săi, că nu numai de la cei streini, ce şi de la ai săi avea pedeapse, de la carii miluise şi-i boierise la binile lui, de la care nu vrea avea nădéjde să petreacă nevoie.

Că întăi Simeon pîrcălabul, carele îl pusése Pătru vodă mai denainte vréme tocmitoriu şi socotitoriu şi judecătoriu cetăţii aceiia, dimpreună şi cu vlădica Anastasie, gîndind la inima lor rău asupra domnului său, Pătru vodă, s-au sfătuit dimpreună, ca să prinză pe Pătru vodă şi să-l ucigă şi capul lui să-l trimiţă la Ştefan vodă, pre carile îl lăsase sultan Suleiman împăratul la scaunul Moldovei, gîndindu şi cugetîndu întru inimile sale că vor dobîndi cinste de la Ştefan vodă. Ci Dumnezeu cel direptu, carile ştie inimile tuturor, ştiut-au şi acesta sfat (de care lucru niminea fără voia lui Dumnezeu nimica nu poate face), că prinzîndu de véste Pătru vodă şi înţelegîndu acesta sfatu, că vor să-l ucigă, silit-au cu meşterşug, de i-au scos din cetate şi i-au gonit Pătru vodă pentru aceasta./

De noroc era Pătru vodă de a păţirea nevoi dispre vrăjmaşii săi, că bine de una nu săcurăţiia, alta sosiia. Că scăpîndu de vrăjmaşii săi de la Moldova, preste straja ungurească déderă şi de acolo strecurîndu-să pre tainâ şi intrîndu în cetatea Ciceului, spre vrăjmaşii săi nemeri, bine de aceştea nu să mîntui, iată sosi fără véste de la Ianoşu craiul ungurescu oaste, care au încunjuratu cetatea de toate părţile.

Văzîndu Pătru vodă vicleşugul lor şi nevoia ce i-au venitu asupră, s-au închinatu lor şi au dat cetatea ungurilor. Carii daca au dobînditu cetatea pre mîna lor, multă pacoste şi pedeapsă făciia lui Pătru vodă, că ce era al lui le ţiniia toate ei şi nu era volnicu cu nimica, ales de Maelatu, domnul Ardealului, multă nevoie avea de dînsul.

Cîndu au trimis Pătru vodă din Ciceu carte pre ascunsu la Suleiman împăratul turcesc, cu rugăminte să-l ierte, 7048

Petrecîndu Pătru vodă în cetatea Ciceului un an şi 6 luni, cu multe nevoi şi pedeapse de la unguri şi nu mai putu suferi răotăţile şi nevoile ce petrecea la dînşii, au socotit să să/ dezbată de suptu mîna ungurilor şi s-au sfătuitu cu doamnă-sa ca să trimiţă carte cu mare jalbă şi plîngere la Suleimanu împăratul turcescu, ca să i să facă milă, să-l ierte, plecîndu-şi capul suptu sabiia împăratului şi să trimiţă cărţi la Ianoşu craiul ungurescu, ca să-l sloboază din ţară, să margă la împărăţie, să slujască porţii împăratului. Şi ştiindu carte sîrbască Elena, doamnă-sa, au scris la împăratul cu mare jalobă şi plîngere, poftindu ca să să milostivască, să-i ierte. Şi o au pecetluit-o şi o au dat-o la Pătru vodă, iar Pătru vodă o au slobozit-o pre o zebrea din cetate de sus şi au căzut jos, dinafară, lîngă zidul cetăţii. Şi décii au chiematu pre o slugă a sa credincioasă, ce era sîrbu şi i-au arătat cartea şi i-au zis în taină să o ia şi să o ducă la mîna împăratului. El luundu învăţătură, s-au dus şi au luat cartea şi o au dus-o în Ţarigrad şi o au tins-o la mîna împăratului. Ci împăratul cetindu cartea şi văzîndu atîta jalbă şi plîngere a lui Pătru vodă (sau cum zic unii, pentru lăcomiia turcească, că turcul bucurosu-i pe fieşte carele să-l priimască, numai să i să pléce, şi să-i dea bani), s-au milostivit împăratul şi l-au iertat şi cu bucurie l-au priimit, văzîndu că i să plea-/că. Şi de sîrgu au învăţatu să scrie carte la Ianoşu craiul ungurescu, ca să sloboadză pre Pătru vodă, să margă la împărăţie. Şi au trimis sol de olac la Ianoşu craiul ungurescu, ca să facă pre cuvîntul împăra-

tului, ci craiul n-au băgat în samă, nici l-au slobozitu. Ducîndu olăcariul această solie la împărăție, de iznoavă, pănă în 6 ori au mai trimis împăratul la craiul, poftind să lase pre Pătru vodă să margă la împărăție. Ci ungurii nici într-un chip n-au vrut să-l lase, dîndu-i vină, că ținînd scaunul la Moldova, multă asupreală au avut de cătră însul. Și încă adăogea, de-l făcea notceagoșu, zicîndu că are moșii și ocine cu dînșii împreună. Mai apoi, a șaptea oară au trimis împăratul soli cu hochimuri la craiul, aducîndu-i aminte și de unile și de altile și de-abiia l-au slobozit pre zisa împăratului, ca să fie deplinu. Décii au trimis împăratul hochim la Pătru vodă, ca să margă cu-ncredințare, să nu să teamă.

Cîndu au purces Pătru vodă din Ciceu la împărăție la Țarigrad vă leatul 7048 ghenarie

Văzîndu Pătru vodă atita adeverință de la împăratul, fu bucuros foarte și inima i să veseli, cunoscîndu că cum să rădică o negură întunecată/ și să răsipéște, așa și el să curăți de scîrba ce-i zăcea la inimă. Și décii să gătí de cale și au ieșit din Ciceu, în luna lui ghenuarie, într-o duminecă, lăsîndu-și doamna și coconii și au purces spre Țarigrad, acolo era multă jălanie și plîngere la împărțitul lor. Décii Pătru vodă, daca au trecut Dunărea, au mulțămitu Domnului că l-au izbăvit den mîinile ungurilor. Și décii s-au dus la Țarigrad, de ș-au plecat capul suptu talpele împăratului. Pre carile cu mare bucurie l-au priimitu împăratul Suleimanu.

Cînd s-au așezat Pătru vodă de a doao domnie la scaunul său, 7049 fevruarie 19 zile

Pătru vodă, daca au tăiatu capul lui Alixandru vodă la Galați, cu toată putérea sa s-au pornit spre scaunul său, spre Suceava. Ce cîndu au sosit la Bîrlad, acolo mare ospățu și cinste i-au făcut credinciosul și cinstit boie-

rinul său, Huru vornicul. De acolo purcezîndu, au venit la tîrgul Romanului şi de acolo cu multă bucurie năzuindu, au întrat în Suceava, fevruarie noaosprăzéce zile, luni după sfeti Theodor, în a doao săptămînă în postul cel mare, dimpreună cu Imbrea aga şi au şăzut în scaun.

Cîndu au perit Mihul hatmanul şi Trotuşanul logofătul şi Crasneş şi Cozma

Pătru vodă, daca au sosit la Suceava şi s-au aşezat la scaunul său, acolo au aflatu în viclenie şi pe Mihul hatmanul şi pre Trotuşanul logofătul / şi pre Crasneş şi pre Cozma, de carii multă pedeapsă şi nevoie avusese Pătru vodă în domniia dintăi, pre carii, cîndu au pribegitu Pătru vodă din ţară, i-au fostu închis în cetatea Romanului, avîndu prepus de viclenie, cum s-au şi arătatu mai apoi adevărat că au fost vicléni. Şi décii îndată au învăţat de i-au prinsu şi cu gréle munci i-au muncitu, mai apoi le-au tăiat şi capetile.

. . . . . .

Cînd au venit Elena doamna lui Pătru vodă şi cu fiii săi din Ţara Ungurească /

Întru acestaş anu, daca s-au aşezat al doilea rînd Pătru vodă la domnie, trimis-au de ş-au adus pre doamnă-sa, pre Elena, şi pre fii săi pre Iliiaşu şi pre Ştefan şi pre fiică-sa, Roxanda, de la Ciceu. Şi sosindu la Suceava, mai 25 de zile, le-au ieşit Pătru vodă înainte trei mile. Acolo multă bucurie şi veselie era la adunarea lor, că pre cîtă jale era cînd să despărţisă de la Ciceu, de să dusése Pătru vodă la Ţarigrad, mai multă bucurie şi veselie era acum la împreunarea lor.

Décii, daca să aşăzară cu toţii la scaun, nu uită Pătru vodă datoriia sa, cu care mai nainte pre toţi îi îngrădiia, ci

ca un păstor bun grijiia de oile sale céle perite, ca să le afle. Trimisă solii săi la craiul leşescu, de-şi ceriia robii, ceia ce-i luase Tarnovschii hatmanul cu oaste cîndu venise la Hotin. Ci nimica nu au folositu, că nici cu o ispravă s-au întorsu solii săi înapoi.

Iar deaca s-au aşedzat Pătru vodă la domnie, nemică de alta nu-i era grijă, numai cu toată casa-sa a petrece în ospéţe şi în dezmierdăciuni.

Acéste poveşti ce spun de Pătru vodă Rareş că au lăsat scaunul şi au pribegit preste munţi, la Ţara Ungurească şi de multe nevoi ce au petrecut acolo şi cum s-au dus de acolo la Ţarigrad, mai apoi iarăşi cum au dobîndit domniia la moşiia sa,/ la Moldova, cronicariul leşescu de acéste poveşti foarte pre scurt scrie, că poate fi că nu au ştiut di toate. Iară létopiseţul cestu moldovenescu de ajunsu şi deschis, toate pre rîndu le însemnează, carile toate, daca le-am luat sama, le-am socotit a fi adevărate şi le-am tocmit careleş la locurile sale.

Cîndu s-au bătut Pătru vodă cu Maelat voevodul Ardealului, în Ţara Ungurească, cu ungurii, 7049

Călcînd ungurii priiteşugul ce avea cu Pătru vodă, daca s-au aşezat al doilea rînd, venit-au hochim împărătescu de la sultan Suleiman la Pătru vodă, ca să margă asupra ungurilor şi să prinză pre Maelat voevodul Ardealului şi i-au trimis într-ajutor pre Cuciuc Bali bei, cu oaste turcească, aşijderea şi pre Radul vodă cu munténii. Vrîndu Pătru vodă ca să imple voia stăpînu-său împăratului, în anii 7049 iunie 8, s-au pornitu cu toată putérea sa, de au trecut pre Oituzu, la Ardeal, dimpreună şi Radul vodă cu munténii şi Chiuciuc bei cu turcii şi mergîndu cu toţi asupra lui Maelat voevodul Ardealului. Încă n-au ajunsu la Făgăraşi, acolo i-au tîmpinat şi Maelat, domnul Ardealului, cu oaste ungurească şi dîndu războiu vitejaşte dispre amîndoao părţile, iulie 20/ pierdu Maelat războiul şi pre în-

sul încă l-au prinsu viu Pătru vodă și l-au ferecat în obezi și décii l-au trimis Pătru vodă la Suleiman împăratul turcescu. Iar Pătru vodă, prădîndu țara și arzîndu și multă pradă făcîndu, s-au întorsu înapoi, fără de nici o sminteală.

Cîndu au prădat Pătru vodă a cincea oară Țara Ungurească, 7050, septevrie în 12 dni

Dupe ce au prinsu Pătru vodă pre Maelat voevodul Ardealului și l-au ferecat în obezi de l-au trimis la împăratul, în al doilea an de iznoavă au venit carte de la împăratul sultan Suleiman, la Pătru vodă, ca să margă să prade de iznoavă Țara Ungurească pentru multe neîngăduințe și amestecături ce să aținea. Și umplîndu Pătru vodă zisa împăratului, ca să fie deplin, alta pentru că și el avea scîrbă mare spre unguri, pentru multe nevoi ce-i făcuse, încă cîndu era la Ciceu, de nu-și era volnic cu nimica, mai apoi și priieteșugul ce avea împreună îl călcase, rădicatu-s-au cu toată putérea sa și au trecut la Țara Ungurească, de au prădatu și au arsu pănă la Cetatea de Baltă. Acolo au șăzut 6 zile și multă pagubă făcîndu, s-au întorsu pre la Bistrița, fără de nici o zminteală și trecîndu muntele au / ieșit la Cîmpul Lungu și s-au pogorît la Bae și décii cu mare laudă s-au dus la scaunul său, la Suceava.

Cronicariul cel leșescu de această pradă ce au făcut Pătru vodă al cincilea rîndu la Țara Ungurească, nimica nu scrie, că poate fi că de au mersu Pătru vodă, nici un războiu cu niminea nu au făcut, că nu au fostu niminea ca să-i stea cineva împotrivă, ci au prădatu țara și s-au întorsu, pentru acéia n-au însémnatu cronicariul cel leșescu. Iară létopisețul cestu moldovenescu arată cu adevărat cum au mersu și al cincilea rîndu Pătru vodă la unguri, de au prădat și au arsu, iară războiu cu niminea nu au făcut. Pentru acéia noi n-am lăsat aicea ca să nu pomenim.

Iară daca să întoarse Pătru vodă de la Țara Ungurească, într-acéia laudă au sfîrșit mănăstirea Pobrata, carea era zidită de dînsul și o au sfințit. Așijderea și mănăstirea Rîșca

au început. Din Dobrovățul încă au săvîrșitu, de la Căpriiana mănăstirea au lucrat, încă și alte lucruri bune multe să află făcute de dînsul, cumu-i la mitropoliia de Roman și la mitropoliia de Suceava și la mănăstirea de Bistriță și bisérici de piiatră în Hîrlău și / în Bae și încă și alte lucruri bune multe să află în țară de dînsul făcute. Cu adevărat era ficior lui Ștefan vodă celui Bun, că întru tot simăna tătîne-său, că la războaie îi mergea cu noroc, că tot izbîndiia, lucruri bune făcea, țara și moșiia sa ca un păstor bun o socotiia, judecată pre direptate făcea.

Almintrilea de stat era om cuvios și la toate lucrurile îndrăznețu și la cuvîntu gata, de-l cunoștea toți că ieste harnic să domnească țara.

În luna lui mai, în 15 zile, au purces Iliiașu vodă, ficiorul lui Pătru vodă, la Țarigrad.

Cîndu au murit Pătru vodă, v leat 7054

Pătru vodă fiindu bătrîn de zile și căzîndu în boală grea, au plătitu datoriia sa, ce au fostu dator lumii și s-au săvîrșit septemvrie 2, vineri, la miiază-noapte și cu cinste l-au îngropat în mănăstire în Pobrata ce ieste făcută de dînsul, cu multă jale și plîngere, ca după un părinte al său, carile n-au fostu mai jos decît alții, ci au lățit hotarul țării, că pre săcui de multe ori i-au arsu și i-au prădat și luundu-le cetățile și orașile, supt putérea sa i-au supus. Și atîta groază le didease că la vrémea norocului celui prostu, ce era și pribeag / la dînșii și să scăpasă de domnie și după ce să dusése la turci, lăsîndu-ș doamna sa cu coconii și avuțiia în Ciceu, necum să să bage să-i jefuiască, ce încă i-au păzit și i-au socotit pănă la venirea sa al doilea rîndu. Așijdirea și cu léșii de multe ori s-au bătut și Pocutiia încă le-au fostu luatu.

Mai apoi, după atîta trudă a sa, creștinéște în țara sa s-au săvîrșit, după ce s-au umplut domniei lui cei dintăi și a cei de apoi 17 de ani.

De domniia lui Iliaș vodă, ficiorul lui Pătru vodă Rareș, carele mai apoi s-au turcit, 7055 septevrie

Pre urma lui Pătru vodă Rareș cu dragoste rădicară boierii cu toată țara pre Iliașu, fiiu-său cel mai mare, la domnie, sîmbătă septevrie 3, că și firea și fața îl lăuda să fie blîndu, milostivu și așăzătoriu, gîndindu-să că va sămăna tătîne-său. Ci nădéjdea pre toți i-au amăgitu, că dinafară să vedea pom în-/florit, iară dinlăuntru lac împuțit. Că avîndu lîngă sine sfétnici tineri turci, cu carii zioa petrecea..., din obicéele creștinești s-au depărtat. În vedére să arăta creștinu, iară noaptea în slobozenie mahmetenească să dideasă. Și atîta să călcasă légea creștinească, cît de-l vrea cruța Dumnezeu mult, pre toți îi vrea duce din lumină la întunéric. Ci Dumnezeu în zilele lui atîta certare lăsase, că și copacii și pomii și viile secase de geruri mari. Și în domniia lui, sîmbătă după Paști, au tăiat capul lui Vartic hatmanul în tîrgu în Hușî și l-au dus de l-au îngropatu în mănăstire, în Pobrata, în anii 7056 aprilie 7.

Mai apoi între multe făr'delegi ce făciia Iliașu vodă, umplîndu-l satana de învățătura lui, au lăsatu domniia la mîna fratîne-său, lui Ștefan vodă și a mîni-sa, în anii 7059 mai 1 și el s-au dus la împăratul Suleiman, de au priimitu légea lui Moamethu, lepădîndu-să de Hristos, gîndindu-să că va dobîndi cinste mare de la împăratul. Ci mai apoi rău s-au înșelatu, că după ce s-au turcitu, apucîndu-l și îndulcindu-l cu bine, l-au pus pașă la Dîrstor, nume puindu-i Mahmet. Nici într-acea boierie ce-i dedeasă împăratul, n-au trăit multă vréme și îndelunga-/tă, ce după doi ani, îmbucîndu-l mulți din nepriietenii lui cu multe cuvinte réle cătră împăratul, au căzut la închisoare, că au trimis împăratul de l-au legat și i-au luat toată avuțiia. Și décii l-au trimis peste mare la Brusa, de l-au închis: Mai apoi de inimă rea, peste scurtă vréme au murit și rău ș-au dat sufletul său în mîinile diiavolului, în légea turcească. Acest Iliaș vodă au domnit la Moldova 4 ani și 8 luni și décii s-au turcit, cum am scris mai sus.

De domniia lui Ştefan vodă, ficiorul lui Pătru vodă, fratele lui Iliiaşu vodă, 7059 iunie 15 zile

După ce au părăsit Iliaşu vodă şi ţara şi légea, iară boierii şi lăcuitorii ţării să sfătuiră şi puseră domnu pre Ştefan vodă, ficiorul lui Pătru vodă, în ani 7059 iunie 15, gîndindu-să că de n-au simănatu lui Pătru vodă cel dintăi, doară va face datoriia şi obicéiul părinţilor acesta. De care lucru şi el s-au apucatu cu osîrdie şi spre toţi blîndu şi milostivu şi nevoitor / spre lucruri bune, biséricilor s-au arătat cu dumnezeire mare, ca să poată stinge numele cel rău al frăţine-său. Şi ca să nu să vază ceva că ieste răsărit de la pravoslavie, toţi eriticii din ţara sa vrea, au să-i întoarcă, să fie la o lége, au să iasă din ţară. Pre arméni, pre unii din bună voie, cu făgăduinţe împlîndu-i, pre alţii cu sila i-au botezatu şi i-au întorsu spre pravoslavie, mulţi din ţară au ieşitu la turci şi la léşi şi printr-alte ţări, vrîndu să-şi ţie légea sa. Cu aceastea vrîndu Ştefan vodă să astupe faptele frăţine-său, de lucruri ce făciia, cu nevoinţă siliia. Iară ce cerea pravoslaviia şi légea creştinească nu ţinea... Mai apoi, de-i vrea fi a domni multu, n u vrea putea fi să nu urmeze frăţine-său.

De moartea lui Ştefan vodă, ficiorul lui Pătru vodă, fratele lui Iliaş vodă, care au perit la Ţuţora, v leato 7060 septevrie

Petrecîndu acéste nevoi réle boierii şi lăcuitorii ţării dispre domnu său, Ştefan vodă, n-au mai putut suferi fărădelegile şi răotăţile lui, ce întăi s-au sfătuit cu taină ce vor face ca să să poată curăţi de dînsul Şi sfătuindu-să, aciiaşi aflară sfat ca să ajungă degrabu la boierii cei pribégi, carii era în Ţara Leşască ieşiţi de multe nevoi. Décii, daca au avut ştire şi răspunsu de la dînşii, cum ei vor veni fără zăbavă, noaptea cu toţii s-au rădicat la podul de la Ţuţora[1]

[1] Ţuţora — sat pe Prut.

și au tăiatu ațile cortului asupra lui Ștefan vodă și cu multe rane pătrunzîndu-l, au muritu, după ce au domnit doi ani și patru luni...

. . . . . .

De domniia lui Alexandru vodă Lăpușneanul, cîndu s-au așezat în scaun la Suceava, vă leato 7060

Deaca veni Alixandru vodă Lăpușneanul în țară și însemnă pre Joldea la nas și-l déde la călugărie, décii luo pre Roxanda, fata lui Pătru vodă, să-i fie doamnă lui, care era mai nainte să o ia Joldea. Și cu dragoste îl priimiră boierii și mergîndu pre la Hîrlău, au tras la Suceava și au ședut în scaun. Décii s-au cununat cu Roxanda și au făcut nuntă.

Într-acelaș an fu omor mare și iarnă grea. Décii daca să așeză Alixandru vodă la domnie, nu grijiia de alta, numai de pace în toate părțile și așezarea țării. Iară cu doamna sa, Roxanda, au avut doi ficiori, pe Bogdan și pre Pătru.

De domniia lui Dispot vodă ereticul vă leatul 7069 noiemvrie 18

După al noaolea an a domnii lui Alixandru vodă Lăpușneanul, s-au ivit Dispot pre poreclă, iar / numele i-au fost Heraclu Vasilicu, ce au fost de nașterea sa din ostrovul Samos, carile fiind italian au fostu știind multe limbi, frîncește, latinește, grecește și nemțește. Acesta fiind nemerit la Țara Leșască și între slujitori la războiu umblîndu, avîndu-și viiață între soții, s-au încleștat cu o samă de evangheliți (că el încă n-au fostu pravoslavnic) și s-au făcut ficioru de domnu. Și nu putea aievea să să apuce să vie în țară, căci Alixandru vodă viețuia bine cu léșii și léșii avea legătura tare cu turcii pentru amistecături ca acéstea. Iară Dispot pre ascunsu cu protivnicii săi să gătiia și între cazaci ș-au făcut priieteni. Acéstea înțelegîndu starostei de la margine, au datu știre la craiul, craiul au trimis cărțile sale

pretitinderea, de cap îngrozindu, carile să va băga să treacă piste învățătura lui și pre Dispot să-l oprească la Pomoranu[1]. Ci măcar că deodată au alinat lucrul, iară mai apoi Dispot de iznoavă mai bine s-au gătit, luund într-ajutoriu pre Albrihtu Laschii[2] și au întrat în țară cu némții, cu șvezii și cu șpanioli și cu léși și cu cazaci./

Războiul lui Alixandru vodă Lăpușneanul, cîndu s-au bătut cu Dispot vodă la Verbie, noemvrie 18, 7069

Alexandru vodă, daca au înțeles un lucru așa degrab', cum Dispot vodă fără véste au întrat în țară, de-l împresură cu oaste streină, neavîndu de ce să apuca, ca dintr-un somnu deșteptîndu-să, degrabu și cu puțini negata i-au ieșit înainte la Jijiia. Că țara pizmuind lui Alixandru vodă, n-au vrut să saie la oaste. Și întîmpinîndu-să cu Dispot vodă la Verbie, i-au datu războiu, noemvrie 18 zile, în anii 7069. Ci cei puțini di cei mulți și cei negata de cei gata n-au putut suferi, ce au dat dosul. Și Alixandru vodă au fugit în jos.

Cîndu s-au dus Alixandru vodă Lăpușneanul la Țarigrad vă leatu 7069 noemvrie

Alixandru vodă, daca să bătu cu Dispot și pierdu războiul. fugi în jos spre Iași și de acolo își luo doamna și fugi la Huși. Acolo să grijia să strîngă țara și să ia ajutoriu de la turci, să să întoarcă asupra lui Dispot vodă, ci nimica nu au folosit. Că Dispot vodă daca s-au bătut cu Alixandru vodă la Verbie și l-au răzbit pre Alixandru vodă, nu s-au pornitu după dînsul, ci s-au întorsu spre Suceava și au apucat scaunul și cetatea Sucévii cu toată avérea lui Alixandru vodă. Décii pre slujitori îi umplu cu bani, pe boieri cu cuvinte dulci îi îmblînziia și să făgăduia să le facă bine mai mult decît vor pofti ei. Așa umplîndu pre toți de nădéjde,

[1] Pomoran, Pomorzany, în Galiția.
[2] Laski Albert, voievod de Sieradz.

i s-au închinat Țara de Sus toată și s-au gătit de războiu asupra lui Alixandru vodă. Și au pogorît la Iași, apoi la Huși, ca să poată apuca pre Alixandru vodă acolo. Ci Alixandru vodă auzindu și văzînd că iește golit de tot ajutoriul său, s-au pogorît la Chiliia și de acolo s-au dus la împărăție, ca de acolo să să ajutorească./

Cînd au trimis Dispot vodă la împărăție pentru steag

Dispot vodă după goană ce au gonit pre Alixandru vodă, pănă la Huși, s-au întorsu înapoi și au venit pănă la Iași, unde au poftit vlădicii, pre Grigorie mitropolitul și Anastasie episcopul de Romanul și episcopul Evthimie de Rădăuți și toți boierii țării, de i-au cetit molitva de domnie și i-au pus nume Ion vodă Dispot. Décii Dispot vodă au trimis boieri de țară la Țarigrad, la împărăție pentru steag. Și cu bani umplîndu gurile vrăjmașilor și și-au așezat domniia și i-au trimis și steag. Iară daca i-au sosit steagul la Iași, décii s-au dus la Suceava, cu mare bucurie. Iară Alixandru vodă, daca s-au dus la împărăție, fu trimis la Iconiia[1].

Cîndu s-au așezat Dispot vodă la scaun la țara Moldovei

Dispot vodă, daca au dobîndit domniia și i-au venit steagul de la împărăție și s-au așezat la scaun, blînd să arăta și tuturor cuvios și aievea pravoslavnic, iară la taină eretic și avea sfétnici de ai săi, de o légе cu dînsul. Mai apoi și-au ivit și necredința lui.

Trimis-au după acéia soli la craiul leșesc și la împăratul nemțescu, dîndu-le știre că s-au așezat / la domnie și pre soli bine i-au priimit și au fostu bucuroși unuia ca aceluia ce slujîse și la curtea împăratului nemțescu și la corona leșască. Mai apoi puse pre țară greotăți mari, bisericile dezbrăca, arginturile le lua, de făcea bani și altile cîte nu au zis țara

[1] Iconiia, Iconium în Asia Mică.

că va vedea. Făcîndu acéstea Dispot vodă, iară Laschii carile veniše cu dînsul, cunoscîndu că va veni asupra lor rău, s-au dus înapoi.

(SIMION DASCĂLUL)

Pentru acest Dispot vodă, de unde s-au ijdărît şi în ce chip ş-au scos nume de domnie

Pentru domniia acestui Dispot vodă létopiseţul acest moldovenescu foarte pre scurt scrie, că numai ce arată cum au venit Dispot din Ţara Leşească cu oaste leşească streină şi s-au lovit cu Alixandru vodă la Verbie şi au biruit pre Alixandru vodă şi l-au gonit până la Huşi şi décii s-au întorsu la Iaşi, unde i-au citit vlădicii molitva de domnie şi i-au pus nume Ion vodă. Şi arată cîţi ani au domnit, iară de lucrurile şi războaiele ce s-au făcut în zilele lui, nimica nu însemnează, nici arată de ce rudă ieste.

Iară răposatul Uréche vornicul, vrîndu să arate această povéste a lui Dispot mai deşchis şi mai adevărat, împreunîndu izvoadile, au cetit la cronicul leşescu,/ carile ieste izvodit de cronicariul Bielschii şi de acolo aflîndu mai ales de Dispot, au scos această povéste ce mai sus scrie, că ieste Dispot de la ostrovul Samos de naşterea sa şi cum s-au împrietenit cu Laschii şi au venit cu oaste spre Moldova şi au gonit pre Alexandru vodă şi au apucat scaunul şi décii, toate pre rîndu, cum spune mai sus. Însă mai adevărat nu-l arată de unde s-au ijdărit şi cum ş-au scos nume de domnie.

Iară eu Simion Dascălul, vrîndu cu adevărat ca să pociu dovedi acest lucru mai ales şi mai deşchis pentru Dispot vodă, cetindu izvoadile, am cercat şi eu la cronicul leşescu şi am aflatu izvodul carile ieste chizmitu mai denainte vréme de Alixandru Gvagnin[1] pre limba latinească şi décii dipre acela izvod l-au izvodit Marţin Paşcovschii[2] din limbă latinească pre limba leşească, de acolo şi eu am silit cu nevoinţă de am izvodit dipre acela izvod, pre limba românească această povéste lui Dispot, de unde s-au ijdărît şi în ce chip ş-au scos nume de domnie.

Marţin Paşcovschii

Pentru acesta Dispot vodă, scrie Marţin Paşcovschii, cronicariul leşescu că oarecîndu au fost un Dispot oarecarile, lăcuind la Moldova, om de cinste şi de folos foarte, carile întru nimica n-au fostu mai de jos decît cei de frunte, avîndu şi un nepot anume Vasilicu. Acesta Dispot şi cu nepotu-său, viind Alixandru vodă la domnie, de frica lui, cu toată avérea lui au pribegit din ţară şi au tras spre Rîm, unde nu multă vréme trecîndu, au perit nepotul lui Dispot

[1] Gvagnin Alexandru — istoric.
[2] Paszkowski Martin cronicar polon.

la un războiu. Şi de acolo mutîndu-să Dispot la alt ostrov, ş-au cumpărat ocine şi s-au aşezat. Unde nu după multă vréme au murit şi Dispot, rămîndu-i toată avuţiia lui pre mîna slugilor sale. Şi fiind unul dintre slugi de rudă grecu, anume Heraclu, carile era de folos şi mai de cinste decît toţi şi mai credincios la Dispot decît toate slugile, fiindu şi om istetu la fire şi ascuţit la minte, au chiematu pre toţi tovarośii săi, pre slugile lui Dispot şi le zise: „Fraţilor, iată stăpînul nostru muri şi averea lui toată pre mîinile noastre rămasă. Şi iată cumu-i obicéiul la acesta loc, că daca moare omul şi nu are feciori sau altă rudă, iau judecătorii rămăşiţa toată a mortului. Şi, acmu de vor oblici de moartea lui Dispot, vor veni de vor lua toată avuţiia stăpînu-nostru şi noi vom rămînea cu nimica. Iară de veţi vrea ca să mă ascultaţi pre mine şi să faceţi precum voiu zice eu, noi fără grijă vom fi dintr-acolo şi avuţiia stăpînului nostru noi o vom pojivăi numai să priimiţi un cuvîntu, să mă mărturisiţi pre mine că sîntu nepot lui Dispot şi Dispot au murit şi avuţiia lui pre mîna mea au rămas. Şi să mă mărturisiţi la judecători, cum nu voiu să vă plătescu simbriile, că ei nu ştiu că Vasilicu, nepotul lui Dispot, au murit la războiu. Ci văzîndu ei că mă mărturisiţi că sîntu nepot lui Dispot şi mă pîriţi pentru simbrii, vor créde cu adevărat că sînt nepot lui Dispot şi nu vor lua avuţiia stăpînu-nostru, ci-m vor zice să plătescu simbriile. Décii vom împărţi toată avuţiia stăpînului nostru dimpreună şi eu voiu lăsa să luaţi voi tot ce va fi, numai să-mi daţi mie catastişile şi zapisile, cîte sîntu, toate, şi ceva bani de cheltuială, cît vă veţi îndura, că veao nu vă sîntu de nimica acele hîrtii, nici vă sîntu nici de o treabă. Şi decii ne vom răşchira, carile încătro îl va îndrepta Dumnezeu."

Deci ei cu toţii priimiră acéste cuvinte şi i să jurară cum, nu numai înaintea judecătorilor sau către alţi oameni, ce şi printr-alte ţări îl vor mărturisi cum ieste Vasilicu, nepotul lui Dispot. Aşa meşteşuguindu-i într-acestaşi chip Heraclu cu tovarośii săi, au împărţitu avuţiia lui Dispot şi el au apucat catestişile şi zapisile întru carile au fostu şi dirésîle cele de domnie a lui Vasilic, nepotului său, al lui Dispot, carile perise la războiu. Şi au luat şi din bani oarece, ca să-i fie de cheltuială. Şi împreunîndu-i tovarośii numele său, i-au zis Heraclu Vasilic, nepotul lui Dispot, luundu numele celuia ce perisă la războiu.

Şi décii răşchirîndu-să toţi în toate părţile, Dispot au apucat nume de domnie şi au trecut la Ţara Nemţască. Căruia daca i-au luat sama chesariul nemţescu, cu dragoste l-au priimitu, deca ş-au arătat dirésile cele de domnie, l-au crezut cu adevărat că ieste nepot lui Dispot şi era la cinste mare. Însă lui nu-i era de cinste, ci socotiia cum ar putiia face cumva să dobîndească domniia la moşiia sa, la Moldova./ Carile umblîndu pentru domnie, au lăsat némţii şi au trecut la léşi şi slujindu coruniei leşeşti şi umblîndu între voinici la războaie, s-au împrietenit cu Albrihtu Laschii voevodul Siraschii, carile daca i-au luat sama, cu toată nevoinţa au silitu ca să-l ducă la domnie, adeverindu-să Dispot că oricît va chieltui pentru dînsul, îi va întoarce mai cu asupră chieltuiela. Acéstea cuvinte înţelegîndu-le Laschii, s-au înfîrtăţit cu dînsul.

Cînd au otrăvit Alexandru vodă pre Dispot

Înțelegînd Laschii și cu Dispot de multe asupreale ce făciia Alixandru vodă boierilor săi, gîndiră că pe lesne să vor împrieteni cu o sămă de boieri de țară. Și sfătuindu-să amîndoi, au lăsat Dispot ca să strîngă Laschii oaste, iară el făcîndu-să om prostu, fiind necunoscut, s-au dus în țara la Moldova. Că fiindu om cu minte mare, umblîndu cu taină pre la boieri, pre toți i-au făcut priieteni. Mai apoi umblîndu cu înțelepciune mare, s-au apropiiatu de au grăit și cu Roxanda, doamna lui Alixandru vodă, carea i-au fost soră bună. Roxanda au spus lui Alixandru vodă de dînsul și s-au rugatu să aibă socotință, nici Alixandru vodă i-au frîntu voia, ci l-au priimitu. Mai apoi, după multă vréme, prepuin-/du-ș Alixandru vodă pre Dispot, l-au otrăvit pre ascunsu. Carile daca s-au priceput într-acesta chip otrăvit, s-au dat la doftori, de s-au păzit și nimica nu i-au fost. Iar Laschii în Țara Lețească, zălojindu-și multe sate și ocine și luundu bani dupre la alții și strîngiia oaste. Iar Dispot daca au ieșit de la doftor, îndată au fugit în Țara Lețească și s-au dus la priietinul său, la Laschii și i-au povestitu de toate cîte petrecuse la Moldova.

Cînd au purces Dispot și cu Laschii întăi spre țara Moldovei cu oaste

Laschii voevoda Siraschii, daca au strînsu vreo 4 000 de oameni pre leafă, luundu pre Dispot cu sine, au tras spre hranița Moldovei unde sosindu la Nistru și gătindu-să să între în țară, au prinsu véste Alixandru vodă, cum Dispot vine cu oaste leșască asupra lui și au sosit la margine. Așa Alixandru vodă degrabu să gătească cu vreo patru zeci de mii și le-au ieșitu înainte la Nistru, așteptîndu pre Laschii și pre Dispotu.

Cîndu au venit véste la Alexandru vodă, cum că au murit Dispot

Înțelegîndu Albrihtu Laschii și cu Dispot cum Ale-/xandru vodă le-au ieșit înainte la margine cu atîta putére, n-au cutezat să între în țară, ci s-au întorsu înapoi, cruțîndu-să pre altă dată și au răschirat oastea toată pre la sate, lăsîndu-le cuvîntu, cîndu le va da știre, să fie cu toți gata. Iară pre Dispot l-au închis Laschii într-o taină a sa, unde niminea nu întra acolo, fără numai Laschii și au scos cuvîntu la gloate cum Dispot s-au războlit.

Și așa din zi în zi, arătîndu-să Laschii cu voie rea către toți pentru boala lui Dispot și umblîndu tristu, nu după multă vréme într-una de zile au ieșit Laschii afară la gloate, arătîndu-să posomorît la față și cu haine negre, arătîndu-să jalnicu și cu voie rea, mărturisindu către toți cum Dispot au murit. Și au învățat să grijească ce trebuie la pogrebanie și au poruncitu de au făcut un sicreiu și l-au băgat în taină, unde era Dispot și au pus în sicriiu o piiatră mare și au smolit sicriiul bine, cum ar fi om mortu într-însul, zicîndu că au smolit pre Dispot

într-însul. Şi décii aducîndu preoţi mulţi cu toate glcatile sale şi cu multă jale au făcut îngroparea şi au astrucat acel sicriiu.

Decii vrîndu Laschii ca să crează cu toţii că au murit Dispot,/ au trimis cuvîntu şi scrisori în toate părţile, dîndu ştire de moartea lui Dispot. Iară pre ascunsu cum putea vitejeaşte să gătiia. Şi fiindu acolo şi iscoadile lui Alixandru vodă şi văzîndu ei cu ochii lor, cum Dispot au murit şi l-au îngropat, de sîrgu au alergat la Alixandru vodă, ducîndu-i véste bună, cum Dispot au murit şi au văzut cu ochii săi unde l-au îngropat şi cum ieste la Laschii jalnic pentru moartea lui Dispot. Crezîndu Alixandru vodă acéste cuvinte cu adevărat, cum au murit Dispot, cu mare dar au dăruit pre vestitoriul acelo şi bucurîndu-să că s-au mîntuit de vrăjmaşul său, au slobozit oştile pre acasă.

Cîndu au mersu al doilea rîndu Laschii cu Dispot cu oaste spre ţara Moldovei, asupra lui Alixandru vodă şi ş-au dat războiu la Verbiia, 7069 noemvrie 18

Albrihtu Laschii voevoda Siraschii, scoţîndu cuvîntu în toate laturile cum Dispot au murit şi înţelegîndu cum Alixandru vodă oştile sale le-au răşchirat, află vréme prin demînă ca să lovască fără véste de iznoavă asupra lui Alixandru vodă. Şi de sîrgu au trimis la porunşnici, cum mai curînd ca să să strîngă oastea toată la un loc. Unde dac-au a-/dunat oastea, s-au aflat de toată 12 000 de oameni. Şi décii au zis Laschii lui Dispot să să scoale din morţi, adecă să iasă de la taină, unde era închis. Şi de sîrgu mergîndu spre hraniţa Moldovei, făr'viste au trecut Nistrul. Unde înţelegîndu aşa degrabu socotitorii lui Alixandru vodă ce era la margine, de sîrgu au alergatu la domnu său, la Alixandru vodă, de i-au dat ştire cum Dispot îl împresoară fără véste şi au întrat în ţară. De care lucru cu adevăratu ştiind Alixandru vodă că Dispot au murit, n-au crezut, ci au învăţat să taie capul aceluia ce au adus această véste, dîndu-i vină că face spaimă ţării, că el ştie bine cum Dispot au murit. Însă nesăvîrşindu-să olăcarii viind unul după altul şi tot o véste spun, cum Dispot sosésţe, înţelegîndu aceasta Alixandru vodă, deşteptîndu-să ca dintr-un somnu, un lucru aşa degrabu neavîndu di ce să apuca, fiind oastea răşchirată cinesi pre acasă, au apucat puşcile cu vreo 1 500 de oameni, ce au putut strînge degrabu şi au ieşit înaintea lui Dispot, la Jijiia, la sat la Verbie. Şi au tocmit puşcile împotriva podului, ca să poată sprijini pre Dispot. Unde făcîndu năvală mare pedestraşii lui Laschii, au apucat puşcile şi le-au în-/torsu spre oastea lui Alixandru vodă. Unde împresurîndu pre moldovéni cu focul puşcilor şi din sineaţe cu gloanţile ce pica ca ploaia, de multe rane n-au mai putut suferi moldovénii, părăsindu pre domnu-său, pre Alixandru vodă, au dat dosul a fugi şi au rămas izbînda la Iéşi.

Iară Alixandru vodă, văzîndu-se golit şi părăsit de tot ajutoriul, au fugit în jos spre Huşi şi de acolo s-au dus la turci. Iar Laschii au tras la Suceava şi au aşizatu pre Dispot la scaun. Iară el nu după multă vréme s-au dus înapoi, lăsîndu lui Dispot oaste, joimiri şi némţi şi unguri, ca să-i fie de apărare, dincătro va avea nevoie, iară lui să-i întoarcă toată chieltuiala ce au făcut până l-au aşezat la domnie.

Pentru izvodul amînduror cronicarilor leşăşti şi de tocmeala lor

Pentru acestu Dispot vodă létopiseţul cest moldovenescu foarte pre scurtu scrie, iară cronicarii cei leşăşti spun mai deşchis şi de ajunsu, măcar din ceputul lui Dispot nu spun amîndoi într-un chip. Iar mai apoi tot să tocmescu, că cu această dată tot au fostu izbîndă la Dispot vodă, că au bătut pre A-/lixandru vodă şi au apucatu scaunul. Unde daca s-au aşezat la domnie, multe răotăţi făciia priste voia ţării, pre carile mai apoi nu l-au putut suferi boierii şi ţara, văzîndu de la dînsul atîta pedeapsă şi strîmbătate asupra lor, carile de-l vrea cruţa Dumnezeu îndelungu la domnie, nu vrea putea fi într-altu chip, ca să nu primenească légea şi să nu răsipască ţara.

Pentru aceia şi eu, văzînd că de aicea înainte să tocmesc scrisorile la povéste amînduror cronicarilor, am silit de am împreunat scrisorile lor la un loc; cronicarii aleg carele au scris.

Cînd s-au sfătuit Laschii ca să scoaţă pre Dispot vodă din domnie

De această povéste scrie cronicariul Marţin Paşcovschii, cum Albrihtu Laschii voevoda Siraschii, daca au aşezat pre Dispot vodă la domnie cu multă a sa chieltuială, s-au dus înapoi la Ţara Leşască lăsîndu cuvîntu lui Dispot vodă ca să-i trimiţă tot ce au chieltuit pentru dînsul, să-şi răscumpere satile şi ocinile carile zălojise pentru Dispot. Ci Dispot daca s-au văzut aşezat la domnie, nimica de aceasta nu grijiia, ci numai de a prădarea şi a face răotăţi în ţară, cele-şi făciia. Aşa întrîndu scîrba între dînşii, înţelegîndu Laschii de atîta asupréle şi strîmbătăţi ce face ţării şi lui nu-i plătéşte chieltuiala, gîndi ca să-l scoaţă din domnie./ De care lucru daca s-au adunat la seim, la Petricov cu Dumitraşco Vişnoveţschii, carile şi acela era om cu putére mare şi sfătuindu-să amîndoi, au tocmit Laschii ca să-l ducă la domnie şi să scoaţă pre Dispot. De care lucru încredinţîndu-să amîndoi, nu după multă vréme s-au rădicat Vişnoveţschii cu caste căzăceaşcă şi au venit la Nistru, aşteptîndu acolo şi pre Laschii, ca să margă asupra lui Dispot.

Cînd s-au sfătuit boierii ţării Moldovei să scoaţă pre Dispot vodă din domnie

Într-acéia vréme sfătuindu-să boierii ţării dimpreună cu episcopii, ce vor face cu acel răsipitor de légе, că nu numa că calcă obicéele ţării şi face şi jafuri, ce şi légea cu totul rămăsése de batjocură. De care lucru cu toţii, mai cu denadinsul sfătuindu-să cu Tomşa hatmanul, ca să scoată pre Dispot din domnie şi aşa jurară pre Tomşa carile era cu inimă mare, ca să fie el începătoru acestui lucru.

(SIMION DASCĂLUL)

Într-acéia vréme înțelegîndu boierii cum Dumitrașco Vișnovețschii au venit la Nistru cu oaste căzăcească și așteaptă pre Laschii, vrîndu să vie asupra lui Dispot vodă și s-au sfătuit/ cu toții și au ales ca să trimită la dînsul, să-l pohtească să vie la domnie și să nu zăbovească, nici să vie cu oaste multe, că pot ei cu țara să-i dea domniia fără oaste, nici să aștéapte pre Laschii, zicînd că de va veni Laschii, va fi slava lui, iară nu a lui Vișnovețschii. Văzîndu acéste cuvinte Vișnovețschii și adeverința boierilor de țară, au întrebat sfat de Pisatcenschii porușnicul său, cum va face, aștepta-va și pre Laschii au ba, că boierii cei de țară îl poftescu. Deci Pisatceschii negîndindu-să de vicleșug, văzîndu atîta adeverință de la boierii țării, i-au zis să nu aștépte pre Laschii, ci să margă la domnie, deaca îl poftescu boierii, să nu fie lauda lui Laschii, ci a lor. Ascultîndu acesta sfat Vișnovețschii s-au gătit cu vreo 500 de oameni, ca să vie spre țară.

Cîndu au prinsu de véste Dispot vodă că vine Vișnovețschii asupra lui

Scrie Bielschii cronicariul leșesc aceasta povéste:

Tomșa hatmanul vrîndu să amăgească pre Dispot vodă, să-i răschire oastea, ca să nu aibă cu ce să sprijini dispre vrăjmașii săi, arătîndu-să priietin, au spus lui Dispot vodă, cum Vișnovețschii să găteaște și vine asupra lui și au / sosit la Nistru și au chiematu întru ajutoriu și pre tătari și încă adăogea de zicea că tătarii stau gata la margine și vor să între în țară.

(SIMION DASCĂLUL)

Cîndu am trimis Dispot vodă la Vișnovețchi pentru pace

Scrie cronicarul leșescu Marțin Pașcovschii că deaca au înțeles Dispot vodă de venirea lui Vișnovețschii, știindu că dispre Laschii, de unde-i era toată nădéjdea, are scîrbă mare, pentru ce nu-i întorsése chieltuiala, socoti că de acolo nu să va putea ajutori, înțelegîndu că și Laschii va să fie cu Vișnovețschii asupra lui, neștiind nimica de vicleșugul boierilor săi, au trimis sol la Dumitrașco Vișnovețschii pentru pace, giuruindu-i 1 000 de cai și cîteva mii de boi, numai să facă pace și să să întoarcă înapoi. De care lucru întrebîndu Vișnovețschii sfat de Pisacenschii porușnicul său, de la carile pentru sfatul lui mai apoi i-au venit toată răotatea asupra capului lui, că vrînd

Vișnoveț̦schii să facă pace pre cuvîntul lui Dispot și să să întoarcă înapoi, iară Pisacenschii tot l-au îndemnat ca să margă, zicîndu că deaca îl pohtesc boierii și ț̦ara, mai bine să fie el stăpîn decît / aițul. Și așa Vișnoveț̦schii ascultîndu sfatul lui Pisatcenschii, nu făcu pace cu solii lui Dispot, ci s-au pornitu spre ț̦ară, unde mai apoi și capul ș-au pus.

Cîndu au trimis Dispot vodă să facă pace cu Laschii

Văzîndu Dispot vodă că dispre Vișnoveț̦schii nimica nu folosește, au trimiș iarăși la priietinul său, la Laschi, cu multă rugăminte, ca să-și întoarcă scîrba dispre dînsul și să nu-l lase la nevoia lui, ci să-i vie întru ajutor, să-l sprijinească dispre vrăjmașii săi și ce va fi pohta și chieltuiala lui, și de întăi și de apoi, toată să i-o întoarcă și încă și alte daruri multe i-au adeverit. Unde văzîndu Laschii rugămintea lui Dispot, fiindu și Laschii atuncea sosit la Nistru, la marginea ț̦ărîi, au chiematu pre toț̦i porușnicii săi și au cetit cartea lui Dispot înaintea lor a tuturora. De care lucru întrebînd sfat de dînșii: scoate-va pre Dispot din domnie, au sprijini-l-va dispre vrăjmașii săi? Înț̦elegîndu porușnicii acéstea cuvinte, văzînd că și Vișnoveț̦schii nu i-au aș̦teptatu, precum le era tocmeala, ci au întrat în ț̦ară, au sfătuit pre Laschii să nu lase pre Dispot la nevoie, / de vréme că mai nainte cu ajutoriul lui l-au aș̦ezat pre Dispot la domnie, zicîndu că de va ieși Dispot din domnie și chieltuiala lui Laschii va fi perită. Iară de va fi Dispot la domnie, tot ieste cu nădéjde că-i să va întoarce cheltuiala. De care lucru luundu Laschii acesta sfat, au purces ca să apere pre Dispot vodă. Unde au venit Laschii la ț̦ermurile Sirétiului cu patruspră-zéce mii de oameni.

Cîndu au viclenit Tomșa hatmanul pre domnu-său, Dispot vodă și oastea i-au răsipit

De această povéste
scrie Bielschii cronicariul leșescu

Într-acéia vréme înț̦elegîndu Tomșa hatmanul cum Vișnoveț̦schi au întrat în ț̦ară, află vréme ca să viclenească pre domnu-său, Dispot vodă, și mérse de-i spuse de venirea lui Vișnoveț̦schii, zicîndu că au chiemat și pre tătari într-ajutoriu și au întratu în ț̦ară. Așa spăimîntîndu-l cu acéstea cuvinte, au poftit să-i dea lefecii lui ce avea, că era némț̦i, unguri, léși și oameni streini, ca să iasă cu dînșii împotriva tătarilor, zicîndu că de va putea opri tătarii, să va întoarce de sîrgu înapoi și pre Vișnoveț̦schii pre lesne va sprijini, că pănă la acéia vréme să va strînge și ț̦ara și pre

Bielschi şi Marţin Paşcovschii amîndoi cronicarii leşăşti scriu/

Aşteptînd Tomşa pre Vişnoveţschii cu oaste tocmită la pod, la Vercican, iată au sosit şi Vişnoveţschii cu cazacii săi. Ci Vişnoveţschii nu veniia ca la un războiu, ci ca la o domniie deşartă de stăpîni, cu puţini şi încă el fiind bolnav de sănătate. Şi acoperindu-i negura deodată, Tomşa cu oastea sa cea tocmită făr véste i-au lovit, de i-au spart şi i-au răsipit. Şi pe mulţi i-au prinsu vii, unora le-au tăiat urechile şi i-au slobozit, pre alţii dimpreună cu domnu său, Dumitraşco Vişnoveţschii, i-au trimis la împărăţie. Că Vişnoveţschii neavînd nădéjde de o poticală ca acéia şi fiind negata, lovindu-i Tomşa fără véste, pierdu Vişnoveţschii războiul şi au dát dosul a fugi. Şi văzîndu că nu va scăpa, că era slabu de boală, au întrat într-o căpiţă de fîn, la un sat la Botăşani. Viindu un popă la fîn, să-l încarce, l-au aflat ascunsu şi l-au dus la Tomşa, de l-au închinatu. Mai apoi precum s-au pomenitu mai sus, l-au trimis la împărăţie dimpreună cu cumnatu-său, Pisatcenschii, de i-au închinat.

De moartea lui Dumitraşco Vişnoveţschii

Aducîndu oamenii Tomşii pe Dumitraşco Vişnoveţschii şi pre cumnatu-său Pisatcenschii la împărăţie, au dat preste oamenii lui Alixandru vodă, carii veniia să ia / ţara cu cărţile împăratului. Că împăratul auzindu de atîtea amestecături ce să fac în ţară şi să scoală unul preste altul, nu suferi, ci déde domniia iarăşi lui Alixandru vodă Lăpuşneanul şi scaunul cel dintăi. Aşa daca timpinară ducîndu pre Dumitraşco şi pre Pisacenschii la Ţarigrad, îi luară din mîinile oamenilor Tomşii şi-i trimiseră de i-au închinat de la Alexandru vodă, zicîndu că ţara pohtéşte pre dînsul şi în nădéjdea lui au făcut slujba împăratului. Iară împăratul pre Vişnoveţschii şi pre Pisacenschii i-au pus în cîrlige dinspre Galata[1] şi acolo au trăit vii, pănă a treia zi, cu multe sudălmi şi ocări spre Mehmet. Mai apoi turcii, ca într-o proşcă săgita într-înşii, de-i umplea de săgeţi şi aşa s-au sfîrşit viiaţa lor.

[1] Galata, cartier în Constantinopol.

Cîndu au mersu Ştefan vodă Tomşa asupra domnului său, Dispot vodă

Ştefan vodă Tomşa, după izbîndă cu noroc ce au bătut pre Vişnoveţschii, de iznoavă s-au întorsu spre Suceava. Şi strîngîndu ţara, au încunjurat cetatea unde era închis Dispot vodă şi au apropiiat puşcile, de o bătiia. Într-acéia multă gîlceavă şi hreamăt să auziia dinlontru, că Dispot prepuind de viclenie pe căpitanul pedestraşilor, anume. Dervici Pătru, că s-au/ajuns u cu Tomşa şi va să-i deà cetatea au scos sabiia şi l-au omorît. Într-acéia slujitorii văzîndu năpastea şi moartea căpitanului lor, mare zarvă făcură şi întăi să ispitiia să omoară pre Dispot vodă, apoi să sfătuiră că vor zice că nu pentru căpitanul l-au omorît, ce au viclenit pre domnu-său şi s-au lăcomit de au luat bani de la Tomşa vodă. Şi aşa rupseră sfat ca să trimiţă să le jure Tomşa să fie ei slobozi, iară ei să-i deschiză cetatea şi să hălăduiască ei şi de nume de viclenie să să curăţască. Aşa luundu adeverinţă de la Tomşa, au deschis cetatea.

De moartea lui Dispot vodă criticul

Dispot vodă, dacă văzu că l-au viclenitu toţi boierii şi l-au părăsit toţi slujitorii şi ţara s-au rădicat asupra lui şi ajutoriu de unde avea nădéjde, de la priietinul său, de la Laschii, nu-i vine, aşa văzîndu perirea lui sositä la capul său, îmbrăcatu domnéşte au ieşit afară din cetate, mai sus de Suceava, la Aréni, unde era ţara adunată şi să închină Tomşii. Iară Tomşa cu multe cuvinte l-au mustrat, aducîndu-i aminte de multe lucruri fărădelége ce făciia, că nu numai ţara pustiieşte şi bisericile dizbrăca, ce şi de légе îşi rîdea. Cu acéstea cuvinte mustrîndu-l Tomşa, l-au lovit cu buzdu-/ganul şi décii toată oastea s-au lăsat la dînsul, unde acoperindu-l mulţimea, cu multe rane i-au pătruns trupul. Şi aşa au fost sfîrşitul lui Dispot vodă, după ce au domnitu trei ani, noemvrie. Décii s-au lăsat în pedestrime, de i-au tăiat şi i-au snopit, unora le-au tăiat urechile şi nasurile.

Cîndu au trimis Ştefan vodă Tomşa la Laschii voevoda Siraschii să să întoarcă înapoi. Marţia Paşcovschie cronicariul scrie.

Într-acéia vréme cînd au perit Dispot vodă la Suceava, iată sosise şi Albrihtu Laschi voevoda Siraschi la ţermurile Sirétiului, carile veniia întru ajutoriu lui Dispot vodă cu 14 000 de oameni, ci nimica nu i-au folosit, că cumu-ş sîntu şi léşii de să gătează princet, pănă a veni Laschi să apere pre Dispot vodă, iară Tomşa au înşelat pre Dispot vodă, de i-au împărţit oastea şi i-au omorît némţii şi décii au bătut pre Vişnoveţschi, mai apoi au omorît şi pre Dispot. Décii înţelegîndu Tomşa de venirea lui Laschi, au prinsu pre căpitanul némţilor celor pedestri, de i-au tăiat nasul şi urechile şi l-au dezbrăcat de haine şi l-au trimis la Laschi, să-i spuie că au perit Dispot vodă, iar el de va mai veni,/ cum au păţit Vişnoveţschi, aşa va păţi şi el şi cum au păţit oamenii lui Dispot, aşa vor păţi oamenii lui, că ţara-nu ieste fără cap, cumu-i pare lui. Iar de-i ieste voia să-i fie oamenii fără nas şi fără urechi, cumu-i acel neamţu, el să vie. Acéstea toate daca le-au spus neamţul lui Laschi, au întrebat sfat de porunicii săi, cum va face. Ci porúşnicii i-au zis lui că, daca au perit Dispot vodă, pentru carile mergea ei să-l apere, şi chieltuiala lui Laschi au perit: „N-avem noi ce căuta, să umblăm pe la Suceava, ci să ne întoarcem înapoi". Însă nu-şi putură afla cale curată să să întoarcă, pre urmă pre unde venise să temea de vicleşug, să nu le iasă înainte oamenii Tomşii, să paţă mai rău decîtu Vişnoveţschii. Pre la Codrul Cozminului să temea să treacă de ţărani, înţelegîndu de dînşii, să nu săciuiască pădurea asupra lor, să paţă mai rău decît Albert craiu. Mai apoi ş-au aflatu cale, să să întoarcă pre urmă, pre unde au venit. Socotiră de vor şi ieşi vrăjmaşii lor înainte, să vor apăra din sinéţe şi să vor sprijini din arme şi vor hălădui. Carii daca s-au întorsu înapoi, pre multe locuri le făcea ţăranii năvală cu îmblăcie şi cu coase. Ci nimica nu le-au stricat, întregi au hălăduit în ţara sa, numai unul dintr-înşii au perit. Această / dobîndă au făcut Laschi de la Dispot vodă, pentru mult bine ce-i făcuse şi-l aşezase la domnie.

A doa domnie a lui Alixandru vodă Lăpuşneanul, carile apoi au tăiat 47 de boieri, 7072

Într-acéia vréme înţelegîndu sultan Suleiman împăratul turcescu de atîta amestecături ce să fac în ţara Moldovei şi să scoală unii spre alţii, nu suferi, ci déde domniia iarăşi lui Alixandru vodă Lăpuşneanul. Iară Ştefan vodă, daca omorî pre Dispot vodă la Suceava şi

bătu pre Mircea vodă la Milcov, să întoarse la Iași și gătind ca să trimiță boieri și oameni de țară la împăratul, să-i ceaie steag, veniră-i olăcarii de-i déde de domniie véste, cum ieste dată lui Alixandru vodă și el au venit la Brăila și să gătește ca să între în țară. Înțelegîndu de aceasta, Ștefan Tomșa vodă să sfătui cu boierii săi ce vor face și aflară ca să trimiță să margă la Alixandru vodă oameni juraţi de la țară, să-i spuie că țara nu-l va, nici-l iubescu și de acolo să treacă la împărăție și până nu le va veni răspunsul, să nu-l lase pre Alixandru vodă ca să între în țară./

Deaca au mersu solii Tomșii și-i i-au spus, zic să le fie zis Alixandru vodă: „De ce nu mă vor, eu îi voiu pre ei și de nu mă iubescu, eu îi iubescu pre dînșii și tot voiu mérge, ori cu voie, ori fără voie". Décii pre soli i-au oprit și au trimis hochimurile împăratului la tătari, de au acoperit țara ca un roiu, prădîndu și arzîndu. De altă parte el au întrat cu turcii și cu oastea ce au avut lîngă sine. Văzîndu Tomșa vodă că împotriva acei puteri nu va putea sta, cu sfétnicii săi, cu Moțoc vornicul și Véveriță postélnicul și cu Spanciog spătar, au trecut în Țara Leșască și s-au așezat la Liov, după ce au domnitu 5 săptămîni.

După ce s-au așezat Alixandru vodă al doilea rîndu la scaun și de moartea lui Ștefan vodă Tomșa

Alixandru vodă Lăpușneanul daca au dobîndit scaunul său la Iași și s-au așezat al doilea rînd la domnie, scos-au ceaușu împărătescu pre un turc mare, de au trimis cu pîră la craiul leșescu, pohtindu pre viclénii săi, pre Tomșa și pre soțiile lui. Craiul pentru pacea ce avea cu turcul, a doa-/o și pentru multă pîră ce-l părîia léșii pentru moartea lui Vișnovețschi și pentru sluțiia a mulți ce făcuse, au trimis pre sluga sa, pre Crasițschii la Liov, de i-au tăiatu capul Tomșii și lui Moțoc vornicul și lui Spanciog spătariul și lui Véveriță postélnicul, pre carii i-au îngropat afară din tîrgu, la mănăstirea lui sfeti Onofrie. Și așa au fost sfîrșitul Tomșii.

Cîndu au omorît Alixandru vodă 47 de boieri

Alexandru vodă daca s-au curățit de toată grijă denafară și au adus pre doamna sa Roxanda și pre fii săi din Țara Muntenească, au vrut să să curățască și de vrăjmașii săi cei din casă, pre carii prepusése el că pentru vicleșugul lor au fost scos din domnie ș-au învățatu cu taină într-o zi lefecii săi, pe carii au avut streini, de i-au supus în curte cea domnească, în Iași. Și i-au chiematu pre obicéiul boierilor la curte, carii făr nici o grijă și de primejdie ca acéia negîndindu-să, daca au întrat în curte, slujitorii, după învățătură ce au avut, închis-au poarta și ca niște lupi într-o turmă făr' de nici un păstor, au întrat într-înșii, de-i snopiia și-i junghiia, nu numai boierii, ce și slujitorii. / Nici alegea pre cei vinovați, ci unul ca altul îi punea suptu sabie, cădea mulțime, dipre zăbréle săriia afară, de-și frîngiia picioarele. Și au perit atuncea 47 de boieri, fără altă curte, ce nu s-au băgat în samă. Și așa după atîta nedumnezeire, îi păriia că ș-au răscumpărat inima.

Nacazanie, adecă învățătură și certare celor mari și putérnici

Pre Moldova ieste acest obicéiu de pier făr' de număr, făr' de judecată, făr' de leac de vină, însăș păraște, însăși umple légea și de acesta noroc Moldova nu scapă, că mai mulți sîntu de le ieste drag a vărsa sînge nevinovat. Apoi zicu și dau vina lăcuitorilor că sîntu vicléni. Dară cui nu ieste urît a muri, cine n-ar pofti să viețuiască? Place-le lor viața, alții încă nu o ar lepăda; crezu, mai bine pentru dragostea decît de frică să-i slujască. Iani, de s-ar învăța cei mari de pre niște muște fără minte, cumu-ș țin domniia cum ieste albina, că toate-și apără cășcioara și hrana lor cu acile și cu veninul său. Iară domnul lor, ce să chiiamă matca, pre niminea nu vatămă, ci toate de învățătura ei ascultă. Mai bine ar fi pentru blîndéțe să-l as-/culte și să-l iubască și cu dragoste să-i slujască, decît de frică și de groază să i se pléce. Că cela ce-i ieste voia să să teamă atîta norod di un

om, trebuieşte şi el să să teamă de toţi, că tot vărsătoriul de sînge de frică face să-i ia spaima şi să să teamă toţi de dînsul, ci ar putea face cu blîndeţe. Ci de acéstea destulu-i

Cînd au răsipit Alexandru vodă cetăţile din ţara Moldovei

Alixandru vodă vrîndu să între în voia turcilor, precum să făgăduisă înaintea împăratului că va răsipi toate citătile din ţara Moldovei, numai să-i dea domniia, văzîndu împăratul atîta amestecături ce să făcea în ţară, gîndi ca să slăbască ţara din temelie, să nu să afle apărături şi lăsă cuvîntu că cine va răsipi cetăţile din ţara Moldovei, aceluia va da domniia. Deci Alixandru vodă făcîndu pre cuvîntul împăratului, umplîndu toate cetăţile de lémne, le-au aprinsu de au arsu şi s-au răsipit, numai Hotinul l-au lăsat, ca să fie apărătură dispre leaşi.

Învăţătură şi certare

De acesta lucru cunoaştem că nici un bine nu au făcut / ţării, că vasul cel fără de fund, măcară cîtă apă ai turna într-însul, nu-l mai poţi umplea, aşa şi turcul, de ce dai mai mult, de acéia îţi face mai multă nevoie, că el darul îl scrie obicină, mai apoi de n-ai vrea să-i dai, numai ce-ţi caută ca să-i dai.

Vă leato 7073 septevrie 23, Theofan ucénicul lui Macarie, ce era din tinérete episcop, l-au pus Alixandru vodă mitropolit la Suceava.

7074 iunie, într-acest an s-au rădicat din Ţara Ungurească asupra lui Alixandru vodă un Ştefan pe poreclă Mîzgă cu mulţi haiduci de s-au fost făcînd os de domnu, strîngîndu şi păstori şi altă adunătură, au întrat în ţară smomindu pe oameni, ca să i se închine şi să-l ducă la domnie. Ci Alixandru vodă daca au înţeles, au trimis împotriva lui slujitorii săi, carii l-au timpinat mai din sus de Cetate Neamţului şi dîndu-i războiu, l-au bătut şi oamenii i-au răsipit, iară pre carii i-au prinsu vii, le-au tăiat nasul şi urechile, iară el au scăpat prin munţi, pedestru.

De moartea lui Suleiman împăratul turcescu, 7075 septevrie 26

Suleiman împăratul turcescu s-au rădicat cu mulţime / de oaste şi s-au dus asupra némţilor în anii 7075, iar de la Hristos 1567 şi multă pradă au făcut. Mai apoi fiind acolo apucat de boală, au murit, după ce au împărăţit 44 de ani.

(AXINTE URICARIUL)

Iară la hronograful grecescu scrie că au împărăţit 47 de ani şi ieste mai de crezut.

Şi după moartea lui au stătut împărat fiiu său sultan Selim.

De moartea lui Alixandru vodă Lăpuşneanul, 7076

Alixandru vodă căzu în boală grea şi-ş cunoscu moartea şi chiemă episcopii şi boierii şi toată curtea, de i-au învăţat înaintea morţii şi le-au arătat moşan pre fiiu-său Bogdan vodă, ca să-l puie pre urma lui la domnie. Iar el, daca au umplut treisprăzéce ani i pol a domniei sale, şi cei dintăi şi cei de apoi, au răposat.

Zic unii că şi moartea lui Alixandru vodă au fost cu înşălăciune, că el mai nainte de moartea lui, văzîndu-să în boală grea ce zăcuse şi neavîndu nădéjde de a mai fi rea viu, au lăsat cuvîntu episcopilor şi boierilor, de-l vor vedea că ieste spre moarte, iară ei să-l călugărească. Décii văzîndu-l ei leşinîndu şi mai multu mort decît viu, după cuvîn-/tul lui, l-au călugărit şi i-au pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit şi s-au văzut călugăr, zic să fie zis că de să va scula, va popi şi el pre unii. Mai apoi episcopii şi boierii înţelegîndu acestu cuvîntu şi mai cu denadinsul Roxanda, doamnă-sa, temîndu-să de un cuvîntu ca acesta, carile era de a-l şi créderea, ştiind cîtă groază şi moarte făcusă mai nainte în boierii săi, temîndu-să doamnă-sa să nu pată

mai rău decîtu alţii, l-au otrăvit şi au murit. Şi cu cinste l-au îngropatu în mănăstirea sa, Slatina, ce ieste de dînsul zidită.

Acestu Alixandru vodă, zic cum că au fost scoţîndu ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia lui.

De domniia lui Bogdan vodă ficiorul lui Alixandru vodă Lăpuşnéanul, 7076 mart

După moartea lui Alixandru vodă, fiind cocon brudiu Bogdan vodă, de 15 ani, cu toţii l-au rădicat domn. Lucrurile ţării le otcîrmuia mumă-sa, Roxanda, că era o fă-/mée destoinică, înţeleaptă, cu dumnezeire, milostivă şi la toate bunătăţile plecată. Şi au domnit cu fiiu-său dimpreună, doi ani şi noao luni şi asuprind-o boala, au mersu şi ia pre urma moşilor săi, în anii 7078 noemvrie 12, şi s-au îngropat în mănăstirea Slatinii, unde şi domnu-său Alixandru vodă.

Cîndu au clevetit pre Bogdan vodă vrăjmaşii săi la împărăţie, de l-au mazilit împăratul

Daca muri Roxanda doamna lui Alixandru vodă şi rămasă domniia pre fiu-său Bogdan vodă singur, el cumu-ş era blîndu şi cucérnic aşa tuturora arăta direptate, de se vedea că nimica nu s-au dipărtat de obiceiul tătîne-său. Nici de carte era prost, la călărie sprinten, cu sulița la halca nu prea lesne vrea avea protivnic, a săgita din arc tare nu putea fi mai bine. Numai ce era mai di treabă domnii lipsiia, că nu cerca bătrînii la sfat, ci de la acei tineri din casă lua învăţătură, iubiia glumile şi măscăriile şi jocurile copilăreşti. Mai apoi lipi de sine léşi de-i era şi de sfat şi de a bate halcao cu sulița, răsipind avérea domnească. Deprinzîndu/ den zi în zi aşa, năpusti trebile ţării, că pre cît îl iubiia întăi, pre atîta îl urîsă apoi. Mai pre urmă acéste lucruri cu hulă trăgîndu-să la urechile vrăjmaşilor la împărăţie, nu cum era, ci mai pre sus le adăogea. Întrîndu în urechile sfétnicilor împărăteşti, aflîndu vréme şi ei să-şi umple pungile, dat-au ştire împăratului. De care lucru mai cu deadinsul daca au

înțeles împăratul de niște cuvinte ca acéstea, au socotit să-l scoată și au trimis la Rodos, de au adus pre Ion vodă, carile era de minte ascuțit, de cuvîntu gata și să vediia că-i harnic, nu numai de domnie, ce și altor țări să fie cap mai mare.

De domniia lui Ion vodă, ce-i zic Armeanul, carile mai apoi turcii l-au rupt cu doao cămile, 7078

Acest Ion vodă unii zic că au fost ficior de armean, alții zic că au fost ficior unui Ștefan vodă.

(AXINTE URICARIUL)

Așa să află el scris la uricile lui.

(SIMION DASCĂLUL)

Iară Marțin Pașcovschii cronicariul leșescu scrie că au fost acest Ion Vodă / din Mazoviia, din Țara Leșească.

Iar cu adevărat nu să știe, nici-l arată al cui ficior ieste. Într-acéia vréme, Selim împăratul, ficiorul lui Suleiman împăratul turcescu, înțelegîndu de Bogdan vodă că s-au împrietenit cu léșii și va să-și mărite surorile dupre léși și el încă va să ia fată de leah, socoti să nu să cumva lépede dispre dînsul și să să lipască spre acéia parte și să închine țara, mai apoi să nu aibă mai multă gîlceavă cu léșii. Ci mai cu deadinsul socoti să mazilească pre Bogdan vodă și au trimis de au adus pre Ioan vodă de la Rodos și i-au dat domniia la Moldova.

Carile daca au luat steag de la împărăție, au purces spre țară cu oaste turcească. Iar Bogdan vodă, daca au înțeles de venirea lui Ion vodă, îndată au trimis la boieri în Țara Leșască, pre care și-i făcusă priietini, ca să-i trimiță oaste, să nu lase pre vrăjmașul său să între în țară. Și de nu vrea fi pripit și Ioan vodă cu oastea turcească și tătărască, nu pre lesne, s-ar fi așăzat la domnie că pănă a veni ajutoriul leșescu, Ioan vodă au căzut cu oaste în țară. Iar Bogdan

vodă văzîndu că-l împresoară vrăjmașul său, i-au dat cale și s-au dus la Hotin.

Iară Ion vodă pre postul cel mare au venit în Iași/ și au șăzut în scaun în luna lui martie, în anii 7080. Și arătîndu-să groaznic ca să-i ia spaima toți, nu de alta să apuca, ci de cazne groaznice și vărsări de sînge și tăie pre Ionașco Zbiera în zioa de Paște și multe cazne făciia.

Războiul lui Ion vodă cu Bogdan vodă

Ion vodă știind pre Bogdan vodă la Hotin că nu doarme, ci strînge oaste împotriva lui strîns-au și el țara și oaste turcească încă avea. Iar Bogdan vodă au tras ajutoriu în Țara Lésască, că mulți priieteni avea, că și cumnați își făcusă, că o soră o dideasă după Panevschii, alta o toemisă după Zborovschii și el încă toemisă să ia fata lui Tarło de nu ar hi schimbatu-să norocul. Și așa dacă au dobînditu la vreo 2 000 de léși și Mielițschii hatmanul venise cu capul său de era oastea pre mîna lui și Sinavschii voevod rusescu și alții, ș-au trimis de au întrat în țară și s-au lăsat spre Prut. De acolo au trimis de au adus pușcile de la Hotin și s-au pogorît la Ștefănești. Acolo au prinsu de véste că și straja lui Ion vodă nu ieste departe și au/trimis o samă de dînșii înainte să vază, carii au dat la Prut spre moldovéni. Ei după învățătură ce au avut, războiu n-au dat, ci au trecut Prutul pre de céia parte și s-au lăsat în jos, de mergea moldovénii pe de ceasta parte de Prut, léșii pe de céia parte. A doao zi de harțu s-au ispitit. Ce moldovénii tot s-au dat înapoi spre temeiu, unde era cu turcii la un loc strînși. Și apropiindu-să spre Iași, s-au arătat oastea toată a lui Ion vodă și era vréme atuncea joi după Rusalii. Văzîndu Mielițschii hatmanul atîta mulțime de oaste nainte, să făciia într-o zi a cerca vadul la Prut, să treacă spre oastea lui Ion vodă. Și daca au înserat, s-au întorsu înapoi. A doao zi, daca au dat moldovénii că léșii au dat dos a fugi, s-au lăsat după dînșii a-i goni. Și daca i-au ajunsu, în multe locuri s-au bătut și mulți au perit de îmbe părțile și din moldovéni și din léși. Iară a-i răsipi nu i-au putut. Mai apoi cu toată nevoința au silit să-i spargă și nu i-au putut, nici la trăcătoare nici la Nistru suptu cetate nimica nu le-au putut strica, că cetatea fiind pre mîna lor,

pre dînșii îi rășchira iară pre sine să apăra. Acoio/ le venise lésilor într-ajutor Iazlovețschii hatmanul cu 800 de oameni ci i-au întîmpinat la trecătoare. Ci văzîndu că nu le-au slujit norocul s-au lăsat atuncea ca să să gătească mai bine pre altă dată. Ci Bogdan vodă, bolnăvind de ochi de nu gîndiia de domnie, ci de nevoia sa, sau tras la Moscu, unde și moarte i s-au prilejit acolo. Toată domniia a lui Bogdan vodă au fost un an și trei luni, fără cît au mai domnit și cu mumă-sa, doamna Roxanda.

. . . . . .

Cîndu s-au așezat Ion vodă la scaun

Ion vodă după izbîndă cu noroc ce goni pre vrăjmașii săi din țară, să așeză la domnie, carele dintăi la toate era pre voia țării, iară mai apoi pre toți i-au covîrșit cu vrăjmășiia lui și cu morți groaznice ce făciia. Și vrîndu să ia agonisita tuturora, nu cu alt meșteșug, ci cu vărsare de sînge și din zi în zi izvodiia féliuri de munci noao./ Băgat-au în foc de viu pre vlădica Gheorghie, de au arsu, dîndu-i vină de sodomie, auzind că are strînsură de avuție. Mitropolitul Theofan n-ar fi ieșit întreg de dînsul, de nu ar fi fugit prin munți de groaza lui. Temnițile pline de călugări. Și îngropă de vii pre Véveriță și pre popa Cozma și pre Molodețu călugărul, iar din boieri și din cei de cinste sabiia lui nu mai știia și cu toate féliurile de morți îi omoriia. Și așa socotiia că niminea n-au fostu mai destoinic decît dînsul. De lége își rîdiia, că în postul cel mare s-au însurat și alte călcături de lége multe făciia.

Cîndu au venit véste lui Ion vodă că l-au mazilit împăratul și au dat domniia lui Pătru vodă Șchiopul și cînd s-au sfătuit și Ion vodă cu țara să să rădice asupra turcilor, 7081

Într-acéle belituri și morți groaznice fără dumnezeire ce făciia Ion vodă în domniia sa și nimica nu-și aducea aminte, cum va veni la cea de apoi, iată i-au venit véste că l-au mazilit împăratul și domniia ieste dată lui Pătru

vodă Șchiiopul. Acest Pătru vodă era din Țara Muntenească, ficior Mircii vodă și nepot de soră Mihnii vodă./

Ion vodă daca se văzu înstreinat de mila stăpînu-său, împăratului turcescu, gîndi ca să ție țara cu sabiia și de sîrgu trimisă la cazaci, de i-au poftitu să vie cu leafă într-ajutor.

Și strîngîndu țara, cătră carei să ruga cu multe cuvinte blînde, ca să le poată întoarce inimile spre dînsul și arăta nesațiul turcescu și lăcomiia lor (că a lui nu o vedea), zicîndu că turcii toate schimburile le fac pentru mîzda, de-i îngreuiază ca să-i sărăcească și să-i slăbască. Și le arăta cum poate de lesne să dipărteze mîna turcului de pe dînșii, de vor vrea și ei, că pre țéși îi are spre sine plecați, cazacii s-au făgăduit că cît le va da știre, vor venii, la carii au trimis, cărora nu le pot sta înainte niciodată turcii, ci numai țara îi lipsește că de să vor pleca și ei să fie întru una, nici oaste nu vor trimite, ci vor face țării pre voie. Iară dispre sine, să nu-l știe ca pre un vrăjmașu, ci ca pre un părinte să-l ție, iară de au făcut cuiva și înaljosul, tot pentru turci au făcut, să le între în voie și să-i umple și nu i-au putut sătura. De care lucru, pre cît l-au cunoscut de rău, să-l cunoască mai mult spre folosul lor. Așa Ion vodă umplîndu pre toți cu nădéjde, cu glas mare/ strigară că lîngă dînsul vor peri, cum s-au și tîmplat.

Cîndu s-au gătit Ion vodă cu oaste să iasă înaintea turcilor

Ion vodă daca au luat credința țării, să gătiia de război, și în toată țara trimisă în grab, să iasă toți la oaste. Trimisă și la Henric craiul leșăscu, pohtindu-l să-i dea oaste într-ajutor, ci de acolo nu s-au folosit. Craiul s-au mîntuit cum că cu turcul are legătură țara lor, mai mult de 100 de ani și stă neclătită. Iară cazacii, cumu-și sîntu ei gata de a să amestecarea la toate, neîntrebîndu, s-au strînsu 1 200 de oameni și au venit și la Ion vodă. Pre carii văzîndu-i Ion vodă, nu într-alt chip, ci ca cînd ar fi văzut îngerul din cer cu véste bună și de izbîndă pogorît și cu multe daruri pe capitile, cine era, i-au dăruit.

Cîndu au bătut straja lui Ion vodă pre straja lui Pătru vodă şi a lui Alixandru vodă

Ion vodă daca ş-au strînsu oastea toată şi s-au bulucit la un loc toţi iată i-au venit véste cum Pătru vodă şi cu Alixandru vodă au întrat în ţară cu mulţi oameni şi de la Ţara Ungurească şi munténii şi turcii. Aşa au ales Ion vodă cap dintre / cazaci pre Sfirciovschii cu cîţiva cazaci şi cu o samă de oaste de ţară cu Dumbravă vornicul şi i-au trimis înainte, de strajă, să vază cu ochii. Şi el cu altă oaste au purces după dînşii. Iar Sfirciovschi şi cu Dumbravă vornicul cu acea samă de oameni au nemerit 400 de oameni, straja lui Pătru vodă şi fără véste i-au încunjurat şi i-au prinsu pe toţi.

Războiul dintăi cîndu au bătut Ion vodă pe Pătru vodă Şchiopul

Sfirciovschii şi cu Dumbravă vornicul, daca au biruit acea strajă şi au prinsu de véste cum Pătru vodă nimica nu ştie de oastea lui Ion vodă, îndată au răpezit oameni de ţară, să dea ştire lui Ion vodă, să sîrguiască să-i lovească fără véste, că are vréme, de-i ieste voia să-i bată. Şi i-au dat de ştire cum ieste oaste foarte multă. Înţelegîndu aceasta Ion vodă, cum au putut mai tare au sîrguit. Şi daca s-au împreunat toţi, împărţindu-să în trei polcuri, i-au lovit cîndu ei dormiia fără grijă. Aşa nimini de nimica nu să putea apuca, fiind dezbrăcaţi şi fără cai, căci caii le era slobozi la păjune în nădéjdea strejii. Aşa împresurîndu-i fără véste şi multă moarte făcînd într-înşii, birui Ion vodă./ Iară domnii amîndoi de-abiia au scăpat, lăsînd tot în tabără şi au hălăduit numai cu trupurile la Brăila.

Cîndu au prădat Ion vodă Ţara Muntenească şi au pus acolo domnu pre Vintilă vodă

Ion vodă daca au bătut pre Pătru vodă Şchiopul şi pe Alixandru vodă, s-au lăsat în goană după dînşii şi au slobozit oastea în pradă, de au jăcuit Ţara Muntenească mai mult di jumătate. Şi puse domnu în Ţara Muntenească pre Vintilă vodă şi el s-au întorsu înapoi.

Cîndu au arsu tîrgul Brăila Ion vodă

Daca s-au întorsu oastea lui Ion vodă din pradă de la Ţara Muntenească, apucatu-s-au de Brăila de au ars tîrgul cu totul, numai cetatea au rămas. Şi gătindu-să ca să bată cetatea, să o ia, ci nu-i era greu a o lua, de nu-i vrea fi venit veste dindărăt, cum tătarii au întrat în ţară. Ci lăsîndu céle streine, s-au întorsu la alte sale, ca să le apere.

Al doilea războiu, cîndu au bătut Ion vodă pre oastea turcească şi tătărască

Înţelegîndu Ion vodă că turcii şi tătarii de iznoavă s-au rădicat asupra lui, îndată au răpezit, cum mai degrab' să să bulucească oastea di pre unde au fost răschirată,/ dîndu-le ştire că turcii de pre la cetăţi şi tătarii din Bugeac să strînsése. Pre carii daca i-au lovit Ion vodă cu oastea sa şi pre aceia pre lesne i-au spart.

Cîndu au arsu Ion vodă Tighinea şi Cetatea Albă

Ion vodă văzîndu atîta supărare dispre turci, umplîndu-să de mînie, cu foc au arsu Tighina şi Cetatea Albă şi multă pradă au făcut şi mulţi robi şi plean au scos. Décii Ion vodă curăţindu-să de vrăjmaşii săi, au dat ţărîi puţinea odihnă să să răsufle. Iar cazacii nu să leniia, ci cîmpii Bugeacului pururea cerca şi multă pradă făciia.

Al treilea războiu cîndu au bătut oastea lui Ion vodă pre o samă de oaste turcească

Călcîndu cazacii cîmpii Bugeacului şi multă pradă făcîndu, au dat spre o samă de oaste turcească, ce să strînsése şi mergea să lovească pre Ioan vodă fără véste. Şi de sîrgu au trimis cazacii la Ion vodă, de au cerşut să le trimiţă ajutoriu, ca să dea război acelor turci. Şi daca le-au

trimis, pre lesne i-au biruit şi i-au răsipit cu ajutoriul prospăt. Că până a veni ajutoriul de la Ion vodă aproape au fostu cazacii să piarză războiul de mulţimea turcilor. Ci apoi moldovénii proaspeţi şi odihniţi, dîndu războiu vitejaşte,/ pre lesne i-au spart.

Al patrulea războiu cîndu s-au bătut Ion vodă cu turcii la Cahul, unde i s-au prilejit moarte, şi groaznică, nu ca altor creştini, 7082, iunie

Auzind împăratul turcescu, sultan Selim, de semeţiia lui Ion vodă şi cîtă pagubă i-au făcut, au gîndit ca să stropşească toată ţara Moldovei şi pre hainul său, pre Ion vodă, să-l prinză. Şi degrabu trimisă în toate părţile, la toţi sangeagii, să să gătească de oaste şi să treacă Dunărea asupra lui Ion vodă. Iară Ion vodă daca au înţeles, cu oastea sa, cu toată, s-au pornit şi au supus oastea sa suptu Tighinea şi au trimis o samă de oaste cu Ieremiia pîrcălabul de Hotin, ca să apere trecătoarea turcilor, să nu treacă Dunărea. Ci nevoie ieste a opri cei puţin pe cei mulţi şi cei slabi pre acei tari, că trecîndu întăi puşcile cu inicérii şi cu pedestrimea, să apere vasile, aciiaşi şi oastea toată au sosit. Văzîndu Ieremiia pîrcălabul că nu-i poate opri s-au întorsu şi de sîrgu au dat ştire lui Ion vodă. Ci Ion vodă altă zăbavă n-au făcut, ci îndată au purces spre oastea turcească. Însă întăi au trimis pre Sfirciovschii cu o samă de cazaci şi cu 6 000 de oameni de ţară, să poată/ prinde limbă. Şi fără zăbavă au dat pre oastea turcească, unde nu era mai puţini decît oastea moldovenească şi dîndu-i războiu, au fugit turcii. Nici altă limbă n-au putut prinde, fără numai un turc rău rănit, de n-au putut nimica dintr-însul să înţeleagă Décii sîngur Ion vodă cu vro 600 de oameni s-au lipit la baltă, la Cahul, unde era oastea turcească şi s-au suit într-un piscu de deal, să poată cunoaşte cîtă samă de oaste va fi de cea turcească, ci nimica n-au cunoscut, că oastea era pre văi, de nu să vedea, numai străjile în patru locuri au văzut. Şi décii s-au întorsu Ion vodă la tabără.

Şi acolo o samă de boieri cei mari, anume vornicul Murgul cel mare şi Bilăi vornicul cel mare şi Slăvilă hatmanul,

văzîndu atîta putére de oastea turcéască ce venise cu Pătru vodă, temîndu-să ca să nu cază în mreaja vrăjmașului său, au părăsit pre Ion vodă și au fugit la turci, de s-au închinat lui Pătru vodă.

Cîndu s-au lovit oștile

Décii Ion vodă au împărțit oastea sa în 30 de polcuri și la tot polcul au dat cîte o pușcă, era și 80 de pușci hușnițe. Iară toată oastea lui era 30 000,/ fără prostime și adunătură ce era pre lîngă Ion vodă. La începutul războiului zic că o samă de moldovéni să să fie închinat la turci și turcii i-au pus în frunte, de s-au oprit focul într-înșii, de au perit cu totul. Décii cazacii cu focul, moldovénii cu fușturile arunca turcii, de nu să știia ce vor face. Văzîndu turcii pre moldovéni că vor să moară, decît să nu biruiască, cu multe meșteșuguri au nevoit să-i amăgească pre moldovéni, să-i ducă asupra pușcilor. Ci văzîndu moldovénii meșterșugurile lor, nu-i goniia mult, ce numai pănă da dos, că vediia că fuga lor ieste cu înșălăciune, că de mulțimea lor tot locul acoperisă. Déci lăsîndu turcii partea dispre cazaci, cu toată putérea s-au întorsu spre moldovéni și pușcile toate le sloboziia într-înșii. Ci moldovénii așa sta, cum s-ar fi gătit să moară au să izbîndească. Și multă moarte s-au făcut între amîndoao părțile, că nu era loc a călca pre pămîntu, ci pre trupuri de om. Așa mai apoi se bătiia de aproape, cît și mîinile le obosisă și armile scăpa. Acela praf să făcusă, cît nu să cunoștiia care de care-i ieste, de săneațe și di trăsnetul pușcilor nu să auziia dispre amîndoao părțile, nici pușcașii nu mai știia în cine dau./

Décii Ion vodă au îndireptat pre ai săi dinapoia pușcilor, să să osihnească puținel și turcii așijderea. Așa stîndu și privind unii la alții, au dat o ploaie mare, de li s-au muiat prafu' Ci nu au fost moldovénilor nici o îndemînă, că pușcile li s-au muiat, de unde avea ajutor mare s-au scăpat. Ci de-a mînă le-au căutat a să bate și nu putea să sprijinească de mulțimea turcilor. Mai apoi oastea tătărască proaspătă i-au lovit de le-au căutat a da dos și tătarii a-i goni și a-i arunca. Numai pedéstrimea și oastea cea di strînsură au rămas și 300 de cazaci. Ce fiind și turcii osteniți, nu năvăliia.

Aşa scăpîndu-să de oastea cea călărăşască, Ion vodă ş-au dat glas cu cazacii, să să pedéstrească toţi, că pedestrimea moldovenească, ce era adunaţi în dobîndă decît pre leafă, era aproape de 20 000 de oameni. Şi năvălind cu dînşii înşuşi Ion vodă, au luat puşci uşoară de la turci şi legîndu tabăra, s-au dus înapoi şi s-aŭ tras înapoi, la un sat la Roşcani, de s-au îngropat,unde mare nevoie avea de apă. Iar turcii, daca s-au strînsu cu toţii, cu cei de la goană, i-au încunjurat, mai nainte de apusul soarelui şi toată noaptea i-au străjuit, să nu iasă dintr-acela loc. Daca s-au făcut zioă,/ cu toate puşcile au început a bate într-înşii, ci nimica nu le strica, că să îngropasă bine în şanţuri, unde trei zile s-au apărat.

Văzîndu Ion vodă că flămînzescu şi mor de séte şi praful încă îl împuţinasă, să fugă să scape, loc nu era, doară să zboare, că coprinsése turcii tot locul, gîndi ca doară cu blîndéţe şi cu jurămîntu făcînd cu turcii, doară să va scoate de la moarte. Începu a trimite la dînşii că să va închina, de vor trimite un om ca acela ca să-i jure lui, de ce va pohti el, că-i va face pre voie. Turcii bucuroşi fură la una ca acéia, decît arme şi cu sînge, mai bune cu înşălăciune să-l dobîndească. Aşa décii trimiseră la Ion vodă, de-i jurară pre pofta lui, ca să-l ducă viu la împăratul, pre cazaci să-i lase neatinşi, să să ducă de unde au venit, iară de acéialaltă adunătură să-i sloboază volnici, să să ducă la casile lor, că nu va-fi paguba lui, ce a împăratului, căci sîntu robi împărăteşti.

De moartea lui Ion vodă

Văzîndu Ion vodă tocmala şi făgăduinţa mare şi jurămîntul tare de la turci că-i vor face pre voie de toate cîte scrie mai sus, cum au pohtit el, s-au gătitu să meargă la paşa în tabăra turcească şi au împărţit tot al său ce au avut între cazaci şi di că-/tră toţi ş-au luat iertăciune şi însuş al treilea la tabăra turcească au mersu. Acolo, daca l-au dobînditu, cu multă mînie l-au mustrat şi l-au dat de viu, de l-au legat de coadile a doao cămile şi l-au slobozit prin tabără di l-au fărămat (atuncea zic să fie zis Ion vodă: „Caută că eu multe féliuri de morţi groaznice am făcut, iară aceasta moarte n-am ştiut să o fiu făcut"). Mai apoi s-au lăsat la céialaltă spuză, de

i-au snopit și i-au sfărămat. Văzîndu cazacii spre ce stă lucrul și viiața lor, au silit să între iară în șanțuri, ci n-au putut, căci coprinsése turcii. Ci văzîndu așa, au întrat în tabără și în grămada turcească, tăindu și oborîndu de au perit până într-unul. Așa au fostu sfîrșitul lui Ion vodă. Acest Ion vodă au domnit trei ani.

De prada tătarilor

Iară daca au perit Ion vodă, tătarii s-au lăsat în pradă piste toată țara, de au robit, de n-au fost niciodată mai mare pustiitate în țară decît atuncea, că pre toți i-au coprinsu făr' grijă pre la casile lor...

De domniia lui Pătru vodă Șchiopul, ficiorul Mircii vodă, 7082 iunie 25 dni

Turcii deaca ș-au dostoi't inimile sale și omorîră pre Ion vodă, déderă domnia lui Pătru vodă, pre carile l-au poreclit Șchiopul și ei s-au întorsu înapoi. Iară Pătru vodă îndată au trimis pre Bilăi vornicul de prinse scaunul Sucévii și déde véste de pace și de domnu tînăr și scoasă băjăniile pre acasă. Iară Pătru vodă în luna lui iunie în 25 de zile au șăzut în scaun și pre toți i-a tras către sine.

Vă leato 7083 dichemvrie 18, Selim împăratul turcescu au murit, carile au împărățit 8 ani și 6 luni și au fostu băutor de vin, iară strașnic la războaie. Și pre urma lui stătu împărat sultan Amurat.

(AXINTE URICARIUL)

Iară în anii 7084 sultan Amurat trimis-au multe întunérice de oști turcești, de au trecut marea și s-au oștit asupra Vavilonului, care ieste la răsărit și vîrtoase războaie au făcut cu haldei, ce să numescu acum cazîlbași și multă vréme s-au luptat cu dînșii și nimica nu au is-/prăvit și mulți turci fără samă au perit.

Vă leato 7085 aprilie 15 răposat-au Alixandru vodă domnul muntenescu, fratile lui Pătru vodă Șchiopul și l-au astrucat în mănăstirea Ostrovul aproape de București, ce ieste

zidită de dînsul, carile au domnit 9 ani şi o lună şi au rămas domniia Mihnii vodă, fiiu-său.

Într-acesta an s-au arătat în văzduh stea cu coadă sau cumu-i zic unii cometha, noembrie.

De Ivan Potcoavă, ce l-au poreclit şi Creţul, care ş-au pusu nume de domnie Ion vodă, vă leato 7085

Pre acéia vréme, fiind în al patrulea an a domnii lui Pătru vodă, oarecare un Ivan Potcoavă pe poreclă, pentru că au fostu rumpînd potcoavele, iară unii i-au zis Creţul, ce s-au fostu făcînd frate lui Ion vodă, răspunzîndu-să de moşie şi de naşterea sa de la Mazoviia, de unde şi Ion vodă era, acestu Potcoavă ş-au scos nume de domnie. Şi între cazaci avîndu cunoştinţă, pre mulţi au măglit lîngă sine. Şi vrîndu să vie spre ţară, au vrut cu meşterşug să aibă slobozenie şi de la cei mai mari şi făcîndu scrisori cu multe peceţi de la boieri şi curténii din ţara Moldo-/vei, au doară să fie fostu şi cu voia unora, cum zic unii, că s-au dus Creţul Potcoavă cu cărţile la voevoda Chievschii, ce era pre acéle vremi cneazul Costantin şi la starostea de Bar, de le-au arătat cumu-l pohtescu boierii şi ţara să-şi margă la moşiia sa, la Moldova. Şi făgădui mult să le dea, numai să-i fie întru ajutoriu. Ce starostile de Bar oaste au zis că nu i să cade să-i dea fără ştirea craiului şi mai cu deadinsul şi pentru aşăzarea păcilor. Iar craiului s-au făgăduit că-i va da ştire, ca să ia învăţătură.

Cîndu au purces întăi Creţul Potcoavă cu oaste căzăcească spre ţara Moldovei

Într-acéia vréme sfătuindu-să Potcoavă Creţul cu starostea de Bar, iată şi un Copiţchii oarecarile, fiind atuncea nemerit la Bar, carile venise de curînd de la cîmp, înţelegîndu de Potcoavă, s-au adunat şi vorovind cu dînsul, cu multă giuruinţă l-au umplut Creţul, de-l va duce la domnie, la scaunul Moldovei. Décii Copiţchi avîndu mare cunoştinţă între cazaci, s-au dus la dînşii, pre unii

cu făgăduințe umplîndu-i, pre alții cu bani ungîndu-le ochii, din ce au avut și el, din agonisita sa, i-au plecat și au mai lipit lîngă sine pre un moldovan ce-l chema Ceapa, / ce să însurasă între cazaci. Și cu nevoința lor s-au strîns 330 de cazaci și au pus hatman pre dînșii pre Șah și au întrat în țară. Așa oblicind Pătru vodă, au strînsu țara și s-au gătit de dînșii și luund pușcile, au ieșit să meargă împotriva lor. Auzind cazacii de aceasta, au apucat ce au putut de la margine și s-au întorsu înapoi, cruțindu-să pe altă dată, să să gătească mai bine.

Cîndu au mersu ponoslu de la Pătru vodă la craiul leșescu pentru zarva ce face Potcoavă Crețul cu cazacii și cîndu au mersu Crețul al doilea rîndu la țara Moldovei cu oaste căzăcească și au apucat seaunul

Avîndu Pătru vodă greu de Crețul și de cazacii ce era cu dînsul, ca să nu între iarăși de iznoavă în țară, să prade, trimis-au cărți la caștalanul de Halici, carile era să margă sol la împărăție, să lége pace, deci au dat știre cum cazacii s-au rădicat și vor să puie pre Crețul la domnie, de care lucru, de nu-l vor prinde și de nu vor face pace cu dînsul și de nu să vor certa ceia ce sînt cu dînsul, pacea cu împărăția nu va putea să stea. Acéstea toate au scris caștalanul la craiul.

Înțelegîndu craiul leșăscu de Potcoavă Crețul, cum s-au rădicat cu cazacii și face zarve și va să scoață pre Pătru vodă din domnie, îndată au scris la hatmanul și la o samă de boieri, la margine, să puie nevoință ca să-l dobîndească și pre dînsul și pre cazaci. Hatmanul, daca i-au venit cărțile crăești, au trimis trei roate de... Boboleţschii, ca să-l afle la Nemirov[1], că acolea se ținea mai nainte. Acolo daca au venit, l-au aflat, ci Crețul au prinsu de véste, au ieșit din tîrgu cu 50 de cazaci pedestri cu sinéțe și au venit la un vad, unde au întrat în apă pănă în pîntecile calului și

[1] Nemirov, Niemirow, în Podolia

au pus cazacii denainte. Iar Boboleţschi, daca au sosit la vad după el, văzîndu pre Creţul că ieste gata a să baterea şi la loc strîmtu, nu s-au apucat de războiu, ci s-au întorsu înapoi şi aciiaş Creţul după dînsul în tîrgu. Boboleţschi la curte, iar Creţul în tîrgu la gazdă. Décii Boboleţschi au chiemat pre mai marile tîrgului şi i-au zis să prinză pre Creţul şi să i-l dea. Iar mai marile tîrgului s-au lepădat de dînsul şi au zis că: „Eu nu-l voiu prinde, nici ţi-l apăr, ci de-ţi trebuieşte, tu ţi-l prinde". Văzîndu omul hatmanului că nu foloséşte nimica, dusu-s-au şi au spus hatmanului. Înţelegîndu acéstea toate, hatmanul le-au trimis la urechile craiului, cum n-au / vrut să-l dea oamenii voevodului de Braslav. Ci craiul au trimis cu ponoslu la voevodul, ca să i-l prinză şi să i-l trimiţă. Ci pănă a mérge comornicul crăescu cu cărţile, Creţul cu mai mulţi oameni, mai bine s-au gătit şi au întrat în ţară pre la Soroca. Acolo cumu-şi-i rîndul oamenilor, daca l-au vestit de domnu tînăr, mulţi i s-au închinat.

Războiul lui Pătru vodă, cîndu s-au bătut cu Potcoavă Creţul, carile venise cu cazacii

Auzindu Pătru vodă cum Ivan Potcoavă ce-i zic Creţul au întrat în ţară pre la Soroca cu oaste căzăcească, de sîrgu s-au gătit şi au ieşit cu oaste împotriva lui. Luat-au şi puşcile cu sine şi s-au gătit de războiu şi au pus beşlii după puşci, dîndu-le învăţătură, că după ce vor slobozi puşcile, să să răpază în cazaci. Ci cazacii cumu-ş sînt învăţaţi la războiu, cîndu au slobozit beşlii puşcile, ei au căzut cu toţii la pămîntu, de i-au covîrşit focul. Turcii gîndindu-să cum că sîntu ucişi toţi de puşci, s-au lăsat de dînşii, aşa cazacii au slobozit într-înşii focul şi multă pagubă au făcut în oastea lui Pătru vodă. Şi aciiaşi oastea lui Pătru vodă au dat / dosul şi izbînda au rămas la cazaci. Décii cazacii s-au dus cu domnul său, Creţul, la Iaşi, şi au apucat scaunul, noemvrie 23 de zile, iar Pătru vodă s-au dus în Ţara Muntenească.

Războiul al doilea, cîndu s-au bătut Pătru vodă cu Crețul la Docolina

Pătru vodă daca l-au bătut Crețul cu cazacii, s-au dus în Țara Muntenească și au dat știre la împărăție, cum s-au rădicat cazacii asupra lui și l-au scos din scaun. Înțelegîndu de aceasta împăratul, de sîrgu au trimis hochimurile sale la dobrogéni și la bugegéni și la munténi, să margă cu Pătru vodă asupra Crețului. Décii Pătru vodă de sîrgu grijindu-să de oaste, venitu-i-au într-ajutoriu și moldovénii gioséni. Așa décii Pătru vodă cu ajutoriul împăratului și cu a sa oaste ce au avut, s-au pornit spre Iași asupra Crețului.

Auzind Potcoavă Crețul de venirea lui Pătru vodă, s-au gătit de războiu și au ieșit înainte-i cu oastea căzăcească la Docolina[1]. Fost-au și oaste de țară cu cazacii, că mulți să închinase. Și tocmindu-să de războiu, au pus cazacii întăi pre moldovéni în frunte, mai apoi hatmanul Șah cel căzăcescu nu i-au lăsat, temîndu-să să nu-i / vicleneáscă moldovénii, au pus pre cazacii săi în frunte și n-au vrut pre niminea să lasă la harțu. Și apropiindu-să oastea lui Pătru vodă, văzîndu cazacii pre turci că aduc nainte cirezi de vaci, ca să stîmpere armele în dobitoace, n-au vrut cazacii să săgeate de departe, ce odată au slobozitu focul și în oameni și în dobitoace. Și dobitoacile mai multă zăhăială făciia turcilor decît cazacilor, că de trăsnite fugiia înapoi. Și dîndu războiu vitejaște, după multă nevoință a cazacilor, iată al doilea rîndu pierdu războiul Pătru vodă și iarăși rămasă izbînda la cazaci.

Cîndu s-au întorsu Crețul în Țara Leșască și au părăsit scaunul și de moartea lui

Potcoavă Crețul carile își pusése nume de domnie Ion vodă, după războiu cu noroc și de izbîndă ce au făcut la Docolina, de au bătut pre oastea lui Pătru vodă, s-au întorsu la Iași. Deciia văzîndu că nu să va putea așeza la domnie, că și din Țara Ungurească să pogorîse lui Pă-

[1] Docolina în ținutul Fălciu.

tru vodă oaste întru ajutoriu, au părăsit scaunul și țara și cu ai săi, cu toții s-au întorsu înapoi pre la Soroca spre Țara Leșască.

De acolo nu-și putea afla cale pre voia/ sa, că pre cîmpu era omeți mari, pre la Nemirov să temea de hatmanul și de voevoda Braslavschii, că-l cerca să-l prinză. Mai apoi daca au întrat în Țara Leșască, au chiemat voevodul pre Șah și i-au zis: „Voi ați făcut un lucru mare împotriva lui crai și a țării, să stricați pacea cu turcul. Pentru acéia să aduceți pre Crețul și să mérgeți cu dînsul la hatmanul. El îl va trimite la craiul și voi vă veți curăți de acea vină. Și Crețul încă va hălădui, văzîndu-l craiul așa de folos.“ Acéste cuvinte daca au spus cazacii Crețului, el fu bucuros, gîndindu-să că de va mérge la craiul, îl va ajutori spre domnie. Décii s-au dus cu dînșii la hatmanul, hatmanul l-au trimis la craiul, craiul l-au dat la închisoare și peste puțină vréme i-au tăiat capul.

Cîndu s-au așezat al doilea rîndu Pătru vodă Șchiopul la scaun, 7086 ghenarie 1 dni

Înțelegîndu Pătru vodă că Crețul au părăsit scaunul și țara și au trecut în Țara Leșască, au venit la Iași și să așeză la scaun al doilea rîndu.

Pre acéia vréme Pătru vodă déde mitropoliia lui Theofan mitropolitul, carile la Ion vodă o lăsase și fugise prin munți, de frica lui./

De un Alixandru vodă, fratile Crețului, carele au apucat scaunul la Iași și au domnit o lună

Pătru vodă daca s-au așezat la domnie al doilea rînd, nu după multă vréme, ci întru același an, fevruarie 9 zile, 7086, iarăși au venit Alixandru, fratile Crețului, cu oaste căzăcească asupra lui Pătru vodă. Ci Pătru vodă știind poticala ce pățisă mai nainte cu cazacii, nu s-au apucat de războiu, ci i-au dat cale dintăi. Iară Alixandru au întrat în Iași și au șăzut în scaun, fevruarie 9, iar Pătru

vodă, de sîrgu au strînsu oastea turcească și muntenească și ungurească, au încunjurat pre Alixandru în curte în Iași și au bătut prejur curte, din cîșlegi pănă la miiaze părésemi. Iară noaptea martie 12 zile, Alixandru și cu cazacii au ieșit din curte, că n-au mai putut suferi, că și iarba și bucatile li să împuținase, și gîndindu că vor scăpa, au fugit spre codru. Ce prinzîndu de véste oastea lui Pătru vodă, s-au pornit după dînșii și la iezerul Ciurbeștilor i-au ajunsu și pre toți i-au surpat acolo. Și pre Alixandru încă l-au prinsu viu dimpreună cu boierii lui. Acestu Alixandru vodă/ au ținut scaunul numai o lună.

Cîndu au trimis Aron vodă înainte la scaun pre Oprea armașul să prinză pre o samă de boieri

Aron vodă, după obiceaiul său cel rău și daca înțeleasă că i-au dat domniia de iznoavă, cumu-și era vrăjmașu și cumplitu, nu să apucă de alta, ci iarăși gîndi ca ce n-au putut umplea cu rău în domniia dintăi, să săvîrșască cu a doao domnie. Dupre cale au răpezit pre credinciosul său, pre Oprea armașul cel mare cu cărți, ca să coprinză scaunul / și cu catastif, ca pre toți, pre cîți au vrut el să-i piiarză, ca să-i prinză și să-i ție la închisoare, pănă va veni și el la scaun.

Oprea armașul, după învățătura lui Aron vodă, de olac au venit și seara au întrat în Iași, nici aiurea au mersu în gazdă, ci la odăile dorobanților celor ungurești în curte au mersu. Și noaptea au venit la gazda lui Uréche logofătul, pre carile îl lăsase Aron vodă să păzască scaunul și i-au arătat porunca domnu-său. Iar el degrabu, auzind de numile lui Aron vodă, cum au dobîndit iarăși domniia, vrîndu să hălăduiască de dînsul, au dat răspunsul Oprei, zicînd: „Acesta lucru cu bucurie priimescu și sîntu gata să slujăscu. Ci numai să fie cu taină, ca să nu știe niminea. Bine că ai venit: pănă vom oblici pre toți, pre cîți scrie catastiful, să-i prindem, carii unde vor fi, să nu cumva smintim, să oblicească, să fugă.“ Și așa Oprea s-au amăgit cu acesta sfat și s-au așezat iară la dărăbani, într-acea zi și într-acea noapte.

Cînd au pribegit Uréchie logofătul cel mare

Înţelegînd Uréche logofătul de venirea lui Aron vodă şi de porunca ce-i trimisése pre Oprea armaşul, nu cuteză/ să-l aştépte în ţară, ştiind cîtă groază şi cîte răutăţi făcuse mai nainte în domniia dentăi şi acum a dooa oară mai de mari cazne va să să apuce.

Ci deaca s-au aşăzatu Oprea la odăile dorobanţilor, aflîndu Uréche logofătul vréme şi cale deşchisă de a să dăpărtarea şi de a ieşirea/ den ţară, învăţat-au pre gazda sa, cine va întreba a dooa zi de dînsul, să spuie că s-au dus acasă la Cîrligătură. Şi aşa, noaptea, toată noaptea şi zioa, toată zioa, fugîndu, au ieşit pre la Soroca în Ţara Leşască. A dooa zi seara, Oprea armaşul, deaca s-au dusu la gazda lui Uréche să să sfătuiască şi nu l-au aflatu, cunoscînd că l-au amăgit într-acesta chip, îndată au chiemat pre alţii cari s-au tîmplat acolea şi au repezitu cu cărţi în toate părţile, să cuprinză marginea. Iar deaca au aflatu că logofătul au trecut Nistrul şi s-au depărtatu, n-au mai avutu ce face, ci s-au aşăzat, de au ţinut scaunul păn' la venirea lui Aron vodă. Iar Uréche deaca au trecut Nistrul, s-au dusu îndată unde era şi alalţi boieri pribegi strînşi, de aştepta sfîrşitul lucrului./

(SIMION DASCĂLUL)

De domniia lui Pătru vodă Cazaculŭ v leato 7101'

Scrie létopiseţul cestu moldovenescu că încă până n-au fost sosit Aron vodă la scaun, iar Pătru Cazacul s-au rădicat den Ţara Leşască, cu puţinei pribégi, înţelegînd că scaunul ieste deşărtu şi sîrguind să apuce scaunul, au întratu în ţară şi au apucat scaunul la Iaşi şi au domnit 2 luni. Déciia au sosit şi Aron vodă şi au prinsu pre Pătru Cazacul şi l-au trimisu la împărăţie. Iară cronicariul cel leşăscu de această povéste ce spune că au venitu Pătru vodă Cazacul, de au apucat scaunul, nimica nu scrie.

Cînd s-au aşezat Aronŭ vodă al doilea rînd la scaun, v leato 7101 meseţa.../

Aron vodă deaca s-au aşăzatu la scaun al doilea rîndu

au pusu pe Oprea armaşul logofăt mare şi pre Vărticu vornic mare de Ţara de Giosu şi pe Ghiorghie vornic mare de Ţara de Sus, pe Zota postélnic mare şi pe Alexe stolnicu mare şi pre Iane Călugărul vistérnic mare şi pre Coci comis mare.

şi cumu-şi era vrăjmaşu, nu de altele să apucă, ci iar de asupreale a face ţării şi de dabile mari. Şi întîi, cu voia lui, turcii strîngea dabilele cu dăbilarii. Mai apoi nu-i putea opri şi silă mare pretintindirile făcea: lua slujitorii de ţară cu sila, de le rîmiia la cai, bucatele fără preţu şi făr' de bani le lua.

Déciia, cunoscînd Aron vodă că nu va fi pănă în sfîrşit bine, că ţara scîrşca, pribégii sta înţinaţi, gîndi după toată răutatea ce făcuse, să să curăţească şi să arate ţării că nu ieste/ den voia lui ce s-au lucratu, ci ieste din sila turcilor şi socoti să să agiungă cu Mihai vodă, carele domniia pre acéia vréme Ţara Muntenească, ca să să dezbată de supt mîna turciloru.

Însă întăi socoti că, după atîtea răutăţi ce făcuse, să să apuce să facă şi vreun lucru bun, ca să nu-i vie cu osîndă. Şi s-au apucatu în anii 7102, de au făcutu mănăstire în ţarina Iaşiloru, carea se chiamă Aron vodă, pre numele domnului, unde ieste hramul svetii Nicolae.

Cîndu au venitu Lobodă cu oaste căzăcească şi au gonitu pre Aronŭ vodă denŭ scaunŭ şi au arsu tîrgulŭ Iaşii v leato 7103[1]../[2]

---

[1] Data exactă a năvălirii cazacilor este decembrie 1593 (la 1 ianuarie 1594, Aron vodă protestează împotriva acestei năvăliri — N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 134), deci cronica lui Ureche se termină cu anul 1593, cu excepţia unei singure informaţii privitoare la alianţa lui Aron vodă cu Mihai Viteazul, care se raportă la anul 1594, (Nota P.P. Panaitescu.)

[2] Restul lipseşte în toate manuscrisele (Nota P.P. Panaitescu.)

LETOPISEȚUL ȚĂRÎI MOLDOVEI DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE, DE UNDE ESTE PĂRĂSITU DE URÉCHE, VORNICUL DE ȚARA-DE-GIOSU, SCOSU DE MIRON COSTINU, VORNICUL DE ȚARA-DE-GIOSU, ÎN ORAȘU ÎN IAȘI, ÎN ANUL DE LA ZIDIREA LUMIEI 7183, IARĂ DE LA NAȘTEREA MÎNTUITORULUI LUMII, LUI IISUS HRISTOS, 1675, MESEȚA... DNI

Istoricii, adecă scriitorii de cursul anilor acestor părți, carii pomenescŭ de descălecatul cel dentăiŭ a țării noastre și Țării Munteneșți:

Bonfin, mare istoric, de Dachia, sau Dația — latin.

Dionŭ la viața lui Traian-împăratul — latin.

Topeltin, ungur; iară pre acești doi au urmat.

Acéste au scris de Dachia, cum au descălecatu-oă Traianŭ, împăratul Rîmului, în an de la Hristos 120, pre socoteala vrémilor, cu rîmlénii.

Istoricii leșești carii au scris și lucrurile domniilorŭ Moldovei:

Cromer au scris lătinéște, Dlugoș lătinéște, Stricovschii litfan, leșește, Piasețschii, vlădicul de Premisļia, lătinéște.

Istoricii leșești pre carii au urmat răpăosatul Uréche vornicul:

Bilschii, Marțin Pașcovschii. Acești doi au scris leșește.

Și acéste încă dziceŭ că moldovenii sint den rîmléni. Iară de descălecatul celŭ dentăiŭ n-au știutŭ că leșii mai apoi den împărăția lui Traian sintŭ veniți în céste părți. ||

Predoslovie, adecă voroava către cititoriul

Fost-au gîndul mieu, iubite cititorule, să fac lětopisețul Țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintăi, carele au fostŭ de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura lětopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vrémi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestŭ fel de scrisoare gîndŭ slobod și fără valuri trebuește. Iară noi prăvim cumplite vrémi și cumpănă mare pămîntului nostru și noaă. Deci priiméște, în ceastă dată, atîta din truda noastră, cît să nu să uite lucrurile și cursul țării, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Uréche-vornicul.

Afla-vei de la Dragoșe-vodă, din descălecatul țării cel al doilè, la lětopisețul lui, pre rîndul său scrise domniile țării, pănă la Aron-vodă. Iară de la Aronŭ-vodă încoace începe acesta lětopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănuntul toate. Că lětopisețele céle streine lucrurile numai ce-s mai însămnate, cum sintŭ războaiele schimbările, scriu a țărilor megiiașe, iară céle ce să lucreadză în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Și de locŭ lětopiseță, de muldovanŭ || scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rîndŭ toate.

Și priiméște această dată această puțină trudă a noastră, care amŭ făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și lětopiseț întrég să aștepți de la noi de om avea dzile și nu va fi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țării aceștiia țenchiŭ și soroc de sfîrșire.

STIHURI DE DESCĂLECATUL ȚĂRÎI

Neamul Țării Moldovei de unde să trăgăneză
Din țările Rîmului, tot omul să creadză
Traian întîiu, împăratul, supuindu pre dahii
Dragoș apoi în moldoveni premenindu pre vlahi,
Martor este Troianul, șanțul în țara noastră.
Și Turnul-Săverinul, munténi, în țara voastră.

Letopiseţul ţărîi Moldovei de la Aronŭ-Vodă încoace

Capul 1

Încep. 1. Până la cumplita domniia lui Aron-vodă (aşè-i dzice acei domnii răpăusatul Uréche-vornicul), ieste scris létopiseţul ţării de Uréche-vornicul, început de la Dragoş-vodă, carele au descălecatŭ din Maramureş această ţară al doilè rîndŭ după ce să pustiisă de tătari şi fugisă toţi lăcuitorii şi a Ţării Moldovei, şi Ţării Muntenéşti în Ardeal. Iară întăiŭ descălecată de Traian, împăratul Rîmului; căruia împărat numéle trăieşte între noi păn' astădzi cu şanţul cela ce să dzice Troianul.

. . . . . .

Zac. 4. Ţinè domniia pre atunce la Ardealŭ Bator Jigmontŭ şi, aflindŭ vréme pre voie a supunere ţara cătră sine, s-au agiunsŭ cu boierii lui Aron-vodă, carii era de casa lui, că li să urîsă şi lor cu faptele lui Aron-vodă, anume Ştefan Radul-vornicul şi Răzvanŭ-hatmanul. Şi cu ştirea lor au trimis oşti Bator şi l-au luat pre Aron-vodă cu toată casa lui şi l-au dus la sine la Belgrad, unde şi s-au fîrşit şi viiaţa. Iară în locul lui pusesă pre Ştefan Radul-vornicul domnŭ în Suceavă.

Zac. 5. La léşi crăiia Jigmontŭ pre atunce, ficiorul craiului şvedzăscŭ, iară hatman mare era Zamoyschii. Vădzindŭ léşii c-au pus Bator de la sine domnŭ în Muldova şi o scriia pe atunci léşii Muldova că ieste Crăiei Leşeşti soţiie, după nişte legături ce făcusă léşii cu Ştefan-vodă cel Bun la Colomiia şi mai pre urmă cu Bogdan-vodă, după ce să împăcasă || cu dînsul, n-au suferit pre Ştefan Radul-vodă, ce îndată au trimis oşti cu boierii carii era ieşiţi în Ţara Léşască, unii de răutăţile lui Aron-vodă, iară Movileştii, precumŭ scrie Uréche-vornicul, încă cu Pătru-vodă Şchiopul ieşisă în Ţara Léşască, asupra lui Ştefan Radului-vodă şi l-au scos din ţară. Şi au pus domnŭ din partea sa pre

Ieremiia Movila-vodă cu alésul boierilor de ţară, puindŭ deodată şi pen toate cetăţile ţării slujitori de ai săi léşii. Fost-au acéstea în anul 7103.

Zac. 6. Împărăţiia Turcului lupta pre acéle vrémi pentru Crăiia Ungurească cu némţii, pentru Buda, pentru Ostrogonul şi Enicul. Iar vădzindŭ că cuprindŭ léşii Ţara Moldovei, au orînduit pre Caazi Cherei-soltan, hanul Crîmului, şi trimiţîndu-i şi 2.000 de iniceri; cătră 70.000 de oaste ce avea tătărască. (Vestit era acél han de războaie, care au avutŭ războiŭ şi cu persii cu izbîndă în cîteva rînduri.) Îi trimisăsă împărăţiia şi steagul cu tuiuri de Muldova, să aşeadză pre cine va socoti el la domnie, să fie din partea împărăţiei.

Zac. 7. Prindzindŭ veste léşii de clătirea lui Caazi Chereisoltan la Muldova, cu ruşine a fi socotindŭ să lasă pre domnŭ la sminteală, pus de dînşii, şi era pe atunce şi Crăiia Léşască în vîrtute, au orînduit şi ei pre Zamuyschii-hatmanul, cum spune Hronica Leşască, mai multŭ de 7.000 de călări şi 3.000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă), fără slugile, lor, ce au ei pururea, peste céia ce sintŭ slujitori în catastije.

Zac. 8. Octovrie 9 dzile, v leato 7104 [1595], au sosit Zamoyschii la Ţuţora cu oştile lui şi a doa dzi după sositul lui Zamoyschii, octovrie 10, s-au vădzut şi străjile tătăreşti, octovrie 11 au sosit şi singur hanul cu toată oastea.

Zac. 9. N-au putut răbda leşii fără şanţuri, cît au vădzut atîta putére, ce ş-au întărit tabăra cu şanţuri pinpregiur şi au făcut cu socoteala lui Zamoyschii-hatmanul şi denafară de şanţuri băşti de pămîntŭ, de la şanţul taberii aşè departe, cît agiunge glonţul puşcei. Şi într-acéle băşti au scos şi Zamoyschii oastea leşască împrotiva grosimei cei tătăreşti. Năvăliia tătarîi cu toată oastea asupra léşilor, ce léşii sta neclătiţi şi din băşti da tunurile. Doçul iarăş să le ia nu putea tătarîi de tabără, şi aşea au stătut războiul într-acea dzi doată dzua.

Zac. 10. A doa dzi, socotindŭ hanul cu meşterşug să depărtéadză pre léşi de la şanţuri, au orînduit o samă de oşti, să dea năvală la léşi şi să să facă a fugi. Ce leşii, pricepîndŭ meşterşugul, sta între băşti neclătiţi şi aşea au stătut pănă

la vremea de chindie. Atuncè, şi deprindzindŭ amu pre tătari şi vădzindŭ că să temŭ şi de foc tătarii, i-au luat léşii în goană până la oastea cea supusă şi cu acéia dacă || s-au tumpinat, în loc au stătut şi au ţinut războiul, cît s-au mirat şi hanul, mai puţină oaste fiindŭ leşii. Şi de acolo, iară încet, sprijenindu-să de năvala tătarilor, au venit iară la loc între băşti, că trimisesă Zamoyschii totdeauna trîmbiţele să dzică de întorsŭ.

Zac. 11. Nu dormiè Ieremiia-vodă, ce, de avè şi în leşi nedejde, iară dindată au agiunsŭ la hanul, şi de atuncea céle 7 sate de ţară, ce să dzicŭ hănești, li-au dat Ieremia-vodă hanului şi au legat şi miere, să dea hanilor în toţi ani cîte... <mii> cîntare şi alte daruri. Şi aşea, cu nevoinţa lui Ieremii-vodă, au stătut între hanul şi între Zamoyschii tractate, adecă legături de pace, dîndŭ şi hanul zălog la léşi şi léşii la hanul, păn'să va închide tocmala.

Zac. 12. Capetele de pace au fostŭ acestè: Ieremie-vodă să fie domnŭ în ţară, birnic împărăţii din an în an, după obiceai, iară hanului să dea din an în an daruri şi cîte... <mii> cîntare de miere şi 7 sate să fie de cîşlele hanului în Bugeag. Oştile leşeşti să nu mai între în Ţară Muldovei. Sol de la leşi să margă la Împărăţia Turcului pentru întăritura păcii. Iară despre partea hanului era aceste ponturi: Steagul şi tuiurile să le dea pe mîna lui Ieremii-vodă, şi de la Împărăţiia Turcului să scoaţă dires de domînie neschimbată în dzilele lui, ce-i dzic ei pe limba lor barat. Şi să iasă din pămîntul Muldovei hanul până în patru dzile cu oştile lui. Şi aşea obîrşindu-să pace, || hanul întăiŭ au purces cătră Crîm, şi Zamoyschii cătră ţara sa, lăsindŭ pe lîngă Ieremia-vodă pre Albertŭ Hanschii şi pre Ian Potoţchii cu 3.000 de oameni, că să temè Ieremia-vodă de unguri. Şi aşea au purces şi Ieremia-vodă şi s-au aşădzat la Suceavă. Războiul acesta la Ţuţora este mai întăiŭ de acela, cîndŭ au perit Jolcovschii, hatmanul leşescŭ. Vei afla şi acela la rîndul său.

Zac. 13. Bine n-au ieşit Zamoyschii din Muldova, iară Bator Jigmontŭ alége pre Răzvan domnŭ în Muldova şi

orînduieşte 12.000 de oaste ungurească, să margă asupra Ieremii-vodă, dîndŭ vina lui Ştefan Radul-vodă că au lăsat scaunul să cuprindză lèşii cu blăstămăţiia lui.

Zac. 14. Luîndŭ véste Ieremia-vodă de pogorîtul ungurilor, precum au putut, au strînsŭ oastea ţării şi s-au gătit a stare cu războiŭ împrotiva lui Răzvan. Într-o dumenecă era cîndŭ au apropiiat oştile ungureşti de Suceavă. Şi-au tocmit oştile Ieremia-vodă asupra tîrgului, la sat la Aréni. Iară oastea leşască ce avè cu sine o au tocmit mai la cîmpŭ, despre Şchéia, pe suptŭ un mal, ce ieste alăturea cu drumul Băiei. Singur Ieremia-vodă fiindŭ în besérecă la sfînta leturghie, i-au dat ştire cum oştile luĭ Răzvan amu să văd şi să apropiie de oştile ţării. Ce n-au vrut să iasă din besérecă păn'nu s-au săvîrşit sfînta slujbă. Şi să agiungea amu hărăţii lui Răzvan cu oştile ţării, cîndŭ au ieşit Ieremia-vodă la oşti den besérecă. S-au tîmpinat oştile de îmbe părţile || şi după cătăva luptă între oşti, au lovit lèşii pe oastea ungurească din aripa despre Şcheia. Îndată îmbărbătîndu-să şi fruntea oştilor, unde era Ieremia-vodă, au înfrîntŭ pe unguri.

Zac. 15. Supt Răzvanŭ-vodă au căzdut calul atuncea în războiŭ, ce încălecîndŭ pre altŭ calŭ, îndată au silit să oprească oastea ungurească şi au opritu-oă şi pusésă războiul iară la locŭ. Ce îndemnîndu-să iară oştile lui Ieremii-vodă, şi amu şi lèşii în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan-vodă, la care fugă l-au prinsŭ oştile lui Ieremii-vodă şi pre Răzvan şi l-au adus la Ieremie-vodă. Stă movila şi acmu pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomeneşti Movila lui Răzvan pănă astădzi.

Zac. 16. Cît l-au adus pre Răzvan la Ieremie-vodă, după cîtăva mustrare i-au tăiat îndată capul şi l-au pus într-un parŭ împrotiva cetăţii. Iară pre unguri i-au gonit oştile pănă la munţi, cu mare vărsare de sînge. Fost-au acesta războiŭ în anul 7104 [1595] dechevrie 5 dzile. Aşea s-au plătit şi lui Răzvan răul ce făcusă şi el lui Aron-vodă.

Zac. 17. După acesta războiu şi perirea lui Răzvan-vodă, s-au aşedzat domniè lui Ieremiei-vodă fără grije. Nici Bator Jigmontŭ, domnul Ardealului, nu s-au mai ispitit să mai trimaţe oşti în Muldova, ce avîndŭ bănat pre lèşi de paguba oamenilor săi cu Răzvan, au trimis soli cu jalobă la Rodolfŭ, împăratul nemţescŭ, || cumnatu-său, şi la papa de Rîm, jeluindŭ de mare pagubă ce i-au făcut lèşii în oastea lui, lup-

tîndŭ el să dezbată ţara de suptŭ mîna turcului, să cuprindză Ţara Muldovei, să-i împreune şi pre moldoveni cu sine împrotiva turcilor, iar leşii au împiedicat acestŭ lucru, spre scădérea creştinătăţiei, ce-au aşedzat Moldova suptŭ birul turcilor, de suptŭ care bir amu era ieşită ţara cu nevoinţa lui.

Zac. 18. Acéste înţelegîndŭ papa şi împăratul némţăscŭ, mare ponoslu au trimis leşilor şi osebire de besérecа lorŭ creaiului leşăscŭ, ca unui împiedecătoriŭ de binele creştinescŭ.

Zac. 19. Au trimis şi craiul leşescŭ sol la papa, făcîndu-i ştire că are el de grije Muldovei, să nu hie cu turci şi mai denainte vréme fiindŭ suptŭ grija sa, cum şi de curundŭ acmu pre Cazi Cherei-soltan l-au scos cu putérea sa din Ţara Moldovei. Iară domnul de Ardeal, neavîndŭ putére să să apere pre sine, nu poate să apere Moldova de turci şi de tătari, mai avîndŭ prilej de oşti hiie cîndŭ Crăia Leşască.

Zac. 20. Aceste pricini avè ei în de sine pentru Moldova, iară Ieremie-vodă domniia cu pace şi cu lucruri aşedzate pre acele vrémi a ţării, că ţinea oşti streine şi pădzia şi datoriia sa ce avè spre împărăţie. ||

Capul alŭ doilea

Începp. 1. Ţara Muntenească într-acesta anŭ, vara, la mare răutăţi era de turci, că din doao părţi avîndŭ oşti Împărăţia Turculŭi asupra Crăiei Ungureşti, o samă de oşti despre Buda, iară altă oaste asupra Ardealului avè, că şi împăratul nemţescŭ oştile lui într-acolea împrotiva turcilor era orînduite. Iară aicea despre Ardeal Bator Jigmontŭ fiindŭ cumnat împăratului nemţăscŭ, alte oşti avea împrotiva turcilor şi luasă de la turci cîteva oraşe de Crăie Ungurească iară cătră Ardealŭ.

Zac. 2. Era despre aceasta aripă Sinan-paşea, vezirul de Silistra. Şi pentru să-i hie mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Ţara Muntenească şi oraşele toate, Bucureştii, Tîrgovişte şi alte oraşe aşedzase cu turci.

Zac. 3. Domnŭ era atuncè la munteni de curundŭ Mihai-vodă, acel vestit între domni, încă bine neaşedzat după moartea Mihnei-vodă. Vădzindŭ ţara cuprinsă de turci, singur au năzuitŭ la Bator, domnul Ardealului, şi au trimis

soli și la împăratul némțăscŭ, dîndu-i știre că, cuprindzîndŭ Sinan-pașea Țara Muntenească, prea lesne va putea să supuie și Ardealul.

Zac. 4. Dat-au Bator îndată oști într-agiutor lui Mihai-vodă, || vădzîndŭ că să apropie de dînsul focul. Și durîndu-i inima și pre munténi pentru moșiile sale, în puține vréme s-au strînsŭ și întăiŭ au împinsŭ oștile lui Sinan-pașea di pen orașe și apoi la Giurgiuŭ au stătut și la războiŭ de față Mihai-vodă cu Sinan-pașea. Și au fostŭ războiul cu mare vărsare de sînge și, după cîtăva luptă, au înfrîntŭ Mihai-vodă oastea lui Sinan-pașea, cît și el singur pașea, să nu fie aflat îndemînă o luntre mică, cu care au scăpat peste Dunăre, ar hi căzdut la prinsoare. Și așè s-au curățit Țara Muntenească de turci într-acéia dată cu asîrdia lui Mihai-vodă, însă avea și oaste némțască cu sine de la Batorŭ Jigmontŭ.

Zac. 5. După acesta războiu multe pagube au făcut Mihai-vodă turcilor peste Dunăre, ardzîndŭ și prădîndŭ satele, orașele, pănă aproape de Pravadiia. Fost-au acestea toate într-acela anŭ, v leato 7104 [1595] și apoi în anul 7105 [1596]. Iară precum izbîndele dintîiŭ a mulți au fostŭ mai pre urmă spre scădére, așea și acestui domnŭ, lui Mihai-vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rîndul său. Neștiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă. Ce pentru un lucru sau doaă pre voie ce i să prilejescŭ, bietul om purcede desfrînatŭ și începe lucruri peste puterea sa și apoi acolo găsește perirea.

Zac. 6. Al treilea anŭ după acestea, vădzîndu-să Bator Jigmontŭ, || domnul Ardealului, sosit la bătrînețe și fără cuconi și vădzîndŭ că turcii din an în anŭ să întărescŭ și cască asupra Ardealului să-l cuprindze, și el amu îmbătrînit și obositŭ de vîrtute, alegîndu-și viața bătrînețelor cu odihnă, au socotit că și frații lui nice unul nu va putea să ție de răul turcilor Ardealul, au făcut cu cumnatu-său, împăratul nemțăscŭ, tocmală, să hie pre sama Împărăției Nemțești Ardealul, iară lui i-au dat împăratul, cumnatu-său, doaă olate, anume Ratibor și Opulia, la țara Silezii, căriia țări îi dzic leșii Slionsca, să hotărăște cu dînșii acéia țară.

Zac. 7. Peste voia ardelenilor era această tocmală, temîndu-să apoi de supunerea a neamțului. Ce îndată după purcesul lui Bator Jigmontŭ, s-au strînsŭ toți boierii Ardealului și au ales să le hie cneadzŭ, adecă domnŭ, pre Ande-

rieșŭ Bator, carele era pre acéia vréme în țara Belghii cu acela gîndŭ să să călugărească. Ce, chemat de boierii și de căpeténiile Ardealului, cu glasurile tuturora, au lăsat călugăria și au venit la domnia Ardealului de moșiie.

Zac. 8. Împrotivă era acestŭ lucru tocmélei ce făcusă împăratul némțescŭ cu Jigmontŭ pentru Ardeal, pecum s-au pomenit mai sus. Ce nu lăsindŭ în voia căpeténiilor de Ardeal împăratul némțăscu, au socotit și cu sabiia să-i supuie, avîndŭ tocmală cu Bator. Și au orînduit cu oștile pre un || gheneral al său, adecă hatman, anume Baștè Giurgi, și au trimis și la Mihai-vodă un vlădic al său, îndemnîndu-l asupra lui Bator Andreieș, pentru supunerea mai lesne Ardealului din doaă părți, că avea Mihai-vodă și mai înainte pururea cu Împărăția Neamțului răspunsuri.

Zac. 9. Prea lesne au priimit Mihai-vodă acestŭ lucru, ca un om de oști pururea poftitoriŭ, și fără zăbavă au strînsŭ oastea Țării Muntenești, ca 30 000, și au întrat în Ardeal pănă la Sibiiu, și acolea ș-au pus tabăra, așteptîndŭ pe Baștè Giurgiu cu oștile nemțești.

Zac. 10. Trimisesă Bator Andreieș la împăratul nemțăscu solie cu rugăminte să nu-i facă această asupreală, să-l scoaţe din domnia ce-i era de moșiie de atîtè vacuri a Batoréștilor, ce acéle oști gătite asupra lui mai bine depreună cu dînsul să să orînduiască împrotiva turcilor. Ce văzdîndŭ că nu poate face nimică cu rugămintea, au socotit să lovească pre Mihai-vodă mainte de ce să va împreuna cu Baștè Giurgiu.

Zac. 11. Avea Mihai-vodă oști amu deprinse la izbînde, alesŭ o samă de slujitori, ce să chema pre numele capitanilor săi, anume Budzeștii, alții Răţăștii, foarte stătătoare oaste. Iară ardelenii și îndoiți unii și bine nestrînși încă la Bator Andreieș cu toții, ce cu cîtă oaste au putut strînge au dat războiŭ lui || Mihai-vodă la Sibiiu. Iară foarte au ţinut puțină vréme războiul, îndată au înfrîntŭ oastea lui Mihai-vodă pre unguri. Singur Bator Andréieșŭ la fugă, părăsit de toți ardelenénii, numai cu puținei léși neștiutori rîndul locurilor și rătăcit într-o pădure, au căzdut pre mîna oșténilor lui Mihai-vodă. Și dacă l-au adus la Mihai-vodă, au pus de i-au tăiatŭ capul. Neștiutoare firea omenească și de primejdiile sale, că apoi peste nu îndelungată vréme așea au pățit și Mihai-vodă de Baștè Giurgiu, cum au făcut el lui Bator Andreieș.

Bine dzice sfînta Evanghelie: „Cu ce măsură măsuri, măsura-ți-să-va".

. . . . . .

Capulŭ al treilea

Începp. 1. Stîndŭ Mihai-vodă după aședzarea Ardealului, iară de aicè din țară, Ieremia-vodă, îndemnatŭ de turci, au strînsŭ oaste, și cîtă oaste avè și streină, au purces asupra Țării Muntenești. Și neavîndŭ cu nime nici un războĭ nicăiure în Țara Muntenească, au mărsŭ la București și au aședzat domnŭ pe frate-său, pre Simionŭ-vodă. Lăsîndu-i oaste de a sa pe lîngă dînsul, singurŭ s-au întorsŭ la Suceavă.

Zac. 2. N-au fostŭ îndelungată domniia acéia a lui Simion-vodă, că înțelegîndŭ Mihai-vodă de cuprinsul Țării Muntenești de Ieremia-vodă, îndată au purces asupra lui Simion-vodă, lăsîndŭ pin cetățile Ardealului slujitori din oștile sale.

Zac. 3. N-au stătut Simion-vodă împrotiva lui Mihai-vodă dendată, ce s-au dat spre marginea țării, spre Focșani pentru agiutoriul de la frate-său, Ieremie-vodă, de la care vinisă slujitori de Țara-de-Gios la Simion-vodă. Și dacă s-au strînsŭ cîtăva sămă de oști și la Simion-vodă au stătut și au așteptatŭ pre Mihai-vodă cu războiul la o vale ce să chiamă Milcovulŭ cel Mare în Țara Muntenească. (Are și altŭ nume grozav acél pîrîu și spun că de atunci.) Și au stătut războiul cîteva || ceasuri și apoi au pierdut Simion-vodă războiul.

Zac. 4. După războiŭ, oastea, care încotro i-au fostŭ calea mai îndemînă, s-au răsipit, iară Simion-vodă au năzuit la Suceavă, la frate-său, Ieremiia-vodă. Ce nu s-au destulit Mihai-vodă cu atîta, ce îndată, fără nimică zăbavă au tras oștile sale asupra lui Ieremii-vodă, spre Suceavă, cu mare sirguială.

Zac. 5. La grabă ca acéie, neavîndŭ nimică pas, nice vréme de gătire Ieremiia-vodă, numai ce i-au cătatŭ a lăsa Suceva și a năzui spre Hotin. Așè-l pripise Mihai-vodă de aproape pe Ieremie-vodă, cît niște haiduci pedestri, cu cîteva cară, pre urma lui Ieremiei-vodă, i-au agiunsŭ fruntea oștii a lui Mihai-vodă și au stătut haiducii la războiŭ, apărîndu-se cîteva ceasuri. Ce dacă s-au mai înglotitŭ oaste

de-a lui Mihai-vodă, i-au spartŭ pe haiduci, pre Jijie, la un sat anume Verbie, unde stă o movilă mare peste trupuri, apoi de Ieremiia-vodă făcută. Şi era aşea de groaznic Mihai-vodă şi vestit de războaie în toate acéste părţi, cît, îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat şi cetatea Sucevei şi a Neamţului, la cetăţi puindŭ oşténi de ai sei pedestraşi. Singurŭ nici cu atîta n-au vrut să hie, ce de la Suceavă au purces gonindŭ pre Ieremie-vodă şi pre Simion-vodă păn' la Hotin.

Zac. 6. Cetatea Hotinului grijisă bine Ieremie-vodă cu slu-||jitori de ai săi némţi ce avea, iară el singur au trecut la leşi pentru agiutoriul. Pusesă Mihai-vodă şi un domnişorŭ, anume Marcul-vodă, căruia numele nu să nice povestéşte pentru scurtă vréme ce au avut acel domnişor şi nu să află numele aceştii domnii la létopisăţe streine.

. . . . . .

Zac. 9. Mihai-vodă cu toată osirdiia bătè cetatea Hotinului, glonţurile lui să cunoştè în zidiurile cetăţii până la suruparea cetăţii, avîndŭ nedejdea că dacă va lua şi acéia cetate, va putea stăpîni prea lesne şi ţara Moldovei.

Zac. 10. Scrie Hronograful leşescŭ că aşè era de vestit Mihai-vodă şi la leşi, cît ţara Podolii fiindŭ de lége de suptŭ ascultarea patriiarhului de Ţarigrad, ca şi noi, pe acéle vremi avîndŭ mare zarvă şi price cu papiştaşii pentru lége, aştepta cu bucurie pre Mihai-vodă să vie, ştiindu-l de o lége cu dînşii, să i se închine toţi podolénii.

Zac. 11. După ruptul săimului a leşilor, îndată au purces hatmanul şi canţelarul Zamoyschii la tabără şi apoi fără zăbavă s-au pornit cu oştile împotriva lui Mihai-vodă. Vestit era acéla hatman la leşi, căruiè faptele nici Coneţpolschii-hatmanul, amu din vacul nostru, n-au agiunsŭ.

Zac. 12. Prindzindŭ véste Mihai-vodă că au purces oştile leşeşti asupra lui, au lăsat Hotinul şi au purces spre Suceavă. Ieremie-vodă, cu Zamoyschii încă, dacă au oblicit de purcesul lui Mihai-vodă, au lăsat drumul Hotinului şi au trecut Nistrul la un satŭ Colodrubea, la ţinutul Cernăuţilor, şi apoi Prutul, la tîrgŭ || la Cernăuţi, şi au mărsŭ pe la Codrii Cozminului, la Suceavă unde Mihai-vodă întărise cetatea cu oamenii săi. Iară singur au tras spre ţara sa, pentru să-şi mai îngloteascâ oaste şi să mai obosască şi pre leşi.

Zac. 13. Aflîndŭ Zamoyschii cu Ieremiia-vodă cetatea Sucévei grijită bine de oamenii lui Mihai-vodă, au ales cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să margă întinsŭ după Mihai-vodă. Şi aşea au făcut, fără nemică zăbavă, au purces spre Ţara Munteneascâ.

Zac. 14. Împărăţiia Turcului avîndŭ treabă tot cu némţii pentru Crăiia Ungurească, bucuroasă era că să sfădéşte Ieremie-vodă cu Mihai-vodă. Aşea s-au tras cuvîntul până astădzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Ieremie-vodă, să facă oşti asupra lui Mihai-vodă şi diresă, ce-i dzicŭ ei atşirif, de domniie vécinică lui şi seminţii lui.

Zac. 15. Simţindŭ Mihai-vodă că-i tot vinŭ asupră leşii cu Ieremie-vodă, ş-au mai înglotit oastea şi ş-au ales locul de a dare războiŭ leşilor pe apa Teleajinului. Avè la acela războiŭ Mihai-vodă 60.000 de oameni, unguri, munteni, sirbi; némţi încă avè puţini. Şi au tocmit oastea pre malul dincolo, călăréţii au pus de îmbe părţile la arepi iară pedestrimea cu puşcile au tocmitu-o tocma asupra vadului, unde era vadul. Şi aşea au aşteptat pre leşi, puind apa ca o piedecă între oşti, până or deprinde oşténii lui || acel fél de oaste şi să vazdă până încîtŭ sintŭ de sămeţi leşii la războaie.

Zac. 16. Oastea lui Zamoyschii era la număr ales 30.000 de leşi şi 10.000 la Ieremie-vodă de oaste de ţară. Însă oastea leşască tot aleasă în leafă, că şi lefecii cei véchi, ce le dzic ei leşii cvarciana, era toţi cu Zamoyschii, şi lefecii noi, cari-i făcuse craiul, să-i fie împrotiva şvedzilor, tot era cu Zamoyschii, fără oameni de pe la domni, ginerii lui Ieremie-vodă. De toată oastea cu Zamoyschii şi cu Ieremie-vodă 40.000 era, între carii era 4.000 de husari. Acél fel de oaste este tot în hierŭ, temeinică oaste foarte şi neînfrîntă, ales de oştile cum sintŭ ale noastre şi munténeşti.

Zac. 17. Dacă au sosit la Telejin şi léşii, precum era oştile lui Mihaiŭ-vodă tocmite, aşea au tocmit şi Zamoyschii. Aripile ţinè oastea călare, din-na-direapta Petru Laşci, dintr-acolo era şi husarii, din-na-stînga Ieremie-vodă cu oastea sa şi cu o samă de leşi. Iară Zamoyschii singur cu pedestrimea şi cu armata, adecă cu puşcile, au ţinut mijlocul şi dreptŭ împotriva pedestrimei lui Mihaiŭ-vodă au stătut cu oastea.

Zac. 18. Cu atîta era mai meşter Zamoyschii decît Mihai-vodă, că Zamoyschii, cît au sosit, îndată au făcut cu pedestri-

mea sa băşti de pămîntŭ înalte şi acolè au suit îndată puşcile. || Toată dzua aceie au stătutŭ războiul numai din tunuri unii la alalţi şi din sinéţă, peste apă.

Zac. 19. A două dzi, mai sămăţŭ Zamoyschii decît Mihai-vodă, au trimis de au cercatŭ mai sus pre apă despre munte şi au aflat vadŭ. Şi îndată toată aripa céie ce sta din-na-direapta, stoluri după stoluri, au pornitŭ la vad; singur au stătutŭ mai tare cu focul asupra vadului decît în dzua dintîiu.

Zac. 20. Mihai-vodă, vădzîndŭ că tréce oastea călăreaţă a léşilor pe altŭ vad, au mai întărit pedestrimea şi el cu şanţuri, iar el singur cu toată oastea călare au mărsŭ împrotiva oştii cei leşeşti. Vădzîndŭ şi Zamoyschii că lipséşte toată oastea călăreaţa a lui Mihaiŭ-vodă, toată oastea au pornit, şi el a sa, şi husarii într-acolé cu Pătru Lașci.

Zac. 21. S-au mirat Mihai-vodă de semeţiia léşilor, cu ce sîrguială au apucat vadul şi au stătut un războiŭ mare acolé pentru vad. Singur Mihai-vodă, ca un leu în fruntea războiului, şi au fostŭ războiul cîteva ceasuri, pănă au sosit şi husarii.

Zac. 22. Nedeprinsă oastea lui Mihai-vodă cu acel fél de oaste, ce s-au pomenitŭ, husarii. Acél fél de oaste, precum s-au dzis, este tot în hierŭ, numai ochii şi vergile gurii să văd. Mulţi pun şi arepi tocmite de péne de hultur sau de alte păsări şi cei mare mai de a hirea cu pardoşi peste platoşe. Iară slugile, care n-are pardos, pun scoarţă de acéstea turceşti, || iară în fruntea cailor pun cîte o tablă de hierŭ, şi mulţi şi la piepturile cailor, pentru fereală de glonţuri. Nice hiece calŭ încalecă husarii, ce tot cai mare groşi, să poată birui a purta tarul şi tot friji de cei nemţăşti sau cai turceşti la cei mai de a hirea. La războaie, niceodată nu aleargă mai multŭ din treapădul calului, sau numai cîndŭ sar asupra pedestrimei ori tabării, că asupra oştii sprînţare, cum ieste tătarul, niceodată nu-i slobod, că să răşchiră tătarii şi nu facŭ cu sulița nice o treabă. Sulițele lorŭ sintŭ cîte de opt coţi de lungi cu prapore pănă în pămîntŭ. Ca unŭ zidiŭ stau la războaie.

Zac. 23. Dacă au sositŭ toată oastea leşilor peste vad şi husarii s-au stolit şi au purces asupra oştii lui Mihai-vodă şi de la celălaltŭ vad au biruitŭ focul lui Zamoyschii pe pedestrimea lui Mihai-vodă. Şi cum au impinsŭ pe pedestrimea lui Mihai-vodă de la malŭ din şanţurile lor, au şi cuprins-o

călăreții ce mai era cu Zamoyschii, și au vinit toată pedestrimea a lui Mihai vodă cu toată armata pre mînule lui Zamoyschii.

Zac. 24. I-au dat știre lui Mihai-vodă de pedestrimea lui că s-au spartŭ de la vad, și acolea iarăș nu era putințe să să înfrîngă oastea leșască, numai ce au căutatŭ a da dos oștilor lui Mihai-vodă. Însă nu de tot răsipa, ce cu tocmală, întorcîndu-se singur Mihai-vodă cu capul său unde era greul. Și tot așea || au mărsŭ apărîndu-să pănă la un oraș ce să dzice Tîrgșor.

Zac. 25. Știindŭ Zamoyschii de Mihaiŭ-vodă cine este la războaie, să nu să mai depărtédză oastea lui cea călăreață, temîndu-să cumva în goană de sminteală, au trimis trimbițași de au dzis de întorsŭ oștii și porunca la capete, numai să să întoarcă. Și s-au întorsŭ oastea leșască. Cădzut-au la acela războiŭ 1.000 de trupuri de îmbe părțile, iară vii prinși din oastea lui Mihai-vodă mulți. Fost-au acestŭ războiŭ în anul 7108 [1600].

Capul al patrulea

Începp. 1. Să urîse munténilor cu domniia lui Mihai-vodă, totŭ cu oști și războaie. Ce, după fuga lui Mihai-vodă, trei dzile după războiŭ, au ședzutŭ domnii, Ieremiia vodă și Simion-vodă, cu Zamoyschii pre loc, pănă au început a veni toți boierii Țării Munteneșți și slujitorii priimindŭ pre Simion-vodă domnŭ cu giurămîntŭ. Și au mărsŭ și Ieremie-vodă pănă în București, și au aședzat la scaun pre Simion-vodă, frate-său, lăsindu-i și Zamoyschii 3.000 de oaste leșască cu Ianŭ Potoțchii, starostele de Cameniță. || Singur Ieremie-vodă și cu Zamoyschii s-au întorsŭ la Suceavă.

Zac. 2. Iară Mihai-vodă, după războiul ce-l pierduse la Teleajen, strîngea iară oaste pen munți, de ai sei și din Țara Ungurească cunoscuți, și amu făcuse aroape de 7.000 de oameni, cum scrie Hronograful, și pornise pre Udrea cu 4.000 de oameni, să fie de straje. Iară singur tot să gătiia în munți, să iasă o dată cu pușci și gătit mai bine. Ce l-au grăbitŭ Simion-vodă de n-au avut vréme să să mai întărească, că, de sirgŭ strîngîndŭ oaste de loc și cu leșii, pre sfatul iarăș boierilor celor de loc, au purces din București, și au mărsŭ dzua

şi noaptea pin locuri ascunse, păn'la orașulŭ Argișului, pe numele apei Argeșului. Într-acela tîrgșor era Udrea cu oastea lui Mihai-vodă acea de straje. Dezdimeneaţă într-o dzi au agiunsŭ oastea a lui Simion-vodă supt acela tîrgșor, și amu prinsese și Udrea de véste și i-au căutat a scoate și lui oastea la cîmpŭ, că loc de fugă nu era, că să apropiiase ostle lui Simion-vodă. Ce, până în de trei de ori au datŭ războiŭ leșilor, întorcîndu-se, iară a patra oară au purces în răsipă oastea Udréei.

Zac. 3. Mihai-vodă nu era departe, mai în munți de acolea, viindŭ să să adune cu acéialaltă oaste. Ce, dacă au dat știre Udrea de răsipa sa, aŭ început și céilalți a-l părăsi cu toții. Și numai ce i-au căutatŭ a lăsa Ţara Munteneascâ și a trèce || munții la Ardealŭ.

Zac. 4. Udrea după aceiè curundŭ, au venit și el și s-au închinatŭ la Simion-vodă. Și așea, Mihai-vodă, vrîndŭ să dobîndească Ardealulŭ, au pierdutŭ și Ţara Munteneascâ.

Zac. 5. În Ardeal, după ce au sosit Mihai-vodă și au aflatŭ oamenii săi, cari-i pusése pen cetăți, scoși de Baștè Giurgiu și puși oșteni de a împăratului nemţăscŭ, ce vădzindŭ că n-are loc nice în Ardeal, s-au sculatŭ cu toată casa lui și cu cîțva căpeténii, ales căpitanii lui cei credzuți, Mîrzè, Ghieţè și Racè, și au mărsŭ în Béciŭ, la împăratul nemţăscŭ, în nedejdea slujbei ce au făcutŭ împrotiva Batoréștilor. Și l-au primitŭ împăratul bine, iară Ardealul că n-au fostŭ pentru dînsul, ce pentru sine aședzatŭ, atuncè s-aŭ arătat.

Zac. 6. Nu peste multă vréme, vădzindŭ Jigmontŭ Bator pierirea frăţine-săŭ, lui Andréiaș Bator, coborîtă de cumnatu-săŭ împăratul nemţăscŭ, și Ardealul nice într-un chip nu vrea să supuie supt némți, s-au căit de tocmala ce făcuse cu cumnatu-săŭ, Rodolfŭ-împărat, cum s-au pomenit mai sus, și lăsîndŭ olatele care-i didése cumnatu-săŭ, au trecutŭ în Ţara Leșască, că-i era Zamoyschii ginere, fiindŭ doamna lui Zamoyschii fata lui Andréiaș Bator. Și apoi din Ţara Le-||șască au venitŭ în Ardeal, și îndată cuprindzindŭ ţara Ardealului iară către sine, au început a strînge oști împrotiva lui Baștè Giurgiu, ghenărariului împăratului nemţescŭ.

Zac. 7. Văzîndŭ împăratul nemţăscŭ sculat Ardealul și rocoșit iară împrotiva sa, de al doilè rîndŭ, au gătitŭ pre Mihai-vodă și l-au pornitŭ iară să margă să strîngă oști, și depreună cu Baștè Giurgiu să stè împrotiva Batoréștilor, lui

Jigmontŭ, cumnatu-său, şi lui Batorŭ Iştioan, fratele lui Jigmontŭ. Aceşti doi mai rămăsesă din Batoreşti.

Zac. 8. Au purces Mihai-vodă din Béciu asupra Ardealului, dăruit bine de împăratul, strîngîndŭ iară oşti şi de ai săi, munténi carii să aşedzasă în Ardealŭ şi sîrbi, unguri, şi s-au împreunat cu Baştè Giurgiu la Cliujvar.

Zac. 9. Batoreştii încă au strînsŭ oaste, şi mai sămeţi fiindŭ pre locurile sale, au dat războiŭ lui Baştè Giurgi şi lui Mihai-vodă aproape de Cliujvar, la un satŭ anume Mojina. Şi au fostŭ războiul cîteva ceasuri, ce stîndŭ nemţii în frunte tare cu focul şi Mihai-vodă lovindŭ din dos pe oastea Batoreştilor, au înfrîntŭ pre Batoreşti, cît de-biia au scăpatŭ ei cu capete. Iară din oştile lorŭ, partè mai mare ce au fostŭ pedestri cu armata, adecă cu tunŭri, cu tabăra, au căzdut toată pre mîna lui Baştè Giurgiu. ||

Zac. 10. Era véste de biruinţă acelui războiŭ mai mare a lui Mihai-vodă decît a lui Baştè Giurgiu, care zavistie au făcut şi perirea lui Mihai-vodă.

Zac. 11. Spunŭ oameni bătrîni de pre acéle vrémi cum să fie agiunsŭ în cîteva rînduri cu dare Ieremie-vodă la Baştè Giurgiu, pentru moartea lui Mihai-vodă, care lucru poate să hie (că ce nu lucreadză în lume avuţiia). Banii răscolescŭ împărăţiile şi mare cetăţi le surupă, cum să dzice cu un cuvîntŭ leşescu: Sula de aurŭ zidiul pătrunde.

Zac. 12. V leato 7109 [1601] avgustŭ, 8 dzile dez-de-noapte, într-aşternut încă Mihai-vodă, au venit doi căpitani némţi cu oamenii lor, trimişi de Baştè Giurgiu să omoară pre Mihai-vodă. Şi cum au sositŭ la tabăra lui, că era deosebi, au lovitŭ la cortŭ unde odihniia, şi acolo în locŭ i-au tăiatŭ capul şi l-au dus la Baştè Giurgiu, iară trupul păn-a triia dzi au stătut la vederea tuturora, neîngropat. Oştile lui, ce avea, nu era cu dînsul în tabără; pre toţi îi slobodzise în pradă; pănă în copiii lui au fostŭ mărsŭ şi ei în pradă. Şi aşea s-au plătitŭ lui Mihai-vodă slujbele ce-au făcutŭ némţilor. ||

. . . . . .

Capulŭ alŭ şcaptelè

Încep. 1. Au purces Schindirŭ-paşea şi cu Radul-vodă asupra leşilor, ce era în Iaşi cu doamna lui Ieremiei-vodă. Vişnioveţchii, unul din ginerii lui Ieremiei-vodă, murise în

Iași, deci și oamenii lui, carii au fostŭ a lui, să dusesă în țară lor și din oastea lui Coreț chii. Scrisesă Jolcovschii-hatmanul cărți la slujitori, care nu va ieși din Moldova loc în oastea lor să n-aibă, că întrasă ei fără voia craniului în Moldova. Deci numai cu 600 de oameni rămăsesă Coreț chii.

Zac. 2. Luasă veste doamna și boierii că le vine Schinderŭ-pașea asupră și le porunciia și Radul-vodă, ca un creș'in, să fugă devréme. Ce leahul, simățŭ și fără crieri, n-au vrut să purceagă mai devréme, ce amu dacă să apropiiesă oștile. Bine le dzicŭ de aceasta căzacii leșilor: „După pagubă, leahul înțeleptŭ".

Zac. 3. Îndată ce au înțăles Schinder-pașea de purcesul lèșilorŭ din Iași, au răpedzit o samă de oaste sprintenă și i-au agiunsŭ la Drăgșani, în ținutul Hîrlăului. Apăratu-s-au oarece lèșii dintîiŭ, iară dacă s-au mai înglotit oastea, s-au răsipitŭ cine încotro au putut. Singur Coreț chii || au căzdzutŭ pre mîna lui Schinder-pașea și biiata doamna cu cuconul, Bogdan-vodă, și o samă de boieri. Pre boieri i-au scos Radul-vodă pre toți de la Schinderŭ-pașea, cîți era prinși. Iară doamna la mare ocară au sositŭ, de care singură au mărturisit cătră boieri. Trecîndŭ cu carul, au văzdut pre boieri și lăcrămîndŭ au dzis: „Boieri, m-au rușinat păginul". La aceasta ocară au sositŭ casa lui Ieremiei-vodă și poate hi pentru răutățile ei, că era o fămeie răpitoare, precum spunŭ, și de vréme ce au otrăvit pe cumnatu-său, pre Simion-vodă (de va hi așea), și de frica lui Dumnedzău depărtată.

Zac. 4. Nu era în ceia hire singur Ieremie-vodă, ce era om întreg la toate, nerăpitor, nemîndru, nevărsătoriŭ de sînge, blindŭ, dumnădzărescŭ, pe cum mărturisește războiul lui cu Răzvanŭ-vodă, cum n-au vrut să iasă din beserică pănă n-au săvîrșit sfînta leturghie, măcarŭ că-i spunè ca să agiungŭ oștile. În dzilele lui mare bivșiuguri și plină țara de toate. Ce de ieste vro osîndă stîngerea casei lui, din faptele doamnei sale ieste.

Zac. 5. Pre doamna și pre Coreț chii i-au trimis Schinder-pașea la împărăție. Coreț chii-cneadzul apoi pre urmă au ieșitŭ den chisoare cu multă cheltuială, iară doamna au fostŭ după unŭ agă turcŭ pănă la moartea sa. Bogdanŭ-vodă copilul iară în turciie s-au săvîrșit. Agiunsesă de au fostŭ la împărăție capigi-baș. Fost-au acéstea v leato 7124 [1616].

Zac. 6. Trimis-au Schinderŭ-paşea după răsipa lui Coreţchii, din porunca împărăţiei unŭ ceauşŭ la craiul leşescŭ, să oprească căzacii de pe mare, carii atunceşi nişte cetăţi, ce făcuse turcii pre Nipru, anume Aslan Horod şi altă cetate luasă şi omorîsă şi oşténii cîţi era turci şi într-acéle cetăţi (şi acéste toate apoi au făcut de au venit soltan Osmanŭ la Hotinŭ) şi să părăsască a călca Muldova cu oştile lorŭ.

Zac. 7. Au trimis şi craiul leşescŭ un sol, anume pre Cohanschii, la împărăţiie, dîndŭ pricina toată pre tătari, carii, dodeindŭ casele căzacilor, ei încă-şi întorcŭ din pagubile ce le fac tătarii. Este şi aceasta lăudă în létopiseţul lor, cum acela Cohanschii cu soliia lui au mazilit pre Ştefan-vodă Tomşea, ce nu ştiu cum s-ari prinde acestŭ lucru, că amu era domnŭ Radul-vodă în locul Tomşei-vodă, cîndŭ au trecut Cohanschii la împărăţiie. Iară pîră adevăratŭ c-au avut Ştefan-vodă Tomşea totdeauna despre leşi la împărăţiie.

Zac. 8. La anul, Schinder-paşea, din porunca împărăţiei, au strînsŭ cîtă oaste au avutŭ din păşiia lui şi cu Radul-vodă, domnul de Moldova, şi cu oştile muntenéşti şi unguréşti de la Betlean Gabor, domnul Ardealului, că era Betlean Gabor mare nepriiatin léşilor, şi cu tătarîi, au purces asupra Ţării Căzăceşti, să le strice pălăncile şi să-i prade.

Zac. 9. Oblicise şi léşii gîndul lui Schinder-paşea şi i-au ieşit || hatmanul Jolcovschii cu oştile leşeşti la margine, la un loc anume Busa, mai sus de Soroca pe Nistru, din céia parte de Nistru ieste acela locŭ.

Zac. 10. Începuse Schinder-paşea a bate Raşcovul, ce, dacă au simţitŭ aproape de oştile leşeşti, au lăsatŭ Raşcovul şi au purces pe dencoace de Nistru, pin ţară, împrotiva locului unde era Jolcovschii, însă-i despărţiè Nistrul. Mai puţină oaste era la Jolcovshii decît la Schinder-paşea, iară mai aleasă, tot lefecii, şi să strîngea şi căzacii din toate pălăncile la dînsul. Numai fiindŭ craiul leşăscŭ la Moscŭ cu oştile, s-au feritŭ a întărîta puterea turcească. Avîndŭ treabă într-altă parte crăiia leşască, au stătut cu Schinderŭ-paşea la tocmală, la legături de pace, nedejdiuindŭ că vor ţinea turcii pacea.

Zac. 11. Capetele de pace era, despre leşi, să oprească pre căzaci să nu îmble pre mare, şi în Moldova să nu mai îmble oştile lor. Iară despre Schinder-paşea era să oprească pre tătari să nu îmble stricîndŭ în Ţara Leşască, şi în Muldova domni streini să nu hie, fără cine va hi fecior de domnŭ.

Ce toate acéstè în vîntŭ au fostŭ, că bine n-au sfîrşitŭ pacea, şi au purces oştile şi acéste şi acélea îndireptŭ, iară tătarii pre de altă parte au şi lovitŭ în Podoliia, în Ţara Leşască şi au făcut cîteva robii. Şi apoi, la anul, fără veste, mulţime de tătari au lovit Volinia, o ţară mai sus de Podoliia, şi păn-a strînge oştile Jolcovschii, au ieşit tătarîi cu mare || plean den Ţara Leşască, fără nice o sminteală.

Zac. 12. Mare bănat pentru acéste toate au avutŭ Jolcovschii de la crai şi de la toată crăiia leşască pentru moale lucrurile lui. Ce la creştini nu sintŭ certări pentru unele ca acéste ca la turci.

Zac. 13. Radul-vodă spre acéste al treilea anŭ domnii sale céle dintîiŭ s-au războlit de ochi şi poate hi, vădzîndŭ că nu va putea tréce să nu să îngroaşe între turci şi între léşi lucruri de sfadă, singur s-au poftitŭ la împărăţiie să-i vie maziliia, să poată a merge la Ţarigradŭ pentru leacul ochilor. Deci i-au făcut pre voie împărăţiia, pre dînsul l-au chemat la Poartă, iară domniia au datŭ lui Gaşpar-vodă aicea în ţară, în locul lui Radul-vodă celui Mare.

. . . . . .

Capulŭ alŭ noaălea

Încep. 1. După domniia lui Gaşpar-vodă, au venit la domniie Alexandru-vodă, feciorul lui Iliiaşŭ-vodă, iară acélŭ Iliiaş-vodă au fostŭ ficiorul lui Pătru-vodă Rareş, şi după moartea tătîne-său, lui Pătru-vodă, căduse la domniie, ce de bunăvoia sa au lăsat domniia, precum scrie Uréche-vornicul, şi au mărsŭ la soltan Suliman şi s-au turcitŭ, la care întunecarea mentii au venitŭ din desfrînate fapte a curviei.

Zac. 2. Apoi Iliiaş-vodă au căduzutŭ la Rodos, la opreală, şi acolea, la Rodos, au născutŭ acestŭ Alexandru-vodă. Spun de dînsul că la moartea sa au mărturistŭ legea creştinească.

Zac. 3. La începutul domniei sale, oblicindŭ de moartea lui Gaşpar-vodă că au fostŭ pricina Şeptelici-hatmanul şi Goia-postélnicul, i-au omoritŭ, şi trupurile lor le-au aruncatŭ în ieşitoare, precum s-au pomenit mai sus. Şi cu lége direaptă le-au făcut acéie pedeapsă, numai munca ce au făcut feméilor lor şi îmmei a lui Şeptilici pentru avuţiie au fostŭ peste pravilă, că pre légea direaptă nice fecior pentru fapta tătîne-

său, nice părintele pentru fapt-||ta fecioru-i de vîrstă nu-i platnicŭ.

Zac. 4. Domniia era aceasta foarte slabă și cu purtatul trébilor peste obiceiurile țării. Și în dzilele lui au venit și Împărăția Turculuĭ, singur cu sine sultan Osman la Hotin asupra leșilor. Că înțelegîndŭ împărăția de perirea oștii leșăști de Schinderŭ-pașea, avea nădejdea că pre lesne va putea că cuprindze den Crăiia Leșască o parte, socotindŭ că ce au fostŭ fruntea oștilor leșăști și slujitorii vechi au perit în Moldova, nu or avea léșii nice o putére să stea împrotivă. Și măcar că venisă vești că perșii să gătiadză asupra Vavilonului, să-l ia de la turci, tot au lăsatŭ grijea Vavilonului și au stătut după gătirea asupra leșilor peste toată iarna, trimițîndŭ și ceaușĭ la craiul leșescŭ, dîndu-i știre să știe că-i vine asupra crăiei lui cu toată putérea.

Zac. 5. Au acestŭ obicei împărații de dau știre unul altuia cîndŭ-vorŭ să facă războaie unul asupra altuia. De care lucru, s-au cutremurat leșii, de vrémile acéle, vădzîndu-și răssipa oștilor cu amîndoi hatmanii și a vederea venire asupra sa puterii ca aceia. Ce au trimis și craiul un sol de la sine la turci, mai multŭ, să vadză și cu ochii, este ade-||văratŭ gătirea turcilor să vie, au numai sintŭ cuvente? Ce pe solul la împărăției nice cu veziriul nu l-au adunat, ce numai i-au răspunsŭ cu scîrbă și l-au pornitŭ înapoi.

Zac. 6. Iară și craiul leșăscŭ n-au șădzutŭ fără gătire, ce, îndată, iarna, au strînsŭ săimŭ, și den ceputulŭ săimului au trimis soli pe la toate țări creștine, dîndu-le știre de vinirea asupra sa împăratului turcescŭ, cu toată putérea împărăției lor. Și au stătut la sfat să facă oști de a stare împrotiva putérei turcești și au ales la săimŭ să facă 30.000 lefecii, în carii să fie 14.000 de husari și 8.000 de pedestrime, altă oaste mai sprintenă, și la 15.000 de căzaci să trimață lefe, și singur craiul cu toată pospolita să încalece, și au stătut și ei toată iarna de gătire. Iară de la crăiei streine n-au avut de la nime nice unŭ agiutoriŭ, mai multă, de la holendezi cîteva corăbii cu platoșe și cu săneță și alte măiestrii de oaste. Iară de la célelalte crăii creștinești fără nice o nedejde de agiutoriŭ s-au întorsŭ solii lor, și încă de la némți oprise și marginile țării sale, nice pre banii săi leșii să nu facă lefecii, avîndŭ Împărăția Neamțului || pre acéle vrémi mare zarve și amestecături cu Crăiia Bohemului, care crăie, cu altŭ nume, să dzice Cehul. Așè

lăsasă toți pre leși, numai singură să răspundze Împărăției Turcești. Husari încă atîțea n-au putut a face leșii, că acél fél de oaste să face cu greu și cu mare cheltuială.

Zac. 7. Cîtŭ s-au dezvărat, sultan Osmanŭ au purces cu mare gătire cu oști strînsŭ de pen toate unghiurile țărilorŭ sale. Așè scrie Hronograful Ieșăscu, că și din limbi, apoi și din iscoade ce avea leșii la turci, cum au avut sultan Osmanŭ 300.000 de călări, 12.000 de inicéri, 80.000 de tătari cu Zaimbu Chierei-sultan, hanul Crîmului, fără de oștile muntenești ce era cu Radul-vodă, domnul muntenescŭ. Amu aproape de Dunăre fiindŭ sultanŭ Osmanŭ, au venitŭ véste cum au luat perșii Vavilonul, ce totŭ au păzitŭ calea asupra leșilorŭ.

Zac. 8. La leși lipsiia hatmanii amîndoi, că Jolcovschii, hatmanul cel mare, perise, iară Conețpolschii, al doilea hatman, era la închisoare la Țarigrad și era zarva între leși pentru hătmăniie. Ce craiul Jigmontŭ, ferindu-să să nu cadze la mai mare împărăchiere între capete || lucrul, au răspunsŭ că așteaptă pre Conețpolschii să iasă din robie, și este pravila lor așea, ales la capetele oștilor, să margă pre rîndŭ din stăpăni mai mică la mai mare. Deci oștile toate au datŭ pre mîna lui Hotchevici, hatmanului de Litfa, om vestitŭ din tinerețăle sale la războaie, și atuncè de vîrsta sa ca de 80 de ani.

Zac. 9. Cu 14.000 de oaste au purces deodată Hotchevici-hatmanul, și înaintè sa au trimis cu 4.000 de oameni pre Liubomirschii, să treacă îndată Nistrul la Hotin, fiindŭ cetatea Hotinului din dzilele lui Gașpar-vodă pre sama leșilor. Deci întrîndŭ Liubomirschii în țară, păn a să apropiia oștile turcești, au prădatŭ țara pănă în Iași, ieșindŭ și lăsindŭ și Alexandru-vodă Ieșii cu fuga la Romanŭ. Și au arsŭ leșii și Ieșii, și din prada țării au strînsŭ hrană, care apoi au ținut pre leși toată vrémea cît au fostŭ la Hotin. În urmă lui Liubomirschii au sositŭ și Hotchevici-hatmanul la Hotinŭ, și apoi, după Hotchevici, și feciorul craiului leșăscŭ, Vladislav, cu 16.000 de oaste. Nu știu ce vină or hi dat bieților tîrgoveți de Hotin, a o samă ce au fostŭ mai fruntea, de i-au înpensŭ din cetate de pe zid făr' de nici o milă leșii. ||

Zac. 10. Amu era împărăția la Țuțora, iară căzacii tot nu sosisă la Hotin, cu mare mîhniciune leșilor, și amu agiungea tătarii pănă în tabăra leșască, cît pierduse leșii de căzaci nedejde.

Zac. 11. În 20 dzile a lui avgust au lovitŭ un soltan cu oştile sale şi cu mulţi şi din oastea turcească la tabăra leşască supt Hotin, cît s-au gînditŭ Hotchevici-hatmanulŭ şi alte capete leşăşti că amu şi împărăţiia singură este sosită şi scoasesă şi léşii toată oastea la cîmpŭ. Ce tătarîi, după puţină năvală, s-au dat îndărăptŭ. Şi atuncesi, în céiaşi dzi, au sositŭ şi 1.000 de căzaci înaintea hatmanului lor, anume Sahaidacinii, dîndu-i ştire că sosește şi oastea căzăcească cu tabăra legată, de trei dzile tot cu războiŭ prin tătari, că trecusă căzacii pe la Soroca şi, zăbăvindu-să cu prada, pe hirea lor, îi apucase tătarîi pe cale. A doa dzi, 21 a lui avgust, au sosit şi Sahaidacinii cu 20.000 de căzaci, şi într-acéiaş dzi, orînduindŭ Hotchevici şanţurile pe lîngă tabără şi făcîndŭ căutare căzacilor, au dat ştire străjile cum sosește şi împărăţiia cu toate oşti în tocmală, cum dzic la turci, alaî. Ce au lăsatŭ şi Hotchevici căutarea căzacilor şi au scos şi el toată oastea la cîmpŭ, cu tocmală puindŭ oaste şi pen văi şi pin ceretei su- ||puse. Singur au stătut cu partea mai aleasă a oştii frunte, gîndindŭ că vor da turcii îndată războiŭ. Ce oastea turcească n-au stătut de războiŭ, ce, cum au sosit, au început a descăleca şi a întinde corturile. Cantemir-paşea numai cu oştile sale au făcut năvală o dată la aripa leşilor, ce vădzindŭ oaste leşască supusă pin toate văile, au purces şi el spre descălecatul oştii sale. Iară turcii scoasesă o samă de puşci şi da în oastea leşască şi au fostŭ harţuri între oşti pănă în sară.

Zac. 12. Avgust 22, dez-dimeniaţă, au cuprinsŭ turcii tot locul acela cu corturi, unde stătusă léşii în dzua dintîiŭ. Leşii încă au scos oastea împregiurul taberei aproape, şi într-acéia dzi toată năvala turcilor au fostŭ asupra căzacilor, vădzîndu-i încă fără şanţuri şi osebiţi de tabăra leşască.

Zac. 13. Avgustŭ 23 dzile, dez-dimeneaţă, gătiţi turcii de războiŭ, căzacii era descălecaţi cu tabăra lor, mai gios pe Nistru, deosebi de tabăra leşilor, încă fără şanţuri, numai încheiată cu căruţele. Acolè, la căzaci, au făcut mare năvală cu toate oştile turcii cu tătarii, cît să vedea luată amu tabăra căzăcească. Ce, au stătut căzacii foarte tare şi cu nevoinţa || a hatmanului lor, care era om, oştean direptŭ, şi le-aŭ datŭ şi Hotchevici-hatmanul agiutoriŭ cu trei roate de némţi şi cu o mie de haiduci cu bardişe (ieste un feli de arme, topoară cu coade lungi). Deci, cum au vădzut căzacii agiutoriul, au sărit

dreptŭ asupra inicérilor, bătîndu-se de la o vréme de țiișŭ cu sîneţăle, cît le-au căutatŭ a să da înapoi inicerilor. Și așea gonindŭ căzacii și haiducii pre iniceri, s-au întăritatŭ și oștile călăreță și s-au făcut o glogozală mare între oști, adăogîndu-să și din oști turcești cu tătarii și den bulucuri a leșilor la acéia aripă, unde era sfada, cu mare vărsare de sînge. Și într-acéia dată, la acela războiŭ, au peritŭ capete cîteva den iniceri și pașea de Silistra, vestitŭ războinic. Din partea leșilor, din capete au peritŭ Zavișa și Endriiovschii, amîndoi rohmistri. Și din capetele tătarilor de Litfa au perit Bogdan-mîrza și Țarovici, iără mîrzac. Lucru mare, cumu-i laudă Hronica leșască, cum au stătutŭ de bine atuncea împrotiva turcilor, măcară că sîntŭ și ei turci de lége. În céia dzi, spunŭ să hie chematŭ soltanŭ Osmanŭ pre iniceri și le-au dzis că nu va mînca pănă nu or lua tabăra căzăcească.

Zac. 14. 24 a lui avgust, leșii la cîmpŭ n-au ieșit, ce au stătut || toată oastea la întăritura șanțurilor, că pănă atuncea pe mai multe locuri era tabăra leșască numai cu cară îngrădită. Iară turcii într-acéiași dzi, vădzîndŭ că léșii nu stau la războiŭ, ce de lucrul șanțurilor, și călării de-a valoma cu inicerii pedestri întîi au datŭ năvală unde era fruntea șanțurilor, și acolea dîndu-le tare némții răspunsŭ, s-au mutat mai sus, cercîndŭ locŭ mai slabŭ, ce și acolo la năvală au căzdutŭ mulți din turci. Apoi și la al tréilè loc au luatŭ mai despre Zvancea, ce și acolea s-au apărat léșii tare și pănă amiadzedzi au dodeit pe leși. Iară de la amiadzedzi, iară cu toată năvala au lovitŭ la tabăra căzăcească, care amu era grijite peste noapte, cu doă rînduri de șanțuri, un șanțŭ tocma pe lîngă cară, iară altŭ rîndŭ de șanțuri mai departe de tabără, și amu lipiți de șanțurile léșilor. Multă oaste turcească au peritŭ de căzaci într-acéia năvală și au gonitŭ léșii pre turci înfrînți de focul căzacilor pănă în corturi.

Zac. 15. Avgust în 25, nimică n-au gînditŭ turcii de paguba oștii sale, ce au avutŭ, ce, a doa dzi, au scos pușcile céle mari și s-au apropiiatŭ de șanțurile căzacilor și au dat nepărăsitŭ în căzaci cîteva || ceasuri. În loc de minune scrie Hronograful leșescŭ că dîndŭ așea desŭ și mai multŭ de un căzacŭ, anume Vasilie-sotnicul, n-au perit, iară cai au omorît mulți în tabără. După patru ceasuri ce începuse a bate pușcile în căzaci, au ieșit căzacii și-au făcutŭ năvală la pușci de unde

bătea. Şi din aripa despre léşi au lovit un stol de leşi, iară într-acolea şi au împensŭ pre toată oastea acéia de pe lîngă puşci şi au apucat toate puşcile céle apropiiate. Şi au mărsŭ într-acéia dzi până în corturi turceşti căzacii, cu mare spaimă în toată oastea turcească şi amestecătură. Ce cum şi-i hirea căzacilor, la dobîndă lacomi, a dat îndată de jacuri, şi cu acéia zăbavă, avîndŭ vréme turcii, au împensŭ iară pre căzaci şi de la corturi, şi de la puşci. Puşcilor apucase căzacii de le stricase roatele şi straturile.

Zac. 16. Dintr-acéia dzi amu au mai răsuflatŭ căzacii şi s-au acolesitŭ turcii despre partè léşilor cu năvala, că să deprinsesă leşii de sta gata, bulucuri călări, şi cît îi împengea căzacii den foc pre turci, iară leşii loviia din aripa. Deci, den 26 a lui avgust au căḑzut greul asupra léşilor, că în 27 a lui avgust mare năvală au făcut turcii la oastea leşască, care era scoasă dinafară de şanţuri, şi au înfrîntŭ pe léşi şi doaă bulucuri de némţi a doi polcovnici au peritŭ cu totulŭ. || Mare bucuriie în turci şi semeţ ie de atîtè capete de némţi, de carii sta o grămadă înaintè corturilor împărăteşti. Şi să nu hie întorsŭ pre turci îndărăptŭ nişte steaguri de husari, la grije era şi toată tabăra leşască, aşea să amestecasă de rău leşii. Au luatŭ într-acéia dzi turcii steagul lui Hotchevici; rumpîndu-şi zăbala calul stegariului, care purta steagul de husari la Hotchevici, l-au băgatŭ pe stegariul fără voie lui în desimea turcilor. La acéia grije, scrie Hronograful, că singur moşneagul Hotchevici au ieşit din şanţuri afară, şi pin toate célelalte porţi ieşiia orînduită oastea, şi aşea s-au dezbăratŭ de oarbă năvală turcilor într-acéia dzi. Iară oaste au peritŭ multă într-aceia dzi din leşi, şi steagul lui Hotchevici cu stegariul.

Zac. 17. În 28 a lui avgust şi 29 şi 30 turcii au şedzut pre odihnă, iară Hotchevici-hatmanul, mîhnitŭ pentru steagul său, care lucru la oşténii acestor părţi şi în locŭ de necinste, şi în locŭ de piedzi răi să socotéşte.

Zac. 18. În dzi 1 a lui septevrie au pus gîndŭ leşii să lovască cu toată oastea sa noaptea pre turci, numai să lasă pedestrimea la şanţuri, şi aşea au făcut. Toată oastea || scosesă denafară, ce au împiedecatŭ lucrul şi gîndul lor ploaia. A doa dzi au oblicit turcii gîndul leşilor den haiduci ungurii, care fugiia totdeauna de la leşi la turci şi de la turci rusii

totdeauna. Iară căzacii tot nu s-au răbdatŭ, şi pe ploaie, la o aripă de corturi, au îndrăznit de i-au lovit tot într-acéia noapte.

Zac. 19. A treia dzi a lui septevrie au venit în tabăra leşască de la Radul-vodă, domnul muntenéscŭ, Batiştè Veveli, om de neamul său criteanŭ, dzicŭ să hie fostŭ cu ştirea veziriului, îndemnîndŭ pre leşi să trimaţă sol de pace la turci. Şi nu s-au apăratŭ leşii, ce au trimis foarte om cu ispravă de la sine, anume Zelenschii, să întrebe, putea-vor să să priimască sol'ile la împărăţ'ie, au ba? Şi de atuncea îmbla şi soliile, iară şi singele bieţilor oşténi mai multŭ să vărsa din îmbe părţile între dînşii în toate dzile şi în tot ceasul.

Zac. 20. În 5 dzile a lui septevrie au obîrşitŭ turcii şi podul peste Nistru şi au trecut şi în céia parte de Nistru oastea. Avea hrană până atuncea slobodă de cai léşii peste Nistru, iară den céiaşi dzi i-au || închisu şi den céia parte. Şi tot într-acéia dzi au venit şi Caracaş, paşea de Buda, carele, temîndu-se de împărăţiie, scîrbită de dînsul pentru zăbava, trimisesă răspunsŭ veziriului că nu va merge la adunare până nu va hi întîi în tabăra leşască.

Zac. 21. Toată oastea turcească iară să pornise după Cărăcaşŭ-paşea, şi din toate părţile au stătut năvală asupra leşilor, iară mai mare cu multŭ unde era singur Caracaş-paşea. Era acél loc despre Zvancea, unde era mai slabă tabăra leşască. Îl dusésă pre Caracaş-paşe anume la acel loc nişte unguri ce fugise de la leşi la turci, şi acéia năvală au făcutŭ la şanţurile leşăşti cît să nu hie apucat a ieşi un bulucŭ de némţi cu un căpitan anume Veier, neamţŭ, şi s-au prilejitŭ vro 2.000 de căzaci, carii păştea caii, ţiindu-i amînă pin ceretei, luasă Caracaş-paşea şanţul leşilor. Ce némţii ca din dos să prilejise a oştii cei turcéşti şi alţii di pe şanţuri au vărsatŭ focul în turci, cum dau némţii, o dată. Şi dintr-acela focŭ au nemerit glonţul den sineţŭ pe Caracaş-paşea direptŭ pren capŭ. Deci, cît au vădzut turcii c-au căzdzutŭ Caracaş-paşea, s-au dat îndărăptŭ. Ieşit-au şi léşii călări din şanţuri, iară n-au gonit pre turci, stîndŭ după sprejeneală de || alte locuri, pe unde mai năvăliia turcii.

Zac. 22. Slăbise léşii de hrană, şi de desimea mare de trupuri să scornise mare putoare în tabăra lor, că nu mai biruia a căra trupurile în Nistru. Deci să scornise boale între oşténi, şi mai vîrtos muriia caii de o boală, ce era în cai.

Feciorul craiului, Vladislav, dzăcea bolnav, şi Hotchevici-hatmanul iară aşea, din care boală au şi murît acolea la Hotin Hotchevici, septevrie 14, omŭ între léşi vestitŭ de lucrurile războaielor. Spunŭ de dînsul, păn-au fostŭ viu, cîndŭ au venitŭ pomenire de pace de la Radul-vodă, să hie dzis: „Lasă, lasă, să vie Simedriul, să va căi soltanŭ Osmanŭ c-au venit asupra léşilor!“

Zac. 23. Trei dzile după perirea lui Caracaş-paşea, turcii au şădzutŭ fără războiŭ, iară tătarii ardea şi prăda Ţara Leşască pre lîngă Cameniţă şi mai sus de Cameniţă şi să fuma Ţara Leşască la vederea ochilor a leşilor şi ei închişi de toată hrana. Mai multŭ ce răzbiia căzacii pen păduri, pe la cetăţi de pe aproape şi aducea cîte oarece hrană, ce iară nu de agiunsŭ. Şi au ales şi leşii într-un rîndŭ, noaptea, cu vre o mie de haiduci, nişte cară, de au adus den Cameniţă puţină hrană şi iarbă de sineţă, că împuţinasă leşii şi iarba, şi plumbul. Şi boale să scornise multe în némţi şi în leşi, şi mai les boală || de ventre, învăţaţi cu berea, cu horilcă, şi acolo numai apa Nistrului era băutura, care este foarte grea la băutŭ.

Zac. 24. Svătuia unii din leşi să lase pedestrimea să apere şanţurile, iară ei să iasă călări, alţii sfătuia să pornească pre feciorul craiului, să margă el să sirguiască pe craiul, pe tatăsău, să vie mai curundŭ cu agiutoriŭ, şi să burzuluisă şi oastea Litfei, numai să o plece din tabără. Ce apoi toate acestea sfaturi le-au aşădzat Liubomirschii, pre carele l-au şi ales oastea în locul lui Hotchevici şi l-au pus feciorul craiului hatman.

Zac. 25. În 15 a lui septevrie să întorsesă şi solul lor Zelenschii, trimis la veziriul, şi tot într-acéiaşi dzi au lovit turcii iară tabăra leşască la poarta Litfei. Ce făcusă léşii în céle trei dzile o tabie, adecă o baştă denafară de şanţuri, de care nu luasă turcii aminte, ce şi de la şanţuri şi den tabie dîndŭ tare léşii foc, au căutatŭ turcilor a să da înapoiŭ. A doa dzi, septemvrii 16, au trecut puşcele turcii în céia parte de Nistru şi au bătut toată dzua în tabăra léşască. Şi toată dzua acéia numai unŭ neamţŭ au ucis, la corturile feciorului craiului. Şi tot într-acea dzi au trecut Nistrul şi sultanŭ Osmanŭ singurŭ || şi au mărsŭ de au vădzutŭ Cameniţa. Pusesă să bată o cetăţuie, anume Panăvţii, lîngă Cameniţă, ce era nişte haiduci puşi acolea de pază. Ce au

perit cîțva turci de haiduci și au lăsatu-o cetățuia acéia nedobîndită. Iară pre lîngă Zvancea, numai căci au trecut pe lîngă cetate. Scrie Létopiseţul leșăscŭ să hie dzis soltanŭ Osmanŭ pentru Cameniță: „Dumnedzău au făcut-o această cetate și Dumnedzău va lua-oă". Iară în dzilele noastre au luatu-o sultanŭ Mahmetŭ, împăratul turcescŭ, în 9 dzile, în anul 7180, [1672] în 16 dzile a lui avgust pentru păcatele leșilor și netocmala între dînșii.

Zac. 26. Făgăduită era plata tătarilor la Hotin de soltan Osmanŭ, care va aduce cap de căzac, să ia cîte 50 ughi de aurŭ, deci alerga tătarii, lovindŭ pin Țara Leșască țărănimea, și le aducea capetele și lua bani. Ce cărasă niște grămădză de capete de țărani înaintea corturilor împărățești, cu numele de căzaci. Iară oastea turcească, neputîndŭ strica leșilor den frunte, au trecut Nistrul pușcile céle mare și bătea foarte tare den céia parte pre căzaci și o parte de tabăra leșască. Numai ce au căutatŭ a să muta de la mal și căzacilor și leșilor, de pe unde agiungea pușcile. Și în 16 a lui septevrie acela războiŭ și năvală să făcusă, cît amu di- ||désă tătarii înot să treacă apa, să între în tabăra. Care grije vădzindŭ Liubomirschii, carele era în locul lui Hotchevici, celui mortŭ, au coborît némți pedest cu foc și s-au îmbărbătatŭ și căzacii și au începutŭri da foarte désŭ focul, cîtŭ au căutatŭ turcilor a părăsi deodată pușcile și a să mai depărta de la malŭ.

Zac. 27. Acéstea lucrîndu-să la Hotin, craiul léșăscŭ Jigmontŭ veniia încet, cum să dzice, leșește, într-agiutor fecioru-său. Și amu împuținase de tot tabăra leșască iarba de sinețŭ, și de hrană era foarte strînși, care nevoie nice de la turci nu lipsiia, că flămîndzisă foarte răŭ și turcii, și în toate dzile veniia vești de mare prădzi ce făcea căzacii pre Marea Neagră. Deci vinisă iară Batiștè Veveli de la Radulvodă, domnul muntenéscŭ, cu făgăduință tare că or hi priimite soliile, numai de zăloage poftise léșii de la turci, au adus răspunsŭ că ieste cu rușine împărăției să dea zăloage. Deci și leșii au ales pre Iacob Sobețchii, tatăl craiului de acmu, și pe Joravinschii, caștelеanul de Bilza, și au mărsŭ solii leșăști în tabăra turcească.

Zac. 29. Schimbasă împărăția pre veziriul în scîrbă că n-au fostŭ harnic de a lua tabăra căzăcească și pusesă altŭ veziriŭ, carele, să-și arate lucrurile mai tare, au dzis solilor leșăști să lége birŭ pre an la împărăției. || Care lucrul nici

într-un chip nepriimindŭ solii leşăşti, pre dînşii i-au opritŭ, iară oastea toată cu mare gătire, şi cu toate puşcile şi măistriile au pornit cu sine asupra taberii leşeşti şi o parte au pus dencoace de Nistru să bată, iară altă samă cu sine au trecut Nistrul şi au bătut în céia dzi, toată dzua, septevrie 24 şi septevrie 25. Ce făcuse pre malŭ şi léşii şanţuri dincoace, iară tot îi strica din puşci turcii, şi mai rău din céialaltă parte de Nistru. Şi aşea să lupta în toate dzilele acéstea pănă în 27 a lui septevrie.

Zac. 29. Au acestŭ obicéiŭ căzacii, daca li să dodiieşte răul şi pierŭ de puşci, iesŭ de dau năvală tocma acolè de unde batŭ puşcile, care hirea lor hiecine va hi vădzut la Suceavă, cîndŭ închisésă Ştefan-vodă Ghiorghie pre feciorul lui Hmilŭ. Aşea au făcut şi la Hotin, cîndŭ părea turcilor că sintŭ pătrunşi de morţi ce făcea puşcile într-înşii, că-i bătea atuncea în cele 5—6 dzile 60 de puşci, cum scrie Hronograful leşăscu, tot de céle mari, ce le dzicŭ balemézuri, şi-i socotiia spăimaţi, atuncea, în 27 a lui septevrie, au făcutŭ cu hatmanul său, cu Sahaidacinii, sfat şi s-au orînduit în doao bulucuri, o parte în céia parte de Nistru şi altă parte din ceasta parte. Şi aşea au făcut, noaptea au purcesŭ şi au trecut Nistrul pe pod la Zvancea, că avea şi léşii pod peste Nistru, mai || sus împrotiva Zvancei, şi au lovitŭ tocma şanţurile veziriului din céia parte, cît i-au căutatŭ şi veziriului în céia noapte a nu mînea supt cortŭ. Iară dincoace, acéia spaimă şi glogozală făcuse în oastea turcească, cît în giumătate de oaste fugisă de supt corturi la altă parte de tabără, părăsisă şi puşcile şi să făcuse o amestecătură mare. S-au împlut căzacii de boarfe, de sabii, de rafturi, de corturi, iară mai multe au tăiat şi le-au răsturnat, şi cu mare dobîndă s-au întorsŭ în tabăra sa.

Zac. 30. De miratŭ era la împărăţiile şi la toate capetele împărăţiei neînfrîntă şi neînspăimată hirea căzăcească la ce strînsoare amu era.

. . . . . .

Capulŭ alŭ doisprădzécè

Încep. 1. După moartea Radului-vodă celui Mare, boierii şi ţara vădzindŭ pre Barnovschii-hatmanul, omŭ de ţară şi fără cuconi şi cunoscut împărăţiei cu slujbele ce făcusă

la Hotin, la sultan Osman și știut și căpeteniilor tătărești, ales lui Cantemir, cu carile legasă priietenșug încă den mîrzeciia lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască, au ales cu glasurile tuturora pre Barnovschii-hatmanul de domniie și au mărsŭ o samă de boieri la împărățiile de i-au adus steag de domniie.

Zac. 2. Îndată ce au stătut Barnovschii-vodă la domniie, întîiŭ || au stătut după grijea țărîi ce-i vinisă asupră de tătari și au trimis la galga-soltan daruri și la Cantemir-pașea și au întorsŭ vrăjmășiia tătarîlor, ce gătisă ei asupra țărîi, și apoi au stătut și după aședzarea țărîi, care să stricasă foarte răŭ la Radul-vodă.

Zac. 3. Iară războiul atuncea a tătarîlor cu leșii au fostŭ așea: neștiindu-să leșii de cuvîntŭ ce-l legasă la Hotin, să dea Crîmului den anŭ în an 30.000 de cojoace, s-au sculat singur galga-soltanŭ, fratele hanului, și Cantemir-pașea cu 40.000 de tătari și au lovit Țara Leșască în trei părți. Pe o parte sîngur galga-sultan, pe altă parte Salmașà-mîrza, pe a triia parte Cantemir-pașea și au prădat pănă la Socal și pănă mai sus de Liov. Ce i-au lovitŭ leșii și întîiŭ pre singur galga-soltanŭ Conețpolschii-hatmanul și cu Hmilețchii și au pieritŭ acolea mulțime de tătari și feciorul lui Cantemir și au căzdut la robiie și un frate a hanului, mai micŭ de galga-soltanŭ, robŭ la leși, carile apoi au ieșitŭ și căzdusă han la Crîmŭ, de îmbla cu Hmil în Țara Leșască. Iară partea lui Salmașà-mîrza și a lui Cantemirŭ-pașea nu era de tot răsipite, că măcar că lovisă și pe Cantemir-pașea iară leșii cu Liubomirschii, iară de tot răsipă acestor orde a face n-au putut. Ce strîngîndu-se || iară ordele la Nistru, la carii scăpasă și galga-soltan, numai ce era să prade țara, dînd vina Radului-vodă, că au datŭ știre leșilor de dînșii. Și să nu să hie prilejitŭ moartea Radului-vodă și nevoința lui Barnovschii-vodă, n-ar hi hălăduit țara atuncea de mare primejdiie.

Zac. 4. Ce cum floarea și pometii și toată verdeața pămîntului stau ovilite de brumă căzdută peste vréme, și apoi, după lină căldura soarelui, vinu iară la hirea și la frîmsețele sale cêle împiedecate de răceala brumei, așea și țara, după greutățile ce era la Radul-vodă (care vacurilor de miratŭ au rămas cum au putut încăpea întru înțelepciunea acelui

domnŭ acéia nemilă de ţară), au venitŭ fără zăbavă ţara la hirea sa, şi până la anul s-au împlutŭ de tot bivşugul şi s-au împlut de oameni.

Zac. 5. Milele domnilor pot aşedza ţările, nemila şi lăcomia fac răsipă ţărălor. Făcusă Barnovschii-vodă mare volniciie curţii, să dea numai la birŭ, o dată într-un an. Şi oricine den curteni de nevoie au răsăritŭ de la ocina sa, ori la satŭ boieriescŭ, ori la sat domnescŭ, pre toţi i-au adus la breslele sale şi la locul său. Şi siliştilor, pe unde să pustiiască, au dat slobodzii, chemîndŭ oameni din Ţara Leşască, şi aşea s-au împlutŭ ţara, în puţină vréme, de oameni.//

Zac. 6. La al doilea anŭ domniei sale, i-au venit porunca de la împărăţiie să margă cu oştile ţării la Daşeu, pentru întăritura Daşevului, că măcarŭ că legasă pacea aceasta la Hotin între turci şi între leşi, să nu îmble tătarii la leşi stricîndŭ, şi căzacii pre mare la turci iară nu-i putea opri îmbe părţile pe acéste neamuri, nice pre tătari turcii, nice pre căzaci leşii. Ce loviia totdeauna şi căzacii pre Marea Neagră locurile turceşti, şi mai multŭ Daşovul păţiia nevoie în toată vrémea de dînşii. Deci au mărsŭ şi Barnovschii-vodă într-acela anŭ, toată vara, de au lucratŭ pen pregiurul cetăţii, tocmindŭ zidiurile şi şanţurile şi cu munténii, şi cu niste paşi orînduiţi de la împărăţiie pe acéia treabă.

Zac. 7. După slujba ce au făcut Barnovschii-vodă împărăţiei la Daşău, domniia cu mare fericire ţării, stîndŭ tot după grijile ţării şi după lucruri dumnedzăieresti. Şi au fîrşitŭ mănăstirea mare în dricul oraşului Ieşilor întîi, ce să dzice Sfînta Mariia, şi apoi mănăstirea anume Hangul, în munţi, den pajişte, şi Dragomirna au fîrşit iară el, urdzită de Crimca mitropolitul, aproape de oraşul Sucevei, aşijderè şi Bîrnova, lîngă Iaşi, care apoi au fîrşit-oă Dabijè-vodă, fără beséreci în multe locuri, şi besérica lui Sfetii Ioanŭ, iară aicea în o-|| raşŭ, de îmmă-sa făcută. El au lăsat moşiia sa, Toporăuţii, sat la Cernăuţi şi Şipotele, la Hîrlău, cu afurisănie a patru patriarşi mănăstirii sale Sfintei Mariei den tîrgŭ den Ieşi, întîi cu ţara să nu hie la alte dări, fără numai la birŭ. Ce binele pururea este gingaş, şi pentru păcatele oamenilor nu în multă vréme stătătoriŭ. Pentru 40 de pungi ce-i cerea veziriul de la Barnovschii-vodă, ferindŭ ţara de obicei, i-au venitŭ mazilie, neîmplîndŭ bine patru ani la domniie. Şi mulţi, car-i era priietini, îl sfătuia să nu să puie

împrotiva veziriului, să-i dea acei bani, să nu-i vie vreo primejdie. N-au vrutŭ nice într-un chip să priimască, pentru obiceiŭ să nu facă asupra ţării, urmîndŭ pe Pătru-vodă, carele, au făcut Galata-de-Sus, care avîndŭ dodeiale totdeauna de la turci cu dările, au strînsŭ boierii şi ţara şi le-au dzis că nu mai poate să sature pîntecele turcilor fără fundŭ. Şi luîndu-şi dzua bună de la toţi, au lăsatŭ domniia şi s-au dus pen Ţara Leşască la Veneţiea, unde-şi s-au săvîrşit şi viaţa sa, cu vécinică pomenire în ţară. Să cunoaşte că acești domni matce direpte au fostŭ aceştii ţări, nu maştihă, cîndŭ, pentru obiceiŭ să nu facă în dzilele lor cu greul ţării, domniile ş-au lăsatŭ şi asuprelele ţării n-au priimit să hie de la dînşii. ||

Zac. 8. Aşea au făcut şi Barnovschii-vodă, măcară că cu foarte prostŭ sfat, căce după maziliia n-au mărsŭ la împărăţiie, ce-şi cumpărasă un tîrgŭ în Ţara Leşască, anume Ustiia, cu cîteva ocine, nu departe de Nistru, şi după mazilie ce i-au venitŭ, au mărsă cu casa lui în Ţara Leşască, la Ustiia. Iară domnŭ în locul lui au venit Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare.

Capulŭ alŭ treisprădzecè

Încep. 1. Aceste trei domnii, a lui Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă, şi a lui Moysei-vodă, domniia întiiŭ, şi a lui Alexandru-vodă Iliaşŭ, suptŭ un cap închidem, căci că toate acéste domnii şi scurte, cîte giumătate de an unile, altele peste un an oarece cu puţin, trăitoare au fostŭ şi nice lucruri aşea însămnate în dînii lor prilejite nu s-au tîmplatŭ.

Zac. 2. Mai cu greu mi-au fostŭ, iubite cititoriule, a scrie de acéste domnii decît de cele mai de multŭ trecute, că de aceste domnii, ce mai sus scriem, necăiuri, nice într-un létopiseţŭ streinŭ, poménit nu să află, ori căce au fostŭ scurte, ori căci nemică aşea ales nu s-au prilejitŭ || în dzilele lor. Ce cît am pututŭ a înţelege den boieri bătrîni den dzilele lor, pre rîndul său mergîndŭ cursul anilor, îţi însămnămŭ.

Zac. 3. Deci după ieşitul lui Barnovschii-vodă în Ţara Leşască, au venit domnŭ în ţară Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare. În vestea tătîne-său ce avea la

împărăţiie, i să dideasă domniia, ce, cu cît ceriul de la pămîntŭ, cu atîta de hirea tătîne-său departe, om şi de trup, şi de hire slabă şi boliacŭ. Care lucru înţelegîndŭ şi împărăţiia că nu este de domniia ţărîi de margine ca aceasta, neîmplîndŭ bine giumătate de anŭ, i-au venit maziliia.

Zac. 4. Să ispitisă Barnovschii-vodă oarece la margine cu trimisul lui Necoriţă-hatmanul la Toporăuţi, în dzilele ceştii domnii a lui Alexandru-vodă, ce i-au ieşit cu oşti Vasilie Lupul-vornicul şi Grama-stolnicul şi l-au împensŭ pre Nicoriţă de la marginile ţărîi.

Zac. 5. După maziliia lui Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă, au venit cu domniia Moysei Moghila-vodă, feciorul lui Simion-vodă, om blîndŭ, un mielŭ la hire, nelacom, nemăruia răŭ. Multe case de gios, lipsite, au scos în fruntea lăcuitorilor ţărîi, ales pre Ciogolĕşti. Pace din toate părţile, numai de datornici turci mare strînsori şi sile, şi aşea să împlusă ţara şi de oameni răi, cît a vedére cu bulucuri îmbla, || de prăda şi jecuiia oamenii şi pre lîngă oraşŭ.

Zac. 6. Iară cum toate domniile nu sintŭ fără nepriietini, şi mai ales domnii mai mulţi nepriietini au, cum copacii cei mai înalţi mai multe vivoară şi mai mare vînturi sprejenescŭ, aşea şi Moysei-vodă, avîndŭ nepriietini la împărăţiie, îi scornisă cum va să fugă în Ţara Leşască, pre urma lui Barnovschii-vodă. Care lucru înţelegîndŭ împărăţiia, în taină au trimis poruncă la Cantemir-paşea, să margă să-l pornească den scaun spre împărăţiie, să vie iară ari vrea spre altă parte, să-l prindză şi să-l trimaţă la Poartă.

Zac. 7. Şi aşea, neştiindŭ nemică Moysei-vodă, stătu Cantemir-paşea la Ţutora, sprinten, cu o samă de oşténi ai săi, şi au trimis lui Moysei-vodă pren ceauş cărţi de maziliie. Deci numai ce i-au căutatŭ a purcede spre Ţarigrad, şi în locul lui s-au datŭ domniia lui Alexandru-vodă Iliiaş, a doa domniie.

Zac. 8. Cum au venit ştire de domniia lui Alexandru-vodă la boieri, mare mîhniciune şi voie rea în toată curtea, mai ales în boieri, ştiindŭ cu toţii hirea acélui domnŭ. Ce au făcut sfat cu toţii, şi îndată au purces fruntea toată de boieri la Ţarigrad, cu jaloba la împărăţiie pentru greul ce petrecea ţara de domnii neştiutori rîndul ei. Lupul Vasilie-vornicul, ce au căzdutŭ apoi domnŭ, Cehan-vornicul, || Savin-hatma-

nul, Costin-postelnicul, Uréche-spătariul, Buhuș-vister-nicul, Furtuna-comisul, Bașotă-logofătul și alți boieri cu numărul până la 50 de capete numai de boieri, fără alte capete de țară, și au purces cu toții la Țarigrad. Ghenghea-logofătul și cu Enachie-postelnicul rămăsesă caimacami la scaun.

Zac. 9. Nepurcesŭ den Țarigrad au apucatŭ boierii pre Alexandru-vodă cu domniia, că oblicise el de boieri că vinŭ cu pîră, cum nice într-un chip nu-l priimește țara. Și au trimis înaintè boierilor Alexandru-vodă pre Batiștè Veveli și cŭ ceaușĭ, Batiștè să le grăiască cu bine, și ceaușii să tragă pre boieri ca să să sparie. Carii fără știrea veziriului fiindŭ și vădzindŭ atîtea capete, nu s-au cutedzatŭ ceaușii a le face silă, și încă pe Batiștè l-au suduit foarte tare, ales Cehan-vornicul.

Zac. 10. Iară la curțile împăraților multe răutăți pot să să facă peste știrea celor mai mari. Așea s-au prilejit și boierilor celora ce mersesă, tuturora. Pănă agiungè ei la veziriul, au venit într-o noapte, poate hi cu voia ch haiei veziriului, carii multe pot fără știre, și au legatŭ pre cîțva boieri, cîți au fostŭ mai capete, și i-au ținut pen ieșitori închiși, peste știrea veziriului. Ce le-au căutatu boierilor numai a face tocmală cu Alexandru- || vodă și legături. Să mai ispitisă boierii, după ce au ieșit din opreală, să margă la veziriul, și era gata lucrul acéla. Ce s-au prilejit perirea veziriului, pe ulițe mărgîndŭ de la curțile împărătești la săraiul său, de iniceri, l-au ucis cu pietri inicerii. Deci numai ce au căutatŭ boierilor a priimi pre Alexandru-vodă și au mărsŭ la Patrierșie și au făcut giurămînturi boierii lui Alexandru-vodă, și el boierilor iarăși. Și așea au purces din Țarigrad spre țară.

Zac. 11. Dacă s-au aședzat Alexandru-vodă la scaun (lupul părul schimbă, iară nu hirea), tot pre acéia cale, ca și la domniia dentîiŭ, au purces lucrurile. Ce cîrpiia boierii cum putea trebile țării, iară domniia mai multŭ își petrecea cu Batiștè Veveli.

Zac. 12. În Țara Muntenească pre atuncea să rădicasă muntenii pre domnul lor, Lion-vodă, pentru mare desfrînăciuni și nespuse ce era într-acela domnŭ. Și dentre toate căpeteniile Țării Muntenești era Matei-aga, și de atunce-și au cădzut domnŭ fericit Țării Muntenești. Supt vrémea acelor amestecături scosesă Alexandru-vodă de la împără-

ţiie domniia fecioru-său, Radului-vodă, a Ţării Muntenéşti, şi, tot în anul dintîiŭ domnii sale. După ce au venit steagul de la împărăţiie fecioru-său de domniie, l-au pornitŭ şi cu cîtăva gloată de aicea den ţară. Ce le-au ieşit Mătei-vodă, domnul munte- || nescŭ, înainte, şi de-abiia au scăpat şi singur Radul-vodă, cu sprejeneală unora ce s-au ales pe lîngă dînsul den moldoveni.

Zac. 13. Nici într-un chip nu puteà să amistuiască Alexandru-vodă fapta boierilor, ce făcusă cu venirea împrotiva lui la Ţarigrad, şi nice boierilor nici într-un chip lucrurile ce era foarte proaste la toate trebile a lui Alexandru-vodă nu le plăcea. Şi dentr-acestea adăogîndu-să necredinţa şi prepusul den dzi în dzi, aşedzasă gîndul său Alexandru-vodă numai să omoară pre o samă de boieri, ales pre Vasilie Lupul-vornicul, şi pre Cehan-vornicul, şi pre Savin-hatmanul, pre Buhuş-visternicul, pre Uréche-spătarul. Costin-postelnicul era mazil la ţară, ce ori să-l tragă în partea sa Alexandru-vodă, ori altŭ gîndŭ avîndŭ, îl chemasă la curte şi-i da hătmăniia. Ce vădzîndŭ Costin lucrurile amu îngroşate între domniie şi între sfatŭ, gînduri spurcate şi réle, ş-au luat dzua bună pre cîteva dzile şi au şedzut la ţară.

Zac. 14. Iară celoralalţi boieri toate gîndurile a lui Alexandru-vodă au descoperitŭ Costantin Aseni, om de casa lui Alexandru-vodă, cum în dzua de Paşti era să-i omoară cu sfatul lui Batiştè. Deci şi boierii îmbla toţi cu paza vieţii.

Zac. 15. Şi vădzîndŭ de adevărat urdzită perirea sa de Alexandru || -vodă, ca céla ce să îneacă, să apucă de sabie cu mîna goală, s-au vorovitŭ cu toţii şi au datŭ ştire ţării, care, hierbîndŭ în greutăţi şi în netocmele, pre lesne s-au pornitŭ, şi nu numai curtea, ce şi ţărănimea. Şi atîta mulţime s-au strînsŭ den toate părţile, cît nu încăpea în tîrgŭ, ce împulusă locul pe supt Miroslava petutinderea, străgîndŭ pen toate uliţele pre greci.

Zac. 16. Vasile Lupul-vornicul era cap tuturor lucrurilor acestora. Dacă au năbuşit ţara, au mărsŭ de au spus domniei aieve cum s-au rădicat ţara şi strigă pre greci. Au răspunsŭ Alexandru-vodă: „Dacă să rădică pre greci, pre mine să rădică“. Şi vădzîndŭ atîta mulţime, nu s-au apucatŭ de nemică, numai de grijea să hălăduiască cu casa sa de gloate.

Zac. 17. Au mărsŭ boierii cu toţii la curte şi la purcesul domnii, să nu hie pus cu toţii să oprească desfrînată prostimea, pozna mare şi de-abiia prilejită în vro ţară s-ar hi tîmplatŭ. Ce tot pe lîngă domniie au mărsŭ boierii, oprindŭ şi domolindŭ ţărănimea. Iară mai nu era în puterea boerilor a-i opri pornită grosimea. Ce şi pre Vasilie-vornicul, anume că ieste şi el den greci, au zvîrlit unul cu un os şi l-au lovit în cap, den care lovitură au fostŭ Vasilie-vornicul multă vreme rănitŭ.

Zac. 18. O! nestătătoare şi niceodată încredinţate lucrurile a lumii, cum vîrsteadză toate şi turbură şi face lucruri împrotivă! Cîndŭ cu cale să fie frică || celorŭ mai mici de cei mai mari, iară cursul lumii aduce de este de multe ori celui mai mare de cei mici grije.

Zac. 19. Fericiţi sîntŭ împăraţii, craii, domnii, carii domnescŭ aşea, să nu le hie de cei mai mici niciodată sfială.

Zac. 20. Un craiŭ de Englitera, de cîte ori să îmbrăca dimineţile, de atîtea ori dzicea sîngur şie: „Adu-ţi aminte că a multe gloate de oameni eşti stăpînŭ". Domnii cei buni şi drepţi fără grije şi desfătaţi stăpînescŭ, iară cei răi tot cu sfială.

Zac. 21. Dacă au agiunsŭ în şesul Bahluiului domniia, aproape de mănăstirea Balicăi, locul era tot plin de oameni, nu să vedea şesul deşertŭ necăiuri. Striga: „Dă-ne, doamne, pre greci!" Unii hăicăia, alţii suduia şi jecuiia. Şi acolo au strigatŭ pre Batişte să le dea, carele era tot aproape de Alexandru-vodă, vădzîndŭ strigarea pre sine. Ce nu sta domniia de grijea lui, ce de grijea sa, şi numai ce i-au dzis să să depărtedză de la dînsul. Şi aşea l-au apucat şi l-au dat pre mîna ţăranilor. Nespusă vrăjmăşiia a prostimei! Şi aşea, fără de nice o milă, de viu, cu topoară l-au făcut fărîme. Şi pănă într-atîta s-au amestecat unii, anume Bosie Lăpuşneanul, cît nici ermulucul den spinarea lui Alexandru-vodă, că bura a ploaie, atuncè n-au hălăduitŭ. ||

Zac. 22. De grijea ţărănimei ce era pen tot locul, să nu între Alexandru-vodă îndată la pădure şi boierii încă aşea socotisă, să să mai depărtedză de gloate, la loc deşchis, fără pădure, l-au pornitŭ pe drumul braniştei, pe dencoace de Bahluiŭ, pornindŭ şi săimeni cu sineţele gata pe lîngă dînsul. Apoi, dacă s-au întorsŭ boierii, au stătut la grije, să nu ia Alexandru-vodă calea den braniştе spre Cantemir-

paşea, la Bugeagŭ. Ce îndată au ales o samă de boieri, cu Buhuş-visternicul, şi l-au trimis la branişte, după Alexandru-vodă, să-i îndiréptedză calea pe la Huşi, pre Bîrlad în gios.

Zac. 23. Era mai mare spaimă decît dentîiŭ, dacă vădzu Alexandru-vodă gloate iară după sine şi la branişte şi-l lăsasă şi siimenii toţi şi copiei den casă. Şi dacă s-au apropiiatŭ boierii, le-au dzis Alexandru-vodă cu lacrămi: „Má rog pentru fiiul mieu, Radul-vodă, să-l lăsaţi viu!“ Au dzis Buhuş-visternicul să n-aibă nice o grije, nice să să gîndească măriia-sa c-au vinitŭ cu vreun rău, numai pofteşte ţara pre măriia-sa să margă pre Bîrladŭ spre Gălaţi, să nu aducă vreun rău asupra ţării cu tătari şi i-au giurat să n-aibă nici o grije. Şi aşea au priimit şi Alexandru-vodă, pe unde va hi voia ţării, pe acolo să margă. Şi au purcesŭ spre drumul Bîrladului şi au aşedzat boierii iară pre siimeni pe lîngă dînsul şi copii cei den casă, carii îl părăsisă dîndu-i şi den boieri petrecători || pănă în Gălaţi.

Zac. 24. La Tecuci au ieşit şi Costin-postelnicul înainte, de la Putna, şi l-au petrecut cu cinste şi cu conace pănă la Gălaţi, plecîndu-l să vie la împăcăciune cu boierii şi să-şi hie iară în scaun, luîndŭ Costin-postelnicul asupra sa acéia grije. Ce n-au vrut să priimască nice într-un chip. Deci au trecut Dunărea la Gălaţi, spre împărăţiie.

Capul alŭ patrusprădzécè

Încep. 1. Şi aşea mîntuiţi boierii şi ţara de domniia lui Alexandru-vodă Iliiaş, au stătut cu toţii după alesul domnului nou. Striga cu toţii să fie Lupul-vornicul, însă îi da şi legături, ce va lua den ţară, ce s-ari lega pentru dări, atuncea la acel ales mai multŭ să nu ia din ţară. Ce acéle legături vădzîndŭ Lupul-vornicul, ori că vedea pre cîţva den capete că trag spre Barnovschii-vodă, n-au priimitŭ într-aceia dată domniia, ce au stătutŭ şi el la sfatul acela, să să trimaţă în Ţara Leşască la Barnovschii-vodă, să vie iară la scaunul ţării.

Zac. 2. Ce nu era să treacă pre Barnovschii-vodă şi fîrşitulŭ || dzilelor trage cu de-a sila pre om. Cît au sosit boierii la Ustiia, unde şedea în Ţara Leşască, cu veste că ţara iară-l pofteşte să vie la domniie, cu mare bucuriie au

Încep. 1. Au mărsŭ a doa dzi toţi boierii şi gloatele la gazda lui Moyseiŭ-vodă, şi de acolo la curţile viziriului, de au luatŭ căftanŭ de domniie, şi fără zăbavă au purces spre ţară, iară cu căteva dătorii, făcute de cheltuiele ce s-au făcut den asupreala turcilorŭ.

Zac. 2. Nu ieşiia suspinul dentre toţi pentru moartea lui Barnovschii-vodă, ce toţi jăluia pre Lupul-vornicul, căruia toate pîrăle să oblicise. Deci încă den cale au ales Moyseivodă pre Cehan-vornicul şi pre Roşca-visternicul şi pre Banul, să vie înainte, să prindze pre Lupul-vornicul. Ce precum era paza acestora ce mergea să-lŭ prindze, cu multŭ mai mare pază avea Lupul, şi mai meşter, şi mai cu pază. Avîndŭ ştire de toate cîte i să gătisă, au fugitŭ den Iaşi, şi în căteva dzile au fostŭ tupilat aicea în ţară pen păduri. Apoi pen Ţara Muntenească au trecut în-chipul neguţitorescŭ la Ţarigrad. Iară casei lui şi îmmei sale şi || surori ce au avut, dacă au venitŭ Moyseiŭ-vodă în scaun, nice o asupreală n-au făcut, ce încă socotinţă avea giupîneasa lui şi cuconii de Moysăi-vodă, pre care lucru să poate cunoaşte hirea creştină a lui Moysei-vodă, măcar că ştiia că îndată ce au mărsŭ Lupul-vornicul în Ţarigrad, îmbla după domniie.

Zac. 3. În cale fiindŭ Moysei-vodă, iară lui Abăza-paşea amu venisă porunca de la împărăţiie să să găteadză asupra leşilor, carii aşea supuse-ă pre moscali, cît craiul leşăscŭ Vladislav nu mai ieşiia den ţările Moscului cu oşti. Şi amu pierduse toată puterea a stare împrotiva leşilor moscalii, şi pănă în stoliţa Moscului ţinea cetăţile leşii, şi mulţi din capetele Moscului priimiè să fie craiul leşăscŭ şi la dînşii împăratŭ.

Zac. 4. Deci trimisésă moscalii sol la turci, giuruindu-le Cazanul şi Azderhanul, doă ţări tătărăşti care ţinŭ şi acum supt mîna sa moscalii, numai să le dea agiutoriŭ împrotiva leşilor. Şi le-au dat agiutoriŭ atunceşi, orînduindŭ pre Abăza-paşea cu toate oştile turceşti, cîte sintŭ de la Buda pănă la Nistru, şi tările amîndoaă, Ţara Muntenească şi ţara noastră, şi pre tătari. Şi au lovit întîiŭ ordele lui Cantemir cu trecătoarea Nistrului la Hrinciuc, mai || gios de Hotin, Ţara Leşască, şi robise Podoliia, şi cu cîtva plean întorcîndu-să, i-au gonitŭ Conetpolschii-hatmanul, carele era lăsat

aicea la margine de crai, pentru paza despre acéste părți. Și i-au agiunsŭ pre tătari aicea în țară, pe Prutŭ în preajma Cornul-lui-Sasŭ, și i-au lovit de au scos toți robii cîți luasă și au perit cîțva den tătari.

. . . . . .

Zac. 7. Leșii grijise șanțurile bine cu pușci și cu pedestrime și au ieșit și ei cu călărimea denafară de șanțuri. Au dat năvală turcii cu mijlocul oștii foarte tare și aripa den-a-direapta a tătarilor, pănă s-au amestecat cu călărimea leșilor. Iară aripa den-a-stînga, a domnilor, ori nedeprinse hirea țărîlor acestora la foc, ori nu-i trăgea inima pre munténi și pre ai noștri să margă creștin asupra creștinului, au stătut mai slabŭ. Iară și turcii cu tătarîi n-au zăbăvitŭ multŭ, apropiați de șanțurile leșilor, pentru focul care da foarte desŭ, cu moarte în turci și în tătari, ce s-au datŭ și ei înapoi. Și s-au mutatŭ Abaza-pașea cu toată oastea despre o vale, care este aproape de Cameniță, anume Mucșa și iară au tocmitŭ oastea. Și amu cu sabiile zmulte asupra moldovenilor și a munténilor turcii, să margă de frica lor la năvală. Și au dat Abaza-pașea al doilea rîndŭ cu toate oștile navală asupra leșilor și înfrînsésă o roată de leși ce le-au ieșitŭ alte roate în sprejăneală și n-au făcutŭ nemică nice cu a doa năvală, să poată răzbi tabăra leșască. ||

Zac. 8. Stătut-au războiul peste vréme de chindie, și să mira domnii cu ce mijloc ari spăriia pre Abaza-pașea de la Cameniță, ca să ia tabăra leșască, pusă la un locŭ ca acéla și supt o cetate ca acéia nu era putință. Ce au făcut veste pen niște călărași, cum au datŭ călărașii de niște oști căzăcești cu tabăra legată despre Nădăborŭ, vinitoare într-agiutoriŭ leșilor. Și den cuvîntŭ în cuvîntŭ, au sositŭ pănă la Abăza-pașea vestea acéia, care vrîndŭ să știe Abăza-pașea de adevăratŭ și întrebîndŭ pe Moysăi-vodă, au adus călărașii înaintea lui, învățați să adeverească lucrul, cum așea este este și cum au vădzutŭ cu ochii lor peste pădurea Nădăborului oastea. Au stătut în gînduri îndată Abaza-pașa, de purces spre tabăra sa, spre Nistru, vădzîndŭ că n-are ce face și oștii leșești și socotindŭ și răceala acestor doă țări. la bătaie, și au purces într-acéiași dzi cu noaptea îndărăptŭ

Zac. 9. Leșii, încă bucuroși că s-au mîntuitŭ de nepriietini, n-au gonitŭ, ce au stătut pre loc, păzîndu-și tabăra lor. Iară Abaza-pașea, să nu să întoarcă de tot fără veste,

înțelegîndŭ de unŭ orașŭ leșescŭ pe Nistru, în gios de Cameniță, anume Studenița, au purces asupra celui tîrgușorŭ, la care puținei haiduci era de paza cetății. Céielaltă gloată, tot țărănime, strînși de pen pregiurŭ, au fostŭ || bejenari. S-au apărat doă dzile tîrgul, iară spre a triia dzi haiducii au fugitŭ cu noaptea spre Cameniță. Iară țărănimea toată, cîtă era strînsă acolea, au căzdzut în robiie la turci și la tătari. Acolea, la năvală, au căutatŭ și alor noștri a merge, iară totuș s-au datŭ știre haiducilorŭ să fugă, să nu piaie.

Zac. 10. Mare veste siliia Abaza-pașea să scoață Studeniții, și ce-au fostŭ fruntea de oameni au ales și i-au trimis la împărățiie, scornindu-le nume de oameni mari în Țara Leșască. Și o fată ce să prilejise între roabe, foarte iscusită de trup, au trimisu-oă la împărățiie, puindu-i nume că este fata hatmanului leșăscŭ.

. . . . . .

Capulŭ alŭ șésesprădzécè

Încep. 1. Fericită domniia lui Vasilie-vodă, în care, de au fostŭ cîndva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericiie și trăgănată pănă la 19 ani, în dzilele aceștii domnii au fostŭ. În anii dentîiŭ cu prepusuri de nepace iară între leși și între turci, iară apoi, după trei-patru ai, deschidzîndu-și calea Împărățiia Turcului asupra persului cu soltan Murat pentru Vavilonul, aicea acéste părți la mare păci și liniști și mare fericii era.

Zac. 2. Domniia cum s-au prilejit de-au luat Vasilie-vodă, s-au poménit la domniia lui Moysei-vodă, în capul al cincisprădzecilè, cum fugise Vasilie-vodă de frica lui Moyseiŭ-vodă, de aicea, den țară, în Țarigrad. Și acolea, cunoscut la cîțva den capete și mai vîrtos lui Abaza-pașea, care era pîriș lui Moysei-vodă || și mai multŭ cu nevoința lui, i-au dat soltan Muratŭ domniia, vădzîndu-l omŭ harnicŭ de acéia treabă.

. . . . . .

Zac. 8. Înțelegîndŭ turcii că leșii au făcut pace cu Moscul și mai adevărat den solii moschicești, și era și solul turcilor la Moscŭ, întărîndu-i împrotiva leșilor, și de aicea den țară, de la Vasilie-vodă, avîndŭ știre, au pornitŭ pre solii mos-

chicești cu scîrbă pentru nestătoriia lor la cuvîntŭ și au trimis și la craiul leșăscŭ solŭ de înoitura păcii, anume pre Șahin-aga, unul den agii divanului, avîndŭ amu și cu cazilbașŭ amestecătură începute pentru Bag-||datul, adecă Vavilonul, Împărăției Turcului.

Zac. 9. Pornite oști leșăști amu au aflatŭ. Șahin-aga spre Cameniță și pre singur craiul aproape de Varșeav în tabără, răspundzindŭ lui Șahin-aga, solului turcescŭ, craiul cu scîrbă, pentru stricarea și călcătura păcii, care cu atîtea giurămînturi s-au făcut la Hotin cu soltanŭ Osmanŭ și între dînsul. Cîteva conace au mărsŭ cu oști spre Cameniță, și cu acesta răspunsŭ au pornitŭ pre turcul, carile da toată vina pre Abaza-pașea și cum este gata de perire pentru acéia faptă.

Zac. 10. Fost-au aceasta clătire a leșilor în anul 7143 [1634], care oști mai mare și mai bine grijite nu să pomenescŭ în toată Hronica leșască. Țin minte oamenii bătrîni, carii spun că agiungea tabăra de supt tîrgul Cameniții pănă la un copaci la cîmpŭ mai multŭ de o milă de loc, că oști avea gata céle ce era asupra Mosculuĭ și plină Țara Leșască de mulțime de oameni pre acéle vrémi.

Zac. 11. Iară pănă a sosi craiul leșăscŭ la Cameniță, Conețpolschii-hatmanul amu era cu o samă de oști supt || Cameniță și viniia și cărți pren Vasilie-vodă de la veziriul Murtaza-pașea pentru pace, adeverindŭ lui Conețpolschii că acéia călcătură a păcii, carea au făcut Abaza-pașea fără știrea împărăției, va plăti cu capul, ca un călcătoriŭ de pace.

Zac. 12. Și așea omorîndŭ împărăția pre Abaza-pașea sugrumatŭ, s-au răschirat și gătirea leșilor în vîntŭ, fiindŭ supărați și slujitorii lor de atîta vreme cu osteniia la Moscŭ. Au stătut pace iară între leși și între turci cu înoitura legăturilor de la soltan Osmanŭ, adăogîndŭ și aceasta legătură între sine pentru tătari, să nu lăcuiască în Bugeagŭ. Omŭ Abaza-pașea vestitŭ cu războaiele asupra persului și ostean direptŭ!

Zac. 13. La anul după aceasta au purces soltanŭ Murat cu mare gătire asupra persului, și într-acelaș an au luat de la perși cetatea anume Răvanul, care apoi, cît s-au întorsŭ soltan Murat înapoi la Țarigrad, iară au luat-oă cazilbașii pre sama sa. Iară Vasilie-vodă domniia cu mare liniște și

pace, fără grije ţara, din toate părţile sta toţi de neguţitorii şi de agonesită. Însă lăcomia nice pre atuncè nu lipsiia, cu dări grele, ce avîndŭ || lăcuitorii ţării vrémi de agonesită, biruia toate acéle greutăţi a domniei.

Zac. 14. În Ţara Ungurească era mari amestecături între Racoţi şi între Betlean Işteoan, feciorul lui Betlean Gabor, pentru domniia Ardealului. Ce au căutat a da locul domniei acéiia Betlean Işteoan lui Racoţi, neputîndŭ avea agiutoriŭ de la Împărăţiia Turcului, pentru gătirea lui soltan Murat iară asupra persului.

Zac. 15. În anul 7145 [1637], să rădicasă căzacii cu Pavliuc-hatmanul asupra leşilor, pentru opreala sa pre Marea Neagră, pre carii Potoţchii, hatmanul leşăscŭ polnii, l-au lovitŭ şi, închidzîndu-le tabăra, au datŭ cazacii viu pre hatmanul său, pre Pavliuc. Şi în cesta anŭ au făcut leşii şi o cetate, anume Codacul, pre Nipru, la pragul cel dentiiŭ a Niprului, oprindŭ pre căzaci să nu îmble pre Marea Neagră, stricîndŭ pacea cu turcii, care opreala lor apoi au răsuflatŭ spre mare pustiitate Crăiei Leşeşti, cu Hmil, hatmanul căzăcescŭ.

Zac. 16. Tot într-acelaşi anŭ, Cantemir-paşea cu ordele sale, peste voia hanului, au ieşitŭ den Crîm şi s-au aşedzat iară în Bugeag, care lucru nesuferindŭ hanul şi mărgîndŭ dodeiala şi de la leşi, carii legasă cu a doa legătură pren Conetpolschii cu Murtaza-paşea veziriul, să nu || hie slobodzi tătarii au lăcui în Bugeagŭ, făcîndŭ dodeială crăiei lor, au ieşit porunca la hanul şi lui Vasilie-vodă, domnului ţării noastre, şi lui Matei-vodă, domnului muntenescŭ, să margă cu hanul asupra lui Cantemirŭ. Deci au venitŭ hanul cu oşti şi a purces şi domnii cu îmbe ţările asupra lui Cantemir, care, temîndu-să de hanul, au fugit în Ţarigrad, iară ordele lui le-au luatŭ hanul cu sine la Crîm. Şi de pîra hanului la împărăţiie, au perit şi Cantemir, zugrumat în Ţarigrad.

Zac. 17. După ce au pornitŭ pre tătari, hanul, den Bugeag, au lăsatŭ pre doi soltani, fraţii săi, să vie cu dînşii, iară el singurŭ au purcesŭ spre Crîm înainte. Deci cîndŭ au fostŭ la trecătoarea Niprului, s-au burzuluitŭ nohaii şi au lovitŭ fără nedejde pre soltani şi i-au omoritŭ pre amîndoi. Şi după această faptă, au purces cu coşurile sale spre Ţara Leşască, poftindŭ de la leşi loc, să să aşedze supt ascultarea lor. Îmbla pe la tîrguri, pen sate, tot cîte cu o cruce de lemnŭ făcută la pieptŭ, semnŭ de închinăciune. Ce leşii loc aşea deşertŭ,

fără oameni, mai înluntru țării sale neavîndŭ, le-au datŭ cîmpii pe Nipru, între Crilov și || între Codac, și era aproape de 20.000 de nohai orda- acéia.

Zac. 18. Care lucru vădzindŭ Împărăția Turcului, iară, cu a doa orînduială, au pornitŭ cîțva pași în prejma lor, la anul după scosul lui Cantemir din Bugeag. Și iară au venit porunca și la Vasilie-vodă, și la Matei-vodă, să margă să să împreune cu pașii asupra tătarîlor. Deci de iznoavă au purces Vasilie-vodă cu oști, al doilea rîndŭ, la Cetatea-Albă, la adunarea pașilor. Iară Matei-vodă au venit pănă la marginea țării sale, și de acolea au pornitŭ un serdar cu oști de la sine, iară el singur s-au făcut bolnav și s-au întorsŭ înapoi. Iară și Vasilie-vodă, și pașii fără zăbavă s-au întorsŭ de la Cetatea-Albă înapoi, că pre tătari îi trăsesă amu hanul cu blîndeță și cu făgăduință de iertare pentru moartea soltanilor și-i trecusă Niprul, pre unii în Crîmŭ, iară pre alții i-au aședzatŭ pre cîmpii Donului. Iară moartea soltanilor mai pre urmă tot n-au lăsatŭ hanul nerăscumpărată.

Zac. 19. Ce cîți era din singele lui Cantemirŭ mai capete, într-una de dzile, cu meșterșug i-au împărțitŭ, pre unii || la o samă de agii curții sale, la ospățŭ, văz Doamne, pe alții la alți agi, și la masa sa oprindŭ pre unii. Și la acéla ospățŭ i-au omorîtŭ pre toți cîți era Cantemirești mai aproape. Și de atuncé s-au stînsŭ acéia rîgulă la dînșii, care era mai frunte decît toate ordele, precum pre acéste vrémi sintŭ Șirănești. Unul den Cantemirești atuncea, anume Azametŭ-mîrza, pre carile l-am apucat și ieu, dvorean la craiul leșăscŭ Vladislav, neprilejindu-se la acéla ospățŭ ce le făcusă hanul, au scăpat den Crîm în Țara Leșască și slujiia la craiul leșescŭ între dvoreani și avea de la craiul leafă.

Zac. 20. Într-acesta anŭ, au luatŭ căzacii Donului Azacul, cétate turcească pre apa Donului, care apoi au dat-o de bunăvoie Moscul turcilor înapoi. Isarŭ au îmblatŭ la acesta mijlocŭ pentru acéia cetate la Moscŭ, omŭ aicea în țară pe acéle vrémi vestitŭ cu neguțitoriia în Țara Moschicească.

Zac. 21. Iară întorsul lui Matei-vodă de la margine, mergîndŭ al doilea rîndŭ la Cetatea-Albă, n-au fostŭ fără pricină, ce avîndŭ mare neprietenșug Matei vodă cu Vasi- ||lie-vodă, de-ndată ce au stătut Vasilie-vodă la domniie, făcuse multe amestecături la pașea pe acéia vréme de Silistria. Deci, s-au temutŭ a mérge Matei-vodă, de acéle amestecă-

turi, ce-l amestecasă Vasilie-vodă la pașa și la Poartă, ce, precum s-au pomenit mai sus, au trimis oaste, iar el singur s-au întorsŭ la scaunul său.

Zac. 22. Era la împărăţiia lui soltan Murat pre acéle vrémi toate trébile și lucrurile împărăţiei pre doi oameni, carii era musaipi la sultan Murat, unul silihtar, ce era înluntrŭ, care slujbă este de la împărăţiie foarte aproape, adecă spătar, ce poartă spata ori buzduganul după împăratul, al doilea, cîzlarŭ-aga, care este pre toată casa împărătească și pre féte mai mare. Acești doi purta toată împărăţiia, veziriia înaintea lor era foarte slabă. Cîndŭ să aduna veziriul cu unul de acéia, spun că le săruta poala hainelor.

. . . . . .

Zac. 47. În cești ani, după ce au așădzat sultan Murat Vavilonul spre Împărăţiia Turcească, s-au întorsŭ în Ţarigrad și să gătа tare asupra léșilor, să răscumpere rușinea lui soltan Osmanŭ, deschidzîndu-și calea pen Ardeal, să lovească peste munți de-a diréptul spre Liov. Ce i-au tăiatŭ atuncea curund putérnica mîna lui Dumnedzău dzilele. Și după moartea lui sultan Murat, au stătut în locul lui sultan Ibraim, frate-său, omŭ dat cu toată hirea spre zburdăciuni. Și cu împărăţiia lui iară a hălăduit ţările acéstea de răscoale.

Zac. 48. Începuse în cești ani Racoți cel bătrîn svadă cu némţii, căruia era orînduită oaste și de aicè, de la noi den ţară, și den Ţara Muntenească. Ce n-au ţinut multŭ aceia sfadă, curundŭ au venit la tocmală cu împăratul nemţăscŭ. Iară prădasă cîtva loc cu ai noștri în Ungurimea-de-Sus. Apostol de Orheiŭ au fostŭ serdarŭ într-acéia oaste cu Racoţii.

Zac. 49. În anul 7153 [1645] au făcutŭ și nunta fiicăi sale Vasilie-vodă, cei mai mari, doamnei Mariei, după cneadzul Ragivil, om de casă mare, den cnédzii Litfei. Numai cu ce inimă și sfatŭ au făcut acéia casă după omŭ de lége calvinească, care este scornită de || un mitropolit de Fiandra de supt ascultarea papei de Rîmŭ, peste legăturile săboarelor cu multe dumnedzăiresti minuni legate. Iară calvinul numai pre singure pohtele sale trupești, osebite de sfînta săbornică beséreca, au scornitŭ acéia lége, la care, ca la o lége slobodă, în puțină vréme au cursŭ toată Fiandra și Englitera. De mirat au rămas vacurilor această casă cum au putut suferi

inima lui Vasilie-vodă să să facă. Şi multă vréme s-au frămîntatŭ a estŭ lucru în sfat, şi cîţva boieri pre atunci apăra acestŭ lucru să nu hie, ales Toma-vornicul şi Iordachie-visternicul, care capete de-abea de au avut cîndva această ţară, sau de va mai avea. Ei dzicè lui Vasilie-vodă şi pentru légea rătăcită, şi un lucru nu fără grije despre Împărăţiia Turculuĭ. Iară Toderaşco-logofătul şi Uréche-vornicul sta asupra acestii nunte să să facă.

Zac. 50. Avea Vasilie-vodă pozvolenie de la turci, ce era acéia voie din bani, nu din inima turcilor. Şi aşea s-au făcut nunta aicea în Iaşi, la care cîţva domni den Ţara Leşască singuri cu chipurile sale au fostŭ, cu curţile lor şi Pătraşco Moghila, feciorul lui Simionŭ-vodă, mitropolitul de Chievŭ. Iară soli tri-||mişi era de la Racoţi, cneadzul Ardealului, Chimini Ianăş, cu daruri şi de la Matei-vodă, domnul muntenéscŭ, singur Ştefan, mitropolitul Ţării Muntenésti, şi Radul-logofătul, şi Diicul-spătariul, că să împăcase amu domnii între sine.

Zac. 51. N-au lipsitŭ nemică den toate podoabe, cîte trebuia la veselie ca acéia, cu atîţè domni şi oameni mari den ţări streine. Meşteri de bucate, aduşi dintr-alte ţări, dzicături, giocuri şi de ţară, şi streine. Curtea podobită, toată şi strînşi boierii şi căpeteniile ţării, feciori de boieri oameni tineri la alaiuri pe cai turceşti cu podoabe şi cu peţiene la şlice. Şi aşea, cu petrecănii, trăgînîndu-se veseliia căteva săptămîni, au purces cneadzul Ragivil cu doamna sa în Ţara Leşască cu dzestre foarte bogate.

Zac. 52. La anul, simţindu-se Crăiia Leşască în vîrtute, îndemnat de papa de Rîmŭ şi de veneţiiani, carii avea dodiială de la turci la ostrovul Critului, au făcut sfat cu senatorii craiul Vladislav, numai să înceapă sfadă cu turcii, adecă cu împărăţiia lor, de care gătirea lui şi la ce au ieşit apoi acéla sfat cetivei povestea mai gios, la rîndul său. Iară soli || trimiţîndŭ la toţi craii creştineşti craiul leşescŭ, aicè, la Vasilie-vodă, pre cneadzul Ragivil au lăsat soliia cu această treabă, fiindŭ viitor Ragivil, la anul după nuntă, la socru-său, aicea în ţară. Care soliia au credzut Vasilie-vodă îndată şi au priimit să fie una cu leşii, cît şi birul amu oprise a anului céluia, şi pornisă pre aga birului fără bir, răspundzindu-i că nu s-au pututŭ strînge birul pentru sărăcia oame-

nilor. Ce dacă au stătut la voroavă cu boierii pentru opritul birului şi într-un rîndŭ, şi într-altul, spun să hie dzis Petriceico, vornicul de Ţara-de-Sus, pre carele îl ţinea ei mai prostatec dentr-alţii în sfatŭ: „Eu aşi dzice să nu oprim noi birul păn' nu om vedea că trec leşii Dunărea". Şi acéla cuvîntŭ au întrat îndată în gîndul lui Vasilie-vodă şi au răpedzitŭ după aga şi l-au oprit la Gălaţi, până au gătitŭ birul, şi l-au încărcat şi l-au pornitŭ. Aşea feriscŭ pre domni şi ţările voroava cu svatul de primejdii. Că pentru acéia au dat Dumnedzău să aibă împăraţii, craii, domnii, cîrmuitorii ţărilor, să aibă, svétnici pre lîngă sine, cu carii, vorovindŭ o treabă, să frămînte cu voroava lucrul, şi unul una, altul alta răspundzindŭ, să lămureşte lucrul care este mai spre îndemînă. Iară ce fac domnii || singuri den gîndurile sale sau den şoapte rar lucru iesă la folos, că încă în lume omŭ n-au născutŭ până acmu ca acéla, să nu-i trebuiască voroava cu svat, că deşi gîceşte cîrmuitoriul cîte o treabă, încă tot să nu să încreadză c-au gîcitŭ până nu să întăreşte părerea lui cu voroava şi altor păreri. Deci ce ai gînditŭ că este bine, dacă să mai tocmescŭ cu gîndul tău, ce ai gînditŭ că este cu cale, încă a doi sau a trei socoteala, fără greş pre acéla lucru să stai, că nu te va înşela. Iară ce-ţi pare numai a singur că este bine, şi alţii toţi dzic că este într-altŭ chip, să nu credzi acéia socoteală, că te amăgeşte. Multe lucruri ne parŭ că sintŭ gîcite, iară apoi, dacă mai laşi vrémea socotelii, afli departe, mai pre urmă, într-altŭ chip. La mulţi domni mare smentele am vădzutŭ den şoapte sau nesfătuit amu, în vacul nostru. Fără sfatŭ au făcut Vasilie-vodă lovitul tătarilor la Brătuleni pe Prut, şi apoi prada a toată ţara, nespuse de agiunsŭ cu cîtă robie şi plean dentr-aceia faptă au venit asupra ţării. Şi aşea şi Duca-vodă, sfătuindŭ numai cu unul pentru cartea la hanul, şi-au stricat domniia, den care maziliie mare răsipă şi greutăţi asupra ţării au venit, care era foarte în stat bun pre atuncè || şi gata lucrurile să rădice numai cu o orînduială datoriile ţării toate. Iară den céia maziliia a domniei dentîi a Ducăi-vodă s-au prilejit trii înoituri de domnie: una la Belgrad, a Dabijei-vodă, după care, neplinind anul, au murit Dabijea-vodă, altă domnie tot într-acelaş anŭ, domniia dentîi a Ducăi-vodă, a treia a lui Iliaş-vodă, cu mare răssipă. Deci trei domnii căte 500—600 de pungi de bani la înoituri, tot într-un anŭ,

cum au putut hi bine? Aşea cu şoaptele, numai cu unii, nu cu sfat, au făcutŭ şi Petriceico-vodă, de au lepădatŭ, fără de nice o nevoie, domniia ţării şi s-au dus în Ţara Leşască, den care faptă să stînge ţara Moldovei astădzi.

Zac. 53. Cneadzul Ragivil, după zăbava sa peste cîteva săptămîni în Suceavă, la socru-său, la Vasilie-vodă, pre doamnă-sa au pornitŭ pe la Sneatin spre ţara sa, iară el singur au lovitŭ pen Ardeal, pe la Racoţii, cneadzul de Ardeal, tot cu acéle trebi, pentru rădicarea lor asupra Împărăţiei Turcului.

Zac. 54. Înţeles-am din boieri bătrîni cum să hie vrîndŭ Vasilie-vodă la Suceavă să-ş desparţă fata de domnu-său, Ragivil, ce n-au primit ea, doamna Marie, fata sa, dzicîndŭ tătîne-său să fie socotit întîi lucrul, nu mai pre urmă. ||

Zac. 55. Şi cu vrémile pănă aicè istovim o parte de domnie a lui Vasilie-vodă, că pănă aicè, pre cît au fostŭ fericită domniia aceasta, cu atîta mai cumplite vrémi s-au început de atuncè, den care au purces den scădere în scădére această ţară pănă astădzi.

Capulŭ alŭ şéptesprădzécè

Încep. 1. De vréme ce scriitorii cei streini pe lîngă poveştile sale n-au trecut cu pomenirea şi de lucrurile ţării noastre, Moldovei, şi cît ştim de lucruri trecute în ţara noastră, mai multŭ dintrŭ dînşii ştimŭ, cu cale este şi noaă a poméni de vrémile lor, ales povestea lui Hmil, hatmanului căzăcescŭ, de la care vrémi (ahŭ!) s-au început şi răul nostru, în care pănă astădzi ne aflăm cu acestŭ pămîntŭ la cumplite vrémi, şi Dumnedzău ştie de nu şi peste veacul nostru trăitoare.

Zac. 2. Izvorul a tuturor răutăţilor şi pustiităţii acestor părţi, începutul căderii şi împuţinării || Crăiei Leşeşti, răssipa şi pustiitatea şi căzacilor, stîngerea şi ţării noastre.

Zac. 3. Iară mainte de ce om începe a scrie rădicarea căzacilor cu Hmil, hatmanul lor, asupra leşilor, stăpînilor săi, a poméni de căzaci, ce neam sintŭ şi de cînd sintŭ supt cestŭ nume cozac, cu cale că va hi am socotitŭ, audzînd pre mulţi întrebîndŭ de acestŭ nume a lor, de unde şi de cîndŭ

ar hi. Deci mulți au dzis că numele lor, cozac, ar hi de la unŭ neam ce este peste apa Volghăi, anume cassac, ce acéle deșerte povești sintŭ.

. . . . . .

Zac. 12. Căzacii, măcară că alte oști streine, după ce s-au răsipitŭ lucrul și gătirea craiului, cineși în țările sale să întorsesă, iară ei tot păziia treaba lor și lucra la vase bărbătește cu banii craiului și să gătiia pre mare. Până oblicindŭ hatmanul Potoțchii că tot să gătescŭ căzacii, și supt mîna hatmanilor sintŭ toate părțile acéle, au scris la Barabașŭ să părăsască acestŭ lucru, să-și aducă amente patimile lui Pavliucŭ și lui Sulima. Deci Barabaș, ca un omŭ bătrînŭ, vădzindŭ cartea hatmanului, au lăsat lucrul mai în slabŭ, socotindŭ cea de apoi. Iară Hmil tot îndemna bărbătește și pre Barabaș, și pe alți polcovnici, până au trimis || hatmanii leșești Potoțchii și Calinovschii, ce le-au arsŭ toate vasele, multe amu gătite de apă. Și au începutŭ a veni de la starostii cei leșăști de la margine pîră la hatmani pre Hmil-pisariul.

Zac. 13. Avea Hmil danie de la crai, lîngă Ceahrin, unŭ locŭ de odaie. Acolea făcîndu-și și besérecă lîngă odaie și adăugîndu-să oameni deń dzi în dzi, s-au făcut slobodziie, anume Subotov, loc de o milă de la Ceahrin, în cîmpi, pe apa Tiasmănului. Și starostiia Ceahrinului fiindŭ pre sama lui Conețpolschii Horunjii, feciorului lui Conețpolschii-hatmanul, ispravnicul lui, anume Ceaplinschii, totdeauna pîriia pre Hmil-pisariul la stăpînu-său pentru slobodzia acéia Subotov, dzicîndŭ: „Pentru ce să ție un mujicŭ tîrguri?“ Și așea prilejindu-să lui Horunji, stăpînul Ceahrinului, a trécе cu oști asupra Orului, unde multŭ plean au luatŭ de la tătari și au prădatŭ atunce ce era pe lîngă Ori pre nohai, și la întorsul său, au venit la starostiia sa în Ceahrin. Și acolea ședzindŭ peste cîteva dzile, pre gura ispravnicului său, lui Ceaplinschii, au închis pre Hmil și i-au luat și tîrgușorul lui, carile mai sus pomenim, Subotov, și l-au dat pre sama lui Ceaplinschii. Și de nu l-ar hi scos un leah den slugile || lui Conețpolschii, o slugă bătrînă, anume Zațvilihovschii, amu îl pusesă în proașcă, să-l omoară. Ce hălăduindŭ Hmilŭ, pentru rugămentea lui Zațvilihovschii, de moarte, dacă au purcés Horunjii, feciorul lui Conețpolschii hatmanul, de Ceahrin în

sus, n-au răbdatŭ Hmil, ce au dzis: „Luatu-mi-au Ceaplinschii Subotovul şi tot ce am avut, iară sabia den mînă nu mi-au luat". Şi peste puţine dzile au lăsat Ceahrinul şi s-au dus peste Nipru, în olatul Periiaslavului. Acolo oblicindu-l hatmanii leşeşti, au scris la polcovnicul de Periiaslav să-l prindză. Ce fiindu-i polcovnicul de Periiaslav priietin, i-au dat cale. Şi aşea neavîndŭ loc nici peste Nipru, au scăpat la căzacii de la praguri, şi de acolea, fără nice o zăbavă, s-au dus în Crîmŭ, la... hanul Crîmului şi, la adunarea sa, i-au dzis hanului acéste cuvente:

Zac. 14. „Crăiia Leşască cîte şi ce slujbe are despre noi, nime ca Crîmul nu este martor. Cu noi leşii ş-au lăţit crăiia, cu noi nu bagă în samă nice o împărăţiie, în nedejdea noastră mai multŭ să rădică asupra Împărăţiei Turceşti, şi Crîmul să-l ia de la turci cătră crăiia lor amu este gata. Iar ce bine au căzacii şi ce volnicii de la dînşii? || Robii în Crîm au mai bună viaţă! Ce-ţi adu aminte, luminate hane, slujba noastră, care o am făcut moşului tău, lui Şaan Ghieri-sultan. Nu lepăda de la tine mare izbînde şi vestite în toată lumea, nu te lăsa de mare avuţie şi dobînde, care în puţină vréme pren noi ţ-or veni la mînă. Nu lăsa să să mai întărească neprijetinul tău şi călcătoriul de volniciile noastre, lealul. Au nu vedeţi că v-au început a vă călca şi pre voi leşii? Cîmpii, cît ţin între Nipru şi între Nistru, ei stăpînescŭ cu cetele lor. Bugeacul, cu oamenii săi, în toate dzile îl pradă. Conetpolschii Horonjii v-au prădat pănă în Or în ceste dzile. Acéste toate începături sîntŭ. Iată cărţile craiului! Cititi-le ce ne scriu, să lovim Crîmul, să cuprindem marea. Iară de te vei îndoi, hane, şi n-oi avea la tine credinţă, feciorul mieu la curtea ta zălog oi pune."

Zac. 15. Multŭ au stătut hanul îndoit după acéste cuvinte a lui Hmilŭ şi căuta la ce ari ieşi soliie ca aceia. La Hmil era cărţile crăieşti, céle ce didésă căzacilor pre Barabaş şi pre dînsul la Varşeav, supt vrémea gătirei asupra turcilor, precum s-au scris mai sus, şi le furase de la Barabaş Hmil. Iară tot nu priimiia hanul, ce Togai-beiŭ, care era pre atuncea beiŭ la Or, au luat asupra sa lucrul, dzicîndŭ hanului: „Dzi că fără ştirea ta au fugit nişte nohai". Şi aşea aşedzîndŭ cu hanul || Hmil toate legăturile, au purces depreună cu Togai-bei, deodată cu oaste ca 7.000 de tătari, însă tot într-ale oşteni.

Zac. 16. Potoţchii, hatmanul leşéscŭ, înţelegîndŭ de scăparea lui Hmil la praguri şi de turburări care au început a face între căzaci, până nu s-ari îngloti căzacii, să să lăţască în amestecături, au purces din Barŭ spre Cercaz pre Nipru şi cu al doilea hatman Calinovschii, dzicîndŭ acestŭ cuvîntŭ: „Şérpele până nu ridică capul din iarbă să-l loveşti". Ce aceia iarnă l-au apucat acolea, cît n-au putut trage oştile nici într-o parte, ce i-au căutatŭ a ierna pre Nipru, pren olatele Cercazului şi a Caniovului, până în primăvară. Şi cît s-au dezvăratŭ îndată den 8.000 de oaste ce avea hatmanii leşăşti, într-ales au orînduit 3.000, cu fecioru-său, Ştefan Potoţchii, pe uscatŭ, şi 1.000 de némţi şi 3.000 de căzaci de pen oraşele Niprului cu Barabaş, pre apa Niprului în vase asupra pragurilor, să-i strîngă pre căzaci de la praguri, să dea pre Hmil, care amu era bulucit cu 8.000 de căzaci de pen ostroave şi 7.000 de tătari cu Togai-bei.

Zac. 17. Vădzîndŭ Hmil cu Togai-bei că vine Ştefan Potoţchii în puţină oaste asupra lor, au sfătuit || întîi pre acei de pe uscat să-i lovască, şi aşea au făcut. La unŭ loc ce să chiamă Jolta-Voda au dat războiŭ léşilor, carii fiindŭ în număr cu multŭ mai puţini şi în locuri depărtate, în cîmpi, de la temeiul său şi tătarii cu călăriia, iară căzacii cu pedestriia den sinéţe împresurîndu-i, au slăbit în loc léşii, şi să să apere de năvala lor, s-au pedestrit toată oastea. Iară puţin loc au ţinut, de mulţimea care era cu cinci părţi mai mulţi decît dînşii. Toată acéia oaste leşască şi singur Ştefan Potoţchii, Sapiha, Balaban, ce era capete, s-au topitŭ acolea pre cîmpi. Ştefan Potoţchii, rănitŭ, au murit în războiŭ. Sapiha şi Balaban au căzutŭ la robia tătarîlor.

Zac. 18. Hatmanii leşăşti, audzîndŭ de nevoia celor 3.000 de oaste ale sale, ales Potoţchii, avîndŭ de fecior grije, au purcesŭ într-agiutor cu céle 5.000 de oameni ce le mai rămăsesă. Ce a doa dzi după ce au ieşit la cîmpi, i-au tîmpinat veste de oameni den războiŭ scăpaţi de răssipa oştii sale şi de perir a în război lui Ştefan Potoţchii. Şi înţelegîndŭ şi de putérea lui Hmil, la carele curea de pe la toate ostroavele căzacii, ca la Mesiia jidovii, şi să adăogea şi tătarii, au sfătuit să să întoarcă înapoi. Ce Hmil ştiindŭ şi de puterea hatmanilor slabă şi îndrăzneţŭ după izbînda dentîiŭ, în loc au purces în urma oştii leşăşti, şi la || unŭ oraşŭ, anume Corsun, agiungîndŭ şi pre hatmani, au sărit toate oraşele

căzăcéşti, unii adăogîndu-se la Hmil, alţii ţiindŭ trecătorile şi săpîndŭ drumurile pe la strîmtori, au venit şi acéia oaste a hatmanilor la primejdiie, den care puţini leşi au scăpatŭ. Hatmanii amîndoi au căđzut la robiie, Sinavschii şi alte toate capete. Gloata, cîtă n-au căđzut pre mîna tătarîlor, au perit de ţărănime.

Zac. 19. Iară oastea ce era trimasă pre apa Niprului, dacă au înţeles de perirea oştii de pe uscat cu Ştefan Potoţchii s-au burzuluitŭ pe biietul Barabaş, capul lor, vrîndŭ să ţie credinţa sa, că era căzacŭ bătrîn şi vestit Barabaşŭ. Şi e mirat, şi némţii cu căzacii au viclenitŭ, însă era némţii acéia numai cu nume de némţi, iară toţi den căzaci era făcuţi. Au legat o piatră la grumadzii lui Barabaş şi l-au aruncat în Nipru, şi cîte capete mai era nemţeşti, cu dînsul. Şi după acéia faptă, s-au dus toţi şi s-au închinat la Hmil.

Zac. 20. Să scrie de acmu léşii ce pojar au purces dentr-aceasta scîntéie în multe părţi de lume, ce vărsare de singe, ce pustiitate ţărîlor, ce surupare şi slăbiciune puterii Crăiei Leşeşti, ce răsipă a mare şi nedobîndite cetăţi, ce robii şi plean de creştini, în mînule || păgîneşti. Noi să ne întoarcem la ale noastre. Şi de aş avea la cineva pentru acesta lucru vreo hulă, că létopiseţul acesta mai multŭ de lucruri streine pomeneşte decît de loc, de ţară, făcut-am acestŭ cursŭ, pentru să să dezlége mai bine lucrurile ţărîi, care la cè vréme s-au prilejit. Şi acéia să să ştie, că această ţară, fiindŭ mai mică, nice un lucru sîn ură den sine, fără adunare şi amestec cu alte ţări, n-au făcut.

Zac. 21. S-au cutremuratŭ toate ţările acéstea prin pregiur de năprasnica turburarea Crăiei Leşeşti. Însă ţara cu nărocul, cu cîrma şi vîlfa vestitei domniei lui Vasilie-vodă, cîţva ani şi după ce să rădicase Hmil au stătutŭ neclătită de nimea, pănă la anul... Într-acestŭ an începătoriŭ spre mare scădere ţărîi, întorcîndu-să tătarîi den Ţara Leşască cu plean, bugegenii şi o samă de crîmeni au lovit la întorsul său pren ţară şi ca o oaste ce trecea, nu poate hi să nu şi strice ceva. Au venit pruténii şi de pe alte văi pe lîngă Prut cu jalobă la Vasilie-vodă, jeluindŭ că-i pradă tătarîi şi le strică pîinile. Şi într-una de dzile, prilejindu-se Vasilie-vodă vesel la masă şi viindŭ jalobă iară pre tătari că strică ţara, cum au fostŭ la masă vésel, au chemat îndată căpitanii,

dîndu-le poruncă să purceadă într-acea dată cu || toți slujitorii, și din slugi boierești, și din tîrgŭ, cineși ari vrea în dobîndă să lovască pre tătari. Au făcutŭ îndată porunca căpitanii și neamul den hirea sa a muldovenilor lacomi la dobîndă, care cumŭ au putut și den oraș a dobîndi cal, fiindŭ orașul plin de toată sama de oameni pre atuncè și den slugi boierești mulțime și au mărsŭ depreună cu slujitorii, de au lovit pre tătari fără véste, negîndindŭ tătarii de una ca acéia.

Zac. 22. Era descălecată orda cu temeiul la un satŭ, anume Brătulénii, la Răzina, încărcați tătarii de robi și de plean den Țara Leșască. Nefiindŭ gata, au întratŭ ai noștri îndată într-înșii cu săbiile. Perit-au mulți tătari, și le-au luat ai noștri și pleanul și robii, carii numai cu fuga au putut a hălădui dentr-acela feredeu spre Bugeag, ce și pe cale, în multe locuri, le-au ținutŭ calea ai noștri pe la Lăpușna.

. . . . . .

Zac. 40. Precum munții cei înalți și malurile céle înalte, cîndŭ să năruiescŭ de vreo parte, pre cît sintŭ mai înalți, pre atîta și durît facŭ mai mare, cîndŭ să pornescŭ și copacii cei înalți, mai mare sunetŭ fac, cîndŭ să oboară, așea și casele céle înalte și întemeiate cu îndelungate vrémi cu mare răzsipă purcegŭ la cădére cîndŭ cad. Într-acéla chip și casa lui Vasilie-vodă, de atîtea ai întemeiată, cu mare || cădére și răzsipă și apoi și la deplină stîngere au purces de atuncea.

Zac. 41. Ștefan Gheorghie-logofătul, care era logofăt mare la Vasilie-vodă, după moartea lui Toderașco-logofătul, știindŭ Vasilie-vodă pre tată-său, Dumitrașco-logofătul, la atîtè domnii boieriŭ vestitŭ, cu ocine întemeiate, care nici o casă aicea în țară moșii ca acéle, ocine, sate, curți n-au avut. După ce ș-au gătit lucrurile spre domniie, precum s-au pomenit mai sus, la Racoții și la Matei-vodă, au legatŭ voroava și cu o samă de boieri în țară, cu Ciogolóștii anume și cu Ștefan-sărdariul, cuprindzîndu-i cu giurămîntŭ să ție taina. Au ales cu sfatul lor numai să aducă oști ungurești și muntenești asupra lui Vasilie-vodă.

Zac. 42. Sunase amu den la cîțva la uréchile lui Vasilie-vodă acéstea, și întîiŭ de la un turcŭ la Focșeani și de la munténi încă au scris, ce n-au credzut Vasilie-vodă.

Zac. 43. Spunŭ istoriile de Pirŭ, împăratul epiroților, că fiindŭ într-un războiŭ la țara Italii împrotiva rîmlénilor,

îmblîndŭ Pyru-împăratul în fruntea oştilor sale, tocmindu-şi oastea şi mutîndu-se şi într-o aripă, şi într-alta, unul den copiei lui ce-l păziia s-au apropiiat şi i-au dzis: „Să iei aminte, împărate, cel rîmlean pre un cal negru. Den toţi alţi oşteni, alta nemică nu păzéşte, numai ş-au||pus pre împărăţiia-ta ochii, oriîncotro te întorci, elŭ tot acéia păzéşte şi cearcă, cîndŭ şi cîndŭ să vie asupră-ţi cu sulița gata". Au răspunsŭ Pirŭ copilului: „Cu anevoie este hiecăruia a să feri de ce ieste să hie". Aşea să poate dzice şi de Vasilie-vodă, domnŭ cu paza în toate părţile şi pe la toate porţi, nu s-au putut feri, ce-i era să-i vie asupră şi mai ales de primejdii den casă foarte cu anevoie a să feri hiecăruia.

Zac. 44. Măcară că întrase la un sfat ca acéla şi Ciogoléştii, şi Ştefan-sărdariul, iară şagă le părea a sfătui nişti lucruri ca acéle, ce şidea uitaţi, gîndindŭ că nu va naşte nemică dentr-acélea sfaturi. Iară Ştefan Gheorghie-logofătul, vădzîndŭ ce soţii au dobînditŭ la acéla sfat, aştepta den dzi în dzi să să vădească sfatul lor despre Ciogolea-spătariul la beţie, că la cîteva mése, batŭ, mai vădiia lucrul. Ce nime nu lua aminte un lucru care în gîndŭ nu încape. Deci au păzit singur Ştefan Gheorghie-logofătul treaba care o luase şi însemnase dzua oştilor ungureşti şi muntenéşti să iasă în ţară tocma în serbătorile Paştilor.

Zac. 45. Îşi trimisése Ştefan Gheorghie-logofătul giupîneasa la ţară, în pilda că o trimite pentru trébile casei. Iară sîngur, tocma în dzua cîndŭ cîntă ||bisérica canonul sfîntului Andrei de la Critŭ, la 8 ceasuri de noapte, gătindu-se Vasilie-vodă de besérică, încă nime nu venise den boieri la curte, au mînecat să-şi ia dzua bună, dîndu-i ştire de acasă că-i ieste giupîneasa spre moarte, cu hîrtiie scornită. Şi întrebîndŭ Vasilie-vodă de postelnici cine din boieri este afară, au spus postelnicii că ieste logofătul cel mare, dvoréşte să-şi ia dzua bună, că i-au venit véste de boală foarte grea giupînesăi. Să hie dzis Vasilie-vodă: „Ce omŭ fără cale, logofătul! Ştiindu-şi giupîneasa boleacă, şi nu o ţine aicea cu sine!" Şi i-au dzis să între, să-şi ia dzua bună. Au întrat Ştefan Gheorghie-logofătul cu faţa scornită de mare mîhniciune şi ş-au luat voie să margă spre case-şi. Spun să hie dzis Vasilie-vodă: „Să afle lucrul pre voia şa" Neştiutoriŭ gîndul omului spre ce menéşte! Îndată, fără nemică zăbavă, ca cela cu grije, şi nu cu hie ce grije, au purces îndată de

olac, şi într-acéiaşi dzi au sosit la Bogdana, la satul său supt munţi. Şi amu era şi oastea ungurească toată, cu Chimini Ianiş pe potici, şi oastea muntenească la Rîbna, cu Diicul-spătariul.

Zac. 46. Spun de Vasilie-vodă că den beséricǎ l-au lovit gînduri de purcesul logofătului, aşea, fără nădéjde. Şi aşea-şi de a doa dzi după purcesul lui, au început a vedére a suna glas de unguri şi de munténi. La care sunet vădzîndu-să Ciogo-||léştii cuprinşi şi lăsaţi de logofătul, cu care îşi ştiia voroava, au stătut la grije ca acéia, cît pri păşitul lor şi pre căutătură, cine le-ar hi luat sama le-ar hi cunoscut îndată vina. Ce, mirîndu-se cum or face să fugă, să-şi lase casele, carii era cu totul aîcea în Iaşi, greu şi a doa moarte este şi dzilele lor fîrşite, poate hi, cum să dzice, s-au apucat de altă îndireptătură, scriindŭ un răvaş Ciogolea-spătariul la Vasilie-vodă într-acesta chip:

Zac. 47. „Milostive doamne. Eu, unul den slujitorii cei stréini, mîncîndŭ pînea şi sarea măriei-tale dentr-atîtea ai, ferindu-mă de osîndă, să nu-mi vîe asupra, pentru pînea şi sarea măriei-tale, îţi facŭ ştire pentru Ştefan, logofătul cel mare, că-ţi este adevărat hiclean şi s-au agiunsŭ cu Racoţii şi cu domnul muntenescŭ şi sintŭ gata oştile, şi a lui Racoţii, şi a lui Matei-vodă, să vie asupra mării-tale. De care lucru adevărat, adevărat să credzi măria-ta că nu este într-altŭ chip".

Zac. 48. Şi dacă au scris răvaşul într-acesta chip Ciogolea-spătariul, au chemat la sine pre egumenul de Aron-vodă, anume Ioasafŭ, care era pre acéle vrémi pe la toţi boierii duhovnic, şi cu ispovedanie giurîndŭ pre egumenul, să nu-l vădească cine este şi întîi să a-||răte răvaşul la Iordache-visternicul, apoi la domnie, l-au legat cu mare giurămîntŭ aşè să facă. Mirîndu-să călugărul de unŭ lucru ca acéla, au mărsŭ cu răvaşul la Iordachie-visternicul, care, dacă l-au înţeles şi ştiindŭ că s-au sunat acéstea şi dintr-alte părţi, îndată au stătut la mare voie rea, ca un omŭ întreg ce era la toată hirea. S-au lepădat îndată de răvaş şi au dzis egumenului numai să margă, să dea el răvaşul la domniie. Au mărsŭ călugărul cu acéla răvaş şi l-au dat la Vasilie-vodă şi îndată ce l-au înţăles, s-au simţitŭ cuprinsŭ de primejdii şi au stătut cu mare strînsoare asupra călugărului, să spuie de la cine au ieşit acela răvaş. Au stătut călugărul dentîiuŭ

foarte tare, priimindŭ și moartea, iară a vădi nu poate, că era dat cu taină de ispovedanie răvașul. Și dacă s-au strînsŭ boierii la sfat și arătîndŭ călugărului și munca Vasilie-vodă, ca pentru un lucru ca acéla, ce să atingea de domniie și de atîtea case, deci luîndu-și egumenul și de la vlădica Varlaam, care era mitropolit pe atuncè, dezlegare, au spus călugărul, anume cine i-au dat răvașul. Și îndată chemîndŭ Vasilie-vodă pre Ciogolea-spătariul i-au spus toate de-amănuntul și cum ieste și Ștefan-sărdariul tot într-acéla sfat.

Zac. 49. Cu puține cuvinte i-au mustrat Vasilie-vodă pre amîndoi Ciogoléștii, ce ei amîndoi să apăra tare, că i-au fostŭ || tot cu credință și n-au priimit acéstea și de i-ari trimite unul măcară dentrŭ dînșii, să aducă de grumadzi pre Ștefan Gheorghie-logofătul. Să hie dzis Vasilie-vodă: „În zedarŭ această slujbă acmu; să-mi hie spus acéstea pănă era în Iași logofătul". Deci pre Ciogoléști i-au pus la închisoare, iară în urma logofătului Ștefan au răpedzit întîi pre Sculi apoi pre Iacomi, ce era vătav de aprodzi, și pre Alexandru Costin, cu carte la dînsul, să vie cum mai de sirgŭ la curte, pentru mare trébi ce au nemerit de la împărăție. Însă la mai mare grije au stătut Vasilie-vodă de serdariul, fiindŭ atîtea oști pre acéia vréme și marginea toată pre sama lui. Ce îndată au scris cărți și la serdariul Ștefan, să vie cum mai de sirgŭ la curte.

Zac. 50. Să prilejise mainte de acéste începături o treabă de care învățase Vasilie-vodă pre serdariul, să gătédze niște steaguri de slujitori, să hie gata și, cîndŭ i-ari da știre, să purceadă cu o samă de oameni la cîmpi, peste Nistru, că-și deschisése cale neguțitorii grecii carii îmbla la Moscŭ pentru soboli, pre la Tighinea, pentru greul vămii, și făcè scădére vămii aicè în țară. Ce pusésă gîndŭ Vasilie-vodă să-i sparie de pe acela drum peste cîmpi. Cu prilejul acei trébi, scriindŭ Vasilie-vodă la serdariul să vie cum mai de sirgŭ la curte și pornindŭ cărțile, déderă știre că, iată, și serdariul || au sosit la curte. Spun că după ce s-au apropiiat de orașŭ Ștefan-serdariul și l-au tumpinat o slugă a lui, i-au spus de toate ce să sună în tîrg și la curte, și cum au purces logofătul cel mare den Iași, și multe amestecături sintŭ și cuvinte de unguri. Să hie stătut multŭ în gînduri serdariul: întra-va în tîrgŭ, au întoarce-să-va înapoi? Și-i dzicea o

slugă a lui: „Întoarce-te, giupîine, că nice la unŭ bine nu mergi". Iară osinda trage la plată, au biruitŭ gîndul să între în tîrgŭ, și îndată cum au sosit la gazdă, nemică nu zăbovindŭ, au mărsŭ la curte.

Zac. 51. Vasîlie-vodă, cum au înțeles de serdariul c-au venit la curte, nu s-au încredzut deodată, ce în dooă-trei rînduri au trimis să vadză, adevărat au sosit? Ce, dacă au știut că este în divan adevărat, îndată au ieșit în spătărie și l-au chematŭ la sine, la adunare. Și i-au fostŭ spus Vasilie-vodă cum au fostŭ scris și cărți, să vie pentru treaba acéia, care s-au poménit mai sus, ce mai bine este c-au venit.

Zac. 52. L-au întrebatŭ după acéste și de lucrurile ce să vădescŭ despre unguri, cu amestecăturile lui Ștefan Gheorghie-logofătul, știe ceva, au ba? Tare s-au apucat serdariul că nu știe nemică, cu mare giurămînturi. Și cum să hie el amestecŭ la unile ca acélea, spre răul stăpînului său, dzicîndŭ cu glas: „Cine au fostŭ, doamne, || mai credzut la măriia-ta și cinstit ca mine? Și m-ai scos den obiéle, și den sărac m-ai îmbogățit". I-au dzis Vasilie-vodă: „Așea știu și eu". Și i-au dzis să margă, să grăiască cu Ciogolea, să audze ce spune Ciogolea-spătariul.

Zac. 53. Cum au întrat serdariul în visterie ș-au vădzut pază de siimeni, s-au spăimîntat, știutoare de vina sa hirea, și îndată au început a-i spune toate de față Ciogolea-spătariul. Să apăra sărdariul de toate acélea, ce, ca un vinovat într-acéle sfaturi, să apăra slabŭ. Deci au cunoscut Vasilie-vodă tot lucrul, iară n-au vrut să-i omoară îndată, așteptîndŭ ce s-ari mai înoi despre Totrușŭ, unde au mărsŭ logofătul. Ce, nepestită vréme, sosi den fugă și Alexandru Costin, dîndŭ știre de perirea lui Iacomi, vătavul de aprodzi, de străjile ungurești și de oști unguresti trecute în țară. Atuncea au vădzut Vasilie-vodă asupra, sa toată cumpăna, care îi venîia asupră, nefiindŭ gata de nemică la o primejdiie de sîrgŭ ca acéia.

Zac. 54. Iacomii, vătavul de aprodzi, dacă au sosit la Roman, n-au mărsŭ pre caii sei, care avea și buni, și de agiunsŭ, ce ș-au lăsatŭ caii săi la Roman, la hrană, ș-au luat cai de olacŭ, ca un om deșteptatŭ tot în bine și ce poate primejdiia neștiutoriŭ. Și i-au dzis Alexandru Costin să nu-și lase caii de lîngă sine, || ce n-au vrut să asculte priietenescŭ

sfat, ce au purces pre cai proşti. Şi la Bacău îndată s-au tumpinat cu străjile ungurêşti, care străji, cît i-au zerit, i-au luat în goană şi îndată l-au agiunsŭ, şi aşè-şi, în goană, l-au omorît den pistoale. Iară Alexandru Costin şi cine au fostŭ pre cai mai buni au scăpatŭ de perire.

Zac. 55. Amu ajungea fruntea oştilor ungureşti la Romanŭ, şi de la Focşani au dat ştire de Diicul-spătariul, cum au trecut şi el cu oştile munténeşti Focşeanii. Şi atuncea au dat pre amîndoi Ciogoléştii, şi pre Ştefan-serdariul pre sama siimenilor, de i-au omorît noaptea înaintea jitniţii ce ieste în curtea înluntru. Adusése şi pre Mogîldea, fiindu-i unchiŭ lui Ştefan Gheorghe-logofătul, ce nu l-au omorît, ce l-au luatŭ la puşci pănă la Hotin cu sine.

Zac. 56. Multŭ au stătut boierii, mai vîrtos Iordachie, vistiernicul cel mare pre acéle vrémi, să nu piaie Ciogoléştii şi Ştefan-serdariul, ce temîndu-să Vasilie-vodă, după apropiiatul oştilor ungurêşti, să nu facă şi ei vreo zarvă în curte, i-au omorît. Eram pururea în casă eu la Iordachie-visternicul şi adormisă foarte cu greu Iordachie-visternicul de mare scîrbă ce avea, cîndŭ, pre amiadză-noapte, au dat ştire de la curte de perirea Ciogoléştilor şi a serdariului. Şi dacă l-am deşteptat, îndată au dzis: „Au perit-au cei boieri?“ Şi dacă i-am spus că au peritŭ, || au suspinat greu, dzicîndŭ: „Ah! Ce s-au făcut!“

. . . . . .

Capulŭ alŭ optusprădzécè

Încep. 1. Den cinci simţiri ce are omul, anume vedérea, audzul, mirosul, gustul şi pipăitul, mai adevăratŭ de toate simţiri ieste vedérea. Că pren audzŭ, cîte aude omul, nu să poate aşedza deplin gîndul, este aşea ce să aude, au nu este, căci nu toate sîntu adevărate căte vin pren audzul nostru. Aşea şi mirosul, de multe ori înşală, fiindŭ multe mirodenii dentîiŭ gréle, iară apoi mare şi iscusit miros facŭ. Gulstul încă este aşea, că multe ne parŭ că sintŭ dulci, apoi simţimŭ amărăciune şi împotrivă, multe amare că sintŭ ne parŭ şi sîntŭ dulci. Pipăitul, iară şi multe pipăim în chip, de une şi sîntŭ altele, şi nu le putém a le cunoaşte cu singur pipăitul fără vedére. Iară vedérea singură den toate aşadză în-adevăr

gîndu nostru, şi ce să véde cu ochii || nu încape să hie îndoială în cunoştinţă.

Zac. 2. Aşea şi noao, iubite cetitoriule, cu multŭ mai pre lesne a ne scrie de acéste vrémi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri şi pentru lungimea capetelor ce s-au scris den îndelungată domniia lui Vasilie-vodă mai sus, den ieşitul cel dentîi den scaunul ţărîi a lui Vasilie-vodă, începem a scrie de domniia lui Gheorghie Ştefan-vodă, care ori cu direaptă cale, ori cu nedirépte mijloace (rădicîndu-se asupra domnului său, au luatŭ domniia), tot unile ca acéstea din orînduiala lui Dumnedzău că sintŭ să credŭ.

Zac. 3. Îndată ce au şedzut Gheorghie Ştefan-vodă în scaunul domniei, cu sfatul lui Chimini Ianăş, hatmanul lui Racoţii, ş-a Diicului, spătariul lui Matei-vodă, domnului muntenescŭ, au ales şi den oastea ungurească şi den munténi şi au alés o samă de oameni şi den ţară cu Pătraşco Moreanul-hatmanul şi au trimis spre Hotin, în urma lui Vasilie-vodă.

Zac. 4. Ştiia şi Vasilie-vodă de toate ce să lucra în Iaşi pre urma lui şi trimisă şi al doilea rîndŭ de la Hotin sol la cuscru-său, Hmil, hatmanul căzăcescŭ, şi la ginire-său, Timuş, cerîndŭ agiutoriŭ cum mai de sirgŭ.

Zac. 5. La léşi încă m-au trimis pre mine, la starostele de Cameniţă, la Pătru Potoţchii, feciorul hatmanului ||Potoţchii, la ieşitul căruia den robié Crîmului mare agiutoriŭ îi didésă Vasilie-vodă cu banii săi. Acéstea aducîndu-i aminte, îl poftiia să să afle la primejdiia lui. Şi cu acéia solie aflîndu-l pre starostele, cale de trei dzile mai sus de Cameniţă, la nişte ocine a lui, îndată au lăsat toate trébile sale şi au purces spre Cameniţă.

Zac. 6. Iară pănă a sosi starostele la Cameniţă, la Hotin, într-o dzi, dau ştire lui Vasilie-vodă că iată că sosescŭ oştile lui Ştefan-vodă asupră-i. Au stătut în gînduri dentîi, să dea războiŭ cu cîţi oameni avea cu sine, că încă era toţi boierii de scaun cu gloatele sale cu Vasilie-vodă, şi Boji-căpitanul cu lefecii, şi dărăbanii cu Cará, căpitanul lor, şi avea şi siimèni vro 60 şi némţi foarte buni, 100. Iară dacă au vădzut răceala tuturora şi slujitorilor şi căpitanilor, pre carii avea mare nedéjde, pentru mila ce le făcuse cu multe vrémi înainte, s-au apucat de trecătoarea Nistrului, suspinîndŭ pre Boji-căpitanul şi pre Cará, căpitanul de dărăbani.

Zac. 7. Aicea s-au căzdut a pomeni mai sus pentru avuţiia cea ce era la Cetatea Neamţului, la care trimisésă pre nepotu-său, Ştefăniţă-păharnicul, Vasilie-vodă. Acolea, până a clăti de la Hotin, au sositŭ toate deplin la Vasilie-vodă. De care dacă au dat ştire că so- ||séşte şi Ştefăniţă-păharnicul cu toate deplin, s-au bucurat Vasilie-vodă, dzicîndŭ: „De acmu înainte, până în cămeşe mi-oi da şi n-or rîde nepriietinii".

Zac. 8. Şi aşea, Vasilie-vodă trecîndŭ Nistrul cu o samă de boieri, anume Toma Cantacuzino-vornicul, Gheorghie-hatmanul, Iordachie-visternicul şi cu cîţi boieri mai era strînşi de casa lui, boierii céielalţi toţi şi slujitorii cu puşcile s-au întorsŭ spre Iaşi la domnŭ tînăr. Şi tîmpinîndu-se cu oştile lui Ştefan-vodă în dumbrăvi, aproape de Hotin, până a să încrede unii cu alalţi, au trecut cîteva ceasuri, supt care zăbavă au trecut Vasilie-vodă Nistrul cu toate casele boierilor, însă nu fără mare pagubă în carăle boierilor la trecătoare şi mai multŭ de tîrgoveţii de Hotin, carii, vădzîndŭ spaima şi graba la trecătoare, precum face vréme ca acéia, au dat jacŭ în rămăşiţa carălor, şi multe haine scumpe, arginturi au apucatŭ, cîtŭ de atuncea ştiu îmbogăţiţi pre cîţva hotincéni.

Zac. 9. Apucase oştile lui Ştefan-vodă pre o samă de némţi netrecuţi încă, şi dîndŭ şi den cetate Mogîldea-păharnicul (de care s-au pomenit c-au fostŭ până la Hotin legatŭ la puşci) den săcaluşe, şi năvălindŭ şi slujitorii de a lui Ştefan-vodă, au perit puţinei || némţi la trecătoarea cu podul. Iară da şi siimenii lui Vasilie-vodă de peste Nistru den sinéţe, cît nu să putea coborî nime la vad.

Zac. 10. N-am fostŭ într-acea dată acolè, la trecătoarea acéiè, că trecusăm Nistrul mainte, precum am pomenit, iară am înţeles de ceia ce au fostŭ acolea de faţă, cum singur Vasilie-vodă şidea de céia parte de Nistru pre un scăuieş. Au slobodzit tîrgoveţii (şi spun că cu învăţătura Migîldei-păharnicul) un săcaluş, den care sacaluş-glonţul foarte pre aproape au lovit de Vasilie-vodă. Scîrnava şi nebunească faptă şi nu fără osîndă cît de tîrdziu.

Zac. 11. Nu pociŭ tăcea aicè pentru cetatea Hotinului, ce nesocoteală a o lăsa îndată pre mîna altuia, de nu de altă nedéjde pentru trecătoarea, în care să hie fără grije, s-au cuvinit să să puie oameni sineţaşi. Şi ce oameni? 30 de némţi

să hie pus, să o ţie despre oastea Muldovei şi despre unguri cu aii. Au n-au fostŭ hrană? Piinea a unui satŭ de la Hotin ar hi putut a ţinea un anŭ, sau cîtă era numai în tîrgŭ. Şi acéia cetate, oricine va vrea să socotească, va afla că au fostŭ a răssipei casei lui Vasilie-vodă pricina. Şi de mi-i întreba, îţi răspundzŭ, că de ar hi fostŭ doamna lui Vasilie-vodă în cetatea || Hotinului, nu la Suceavă, n-au fostŭ în puterea lui Ştefan-vodă a bate cetatea Hotinului, cum au bătut fără grije cetatea Sucevei, că şi aşea venise Vasilie-vodă cu soltanii pănă în Prut, cu oşti tătăreşti, ce i-au întorsŭ hanul, că sosiia craiul leşăscŭ. Sau cum ar hi bătut Ştefan-vodă cetatea Hotinului, şi Hmil era la Husiatin, cale de o dzi de Hotin? Ce multe ar hi pututŭ a lucra Vasilie-vodă şi domniia tot neclătită la Poartă îi sta, pănă tîrdziu, după luatul cetăţii Sucévei.

Zac. 12. Nime dară să nu vinuiască sfaturile de acmu. Vedzi ce greşele s-au făcut la cei vestiţi svétnici. Şi acela lucru era în putére a face, iară vrémile de acmu nu sîntŭ în putére, şi nici un sfat nu încape la greu ca acesta, fără de mărturiia că este sosită perirea. Dzicem că de ar hi cutare şi cutare, acmu ar hi într-altŭ chip. Iară nu sintŭ vrémile supt cîrma omului, ce bietul om supt vrémi. Multe şi mari smintéle am apucat şi în dzilele celor mai bătrîni, iară îţi agiungă aceasta una, cu lăsarea fără oşténi cetăţii Hotinului, den care lăsare ieste răssipa toată avuţiei lui Vasilie-vodă cu casa.

Zac. 13. Pentru cetate, tumpinîndu-mă în cale cu Cotnarschii, credincios pisariul lui Vasilie-vodă (că el veniia de || la crai trimis pănă la răscoale de Vasilie-vodă şi eu mergeam în sus, la starostele de Cameniţă), m-au întrebat, ca un om deplin ce era: „Grijit-au bine cetatea Hotinului Vasilie-vodă? Pus-au oamenii săi şi puşcile, au ba? " Am răspunsŭ că nice un semnŭ, la purcesul mieu, să să grijască cetatea, n-am vădzut. Au suspinat Cotnarschii, cum ar hi ştiut că să va lăsa nesocotită cetatea acéia. Iară poate hi că giudéţul lui Dumnedzău spre ce trage cu anevoie să mută cu sfatul omenescŭ.

Zac. 14. Întra Vasilie-vodă în Cameniţă, cîndŭ am sosit şi eu cu véste că, iată, sosésţe şi starostele de Cameniţă, cu mare făgăduinţă şi cu căldură, să să afle acéia vréme, precumu-şi au fostŭ aşea.

Zac. 15. N-au împlut Vasilie-vodă cu pribegiia sa o lună în Cameniţă, şi veni ştire cum Timuş, feciorul hatmanului

Hmil, cu 8.000 de oaste într-ales căzăcească, trece la Soroca Nistrul. Acmu caută hirea de prietinŭ leşască. Măcară că căzacii până la inemă lésilor întrase cu sabia, şi Vasilie-vodă o casă cu capul lor şi în nedéjdea lor de a-şi răscumpărare domniia nice o opreală sau vreun bănat despre cineva n-au avut, ce cum au venit fără grije, aşea, cîndŭ || i-au fostŭ voia, au ieşit. Fără numai de un polcovnic, anume Condraţchii, ce era cu o mie de lési de paza marginii, avea siială Vasilie-vodă. Ce prepunea ca nişte oameni streini, de siială, ai noştri. Iară nici acéla nici un gîndŭ rău, nice putérea acéia să strice lui Vasilie-vodă ceva n-au avut.

Zac. 16. Timuş cu oastea, cum au trecut Nistrul, n-au mai aşteptat să să adune cu socru-său, Vasilie-vodă, ce, de la Soroca, întinsŭ la Coicéni au tras oastea, şi acolea au trecut Prutul.

Zac. 17. Luîndŭ véste Ştefan-vodă de Timuş că vine întinsŭ asupra Ieşilor, Diicul, spătariul domnului muntenescŭ, pre porunca domnu-său, să nu se sune de tot lucrul, că au întratŭ cu oştile lui în raiava împăratului, să întorsésă cu cîteva dzile înainte şi Chimini Ianăş, ori temîndu-se de vreo sminteală oştilor şi den vreun hiclenşug de ţară, ori ştiindŭ soliile stăpînului său, lui Racoţii, la Hmil pentru Crăiia Leşască, că să agiungea Racoţii cu Hmil pentru crăiia la lési de atuncea, şi-au pornitŭ şi el toată pedestrimea ce avea, némţi, şi cu puşcile pe la Codrul Căpotéştilor, pre Cobîle, direptŭ, la potica Oituzului, numai el singur cu călărimea rămăsése, pren rugămintea lui Ştefan-vodă, în Iaşi, şi-au strînsŭ || şi Ştefan-vodă oastea de ţară cîtăva, ca la 12.000 de oameni, şi au ieşit deasupra Popricanilor împrotiva căzacilor.

Zac. 18. Timuş, dacă au trecut Prutul, au purces spre Popricani cu tabăra legată. Ieşise o samă de oşténi a lui Ştefan-vodă înainte, peste Jijiia, în chip da harţŭ, şi au coborît Ştefan-vodă şi dărăbanii la Jijiia, la vad. Iară puţin lucru au ţinut harţul oşténii lui Ştefan-vodă, i-au împinsŭ îndată călăréţii lui Timuş. Şi era şi ai noştri, carii ţinea cu Vasilie-vodă, pe lîngă Ştefăniţă-păharnicul, den Hăncești şi den Hînţeşti o samă şi cîţi cercheji de-a lui Vasilie-vodă, carii toţi acéstè mărsése cu boierii cei trimişi de Vasilie-vodă la Hmil-hatmanul.

Zac. 19. Căzacii, cum au împinsŭ pe călăreţii ce le ieşisă den oastea a lui Ştefan-vodă înainte, au purces orbi la vad cu toată tabăra, şi unii pre pod, mai mulţi pe lîngă pod, că era Jijiia mică, au dat cu tabăra. Care năvală vădzîndŭ dărăbanii, au plecat fuga de la vad la deal, spre rédiu, şi oastea céialaltă ce sta deasupra, pre culme, nedîndu-le nice un agiutoriŭ, i-au agiunsŭ pre coasta Popricanilor călăréţii lui Timuş, şi el singur şi au căzdut acolea multe trupuri den bieţi dărăbani. Alţii, carii au hălăduit pănă în || rédiu, ş-au scutit viaţa cu pădurea.

Zac. 20. Vădzîndŭ acéia primejdiie a dărăbanilor, Ştefan-vodă şi Chimini Ianăş au tras oastea mai spre Iaşi şi au tocmit de îmbe părţile de drum călărimea. Şi era acéia oaste şi de ţară şi la Chimini Ianăş, cît să putea, la 24.000 fără greş să socotească. De ar hi fostŭ la un gîndŭ, ce era? Nedîndŭ război căzacilor, să le închidză hrana şi drumurile den toate părţile, ce ar hi făcut cu tabăra Timuş?

Zac. 21. La suitul taberii căzăceşti pre coastă, la deal, sărisă o samă de oşténi de ţară şi înfrînsésă pre călăreţii lui Timuş, de i-au băgat pănă în tabără. Şi acolea în deal, dacă s-au suitŭ toată tabăra, că era în desară, s-au aşedzat pre mas, şi acolea au mas preste noapte. Iară den oastea lui Ştefan-vodă, într-acea noapte, mulţi lăsindŭ oşteniia, au mărsŭ spre casele lor.

Zac. 22. A doa dzi, Timuş cu tabăra legată au purces direptŭ asupra oştilor lui Ştefan-vodă, spre oraş, fără nici o siială, dodeindu-i moldovénii cîte oarece de pe de laturi Ce vădzîndŭ Ştefan-vodă şi Chimini Ianăş că scade oastea şi într-acea noapte s-au scursŭ în giumătate, pănă între vii au ţinut drumul oraşului, iară dentre vii au luat Bahluiul în sus şi cîţiva boieri de casa lui Ştefan-vodă cu totul. ||

Zac. 23. Timuş într-acéiaşi dzi, după ce au împinsŭ oştile lui Ştefan-vodă, au întrat în tîrg ş-au descălecat în curţile cele domneşti, şi tabăra iezise toată înaintea curţii şi penpregiur. Şi au şedzut aşea, cu tabăra iezită, pănă la venirea socru-său, lui Vasilie-vodă în Iaşi de la Cameniţă. Iară pănă a sosi Vasilie-vodă, au prădat căzacii codrii Iaşilor de la drumul Căpotéştilor pănă aproape de Huşi, şi scosésă fără număr vită, care apoi, dacă au sosit Vasilie-vodă, pre cîtă au aflatŭ nemîncată, tot cîte un zlotŭ au dat căzacilor pre vită şi au dat ştire la oameni de ş-au luat vita, care o au cunoscutŭ.

Zac. 24. Mulți au perit atuncea de căzaci, oameni nestiutori ce sîntŭ căzacii oploșiți în tîrg. Alții mergè să să închine la Ștefăniță-păharnicul, carele era cu Timuș, ce nu agiungea până la Ștefăniță, că-i tumpina căzacii și-i omorîia, între carii și Tăutul-armașul, și alții mulți ș-au pus capetele de căzaci.

Zac. 25. Pre Vasilie-vodă véstea de izbînda lui Timuș l-aŭ tumpinatŭ la Zvancea, cu care véste Grigorie-comisul singur mersésă, și l-au îmbrăcat cu haină cu soboli. Și îndată aŭ trecut Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nice într-un chip n-au || vrut să o dea tîrgoveții cu pîrcălabul lor, cu Hîjdău, ori că au vrut așea de credincioși să hie lui Ștefan-vodă, care lucru n-aș da să hie într-ai noștri până într-atîta nevoință pentru singură credința, ori că s-au siit pentru jacuri ce făcusă tîrgoveții în carăle boierilor, precum s-au pomenît, și slobodzise cîteva săcalușe în singur Vasilie-vodă. Și aceasta ieste pricina, nu alta. Și în cîteva rînduri au trimis Vasilie-vodă la Hîjdeu, carele era pîrcălab pus de Ștefan-vodă, și la tîrgoveți, cu mare giurămînturi, ce nici într-un chip n-au vrutŭ să dea cetatea și au ținut vro doao luni, până la a doua venire a lui Ștefan-vodă den Țara Muntenească. Îi încungiurase Vasilie-vodă și cu niște némți ai săi, de-i bătea și tot au ținut cetatea toată vara închisă. Așea cu anevoie să agonesésțe ce să pierde o dată.

Zac. 34. Venise apele Sirétiului mare, pentru care au căutatŭ oștilor cîteva dzile a face zăbavă, până a să face pod peste vase. Și așea trecîndŭ oastea, a doa dzi de la Siret, au întrat pre la Focșeani în Țara Muntenească, și îndată, fără nici o milă, au dat foc și orașului, și ori pre unde-și agiungea căzacii, fuma a bieților lăcuitori nevinovați lăcașurile, odăile și hrana.

Zac. 35. Sta în tocmală cu oștile sale și Diicul, spătariul a lui Matei-vodă, nu departe de oraș, de Focșani, la o vale căriia-i dzicŭ Milcovul cel Mare, cu altŭ nume Cucata. Acelui pîriu rîpile pusésă despre oștile lui Vasilie-vodă, și oastea sa tocmisă de céielaltă parte, stol, toată oastea într-un șireag tocmită, ca 9 000 de oameni, că și de lefecii a lui Matei-vodă o samă era cu dînsul și oastea || de țară, cîtă are Țara Muntenească de la București, dincoace, până în margine, toată era acolea adunată, și acolea și Gheorghie Ștefan-vodă cu

vro 300 de muldovéni. Şi aşea, în rîndŭ tocmită oastea muntenească, aştepta pre Vasilie-vodă şi pre Timuş.

Zac. 36. Întîi li s-au arătat Vasilie-vodă cu oştile sale şi au stătut frunte şi muldovenii, iară căzacii îşi tocmiia tabăra pe urmă. Şi atîta au stătut munténii la război, cît au făcut oarece harţuri cu muldovénii peste pîrîu, trecîndu muldovénii şi apoi trecîndu-i munténii iar dencoace, aşea în două-trei rînduri pănă au trimis Vasilie-vodă némţi ce avea şi s-au supus pre supt maluri. Deci au luat călărimea muldovénilor şi malul dencolea. Iară cît au vădzut munténii apropiiată tabăra căzacilor de pîrîu, au purces în răzsipă, cine încotro i-au părutŭ. Gonit-au muldovénii şi o samă de călăreţi şi den căzaci, pănă la Rîbnicŭ, iară n-au perit oşteni aşea mulţi den munténi, c-au luat devréme fuga.

Zac. 39. După acéia răzsipă a oştilor muntenești, care s-au făcut mai multŭ den prostiia Diicului-spătariului au fostŭ, că nici-şi trebuiia să aştepte el pănă într-atîta pe oastea ce era cu foc şi el numai cu călărimea, au purces Vasilie-vodă cu Timuş spre Tîrgovişte, stricîndŭ şi ardzîndŭ ce le-şi sta înainte. Iară Matei- || vodă, domnul muntenéscu, luîndŭ véste şi de răzsipa oştilor sale la margine şi că vine asupra lui întinsŭ Vasilie-vodă cu Timuş, nemică cu acéia sminteală a oştilor dentîi nu s-au spăimîntat, ce, strîngîndu-şi oastea de ţară şi lefecii ce avea, au purces şi el den Tîrgovişte şi ş-au ales loc foarte bun de dînsul, la o poiană între Ialomiţă, apă curătoare, şi între un pîrîu foarte tinos şi de trecătoare rău, la un sat anume Hinta. Şi acolea au stătut cu mare inimă, nu aşè oştilor sale, cum elŭ singur, aşteptîndŭ pre Vasilie-vodă. Trimisésă Matei-vodă şi altă samă de oameni, siiméni şi lefecii o samă. Diicului-spătariului la margine într-agiutor. Ce, dacă s-au tîmpinat cu véste că s-au răssipit oastea acéia cu Diicul-spătariul, au purces oastea acéia înapoi şi i-au agiunsŭ la Teleajina fruntea oştii lui Vasilie-vodă. Au stătut munténii călări la vadŭ, pentru să să mai depărtédze pedestrimea.

Zac. 38. Părut-au şi lui Vasilie-vodă şi lui Timuş că va hi acolea Matei-vodă sîngur cu toată oastea, la Teleajina. Apoi dacă s-au vădzut că ieste oaste puţină, au dat oştenii lui Vasilie-vodă pre trei locuri préste apă şi n-au stătut munténii, ce s-au dat înapoi. Iară gonaşii îndată au agiunsŭ

|| şi pe siiméni, şi acéia dîndu-să înnapoi, s-au apărat pen niște dumbrăvi ce sintŭ acolea. Şi dîndŭ ştire lui Vasilie-vodă de săiménii acéia, au purces şi singur Timuş cu o samă de oaste călare căzăcească, lăsindŭ tabăra pre urmă cu Vasilie-vodă. Şi dacă au agiunsŭ Timuş, au descălecat pre căzaci gios, la năvală, asupra săimenilor. Ce, tot au mărsŭ, apărîndu-să foarte tare den focŭ siiménii, pănă au întrat într-altă pădure, ce era lunca Praovii, şi nu le-au stricat nemică căzacii păn'în noapte, bătîndu-se den foc, fără ce au picat şi den săiméni, şi den căzaci. Din căzaci au perit şi doi sotnici atuncea.

Zac. 39. Vésel Matei-vodă că i-au hălăduit siiménii şi c-au putut răspunde focului căzacilor, luîndŭ mare inemă şi nădéjde dentr-acéia tîmpinare siiménilor cu căzacii. Iară Timuş, după acéia goană, n-au vrut să să întoarcă la oaste, pre care au apucatu-o noaptea, cît au trecut apa Teleajinii, ce au rămas cu masul la unŭ satŭ, anume Cocoréştii, la niște case boiereşti. Aflîndŭ casele pline de toate bucatele, singur au pus de au dat focŭ caselor dacă s-au sculat de la masă amenţit de vin.

Zac. 40. A dooa dzi, oastea trudită den cale şi obosită tabăra, necercîndŭ ce locŭ este înainte, unde || şi cum stă şi în ce loc nepriietinul şi cum departe, deabiia de au îngăduit vro două-trei ceasuri, au şi dzis trîmbiţele de purcesul oştilor. Multŭ au stătut Vasilie-vodă, sfătuindu-l să rămîie acéia dzi, să răsufle oastea, să să strîngă bine toată şi să să cerce locurile şi pe altŭ loc, nu pe acolea, pre unde anume alesesă Matei-vodă, să-i hie îndemînă a sta împrotivă. Ce cui să dzicea acéste, sau cu cine să sfătuiia? Cu unŭ omŭ în hirea hierălor. Polcovnicii carii era, unul un cuvîntŭ nu cutedza să dzică, că numai pentu un cuvîntŭ, cu sabiia zmultă da ca-ntr-un dulău într-însul. Şi Bohun-polcovnicul, cu mîna legată de rană cu sabie, făcută de dînsul, îmbla ca fără sine.

Zac. 41. Aicea caotă aceasta izbîndă den ce şi cum s-au prilejitŭ lui Matei-vodă, şi ca acéia izbîndă, care nu să va hi prilejit alta ca acéia în toată viaţa lui, cîte au avut den războaie în dzilele sale. Că cine ari putea să creadză în socoteală, să să înfrîngă oastea căzăcească cu tabără, de oaste cum ieste oastea muntenească? Nu să defăimŭ, ce, ori pedestraşul, ori călăréţul vei socoti, nu vei afla să hie de potrivă sinetaşului căzăcescŭ. Ce vei dzice: „Fost-au acolea sîrbi, unguri, léşi ||

nu numai munténi". Așea ieste, léși au fostŭ puțini. Ce ar hi făcut ei numai, de ar hi fostŭ tocmală în oastea căzăcească pre obicéiul lor? Iară pre unguri și pre sîrbi nu-i aleg den munténi, nice sîntu siiménii, sîrbii sau ungurii atocma cu tocul căzacilor, cum nice dărăbanțul muntenescŭ. Eŭ, ce ieste partea mea, toată izbînda aceasta a lui Matei-vodă de la Hinta (alegîndŭ deosebi voia și orînduiala lui Dumnedzău, numai pre socoteala oamenească grăindŭ) ieste den nebuniia lui Timuș întîiŭ și den bărbățiia și a lui Matei-vodă al doilea. Însă den nebuniia lui Timuș cu cîtva mai multŭ, că socotindŭ vitejiia lui Matei-vodă de atuncea, cum îmbla pe denaintea oștilor sale, îmbărbătîndŭ în frunte, să să hie apropiiat toată oastea căzăcească cu tabăra legată, nu rumtă, cum au rumtu-o Timuș în trei părți, să să hie lipit, să înceapă a da la ținchiu, nice ar hi scăpat Matei-vodă fără primejdiia sau morții, sau ranei mai grelei, de cum i s-au prilejit tot atuncea, nice săiménii ar hi ținut multŭ împotriva focului lor. Ce toată pricina au fostŭ izbîndii aceia nebuniia lui Timuș, care nice voroviia cu nime, nici întreba pe polcovnicii săi sau de cineva. Oastea obosîtă cu atîta cale tot întracéia dzi, cu tabăra rumptă în trei părți, precum ieste mărsul și tocmala în războiŭ, socotéște. ||

Zac. 42. Ce dacă au vădzut Vasilie-vodă că cu sfatul nu folosește nemică, au suspinat, și lăsindŭ în voia lui Timușŭ toate, au purces cu oastea sa iară în frunte și pre urmă Timuș cu tabăra, scîrșcîndŭ în dinți, cum că să laudă muldovénii că ei au făcut izbînda de la Focșeani și de la Telejina. Mergea oastea, ales tabăra căzacilor, cu greu pen locuri strîmte și tinoase și pre pîriul Hintei numai un podeț. Și întîiŭ, deaca au trecut oastea lui Vasilie-vodă podețul în poiană, au luat aripa în-a-stînga și s-au pus șireag în rîndŭ împrotiva aripii a lui Matei-vodă cei direpte. Iară în direapta și singur mijlocul au lăsat Vasilie-vodă taberei căzăcești, împrotiva mijlocului și aripii ceii den-a-stînga a lui Matei-vodă. Însă tabăra căzăcească, dacă au venit pănă la un loc, au stătut și n-au vrut Timuș să o aducă în rîndŭ, alăturea cu oastea moldovenească, dzicîndŭ: „Lasă, vitéjii, moldovénii, or bate ei pre munténi și singuri, fără de noi!" (Aicea caută că agiungea aceasta una nebunie la întreagă sminteală.)

Zac. 43. Iară Matei-vodă în tocmăĭă sta într-acesta chip: aruncasă un şanţŭ penpregiurul taberii sale, den apa Ialomiţii den sus, pănă în apa den gios şi au scos oastea denafară de acel şanţŭ. Den-a-direapta au pus curtea, ce să dzice la dînşii || roşii, şi altă oaste de ţară şi au pus o samă de pedestrime, siiméni. Şi acéia aripă era împotriva muldovénilor. Iară el singur au stătut în mijloc cu livinţii şi cu dărăbanţii şi cu o samă de săiméni, cu puşci tocmite pentru pedestrime. Iară înnastînga, ce să prinde împotriva căzacilor, au pus léşii lefecii şi unguri. Şi aşea, cu oastea scoasă den şanţuri, nu departe, au stătut şi au aşteptatŭ pre căzaci şi oastea Moldovei.

Zac. 44. Cîteva ceasuri au stătut oştile muldovenești, aşteptîndŭ să să apropie tabăra căzăcească şi trimiţîndŭ rîndŭ după rîndŭ Vasilie-vodă la Timuş, să să apropie tabăra, n-au vrut, ce au răspunsŭ: „Să înceapă dumialor războiul, că oi veni şi eu.“ N-au avut ce face Vasilie-vodă, au mai clătit cu toată oastea şi au început muldovenii harţul cu munténii. Da săiménii lui Matei-vodă în muldovéni cu foc, ce şi Vasilie-vodă o sută de némţi foarte buni ce avea au trimis să sprijenească călărimea Moldovei. Au stătutŭ némţii împotriva focului săiménilor, şi pre obiceaiul său, cum slobodŭ o dată focul, s-au îndemnat mai multŭ de giumătate oastea Muldovei şi au făcut acéia năvală cu steaguri asupra munténilor, cît toată curtea, ce să chiamă la dînşii roşii, au dat dos, şi amu unii şi peste Ialomiţe didése, nesocotindŭ vadul. Pănă în corturile munténilor au mărsŭ muldovenii cu || acéia năvală, şi nime nu poate să dzică că nu era acéia năvală a mare viteji. Şi să hie fostŭ şi tabăra căzacilor odată, alăturea, cu focul asupra mijlocului şi aripii cei den-a-stînga a lui Matei-vodă, s-ar hi ales lucrul. Ce neavîndŭ Matei-vodă la mijloc, unde era el, nici o treabă şi aripa lui céielaltă, s-au mutat singur cu capul său în aripa den-a-direapta, unde era înfrîntă de moldovéni oastea lui şi au dat îndărăptŭ călărimea Muldovei, întorcîndŭ toate puşcile în muldovéni şi toată pedestrimea. Şi amu viindŭ mai des focul, s-au dat muldovénii încet iară înapoi, şi într-acéia desime a focului, picîndŭ cîţva den muldovéni, au perit şi căpitanul de némţi a lui Vasilie-vodă, om oştean diréptŭ, de neamul său leah. Puşcile nepărăsite da în muldovéni.

Zac. '45. Şi aşea puindŭ Matei-vodă războiul iară la loc la aripa sa den-a-diriapta, Timuş, cu nebuniia sa, au rupt numai o samă de pedestrime căzăcească cu o samă de puşci, fără tabără, fără altă tărie şi i-au apropiiat de mijlocul oştii muntenești, unde venise iară la loc Matei-vodă, şi sta îndemnîndŭ oastea sa asupra căzacilor. Însă era atîta loc încă, că de-abiia să agiungea cu glonţurile unii pre alalţi, şi lucra puşcile de îmbe părţile. Căzacii pre-ncét tot să apropiia de oastea || muntenească pre furiş, că este locul foarte spinosŭ acela, şi cîndŭ da puşcile lui Matei vodă într-însii, toţi cădea la pămîntŭ. Iară aripa den-a-stînga a lui Matei-vodă, unde era şi léşii, sta plecată pre cai neclătiţi, deprinşi léşii şi ştiutori hirii căzăcéşti. Vădzîndu-i fără tabără, pedestrime goală, singură în cîmpŭ, aştepta cu inimă să să mai apropiie căzacii. Timuş sta cu tabăra înapoi, despărţindu-o în doă părţi, fără nici o socoteală, pănă s-au scornit chiotul între căzacii cei den frunte şi şi-au slobodzit focul. Den care foc au nemerit şi pre Matei-vodă un glonţŭ de sineţŭ aproape de închietura genunchiului şi l-au priceput îndată un paicŭ şi au năvălit la scara lui Matei-vodă, să nu cumva scadză. L-au gonit pre paicul de la sine cu sudalmă Matei-vodă şi, nearătîndu-să nemică de rană, au îndemnat oastea sa, ca un deplin oştean. Şi atuncea au sărit léşii direptŭ asupra pedestrimei căzăceşti, şi îndată au întrat cu sabiile într-înşii, şi într-un ceasŭ stătură cîteva trupuri de căzaci şi răniţi foarte mulţi, că i-au călcatŭ călăréţii păn aproape de tabără. Şi după aceasta a doa îndereptătură a oştilor a lui Vasilie-vodă, ales a căzacilor, în cariĭ era toată nădéjdea şi ochii a tuturor, au căzdut tuturora inimile || gios, cît nime n-avea nedéjde de izbîndă, ce mîhniţi toţi şi înspăimaţi. Nebunul Timuş ce să facă nu ştiia, făr' de nice o tocmală şi nice o rînduială. Striga căzacii: „Dziceţi-ne, în vro parte ori să mérgem, ori să ne aruncămŭ şanturi pre obicéiul nostru". Nu era amu nici sfat, nici orînduială. Şi totodată cu acéste să scornisă un vivor den sus cu ploaie direptŭ în faţa oştii lui Vasilie-vodă, şi ca acée furtună, cu sunetul copacilor şi cu ploaie răpede, cît să părea că este anume urgiia lui Dumnedzău orînduită asupra céştiia oşti, cîtă era despre Vasilie-vodă. Şi Matei-vodă cu tunuri adăogea groază oştii şi sămeţi amu oşténii lui. Deci întîi aripa oştii noastre, Moldovei, au purces în răzsipă. Vasilie-vodă, vădzindŭ a vedére răzsipa oştii sale, s-au mutatŭ cătră ta-

bără căzăcească, la Timuș, carele încă căzuiia cu tabăra, întîiŭ ce o rumpsése, să o împreune la loc. Pe o ploaie și furtună ca acéia nici de un sporiŭ nu era, ce cîți au putut a să încălăra căzaci s-au încălărat și au plecat și Timuș cu Vasilie-vodă fuga, lăsîndŭ toată tabăra și bieții pedestrași la perire.

Zac 46. Perit-au în céstŭ războiŭ oameni însemnați den boiérii Muldovei, Bucium-stolnicul, den tun lovit, și Hristodul-cămănariul, și den slujitori puțini, den pedestrimea că- || zăcească cîțva den céia ce au fostŭ în frunte, précum s-au scris, den némții a lui Vasilie-vodă în giumătate. Vii mulți și den oșténi de țară și den căzaci au căduzt pre mîna lui Matei-vodă. Iară și den munténi nu fără scădére în oameni au fostŭ și mai vîrtos primejdiia lui Matei-vodă, cu rana ce i s-au prilejit, den care cu adevărat și bătrîn au fostŭ, iară cît ar hi mai putut trăi, rana acéia i-au scurtatŭ rămășița dzilelor, că pănă la anul, netămăduit de acéia rană, au murit. Că să nu hie fostŭ rănit, de-abiia cineva de ar hi putut scăpa, den muldovéni și căzaci, unde întrasă și cu ce tocmală.

Zac. 47. Așea fîrșindŭ și acesta război Vasilie-vodă cu Matei-vodă, pre urma și nărocul celorlalte războaie ce au avut mainte, au luat cu Timuș cîmpii pre la Gradiște, trecîndŭ Sirétul la Vădéni, au venit în Iași, la scaunul său; cu mare mîhniciune tuturor lucrurilor sale.

Zac. 48. Nime nu s-au gîndit pentru pedestrimea căzăcească să iasă cineva viu den cîți rămăsese după fuga oștii ceii călări. De mirat hirea căzacilor la nevoie! După ce li-au fugit toate capetele și hatmanul lor, ei în de sine în loc au rădicat capŭ și au legat tabăra și s-au apărat pănă în noapte, și apoi noaptea în tabără au făcut focuri de carăle lor || și de spini, iară sînguri au purces cu tocmală, fără tabără, numai pedestri, și au ieșit toți păn într-unul, fără nici o dodeială, aicea în țară.

Capulŭ alŭ noosprădzécelè

Încep. 1. Aicea în Iași, Timuș adihnindŭ după ospățul de la Matei-vodă dzéce dzile, au purces spre țara sa, iară Vasilie-vodă iară s-au aședzat în scaun, că la Poartă îi sta domniia nestricată. Însă nu îndelungŭ în pace, că cerîndŭ Ștefan-vodă de la Matei-vodă agiutoriŭ, să margă în țară, i-au dat 400

de săiméni şi den dărăbanţii săi cine au vrut de bunăvoie în leafa lui Ştefan-vodă şi din livinţi o samă. Şi au întratŭ iară Ştefan-vodă în ţară cu acel agiutoriu de la Matei-vodă pre la Focşeani şi s-au aşădzatŭ la Răcăciuni, la un sat al său, deodată, aşteptîndŭ şi altŭ agiutoriŭ şi de la Racoţii, cneadzul Ardealului.

Zac. 2. Cu anevoie să tocmăscŭ doi domni într-o ţară! Aşea Vasilie-vodă, până a nu să mai îngloti şi a să întări partea lui Ştefan-vodă, au ales 800 de oşténi într-ales, or- ||lheieni şi lăpuşnéni, şi i-au trimis asupra lui Ştefan-vodă, cu nepotusău, Ştefan-păharnicul, şi den sate boiereşti cîtăva samă de oameni, carii ţinusă calea lui Ştefan-vodă la fuga de la Popricani şi omorîsă ţăranii acéia şi pre Moreanul, hatmănul lui Ştefan-vodă.

Zac. 3. Strajea lui Ştefan-vodă era la Bacău, 400 de oameni călări şi vro... săiméni, şi amu era cîtva den boieri şi feciori de boieri adunaţi la Ştefan-vodă: Andronic-sărdariul, Darie-spătariul, Antiohie-aga şi alţi boieri de mainte cu dînsul. Şi cu strajea lui Ştefan-vodă din boieri au fostŭ Mogîlde-păharnicul şi Sturdzea-visternicul. Dacă au simţit venirea lui Ştefăniţă-păharnicul asupra sa cu oştile lui Vasilie-vodă, s-au dat la o rîpă ce ieste aproape de sat de Faraoni, anume Valea Sacă, şi s-au tocmit acolea stol pre un piscŭ, alăturîndŭ lîngă sine şi dărăbanţii ce era munténi. Şi cum veniia întinsŭ orheienii la dînşii, împiedicaţi cu trecătoarea rîpii aceiia ce s-au pomenit, nu trecuţi bine toţi, au sărit călăreţii lui Ştefan-vodă, şi în loc i-au înfrîntŭ pre orheieni. Au plecatŭ fuga şi Ştefăniţă-păharnicul, şi Hînceştii şi i-au gonit strajea acéia a lui Ştefan-vodă până i-au trecut fără vad apa Bistriţii. Pre alţii, carii au luat drumul spre Roman, i-au gonit până în Roman. Şi i-au cuprinsŭ şi ţărănimea acéia, pre care Ştefan- ||vodă i-au omorît, iară altora le-au tăiat urechile.

Zac. 4. După acéia izbîndă, strajea lui Ştefan-vodă s-au mutat la Săboani, mai sus de Roman, iară Ştefan-vodă de la Răcăciuni s-au mutat la Bacău, adăogîndu-i den dzi în dzi oameni de Ţară-de-Sus toată şi den gioséni mulţi. Şi acolea i-au venit şi agiutoriul şi de la Racoţii, cneadzul Ardealului, 1.000 de oameni cu Boroş Ianoş.

Zac. 5. Vasilie-vodă vădzindu-să iară la cumpănă grea şi ţara îndoită cu uriciune spre dînsul, şi doamna sa la Suceavă

cu toată inema ce avea, cetatea Hotinului era ieşită de suptŭ ascultarea lui, că era închisă cetatea, şi tot să ţinea pre numele lui Ştefan-vodă, unde era să mai năzuiască nu avea, căzacii amu înfruntaţi şi ruşinaţi cu Timuş în Ţara Muntenească şi doi nepriietini tari pre acéle vrémi, şi Racoţii, şi Matei-vodă, să mira ce va face. Iară tot nelăsîndu-să, scriè slujitori şi au tras şi orheienii şi lăpuşnénii la sine şi au răpedzit şi la căzaci, şi-i lăsase Timuş 200 de căzaci cu Hluh-polcovnicul. Au făcut şi el toată oastea vro 4.000 de oameni, şi au ieşitŭ dentîiŭ la Movile pre Bahluiŭ. Apoi, dacă au lovit şi al doilea rîndŭ strajea lui, ce era cu Grigorie-păharnicul, iară strajea lui Ştefan-vodă au purces spre Tîrgul-Frumos, şi acolea, dencoace de Tîrgul-Frumos, la Sirca, s-au tumpinat cu Ştefan-vodă. ||

Zac. 6. Acest războiŭ cum au fostŭ şi cum s-au prilejit, nici unii părţi nefăţărindŭ, că nemică nu strică credinţa aşè celora ce scriu létopiseţele ca făţăriia, cîndŭ veghe voia unuiè şi coboară lucrul cu hula altuia, noi, măcară că am hi datori cu pomenire lăudată mai multŭ lui Ştefan-vodă, de la carele multă milă am avut, decît lui Vasilie-vodă, de la carele multă urgiie părinţii noştri au petrecut, iară dreptatea socotindŭ, nu poci scrie într-altŭ chip.

Zac. 7. Deci den hărnicia domnilor, departe mai în frunte a lui Vasilie-vodă, că s-au aflatŭ pururea în fruntea oştii sale, singur învăţîndŭ, mutîndŭ steagurile şi îndemnîndŭ, iară Ştefan-vodă în oastea sa de faţă n-au fostŭ, ce au stătut departe de la oaste înapoi. Iară numărul oştii şi hirea, şi acélea tot era mai tare Vasilie-vodă, şi mai mulţi oşténi la Vasilie-vodă, şi mai buni călăréţi, însă toţi îndoiţi şi hirea neamului lacomă la înoturi. La Ştefan-vodă era 1.000 de unguri călări, pre aţiţea era şi moldovéni, şi era 500 de pedestraşi munténi şi altă strînsoare. Iară la Vasilie-vodă, 3.000 de călări, 400 de căzaci, 200 de săiméni cu dărăbani. Ce a vedére au fostŭ voia lui Dumnedzău spre stîngerea casii lui.

Zac. 8. Tocmise oastea. sa Vasilie-vodă cuprindzindŭ drumul || carele vine de la Tîrgul-Frumos preste Sirca. Însă Borăş Ianoş, oblicindŭ că pe la pod este loc rîpos, au lăsat drumul şi au purces în sus pre costişe, alăturè cu pîrîul. Vasilie-vodă încă au purces în sus pre culme împotriva lor şi au stătut aşteptîndŭ războiul. Den oastea a lui Vasilie-

vodă au ieșit harțul, iară Borăș Ianoș den oastea sa n-au lăsat, ce s-au arătat mai îndrăzneț cu oastea ilui Ștefan-vodă decît Vasilie-vodă, că au trecut pîrîul. Și lui Vasilie-vodă s-au căzut nu harțul, ce cu toată oastea să margă asupra, încet, cu tocmală, alăturea cu pedestrimea. Ce așteptînd Vasilie-vodă den loc neclătit, céialalți încă stătuse, și deprinși cu izbînde amu în cîteva rînduri, ei au sărit întîi, muldovénii în frunte și ungurii după dînșii. De acéia sărítură a oștenilor a lui Ștefan-vodă, cum s-au dat harțul lui Vasilie-vodă înapoi, cum ieste dédina harțului, cum au plecat și steagurile lui Vasilie-vodă fuga, fără nici o nevoie, care încotro au stătut cu ochii, oilor, nu oșténilor, sămănătoare oaste. Bieții pedestrași n-au apucat nici focul să-l sloboadze deplin, ce îndată, într-o clipală, cum s-ari dzice, ochiului, s-au înșirat steagurile a lui Vasilie-vodă pre Bahlui în gios cu fuga. Iară pedestrimea au luat pre Bahlueț la Cîrlegătură. Și căza-||cii, cu puțină scădérea sa, iară au hălăduit pe la branițe și au năzuit la Nistru. Singur Vasilie-vodă, vădzindu răzsipa oștii sale, au purces și el deodată foarte cu puțini lîngă sine. Apoi s-au strînsu pe lîngă dînsul den capete slujitorilor și den Hîncești unii și l-au luat între sine, apărîndu-l cu mare lauda sa și véste și pomenire cinsteșă. La vréme ca acéia să stai la nevo'a domnului cu cinste vécinică hiecăruia ieste.

Zac. 9. Gonit-au gonașii pre Vasilie-vodă pănă aproape de Prut și l-au tot apărat carii era pe lîngă dînsul, precum s-au pomenit. Și trupuri așea multe n-au căzut; den oameni mai însemnați: Nechita-vamășul și Isar-clucériul. Și l-au prinsu viu și pre Gheorghie-hatmanul, fratele lui Vasilie-vodă, căzut cu calul la coboriș.

Zac. 10. Vasilie-vodă, după acesta războiu, au tecut Nistrul la Rașcov, și acolea petrecînd cîteva dzile, s-au mutatu la Volodijin, un oraș căzăcescu, și de acolea au trimis pre Iordachie-visternicul sol la Hmilu-hatmanul, la cuscru-său Iară Ștefan-vodă, lăsîndu Iașii, numai ce au venit pănă la pod, și de acolea orînduindu la scaunul Iașilor caimacami, singur au purces cu oștile sale la Suceavă, unde era casa lui Vasilie-vodă și inema toată închisă în cetatea Sucevei, cu To-||ma-vornicul den boieri, avîndu 80 de săimeni și pușcari de loc și némți 60 lefecii în cetate.

Zac. 11. Ștefan-vodă, dacă au sosit la Suceavă, au descălecat la un satu aproape, anume Șchéia, în casele lui Toderașco-logofătul. Iară împregiurul cetății s-au îngropat săiménii săi și o samă de unguri ș-au adus pușcile și de la Hotin, și de la Iași și au început a bate cetatea, ce nu-i strica nemică.

Zac. 12. Să adăogea țara de pretutindirea la domnŭ de iznoavă nou, iar și Vasilie-vodă, unde era, nu dormiia. Ce orice nevoință pune omul, sorocul lui Dumnedzău, amu orînduit așea, a-l clăti nu poate nime.

Zac. 13. Preste scurte dzile sosi véste cum Timuș iară cu 9.000 de oameni întră pre la Soroca în țară, și amu lovisă oamenii lui Vasilie-vodă și pre Grumadzè-căpitanul, carele era în cîmpii Sorocii cu straje. Și știia Ștefan-vodă că nu s-a lăsa cu atîta Vasilie-vodă asupra lui, ce agiunsése și el la Racoții, cneadzul Ardealului, și la Cazimir, craiul leșescŭ, cărora amîndurora era urît Vasilie-vodă pentru legătura cu căzacii. Deci de la Racoții îndată i-au orînduit cu Petchi Iștioan, cu toți săcuii, ca pe 4.000 de oameni, iară craiul leșescŭ, un polcovnicŭ ce avea la Cameniță, anume Con-||drațchii, cu 1.000 de léși călări, i-au trimis porunca aceasta, de ari veni vro oaste asupra Moldovei, căzăcească, să nevoiască cu toată osîrdiia, adunîndu-să cu moldovenii, să-i smintească, care lucru apoi așea au fostŭ.

Zac. 14. Dacă au simțit Ștefan-vodă oastea căzăcească apropiiată amu către Prut și au oblicit că tătari nu sîntŭ, nu spre Roman, ce spre Cotnari au purces, știindŭ că sosește și Petchi Iștioan cu oastea ungurească. Vrea să țiie calea căzacilor la loc largŭ, undeva pre Jijiè. Și la Cotnariŭ s-au împreunat cu ungurii și au purces spre Ștefănești, așteptîndŭ și pre léși. Ce, mai zăbovindŭ léșii, n-au îndreznit ungurii a să tîmpina cu căzacii. Și așea, căzacii au trecut codrul pre la Cucoréni, la Suceavă. Iară Ștefan-vodă au rămas pre șleahul lor despre Prut, și a triia dzi au sosit și Condrațchii cu 1.000 de leși.

Zac. 15. Timuș, cum au sosit la cetate, de a doa dzi s-au desfrînat la jacurile mănăstirilor, și întîi asupra Dragomirnei mănăstirii cu pușci au mărsŭ și au bătut mănăstirea. Și dacă i s-au închinat, toate odoarăle, veșmintele în jacŭ au dat, și cîți bieți negutitori era închiși acolea și mulți den boieri, rușinîndŭ căzacii fămei și féte, și nu ca creștinii, ce mai multŭ decît păginii s-au purtat cu acéia mănăstire. Și să hie ||mai

avut vréme cevași Timuș, nici o mănăstire n-ar hi hălăduit neprădată, odoacă.

Zac. 16. Oștile într-agiutoriŭ venite lui Ștefan-vodă, și leșăști și ungurești, după ce s-au adunatŭ la un loc, au mărsŭ îndată léșii în frunte. Și dacă au trecut toate oștile codru, au stătut pre Sirétiŭ, și acolea, la unŭ sat anume Grigorești, au făcut sfat împreună Ștefan-vodă cu Petchii Iștioan, serdariul lui Racoții, și cu Condrățchii, polcovnicul craiului leșăscŭ.

Zac. 17. Sfatul alége den loc cîtă osebire este între omŭ și omŭ. Întîiŭ Ștefan-vodă au poftit pre Condrățchii să priimască această cinste de cătră dînșii cum i-ar părea cu ce tocmală și cu ce socoteală și cu ce rîndŭ s-ari cădea să margă cu toții asupra acelui nepriietin, să fie toate pre sfatul lui și pre socoteala, ca unui vestitŭ slujitoriŭ și știutoriŭ obiciaiul și hirei acelui féliŭ de oaste a căzacilor. Au mulțemit Condrățchii de acéia cinste, carele îl tîmpină de la Ștefan-vodă, și întîi acéste cuvente au dzis cătră Ștefan-vodă și cătră Petchi Iștioan. Eu, carile scriu acéstea, m-am prilejitŭ la acestŭ tălmăcitŭ și la alte mai pre urmă.

Zac. 18. „Împărații între împărați, craii între crai, domnii ‖ între domni, boierii între boieri, slugile între slugi au osebire unii decît alții cu scaune mai sus, și slugile între sine unii decît alții cu cinstea să osebăscŭ. Craiul, stăpînul mieu, cu scaunul său, măcară că ieste mai sus decît luminatul cneadzul de Ardealŭ, iară dumnealui Petchii Iștioan este la mai mare cinste la stăpînul său. Eu la stăpînul mieu sintŭ mai de gios; dumisale să va cădea să ia cîrma asupra dumisale, și noi după porunca dumisale omŭ face."

Zac. 19. Acéstea dacă am spus cătră Ștefan-vodă și cătră Petchii Iștioan, au răspunsŭ Petchii Iștioan cum, măcară că este la stăpînul său serdar, va și poftéște să hie toate pre sfatul lui Condrățchii, ca unuia carele amu atîtea războaie au avut cu căzacii și știe rîndul și hirea lor. Dacă au înțeles răspunsul (cum ar hi știut că nu or face ei așea amîndoi, cum va sfătui el), au dzis: „De vreme ce mă aleg măriile sale să să facă pre sfatul și pre socoteala mea, poftescŭ dară pre dumnealor să înțeleagă hirea acestii féliŭ de oști, cum ieste și ce sîntŭ căzacii și în ce loc sintŭ, unde sintŭ acmu".

Zac. 20. „Oastea căzăcească dacă apucă să să îngroape, să arunce șanțuri pregiur sine, nu la ce loc, supt cetate ca

aceasta, ce hie la ce pîriu nedobîndită este. A- ||cmu vedem că încă șanțuri n-au, nici bine cred de numele nostru, că sintŭ și léși aicè. Până mîine, de or și oblici, tot nu or créde. Cap cine le ieste, este și tînăr și nebun. Trebuiește, de voim să ne mîntuim într-un ceas de acestŭ nepriietin, pre lîngă voia lui Dumnedzău, însă să facem așea:

Zac. 21. Oastea den loc de aicea, cît va trece pîrîul, îndată să să tocmască stoluri, să-și ție cineși bulucul, rîndul, care după care va merge și-și va ținè locul. Noi, léșii, om ține fruntea, după noi oștile mării-sale cneadzului de Ardeal, după oștile ungurești, măriia-sa Ștefan-vodă cu oastea sa, că hiecîndŭ capetele și mai pre urmă să hie să cade. Ieste, cum înțăleg, de aicea o dumbravă de ține cîtva. Deci până om tréce dumbrava, va mérge încet oastea, iară cum om tréce și or ieși la vedére oștile, nemică neoprindu-se, să purceadă rîndŭ după rîndŭ în treapădul calului cel mare. Că să hie grije de vreo oaste în cîmpŭ, să ne stea înainte, acéia grije nu ieste. Ce, cum ne vor vedea, de altă nu s-or apuca, ce îndată de șanțuri să facă. Să facem dară cu toții năvală până n-au șanțeuri, și la grabă așea de sirgŭ, nici sinétele nu să slobod toate. Iară cetatea că ce vă da cŭ pușci ori cu sacalușe, acélea puțină pagubă fac în oaste, || ales càre mișcă și la un loc nu stă. Nu toate cîte să slobod glonțurile nemerescŭ, mai largŭ ieste pe de laturi decît omul. La noi este o povéste, că cine piere de glonțŭ de tun tot era de fulger să moară. Mică țintă este omul cu sabie zmultă și mai lesne strelețului a nemeri o vrabie decît pe un om călare cu arme. Graba pierde, adevărat, de multe ori, iară de multe ori izbîndéște. Aicea anume graba trebuiește, cu dînsa să ne mîntuim de acestŭ fél de nepriietin, că într-altŭ chip, de nu vom nevoi să-i spargemŭ pînă nu să întărescŭ cu șanțuri, nice noi, cîți sintemŭ, nice de ar veni singur craiul, stăpînul mieu, și măriia-sa cneadzul de Ardeal, nemică nu le vom face. La ce zăbavă va veni apoi lucrul, să să socotească, și noi aicea, fără cară, fără hrană, țării aceștiia va aduce zăbava noastră cu acestŭ nepriietin mare scădere."

Zac. 22. Acéstea sfătuia Condrațchii, care toate priimindŭ și Ștefan-vodă, și Petchii Iștuan, s-au slobodzit sfatul, și a dooa dzi dez-de-noapte, cum au trecut Sirétul în vad oastea, au purces deodată, pe cum să alesésă la sfatul de cu sară. Iară numai deodată s-au ținut ungurii de acéa socoteală până au trecut dumbrava. Iară cît au trecut dumbrava,

léșii îndată au purces || în bici spre cetate pre la Iucșéni, iară ungurii, cît au ieșit din dumbravă la vedére și au zărit hărățul căzacilor timpinat cu fruntea léșilor, că avea Timuș cu sine și 200 de tătari, în loc au stătut Petchii Ișтuan și Ștefan-vodă. Léșii cum s-au timpinat cu tătării și cu căzacii călări, îndată i-au împinsŭ și au stătut în tocmală pre culme asupra taberii căzăcești, așteptîndŭ pre oastea ungurească și pre Ștefan-vodă cu oastea de țară, totdeauna trimițîndŭ rînd după rînd, să vie mai curundŭ, ce n-avea cui dzice. Au așteptatŭ Condrațchii de doăi ceasuri aproape, să vie ungurii, ce, dacă au vădzut că nu folosește, au suduit în gura mare pe Petchii Ișтuan, serdariul, lui Racoții, și pre Ștefan-vodă și au dzis să dzică trîmbița de războiŭ. Să rupsése den catane, den oastea lui Petchii Ișтuan, vro 200 de catane, foarte de treabă oameni, și den moldovéni pre acéia samă și au purces asupra căzacilor, direptŭ supt cetate.

Zac. 23. Căzacii, cum au simțit de léși că sîntŭ, cum au început a săpa șanțuri împregiurul taberii sale. Unii să apăra de léși, alții săpa bărbătește, de arunca pămîntŭ pre căruțe, și într-o mică de ceas au rădicat șanțŭ, deodată mic, cît era amu piedică cailor.

Zac. 24. Léșii cu năvala dentîi au mărșŭ până în tabără, || ce dacă au vădzut că nu vin célelalte oști, s-au dat înapoi cu steagurile, pe după casele Tătărașilor și după beséreca de acolea și în niște pometi ce era și au stătut păn-în desară. Și de acolea apoi s-au mutat în prejma cetății despre Ipotești, aproape de cetate, numai preste un dîmbŭ, cît covîrșiia glonțurile den cetate. Au venit în desară și Petchi Ișтuan cu oștile sale și au descălecat pre dîmbŭ despre Iucșéni, iară Ștefan-vodă au venit și au descălecat aproape de léși. Și acéste toate nu-ți scriu, lăudîndŭ vreo parte, ce tocma cum au fostŭ, nu să fac laudă oștii leșăști am prea mulți de țară martori.

Zac. 25. Preste noapte au făcut căzacii șanțuri și s-au întărit tabăra, cît nu era a gîndi să-i mai dobîndească. Și așea s-au plinit toate cuvintele a lui Condrațchii grăite mainte. Nice mai năvălea nime la tabăra lor, ce îmbla numai cu harțuri și din tătari, și den slugile lui Timuș ieșiia denafară. Iară tătarii au stătut până a triia dzi și, fiindŭ preste hirea lor a hi închiși, s-au cersut mîrzacul carele era cu dînșii, să

fie cu voia lui Timuș, să-i sloboadze, până nu-și pierdŭ caii. Ce trăgîndu-să mîrzacul să margă, Timuș den mîniie dobitocească i-au tăiatŭ capul || mîrzacului. Iară tătarii totuși într-acéia noapte au plecat den tabără și au luat dentîi în sus pe la Cernăuți, apoi pre la Hotin spre Movileu. Acolo, la ținutul Hotinului, le-au ieșit pîrcălabul de Hotin, Jora, să le țiie calea cu o samă de oameni. Ce s-au supus tătarii într-o vale și s-au întorsŭ asupra pîrcălabului cu toții, și îndată au plecat fuga pîrcălabul cu oamenii săi. Și la goană, că i-au gonit tătarii cîtva loc, au perit cîțva de ai noștri la acél războiaș, fără ispravă. S-au pomenit la sosirea lui Timuș la Suceavă, cum au sosit el singur și au mărsŭ la Dragomirna mănăstirea. Iară alte céte pre la toate mănăstirile au purces în jacŭ. Ce Timuș au apucatŭ cu o dzi înainte, de au întratŭ în tabără, iară celélalte céte de sirgu le-au plătit Dumnedzău plata pentru jacul caselor sale, că au mărsŭ oastea lui Ștefan-vodă de le-au ieșit înainte, de le-au ținut calea și s-au topit cîteva céte cu totul.

Zac. 26. Ștefan-vodă, după ce s-au aședzat oștile împregiurul cetății și taberii căzăcești, au pus pușcile cîte avea și bătea în tabăra căzăcească, cu puțină stricăciune căzacilor, că-și făcuse ei gauri în pămîntŭ. Apoi, pentru spaima și cetății, au mutat pușcile în tîrg, și den tîrgŭ au bătutŭ și alăturea cu cetatea și în tabără. Ieșiia dintîiu || cazacii și călării cu harțuri însă puține dzile. Și după obiceaiul său, au dat într-o dzi năvală la pușci în tîrg și venise aproape de pușci, cît una ce era mai aproape amu o apucase. Ce și atuncea îndereptîndu-i lésii, s-au întorsŭ căzacii în tabăra lor, și de atuncea numai ce ținea șanțurile sale și fura hrană de cai și apă despre apa Sucévei den vale, până au mutat Condrațchii și dentr-acolea 4 steaguri de lésii și i-au închis și dentr-acolea cu acéia straje. Și apoi au mutat și ungurii o samă de oameni, și așa au rămas căzacii închiși și strînși de toate părțile.

Zac. 27. Cîndŭ să lucra acéstea la Suceavă, craiul leșăscŭ Cazimir cu 40.000 de oameni coborîia asupra căzacilor, de care coborîtul craiului știindŭ Ștefan-vodă, au trimis la craiul, cerîndŭ agiutoriŭ den oastea sa să-i poată sparge pre căzaci de supt cetate și tot într-acéia dată și la Racoții, cneadzul Ardealului. De la amîndoi fără zăbavă au venit agiutoriŭ, că pre craiul leșăscŭ timpinîndŭ soliia la Halici

pre Nistru îndată au pornit pre Dinofŭ-polcovnicul cu 600 de némți, cu 4 pușci și o pivă. Iară de la Racoți, singur hatmanul lui, Chimini Ianăș, au coborît ca vro 6.000 de oameni. Iară întîi de la craiul leșăscŭ sosindŭ némții, s-au pus în deal, direptŭ asupra cetății, peste drumul carele vine den tîrgŭ pre supt cetate. Și au toc-||mit pușcile și pioa direptŭ deasupra taberii și-i bătea foarte tare, cît și pen găuri îi nemerîia pușcile și pioa. Și acéle pușci apoi curundŭ au scurtatŭ dzilele și a lui Timuș, cu direptŭ giudețul a lui Dumnedzău, pentru prada care făcuse besér.cilor.

Zac. 28. După acéia Chimini Ianăș, dacă au sosit cu oastea cneadzului de Ardeal, au trecut spre locul unde stătusă și Petchii Ișstuan, așezîndŭ și toată tabăra ungurească încă mai aproape de șanțurile căzăcești.

Zac. 29. Căzacii amu fiindŭ la mare strînsoare de hrană, închiși den toate părțile, amu pieile de pre cai morți lua și le herbea, și opincile, rădăcini mînca, obosîți de străji totdeauna și străbătuți de pușci. Timuș, perit de glonțu de tun, cum dormiia supt cortul său, măcară că era în pămîntŭ întins, l-au nemerit în picior glontul, după care lovitură până a triia dzi au stătut mortŭ. Rădicase pre unul anume Theolorovici hatman, după moartea lui Timuș, ce n-avea nici o putére amu căzacii, numai ce era de pe ire spăimîntați. Și într-o noapte, făcîndu-să spaimă în tabără a lor, au dat toți ca oile de la șanțuri la podul cetății, și acolea împingîndŭ cei de pre urmă pre cei dinainte, au căzdut de pre pod în șanțŭ, fărămîndu-se, alții pe-ntunérec sărindŭ de bunăvoe în șanțŭ, și au perit mulți den căzaci într-acea noapte den spaima acéia. Și să să hie știutŭ de cei dena- ||fară spaima ce să făcuse la căzăci, luată era tabăra atuncea.

Zac. 30. Făcusă o năvală némții craiului leșăscŭ asupra șanțului căzăcescŭ cu trei dzile mainte de ce să rănisă Timuș. Pre amiadzădzi era, cîndŭ Dinov, polcovnicul de némți, socotindŭi fără grje pe căzaci au dat știre și la léși și la unguri, la vrémea ce vor audzi doba lui, să dea de toate părțile năvală, făcîndu el cu oamenii săi năvala la șanțuri. Și așea au fostŭ că au mărsŭ némții și cu năvala dentîiŭ luasă de la căzaci o bucată bună de șanțŭ. Ce nesărindŭ ungurii și ai noștri de pe alte locuri să facă căzacilor spaimă, s-au pornit toată căzăcimea cu singur Timuș la locul unde cuprinsésă némții, și nu

din sinéțe, ce apucîndŭ drugi, hloabe, sinéțe de a ț'iș, au împinsŭ pre némți de la șanțuri, și sărindŭ după dînșii asupra unii rîpi, cum să suie drumul de la tîrgŭ pe supt cetate, au perit némți la acéia rîpă cîțva, cît dzăcea tecsite trupurile de némți dentr-acéa năvală la rîpă.

Zac. 31. Craiul leșescŭ sosise la Cameniță, împrotiva căruia și Hmil-hatmanul, adunat cu hanul, purcesesă. Însă neștiindŭ încă de sosirea craiului la Cameniță, au pohtitŭ Hmil pre hanul să aleagă o samă de oaste tătărască, să răpadză cu Vasilie-vodă, să-i || scoață pre doamna lui și averea și pre fecioru-său den chisoare. Au dat hanul pre sama lui Șirim-bei pre Vasilie-vodă și l-au pornit pre la Soroca.

Zac. 32. Ce într-aceleași dzile, amu neputîndŭ a mai trăi căzacii de supt cetate, flămînduiți și străbătuți, au legat tocmală cu Ștefan-vodă și Chimini Ianăș (că Condrațchii purcesésă bolnav la Cameniță, den care boală i s-au prilejit și moartea) ș-au dat cetatea căzacii pre sama lui Ștefan-vodă, cu doamna și cu toată avérea a lui Vasilie-vodă. Și ei, pre cîți rămăsése, au purces cu tabăra puțină. Cine-și cumpărasă cai de la unguri, de la ai noștri și de la léși, de supt cetate dendată s-au tras pen tîrgŭ, apoi pe Suceavă în gios, spre Sirét, cu oameni de zălog de la Ștefan-vodă, să margă cu pace. Și așea s-au fîrșit războiul căzacilor de supt cetatea Sucévei.

Capulŭ alŭ doodzécile

Încep. 1. În mică cumpănă stau lucrurile oamenești și răssipele a mare case și domnii, și bine au dzis un dascal că lucrurile războaielor în clipala ochiu||lui stau. Amu era Vasilie-vodă sosît cu ordele tătărășți la Prut, la Ștefănești, cîndŭ l-au tumpinat véstea cum amu cetatea au căzdut pre sama lui Ștefan-vodă și cum au perit și Timuș, și căzacii, cîți au rămas, puțini, și în giumătate morți și hămnesiți, și oblicise și Șirăm-bei, ce era cu Vasilie-vodă. Au stătut o dzi pre sfat, ce ari face cu un lucru ca acesta, știindŭ că acolea supt Suceavă era oști cîteva și ungurești, și leșești. Au ales cu sfatul mîrzacilor o samă de tătari, să lovască de-a dirèptul la Roman, iară altă drîmbă să lovască direptŭ supt cetate, că îmbla Vasilie-vodă cu lacrămi, căzdîndŭ la picioarele lui Șirăm-bei și cu multe daruri. Ce cîndŭ sta lucrul gata și sfa-

tul, numai să purceagă în ceambuluri tătarii, sosescŭ de la hanul olocari la Şirăm-beiŭ, oriunde l-ari agiunge, într-acéla loc să lase toate, măcară că ar hi şi asupra vreunii trébi, şi îndată să purceagă îndărăptŭ, dîndu-i ştire că, iată, a treia dzi are războiŭ cu craiul leşescŭ.

Zac. 2. Dacă au înţăles Şirăm-bei porunca hanului de întorsŭ şi cum era de aproape hanul de craiul leşăscŭ, au lăsat treaba lui Vasilie-vodă şi s-au întorsŭ într-acéiaş dată cu oştile spre hanul. Iară Ştefan-vodă, luîndŭ pre doamna lui Vasilie-vodă cu toată averea şi cu ficiorul lui Vasilie-vodă, Ştefăniţă-vodă, au purces de la Suceavă spre Roman, şi cu al doilea conac au stătut în Roman în mare grije de || tătari, de carii amu ştiia den străjile sale că âu agiunsŭ Şirăm-bei cu Vasilie-vodă la Prut. Iară luîndŭ véste de întorsul oardelor tătărăşti, singur s-au aşedzat la Roman, în episcopie, iară domna lui Vasilie-vodă şi cu feciorul lui o au trimis la un sat al său cu pază, anume la Buciulĕşti, pre Bistriţe. Chimini Ianăş den conacul dentîi de la Suceavă pe Muldova, de la Răciuléni, au ales 800 de catane, şi Ştefan-vodă, 300 de moldovéni, şi au trimis craiului leşescŭ într-agiutoriŭ, la Cameniţă. Şi după ce au pornit acéstŭ agiutoriŭ Chimini Ianăş cu Ştefan-vodă, în loc de mulţămită craiului pentru agiutoriul lui, carele îl trimisése şi el asupra căzacilor, iară cu célelalte oşti Chimini Ianăş au trecut în ţara sa, la Ardeal, cu izbîndă la stăpînu-său, la Racoţii. Iară Ştefan-vodă s-au aşedzat, precum s-au pomenit, la Roman.

. . . . . .

Zac. 12. După ce au luat steag şi caftan de domniie Ştefan-vodă în Roman şi cu acelaşi agă, carele i-au adus steag, au pornitŭ birul şi pocloanele împărăteşti, au venitu în Iaşi în scaun şi s-au aşedzat cu întemeiată de atuncea domnie, fără grije, că împărăţiia era tînără, copil ncă. Veziri era bucuroşi să hie lucruri cu pace den toate părţile. Ce domniia Ştefan-vodă fără grije, numai o samă de lăpuşnéni ales Hînceştii, nu era deodată aşedzaţi, şi fugisă Mihalcea, Hîncul la turci. Ce agiungîndŭ Ştefan-vodă cu bani la paşea de Silistra, l-au prinsŭ paşea şi l-au trimis în obédzi la Ştefan-vodă. Şi l-au iertat şi l-au pus armaş al doilea.

. . . . . .

Zac. 36. Racoții trăgîndŭ oastea preste munți, au coborît în Țara Leșască pe la un oraș anume Strîi, și acolea și céstelalte oști căzăcești, muldovenești, muntenești i-au ieșit înainte. Și au luat pre supt munți îndată la Cracău, la scaunul Crăiei Leșești, care oraș era amu cuprinsŭ de șvedzi. Și luîndŭ Cracăul orașul Racoții pre sama sa, cu purces spre Varșeav, și acolea s-au împreunat cu craiul șvedzăscŭ. Spun de craiul șvedzăscu să hie dzis după ce au văzdut oastea ungurească: „Nu voi stăpîni tu pre léși cu aceasta oaste!“

Zac. 37. Împăratul nemțescŭ, văzdîndŭ nevoia leșilor de șvedzi, și craiul de Daniia așijderè temîndu-să de putérea șvedzilor, să nu crească până într-atîta, au stătut la un sfat amîndoi, să nu lase Crăiia Leșască să cuprindză șvedul. Și îndată craiul de Daniia au întrat cu ostile sa- || le în Țara Șvedului, și împăratul nemțescŭ au dat craiului leșescŭ agiutoriu. Deci, numai ce i-au căutat craiului șvedzăscŭ a lăsa pre Racoții și a mérge <în> apărarea țării sale. Apoi și Racoții ce au pățit în Țara Leșască, că nu om lungi mai multŭ, numai scrie scriitoriul lor anŭme Toppeltin. El dzice pre scurtŭ așea: „Ce au petrecut léșii de Racoții să scrie leșii. Iară la ce au sosit Ardealul den céste împlete a lui, noi o mie de ani să plîngem cu lacrămi.“

Zac. 38. Léșii, cum au lipsit craiul șvedzăscŭ de lîngă Racoții, îndată s-au îmbărbătat, și hatmanii lor, și Cearnețchii-voevodul, și încă puțină oaste avînd la un loc au lepădat carele și numai cu călărimea, sprinteni, s-au făcut a fugi de Racoții, până l-au tras cu ostile lui aproape de Litva. Deci au răsărit și i-au luat dosul, și așea Racoții, văzdîndu-să înșelat, au lăsat pre Gavdi, căpitanul său, cu o samă de pedestrime la un oraș anume Briscea Litovsca, el sîngur s-au întorsŭ înapoi cu léșii în spinare la toate conacele. Didése léșii știre și la hanul, și amu purcesése și hanul cu oastea lui, cu toată, asupra lui Racoții. Au pierdut sărita Racoții curundŭ, însă nedejduia căzacilor, carii dacă l-au adus până la Meji Boje, la un tîrgŭ în Podoliia, au stricat toate podurile pre urma sa. Și de acolea au plecat fuga || și ai noștri la Nistru, și munténii. Și așea au căzdut Racoții în mîna léșilor, cerîndu-și de la dînșii viață cu răscumpărare de doao milioane, să le dea léșilor bani, pentru cari bani zălog luîndŭ léșii pre Apafi, fratele cneadzului de acmu Ardealului.

Zac. 39. Amu apropiindu-se cu oștile hanul, au făcut creștinéște cu Racoții léșii, l-au luat și l-au slobodzitŭ în țara lui. Iară oastea lui, cu Chimini Ianăș lăsată, toată au mărsŭ în robiia Crîmului. Spun de niște steaguri de catane că cu năvală pen tătari ș-au făcut cale și au hălăduit. Iară mainte decît acéste tîmplări, némișii de Ardeal să rupsese de la Racoții, fără voia lui, năzuindŭ la țara lor pe aicea, pen țară, pe la Cîmpul-Lungŭ. De carii dîndŭ știre Racoții la Ștefan-vodă, au trimis Ștefan-vodă la Cîmpu-Lungŭ, de le-au ținut calea. Mare osîndă pre oameni, cîți s-au topit atuncea unguri în țară la noi, în munți Zălogul, care s-au pomenit mai sus dat léșilor de la Racoții, au ședzut pănă au murit în Liov, și banii n-au mai luat léșii.

Zac. 40. Nu s-au pomenit de prada léșilor în Țara Ungurească, cîndŭ Racoții îmbla pen Țara Leșască spre Litva, iară Liubomirschii cu 4.000 de oameni au întrat în țara lui Racoții, și multe sate și tîrguri au arsŭ. ||

Zac. 41. Într-acestŭ an ș-au sfîrșit și Hmil, hatmanul căzăcescŭ, dzilele sale, începătura și izvor a toate răutăți acestor părți de lume, a multe țări, cetăți, strîngere și răzsipă. Purcesésă cu oastea sa în tîmpinarea lui Racoții, înțelegîndŭ de Racoții la ce slăbiciune au sosit de léși și de hanul cum au mărsŭ asupra lui. Ce nu să știe cu ce gîndŭ mergea și el, că spun că scîrșca în dinți, amu în tabără bolnav, și dzicea: „Ah! De mi l-ar da Dumnedzău pre mîna mea pre acél dulău scurtŭ!“ Așea sintŭ căzacii la tovărășiie de nedéjde! Ce curundŭ, într-acesteș dzile, au murit Hmil-hatmanul în tabără, precum s-au pomenit.

. . . . . : : : : : : . :

Zac. 52. Domniia lui Ștefan-vodă au fostŭ cu mare bivșug țării la toți anii domniei-sale, care s-au trăgănat tocmai 5 ani, în pîine, în vin, în stupi, mare roadă în toate. Om deplin, capŭ întregu, hire adîncă, cît poți dzice că nascŭ și în Moldova oameni. La învățături solielor, cărților la răspunsuri, am audzit pre mulți mărturisindŭ să hie fostŭ cu irșindŭ pre Vasilie-vodă. Mesele și petrecăniile ceștii domnii de-abiia la o vreo domnie să să hie prilejit, nu fără mare desfrînăciune la lucruri peste măsura curviei. Slujitor i mila și cinstea care au avut la această domnie n-au avut nice

la o domnie, de cîndŭ odoacă ţara. Iară cum i-au plătit slujitorii lui la maziliie, citi-vei mai gios, la întratul Ghicăi-vodă în ţară şi la ieşitul lui den ţară, în Ţara Ungurească. Ieşirea lui Ştefan-vodă den ţară au fostŭ în anul 7165 [1657], tocma pre acéia vréme i-au venit maziliia, pe ce vréme || au scos şi elŭ pre Vasilie-vodă din scaunŭ.

Capulŭ doaodzeci şi unulŭ

. . . . . .

Zac. 3. Purces-au Ghica-vodă spre ţară cu doi agi, den ca- ||rii erau unul musaip la împărăţie, şi întîi pre Izmail-aga (carele apoi au căzdut agă spahiilor), Schimni-ceauş. Ştefan-vodă îmbla legănîndu-să, încotro va lua, că era unii de-l sfătuia să margă la căzaci, ce era acéla sfat fără teméiŭ, cîndŭ vedea că de acolo Vasilie-vodă, cuscru fiindŭ lui Hmil, nu s-au putut pune în picioare, pănă au stătut cu gîndul numai să purceagă spre Racoţii, de la care avea cărţi cu giurămîntŭ, să nu se lase unul pe altul, pănă or avea o piine să împarţe.

Zac. 4. Aicea caută ce mulţemită au avut Ştefan-vodă de slujitorii săi cei miluiţi: La Podul-Leloaie, cîndŭ era Ştefan-vodă, s-au rădicat slujitorii toţi, să jecuiască carăle. Şi să nu hie fostŭ Gligoraşco-vodă, ficiorul Ghicăi-vodă, arătîndu-le mare certare, n-ar hi fostŭ fără acéia. Striga: „Léfe, léfe să ne dea!“ Acéia mulţemită au făcut atuncea lui Ştefan-vodă slujitorii pentru mila, care n-au avut slujitorii nici la o domnie.

Zac. 5. De la Tîrgul-Frumos Ştefan-vodă, dăruindŭ cu un surguciŭ pe Gligoraşco-vodă, domnescŭ, l-au întorsŭ cu slujitorii la Iaşi, iară el, lovindŭ pre la Buciuleşti, la Cumănesti, au întrat în munţi în Ţara Ungurească. Ghica-vodă peste puţine dzile au întratŭ in Iaşi, tot într-acela anŭ 7165, mainte de Paşti cu o săptămînă.

. . . . . .

Zac. 11. Cum au oblicit Ştefan-vodă den limbi că este adevărat Şirăm-bei cu capul său, n-au stătut, ce nişte némţi ce avea vro 80 pedestri, i-au trimis la vad la Sirét, să apere vadul, iară el singur cu oastea călare au plecat fuga. Şi de atuncea n-are mai vădzut Muldova în toată viaţa sa Ştefan-vodă.

Zac. 12. A sosit la Sirétiŭ şi Gligoraşco-vodă cu toată oastea, ce n-avea cumŭ să treacă Sirétiul îndată, că era mare şi să vedea în céia parte şi pedestrimea, care dacă au audzit c-au fugit Ştefan-vodă, ei s-au apropiiat de Sirét şi s-au închinat la Gligoraşco-vodă, pre carii apoi Ghica-vodă bătrînul pre toţi i-au dat în robia tătarălor a lui Şirăm-bei, care faptă necreştinească nimè nu o laudă. Şi mult au stătut fecioru-său, Gligoraşco-vodă, să nu să facă un lucru ca acéla, niște oameni închinaţi fără războiu, creştini, ce n-au avut ce face. Şi dacă au venit în Iaşi Ghica-vodă, au mai omorît pre niște vornicei a lui Ştefan-vodă, fără nice o vină, numai căci au fostŭ slugi. ||

Zac. 13. Şi cu acéste fapte au ieşit Ghica-vodă vărsătoriŭ de sînge la vîrsta bătrînéţelor ce era. Şi aşea, mîntuit de Ştefan-vodă, au stătut după gătirea la oaste şi de împreunare cu hanul. Au purces cu oastea, ca cu 7.000 de oameni în Ţara Muntenească şi den Ţara Muntenească, amu împreunat cu hanul, şi avea hanul 2 000 de căzaci cu Hanenco, polcovnicul de Omani, au întratŭ în Ţara Braşéului. Acolea, ieşindŭ den Braşéu o straje, i-au lovit tătarii fără veste, cît pănă la Braşeu de-abiia de au scăpat cineva dentr-acéia straje.

Zac. 14. Pre unde am întrat în Ţara Ardealului, în mijlocul munţilor era o palancă de zid şi tras zidiul den rîpa a unui munte pănă în rîpa altui munte. Acolè să hie pus nescare pedestrime ungurii, fără vărsare de sînge n-ar hi fostŭ întratul nostru. Ce cîndŭ am sositŭ noi, am aflat palanca şi locul acéla pustiiu de oameni. Au dzis Hanenco, polcovnicul căzăcescŭ: „O Doamne, cum n-ai dat toate unor neamuri? La noi la căzaci, de ai hi dat acéste locuri, cine ari putea să între în ţara noastră?“

Zac. 15. Dencolea, despre Timişvarŭ, amu întrase Chiupruliul-vezirul, şi dencoace, hanul cu domnul nostru de Muldova şi cu Mihnea-vodă, domnul muntenescŭ. Cine poate deplin să scrie prada, stricăciunea, robiia || Ardealului de pre acéle vremi şi părţilor aproape de Ardeal? Oastea Ghicăi-vodă au luat atuncesi în Ţara Braşéului, care să chiamă cu altŭ nume Birsa, trei pălănci, den care pălănci bieţii oameni închişi, toţi în robiie au mărsŭ tătarălor vécinică.

Zac. 16. Într-una den céle pălănci, gîndindŭ Ghica-vodă că va hi multă avuţiie în cetăţuie, cîndŭ era amu tecsită oas-

tea, plină pălanca de tătari, au intrat și el cu mare nevoință înlontru, unde nu era locul unui domnŭ să între. Puțin au lipsit de nu s-au năduşit de desime acolea şi cu puțin suflet de-abiia au ieşit şi lovit de un tătar în cap. Nimè să nu bănuiască, căci să pomenescŭ acéstea, că létopisețile nu sintŭ numai să le citească omul, să ştie ce au fostŭ în vrémi trecute, ce mai multŭ să hie de învățătură, ce ieste bine şi ce ieste rău şi de ce-i să să ferească şi ce va urma hiecine: domnul den faptele domnilor, care cum au fostŭ şi cu ce véste şi pomană, să ia urmă de viiață, boierii urmîndŭ pre boierii cei cinsteşi şi înțălepți, slujitoriul a sliujitoriŭ, să cineşi după breasla sa, cine urmadză pre cel cinsteş, cinstit cine urmadză pre cél răŭ, răŭ ieste şi răŭ să va săvîrşi.

Zac. 17. Den Țara Bersii au purces oştile pe mijlocul Ardealului, spre scaunul acei țări, unde era de pază a curții crăieşti, cum dzic ei, nişte haiduci, deci şi curtea, şi orașul Belgradul într-o mică de ceas au stătut cenuşe. De acolea s-au despărțit Şirîm-bei de la hanul, cu carele s-au poftit şi Gligorașco-vodă, şi || au agiunsŭ cu prada până în olatele de Ungurimea-de-Sus. Şi la Sibii, iară adunîndu-se oştile, au lovit pre la Oradia şi au trecut la Inău, care oraş veziriul amu luase. Şi vădzîndŭ că nici o oaste nu este nicăiuri, au lăsat pre paşea de Buda, Sinan-paşea, să tocmască cetatea şi să o aşedze cu oaste şi i-au orînduit şi pre domnul nostru, pre Ghica-vodă şi pre Mihnea-vodă depreună. Iară veziriul singur, Chiuprulíul, înțălegînd şi de nişte amestecături la împărățiie, precum era tînăr încă împăratul, s-au întorsŭ cu mare sîrguială la Țarigrad, iar noi cu acél paşe am şedzut până la Simedriu, de am tocmit Inăul. Şi au mai luat paşea de Buda nişte pălănci pe aproape şi cu Şirăm-bei despărțit Gligorașco-vodă au luat o cetățuie, anume Almaşul. Şi de la cél paşea au luat Borcea Ianoş domniia de Ardeal.

Zac. 18. De la iulie, în care lună purcesesă Ghica-vodă, la dechevrie, pre la svetii Nicolai, au sosit în Suceavă ş-au iernat într-acè iarnă Ghica-vodă în Suceavă, pentru mare omor ce era aicea în Iaşi. Hanul dentr-acea cale, dacă au sosit în Crîm, au omorît pre veziriul său, pre Seferi Cazi-aga, pre porunca Chiuprulíului, că oblicise veziriul îmbletele lui într-acéste țări şi dzicea el totdeauna hanului: „Nu te lăsa de toate să îmbli în voia turcilor. Nu de toate să-i asculți, că ei, pre cît le vei îmbla în || voie, pre atita să suie în cap!".

Zac. 19. Borcea Ianoș, unul den slugile lui Racoții, au luat domniia, cît să să potoale turcii. Și pentru să vadză turcii că este adevărat împotriva lui Racoții, cît au purces oștile, îndată s-au făcut a cére de la turci agiutorŭ și îndată au venit porunca și la Mihnea-vodă în Țara Muntenească și la Ghica-vodă aicea, să-i dea lui Borcea Ianoș agiutoriŭ. Deci îndată i-au trimis și Ghica-vodă cu Nicolai Cîrnul agiutoriŭ ca 1.000 de oameni ce n-au făcut zăbavă multă acolo.

Zac. 20. La anul 1766 [1653], Racoții, ca acela ce să înneacă, de sabie goală să apucă, iară au coborît cu oști în Ardeal, încă fiindŭ cetățile Făgărașul, Oradiia, Sibiiul cu oamenii lui. Iară Borci Ianoș cu turcii s-au închis în Cliujvarŭ spre partea turcească. Și avînd și Constantin-vodă prilej bun, ca 4.000 de oameni lefecii, și Ștefan-vodă amu mai slabŭ cu 500 de oameni, au pus gîndul iară să facă amestecături în îmbe țările. Și așea au orînduit pre Constantin-vodă iară în Țara Muntenească și pre Ștefan-vodă aicea în țară. Și stîndŭ așea sfatul, trimisése Ștefan-vodă cu bani pre Tîlmaci-păharnicul în părți căzăcești, să facă oaste, pohtindŭ pre hatmanii leșăști să nu apere acestŭ lucru. Și amu strîngea oameni Tîlmaci în Movileu, iară acolea, la Racoții, s-au schimbat || sfatul într-altŭ chip.

Zac. 21. Mihnea-vodă, domnul muntenescŭ, om fără de nice o frică spre Dumnedzău, fără nice un teméiŭ, tiran direptŭ fantastic, adecă buiguitoriŭ în gînduri, au pus gîndŭ să să hăinească pre turci. Și mirîndu-se, cum va face să n-aibă siială de boieri ce era capete Țării Muntenești, cu mare și nespuse tiranie, 30 de boieri, tot fruntea aceii țări, au omorît și-au pus pre voia sa boieri. Și după această faptă, au răpedzit la Racoții, dîndu-i știre că, ori la ce-l va scoate norocul și vrémea, este tovarăș împotriva turcilor cu dînsul. Care lucru înțălegîndŭ Racoții, dentii n-au credzut pre Mihnea-vodă, apoi, dacă i-au trimis giurămînturi și au vădzut adevărată voia lui, că este împotriva turcilor, au schimbat sfatul și au lăsat Țara Muntenească să cîrmuiască Mihnea-vodă despre aceia aripă, fiindŭ pre loc cu domniia și cu prilej de oaste, iară pre Constantin-vodă l-au orînduit asupra Moldovei, avîndŭ iarăși și Constantin-vodă oaste mai gloată și prilej a ținere oaste. Pre Ștefan-vodă l-au oprit, făgăduindu-i că, de va da Dumnedzău lucrurile spre folosul lui, iarăși elŭ va hi

la domnie, și aşea au rămas Ştefan-vodă înapoi. Nicolai Cîrnul, încă vădzîndŭ coborîrea lui Racoți și amestecate lucruri, au venit cu oastea ce să trimisese.

Zac. 22. Acéstea audzîndŭ Ghica-vodă că să lucreadză la Ardeal, cum iară să găteadză amestecături asupra țării, au tri- ||mis la hatmanii leșăști pre Gligorie-păharnicul, să nu primască lucruri carile sintŭ împotriva împărăției, de face, Ştefan-vodă lefecii în țara lor asupra țării. Ce hatmanii leșăști prea lésne s-au apărat, dzicînd că în partea căzacilor să fac acélea, nu la dînșii. Și era Ghica-vodă cu tabăra într-acea vară la Cîrnicéni, ce dacă au vădzut de sfatul într-altŭ chip schimbat la Racoți și au oblicit că și Mihnea-vodă adevărat împotriva împărăției hain, și Constantin-vodă, gata să vie asupra țării, direptŭ peste munți să coboară, s-au mutat cu tabăra la Capul Stîncii, despre Țuțora, în preajma Bugeacului.

Zac. 23. Împărăția înțelegîndŭ de acéste turburări la Ardeal, stîndŭ veziriul după paza mării, despre oști cu galionuri Veneției, trimițîndŭ la hanul, numai ori singur, ori pre un soltan cu oștile Crîmului să trimață în céste țări împotriva Ardealului. Ce încă nu sosise în Bugeag soltanul, cîndŭ dencoace Constantin-vodă au întrat cu oști în țară pre Oituz, și în Țara Muntenească Mihnea-vodă au întrat în turci. Pre unii i-au omorît, pre alți mulți au și botedzat, cîți-și s-au aflat turci în țara lui, ori slujitori de ai lui, ori agi, ori neguțitori. Și aşea s-au început ca de iznoavă amestecăturile în céste țări. Mihnea-vodă după această faptă, singurŭ, sprinten, au mărsŭ de s-au adunat cu Racoți de față, în munți, || la strajea ungurească, unde venise și Racoții, și ș-au dat credința unul altuia. Și s-au întorsŭ Mihnea-vodă în Tîrgoviște, unde era toate oștile lui strînse, și Racoții i-au dat o samă de némți ai săi și catane. Și au purces Mihnea-vodă în olatele turcești asupra Giurgiuvului singur, iară o samă de oaste asupra Brăilei, iară pre Cornia despre Mehediia și preste Dunăre, ardzîndŭ și prădîndŭ. El singur au luat Giurgiul și l-au arsŭ și Brăila iară au arsŭ oștenii lui și au arsŭ și Galați atunci tot acei căpitani ai lui, și la Dobrogea, asupra Hîrsovei au trecut oastea. Ce acéia den locŭ n-au îmblat bine, ce de-abiia au scăpat de turci.

Zac. 24. Acéstea s-au început în Țara Muntenească, iară aicè Constantin-vodă cu 5.000 de oameni au venit asupra

Ghicăi-vodă. Avea limbi Ghica-vodă și de la Roman apucate de ai noștri și amu de la Podul-Leloaie și vădzindŭ apropiiată oastea, au scos și Ghica-vodă toată călărimea împotriva lui cu Hăbășescul-hatmanul și Grigorie-păharnicul. Iară singur Ghica-vodă cu toată pedestrimea și cu pușcile au trecut la Țutora în céia parte Prutul. Feciorul său, Grigorașco-vodă, era amu purces la Țarigrad la dvorbă.

Zac. 25. Oastea Ghicăi-vodă, de care s-au spus, călărimea, dacă au trecut Iașii noaptea, au mas în rîpile Tăuteștilor, || și acolea au făcut sfat capetele, cum să să dea războiu cu singuri călărețîi, fără focŭ, fără pedestrime. Și cu Constantin-vodă amu să știa den limbi că era și némți călări cu foc și săiméni pedestri și oastea ungurească, nu este cu cale și fără sminteală, ce au ales cu sfatul numai să să întoarcă toată oastea la céialaltă oaste și numai 200 de oameni, ca-n chip de straje să să arate oștii lui Constantin-vodă. Și așea au purcesŭ oastea îndărăptŭ, iară 200 de oameni cu Voicihovschii-capitanul au purces pre Bahlui în sus și mai sus de Movile, îndată s-au tumpinat cu oastea lui Constantin-vodă, viindŭ în tocmală.

Zac. 26. Oastea noastră, care să întorsése cu Hăbășescul-hatmanul, n-au păzit calea spre Țutora, ce hatmanul singur descălecat la mănăstirea lui Aron-vodă și cu alți boieri, iară oastea de pe supt steaguri au împlut tîrgul, pen pivnițe slobode cu vinuri, pen case, pen poduri, morți beți pre ulițe, pren toate pivnițele. Îi bătea capitanii, să-și margă la steaguri, ce care batŭ ascultă la grabă ca acéia? Căpitanul Voicihovschii, dacă au vădzut în tîrgŭ mai toată oastea bată, s-au oprit de laturea tîrgului cu oamenii ce era cu dînsul. Iară Constantin-vodă, dacă au sosit amŭ la văiuga Copoului, au stătut, gîndindŭ că este oaste în tîrgŭ supusă. || Iară dacă au vădzut că nu ieste oaste, ce ieste o glogozală deșartă, au luat cu oastea pe deasupra Copoului și pentre vii și acolea, la capul viilor, ș-au tocmit în tocmală oastea și au stătut.

Zac. 27. Era lèșii a lui Ștefan-vodă, carii fusésă la dînsul lefecii, cu Constantin-vodă în frunte și o samă de catane. Cu acéia ai noștri béți fără porunca nemerui, fără nici o tocmală, au început harțul, întrîndŭ béți cu sabiile zmulte păn-în șiragurile ungurești. Au căutat și noao a sta cu Voicehovschii-capitanul, să nu pieie atîția oameni, și au stătut harțul

acéla mai bine de un ceas, neputîndŭ a-i dezbăra nice într-un chip pre oamenii béți dentr-acéla loc. Și amu perise de cei 4 oameni și să apropiia încet toată oastea. Am purces pen tîrg direptŭ, gonașii au dat după noi, însă numai până la marginea tîrgului, și au stătut Constantin-vodă pre loc, până au cercat bine tîrgul și curtea. Și oblicindŭ de Ghica-vodă la Țuțora, n-au băgat oastea pen tîrgŭ, cum au făcut ai noștri, ce alaturea cu tîrgul, peste valea ce să dzice la noi Cucata, trecîndŭ cu oastea, au purces întinsŭ în urma noastră cu oastea tocmită, apucîndŭ pre mulți de ai noștri în tîrg, carii au plătit scumpŭ acéla vin ce-l băuse, îndată cu capetele sale.

Zac. 28. Oastea noastră, cum era răzsipită den purtatul prostŭ, așea și cu mai mare proastă au venit poruncă, numai || să li să dea războiŭ. Amu aproape de Capul-Stencii, direptŭ pre culme, au stătut toate steagurile a noastre în tocmală și au așteptatŭ pre oastea lui Constantin-vodă.

Zac. 29. Amŭ nu lésii, ce draganiia nemțască era în frunte tocmită la Constantin-vodă cu foc și un stol toată céialaltă oaste, căriia nu era a noastră depotrivă, că și mai puțină cu mult și fără foc, oaste călăreață numai. Iară preste poruncă neavîndŭ cum hi într-altŭ chip, au săritŭ steagurile noastre întîi la dînșii și mai ales capitanul Voicehovschii ca un mare viteaz și acmu, aicea și la toate trébile, hiecîndŭ slujitoriŭ deplin. În loc au luat pre catane ce era în frunte la harțŭ în sabie, și până la némți au căzdut acéia mai toți, fiindŭ la acești ai noștri și cai mai proaspeți. Și au dat steagurile lui Voicehovschii direpț în focul némților, den care foc în locŭ au picat cîțva slujitori de ai noștri și un stegar de a lui Voicehoschii. Iară nemică nespăimîndu-se ai noștri de acéia căděre a celor slujitori, întrase amu cu sabiile în némți, cît n-ar hi putut a mai da foc al doilea rîndŭ, așea să amestecase. Îndată au năvălit toată oastea și și aripile oștii lui Constantin-vodă, deci numai ce au căutat să să dea îndărăpt steagurilor noastre. S-au prilejit la întorsul oștii noastre peste trupuri de ungur; carii căzduse la tîmpinarea dentii, un ungur căzdut de || rană, lăsat în loc de mortŭ, au apucat o sulită care căzduse lîngă dînsul și văzdîndŭ că fug ai noștri, au apucat sulița și au tîmpinat pre un slujitorŭ de ai noștri direptŭ pen vintre și în loc au căzdut bietul slujitoriŭ de pre cal gios.

Zac. 30. Încătro era a năzui oștii noastre, era loc foarte rău, și îndată coborîșul Jijii, singură Jijia de trecut rea și tinoasă, nice de vad, nici de-nnotatŭ. La pod nu încăpea și, buldzîndu-se, cădea de îmbe părțile pe lîngă pod acei de pe de laturi într-apă, cît de îmbe părțile pe lîngă pod cuprinsă era Jijia de cai și de oameni. Și acolea multă oaste de a noastră au perit și mai mulți de apă. Au căzdut și vii cîțva pre mîna lui Constantin-vodă, și mai aleși den boieri: Bucioc Buhuș, sulgériul cel mare pre atuncea, și Gavriliță Costache, jitnicér mare pre atuncea. Pre boieri, dacă i-au dus la Constantin-vodă, îndată i-au pus iară la boierii, și slobodzi, țără nici o pază. Peste podul Jijii n-au mai gonit oastea lui Constantin-vodă, ce au stătut pre deal la mas cu toată oastea. Iară Ghica-vodă cu oastea amu spăimată s-au sfătuit și cu noaptea au purces spre Lăpușna cu pedestrimea și cu pușci, răpedzindŭ îndată de olac la el agasi de Bugeag, dîndu-i știre de acéste toate.

Zac. 31. Mărs-au dărăbanii bine păn-în Lăpușna; acolea pre loc răcuflîndŭ o dzi oastea, a doua dzi; agiunși dărăbanii de Constantin-vodă cu giuruită de milă și de léfe, dimineața || s-au sculat ș-au apucatŭ puștile cîte era, depreună și cu săiménii au purces înapoi, făcîndŭ gîlceavă mare căpeténiilor, și cine ari rămînea, cu moartea lăudîndu-i-să. Care gîlceavă a lor vădzîndŭ boierii pre cîți era, să nu-i apuce cu de-a sila, s-au dat în laturi. Iară singur Ghica-vodă au ieșit la dînșii cu șlicul amînă, rugîndu-să să hie îngăduitori nu mai mult de cinci-șase dzile, spuindu-le adevărat venirea sultanului. Ce n-au avut cui dzice, nebunite gîndurile prostimei și turburate, și s-au aflatŭ ca aceia carii nu s-au rușinat de chip de domnŭ, ce l-au împinsŭ de la pușci pre Ghica-vodă și au purces cu puștile spre Iași. Iară curundŭ au luat plată deplin pentru faptele sale, precum vei citi mai gios.

Zac. 32. Rămîindŭ Ghica-vodă numai cu boierii, n-au cutedzat să mai zăbăvască la Lăpușna, ce au purcesŭ spre Tighinea, pre Bîcŭ, pănă la Luțéni, și acolea au așteptat pre el agasi. Iară dărăbanii și cu săiménii au venit aicea în Iași și s-au închinat là Constantin-vodă cu toții, și de la Movileu într-acéstești dzile au venit și Tîlmaci-păharnicul cu cîțva de a lui Ștefan-vodă. S-au mirat Constantin-vodă de săiméni și de dărăbanți, carii cu toții era pănă la 700 de oameni cu foc și cu tunuri.

Zac. 33. Şi aşea, Constantin-vodă aşedzîndu-se în scaunul ţărîi, au trimis şi la Ţarigrad, cercîndŭ cu făgăduinţă să-şi ‖tocmască domniia, ce n-au apucat să-i vie răspunsul, nici era cum, ce om era Chiupruliul-vezir pre atuncea, că într-acéleşi dzile au sosit pre Botna şi el agasi cu o samă de oşti. Şi s-au mutat şi Ghica-vodă de pre Bîc la Botna, şi amu împreunat cu el agasi au stătut la Căuşéni, pănă au sosît şi sultanul.

Zac. 34. Turbŭrarea a lui Racoţii amu era la ştirea împărăţiei şi hainiia a Mihnii-vodă. Deci asupra lui Racoţii era orînduit Ali-paşea, veziriul de Buda, iară asupra Mihnii-vodă, galga-sultan den Crîm. Şi atuncéşi veni véste şi de schimbarea Ghicăi-vodă den domniia Muldovei în Ţara Muntenească cu domniia, aceii ţări, în locul Mihnei-vodă. Iară aicea în ţară, în locul Ghicăi-vodă, au dat domnia lui Ştefăniţă-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă, care lucru, pentru să nu să răşchire boierii de pe lîngă Ghica-vodă asupra vrémii aceie, s-au tăinuit multe dzile acestŭ lucru, apucîndu-să Ghica-vodă că va primeni acestea într-alt chip. Şi tot cum ar hi pentru trébile sale, au stătut împotriva lui Constantin-vodă cu sultanul.

Zac. 35. Galga-soltan, măcară că-i venisă amu de la împărăţie porunca să rădice pre Ghica-vodă de la Muldova şi să-l ducă, să-l puie domnŭ în Ţara Muntenească, aflîndŭ lucrurile în Moldova iară aşea amestecate, să nu lase pre Constantin-vodă, hainul împărăţiei, în scaunul ţărîi, au purces în sus ‖pre Prut şi au stătut cu coşurile la Bolota, mai gios de Ţuţora. Şi acolea făcîndŭ sfat, singur au rămas cu coşurile ş-au oprit pre Ghica-vodă lîngă sine, iară oastea toată sprintenă de războiu tătărască şi pre toţi boierii cu cîtă gloată avea au dat supt mîna lui Ahmet-aga el agasi de Bugeag şi au purces el serdariŭ asupra lui Constantin-vodă la Iaşi.

Zac. 36. Luîndŭ véste Constantin-vodă de soltanul că este amu aşea aproape, ş-au rădicat oastea den tîrgŭ şi s-au mutat la Gălata-de-Sus, şi acolea au pus dărăbanii noştri şi pe săiméni şi cîţi pedestraşi au avut şi elŭ, de au săpat un şanţŭ pe deasupra pîrîului, carele să desparte den pîrîul Bîrnovei şi vine pre supt Galata-de-Sus, şi acolea după şanţŭ au descălecat toată pedestrimea, iară călărimea în deal, şi au stătutŭ acolea cu tabăra toată.

Zac. 37. Oastea tătărască, cum au purces stoluri după stoluri şi dacă s-au strînsŭ toată la Ciric, au început a dodei

întîi cu harțuri, mărgîndŭ tătarii până la pîrîu. Vărsa focul dărăbanii fără ispravă în harțŭ, cum ari vedea mare năvală, așea strica iarba fără de nici o treabă, și pre nime nu răniia, care lucru era îndată semnŭ de mare frica lor. Toate acéstea socotiia el agasi, om de-abiia || în toate ordele Crîmului altul al doilea la sprinteniie și la lucrurile războaielor. Iară în-desară o samă de săiméni de ciia ai noștri, ce să închinase la Constantin-vodă, s-au îndemnatŭ și au ieșit den șanțuri, viindŭ pre iazŭ, pre lîngă pîrîu, au venit până în podul Bahluiului, și trecîndŭ podul preste Bahlui, ce era pre atuncea mai gios de iazŭ, și așea să simețise cîtă pedestrime era și-n șés dencoace de pod ieșise cîte 5—6 la un loc și apucase și case cîteva în Broșténi și da în tătari cu sinéțele. Iară și atuncea era de mirat, că pre nime nu răniia, fără doi cai, ci au rănit supt tătari la acél ieșit a lorŭ.

Zac. 38. Acéia semeție a lor vădzîndŭ el agasi, au încălecat singur ș-au coborît în șés pre Bahluiŭ, și fiindŭ și doao steaguri de unguri, iară elŭ singur au îndemnat pre niște tătari sprinteni asupra săiménilor, ce era în șes. Ș-au sărit tătarii direpț asupra săiménilor, cu sinéțele la obraz săiménii fiindŭ. Și cum n-ari crede nime să margă tătarul la foc, așea îndrăznețŭ au mărsŭ, alesŭ cum am vădzut pre unŭ tătar bugegean, direpț asupra a doi săiméni cu sinéțele în pravilă au mărsŭ, și de aproape amu au slobodzit amîndoi sinéțele în tătari, iar nici pre unul nu l-au nemerit. Cu sabiia zmultă tătarul, pre unul l-au rănit, iară pre al doilea săiman l-au dus viu la el agasi. || Așea să cunoștea de atuncea pedeapsa oștii lui Constantin-vodă! Iară în céia parte de Bahluiŭ, în ceiriŭ, fugiia céle două steaguri de catane de la o vréme numai de un tătar, cu mare ocară și rîs între toți că fugiia atîțea oameni de unul, și fugindŭ da înapoi cu pistoalele în sus, nevădzîndŭ unde dă!

Zac. 39. Amu în desară era acest harțŭ: preste noapte au ieșit den tîrg tătarii la mas preste ceiriŭ, iară dărăbanii și săiménii un ceas n-au stătut, toată noaptea au dat cu sinéțele, și nu cîte unul, ce totodată ca-n chip nemțăscŭ, strica iarba fără ispravă în vînt. Ne-am gîndit întîi că or hi dodeindŭ tătarii, ce n-avé dodeială de nime, numai să cunoaștè bine lucrurile blăstămate și-nspăimate.

Zac. 40. A doa dzi, vineri să prilejisă, deci tătarii război să facă n-au vrut, ferindŭ vinerea, care dzi la dînșii să ţine, cum ţinem noi dumineca din dzilele săptămînii, ce au ședzut gata, cu caii amînă, pănă spre amiadzădzi. Au chemat el agasi pre boieri la sine și le-au spus cum într-acéia dzi nu-i sloboade légea lor să margă asupra nemăruia, iară ei de ar veni, atuncea război om face. Și au întrebat de boieri, ce le-ari părea și lor, în ce chip, a doua dzi ari mérge asupra lor și den ce parte s-ari lovi și ce loc ieste|| unde stă oastea lor. Acéstea vorovindŭ cu boierii, că era om în faptele sale denafară de hirea tătărască, așea de blîndŭ, lin și la treaba oștii deplin, acéstea vorovindŭ, numai ce să audziră dobele și trîmbițele în oastea lui Constantin-vodă și s-au vădzut fără zăbavă și clătirea oștilor la vale, spre Bahluiŭ. Și așea au ieșit toată oastea la șés, cu pedestrimea, cu pușcile, cuprindzindŭ oastea lor de la pîrîul ce vine alaturea cu iazul, pănă la Galata-de-Gios, și așea, cu acéia tocmală, au purces spre pod cu oastea Constantin-vodă.

Zac. 41. Au încălecat și tătarii, era de toți ca 3.000 de oameni, și de ai noștri, moldovéni, vro 300 de oameni, și i-au tocmit el agasi pre tătari și pre ai noștri dencoace de Ciricŭ, pre podișŭ asupra Tătărașilor, așteptîndŭ pre Constantin-vodă în tocmală.

Zac. 42. La Constantin-vodă de toată oastea va hi fost la 8.000 de oameni. În șes, la ieșitul harţului tătărăscŭ înainte, peste Bahlui, n-au ieșitŭ de la dînșii la harţŭ nimè. Slobodziia pușcile cîteodată și era pușcile bune și mari, de acéle pușci ce făcuse Ștefan-vodă Gheorghie la Liov, dară așea da de bine dentr-însele, cît nu să lovască pre cineva, ce sunetul glonțului nu să audziia pre nicăiurea. Acéia tocmală era. || Și să gîndiia că ori înspăima pre tătari numai cu sunet, ce nu să sparie nepriietinul cu sunet în darn, fără moarte.

Zac. 43. Dacă au sosit oastea lui Constantin-vodă la Bahlui, s-au apucat de trecătoarea Bahluiului, și dacă au vădzut el agasi că are gîndŭ să treacă oastea Bahluiul, au pus un tătar bătrîn la o movilă, care este de acolea, de unde sta oastea tătărască mai spre Aron-vodă, asupra Ciricului, învățîndu-l, cît va vedea de acolo, că va începe a să sui oastea lui Constantin-vodă spre malŭ, pre la marginile Tătărașilor la deal, să să învîrtească pre movilă de trei ori. Și așea au făcut tătarul. Deci cum au vădzut semnul de la movilă, de

unde era tătarul, el agasi întîi singur, ca un leu și după dînsul toată oastea, cu glas: „Halla, halla, halla", au purces. Au slobodzit dărăbanii și săiménii toți focul și pușcile, de care durit a sinéțelor să oprisă tătarîi cîtva, iară dacă vădzură că nu cade nime den sinéțele lor, au răbdat, păn-au început a să mai rări focul. O samă de dărăbani, cum au vădzut că să stîmpără focul și tătarîi tot stau, de la coadă unii au plecat fuga înapoi, pre carii, cum i-au zărit tătarîi că fug, cum orbi au năvălit și au întrat în pedestrime cu sabiile zmulte. Să prăvești moarte, să vedzi osînda și așea de sîrg vărsare de sînge de oameni! Era trei iazuri de trupuri, cum sta ||trei rînduri de pedestrime, unul preste altul de pe supt mal, pănă în pîrîul Bahluiului. Constantin-vodă au luat drumul cel mare spre Scînteia, călărеții, care încotro au putut, unii pre Bahluiŭ, alții pen Cîrlegătură, și s-au topit mulți unguri și den călărime și mulți au dat și de pe iazŭ în hălăștеu, mulți ș-au pus capetele și pen codri. Iară carăle a lui Constantin-vodă toate au rămas la mănăstirea lui Pătru-vodă, la Galata-de-Sus. Și așea mult tătarîi n-au gonit, ferindu-se de păduri. Atuncea au căzdut la robie și Băleanul, banul de la Craiova de Țara Muntenească. Aicea în oraș era mănăstirile pline de bieții oameni tîrgoveți, și sărăcimea au dat toată bani, de s-au răscumpărat ca den robie.

Capulŭ alŭ doodzăci și 2

Zac. 1. Ștefăniță-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă toată domniia a lui Gheorghie Ștefan-vodă fiindŭ aicea cu îmma-sa în opreală, de carele siinsu-să boierii să nu iasă la domnie în viața lor, ales boierii carii era de casa lui Ștefan-vodă, îndemna pre Ștefan-vodă, dzicîndŭ: „Om muri noi pănă atuncea, pănă va hi unulŭ ca acésta domnŭ", că era copilaș mic încă pre atuncea Ștefăniță-vodă. Iară dacă au ieșit Ștefan-vodă Gheorghie den domniie ș-au venit Ghica-vodă în scaun, aducîndu-și aminte binele, mila și cinstea care au avut de la Vasilie-vodă, pre doamna sa și cu feciorul au trimis în Țarigrad cu cinste. Era încă Vasilie-vodă viu, închis la Edicula, și dacă au mărsŭ în Țarigrad doamna || lui Vasilie-vodă, era slobodă a mérge la domnu său. Iară pre Ștefăniță-vodă l-au dat Vasilie-vodă la priieteni, la carte, și agiungîndŭ amu la

ai..., mergea cîte cu un răvaș și la veziriul Chiupruliul cel bătrîn, la nevoile sale. Spun dacă l-au văzut veziriul amu voinic, au dzis: „Voinic fecior are Vasilie-bei!“ Și așea, fără zăbavă, au ieșitu la domnie Ștefăniță-vodă, mutîndu veziriul pre Ghica-vodă în Țara Muntenească, ca pre un om bătrîn, pentru aședzarea aceii țări, după mare răscoale ce făcuse Mihnea-vodă în Țara Muntenească.

Zac. 2. Bine nu s-au aședzat aicea în scaun Ștefăniță-vodă și acolea Ghica-vodă, în Țara Muntenească, în anul dentîiu a domniilor lor Constantin-vodă au și lovit iară fără véste pre Ghica-vodă, și așea degrabă, cît cu noaptea au plecat fuga din scaun Ghica-vodă den București și au apucat Constantin-vodă scaunul Țării Muntenești iară.

Zac. 3. Soltanul era în Bugeag; îndată i-au mărs porunca de la împărăție să margă asupra lui Constantin-vodă, și îndată au purces sultanul. Iară Constantin-vodă au strînsu oaste foarte bună, că și țara venise la dînsul toată, și s-au tăbărît în munți la loc așea de tare, cîtu soltanul, dacă au înțeles ce oaste are și în ce loc ieste, nu să gîndiia că așea lesne îl va lua, că avea și léși, și némți, și unguri, și sîrbi lefécii, că încă nu || fîrșisă banii a lui Matei-vodă. Ce într-o dzi au ales soltanul 300 de tătari într-ales și le-au dat poruncă, oricum, numai să străbată la locul acéla unde era tabăra lui Constantin-vodă. Și au purces tătarii și s-au tîmpinat cu o straje a lui Constantin-vodă, care straje, văzîndu că vin tătarii, s-au dat înapoi, și luîndu-i tătarii în goană, tabăra céialaltă, nu să să apuce de războ', în ce loc era, ce acéia spaimă le-au căzdut asupra, cum, care încotro au putut, au plecat fuga și au lăsat toată tabăra pustie. Numai Constantin-vodă, văzîndu spaimă ca acéia, ș-au strînsu lefécii ce avea ș-au purces preste munți în Ardeal. Hiclenșug au fostu a munténilor, că n-au vrut să să puie împotriva împărăției, au ce urgiia lui Dumnedzău au fostu la acéia spaimă, că spun că numai șépte tătari au fostu acéia ce au gonit și au răzbit pănă la tabără, cît s-au mirat și singur sultanul. Deci, după această izbîndă, au ședzat soltanul iară pre Ghica-vodă, carele era fugit la pașea de Dirstor.

Zac. 4. Constantin-vodă, după fuga sa den Țara Muntenească, n-au mărsu la Racoții, ce în număr ca la 800 de oameni, tot într-ales lefecii, s-au suit cu munții alăturea în sus și

aproape de Maramorăș, pe la Bistriță, au luat potica preste munți, pre la Dor-||na, și au ieșit pre la Cîmpul-Lungŭ a țărîi noastre, și, trecîndŭ mai pe den sus de Suceavă, au lovit pre la Hotin și au trecut Nistrul la căzaci pre la Movileu, ispitindu-să și despre acéia aripă.

Zac. 5. Ștefăniță-vodă aicea, ca un om tînăr, nevrîndŭ soru-sa, doamna Roxanda, să vie pre scrisorile tătîne-său ș-a lui în țară, den Rașcov, care tîrgŭ îi didésă Hmil, după moartea feciorului său, lui Timuș, au trimis oaste asupra Rașcovului, să-l bată și să o ia cu de-a sila. Ce n-au pututŭ face nemică ai noștri Rașcovului, numai ce au făcut zarvă cu căzacii. Cîndŭ și cîndŭ aștepta prilej ca acela căzacii să lovească aicea în țară, și prilejindu-se a nemeri lui Constantin-vodă la dînșii, în loc i-au făgăduit oaste.

Zac. 6. În Țara Muntenească, după fuga acéia ce făcuse Ghica-vodă de Constantin-vodă, veziriul, scîrbit pre dînsul, nu preste multă vréme au trimis pe pașea de Dîrstor de l-au luat den scaun și au dat domniia în locul lui feciorului său, lui Grigorie-vodă.

Zac. 7. Și așea, tot într-același an, anul dentîi a domniei lui Ștefăniță-vodă, toamna, au venit Constantin vodă cu oastea căzăcească și asupra lui Ștefăniță-vodă, ispitindŭ în divuri, în chipuri, să încapă la domnie, nu fără agiutoriul și îndemnarea a lui Racoții, că și Racoții, încă aședzat nu era, și-n Ardeal o cetate, anume Oradiia, || cu oamenii lui Racoții aședzată, pre atuncea o bătea Ali-pașea, care au și luatu-o, ieșindŭ o fămeie den cetate și arătîndŭ turcilor apa de unde veniia, de-ncungiura cetatea. Acéia apă abătîndu-o turcii de la cetate, în laturi, au luatu-o, vestită între cetățile Ardealului.

Zac. 8. Înțelegîndŭ Ștefăniță-vodă că trece Constantin-vodă Nistrul la Soroca, au ieșit la Coicéni cu oastea sa ș-au pus tabăra acolea, însă oastea era prè puțină, că țara într-acéia foamete era într-acéla anŭ, cît mînca oamenii papură uscată în loc de pîine, măcinînd-o uscată. Și de pe acéia foamete porecliia și pre Ștefăniță-vodă, de-i dzicea Papură-vodă. Ce vrémile și voia lui Dumnedzău nu sînt în voia domnilor.

Zac. 9. Iară și pre cîtă oaste era, o trimisésă Ștefăniță-vodă toată în frunte înainte pre Răut, cu Catargiul și cu Grigorie-

păharnicul și cu Mihalcea Hîncul-sărdariul și călărașii de țară și toți mazilii cei mai sprintini, aproape de 2 000 de oameni. Și așea, oastea acéia foarte cu proastă tocmală, cu orînduiala serdarilor ce era fără crieri, au lovit Chiașca-căzacul noaptea, numai cu 300 de oameni, și au răzsipit toată oastea acéia, cu mare ocară, oaste numai den sunet răzsipită, nice gonită de cineva. Iară tot adunîndu-să la loc, amu pre giumătate decît era întîiŭ, au stătut de straje pănă au sosit și Constantin-vodă || cu tabăra la dînșii, carele, dacă au luat véste den limbi că este la Coicéni Ștefăniță-vodă, au luat în gios, trăgîndŭ oastea la Prut, la Zagarancea. Și să nu hie dat aceasta véste un căpitan leah, anume Voicehovschii, că Constantin-vodă este amu mai gios de noi cu oastea, de străjerii noștri l-am hi știut atuncea cîndŭ ar hi trecut Prutul. Deci au purces și Ștefăniță-vodă în gios, pre la Posadnici, și, trecîndŭ tîrgul pre deasupra mănăstirii lui Aron-vodă, au trecut la Tomești, pre Bahlui, și acolea au stătut cu oastea. Iară Constantin-vodă într-acea noapte au mas la Prut de céia parte.

Zac. 10. A doa dzi Constantin-vodă s-au apucat cu căzacii de trecătoare, iară Ștefăniță-vodă au luat Prutul în gios, în preajma Bugeagului, că îndată au răpedzit la el agasi de Bugeag. Și era cu Ștefăniță-vodă și balgibașea hanului cu vro 100 de tătari, den care tătari și de ai noștri au ales Ștefăniță-vodă și au mărsŭ supt tabăra căzăcească, amu Prutul trecută, de au luat den oastea lui Constantin-vodă limbă.

Zac. 11. Au spus limba, cum sînt cu Constantin-vodă 5 000 de căzaci den toate polcurile aleși și 1 000 de lefecii a lui și cumŭ mergea Constantin-vodă direpț la Iași. Acélea înțelegînd Ștefăniță-vodă, cu sfatul lui balgi-bașea, au luatŭ cu tot deadinsul pre Prut în gios, în tîmpinarea lui el-agasi || și s-au tîmpinat cu el-agasi de Bugeag la Codrul Chighéciului.

Zac. 12. Trimisése Constantin-vodă în urma lui Ștefăniță-vodă 500 de oameni cu Durac, cărora și Ștefăniță-vodă, trimițîndŭ înainte să cerce pre Hăbășescul și pre Voicehovschii-căpitanul, înainte numai cu o sută de oameni.

De la Obileni s-au supus oamenii lui Constantin-vodă și s-au făcut a fugi céia ce să arătasă, pre carii, gonindu-i ai noștri, au ieșit toată strajea lor. Deci numai ce au căutat a pleca cestora ai noștri fuga. Era cu ai noștri și tătari puțintei, în carii era și un comis a soltanului, ce venise pentru poclonul lui la Ștefăniță-vodă. Au perit acolea acéla om a soltanului și alți doi tătari cu dînsul, năvălindŭ preste Jijiia după cei dentîi ce să arătasă. Apoi, la trecutul Jijii înapoi, li s-au înglobat caii. Îl apucase alt tătar pre comisul acéla a sultanului după sine pre cal, ce apoi au pus capul și el, și comisul acéla.

Zac. 13. Dacă s-au tîmpinat Ștefăniță-vodă cu Șah Bulat-aga, el-agasi de Bugeag, ca 2 000 de oameni cu dînsul și cu Ștefăniță-vodă pre 1 000 de oameni, au purces dirept asupra lui Constantin-vodă la Iași. Amu adunase la sine Constantin-vodă pre vlădici și cîțva boieri suséni. El-agasi îndată au ales o samă de tătari sprinteni și i-au trimis să lovască Iașii fără véste. Și așea degrabă au lovit, || cît au luat orașul în lungŭ, de au apucat mulți oameni în robie den tîrgŭ. Constantin-vodă, vădzîndŭ că-i vin tătarîi asupră, au ieșit cu tabăra și au stătut cu oastea de laturea tîrgului, pre pîrîul Căcăinii, mai gios de podul lui Ștefan-vodă. Iară Ștefăniță-vodă cu el-agasi au cuprinsŭ Tătărașii.

Zac. 14. Mergea ai noștri o samă mai bine, departe asupra taberii, decît tătarîi, și săiménii îi bătea den sinéțe de după case. Într-acéiași dzi au ieșit o samă de capete căzăcești la el-agasi la voroavă și cerea de la dînșii el-agasi să dea pre Constantin-vodă și să margă ei slobodzi. Pre un păr au stătut atuncea viața lui Constantin-vodă, că solii amu pozvoliia, ales Stamatenco, carele era mai mare pre căzaci. Numai căzacii sînguri den sine, den făgăduința lui Constantin-vodă că pe tot omul va da la Movileu cîte 20 de lei, și dîndŭ o samă de bani la sotnici și mai mult lui Chiașco-sotnicul, au strigat căzacii pănă într-unul, chiuindŭ: „неХан слава наша не гХибнет“ <adecă: „Să nu piară cinstea noastră“>, or sta, și acest lucru nu or face. Spun să hie luat bani de la Constantin-vodă și el-agasi.

Zac. 15. A doua dzi pre amiadzădzi, au purces tabăra legată den loc, și la suitul malului pre de laturea Tătărașilor,

să hie fost o tocmală şi nevoinţa lui el-agasi, || era de-a să rumpere tabăra la acela loc de ai noştri. A doa năvală au făcut ai noştri amu pre deal spre Aron-vodă şi înfrînsése pe pedestrimea căzăcească până în cară şi au picat acolea căzaci, iară şi supt ai noştri cai s-au aflat răniţi cîţva şi morţi.

Zac. 16. Şi aşea au hălăduit Constantin-vodă şi dentr-acéia dată, de supt cumpăna mare a vieţii, n-au mai cercat zarve de atuncea, ce s-au aşedzat în Crăiia Leşască. Mărs-au Ştefăniţă-vodă cu el-agasi în urma căzacilor până preste Prut, iară petrecătorilor, nu oşténilor şi gonaşilor sămănători. Şi s-au întorsŭ el-agasi la Bugeag, iară Ştefăniţă-vodă, în Iaşi. Căzacii cu Constantin-vodă au trecut la Movileu Nistrul, şi acolea mare nevoie au avut de căzaci pentru léfe.

Zac. 17. Bine nu s-au mîntuit Ştefăniţă-vodă de el-agasi de Bugeag, au sosit şi paşea de Silistra, Mustafa-paşea, şi cum au sosit, au descălecat drept la curtea cea domnească şi au strînsŭ toţi boierii la sine şi, întrebîndu-i de acéste oşti căzăceşti, cum de au venit asupra ţărîi împăratului, făcîndŭ pre boieri haini, i-au luat pre toţi, cîţi-ş au fost boieri, de i-au închis, ţiindŭ rău şi pre Ştefăniţă-vodă şi făcîndu-l omŭ de nemică. Au şedzut aicea trei dzile, cu mare cheltuială şi sile în oraşŭ de oşténii lui, şi la purces au ales den toţi || boierii pre Toma-vornicul şi pre Şeptelici-hatmanul şi pre Prăjescul-vornicul în pază, şi până n-au dat 60 pungi de bani, nu i-au slobozit pre boieri, carii mai sus să pomenescŭ, amu de la marginea ţărîi.

Zac. 18. Ştefăniţă-vodă toate faptele acéstea a paşii dîndŭ ştire la Chiupruliul-veziriul, şi amu şi Vasilie-vodă ieşisă den Edicula slobod, în loc au răpedzit la paşea de l-au dus la Ţarigrad, şi cu puţin de n-au perit singur paşea; iară chehaia lui au plătit acéle fapte cu capul.

Zac. 19. Într-acest anŭ ş-au firşit dzilele vieţii sale şi Vasilie-vodă, domnŭ vestit între domnii ţărîi şi cu fericită domniie. Ştefăniţă-vodă, cît s-au dezvărat, îndată i-au venit poruncă să trimiţă oastea în Ţara Ungurească, şi de la munténi iară aşea, asupra lui Racoţii, şi au trimis Ştefăniţă-vodă pre Voicehovschii, capitanul de lefecii, cu 1 000 de oameni şi pre Mihalcea Hîncul-serdariul.

duri, nu s-au lățit cu goana. Și așea au fostŭ fîrșitul și lui Racoții, domnŭ în mare fericie născut, între cei fericiți cnédzi mare fericit. Dară la ce nu aduce nesățioasă hirea omenească la măriri! După această izbîndă asupra lui Racoții, Săidi-pașea au aședzat tot Ardealul în partea împărății, și oștile noastre le-au slobodzit pre acasă.

Zac. 26. Aicea în țară în cest an domniia cu pace Ștefăniță-vodă preste toată vara, iară bine n-au sosit oastea céia ce era trimasă la Ardeal, au și venit poruncă și alta de la împărăție, să purceadă singur Ștefăniță-vodă la Nepru, să fie de agiutor acolea pașii de Silistra și hanului la lucrul unor cetăți, care au făcut împărățiia din pajiște pre Nipru, pentru apărarea căzacilor, să nu poată îmbla pre mare. Numai ce au căutat a purcéde Ștefăniță-vodă, și-n cale mergîndŭ, amu de Tighinea aproape, pe Bîcŭ, la un sat anume Luțénii, au căzdut în boa- ||lă foarte grea, lungoare; care boală au priceput îndată doftorul că trebuie să ia sînge, ce n-au ascultat și adăogîndu-să boala și ales toamna amu, așea de greu l-au cuprinsŭ herbințeala, cît pănă la Tighinea au stătut frănitic, adică buiuguit de hire. Cu chipul ciumă i era boala, că i-au ieșit și bolfa la o mînă, însă nu era ciuma, ci direaptă lungoare cării boale îi dzic doftorii maligna. Și cît au trecut la Tighinea Nistrul, au stătut a treia dzi mortŭ. De acéia boală au murit acolo și Dumitrașco Drăguțăscul de la Suceavă, om cunoscut și ales la toată curtea. Hirea aceștii domnii a giudeca nu putem, că nu era încă coptŭ în vîrsta sa. Multe să cunoștea într-însul den hirea tătîne-său, iară la mînie răpitoriŭ.

Zac. 27. Turcii agalarii de Tighinea, cum au audzit de moartea lui Ștefăniță-vodă, încă nu era ieșit-sufletul, s-au înglotit și au venit să ia ce or găsi domnescŭ tot pre sama împărăției. Puțin lucru au lipsit, de nu s-au făcut mare zarvă între noi și între turci, că întrase ca-n chip de jac în tabără o samă de dînșii. Ce, dacă au stătut cu boierii la socoteală, nu le-au oprit boierii, ce le-au răspunsŭ: „Luați! Ce apoi să nu dați de mai mult samă!“ Și luîndu-și sama agii, să || nu dea apoi mai multŭ de precum or lua, s-au lăsatŭ.

Zac. 28. Boierii, după fîrșitul lui Ștefăniță-vodă, îndată au ales pre Chiriță Dracon Ruset, carele apoi au căzdut și

domnŭ, și cu dînsul și pre Alexandru Costin-postelnicul, și i-au răpedzit îndată la împărăție, dîndŭ știre de moartea lui Ștefăniță-vodă și să arate mare rugămintea țării pentru domnŭ de țară și să pomenească îndată de Dabijea-vornicul. Însă nu era cu știrea tuturor pentru Dabijea-vodă, alții trăgea cu alte chipuri, pre carii să-i treacă condéiul nostru pentru urîta pomenire. Iară oasele lui Ștefăniță-vodă luînd boierii cu sine, au purces deodată pre Nistru în sus, pe de céia parte, și trecîndŭ la Bilacău Nistrul. Și au venit în Iași și l-au astrucat în mănăstirea tătîne-său, care să pomenește pre numele Trei Svetitelei.

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DABIJA-VODĂ PÎNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT

Cap. I

Domnia Dabijii-Vodă

După moartea lui Ștefăniță-vodă, ficiorul lui Vasilie-vodă, în anul 7170[1], au trimis boierii lui Poartă pre Chiriță Drace, cu rugăminte de la boieri și de la țară, pre cine or vrè ei să le dè domnu de țară. Și le-au ieșit răspunsul de la împărăție să margă boierii toți la Poartă și acolo, pre cine or alege ei, pre voia lor vor face.

După acee mers-au toți boierii la Țarigrad, după poronca viziriului. Și cu dînșii era și Evstratie Dabije vornicul. Și dintre cei boieri mulți carii trăgè nădejdea domnii, numai Toma vornicul și cu frate-său vistiiernicul Iordachi, Cantacozinești cei bătrîni, s-au agiunsu cu nepotu-său, cu cupariul Rusăt cel bătrîn. Avînd cupariul trecere și cinste la Poartă, au isprăvit lucrul de domnie pentru Dabije vornicul. Și ieșind boierii înaintea viziriului, să ținè cela di cela să-i aleagă la domnie. Iar Dabije vornicul nemică nu știè, nici în gînd nu-i era. Ce cum întrară boierii în casă la viziriul, fiind lucrul tocmit și aședzat cu cupariul, și întrebă viziriul care este Dabije. Și arătîndu-l boierii, l-au și îmbrăcat cu caftan de domnie. Iar alți boieri ce trăgè nădejde domniii au rămas numai cu nedejdea.

Vinit-au Dabije-vodă în scaonul domnescu în Iași, tuturor cu bucurie de bună părere pentru domnu bun de boieriu de țară. Și era tuturor cu bine. Și nu era nici un boieriu

în prepus sau în minciuni la acest domnu, nici ţara nu era împresurată cu dările pre acee vreme.

Acest domnu avè obicei, cînd şidè la masă şi vidè niscaiva oameni săraci dvorind prin ogradă, învăţa de lua cîte doao, trii blide de bucate din masa lui şi pîine şi vin şi le trimitè acelor oameni acolo în ogradă, de mînca acei oameni. Şi dzicè cătră boieri: «De mult or fi dvorind ei şi or fi flămîndzi, neavînd de cheltuială». Şi făcè Divanuri dese, ca să nu zăbăvască oamenii mult, dacă or vini la Iaşi pentru nevoile lor. Şi multe Divanuri făcè din amiadzădzi în desară. Care aceli Divanuri den amiadzădzi în desară nu cădè toate prè de laudă. Aşijdere el bè vin mai mult din oală roşie decît din pahar de cristal, dzicînd că-i mai dulce vinul din oală decît din păhar. Şi el era de locul lui din ţinutul Putnei, şi ştiindu el încă din boierie că au oamenii săraci dobîndă bună din vie, din toate cele rele au scornit şi el acestu obiceiu rău de vii: de pogon cîte un leu să dè; care să trage şi pănă astădzi.

Avînd un hiiastru al său, anume Lupaşco, făcut de Dabijoaie cu Buhuşă, căci Dabijoaie au avutŭ şi alţi bărbaţi mai nainte, păn-a o lua Dabije, făcut-au mare nuntă în curţile domneşti cu acel hiiastru al său, cu Lupaşco, care acel Lupaşco, au agiunsu mai pe urmă şi spătarŭ mare în Ţara Muntenească şi au luat o fată a lui Iordache visternicul Catacozino. Şi încuscrindu-să Dabije-vodă cu Iordachi, l-au pus spătarŭ mare, şi n-au spătărit vreme multă ş-au murit Iordachi spătarul, care cu multă pofală şi cu mare jele despre toţi pemintenii l-au îngropat înŭ Bărnovschii, că, măcar că era grec, omŭ strein, dar era om bun; să punè tare pentru peminteni la domnie.

Într-acea vreme timplatu-s-au de avè oştire Turcul cu Neamţul. Şi au venit poroncă la Dabije-vodă, de s-au gătit de oaste, de au mărsu la Uivaru, în Ţara Nemţască, şi au trecut Dunărea pre la Rusova, împreună cu Grigorie, feciorul Ghicăi-vodă, domnul Ţării Munteneşti. Şi împreunîndu-să cu viziriul, au bătut cetatea Uivariul ş-au dobîndit-o de la nemţi, şi s-au întorsu înapoi cu multă dobîndă moldovenii şi muntenii, aducînd cară încărcate de haine şi de multe lucruri.

Iară la anul după această oștire, iar au venitŭ poroncă de la Poartă la Dabije-vodă și la Gligorie-vodă, de s-au gătit de oștire, de au mărsu în Țara Nemțască la Leva, împreună cu oștile turcești, cu viziriul. Au lăsat viziriul la Leva pe un sarascherŭ cu oastea turcească și pre un soltan cu treidzăci de mii de tătari și cu domnii acestorŭ țări la cetate la Leva, s-o dobîndească. Iară viziriul să dusesă la altă cetate mai înlăuntru, și l-au bătut pe viziriul nemții de la această cetate. Și după ce l-au bătut pe viziriul nemții, s-au dăt viziriul cu oastea sa în laturi ș-au răpedzit cum mai degrabă să margă și oștile care lăsase la Leva, să margă la viziriul, să-i dè agiutoriu. Ce n-au apucat să margă la viziriul, că i-au și lovitŭ nemții și pe-cea oaste de la Leva, de i-au bătut nemții și i-au răsipită. Că li să și supărasă turcilor a mai oști, fiindu vreme de toamnă, pre la Simedru, și trăgîndu și nedejde ca dorŭ i-or slobodzi să margă pe la casîli lor. Și Dabije-vodă și Gligorii-vodă sfătuisă să fug-în Țara Leșască. Și cum au lovitŭ nemții acolo la Leva, fugîndu oastea înapoi spre Dunăre, ei au și trecut Dunărea cu oștile lor, fără știrea vizirului, ș-au vinit prin Țara Munteneascâ, iară Stamatie, ce era postelnicŭ mare la Dabije-vodă, au dzis Dabijăi-vodă: «Să nu fugi, măriia ta, ce să te întorci înapoi la viziriul, că apoi poate să viie din urmă poroncă la țară să te prindză, ce să lași pe Gligorie-vodă să facă el ce știe». Dece Dabije-vodă s-au întorsu și ș-au tocmit lucrul despre viziriul.

Gligorie-vodă, neștiindu nemic de întorsul Dabijăi-vodă, ș-au pornitŭ doamna cu toată casa lui de au trecut în Țara Ungurească, iară el au vinit prin Țara Moldovii, ca să afle pe Dabije-vodă în țară. Și au mărsu păn'la Suceavă și, neaflîndu-lŭ pe Dabije-vodă, i s-au răzlețit și oastea sa, ce avé, de dînsul și au rămas numai cu 50 de oameni. Și temîndu-să să nu sară țara după dînsul să-l prindză, au purces noaptea de la tîrgul Sucevei spre Botășeni și de-acolo au lovitŭ la Prut la Bogdănești. Și de acolo au luat asupra Nistrului ș-au trecut tocma la Movilău. Și cîndu au trecut demeneața pe o negură pe lîngă Botășeni, i s-au rătăcitŭ un cămăraș a lui, anume Iștoc, c-o pereche de desagi de galbeni, și cădzindu pre mîna Joräi, ce era atunci vornicŭ în Botășeni, au luat banii și l-au triimis pre Iștoc la Dabije-vodă și cu banii.

Numai, păn-a-l triimite, au dispecetluit banii Jora ș-au luat cîțiva galbeni s-au dat samă cătră Dabije-vodă că așè despecetluiți i-au găsit.

Gligorie-vodă n-au zăbăvit mult în Țara Leșască ș-au trecut pren Țara Ungurească, de ș-au luat doamna, ș-au trecut cu toată casa lui la Beciu, la împăratul nemțescu, ș-au zăbăvit acolo cîțiva ani la Beci.

Dece pe această vreme, audzindu stolnicul Constantin Catacozono, fratele lui Șerban-vodă, îndată s-au dus și el din Țara Muntenească la Beciu, de au făcut jalobă la împăratul nemțescu pe Gligorie-vodă, precum, cîndu era Gligorie-vodă domnu în Țara Muntenească, au închis pe tată-său, pe Costantin postelnicul, la mănăstire la Sinagovŭ și i-au făcut acolo multe cazne, și i-au luat mulți bani, și l-au și omorît. Și el n-au fost vinovată lui Gligorie-vodă cu nemic. Iară Gligorie-vodă tăgăduiè, dzicînd că-l năpăstuiește înaintea Divanului împărătescu. Iar Costantin stolnicul s-au agiunsu cu o slug-a lui Gligorie-vodă, anume Ionașco Cap-de-ghindă, și l-au scos mărtur înaintea Divanului împărătescu, de au mărturisit cum că l-au omorît stăpînu-său, Gligorie-vodă, fără nice o vină, pe Costantin postelnicul.

Dece Gligorie-vodă, dac-au vădzut că mărturisește așè sluga lui, n-au avut ce mai răspunde, că s-apucasă pe cap înaintea Divanului că i-i năpaste, ș-au rămas vinovată ș-au căzut la-nchisoare și-n mare grijă. Sfătuitu-s-au c-un prietin să-l facă catolic, că într-al chip n-a putè scăpa de moarte, și așè priimind, ș-au dat și un copil la împăratul, de l-au botedzat și i-au pus și nume copilului Leopold, pe numele împăratului.

Cătatu-ș-au vreme ș-au fugit de la Beci la Veneție, și așè i s-au trăgănat vremea, de au zăbăvit în streinătate 7 ani, păn' ș-au făcut pace la turci. Și s-au dus pre tainĕ iar la Țarigrad, și ședè în Țarigrad pre tainĕ, de nu-l știè nime.

Iară boieri munteneșți rădicasă cap un domnu în locul lui Gligorie-vodă pe un om prostu, anume Antonie, și-i da nafaca lui pre dzi de cheltuială cîte 10 potronici. Iar viziriul au triimis de-au chematŭ pre acel domnu la Poartă, cu boierii depreună, dzicînd să le înnoiască domnia. Și-ndată s-au rădicat pe poronca viziriului cu Antonie-vodă ș-au mărsu la

Poartă, neştiindu nemic de vinirea lui Gligorie-vodă, că-l ţinè viziriul tăinuit.

Dece împreunîndu-să boierii cu viziriul, rugatu-s-au viziriului să le puie un domnu dintre dînşîi, pe care ş-ar alege ei, că acel domnu ce-l rădicasă ei este un om prè prostu. Atunce i-au întrebat vizirul pe boieri pentru Gligorie-vodă, unde se află şi, de i-ar scrie, oare n-ar vini? Iar muntenii îlŭ suduiè, că-i omŭ rău şi nice a mai vini de unde îi dus. Dzisule-u viziriul: «Alegeţi-vă un domnu dintre voi, pe cine v-a plăcé, şi viniţi mîne dimineaţă să vi-l fac». Iar Gligorie-vodă, după perdeaua viziriului, asculta toate. Ducîndu-să boieri la gazdă, sfătuitu-s-au ş-au ales dintre dînşii pe un frate mai mare a lui Şerban-vodă, anume Drăgîciu. Şi cum au purces cu dînsul a doua dzi la Poartă să îmbrace căftan, ş-au întrat în casă la viziriul.

Iară viziriul au şi scos pe Gligorie-vodă şi l-au îmbrăcatŭ în căftan. Iară boieri munteneşti, dacă l-au văzdut, numai ce-au încremenit. Şi i-au dat pe toţi de grumadzi pe mîna lui Gligorie-vodă. Numai ce-au scăpatŭ Şerban-vodă dintre dînşii, că, vrînd şi el să între în casă la viziriul, după cielalţi, un prietin i-au spus în taină că-i Gligorie-vodă în casă la viziriul. Şi el n-au mai apucat să spuie celorlalţi fraţi, şi-ndat-au fugit şi s-au ascunsu. Iar pe Drăghiciu Catacozono şi pe frate-său Mihaiu şi pe frate-său Costantin, care îl pîrîsă pe Gligorie-vodă la Beci, şi pe frate-său Mateiu şi pe Iordachi, i-au luat pe aceştea pre toţi de grumadzi, de i-au dus în Ţara Muntenească. Dece pe Drăghiciu l-au omorît, iară pe ceilalţi i-au închis înŭ curţile domneşti, la simeni. Ş-au răpedzitŭ Gligorie-vodă oamenii săi înainte cu schimiaga, de au prinsu pe giupîneasa lui Şerban şi pe celelalte a celoralalţi boieri, de le-au închis la simeni. Şi după ce au mărsu în Bucureşti, Gligorie-vodă îi tot bătè şi-i tot căzniè pe acei boieri şi pe giupînese.

Care lăsăm acmu povestea lui Gligorie-vodă, de omŭ scrie mai înainte, cîndu i-a vini rîndul. Şi-ncepem iar a Dabîjăi-vodă, la rîndu nostru.

Dabije-vodă, aice în ţară domnindu cu pace şi cu domnie aşedzată, cu ţară întemeiată, era omŭ bun şi blîndu, fără nice o răutate. Şi neplinindu bine 4 ani a domniei lui,

fiindu și om bătrîn, au plătit și el datoria cè de opștie, de-au murit. Și l-au dus cu toată boierimea, cu mare cinste, de l-au îngropat în mănăstirea lui, în Birnova, carei este de dînsulŭ isprăvită, iară din temeiul ei au fost-o început-o Barnovschie-vodă și n-au apucat s-o isprăvească, c-au perit la Poartă, cum să pomenește mai sus.

Cap. II

Domnia Ducăi-vodă celu bătrîn, leat 7174

Duca-vodă era de moșie din Țara Grecească, de la Rumelia, și, viindu aice în țară de copil, au slujit la Vasilie-vodă în casă și la alți domni, păn-au agiunsu la boierie mare. Și s-au și-nsurat aice în țară, de-au luat o fată a doamnei Dabijoaie, anume Nastasia, ce era făcută cu Buhuș, ș-au agiunsu de au fostu și visternicŭ mare în dzilele Dabijăi-vodă. Ce, după ce au murit Dabije-vodă, au mărsu doamna Dabijoaie în Țarigrad, cu Duca visternicul, gineresău, avîndu pe Cupărești cei bătrîni în Țarigrad, portători de trebile domnii, la viziriul și la alte căpetenii a Porții împărătești. Scris-au și Toma vornicul Catacozono la nepoții lui, la Cupărești, ca să fie nevoitori pentru Duca visternicul. Și așè i-au isprăvitŭ, de l-au îmbrăcat cu căftan de domnie în Țara Moldovei, în locul Dabijăi-vodă.

Dece viindu în scaonul domniei, în Ieși, le era tuturor cu bine, fiindu și el din boierii țării domnit, cît nu să plîngè nime nice de o strîmbătate. Dar numai giumătate de an au domnit, și i-au și vinit mazîlia, pentru povestea unei cărți ce au scris el la hanul tătărăscu.

Dzic că atunce să cerca acel hanŭ să s-închine la împărăția Moscului și să lipsască de supt împărăția Turcului. Și înțelegîndu la împărăție de povestea aceasta, n-au credzutŭ, ce au scris viziriul la Duca-vodă aice în țară, să caute numai să adeverească acestu lucru, să-i facă știre.

Și viziriul, din Țarigrad au purces la oaste. Duca-vodă, vrînd să ispitească pre hanul, să afle adevăriul pe poronca viziriului, au scris și el la hanul, cum și el este robŭ și plecat

supt puterea hanului, și altele multe ca aceste. Și mărgînd omul Ducăi-vodă pre la Voziia, la trecătoarea Niprului, l-au prinsu pașea de Voziia, și fiindu pașea neprietin Ducăi-vodă, i-au și triimăsŭ cărțile la Țarigrad, la camaicanul. Și camaicanul, neștiindu povestea, îndată au arătat cărțile împărăției. Și împărăția au triimis de l-au mazilit. Și era să-ș puie și capul. Atunce în grab-au pus împăratul pe Iliieș-vodă, ficioriul lui Alecsandru, domnu.

Numai nărocul Ducăi-vodă ce au fost, de nu ș-au pus capul, că camaicanul au triimis acele cărți a Ducăi-vodă la oaste, la viziriul, de le-au vădzut. Dece viziriul au scris la împărăție cum că Duca-vodă cu poronca lui au scris la hanul, ca să-l ispitească, și nu-i vinovată. Și așè au scăpat Duca-vodă cu dzile, de n-au peritŭ. Iară mazîl tot au rămas, că apucasă împărăția de pusesă pre Ilieșŭ domnu. Și au domnit Duca-vodă numai șesă luni într-această domnie întăiu.

Și cînd i-au vinit mazîlia, era ieșit Duca-vodă la primblare cu toată casa și boierii lui pe Prut în sus, la Berehoiești, de-ș lua sama oilorŭ ce avè din boierie. Și acolo, fără nedejde, i-au vinit mazîlia, și de acolo luîndu-l aga împărătescu, cu toată casa lui, de l-au dus la Țarigrad.

Cap. III

Domnia lui Ilieșŭ-Vodă, ficioriul lui Alecsandru-Vodă

La acè vreme ce au vinit cărțile Ducăi-vodă la Poartă, care le scrisesă Duca-vodă la hanul și le prinsesă pașea de Vuzîia, precum arată mai sus, s-au tulburatŭ tare împărăția, ș-au întrebat împăratul ce domni să află aice la Țarigrad mazîli. Și împlîndu-să de murisă Alecsandru-vodă, tatul lui Iliieș-vodă, rămîindu sărac și la mare lipsă și cu datorii multe, de pre cum este obiceiul domnilor mazîli, de rămîn săraci după ce să mazilescu, din blăstămul cel mult a oamenilor.

Mergè și Iliieș-vodă după oasăle tătîne-său la îngropare, cu multă grijă și fricâ de datornicii tătîne-său să nu-l prindză,

să-l închidză. Şi tîmplîndu-să într-acel ceas de l-au tîmpinat, cu oasele ducîndu-le la gropniţă, un omŭ împărătescu şi tîmplîndu-să la acea întrebare a împăratului de domnii mazîli de Moldova, iar acel omŭ împărătescu, cine-r hi fostu, au dat samă c-au vădzut acmu pe Ilieş mărgîndu după oasăle tătîne-său. Şi aşè îndată au răpedzit împăratul un ceauş, de l-au luat de la îngroparea tătîne-său şi l-au dusŭ la saraiu, de l-au îmbrăcat cu căftan de domnie, de l-au pus domnu în Moldova în locul Ducăi-vodă, precum să pomeneşte mai sus. Iară păn-a-l îmbrăca cu căftanul, foarte răŭ să spăriiasă, că nu ştiè la ce-l duce şi la ce. Ce mila dumnedzăiască este mare, de bucură pe om cîndu nu gîndeşte.

Şi după ce au venit Ilieş-vodă domnu în ţară, pre acie vreme era pace. Şi acestu domnu era bun ţărîi şi boierilor, îi avè în cinste. Numai, fiind născut, crescut în Ţarigrad, nu ştiè limba ţărîi, ce grăiè cu tălmaciu la Divan. Şi multe giudeţe a lui, fiindu cu tălmaci, nu să giudeca bine, şi cîteva ispisoace au ieşit pe urmă rele. Aşijdere pe o samă de boieri ce era de casa Ducăi-vodă i-au pus cîţiva bani de au dat împrumutare, şi pe care boieri îi aflasă c-au fostu sfetnici la rădicarea ţărîi asupra tătîne-său, lui Alecsandru-vodă, încă nu le prè căuta cu bine.

Tîmplatu-s-au pre acea vreme de au venit şi un ficiorŭ a lui Batiste visternicul cu domnia din Ţarigrad. Şi aflîndu pe un orheian, anume Bosîe, care au ucis pe tat-său, Batiste visternicul, l-au fost închisŭ în vartă, fără ştirea domniei. Iară după ce au vădzut alţii că l-au închisŭ, pe afar-au început a strîga şi a gîlcevi, ce poate să fie acest lucru. Dece domnia înţelegînd, îndăt-au poroncitŭ de l-au slobodzit şi poroncindu să nu să teamă nime de nemic, că acele lucruri toate le-au iertat. Şi-ncă au ţinut şi pe feciorul lui Batiste de răŭ. Şi ţara era împresurată cu dările, că să făcè cheltuiele mari la visterie, şi era şi darnicŭ: bacşişuri da mari, că era om bun. Şi aşè să pomeneşte că, după ce s-au mazîlit ş-au trecut Dunărea, n-au fost avîndu de cheltuială, s-au fostu îndatorindu la boierneaşi de bani, de au fost cheltuindu pe drum. Şi puţin n-au plinit 3 ani cu domnia şi s-au mazîlitŭ. Şi fiindu Duca-vodă domnu mazîl la Poartă, au ieşit domnu al doile rîndu la velet 7177.

Domnia a doaa a Ducăi-vodă celui bătrîn

Viindu Duca-vodă cu a doaa domnie în țară, arătă-să la hire mai aspru decît cum era cu domnia dintăiu. Și și începu a zidi mănăstirea Cetățuia, că era țara plină de oameni și cu hrană și agonisită bună.

Iară în al triile anŭ a domniei lui, la vleato 7180, rădicatu-s-au Hînceștii cu toți orheienii și lăpușnenii cu oaste asupra lui, pentru uriciunea grecilor ce adusesă prè mulți de la Țarigrad.

Și mai ales pentru Cupărești[1], ce era aice în țară. Dece viind Hînculŭ și cu Durac sărdariul aice în Ieși, cu toate oștili, strîga să prindză pe greci, să-i omoare. Fugit-au toată boierimea care încotro au putut. Iară Duca-vodă, vădzîndu că s-au rădicat atîta țară asupra lui, au ieșit din curtea domnească cu toată casa lui ș-au purces în gios pre iaz. Iară Hînceștii au întrat în curte și prin casăli boierești și neguțitorești, pen tîrgu, strîgîndu și jăcuind. Și prindzîndu pre greci, pre cîți i-au găsitŭ, pe toți i-au omorît.

Duca-vodă au trecut deodată peste Dunăre, și cu o samă de boieri, iară o samă trecusă în Țara Muntenească. Și isprăvindu-și Duca-vodă de la Poartă, și ș-au luat tătari cîți i-au trebuit, de i-au trimis cu Alecsandru Buhuș, ce era pe acie vreme sărdariu, de-au lovitŭ prin oastea Hînceștilor la Iepureni și i-au bătut pe Hîncești și i-au împrăștiat.

Iară tătarii, după ce au bătut pe Hîncești, pe mulți oameni au robitŭ dintr-acele ținuturi și, pe mulți din căpetenii, căpitani, hotnogi, prindzîndu-i, i-au spîndzurat, și pe unii i-au înțepat. Duca-vodă după ce s-au întorsu de piste Dunăre, iarna era mare atunce. Hînceștii atunce, nu știm, n-au vrut au n-au îndrăznitŭ să facă vrun răŭ domnului. Ce pentru doi, trii vinovați au perit mulți nevinovați, și s-au potolit toți. Numai numele Hînceștilor au rămas în pomenirea oamenilor de atunce pănă astădzi.

---

[1] Familia Ruseteștilor numită așa după întemeietorul ei care avea rangul de cupar.

Iară dup-aceste zarve, cît s-au făcut vară, s-au gătit împărăţia Turcului şi au purces cu oşti să vie asupra Ţării Leşeşti, să dobîndească vestita cetate Cameniţa. Şi au trimis poroncă la Duca-vodă să-i trimiţă chip şi starea cetăţii Cameniţii, să vadză ce loc şi ce tărie arŭ avè. Duca-vodă au trimis pe un nemiş din ţinutul Hotinului, anume Gligorie Cornescul, ce era foarte meşter de scrisori şi de săpături la pietre şi la alte lucruri, de au făcut chip cetăţii Cameniţii de ceară, cu toate tocmelele ei dinluntru şi denafară. Şi o au trimis la împărăţie, de o au vădzut, şi mult s-au mirat de mărirea ei, ce era din sîngură starea locului, cu apă şi cu stînci de piatră împregiuriu, minunat locŭ. Şi mai mult aceasta au îndemnatŭ pe împărăţie de au venit la Cameniţă.

Viziriu era atunce Ghiopărăliolu. Şi nu-i era cu voie să vie împărăţia lui Cameniţă, ş-au scris şi la Duca-vodă, cît arŭ putè să puie pedică, arătînd că-i prè mare Cameniţa şi n-a putè-o lua. Dar nemic n-au putut isprăvi. Numai ce s-au pornit împărăţia, la Obluciţe sosindu, au găsitŭ podul gata peste Dunăre şi au şi trecut cu oştile sale. Leşii, neştiindu nemic, nice avîndu veste, nu să gătisă nemic de oaste.

Duca-vodă gătindu conace şi poduri peste toate pîreile cu multă grijă, să nu-i afle împărăţiia vro pricină, să-şŭ puie capul. Venit-au şi Gligorie-vodă cu oastea sa, după poronca împărăţiei, de era de agiutor împreună cu Duca-vodă.

Într-acestu anŭ făcutu-s-au şi o minune mare, arătare la Hotin, într-o mănăstioară mică ce este supt cetate. Au lăcrămat icoana Maicii Precistei, cît să răntuna lacrămile pe chipul icoanei, de le vidè toţi oamenii. Şi pica într-o tepsie ce era pusă supt icoană, de era de mirare a prăvi arătarea şi sămnu ca acela, carele au fostŭ adevărat sămnu de peire a mulţi creştini în Ţara Leşască şi începătura durerei şi stricărei ţării noastre. Că de atunce din an în anŭ tot răŭ şi amar de creştini şi pustiire au rămas locurile pre acolo.

Trecut-au împărăţiia Dunărea, şi de acolo purceasă pe Prut cu multă oaste şi cu multe tunuri grele şi mari. Şi la un tun punè cîte 80 de bivoli. Unele era şi mai mici; feluri de feluri de harmate. Şi sosîndu la Ţuţora, au şădzut cu toată oastea de au odihnit 8 dzile. Ţara era bejănită numai din şleahul oştii, iar în laturi sta toţi cineşi pe la casăli lor; n-avè nime nice o nevoie, nice la mărsu, nice la întorsu.

Vinit-au în primblare împărăția de la Țuțora în Ieși și s-au scoborît pe la Nicorița în Căcaina și s-au suitu prin tîrgul boilor și-au descălecat în cîmpu, supt saivan, de la deal de tîrgul boilor. Și Duca-Vodă merge cu toți boierii pre gios pe lîngă împărăție. Și s-au tînsu cîteva bucăți de atlazuri și de tăfți pre îmbe părțile de uliță, pe unde merge împărăția.

Iară dac-au discălecat împăratul supt saivan, Duca-vodă i-au închinat multe daruri: cîțiva cai turcești cu podoabe scumpe și leghian cu ibric de argint și alte lucruri scumpe. Și d-ice iar s-au întorsu împăratul la urdie la Țuțora. Și iar după acie au mai vinit împăratul în primblare și s-au suit în deal la mănăstire la Cetățuie, de au vădzut-o și prăvind locul în toate părțile. Și iar s-au întorsu la urdie la Țuțora. Dzic atunce să fie strigat și hogea în clopotniță la Sfete Neculaiu, și-au stătut beserica pecetluită păn' la vinirea cu domnia lui Antonie-vodă.

. . . . . .

Cap. V

Domnia lui Ștefan Petriceico-vodă

Stătu domnu Petriceico-vodă la vleato 7180. Și dacă s-au aședzat domnu, au rămas cu oastea sa la Hotin, pentru grija podului și-a Cameniții, păn-în postul Crăciunului. Apoi au vinit la Ieși în scaon.

Iară de primăvară au vinit împărăția păn' la Oblușiță și-au trimis pe Husăin-pașe cu oști la Hotin. Mărs-au și Petriceico-vodă, cu oastea și cu toți boierii săi, și domnul muntenescu Gligorie-vodă, iarăș cu oastea sa, la Hotin, iar la Țuțora au stătut caplan-pașe cu oastea turcească.

Atunce leșii gătindu-și oaste, au vinit asupra turcilor la Hotin Sobețchie, hatmanul coronie, care pe urmă au fostu și craiu, și cu Sinavschie, hatmanul polnie, cu frumoasă oaste. Iar Mihail, craiul leșescu, era cu toată puterea sa la Leovi. Turcii, vădzindu că vine oaste asupra lor, făcut-au șanțuri pe lîngă cetatea Hotinului și-au întrat în șanțuri, iar moldovenii și cu muntenii, osăbiți într-alte șanțuri, încungiurați. Ce ei, ca ciia cu nevoie, s-au sfătuit ei în de ei, Grigorii-vodă cu Petriceico-vodă, să să închine la leși, să

stè cu toții să bată pre turci, ca să nu să apuce a să aședza în cetatea Hotinului pașa, pecum să aședzasă în Cameniță. Că aședzîndu-să în Hotin pașa, deci în Moldova, n-are di ce mai domni domnu. Și agiungîndu-să cu leșii, ei îi chema să vie mai curund, că ei încă vor ținè cu dînșii asupra turcilor. Deci leșii au priimit cu bucurie și îndată s-au pornit asupra Hotinului.

Husain-pașa, ce era saraschieriu, cu alți pași ce era în Hotin, înțălegînd că vine oaste leșască asupra lor, să sfătuiè cum ari tocmi oastea acolo în șanțuri pedestrimea și cum ari tocmi călărimea afară din șanțuri, să să bată cu leșii. Au chemat și pre domni, pre Grigorie-vodă și pe Petriceico-vodă, la sfaturi, să vadză cum ari socoti și ei. Deci Grigorie-vodă și cu Petriceico-vodă ruga Dumnedzeu și aștepta să vadză cum mai degrabă izbînda leșilor asupra turcilor, ca să nu să poată aședza turcii în Hotin.

Dzis-au pașa acestor domni, după ce au vinit la dînsul: «Marele și puternicul împărat ne-au trimis cu oaste la această cetate, la Hotin, cu puterea sa cè nebiruită, să ținem locul și cetatea aceasta și să purtăm de grije, și de aret să fim cetății Cameniții, care este de curund luată din nărocită primblarea împăratului nostru, ce s-au primblat pănă aice, ca să fie raiali Țării Moldovii, ce este supt ascultarea împărății. Să fim de aret de apărare despre leși, aflîndu-să neprieteni împărății despre această margine. Acmu cum socotiți să tocmim oastea, pedestrimea și călărimea, să putem lua izbînda neprietinilor celor ce vin acmu asupra noastră cu oști?»

Iară Grigorii-vodă au răspunsu pașii și au dzis: «În de aceasta nu pociu sfătui într-alt chip, fără numai oastea puternicului împărat, fiindu deprinsă la loc largu călărește a da războiu, foarte este tare și cu nedejde de izbîndă fără de nici o sminteală, iar din șanțuri este cu grije a să lupta cu nepriietinii cei denafară. Că de multe ori să prilejaște, cei denafară încungiură pre cei dinlăuntru și-i țin închiși și-i flămîndzăscu, și pre urmă de nevoie să închină și cad în mînule vrăjmașilor săi, fără de nici un războiu. Ce eu socotescu să ieșim de aice cu oastea, să lăsăm cetatea Hotinului și să ne pogorîm în gios pre Prut, unde vom alege loc largu și bun de bătălie. Și de vom vidè că nu putem sta împrotiva

neprietinilor, vii trimite măriia ta de a vini și caplan-pașe cu oaste de la Țutora și-i vom bate».

Iară saraschériu-pașe, dacă au audzit pre Grigorie-vodă dzicîndu-i să lasă cetatea, să iasă la loc largu cu oștili, s-au mîniiat pre tare pre Grigorii-vodă, cît au scos hamgeriul să-l lovască, să-l omoară, și au răcnit de i-au dzis că pentru cetatea aceasta l-au trimis pre dînsul împăratul. Iar Grigorii-vodă cu Petriceico-vodă s-au îngrozit și de sîrgu au ieșit de supt cort afară. Și cum s-au dus la otacul lor, îndată au trimis la leși să vie mai curund, să nu zăbăvască. Vinit-au oastea leșască aproape de Hotin tăbărîndu-să ș-au tocmit oastea pre orînduiala lor de războiu. Ieșit-au și turcii, oaste aleasă călărime din șanțuri, și Petriceico-vodă cu moldovenii, și Grigorii-vodă cu muntenii. Și începînd războiu, mergè turcii cu năvală asupra polcurilor leșești, iar leșii încet pășind sprejeniè năvala turcilor. Și stînd leșii vitejaște, s-au și închinat Petriceico-vodă și cu Grigorii-vodă împreună cu oștile lor la leși și s-au amestecat cu leșii și au și început cu toții asupra turcilor a-i tăiè.

Deci călărimea turcilor, vădzind așè, n-au mai avut vreme să facă năvală asupra leșilor, ce numai le-au căutat de au întrat în șanțuri la cee pedestrime a lor, ca să să apere, iar steagurile husărești, pășind înainte, au întrat în șanțurile turcești, și după dînșii ceelaltă oaste. Și au și început a-i tăiè pre turci, cît n-au mai putut să să mai îndrepte turcii. Și au și purces în răsipă. Unii au apucat pre pod, ce era pre Nistru supt cetatea Hotinului, alții pin Nistru da, de să înece, alții pre supt cetatea de stîncă da, de să zdrobiè. Și podul încă s-au rumptu de năvala turcilor la mijlocul Nistrului, de s-au înecat mulțime de turci. Numai cîți au apucat cu pașa înainte de-au trecut asupra Cameniții, atîțe au hălăduit. Perit-au optsprădzece mii de turci. Umplutu-s-au leșii și moldovenii și muntenii de cai turcești, și de haine, și de arme, și de bani, și de alte lucruri bune.

După ce au făcut leșii această izbîndă, chemat-au pre acești domni de s-au sfătuit să purceadză în gios, să treacă Dunărea în Țara Turcească. Și au orînduit pre moldoveni și pre munteni să margă înainte pre Prut, să le fie de straje și să stringă oștii zaharè. Și cu acè socoteală au purces domnii în gios pre Prut, iar leșii, așteptînd să le mai vie oaste pre

urmă, au luat de la Hotin pre supt codru asupra Țoporăuților întru întîmpinarea celelalte oști ce viniè despre Sneatin, ca să să împreune cu toată oastea la un locŭ, să purceadză în gios, precum le era sfatul.

Deci domnii au trecut Prutul pre la Zalucie în ceasta parte, și de acolo s-au despărțit. Petriceico-vodă au mărsu la satul lui Tătărășeni, și de la Tătărășeni au luat pre supt codru asupra Iubăneștilor întru întîmpinarea leșilor, iar Grigorie-vodă au luat în gios, că nu avè într-alt chip cum face, că-i era doamna și coconii în Țarigrad, în mîna turcilor. Deci hatmanii leșești, văzdzindu-l pre Grigorii-vodă că au luat în gios, și calea nu-i era într-acolo, au trimis un domnu să-l întrebe pe Grigorie-vodă di ce merge pre acolo, că calea oștii nu-i într-acolo. Iară Grigorii-vodă au dat samă către acel domnu că merge să dè știre țării să nu fugă, nici să să bejenească, și să orînduiască conace pentru treaba oștii. Că într-alt chip n-are pre unde merge, că să vor spăriè oamenii și să vor bejeni, și nemică nu vor găsi hrană de treaba oștii. Și acest răspunsu au luat acel domnu leșescu și s-au întors înapoi la hatmani.

Grigorii-vodă, după ce au purces acel domnu leșescu înapoi la hatmani cu acel răspunsu, scris-au o carte la hatmanii leșești, și au trimis-o pre de altă parte, să-l ierte și să priimască de la dînsul acè slujbă cu izbîndă ce au făcut. Că atîta au putut, iar mai mult nu poate, fiindu-i doamna și copiii în Țarigrad, în mîna păginilor. Și au purces cum mai degrabă în gios Grigorii-vodă, de au trecut Dunărea pre la Gălați. Și au trimis de au dat știre viziriului, la Obluciță, că și el au scăpat cum au putut și vine la poala împărăției.

Deci viziriul, dacă au audzit că vine Grigorie-vodă, s-au mierat, știindu-l că s-au închinat la leși, avînd viziriul veste de la Husain-pașe că s-au închinat la leși. Nu credè viziriul că vine și tot trimitè ni pre unul, ni pre altul înaintea lui, să vie mai curund. Sosind Grigorii-vodă la Obluciță, au mărsu la viziriul, și l-au întrebat cum au fost lucrul lui Husain-pașe sarascheriul la cetatea Hotinului, de au prăpădit oastea.

Atunce avînd cale Grigorie-vodă cuvintelor sale, au spus vizirului cum au sfătuit pre Husain-pașe să iasă din șanțu

cu oastea împăratului, pentru căci că oastea împăratului este deprinsă a da războiu neprietinilor la largu, iar nu la strîmtoare. Și Husain-pașe s-au mîniiat și au scos hangeriul să-l omoară, și i-au făcut de au întrat în șanțuri și pre moldoveni și pre munteni. Și viind oastea leșască, i-au încungiurat din toate părțile, și numai pașa au scăpat pre pod preste Nistru, iar pe dînșii pre toți i-au cuprinsu leșii. Ce pre urmă el au făcut cum au putut și ș-au adus capul la poala împărățiii. Deci viziriul, dacă au audzit așè, au dzis că «bine ai fost sfătuit, și nu te-au ascultat». De care lucru așè ș-au tocmit lucrul, că au adus și marturi Grigorii-vodă înaintea viziriului, de au arătat. Deci viziriul au triimis de au tăiat capul lui Husain-pașe.

Și pre Grigorie-vodă, de bucurie mare ce avè viziriul că au vinit de s-au închinat de la leși la dînsul, i-au dat iară domnia în Țara Muntenească, să fie domnu. Că înțălegînd că este hain, pusese domnu pre Duca-vodă în locul lui, fiind Duca-vodă mazil la Țarigrad, și luasă și pre doamna lui Grigorii-vodă cu coconii la saraiul împărătescu, să-i turcească. Deci viziriul îndată au răpedzit la Țarigrad de au slobodzit pre doamna lui Grigorii-vodă și pre coconi. Și au poprit și pre Duca-vodă să nu margă în Țara Muntenească.

Deci Grigorii-vodă s-au rugat viziriului să-l lasă să margă pre la Țarigrad, să-și vadză casa și copiii, că i să și supărasă cu oastea. Și mergînd la Țarigrad, apucatu-l-au muntenii cu multe pîri, mai vîrtos Postelniceștii, fiind și cu a Ducăi-vodă îndemnătură, temîndu-să să nu-i smintească domnia ce-i dideșe.

. . . . . .

Cap. VI

Domnia lui Dumitrașco-vodă Catacozino, leat 7182

Audzindu vizirul, fiind la Obluciță, de lucrurili ce s-au făcut la Hotin și cum s-au hainitŭ Petriceico-vodă, de s-au închinat la leși, acolo, în grabă, nice un domnu sau ficior de domnu mazîl nu era, nimi. Numai ce s-au aflat

Dumitrașco-vodă, care era ca capichihaia lui Petriceico-vodă și fusesă mai înainte vreme și visternic mare în Țara Muntenească, la Gligore-vodă[1].

Și era grec țărigrădean de felul lui, neam de-mpărat creștinescu de Catacozonești, și știe rîndul acestor țări. Și neaflîndu-să nime atunce, cum să pomenește mai sus, l-au pus pe dînsul vizirulŭ domnŭ în Moldova în locul lui Petriceico-vodă. Și luîndu căftan de domnie, au mărsu în tîrgu în Gălați. Și s-au strînsu toată boierimea la dînsul și oastea, ca pui de potrinichi, după cum s-au scris mai sus. Ș-au orînduit vizirul și un pașă cu cîtăva oaste turcească și un soltan cu 20.000 de tătari ca să-l duc-în scaon în Ieși și să să bată și cu acei leși ce or vini asupra lui.

Dece leșii, dacă s-au tîlnit cu Petriceico-vodă spre Cernăuți, au purces în gios păn' la...[2], tot depreună. Apoi s-au despărțit, ș-au trecut obuzul leșescu în gios, păn' lîngă Movila Răbîii. Dumitrașco-vodă, din Gălați au pornit pe acel pașe cu turcii și pe soltanul cu 20.000 de tătari și cu oastea moldovenească și cu o samă de boieri moldoveni, anume Alicsandru Buhuș hatmanul și cu Costantin Cantemir sărdarul, care au fostu pe urmă și domnu, și cu Ștefan Cerchezul comisul și cu Mitre și cu frate-său Gheorghiță și alții mulți, ș-au purces în tîmpinarea leșilor. Și era în obuzul leșescu cap hatmanul Sinavschii. Și după ce s-au tîlnit acolo la Răbîia, le-u dat războiu prè tare, și s-au bătut toată dzua. Iară cînd au fostu noapte, au făcut leșii mulțime de focuri, un om cîte 5, 6 focuri. Dece pașa au chemat pe Buhuș și pe Cantimir și i-au trimis să iè limbă. Și cîndu au mărsu, au găsit numai locul și focurile, iar obuzul leșescu să-ntorses-înapoi, că fusesă de toți șesă, șepte mii de leși. Dece spuindu Buhuș pașei, s-au bucurat, ș-au mai mărsu o samă după dînșii, păn-au trecut din Ieși leșii. Și turcii și cu tătari s-au întorsu înapoi, că era în postul Crăciunului, vreme de iarnă. Și leșii s-au tot dus în țara lor, și Petriceico-vodă încă s-au dus cu dînșii, și hatmanul Hăbășescul împreună cu dînsul. Numai ce au lăsat o samă de nemți în Cetatea Neamțului și-n Suceavă, care s-au tîmplat de au ședzut acei nemți într-acele cetăți mai

[1] Ultimele cuvinte (după virgulă) sînt adăugate de mîna lui Neculce.

[2] Loc gol în manuscrise.

bini de un an. Şi era acele cetăţi pline de odoare şi de haine a toată ţara, boiereşti şi neguţitoreşti, după cumu-i obiceiul la vreme de răscoale, de-ş pun oamenii cine ce are mai bun. Iar în Hotin, după ce au bătut leşii pe turci, n-au mai lăsat nice oaste, l-au lăsat pustiiu.

Dumitraşco-vodă, după ce au vădzut că s-au curăţit de leşi, rădicatu-s-au cu toată boierimea şi s-au dus în scaon în Ieşi şi s-au aşedzat la scaon. Dece Dumitraşcu-vodă, temîndu-să de leşi să nu sloboadză nescariva poghiazuri, cu-ndemnarea lui Petriceico-vodă, să-l iè, scris-au la viziriul de au făcut ştire de toate de aceste, cum s-au tîmplat. Dece vizirul au poroncitŭ să iernedze tătari în ţară, pentru să apere şi pe dînsul şi raiaua. Iar mai multu au fostu socoteala turcilor, pentru ca să slăbească raiaua, să nu să poată haini lesne. Dzic să fie dzis viziriul lui Dumitraşco-vodă, cîndu l-au pus domnu, la Oblušiţe: De s-or apuca boierii să facă zapis la mîna viziriului, cum că n-or vini poghiazuri să strîce ţara şi domnia, va trăi cu pace în Ieşi; or rădica să nu iernedze tătarii în ţară. Dece o samă de boieri s-au fost apucîndu să facă zapis, dar Miron logofătul dzicŭ să nu fie priimit la acel sfat, dzicîndu că s-au făcut multă vrajbă cu leşii şi ştiindu şi pe Petriceico-vodă că-i dus cu dînşii, nu să vor putè răbda să nu sloboadză poghiaz, să strice ţara, şi pe urmă a cădè greu în capetele lor; iar aşè, de-or ierna în ţară, mai bine a hi, că or apăra şi ţara de poghiazuri, că şi în Ţara Leşască văs' că ierneadză joimiri şi nu mai este nemic. Şi aşè au socotit şi n-au vrut să facă zapis şi au lăsat de-au iernat tătarîi în ţară.

S-au scornit o ciumă mare în toată ţara în dzilele acestui domnu la vleato 7183, de la luna lui iuni, ş-au ţinut păn' la ghenarŭ. Ş-au murit mulţi oameni, că nu-i putè îngropa şi-i arunca prin gropi, de-i năruiè.

Iară Dumitraşco-vodă, vădzindu atîta omor, au ieşit în deal la Gălata cu boierii, şi acolo şedè. Şi atunce s-au tîmplat un paşe, anume caplan[1], fiindu la Ţuţora cu oaste, petrecîndu haznalele ce mergè la Cameniţă, i-au venit farman de l

[1] *Caplan-paşe*, „paşă comandant al caplanilor" (vezi glosarul), a fost interpretat (foarte probabil de către copist) drept un nume propriu (paşa Caplan).

Poartă să mazilească pe Dumitrașco-vodă. Dece caplan-pașe, cum i-au sosit farmanul, au și trimis la Dumitrașco-vodă, de l-au chemat la Țuțora, și i-au arătat fărmanul cel de mazilie. Și de acolo nu l-au mai lăsat să să mai întoarcă la Ieși, ce l-au și pornitŭ în gios la Țarigrad. Numai ce au trimis la Ieși, de ș-au luat agărlîcul, că doamna lui era la Țarigrad. Iar în locul lui au pus domnu pe Antonie-vodă Rusăt.

Cap. VII

Domnia lui Anton-vodă Rusăt, vleato 7184

Dac-au mazilit caplan-pașe pe Dumitrașco-vodă la Țuțora, au vinit domnu Antonie-vodă Ruset, iară grec țărigrădean, rudă cu Dumitrașco-vodă. Acesta, dac-au vinit în scaunul domniei, fiindu bun și milostiv, s-au apucat a face lucruri dumnedzăiești, beserici, să rămiie pomană. Au dires clopotnița la Sfetei Neculaiu, o au șindilit peste tot și au făcut zidŭ împregiur și au zugrăvitŭ pristolul, cum să vede, și au adus și apă pe vale, pănîn zidul aceștii beserici, carei pe urmă cu vremea s-au astupat, netocmind-o nime. Zidit-au și la mănăstirea Sfetei Savei zidulŭ împregiur, ce n-au apucat să-l istovască. Alŭ doile anŭ a domniei lui au vinit poroncă de au mărsu la oaste cu vizirul la Ceahrin.

Mărs-au și Duca-vodă, domnul muntenescu, și bătîndu cetatea Ceahrinului cîteva săptămîni, și viind oastea moschicească cu un cneadzŭ, anume Ramadan, au bătut pre turci, și mulți turci s-au înecat în apa Tesmenul. La Antonie-vodă era hatman Gavriliță. Iară dac-au mărsu oastea la Ceahrin, fiindu știind Halep-pașe pe Buhuș hatmanul, carele au mărsu cu o zahara la Cameniță, și Buhuș hatmanul făcè pod peste Nistru, și viindu oastea leșască, ținè calea să nu lasă zaharaoa să o treacă la Cameniță. Și s-au făcut un războiu mare, unde sta Buhuș vitejește. Acel pașe întrebîndu pre Antonvodă unde este Buhuș hatmanul, iar Antonie-vodă au datŭ samă că au bolnăvitŭ și n-au putut vini în oaste. Și au făcut pre Antonie-vodă de au triimis, cum mai de sîrgu, de l-au adus pre Buhuș tocma acolo la Ceahrin. Și mărgîndu Buhuș, cu slujitorii ce avè, pre cîmpu pustiiu, au dat preste niște

căzaci ce ținè șlevul turcilor la niște stînci de piatră și nime nu le putè strica nemic. Iară lovindu-i Buhuș, i-au luat pe toți de grumadzi, păn' n-apuca ei să între în stîncă. Și mărgîndu la adunare, au închinat la pașe, pentru care slujbă au dobînditŭ cinste și nume bun de la pașe. Și îndat-au poroncitŭ pașa lui Antonie-vodă de l-au pus hatman și să nu afle că-l mai schimbă din hătmănie. Dece pentru Buhuș era și Duca-vodă, domnul muntenescu, îndemnător la pașe ca să-l puie hatmanŭ. Dar și hărnicia lui îlŭ arăta la stăpîni, cum și atunci n-au măsur cu mînule goale la pașe.

Iară la anul dup-aceasta au mărsu turcii cu oaste și cu domnii acestor țări la Ceahrin și au dobîndit Cehrinul cu vicleșugul lui Ramadan. Dzic să fie căzdut în robie un ficior a lui Ramadan, dintr-un poghiaz ce au mărșu spre Crîm, mai înainte de oștirea turcilor la Ceahrin, și l-au fostu turcitŭ. Și înțelegîndu el că este tată-său cu oștili moschicești acolo la Ceahrin, au spus turcilor și să-l ducă și pre dînsu acolo, că, dacă-lŭ va ști tat-său, el va închina cetatea.

Dece mărgîndu turcii a doora cu oști la Ceahrin au dus pre ficiorul lui Ramadan, și au scris la tat-său să silească să-l scoată din robie. Și agiungîndu turcii și cu bani la Ramadan, el au făcut vicleșug, scoțîndu-și ficiorul din robie. Au îmbătat cu holercă pre căzacii cei din cetate și, dormind beți, au dat știre turcilor, și au întrat turcii în cetate și au prinsu pre toți căzacii și au arsu cetatea păn-în pămînt, că era de lemnu și de pămînt. Iar Ramadanoschi s-au făcut a fugi și tîmpîndu-să cu oastea moschicească ce vinie asupra turcilor la Ceahrin, dac-au înțeles c-au luat turcii Cehrinul, s-au întorsu înapoi în deșert.

Pe urmă, înțelegîndu de vicleșugul lui Ramadanovschii, l-au prinsu împăratul moschicescu și-au topit banîi ce-au luat de la turci și i-au turnat în gura lui Ramadanovschii. Și așè și-au luatŭ plata după fapta lui.

Iară la Poarta împărăției turcești, pe aciè vreme îmbla Dumitrașco-vodă Catacozono să mazîlească pre Anton-vodă, și Șerban Catacozono logofătul îmbla pentru domnia Țării Muntenești, să mazîlească pre Duca-vodă, domnul muntenescu. Că pe Șerban logofătul îlŭ lăsasă Duca-vodă camaican în București și ispravnic, să facă curțile domnești acolo în București. Și dac-au gătit curțile, el n-au mai așteptat pe

Duca-vodă să vie de la Ceahrin, că atunce au găsit vreme bună de fugă, și s-au dus cu toată casa lui și cu tot neamul lui Catacozonești. C-avè mulți și mari neprietini la Duca-vodă, de sta în tot ceasul să-i mînînce capul, pe toți Cupărești și pe alți boieri de Țara Muntenească, tovarăși cu Cupărești. Și sta totu de pîră. În doo rînduri l-a-dusesă Duca-vodă, pe gurile lor, la București, să-i taie capul. Numai să pună doamna și cu fratele doamnei, Lupașco spătarul, fiindu-i cumnat lui Șerban, de-i scotè capul. Iar pe urmă, tîmplîndu-să de-au mûrit Lupașco spătarul, au vădzut Șerban că n-are cine să mai pune pentru dînsul; numai ce au căutat de au fugit.

Dece Duca-vodă, dac-au înțăles de la Cehrin c-au fugit Șerban logofătul la Udriiu și cu tot neamul lui, s-au mîhnitu. Chemat-au pe Constantin stolnicul, fratele lui Șerban logofătul, și pe nepotul său, Costantin Brîncovanul postelnicul, de le-au giurat Duca-vodă cum că n-a avè nice o nevoie, să s-întoarcă iar înapoi. Că stolnicul Costantin îl credè Duca-vodă, că-i era cumnat, și s-a apuca c-a întoarce pe frate-său de la Udriiu înapoi. Și așè au amăgit și ei pe Duca-vodă, de i-au triimis și pe dînșii de la oaste tocma la Udriiu, la ceelalți. Dece Șerban-vodă, după ce au vădzut și pe frate-său scăpat de la Duca-vodă, n-au căutat să să mai întoarcă înapoi, ce, avîndu prietini la Poarta împărăției, au făcut cum au putut, cu cheltuială, ș-au ieșit domnu în Țara Muntenească. Însă pe Duca-vodă nu l-au putut mazîli, ce au mazîlit pe Antonie-vodă. Ș-au vinit Duca-vodă din scaonul muntenescu aice în Moldova, în locul lui Antonie-vodă. Întorcîndu-să Antonie-vodă de la Ceahrin, au vinitu păn' la Soroca. Și-l pîrîsă o samă de boieri pe Antonie-vodă, și Antonie-vodă cheltuisă o sută de pungi de bani și mai bine atunce la vizirul. Și știè că ș-au tocmit lucrul. Ș-au mărsu de ș-au luat dzua bună de la vizirul ș-au îmbrăcat căftan să margă la Ieși cu domnie. Iar Buhuș și alți boieri carei îl pîrîsă, dac-au vădzut c-au îmbrăcat căftan de la vizirul, au început a-și prinde caii, să fugă carei încotro or putè. Mărs-au Antonie-vodă și la chihaieoa, să-și iè dzua bună. Atunce au și nemerit un agă de la împărăție cu mazîlia. Și acolè, de la chihaieoa vizirului, i-au luat căftanul din spate și l-au pus în here și l-au dus la împărăție la Udriiu. Ș-au pus camaican

pe...[1], până a socoti împărăţia să puie domnu. Atunce, audzind boierii cee ce era să fugă, s-au bucurat ş-au dat laudă lui Dumnedzău.

Iar pe Duca-vodă atunce nu l-au mazilit. Ş-au mărsu de la Ceahrin la Bucureşti, şi în Bucureşti au triimis de l-au mazilit. Au vinit cu mazilia Costantin Brîncovanul postelnicul în Bucureşti, cu cealma în cap, făr' de veste, de nemic nu ştiè Duca-vodă, împreună cu schimi-aga, să-l ducă în Ţara Moldovei, şi-n locul lui să fie Şerban logofătul.

Înblat-au Brîncovanul postelnicul, nepotul lui Şerban-vodă, ca să prindză pe toţi neprietinii lui Şerban, să-i ţie la-nchisoare, păn-a vini Şerban-vodă cu domnia de la Ţarigrad. Dece pe Cupăreşti, fiind greci, nu i-au putut lua de la mîna Ducăi-vodă. Iar pe boierii munteneşti carei era duşmani lui Şerban-vodă, Staico păharnicul şi cu alţii, dac-au prinsu de veste, au făcut cum au putut ş-au fugit ş-acee în Moldova. Iar pe Hrize şi pe alţi mulţi boieri munteneşti au prinsu-i şi, după ce au vinit Şerban-vodă, pe toţi i-au omorît cu grele şi cumplite morţi. Iar Duca-vodă au purces la scaonul său în Moldova în postul Crăciunului.

La vremea lui Antonie-vodă, după ce s-au întorsu de la Jăravina vizirul şi cu hanul, coronit-au leşii pe Sobeţchie craiu la vleato...[2]. Şi după ce l-au coronit, stătut-au cu toată recipospolita de au ales pe un domnu mare leşescu, de l-au triimis sol la Poartă pin[tru] întemeierea şi aşădzămîntul păcei ce au fostu făcut la Jaravina. Ş-au trecut pen tîrgu pen Ieşi cu mare pofală, şi i-au ieşit Antonie-vodă înainte şi i-au făcut mare cinste şi pofală. Ş-au făcut multă zăbavă la Ţarigrad. Tîrdziu s-au întorsu la ţara lui.

Antonie-vodă, măcar că era grec şi strein ţărigrădean, dar era mai bun domnu decît un pementean, că nice un obiceiu rău în ţară în dzilele lui n-au făcutŭ, ce încă şi cîte au găsit de alţii rele multe au lăsat. Numai la toţi domnii să află cîte un musaip om rău. Aşè şi la Antonie-vodă era

---

[1] Loc gol în manuscrise.

[2] Loc gol în manuscrise. Sobieski a fost ales rege în anul 1674 (7182 de la «facerea lumii»). Această dată nu corespunde celei arătate de Neculce, după care Antonie Rusăt s-a urcat pe tronul Moldovei la 7184. Autorul cronicii noastre ne previne în *Predoslovie* asupra eventualelor greşeli de «veleaturi a anilor».

o rud-a lui, anume Alicsandru Ramandei, postelnic mare, grec simățŭ, mîndru, nebun, lacom. Trecè peste toți, nu cunoștè pre nime, avînd trecere și cinste de la Antonie-vodă.

Dar încăși, pecum văd acmu, musaipii la domnu, nu numai streini, ce și de a noștri moldoveni, carei au cinste și sint aproape la domni, au întrecut cu dzece părți cu răutatea și neomenia pe Ramandiiu, că Ramandiiu nice un obiceiu rău n-au îndemnat pe domnu să facă, nice au făcut. Iar aceștie de pe acmu, cîte ciume și răutăți toate le-au scornit și le-au făcut, precum le-ți vidè la rîndul lor înainte, că s-au însămnat tot anume la ce domnu s-au făcut și cine-au fostu musaipii.

Fost-au și ficiorii lui Antonie-vodă dezmerdați. Fără frică îmbla prin țară, cu mulți ficiori de mazîli, nebuni, strînși cu dînșii, de făcè multe giocuri și beții și nebunii prin tîrguri și prin sate boierești, de lua femeile și fetele oamenilor cu de-sîla, de-ș rîdè de dînsăle, ce nu numai a oameni proști, ci și a oameni de frunte. Ce, de și oblicè Antonie-vodă, încă nu le dzicè nemic și nu-i certa cu cuvîntul, ca un părinte ce le era. Și pentr-acie poate în osîndă mai pe urmă Antonie-vodă au căzdut.

C-au mărsu boieri la Poartă de l-au pîrît prè tare la Poartă, cu multe năpăști, în loc de bine ce au făcut Antonie-vodă țării, de n-au scos nice un obiceiu rău. Cu acestu fel de mulțămită boierii i-au mulțămit, că l-au închis turcii, și l-au bătut, și l-au căznitŭ cu fel de fel de cazne. Păn' și tulpanuri supțiri îl făcè de înghițiè, ș-apoi le trăgè înapoi, de-i scotè mațăle pe gură. Și l-au făcut de au dat 1000 de pungi de bani și mai bine. Și după ce l-au slobodzitu-l turcii să margă la casă-ș, și apropiindu-se de casă-ș, numai ce-au văzdut că-i arde și casa; și puțintele odoară ce-i mai scăpasă, mistuite în casă, au arsu și acele.

Vedeți păcatul și osînda la ce aduce pe om la vreme de bătrînețe: sărăcie și cazną! Cît au mai trăit, cu milostenie îș ținè viiața lui, și ficiorii lui, la mare lipsă, să hrăniè cu păscăria în Țarigrad.

Dar și boierii cee ce l-au pîrît, încă nemic nu s-au mai ales de căsăle lor. L-Alicsandru Buhuș hatmanul nemic nu i s-au ales de casa lui și de ficiorii lui, care să vede și păn-astădzi. Așijdere și Miron Costîn logofătul, cîndu au pus

Constant'n Cantemir-vodă de i-au tăiat capul în Roman, ce-i poveste scrisă înainte la rîndu. Dzicè şi strîga în gura mare că nu-i vinovat cu nemic lui Cantemir-vodă şi pere pe dreptate. Numai osînda lui Antonie-vodă îlŭ goneşte, şi pentr-acee piere, că l-au pîrît pe strîmbătate. Şi alţii mulţi ca acesta. Dece bine-r fi, fraţilor, să nu vă îndesaţi a pîrî domni, că-s stăpîni şi pomăzanici a lui Dumnedzău. Măcar de v-arŭ şi poronci domnul atunce, care-i stăpînitor, încă din cele drepte să le mai împuţinaţi, iar năpăşti să nu puneţi, că osînda nu să iartă, nice trece pe mulţi. Amŭ vădzuţ îndesîndu-să, pentru cinste să dobîndească, de pîrăscu domni şi să laudă între dînşii, că să tem domni de dînşii, că ştiu bine a pîrî. Iar pe urmă, de-cel fel de hărnicie nice pe unul n-am vădzut viindu la precopsală.

Cap. VIII

Domnia Ducăi-vodă celui bătrîn a tria în Ţara Moldovei

Vinit-au Duca-vodă cu domnie în Ţara Moldovei din Ţara Muntenească cu a trie domnie la vleato 7187. Ş-au întrat în Ieşi în şesă dzile a lui dechevri, la Sfetei Neculaiu. Vinit-au şi cîţiva boieri munteneşti aice în ţară cu Duca-vodă, de frica lui Şerban-vodă, precum s-au scris mai sus. Atunce era greu în ţară pentru zaharale şi meziluri la drumul Cameniţii şi cheltuială cu schimbatul paşilor din Cameniţă. Din Iaşi păn-în Cameniţă era pustiiu încă din iernătul tătarîlor din dzilele lui Dumitraşco-vodă. Şi aşedzînd slujitori în Tabără şi în Ştefăneşti, Antonie-vodă ţinè mezilul din Ştefăneşti păn-în Cameniţă. Iar pe urm-au aşedzat oameni în Hotin şi-n Pererita. Viniè poghiazuri din Ţara Leşască la drumul Cameniţii, de loviè pe turci şi pe neguţitorii ce mergè la Cameniţă, şi făcè multe pagube şi stricăciuni.

Iară dacă s-au întorsu solul de la Poartă, cel leşescu, ce trecusă la Antonie-vodă, au ales loc Cameniţii ş-au hotărît toată Podolia să fie olat Cameniţii: din Nistru de la Buceci păn-în Ocraina şi cu Ocraina cu tot păn-în Cehrin şi păn-în

Vozie în gios au rămas tot supt ascultarea turcilor. Ş-au ieşit mulţime de ruşi dinluntru, din Ţara Leşască, de s-au aşedzat în olatul Cameniţii, de s-au făcut sate şi raiè, de-u pus subaşi pen sate după obiceiul lor. Şi îmbla turcii la leşi şi leşii la turci fără nice o grijă. Atunce şi-n Moldova s-au aşedzat slujitori pe la meziluri şi pe la margine şi a să face şi slobodzii pe la Cernăuţi şi pe la Hotin.

Iară în al doile anŭ au tăiat Duca-vodă pe trii boieri, anumi pe Vasîlie Gheuca vel-visternic şi pe Gheorghie Bogdan vel-jicnicer şi pe Lupul sulgeriul, carei au fostu făcut cărţi hicleni, cu iscăliturile lui Dumitraşco-vodă, la orheieni şi la lăpuşneni, să să rădice cu oaste, să margă să prindză pe Duca-vodă, cu toată casa lui, şi pre o samă de boieri a lui, şi cu izvod de ce morţi să-i omoare pe toţi, şi triimiţindu cartea acie cu Lupul sulgerul, ca cum vrè hi de la singur Dumitraşco-vodă, la căpitanii de la acele ţinuturi. Iar un căpitan, anume Decusară, dac-au înţeles ce scrie într-acea carte, s-au făcut a triimite poronca la alţi căpitani, iar pe de altă parte au şi vinit cum mai de sirgu la Leşi, de au mărsu la Buhuş hatmanul de l-au întrebat, c-o lui ştire este? Ce Buhuş, neştiindu nemic de aceste, îndat-au mărsu la curte de au spus Ducăi-vodă. Şi Duca-vodă au triimis pe Gheorghiţă Ciudin sărdarul de au prinsu pe Lupul sulgerul cu acea carte vicleană. Iar Ghieuca şi Bogdan nu ştiè nemic. Ce cum l-au adus pe Lupul sulgerul la Duca-vodă, l-au întrebat Duca-vodă pe Lupul sulgerul c-o cui învăţătură au făcut aceste.

. . . . . .

Rădicatu-s-au Petriceico-vodă din Ţara Leşască, cu boierii carii era pribegi cu dînsul, şi au vinit cu oaste în Moldova. Şi s-au coborît Petriceico-vodă la Suceavă cu Demidetchii şi cu Conetchii şi cu puţintè oaste căzăcească, să iè Moldova, să margă să bată Bugeacul, fiindu tătarîi duşi în oaste la Beciu. Şi de la Suceavă s-au coborît Petriceico-vodă la Iaşi şi au triimis pe Savin medelniceriul Zmucilă, carele pe urmă au fost şi ban, şi pre alţii prin bejenii, de scotè oamenii la oaste, pe moldoveni, pe unii de voie, pe alţii de nevoie. Şi s-au dus împreună cu căzacii şi cu Conetchii în Bugeac, iar Petriceico-vodă au rămas în Iaşi.

Deci tot tăié și ardè în Bugeacŭ tătarcele cele burduhoasă, le spinteca și punè copii pin pari, și slobodziè robii de pin obezi, și-i lua cu bucatele cele tătărești, și aducă duiumuri multe, cît nu mai putè să le iè sama. Că nu avè cine să le stè împotrivă. Și așè au umblat cîtăva vreme, ardzindu și stricîndu Bugeacul.

Duca-vodă, dacă s-au aședzat în Domnești, au trimis pe Buhuș hatmanul de au bătut pre niște adunături ce era cu Vasilie Hăbășescul. Să strînsese multe căpitenii și oameni de țară la Movileni, în malul Siretiului despre Tecuci. Și era și aceie mergători la Bugeac. Și i-au răsipit, cît nu s-au putut apuca de nemică.

Petriceico-vodă, dacă au sosit în Iași, îndată au slobodzit poghiaz căzaci și leși, cu Demidetchii și cu Costantin Turculeț polcovnicul și cu Bainschii sărdariul, să margă să lovască pre Duca-vodă la Domnești. Și purcegîndu poghiazul din Iași, au mersu pre Siretiu în gios, și luundu mazili căpitani și slujitori și pre cine afla pin țară, să se înglotească cît de mulți.

Duca-vodă, înțălegîndu că vine poghiaz pe Siretiu, s-au sfătuit cu boierii cum vor face. Buhuș hatmanul sfătuiè să să coboare Duca-vodă din Domnești la Focșani, la margine, că este mai fără de grije, și să vor găsi și slujitori în lefe, dacă ar trebui, că în Domnești este cu grije. Doamna Ducăivodă încă vinisă de la Brăila în Focșani. Iar Miron lofogătul au sfătuit să nu să clintească nicăiri din Domnești, că aceie ce vin sînt niște tălhari. «Ce putere au ei să vie asupra mării tali? Să nu dăm locul, că pămîntul acesta este frămîntat cu singele moșilor și a strămoșilor noștri!» Și cu acest sfat înșelătoriu nu s-au clătit Duca-vodă din Domnești, ce au făcut căutare slujitorilor siimenilor, și s-au aflat numai șesedzăci de siimeni. Și i-au băgat în curte, că pănă atunce era denafară. Era și lipcani, optdzăci de oameni, la doao steaguri. Aceasta au fost luni, în dzioa de agiunul de Crăciun. Și au trimis Duca-vodă doisprădzăci lipcani cu Muharecico, căpitanul lor, în sus spre Răcăciuni, de straje. Și a doa dzi era să margă și hatmanul, în dzioa de Crăciun, cu ceilalți lipcani întru întimpinarea poghiazului. Iar sosindu poghiazul la Răcăciuni întru acè seară, au prinsu pre lipcani acolo în Răcăciuni și i-au tăiat pre toți. Numai unul au scăpat și,

viind noaptea să dè ştire, au dat piste nişte oameni la Copăceşti, pe apa Trotuşului. Şi dîndu-i un om să-l ducă la Domneşti, el l-au dus pintr-o dumbravă, rătăcindu-l până în dzio. Şi cînd au sosit lipcanul drept [la] Domneşti pin dumbravă, atunce şi poghiazul au fost agiungîndu la curte în Dòmneşti fără de veste. Şi încungiurîndu curtea, era să între pe poartă un rohmistru ce viniè înainte. Ce întîmplîndu-să în poartă un bulubaşe, anume Cerchezŭ, au vădzut că sînt leşi şi au dat cu puşca şi au lovit pre acel rohmistru, de nu s-au mai clătit. Şi au apucatŭ poarta de o au închis siimenii cu mare greu, că năvălisă leşii la poartă să între. Duca-vodă atunce şedzusă la masă. Lipcanii, luund banii de lefe, era toţi la gazda rohmistrului, de le împărţiè lefele. Au plecat fuga cine încătro au putut, să scape caii lor pre la gazde prin sat; n-au apucat să să încălăredze. Miron logofătul şidè cu Duca-vodă la masă şi cu Costantin postelnicul, iar Buhuş hatmanul era la o casă departe de curte, mai în gios. Şi dacă au audzit gîlceava la curte, numai cu Dediul sărdariul şi cu vreo cinci, şese lipcani, ce scăpasă călări, şi au purces spre curte. Ce timpinîndu-să cu căzaci şi cu leşi, n-au putut răzbi spre curte, ştiindu că în curte era slujitori siimeni şi curtea lui vodă şi să vor apăra. Ce ş-au întorsu giupîneasa de au fugit în luncă cu sania, iar el, hărăţindu-să oarece, au dat dos, oarece sprejenindu-să şi leşii cu moldovenii a-i goni. Şi nemică nu le-au stricat, că nice gonaşii nu prè îndrăzniè.

Au trimis hatmanul în Focşani la doamna pre Manolachi sulgeriul, să dè bani să facă oaste de acolo, din Focşani, şi să vie la dînsul, să margă să să bată cu leşii, să poată face vreo izbîndă. Şi dacă au mărsu Manolachi la doamna, n-au pus să strîge în lefi nescai slujitori, ce au şi-ncălecat Ştefan-vodă, ginerele Ducăi-vodă, cu nişte siimeni şi cu slugi de pe la boierii ce era cu doamna. Şi într-acea noapte au vinit la hatmanul în Zăbrăuţi, la Şoldeşti. Iară hatmanul, dac-au vădzut pe ginerele Ducăi-vodă, numai ce s-au ciudit pentru ce au vinit. Că el vrè să margă, cu gloata ce era, să dè războiu cum arŭ hi putut, iar cela vrè fi stătut în laturi, şi lîngă dînsu vrè rămînè ceie ce vinisă hatmanului într-agiutor.

Purces-au cu toţii din Zăbrăuţi şi au mărsu de noapte în Cornul Dumbrăvii, dreptu Domneşti. Ce n-au vrut să

lovască noaptea, temîndu-să să nu răpuie oameni, ce au socotit să aştepte păn-în dzuo, să vadză cine sînt. Iar neîndrăznindu-le, să va întoarce şi va strînge oaste, ştiindu că în curte era 60 de simeni şi boierinaşi de curte şi altă gloată. Să vor apăra cîteva dzile, că şi bucate şi hrană de cai şi iarbă de puşcă de agiunsu avè. Şi dacă s-au făcut dzuă, s-au apropietŭ prin arini, lîngă sat, pe din gios de curte, într-o rîpă, şi au ieşit de au prinsu limbă pe un celednic leav. Şi acela au spus cîte steaguri sînt de căzaci şi cîte-s de leşi şi de moldoveni, de toţi ca 500 de oameni. Leşii stă denaintea curţii ţiindu caii de frîu, că avè grije de Buhuş, să nu vie cu tătarîi să-i lovască.

Hatmanul Buhuş, vădzindu-i că stau stoliţi, au scos pre Dedul sărdarul cu vro 20 slujitori ai lor, de-au mărsu spre oastea leşilor, ca doar arŭ încălica şi s-ar slobodzi asupra lor. Şi atunce, depărtîndu-să de lîngă curte; să dè năvală şi hatmanul cu ai săi, să apuce dispre curte şi, ieşindu şi cei din curte, să vor bate cu leşii. Că ceelaltă gloată de ţară, ce era luată cu dè-sîla în poghiaz, era toţi gata de fugă, cît ar vidè pre hatmanul. Ce mărgîndu Dedul sărdarul păn-aproapi de dînşii, au încălecat numai trii inşi den gloata leşilor şi le-au ieşit înainte, întrebîndu-i ce caută. Dedul sărdariul au răspunsu în limbă turcească, iar ei au dzis: «Vă ştim noi cine sînteţi; mai bine să viniţi să fimŭ tot de unii». Şi s-au întorsu înapoi la ai săi, iar temeiul lor, a leşilor, sta neclătit înaintea curţii. Hatmanul încă s-au dat în giosŭ spre gîrlă, trimeţindu să-i mai vie agiutor, şi dece să vie asupra leşilor anume, că siimenii din curte vor sta pentru domnu. Iar ei, cum s-au clătit hatmanul de acole, au şi deschis portiţa, de s-au închinat la poghiaz un bulubaş, anume Dedul, nice de o nevoie, nice de o strînsoari, numai de vicleni ce era. Şi întrînd leşii şi căzacii şi moldovenii, au luat pre Duca-vodă şi pe alţi boieri, pre toţi dezbrăcîndu-i, i-au lăsat cu peile goale. Şi s-au întorsu poghiazul cu dobîndă ş-au dus pe Duca-vodă în Ţara Leşască, şi acolo au murit. Şi cîndu-l ducè pe drum, îl pusesă într-o sanie cu doi cai, unul albu şi unul murgu, şi cu hamuri de teiu, ca vai de dînsul. Ocări şi sudălmi, de audzè cu urechile. Ş-agiungîndu la Suceavă, la un sat, anume...[1], au poftit

[1] Loc gol în manuscrise.

puțintel lapte să mînînce. Iar femeia gazda i-au răspunsu că «n-avem lapte să-ți dăm, c-au mîncat Duca-vodă vacili din țară, de-l va mînca vermii iadului cei neadormiți». Că nu știè femeia acie că este singur el Duca-vodă. Iar Duca-vodă, dacă au audzit că este așè, îndat-au început a suspina și a plînge cu amar.

Că el să ținè și vorovè în casa lui, de să ispitè să fie craiu în Țara Ungurească, și un ficior a lui în Țara Moldovei domnu, și altul în Țara Muntenească, și ginere-său hatman în Ocraina. Că el își ținè lucrul prè sus. Curtea lui, masa lui, cheltuiala lui, ca un craiu ținè. Și cînd ieșè afar-în nărod, tot posomorit căuta, ca să-i iè oamenii de frică. Că el apucas-învățătură de la Vasilie-vodă, fiindu cămăraș mare la Vasilie-vodă. Era om nu prè nalt și gros, burduhos și bătrîn. Numai îș cernè barba. Pe atîta să cunoștè că n-are acătare minte sau frica lui Dumnedzău. Și ce gîndè el să facă și la ce să ispitiè, și la ce l-au adus păcatul și osînda de la Dumnedzău! Și așè l-au dus pe Duca-vodă în Țara Leșască, de au murit acolo. Așè ș-au agonisit de lăcomia banilor, ce avè.

. . . . . .

Cap. XI

Domnia lui Costantin Cantemir-voevoda în anul 7193, iunie 10

Venit-au domnu Țării Moldovii Costantin Cantemir-vodă, pre careli l-au ales la domnie boierii Țării Moldovii în locul lui Dumitrașco-vodă, cu nevoința și cheltuiala lui Șerban-vodă, domnului muntenescu, precum mai sus s-au scris. Acest domnu Cantemir-vodă au fost de oameni proști de la ținutul Fălciiului. Și dacă s-au rădicat la vîrstă, s-au dus în Țara Leșască de au slujit la oaste, pănă au agiunsu de au fost rohmistru. Apoi viindu în Moldova, s-au dus cu Grigorașco-vodă Ghica în Țara Muntenească și au fost acolo ceauș spătărescu. Și era om viteazŭ și cu sfat bun. După aceea, viindu aice în țară în Moldova și slujindu bine, l-au pus căpitan mare, și apoi au fost și sărdariu, și mai pe urmă au fost și cliucer mare. Fost-au și capichihaie la Poarta

împărății, ştiindu limbi multe şi fiind om bătrîn. Cu alesul tuturor boierilor ce era pribegi în Ţara Muntenească l-au rădicat domnu, cu cheltuiala lui Şerban-vodă, domnului muntenescu, precum mai sus s-au scris. Şi titlusul lui nu scrie Cantemir-voevoda, ce numai Costantin-voevoda.

Carte nu ştie, ce numai iscălitura învăţasă de o făcè. Practică bună avè la voroavă, era sănătos, mînca bine şi bè bine. Semne multe avè pe trup de la războaie, în cap şi la mîini, de pe cîndu fusese slujitoriu în Ţara Leşască. La stat nu era mare; era gros, burduhos, rumăn la faţă, buzat. Barba îi era albă ca zăpada. Cu boierii trăiè pănă la o vreme, pentru că era om de ţară şi-i ştiè pe toţi, tot anume, pre careli cum era. Şi nu era mîndru, nici făcè cheltuială ţărîi, că era un moşneagŭ fără doamnă. Şi avè doi ficiori, beizadele, pre Antiohii şi pe Dumitraşco, şi era zălog la Poartă şi cu alţi ficiori de boieri. Şi era bine în ţară dintr-alteli, numai nu putè trăi oamenii de poghiazuri leşeşti, că era ţara pustie din Iaşi în sus. Şi din toţi boierii era mai ales la acest domnu Gavriliţă vornicul şi cu ficiorii lui. Era el boieriu şi chivernisiè precum îi era voia. Şi era o samă din ficiorii lui can făr' de ispravă, zlobivi: Lupul şi Solomon şi Costachi. Avè slugi tălhari la casăle lor, de ţinè drumurili, de ucidè turcii şi fura bucate din Bugeac, cai, iepe. Şi să facè farmutale totdeuna şi slimuri cu tătarîi pentru fapteli lor, şi nu putè să dzică nime nemică de frica lui Gavriliţă. Şi domnul, de şi ştiè, răbda.

Vinit-au atunce şi Miron logofătul din Ţara Leşască, foarte scăpat, şi l-au avut Cantemir-vodă în milă şi în cinste. Şi avîndu trii ficiori, i-au boieritŭ. Pe Ioniţă l-au făcut sărdariu, pe Nicolai logofăt al triile, pe Pătraşco cămăraş mare. Şi ş-au logodit Cantemir-vodă şi o fată cu dînsul, pre anume domniţa Safta, iar pe Miron logofătul l-au făcut staroste la Putna.

Pre ăcee vreme pusese Cantemir-vodă hatman pe Velicico, ce era frate cu Miron logofătul. Şi într-acè vreme ieşit-au hatmanul Velicico cu puţintè oaste ce avè spre ţinutul Sucevii împotriva a multe poghiazuri leşeşti ce umbla de strica în ţară. Găsit-au atunce un poghiazŭ mare la Baie. Şi s-au lovit hatmanul Velicico cu dînşii prè tare, că l-au lovit pe hatmanul dintr-un sineţŭ, de i-au rupt

dzaoa di pe lîngă grumadz. Velicico năvăliè în războiu sîngur cu sulița a mînă, și altul l-au lovitŭ de i-au rumptu spogîrniceala de la frîul calului, și altul i-au lovit din sineț dîrlogul de la șè, și n-au putut să izbîndească, ș-au purces moldovenii în răsîpă, ș-au fugit hatmanul, și multă stricăciune au făcut acel poghiaz leșesc. Și alte multe poghiazuri leșești loviè pe alte locuri, de strîca în țară.

Mai lovit-au un poghiaz leșescu pe Velicico hatmanul între vii la Copou, de l-au gonit păn-în Ieși. Și Velicico era un om de fire și de treabă la toate socotelele, și-ndrăznețŭ, bun, numai neavînd nice cu cine, au doară nice năroc la războiu n-avè, că pe unde mergè îl tot bătè.

Atunce avînd nemții oaste cu turcii încă de la Beci, și tot bătè nemții și să lățiè. Dece și leșii era la un cuvînt cu nemții și da lefe moldovenilor. Să dusesă mai toți moldovenii, boierinași și slugi boierești, slujitori și viniè de jăcuiè în țară.

Venisă 3 sirghi, ce gusesă chesăgii, la Duca-vodă aice în țară, să slujască, anume Ilei și Stanciu și Dima Iurucu. Ispoveduitu-s-au la un călugăr în Gălați, grec, trecînd Dunărea. Și acel călugăr i-au pîrît la Duca-vodă, de le-au luat 70 de pungi de bani și multe odoară scumpe. Și pe urmă ș-au găsit vreme de s-au dus în Țara Leșască, și aceie au bătut pe Velicico hatmanul la Baie. Și făcè multe poghiazuri și răutăți țărîi, că era oameni harnici. Și așè s-au tîmplat într-un poghiaz, de i-au împresurat mulțime de tătari. Stanciul au perit acolo în războiu, iar cielalți au scăpat cu multe rane. Dece dintr-acele rane s-au spăriiat și s-au dus în Țara Nemțască, de-au agiunsu acolo de era cap la împăratul nemțescu pe 20 de sîrbi. Iar Dima Iuruc mai pe urmă ș-au făcut pace ș-au vinit în țară, de era baș-bulubaș la Costantin Duca-vodă. Ș-au perit și el de foc, împreună cu Totoiescu, vel-căpitan, cînd s-au aprins ierbăria în Ieși. Videți acmu ce-au făcut acel dohovnicŭ grec! D-è dragul să te ispoveduiești la dînșii!

Coborîtu-s-au și doi hatmani leșești cu oști pe Prut în gios, păn'la sat la Boian. Ieșitu-le-u Suleman-pașe sarascherul înainte și cu Cantemir-vodă și le-u dat leșilor războiu prè tare și frumos. Care leșii n-au pututŭ ținè războiul, și

peste noapte pe-ntreg-au tăiat lunca ș-au trecut peste Prut. Iar Suleman-pașe și cu tătarii și cu Cantemir-vodă s-au întorsu înapoi. Care Cantemir-vodă de atunce au dobîndit de la turci mare cinste și laudă și credință, căce mergè prè bine și frumos la războiu. C-așè mergè în frunte, de nu să putè ținè cei tineri de dînsul.

Deci leșii dintr-acee au prinsu și mai mare pizmă pe dînsul, de slobodzie poghiazuri în toate părțili, de strîca. Și țara era tot bejănită, lipsă de pîne, că nu putè ara oameni. Iar stupi și vinul să făcè, că era om nărocit. Țara bir nu da, că era iertată de la Poartă. Numai nu putè de vrajbă, că și caii lui din ceir i-au luat Crupențchi c-un poghiaz leșescu. Care pe urmă acel Crupențchi au agiunsu de-au fostu și jicnicer mare. Și domnia în Ieși, după ce i-au luat caii, nu putè șădè, ce s-au mutat în Cetățuie. Că de nu s-ar hi mutat în Cetățuie, cînd au bătut poghiazul pe Velicico hatmanul la Copou, l-ar hi luat și pe dînsu din Ieși.

. . . . . .

În al șesăle anŭ a domniei lui Cantemir-vodă coborîtu-s-au craiul Sobețchi cu oști grele iar în Țara Moldovei, fiind îndemnați și de munteni, de Brîncovanul, de pe cum era învățat ca să facă rău acestei țări, de să acolisiè de dînsa totdeuna, precum și mai pe urmă, de-au adus și pe moscali cu fapteli lui. Care, Dumnedzău, pentru suspinurile săracilor, i-au plătit de s-au stînsu pomenirea lui cu totul. Ș-au vinit craiul cu obuzul pe la Botășeni și pen Cotnari păn' la Tîrgul Frumos, și de la Tîrgul Frumos iar s-au întorsu la țara lui, că era vreme de toamnă. Și atunce, întorcîndu-să, au lăsat oaste cu bucate în cetate, în Neamțu, și-n Suceavă, în mănăstirea armenească, și-n Agapia în mănăstire, și-n Săcul, și-n Cîmpul Lungu, și-n Hangu. Și cînd au agiunsu cu obuzul pe Siret pe la Ropcea, așè i-au lovit o ploaie cu ninsoare, de i-au ținut acel vicol vro trei, patru dzili, de-au murit oastea mai bine de giumătate, înghețată și leșinată, că era pe la noiemvrii. Iar caii le-u murit toți din obuz, de le-au rămas carăle și carăteli și pușceli toate la Ropcea. Dzic că nice craiul mai n-au fostu avînd cal să-ncalece. De-biè au mărsu păn' la Sletin, că i-au fostu lovitŭ mînia lui Dumnedzău, de nu era numai vicolul, ce-i lovisă și o boală, de

muriè și oameni și cai. Și la anul au triimis din Țara Leșască de-au luat pușcele de la Ropcea.

Tătarii și cu Cantemir-vodă n-au vrut să margă mai nainte după dînșii de la Crivești, ce s-au întorsu înapoi. Îndemnatu-i-au Cantemir-vodă pe tătari să margă înainte, că, de-r hi mărsu, i-ar hi luat pe toți de grumadzi. Numai tătarii n-au vrut să margă.

Dzic că Sobețchi s-au fostu agiunsu cu tătari, de-au fos' tot una. Numai în videala leșilor s-arăta neprietin. Că odată s-au fostu tîmplat într-o noapte de-au tăiat pe niște tătari prè rău Turculeț al nostru cu moldovenii[1]. Și a doo dzi vădzindu Sobețchie, au fostu jăluind pe tătari: «Păcat c-au perit atîțe viteji!» Ș-au fostu dzicînd lui Turculeță pentru ce i-au logit noaptea furiș. Că el avè prieteșug cu dînșii încă din hătmănie.

După ce s-au dus craiul în țara lui, scris-au cărți la-mpăratul Neamțului și la papa de Rîm, de să făliè precum au luat atîte cetăți din Țara Moldovei. Și pe-celi scrisori papa de Rîm tot îl credè și-i trimitè bani să facă oaste asupra păgînilor. Căce așè era voroviți și cu împăratul Neamțului: el să margă pe de o parte, și celalalt pe de alta.

Triimis-au Cantemir-vodă o samă de tătari cu moldoveni lefecii în Cîmpul Lungu și-n Hangu, de-au prădat ș-au arsu, ca să scoață pe joimiri. Și nu i-au putut scoate, iară duium și robi au luat mult tătarii. Și-ntorcîndu-să înapoi pe la Ieși, încă le-au dăruit Cantemir-vodă tuturor mîrzacilor postavuri și atlazuri. Și s-au dus în Bugeag.

În al șeptele anŭ a domniei lui gătitu-s-au Cantemir-vodă cu oastea lui de-au mărsu să iè cetatea Sorocii, împreună cu Daltaban-pașe, sarascherul Oblușiții, și cu hatmanul Stețu a Orainii hanului și cu cîteva mii de tătari. Ș-au stătut pen pregiurul cetății cîteva săptămîni, de-u tot bătut-o cetatea, de-au făcut meterezuri și lagumuri. Ș-au dat năvăli prè tare, și n-au putut-o lua, și au perit multă oaste atunce, cînd da năvăli turcii și moldovenii. Și nu era atîta oaste în cetate, ca doo, trei sute de drăgani și căzaci; numai ei din cetate nemeriè

[1] Ultimele cinci cuvinte din această frază sînt scrise de Neculce însuși. Lectura «al» nu-i sigură: literele au fost tăiate, în parte, cînd s-a legat manuscrisul.

tot în om, iar cei de-fară nu putè să le strîce nemic. Şi s-au întorsu înapoi la Ieşi, fără nice o izbîndă şi cu multă pagubă de oaste.

Tot într-acel anŭ, mai înainte ce-au mărsu la Soroca, strînsu-s-au toţi ficiorii lui Gavriliţă şi cu alţi boieri mulţi de Ţara de Gios la nunta lui Ion Pălade, la Băcani, din sus de Bîrlad. Şi acolo au fostu şi vornicul Velicico, fiind cumnat lui Pălade. Şi strîngîndu-să acolo la-cea nuntă, au sfătuit şi s-au giurat cu toţii, ei în de ei, să fug-în Ţara Muntenească la Brîncovanul, să le dè agiutor de cheltuială, să margă la Poartă să pîrască pe Cantemir, să-l scoată din domnie, să rădice domnu dintre dînşii pe Velicico vornicul.

Dece s-au sculat un boierŭ dintre dînşii, anumi Ilie Ţifăscul, care îl poreclisă pe urmă Frige-vacă, şi i-au pîrît la Cantemir-vodă, de le-u spus tot sfatul. Că era boierii de la o vreme prè supăraţi de Cantemir-vodă, că era la curte boierinaşi, tot ficiori de mojîci codreni şi gălăţeni. Şi dzicè Cantemir-vodă că domnul face neamurile, domnul le stînge. Şi-i era uriţi ficiorii cei de boier, să nu-i vadză într-ochi, de pe cum îi era nătura lui. Şi era în cinste numai hatmanul Bogdan, ginere-său, şi cu Iordachi visternicul Rusăt. Aceşti doi schivernisîè şi mînca ţara, cum le era voia. Dece boierii pe acee vreme nu mai putè suferi să fie călcaţi de acei doi boieri şi de mojîcii aceloralalţi mai mici de curte. Că, cînd ieşiè la ţară cu slujbe, boierinaşii făcè multe năcazuri casălor celor mari a boierilor.

Dece Cantemir-vodă, cum au înţeles acel sfat, din Ilie Frige-vacă, a boierilor, au şi răpedzit într-o noapte boierinaşi d-è lui şi slujitori, să-i prindză pe toţi pe aciie. Dece unii au scăpat în Ţara Muntenească, iar pe carei i-au prinsu i-au adus la Ieşi. Şi pe Velicico vornicul, după ce l-au adus la Ieşi, era zavistie mai mare despre Cupăreşti, împungîndu-să cu horba mai denainte vremi. Şi avè şi sîială de dînsul, căce era mai om decît toţi. Atunce în grabă Cantemir-vodă în mînie l-au bătut cu buzduganul şi l-au închis în beci. Deci neprietinii lui Velicico atunci au şi aflat vreme de-au dzis lui Cantemir-vodă: «De vreme că te-i grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu. Păzeşte de-l omoară, că, d-è scăpa viu, mîne, poimîni el ne omoară pe toţi». Şi el încă îndat-au ascultat şi l-au scos noaptea de i-au tăiat capul denaintea porţii. Pentru bineli

ce-au dat știre Velicico lu Iordachi visternicul, de-au fugit cînd vrè să-l omoare Cantemir-vodă, acum i-au mulțămit și Iordachi visternicul într-acesta chip, ca un grec. Și aflară atunce neprietinii vreme de-u dzis lui Cantemir-vodă: «Acmu, de vreme c-ai omorît pe Velicico, trimite de prinde și pe frate-său, Miron logofătul, de-l omoară. Ori vinovat, ori nevinovat, să nu scapi, c-apoi încă a hi mai rău și de tine și de noi». Deci Cantemir-vodă nu ș-au socotitŭ viiața lui, că era trecut cu bătrîneţeli, om de 70 de ai, de numai cît nu-i sosisă ceasul și lui, ce s-au potrivit neprietinilor și nu ș-au cruțat sufletul. Ce ca un tiran au trimăs pe Macrei, vătavul de păhărnicei, cu slujitori din Roman de l-au luat de-colo, de la casa lui de la Bărboși, de l-au dus păn-în Roman, și i-au tăiat capul. Și cînd l-au găsit Macrei acolo la Bărboși, atunce-i murisă și giupîneasa. Și nemic nu știè de sfatul frăține-său sau de a celoralalți boieri, că nu era amestecat cu celelalți boieri la sfat. Că el pornisă atunce pe ŭn ficior a lui, pe Neculaiu, să iè fata Ducăi-vodă de la Țarigrad și să gătasă și cu celalalt să iè fata lui Cantemir-vodă, să s-încuscredze, și nice cu gîndul nu gîndiè că i-a vini o furtună ca acie.

Dzisu-i-au slujitorii, cînd l-au găsit la Bărboși, să fugă, că nu-i departe, în Neamțu, iar el n-au priimitŭ, știindu-să drept. Gîndiè că l-or duce la Ieș și s-a îndrepta. Iar după ce i-au vinit Macrei, și viind zapciu după zapciu să piară, nu l-au mai îngăduit ș-au pus de l-au tăiat în Roman. Și mult s-au rugat lui Macreiu să-l ducă păn-în Ieși, iar Macrei, ca un om rău și de nemic, nu i-au fostu milă de sufletul stăpînusău și s-au grăbit de l-au omorît. Că de l-ar hi dus în Ieși, poate s-ar hi îndreptat și n-ar hi perit. Că multe slugi să tîmplă la domni vrednice, de nu să grăbescu și ferescu pe stăpîni de păcat, și pe urmă cad la laudă și despre stăpîn, și despre oameni, și despre Dumnedzău. Iar acesta, ca un varvar, nefiind de neam, n-au socotitŭ.

Cantemir-vodă dup-acee mult să căiè ce-au făcut și de multe ori plîngè între toată boierimea și blăstăma pe cine l-au îndemnat de-au grăbit de i-au tăiat. Că, după ei, n-au trăit un an nice Cantemir-vodă ș-au murit.

. . . . . .

Cantemir-vodă, după ce-au murit, ținutu-l-au mort tăinuit o dzi și o noapte, păn' s-au gătit cărțile de-au făcut harzuri de la țară la Poartă, de poftiè să puie pe un ficior a lui Cantemir în locul tătîne-său. Și au răpedzit pe vătavul Pîrvul și cu Ștefăniță Rusăt, ficiorul lui Manolachi postelnicul. Și după ce-au pornit cărțile, a dooa dzi s-au agiunsu Bogdan hatmanul și cu Iordachi visternicul și cu toți slujitorii să rădice pe Dumitrașco beizădeoa, ficiorul lui Cantemir-vodă, domnu în locul tătîne-său. Dece au gătit Divanul cel mare și s-au strînsu toată boierimea și mitropolitul și slujitorii la curte. Ș-au adus la curte și pe un agă a vizirului turcu, ce era vinit cu trebi împărătești în Ieși.

Atunce au spus a tot nărodul c-au murit Cantemir-vodă. Ce slujitorii au și-nceput a strîga că altul nu le trebuie să fie domnu, fără cît Dumitrașco beizădè, ficiorul lui Cantemir-vodă. Ce boierii și țara nu cutedza să dzic-într-alt chip, că să temè de slujitori, ce numai le căuta să priimască și să dzică cum dzic slujitorii. Turcul aga, vădzind că strîgă cu toții într-un cuvînt, au luat un căftan ș-au pus în spateli lui Dumitrașco beizădeoa. Și beizădeoa au îmbrăcat pe turc c-un contăș cu soboli. Ș-au ședzut amîndoi în scaone. Ș-au început a da din pușci și a dzice surlele, și toți boierii și slujitorii, căpeteniile, cineș după rîndul său, au purces a săruta poala turculuì ș-a lui Dumitrașco beizădè. Și dup-acee au încălicat cu alaiu ș-au purces la Sfetei Neculaiu, de i-au cetit molitfeli de domnie dup-obiceiu.

Scos-au oasăle lui Cantemir-vodă boierii cei mari afară, supt cortu, în ogrăjoara cea mică la curtea domnească. Și l-au ținut trei dzile, păn' l-au grijit, ș-apoi l-au dus la Sfeto Neculaiu de l-au îngropat în gropnița lui Antonie-vodă. Și s-au tîmplat atunce la prohodul lui 4 patrierhi, unul de Ierusalim și altul de Antohia și altul de Alicsăndria și unul mazîl de Țarigrad, Iacob. Ș-au domnit puțin, nu deplin 8 ani, și ș-au plătit și el datoria dup-obiceiul acestei lumi.

După ce-au îngropat pe Cantemir-vodă, au ședzut în scaonul dumnescu fiiu-său Dumitrașco beizadè, de au domnit 3 săptămîni. Ș-au vinit un capegiu de la Poartă de-u luat pe Dumitrașco-vodă beizadè.

. . . . . .

Acestu Cantimir-vodă i-au rămas în urmă 2 ficiori, anume Antiohi și Dumitrașco, care mai pe urmă au ieșit amîndoi domni în Moldova, precum li s-a arăta înainte, la rîndul lor, istoriele lor.

. . . . . .

Cap. XIII

Domnia lui Antohi-vodă sîn Cantemir-vodă, leat 7204

După ce porniră pe Costantin Duca-vodă la Poartă, rămasără cămăicani în Ieși, puși de Antiohi-vodă, Tudosie Dubău logofăt și Bogdan hatmanul și Iordachi visternicul. Și din rămășiteli ce-au găsit de la Duca-vodă în țară, strîngîndu-le, Bogdan și Iordachi ș-au mai întorsu oarice din pagube ce i-au jăcuit Duca-vodă, cum să pomenește mai sus.

Viind Antohi-vodă cu domnia în Ieși, era iar om tînăr, ca de 20 ani, om mare, cinstеș, chipeș, la minte aședzat, giudecător drept. Nu era prè cărturar, numai nu era prostu. Menciuneli, tălpizicurili nu le iubiè, la averi nu era lacom, obiceie noo nu priimiè să le facă prè peste samă, vînător și slujitor bun, după hirea tătîne-său. În rè parte era can strașnic, să nu grăiască fiecine și fără vreme cu dînsul. Și era și credincios la giurămînt, îl ținè cinstit horba. Și boierii în curtea lui, pecum i s-a arăta viiața lui înainte, tot cu cinste îmbla. Mînie avè strașnică, răcniè tare, can cu grabă, și de-cie să depărta ținemile boierilor de dînsul.

După ce s-aședză la domnie, boeri după obiceiu. Iar boierinașii tătîne-său lui Cantemir-vodă vrè să să bucure de domnia fiiului stăpînu-său, dar nu putè, la focul, să ție inema să să bucure. Că așè era de bătuți și de stilciți și de jăcuiți, cît rămăsesă cu peile, de n-avè cu ce ieși înaintea stăpînu-său. Alții, fiind pedepsiți de-nchisoari, îș pierdusă și mintea. Deci Antohi-vodă, după ce i-au vădzut într-acesta chip, să mira și el ce li va mai face cu dînșii.

Atunce și Răscarachi Rusăt cuparul încă au ieșit din surgunie. Numai nice de-un folos nu fu lui Antiohi-vodă, că vini de la Rodos în Țarigrad bolnav de dropică și-n scurtă

vreme au murit. Şi nu-i era lui Rascarachi atîta jeli de moarte, cîtu-i era jele că-i vinisă zamanul şi nu putè să-ş răsplătească răutatea ce trăsesă de către munteni.

. . . . . .

Iară în al trilea anŭ a domniei lui Antiohi-vodă-treimăs-au turcii sol la nemţi pe Ramie Reiz-afende şi pe Alecsandru tărzimanul Mavrocordat, ce-i dzicè şi Ecsapăretul, la nemţi, să stè să facă pace. Ş-au mărsu şi vizirul păn' la un loc, cu oaste gata, de au stătut acolo, că să spăriesă turcii a să mai bate cu nemţii. Şi s-au dus solii la Carlovici. Aşijdere şi nemţii s-au gătit cu oaste, de-u mărsu păn' la un loc, ş-au trimis şi ei soli la Carlovici. Ş-acolo la Carlovici s-au strînsu, din toate ţările Evropii, soli de la leşi, de la franţozi, de la Vineţia, de la Anglia, de la Olandia, de la moscali şi de pentr-alte ţări, de-u şădzut acolo la Carlovici 2, 3 luni, toată vara, de ş-au aşedzat păcile cu toţii. Numai cu franzojii nemţii nu s-au putut aşedza, ş-au rămas tot să să bată. Pentru crăia Ţării Spaniei nu s-au putut învoi. Moscalul încă au dat cuvînt să să aşedze pace în al doile anŭ.

Turcii cu nemţii s-au aşedzat într-acesta chip: cît loc au luat de la turci, luat să fie. Încă opintiè nemţii să fie Dunărea hotar, dar n-au priimit turcii. Şi s-au apucat să le dè bani turcii cîte 800 de pungi de bani pe anŭ, păn-în 25 de ani, să fie paci, pentru cheltuiala şi stricarea ce au făcut turcii nemţilor în 17 ani ce au avut tot bătaie. Pentru căci începătura bătăii au fost întăiu despre turci, cîndu au mărsu la Beci. Şi le-au tot dat turcii această somă de bani nemţilor, cît au trăit acestu împărat soltan Mehmet.

Leşii încă cerè tare Ţara Moldovei, dar turcii au răspunsu pentru Ţara Moldovei că Ţara Moldovei nu pot să o dè, să le fie lor podani, că este volnică, că turcilor îi închinată, nu-i luată cu sabia. Deci leşii, văzdind aşè, s-au aşedzat într-acesta chip: cetăţile din Moldova şi mănăstireli, cîte au luat şi cît loc, tot să-l dè înapoi moldovenilor. Şi turcii să dè Cameniţa leşilor, cu tot olatul ei, şi Ocraina. Şi pe nohai să-i rădice pe toţi în Bugeag, să să ducă la locul lor peste Donŭ, să rămîie numai bugegeni. Şi Hotinul să nu-l tocmască turcii nice odată, nice altă cetate să nu facă în Moldova turcii, nice paşe

să nu puie. Aşijdere şi-n Ţara Muntenească cetăţi să nu facă, nice paşi să puie. Aşè s-au aşedzat cu toţîi, şi de toamnă s-au întorsu solii cineş la stăpînii săi.

Atunce, pe acie vreme, împăratul moschicescu, anume Petre Alicsovici, s-au dus singur, cu capul lui, la împăratul nemţescu, la Neopolt, şi multu s-au rugat împăratului nemţescu să nu facă paci cu turcii. Căce că atunce să apucasă să facă şi el orînduială de oaste, ca la nemţi, pecum pe urmă au şi făcut-o.

Dar împăratul nemţescu n-au putut să-i facă pe voie, să nu facă pace cu turcii, că slăbisă tare, şi-i dzicè Mosculuì: «Măcar că te apuci că m-ei da cîţiva ani cheltuiala oştii, dar nu pociu, că acmu el mă roagă, dar pe urmă, cine ştie, sau m-a ruga, sau ba, că poate să să lungească mulţi ani înainte bătaia. Şi eu am slăbit, că eu nu mă bat numai cu Turcul, şi mă bat şi cu Franţujul, şi acolo amŭ mai mare bătaie decît cu Turcul».

Dece împăratul Mosculuì, întorcîndu-să înapoi la ţara lui, îndată atunce s-au şi apucat a rade barbele boierilor şi-a slujitorilor, şi-a le şi schimba hainele, şi-a face obiceiuri şi orînduială tot nemţască. Şi-au adus şi cîteva capete nemţi, de-i învăţa de pecum sintu şi păn astădzi.

Tot într-acel anŭ, de primăvară, în postul cel mare, trecut-au sol mic de la leşi, iar Răuţchie, carele trecusă şi mai inte vreme şi la Duca-vodă pentru trebile păcei. Şi după ce şi-au isprăvit trebile, de toamnă s-au întorsu iară înapoi pen Ieşi. Şi l-au cinstit Antohi-vodă, ca pe un sol, şi mărgînd şi viind.

Antohi-vodă atunce, tot într-acea iarnă, triimis-au pe Vasîlie Pureci, vornicul dinspre doamna, cu taină, în Ţara Ungurească, la doamna lui Şerban-vodă, de au dat doamna pe fiică-sa, domniţa Căsandra, de o au adus-o să o iè frate-său Dumitraşco beizădè, că era logodită cu dînsul. Era cu ştirea ghenărarului de Braşov, numai ghenărarul să feriè, că să temè de Brîncovanul. Că Brîncovanul avè mare cinste şi trecere la împăratul nemţescu, şi nu era cu voia Brîncovanului să o iè Dumitraşco beizădè.

Şi după ce au adus-o la Ieşi, i-au dat gazdă la Iordachi Rusăt visternicul, fiindu-i neam. Şi-au şi răpedzit Antohi-vodă la Ţarigrad de i-au făcut ştire, de au vinit frate-său Dumi-

trașco beizădeoa. Și după Ispas atunce, în al patrule an a domniei lui Antohi-vodă, la velet 7208, au făcut nuntă, în târgu în Ieși, domnească, după obiceiul domnilor. Și sedè în Ieși în niște curți a lor, ce le cumpărasă tată-său Cantemir-vodă de la Gheuculeasa visterniceasa. Ș-au ședzut acolo în gazdă, pân' s-au dus mai pe urmă la Țarigrad, cu doamna lui cu tot.

Dece atunce, în scurtă vreme, tot într-acea vară, al patrulea anŭ a domniei lui Antohi-vodă, îi și vini ferman să să gătească să margă să rădice turcii din Cameniță și să dè Camenița pe mîna leșilor, împreună cu un pașă și cu oaste și cu cîteva părechi de biholi pentru rădicarea balimezilor și cu un sărdar cu oaste de la munteni. Și purcesă Antohi-vodă voios, și s-învoișè toată țara de-cea veste, unde să rădică acea nevoie deasupra țărîi ș-a creștinilor, și dederă slavă lui Dumnedzău. Și atunce eram și eu, Ion Neculce vel-vornicŭ, pe acie vreme vătavŭ de aprodzi. Dece dacă sosi Antohie-vodă la Cameniță, îndată să apucă și făcu pod mereu piste Nistru în gura Smotriciului, la un sat anume Bîrnovița. Și ședzu acolo cîtăva vreme, de aștepta să-i aducă leșii ferman de la Poartă la pașa din Cameniță să iasă, că era și comisarii leșești acolo, anume hatmanul Litvii și Adam Sinavschii, voevoda Belschii, careli mai pe urmă au agiunsu de au fost hatman mare de corona leșască, și Stanislav, voevoda Chiovschii, și Ștefan Potoțchi, strajnic corunnii, și alții, cu oaste ca la dzece mii. Sta cu obuzul din cee parte de Nistru, și Antiohii-vodă sta din ceasta parte de Nistru, și ferman nu li mai trimitè leșilor solul lor Reuțchii, careli era la Poartă, că ponturili de pace iscălisă, numai craiul Avgust nu iscălisă, și turcii poftiè să iscălească și craiul Avgust și toată recepospolita. Și acee era pricina zăbăvii.

Deci s-au apucat chizăș la Poartă solul Inglezului, precum că va iscăli craiul Avgust și toată recepospolita. Și au și trimis fermanul pé omul Inglezului, de l-au dat la comisarii leșești. Și comisarii l-au dat în mîinile lui Cahriman-pașii, să iasă din Cameniță și să dè cheile cetății Cameniții în mîinile leșilor. Iar omul Inglezului s-au dus în sus la craiul Avgust cu ponturili păcii, să iscălească craiul Avgust și toată recepospolita. Deci apoi pașa au și început a deșerta cetatea Camenița. Tîmplatu-s-au multă zăbavă de șidere acolo la Nistru, pănă s-au aședzat aceste trebi.

Atunce s-au făcut mare eclipsis, întunecare de soare, cît nu să vidè om cu om. Întunecasă lumea în anul 7208 septemvrie în doaosprădzeci dzile, întru o dzi marți.

Găsitu-s-au atunce și un ursu mare groaznic. Și sărisă toată oastea, și moldovenească, și muntenească, și nu-l putè ucide. Și au dat în cîteva rînduri în Nistru, și iară ieșiè afară. Și gonindu-l pe Nistru cu un pod, să suisă în pod, și oamenii au sărit din pod în Nistru, și multă grozăvie făcè. Cîțiva oameni s-au împușcat slobodzind focul să-l lovască, și îmbulzindu-să oamenii să loviè ei în de ei. Nu era curat. Trii, patru ceasuri toată oastea l-au gonit și de-abiè l-au ucis. Și era prè mare, de mirare.

Apoi gătindu-să și scoțind tot din cetate din Cameniță, întru o dzi totdeodată s-au rădicat leșii a merge la Cameniță pe de o parte, și Antiohii-vodă pe de altă parte. Și s-au întîmpinat la poarta din sus, ieșind și paşa din Cameniță numai cu curtea lui. Și aşè să întîlniră tustrii odată la un locŭ, ca cîndu i-ar fi tocmit cineva. Și marsără aşè cu toții la un locŭ, cît o pistreală de săgeată, pănă la un săivan a paşii, ce era întinsu, de descălecară cu toții, și paşa, și Antiohii-vodă, și leșii. Iar agărlîcul paşii și cu turcimea toată ce era în cetate în Cameniță trăitori, tot păziè cu cară, cu căruțe, cine cu ce avè, de ieșiè din cetate din Cameniță pe altă poartă, din gios.

Apoi după ce descălecară leșii, dederă fermanul de la Poartă în mîna paşii de-l ceti. Și paşa dede în mîinile leșilor trii pungi de urșinic cu trii chei a porților cetății Cameniței. Iar leșii începură a rîde și a vorovi voroave de glume cu paşa. Și întru aceli vorbe de glume vorbiră și alteli mai de treabă. Și-i cinsti paşa cu cafè și cu cerbet, după cum este cinstea turcească. Și-ș luară dzioa bună de acolo-unii de la alții. Și purceasă paşa și cu Antiohii-vodă în gios. Iar leșii cei mari stătură pre loc afară, de nu întrară degrab în cetate, temîndu-să să nu fie pus turcii vreun lagum în cetate. Și apoi întrară și leșii cei mari în cetate în Cameniță și o curățiră de toată scîrnăvia. Și dezgropară pe paşi de pin biserici, ce le făcusă meceturi, și făcură o sveștenii de le sfințiră. Și aşedzară puști mari a lor leșii și oaste leşască cît au trebuit.

Iară paşa și cu Antiohii-vodă, dacă au trecut Nistrul în ceasta parte, purceasă înainte la Tighine, paşa cu carăli lui și cu curtea lui, iar Antiohii-vodă cu puștile celi mari în

urmă. Şi pusă pre geabhană şi pe pravul cel de puşcă cu carăli pre Mihălachi Racoviţă vel-spatar, careli fusese cumnat cu Antiohii-vodă, iar pe Nistru cu podurile au pus cambaraleli şi glonţurile celi de puşci şi cu multe fieră mănunţuşuri, şi pjute şi şeici pe apa Nistrului le-au pornit. Şi au fost ispravnicŭ pe aceste cumnată-său, Lupul Bogdan hătmanul, de au mărsu cu oastea până la Tighine, pe malul Nistrului.

Şi atunce au dat şi leşii agiutor lui Antiohii-vodă poluri de a lor di pe Nistru, pentru mai degrabă deşertare. Şi paşi încă i-au dăruit doao mii de galbeni leşii, să iasă mai degrabă din Cameniţă, pentru că paşa mai zăbăviè vreme pentru să să gătedze. Şi leşii cu un ceas mai înainte era bucuroşi să iasă turcii din Cameniţă, ca să nu mai puie vreo pricină turcii.

. . . . . .

Cap. XIV

Domnia a doo a lui Costantin Duca-vodă, leat 7209, săpemvrie 14

Costantin Duca-vodă, dac-îmbrăcă căftan de la Poartă, cu cheltuiala şi agiutorul muntenilor, fece iar cheltuială mare. Şi cu datoria a domniei cei dintăiu neplătită, să-ncărcă de să feci o somă mare de bani, şi-ndatori ţara şi pe vaci, şi pe oi, şi pe miere, şi pe ceară, de luo bani de la neguţitori.

Şi dacă-i vini veste c-au scăpat Bogdan hatmanul şi Iordachi Rusăt visternicul, să otrăvi de mînie pe camaicanii din Ieşi, căci i-au scăpat pe cei doi boieri. Şi se mînieră şi le păru rău şi muntenilor că i-au scăpat şi nu ş-au putut faci cheful pizmei cei vechi. Căci sfatul lor cu Duca-vodă gîndiè că vor găsi la dînşii multe averi, să-ş plătească nevoia şi datoria ce avè după cap. Şi acel sfat şi gînd dede Dumnedzău de nu-i fu nice de un folos.

Şi după ce vini în Ieşi, pusă boieri după obiceiu, anume pe Ion Buhuş, vărul lui, vel-logofăt, şi pe Mitre vel-vornic de Ţara de Gios, pe Pavăl Ciocîrlan vel-vornic de Ţara de Sus, pe Neculaiu Costîn, cumnatu-său, hatman, pe Panaite Morona vel-postelnic, pe Cuze vel-spătar, pe Savin Zmucilă vel-ban, pe Gavril Miclescul vel-păharnic, pe Gheorghiţă Mitre vel-

visternic, pe Pătrașco Zosin vel-stolnic, pe Manolachi Hristoverghi vel-comis. Aceștia era boierii lui Costantin Ducăi-vodă. Numai mai alesi din toți era la sfat Panaite Morona postelnicul, că să potrivie cu stăpînu-său la o fire.

Dece, după ce boieri, îndată trimisă boierii la Poartă cu pîră asupra lui Antiohi-vodă ș-a frătine-su, lui Dumitrașco, cu multe năpăști și pricini făr' de cale. Și-nvăța pe boieri, cu d-è frica, de-i pîrîe, fiind și munteni învățători și agiutori la Poartă. Și deodată îl închisără turcii pe Antiohi-vodă. Că Antiohi-vodă, cînd s-au mazîlit, mai mult de 27 de pungi de bani în casa lui n-avè, măcar că fusesă domnu cinci ani, și n-avè cu ce să să sprejinească de neprietini, după cumu-i obiceiul turcilor, de-l faci prietin cu dare. Pe-cestu lucru să poate socoti că Antiohi-vodă era om bun și nelacom. Unde să să găsască altul de potriva lui să fie!

Dumnedzău nu-l lăsă mult în pedeapsă, că să schimbă Poarta, și-ș tocmiră Cantemireștii trebili, și ieși de la-nchisoare Antohi-vodă. Iar Duca-vodă, dac-audzi că șed Cantemireștii la casăli lor cu paci, îndată să-mbrăcă cu cămeșe de gheață. Deci și trimisă pe vlădica de Roman, anume Avrinte, la Bogdan și la Iordachi, în Țara Leșască, de le giură și le adeveri mare milă, și-i adusă în țară la pămîntul lor, să trăiască cu paci.

Iară munteni trimitè totdeauna la Duca-vodă de cerè datoria cè vechi și iastă noo, și nu le mai da nemic. Și de ce-l poftiè sau l-învăța, el nu-i asculta ca-n domnia dintăiu, nice să mira de dînșii. Ce să mînieră și ei tare, și vădzind și pe Cantemirești c-au ieșit de la-nchisoare, le-u întratŭ și lor o oarice grijă de dînșii, și-ș arătară obraz de făcură paci cu taină, să nu știe Ducă-vodă. Numai pace sulemenită, că, cînd le viniè muntenilor zamanul, tot îi împedeca la trebi pe Cantemirești.

Și-ncepu Duca-vodă a scoate grele mari pe țară, a-ndesi cîferturili ce le scosesă Antiohi-vodă: din patru dederă opt într-un an, și oamenii începură a să spăriè și a fugi; și pe mazîli a-i îngreuiè cu dăjdii grele și desă. Și pe Bogdani și pe Iordachi, totdeauna trimitè la dînșii, de le lua împrumutări mari, pungi de bani, și-napoi nu le mai da nemic. Și nu ținè giurămîntul, că era în prepusuri, după cum este acel obiceiu la toți domnii, de au prepusuri pe unii boieri.

Atunce Iordachi Rusăt visternicul, înțelegîndu-să cu Vasilie vornicul Gavriliță, feci sfat la nunta fiilor lor, ce vor faci să să poată mîntui de acestu domn, că nu mai pot rădica nevoile. Dece Vasilie vornicul, măcar că era la cinste, dar pentru voia cuscru-său, lui Iordachi, îi întunecă mintea și-ndată să sculă cu toți frații lui, anumi Lupul și Solomon și Costachi, și cu alți boieri: Mihălachi spătarul, ce fusese cumnat cu Antiohi-vodă, și Ilie Frige-vacă spătarul și cu alți mulți boieri, ca la vro 50 și mai bine. Și o samă loviră pe la Bogdan, pe la casăle lui pe la Iveşti, neştiind Bogdan nemic, și-l îmbunară, cum vor să fugă și să ciie pe Antohi-vodă de la Poartă să le fie domnu. Și-i credzu, și fugi și Bogdan cu dînșii în Țara Muntenească. Cu toții să dusără, iară Iordachi rămas-a în Ieși, cu mare grijă, făcîndu-să bun și nu știe nemic. Deci Duca-vodă, dacă vădzu aşè, să tulbură tare și-ș aprinsă poaleli de toate părțile. Și ce strînsesă bani de la țară, nu apucă a da pe la datornici, și și începu a triimite bani la Poartă și la hanul și la Isuf-paşe, sarascherul de Baba. Și isprăvi de scoase ferman să-i iè pe toți Duca-vodă de grumadzi din Țara Muntenească. Ce și Brîncovanul deodată nu-i dede, și triimisă doo, trei rînduri jalobă la Poartă de ce le faci Duca-vodă, și tot nu le ținu în samă Poarta.

Dece Brîncovanul-vodă, vădzindu că nu le poate isprăvi de la Poartă, stătu să le facă paci de la Duca-vodă. Și-i triimisă pe boieri la Focșeni să stè împreună cu căpitanul de Focșeni, să i le giure și să treacă în Moldova. Și treimisă și Duca-vodă pe Ioniță hatmanul sîn Costin și pe Misail mitropolitul, de marsără la Focșeni de giurară boierilor că nu l-e fi nemic despre domnu Costantin Duca-vodă. Și trecură boierii toți în Moldova la casăle lor. Însă nu-i dede pe toți ce era mai cu prepus și mai capete, ce-i mistui Brîncovanul pe aciie de către capegii-başe ce vinisă să-i iè, anume pe Vasilie Costachi vornicul și pe Bogdan hatmanul și pe Mihălachi spătarul și pe Ilie stolnicul Frige-vacă și pe Macsut postelnicul. Pe aceştia îi popri Brîncovanul, că să temè să nu-i omoare. Iar Costantin Duca-vodă, vădzind că nu i-au dat pe aciie, iar s-au apucat de pîră la Poartă mai tare pe Brîncovanul, cu jalobă.

Deci Iordachi, din Ieși, iar pe taină au îndemnat pe alți boieri, ș-au fugit în Țara Ungurească, anume Ilie Catacozino și Balșe și Ursachi și Ion Sturdze și alții. Și pe alții îndemnă

de fugir-în Țara Leșască, anume pe Macrei banul și pe Gheorghiță comisul și Pilat șetrarul și alții mai mici din căpetenii. Deci dacă înțelesă Duca-vodă cum c-au fugit boierii și-n Țara Ungurească și-n Țara Leșască, i s-aprinsă inema de voie rè. Și slăbi a mai pîrî pe Brîncovanul la Poarta pentru boierii cei mai de frunte ce-i poprisă Brîncovanul, de nu-i dedesă. Că-ș tocmi apoi Brîncovanul lucrul de la Poartă să nu-i dè, și rămasără acolo. Că triimisesă Duca-vodă pe Dumitrașco Buhuș să omoare pe furiș în București pe Bogdan hatmanul. Ce Buhuș, ca un fecior de boierŭ și de neam, n-au vrut să fac-acel lucru tălhărescu și, după ce-l mărsŭ, au spus lui Bogdan și Brîncovanului.

Ce Brîncovanul, cum audzi acel lucru, îndată feci mărturie de la mulți turci și de la boieri și triimisă la Poartă de feci știre. Și cu acea socoteală îș strîcă obrazul și numeli și mai rău de la Poartă Duca-vodă, de nu mai putu cere pe acei boieri ce ramasără acolo la munteni.

Atunce strîcă Duca-vodă legătura văcăretului ce făcus-Antohi-vodă și scoasă văcăretul, de cal 2 lei și de vacă un galbăn și adăoșag de toată vita cîte un tult. Ș-apoi, vădzind că să strîcă țara și să pustiește, să spăriè că ș-a pune capul și feci și el legătură și scrisă cărți pe la margine de milă. Și triimisă la boierii cei pribegi de la unguri și de la leși cu giurămînt să-ș vie în urmă la pămîntul lor. Și viniră iarăș înapoi acasă. Dar cei 5 boieri tot au rămas la munteni, n-au vinit, nice cum n-au credzut.

Într-această vreme, mîrzaci nohai, cu ordelè lor, începură unii dintre dînșii iar a s-întoarce în Bugeag. Și turcii îi goniè iară înapoi, nu-i lăsa. Ce să burzului un soltan cu dînșii asupra turcilor și făcură multă răutate în olatul Chelei și arsără și Renii. De-r hi fostu înghețată Dunărea, păn-în Țarigrad ar hi agiunsu. Ș-au scris la Duca-vodă să-ncalece și el cu moldovenii, c-apoi a prăda țara. Ce Duca-vodă au căzdut cu rugăminte că n-are cu cine să-ncaleci, și i-au triimis 15 pungi de bani. Și așè l-au lăsat.

Vinit-au Isuf-pașe sarascherul împotriva lor la Smil ș-au ședzut cîteva săptămîni acolo cu meteredze, păn' i s-au strînsu oaste. Și trimisesă și la Duca-vodă să margă. Ș-au mărsu numai păn' la Bîrnova și s-au întorsu iar, că s-au aședzat sarascherul cu tătari.

De vară s-au mutat Isuf-paşe de la Baba cu saraschierlicul la Tighine, puindu pricina zorbalicul tătarilor. Şi văzzindu că este vrajbă în Ţara Leşască, n-avè cine-i sta împotrivă, să nu facă sarascherlic la Tighine.

Dece s-au apucat a tocmi cetatea ş-a o mări ş-a o lărgi de-au lucrat cîţiva ani, precum se vede, coceste 3 ţărî. Şi pe tătari au început a-i călca ş-a-i pune a lucra la cetate de-a valma cu creştini. Şi i-au făcut de-u plătit toată paguba ce făcusă raielei la Tighine şi la Reni.

Tot l-această vreme, craiul leşescu al doile Avgustu începu şi el să strîce volnicia leşilor, să fie numai optu sfetnici şi să iè tot vinitul stărosteilor, să strîngă acei bani să facă mulţime de oaste. Şi să giuca în cărţi cu doamnele celi frumoas-a leşilor. Şi care-i plăcè, o ţinè cîte doo, trei luni la dînsul. Încă pe-lui Lebomirţchie au dus-o şi-n Sacsonia, de-au ţinut-o vro doi ai. Şi pentru dragostea ei l-au pus şi hatman, după ce-au murit Iablanoschie.

Iară domnii leşeşti nu putură răbda, ce făcură sfat cum or faci să să mîntuiască de dînsul, să-l gonească din ţară, pecum au mai gonit pe un craiu a lor, anume den Conte, ce vinisă de la franţuji. Şi să căiră mult atunce că n-au pus pe un ficior a lui Sobeţchi.

Şi mărsără cu toţii la craiul Avgust şi-ncepură a-lŭ îndemna să margă să iè cetatea Rigăi de la Cîfed, că-i a lor de moşie. Şi-i tulburară mintea craiului, şi s-apucă de gîlceavă cu craiul sfedzescu.

. . . . . .

Cap. XVI

Domnia a doa a lui Antiohi-Vodă, sîn Cantemir, leat 7213

După ce sosi Antiohi-vodă în Ieşi în scaon, pe-cie vreme era paci bun-în ţară. Şi pusă boierii a trie dzi după obicei: pe Antiohi Jora vel-logofăt, pe Lupul Costachi vel-vornic de Ţara de Gios, pe Neculaiu Costîn, biv-hatman, vel-vornic de Ţara de Sus, pe Bogdan vornicul iar l-au pus hatman, pe Macsut vel-postelnic, pe Ilie Catacozino vel-spătar, pe Savin Zmucilă vel-ban. Şi de atunce să aşădză această bo-

ierie cu temei în Moldova, de-i aședzată la rînd. Că mai nainte, de și era la vrun domnu, uneori ședè mai sus, uneori mai gios. După cum le fusesă altă boierie, așè ședè și cu bănia la Divan. Iar de-ice înainte i s-au aședzat rîndul după spătarul cel mari, și i s-au făcut și vinit boieriei cîte un ban de drobul de sari de la ocnă. Pe Dabije clucerul l-au pus vel-păharnic, pe Lupul Colivarul vel-visternic. Pentru acesta, vădzindu-l mazîlimea că-i din neam prostu, li să strîcară tutoror voia, că nu le era cu cinste să margă la gazda lui. Pe Ion Sturdze vel-stolnic, pe Gheorghiță sărdarul vel-comis, carei era neam lui Antohi-vodă. Pe aceștie îi boieri Antiohi-vodă deodată, iar mai ales și mai de cinste era cumnatul său, Bogdan hatmanul. Toate trebile și cheverniseleli țării era după dînsul. Numai nu putè, că era bolnav, cum mai sus s-au pomenit.

Curundă vrenie l-au trimis sol în Țara Muntenească, și mult au zăbăvit acolo, fiind bolnav. Și după ce-au vinit, încă din pat nu s-au mai sculat și-n scurtă vreme au și murit. Care la moartea lui multă jele au avutŭ Antohi-vodă și boierimea și țara, de boier moldovan, cap întreg și cunoscător la giudețe și vrednicŭ la toate trebile, cu-nțelepciune. Care tuturor le-u părut rău de păgubirea ce-au păgubit țara, iar mai cu dedinsu lui Antiohi-vodă i-au rămas rană nevendecată. Că i s-au și schimbat lucrurili, și i s-au micșurat schivernisala, cu multe amestecături, nu cum era în domnia întăiu.

Pus-atunce pe Ion Buhuș logofăt mare și pe Antiohi Jora logofătul hatman, în locul lui Bogdan, și pe Ilie Catacozino spătarul visternic mari, în locul Lupului Colivarului, și pe mine, Ion Neculce, din sulgeria cea mari m-au pus spătar mare.

Și rămas-atunce toată cinstea și chivernisala după Ilie visternicul Catacozino, împreună cu Panaitachi Morôna bivpostelnic, carei acești doi boieri chivernisiè pe Antohi-vodă. Și să potrivis-amîndoi acești doi boieri într-o fire, după cum să dzice «calul rîios găsește copaciul scorțos»: iuți, mîndri, mincinoși, fățarnici, giurători pentru hiece, amăgitori. Care, cît era Antiohi-vodă de strașnic la mînie, că de multe ori la Divan cu buzduganul azvîrliè în oameni cei vinovați, și tare și drept conoscător la giudecată, dar nu ținè mînia mult, și nu-l putè nime întoarce din dreptate la giudecată, nice iubiè minciuneli, dar acești doi boieri ce mai sus s-au po-

menit îl întoarseră pe Antiohi-vodă, de li să potriviè. Că mai toți domnii sînt buni, numai să tîmplă de să află de-cestu fel de oameni, de să lipăscu mai lesne mai la toți domnii, de le strîcă firea cè bună. Mai mulți să află la domni de-ceștia decît di cei drepți și buni. Ce dacă să tîmplă boierul chivernisătorul de-i înțelept și bun, măcar de-i și domnul rău, îl îmblîndzește și-l întoarce cu blîndețe, de-l face de-i bun.

Atunce, apucîndu visternicia Catacozino, scoasă Antiohi-vodă nevoi grele pe țară, că avè și datorie la Țarigrad, gîndindu că s-a plăti. Scoasă orînduiele multe, și satarale, și hîrtii, și fumăret cîte un zlot de toată casa. Și-l făcu Catacozino de făcu și obiceiu în țară, carei n-au mai fostu, cîte 2 bani de vadra de vin. Însă da numai țărani, dar boierii și mazîlii de la aga în sus nu da. Și mult s-au apărat Antiohi-vodă și nu vrè să fac-acel obiceiu, numai nu putè, că-l tot îndemna Panaitachi și Ilie visternicul.

Mai făcut-au și alt obiceiu: de tot boul de negoț, cornărit cîte un leu. Iară pe mazîli îi îndesiè cu dăjdii grele și cu împrumute dese, și nu le mai da. Și-i asupriè Catacozino pe pizmă, și nu le făcè dreptate, și-i tot pîriè și-i amesteca cătră Antohi-vodă cu feluri de feluri de amestecături de pîră, pentru ca să s-îmbunedze și s-înmulțască cinstea lui, ca un om fără suflet. Că nu era nemic adevăr într-însul.

Și pe mazîli, zlotași îi supăra din cale-afară, de-i făcè de plătiè pustiele. Și pe unii îi pîriè, de-i trimitè pe la ocnă. Și Antioh-vodă, de-l și pricepè, îi învoiè, pentru voia muntenilor, fiindu-le rudă. Și mai nu avè nice o parte Antohivodă dintr-acele nevoi multe ce scotè, că datoria i-au rămas neplătită, și cînd s-au mazîlit, au rămas mai cu nemic, ca și la mazîlia dintăiu. Numai ce-au rămas cu vreo cîndzăci, șesădzăci de pungi de bani. Că el nu era prè samiș, nice lacom, ce-l credè pe dînsul ce grăiește. Și el mînca, și fățiș, și furiș, cumu-i era lui voia. Și avè și altă nebunie în cap, că gîndul lui era cum ar putè apuca domnia, avînd pe munteni nădejde. Și pentr-acee avè prieteșug cu Panaitachi postelnicul Morona, știind rîndul Porții, socotind c-a găsi vreo vreme, ca și Mihai-vodă. Pentr-acie sta asupra mazîlilor, ca să-i răsîpască, să facă nume rău stăpînu-său, lui Antiohi-vodă. Și atunce au agonisît din vesternicie el 70 de pungi de bani, mai mult decît au agonisît stăpînul său, Antohi-vodă.

Vinit-au atunce poroncă de la Poartă de au dus multă somă și mare lemnu și greu la Tighine și la Cetatea Albă și la Vozia, cu mare grabă și cu mulți zapcii. Boieri au stătut toată vara cu Orheiul și cu Lăpușna și cu toți siimenii din curte, de-l tăiè. Și cu mare greu l-au rădicat păn-în iarnă. Și-ncă au închisŭ în turnul Goliei pe Darie Donici sărdarul și pe Chirica și pe Bogoș, și era să li taie și capetili, fiind ispravnici pe lemnu și nu-l putè în grabă să-l ducă. Că s-agiunsesă munteni și cu Mihai-vodă și cu Isuf-pașe, ca să-i dè pricină la Poartă pentru lemn, că nu poartă grijă. Și pentr-acie îl grăbiè Isuf-pașe din cale-afară cu lemnul.

Pe acee vreme, de la închisoari, Mihai-vodă au făcut un harzu, de l-au dat la împăratul, cu pîră pe Antiohi-vodă că-l năpăstuiește cu doo biruri și doo bariiamlîcuri, că le-u luat din țară, și el nu le-u luat, și cu jalobă pe Baltagiul vizirul, dzicînd că l-au ales pe dînsul toată țara de l-au pus domnu, iar vizirul l-au scos din domnie fără nice o vină ș-au pus pe Antiohi-vodă fără voia țărîi. Deci împăratul, cetindu acel harz, l-au triimis la vizirul și i-au poroncit să-i facă dreptate.

Apoi vizirul, vădzind aşè, chemat-au pe Osman, chihaieo lui, de-au învățat de-au scris la Antiohi-vodă să caute să triimiță boieri și oameni de țară, să dovedească pe Mihai-vodă, să nu rămîie vizirul rușinat de cătră împăratul. Antiohi-vodă îndată alesă de triimisă cîțiva boieri, carei știè că-i sînt împotrivire, și cîțiva breslași megiești d-è lui Mihai-vodă, vasluieni tot de cei buni de gură și de pîră. Și s-au pîrît pe față înaintea Divanului împărătescu. Breslași în gura mare strîga: «Vîndutu-ne-i, vîndutu-ne-i, vîndutu-ne-i la cochivechi ciocoilor, ca pe mascuri și ca pe oi!» Carei numai ce huiè Divanul împărătescu, și să mira toți pașii și agalari de pîra ce-i dau. Și aşè l-au dat iar rămas, să plătească iar bani la visteria împărătească, și iar l-închisără, încă mai mare închisoare, la Babagefer.

Trimis-au și Brîncovanul sol în Moldova, pe ginere-său Șerban logofătul, pentru mare încredințari prieteșugului, care au făcut și logodnă, un ficior a Brîncovanului să iè o fată a lui Antiohi-vodă. Și făcîndu cinste mare atunce solului, Lupul Costachi sîn Gavriliță, la masă, îmbătîndu-să și veselindu-să, multe cuvinte deșerte și fără treabă grăiè împotriva lui Antiohi-vodă înaintea solului. Și dintr-aceli vo-

roave proaste s-au rădicat și masa. Ce Antohie-vodă atunce, ca un domnu înțelept, mult au răbdat Lupului pentru aceli voroave proaste, ce le grăiè cum nu i să cădè.

În scurtă vreme dup-acie să mazili și vizirul Baltagiul de la Poartă, și căzdu Ciorlul-pașe silehtarul viziriu, care să tîmplasă de era prietin lui Mihai-vodă. Și-l scoasă pe Mihai-vodă de la închisoari. Iară Păladie visternicul, cumnatul lui Mihai-vodă, și cu Preda stolnicul, dac-înțălesără c-au ieșit Mihai-vodă de la-nchisoare, fugir-în Țara Muntenească. Și acolo în Țara Muntenească mai era și fratele lui Mihai-vodă, Dumitrașco, și-mbla clevetind pe Antiohi-vodă și mestecînd cătră munteni. Numai munteni era cu 2 obrază: arată prieteșug și cătră Antohi-vodă, și cătră partea lui Mihai-vodă. Și așè politiciè lucrurili de îmbe părțili.

Iar la veletul 7214 făcut-au nuntă Brîncovanul c-un ficior a lui, anume Dinul, în tîrgu în București, de-au luat o fată de aice din țară, de la noi din Moldova, a lui Ion Balșe vornicul, de-au dus-o acolo la București, de-au făcut nuntă, cu mulți boieri rudenii de-a ei. Au mărsu cu voia și poronca lui Antohi-vodă. Atunce m-au trimis și pe mini, cu solie despre partea domniei, de m-am tîmplat la acea nuntă, care nu era nuntă domnească, ce vom dzice că era crăiască.

După veselia nunții poftit-au Antohi-vodă pe Brîncovanul cu mare credință, ca să dè pe Păladе visternicul, să-ș viè acas-în Moldova, să nu mai îmble amestecînd. Ce Brîncovanul n-au vrut să-l dè, fără cîtŭ nu l-au priimit să mai șadză în Țara Muntenească și l-au gonit la Brașov. Antohi-vodă, vădzind că n-au credzut Păladie să vie, mîniiatu-s-au ș-au trimis de i-au jăcuit casa. Și i-au închis giupîneasa, ș-au pus și sămenii de i-au răsîpit curțile din Iași, de nu i-au rămas nice jăriște.

Ilie Catacozino visternicul, fiind învrăjbit cu Iordachi Rusăt vornicul mai denainte vreme, pentru căci Ilie Catacozino făcusă bine lui Iordachie Rusăt de-l scosesă di-nchisoare, cîndu-l prinsesă la mazîlia lui Antohi-vodă, cum s-au pomenit mai sus, iar Iordachi Rusăt, cînd au rădicat țara pe Mihai-vodă domnu, au stătut pricină lui Ilie, și acie era mînia și vrajba între dînși. Iar apoi au început Ilie în toate nopțile a îmbla la gazda lui Iordachi furiș, de s-au împăcat. Și s-au

rugat Ilie lui Iordachi, fiindu-i cuscru cu Brîncovanul, ca să stè să-i logodească o fată a lui Ilie c-un ficior a Brîncovanului, pe taină, să nu știe Antohi-vodă nemic.

Dece Antohi-vodă pe urmă, oblicindu aceste lucruri și alte multe amestecături a lui Iordachi, ce îmbla cu cărți, amestecînd la Mihai-vodă, și la frații lui în Țarigrad, și la Pălade în Țara Ungurească, mînietu-s-au Antohi-vodă ș-au închis pe Iordachi la vătavul de aprodzi, cu mare urgie și pază. Iară Ilie, dac-au vădzut c-au închis pe Iordachi, s-au spăriet și s-au dus de-au spus tot lui Antohi-vodă, ce voroave au avut cu Iordachi. Ce lui Ilie nu i-au făcut nemic, pentru voia stolnicului Costantin din Țara Muntenească, fiindu-i unchi. Numai ce l-au scos din visternicie, că nu mai putè să-l mai rebde de jaloba mazililor; numai la cinste tot îl ținè.

Iară pe Iordachi, după ce l-au închis, l-au pus împrumutare, de-au dat 10 pungi de bani. Și iar au mai giurat lui Antohi-vodă cum să fie slugă dreaptă, cum au fostu mai nainte. Și l-au pus și l-au slobodzit de la închisoari.

Iară la anul, de primăvară, vinit-au poroncă de la Poartă la Antohi-vodă să margă să lucredzi la Tighine. Deci îndată s-au rădicat cu toată boierimea și cu salahori și s-au dus la Tighine, iară aice în Ieși au lăsat cămăicani pe Iordachi Rusăt vornicul și pe mine, Ion Neculce vel-spătar, și pe Ilie Catacozino biv-visternic și pe Ilie Catargiul vel-visternic, de purta grije țării, ce era. Iar Antohie-vodă, lucrînd acolo toată vara, pe la Sfete Ilie i-au vinit mazilia, și l-au pornit Isuf-pașe de acolo la Țarigrad. Numai ce au trimis de i-au luat doamna de aice din Ieși, și-n locul lui au pus pe Mihai-vodă. Iar Antohi-vodă, după ce au mărsu cu totul la Țarigrad, l-au zăhăit Mihai-vodă mult, dar nemic nu i-au putut strîca. Ș-acolo au trăit, la Țarigrad, cîtăva samă de ai. N-au mai putut lua domnia, păn' ș-au plătitŭ și el datoria lumască, de-au murit. Care rar domnu au fostu ș-a mai hi ca Antohi-vodă în Moldova, nelacom nice la sînge, nice la bani, nici la minciuni, și iubitori la dreptate, și bișug în țară la toate. S-au făcut și-n dzilele lui, unde era mănăstirea tătîne-său, la Miera, zidul împregiur cu clopotnița de piatră. Și s-au dus la Poartă și acol-au murit. N-au mai ișit domnu. Și i-au

rămas 3 ficiori: Ion, Costantin, Dumitrașcu. Deci Costantin și Dumitrașco s-au dus la muscali, de slujescu, iar Ion este aice în țară. N-au rămas luîndu...[1] din Țarigradŭ. La ce or vini, vremea viitoare va arăta[2].

Cap. XVII

Domnia 'a doa a lui Mihai-vodă, la velet 7215

Îmbrăcînd Mihai-vodă căftan, de la Poartă, de domnie, au și răpedzit pe capegi-bașe la Antiohi-vodă, la Tighine. Iar la Ieși, drept la cămăicani, la Iordachi Rusăt vornicul, au triimis slugi a lui, și cu izvod, cu pecetea lui, tot anume, să prindză pe boierii ce avè pizmă, pecum au făcut mai nainte și Aron-vodă izvod de boieri. Deci sosîndu și slugeli lui într-o dzi, pe amiadzădzi, la gazda lui Iordachi cu cărțile și cu izvodul, iar Iordachie s-au și bucurat tare de ceasul ce aștepta de mult să-i sosască. Ș-au triimis la puțintei simeni ce rămăsesă la curte de strajă, de i-au chemat la gazda lui, cu numeli lui Antiohi-vodă, fiind cămăican, de i-au și pornit pe la gazdele boierilor ș-a boierinașilor lui Antiohi-vodă, carei era în izvodul ce triimisesă Mihai-vodă, de i-au prinsu, și-i lega și-i închidè pe la închisori. Atunce au prinsu și pe Ilie Catacozino cel tare și mare, perifan, numai cu cămeșe și desculțu și fără sliz, că să tîmplasă de nu știè nemic și dormiè. L-au luat și l-au dus pe uleță, de l-au închis, și zapcii care îl dŭcè așè gol pe uliță, îl mustra, de-i dzicè: «Ține-te, cerbule, cu coarneli cele buore ce ne împrăștiei, că te prinsă astădzi leul în mînă.» Și pe urmă l-au slobodzit cu chizeși, păn-a vini domnia.

Așijdere și pe Panaitachi Morona biv-vel-postelnic, carei era gata la toți domnii, de slujiè dreptu, și le priè lor, iar nu țării, grecește, și pe urmă, după slujbă, îi pîriè. Tîmplatu-s-au de era bolnav, și așè cu pătașca l-au luat simenii de la gazdă, de l-au dus la închisoari, la simeni, și tot acolo l-au ținutŭ

[1] Cuvînt nedescifrat

[2] De la «Și s-au dus la Poartă...» pînă la sfîrșitul capitolului este scris de Neculce.

păn-au vinit Mihai-vodă. Și după ce-au vinit, în scurtă vreme au pus de l-au zugrumat acolo, la odăile simenilor, dzicînd că pe toți domnii pîrește. Această mulțămită și plată au avutŭ Panaitachie de la Mihai-vodă pentru harzul ce-au făcut cu mîna lui la împărăție, de l-au poftit domnu la domnia întăiu.

Atunce, tîmplîndu-să de eram și eu de casa lui Antiohi-vodă, m-au fostu pus Mihai-vodă și pe mine într-acel izvod, să mă prindă. Și păn-a sosi săimenii la gazdă-mi, eu amŭ prinsu de veste ș-am apucat de amŭ încălecat, de am fugit în Țara Leșască. Ș-acolo mi s-au tîmplat și mie de-am zăbăvit vro patru luni, păn-a aședza domnia. Ș-apoi mi-am făcut pace ș-amŭ vinit înapoi la casa mè, și n-am avut despre nime nice o nevoie. Ș-am avut cinste și căutare în dzilele mării sale.

Dece, aședzîndu-să Mihai-vodă în scaon cu domnie, pus-au boierii după obicei, anume pe Antohi Jora vel-logofăt, pe Lupul Costachi sîn Gavriliță vornicŭ de Țara de Gios, pe Manolachi Rusăt, frateli lui Iordachie, vornicŭ de Țara de Sus, pe Dumitrașco Răcoviță, fratele lui Mihai-vodă, hatman, pe Neculai, ficior lui Iordachi Rusăt, postelnic mare, pe socru-său Dedul spătar mare, pe Ion Balșe vel-păharnic, pe Pălade, cumnatu-său, vel-visternic, pe Preda vel-stolnic, pe Costantin Costachi, sîn lui Vasîlie Gavriliță vornicul, vel-comis. Aceștie era boierii lui Mihai-vodă a doo domnie. Numai chevernisala și cinstea era, tot a țărîi, după Iordachi Rusăt vornicul, măcarŭ că nu era cu boierie. Ce vrè el să facă, făcut era.

De atunce Mihai-vodă făcusă și cheltuială la Poartă, la luatul domniei, și era și cu datoria cè vechi a visteriei împărătești, și silìè să le plătească. Ce au început nevoi a ieși grele în țară. Ș-au scos hîrtii, și pe hîrtii năpăști, doi rînduri de năpăști. Ș-au scos de vară pecetluituri cu iscălitura boierilor, să dè tot omul cîte un leu. Oameni să bucura că-i ușoară dajdea și ieșiè la pecetluituri, iar mai pe urmă, după ce i-au scris ș-au dat tablele la visterie, au mai ieșit să dè cîte 5 lei de pecetluit cui dedesă.

Mai adaos-au și cîte doi bani de vadră de vin, să dè cîte 4 bani țăranii, dar nu boierii. Făcut-au și alt obiceiu nou, care nu mai fuses-în țară, asupra boierimei ș-a mazîlimei ș-a

mănăstirilor stingere, de-au dat desetină de stupi și de mascuri cîte doi potronici, țărănește. Atunce au început a-l pricepe boierimea, că Mihai-vodă nu este, cum s-arăta, blînd, șigaci cu toți și moale, ce într-alt chip, că are multe hiri, nu numai o hire. Începusă să s-arete, numai nu deplin, că nu-i da mîna, că avè știală, că era la Țarigrad Antohi-vodă și frate-său Dumitrașco și Duca-vodă. Mazîlii sta acolo, din ceas în ceas aștepta s-apuce domnia. Așijdere și Brîncovanul pururea era bucuros să fugă boierii Moldovei la dînsu, să-ș facă el nume bun, și alții să rămîie cu nume rău. Dece Mihai-vodă nu putè deplin să stăpînească cum să cade, că și boierii Moldovei pe-cie vreme era niște boieri mai țapeni, mai putincioși, să iubiè unul cu alalt și s-învoiè la sfat. Măcar că Iordachi vornicul îmbla să-i supuie și să-i calce, dar tot nu putè deplin să-i calce și să-i scoată din obiceile lor.

Brîncovanul s-apucă să facă nuntă și c-ol doile ficior a lui, anume Ștefăniță, să iè pe fata lui Ilie Catacozino. Și pofti pe Mihai-vodă să-l lasă pe Catacozino, cu fata lui și cu alte rude, să margă în Țara Muntenască, să facă nuntă. Că Brîncovanul păn-atunce avè tot doo obrază de prieteșug, de-ș arăta unul cătră Mihai-vodă și altul cătră Antohi-vodă.

Dece Mihai-vodă, văzdind acea poftă, îndat-au poroncit lui Catacozino visternicul de s-au sculat cu toată ruda lui, de au mărsu în Țara Muntenească, de-au făcut nuntă cu fiică-sa.

Atunce au trimis Mihai-vodă și sol la nuntă, d'spre partea lui, pe Costantin Costachi sîn Gavriliță comisul. Și Catacozino, după ce fece nuntă și s-încuscri cu Brîncovanul, nu vru să mai vie în țară, ce rămas-acolo. Și fugi și Catargiul visternicul și cu alții mulți, mai de gios, carei era de casa lui Antohie-vodă. Și întoarsă pe Brîncovanul mai mult cu obrazul spre Antohi-vodă, de prieteșug. Și-ncepur-a mesteca tare pe Mihai-vodă la Poartă. Și-ncepu și Mihai-vodă a s-îngriji de-celi lucruri, să nu să mazîlească, pecum s-a însămna înainte.

Într-aceae vreme arătatu-s-au în țară și lăcuste, numai nu era multe, ca de altă dată. Și pînea să mai sui cu prețul, stupii să făcură răi, iară vin mult, că și altădată să făcè vin mult. Pace în țară era bună, iară în Țara Leșască și Căzăcească și la Moscu nu era, precum s-au pomenit înapoi,

l-acele domnii ce s-au scris. Care acmu, viindu-i rîndul, iară începem a scrie de acele.

Craiul Șfedzescu, după ce-au trecut Niprul din Țara Leșască în Țara Căzăcească pe la Stari Dub, după cum s-au pomenit mai sus, la domnia [a doa a lui Costantin Ducavodă][1], ieșitu-i-au toți căzacii înaintea craiului, împreună cu Mazăpa, hatmanul lor, de i s-au închinat. Ș-au purces craiul pen Țara Căzăcească, cu toată oastea lui, ca cum ar merge un izgon cu doo, trei obuzuri. Ș-au purces în gios spre Poltava, pen Țara Căzăcească, avîndu adeverință c-or vini și turcii și tătarîi la dînsul, de va merge întinsu în stolița moschicească pe de o parte, și Stănislav craiul cu leșii pe de altă parte. Și așè, cu acel gînd, s-au zăbăvit puțin cu un anŭ în Țara Căzăcească, de tot o strîca ș-o mînca.

Iară împăratul moschicescu, vădzind acel lucru, îș tot strîngè oștile pe unde avè și îmbla zăhăindu-l pe de laturi, ca să-l flămîndzască și să-l hămeiască. Turcii și tătarîi tot cu menciuni l-au purtat pe Cifed și nu i-au mai dat agiutor. Așijdere și Stănislav craiu n-au putut, că leșii ținè giumătate cu Stănislav craiul, iară giumătate ținè cu hatmanii lui Avgust craiu; cu Sănavschie și Ughinschie și Zapiva și cu o samă de moscali despre Litfta ținè lui Stănislav calea. Căzacii iar au început a să împărăchè, a fugi de la Mazăpa ș-a să duce la moscali și s-închina. Și așè, înmulțindu-să oastea la moscali, cîndu au fostu în dzua de Sînpetru la velet de la Adam 7217, datu-s-au parola de bătaie. Și așè s-au bătut îmbe părțile, ș-au biruit Moscalul pe Șfed. Și-ncă craiul Șfedului s-au și rănit. Și peste noapte, numai i-au căutat a fugi ș-au lăsat obuzul împreună cu Mazăpa. Știind rîndul, l-au trecut Niprul și Buhul tocma la Vozîia salt cu vro mie de oameni numai călări: moldoveni, șfedzi, căzaci. Iar altă oaste, cîtă au avut Șfedul în Țara Căzăcească, doo obuzuri, cu totul au luat-o moscalii, cu ghenărari, cu ofițeri, cu cară, cu pușci, cu totului tot și cu multă avere, că jăcuisă Țara Leșască și Csacsonia. Și i-au triimis împăratul Moscului pe șfedzi pe toți la robie, la stoliță, iar pe căzacii ce s-închinasă la Șfed pe toți i-au pus supt sabie.

Atunce și Avgustu craiu, după ce-au înțeles, au lăsat giurămîntul și pacea ce făcusă cu Șfedul ș-au ieșit iar la crăie

[1] Adăugat de mine; în cronică, loc gol.

în Țara Leșască, de s-au împreunat cu hatmanii săi și cu oastea cè moschicească, ce era lăsată acolo. Ș-au gonit pe Stănislav craiu din Țara Leșască și pe Cras ghenărarul, ce era cu 17.000 de șfedzi, împreună cu Stănislav. I-au bătut și i-au gonit în Țara Șfedului peste mare. Împăratul Mosculuí, dup-acea bătaie, au mărsu la Chiu ș-au orînduit pe vro doi, trei ghenărari, anume pe Ianășŭ și pe Volconschie și pe Vesubadțchi și pe Cropot bragadir, cu oaste, călărime moschicească, și pe Chigeci polcovnicul și pe Vasilie Tanțschi polcovnicul și pe frate-său Ion polcovnicul cu oaste, cu jomiri moldoveni. Toată această oaste, ca la 10.000, au aședzat din Cirimuș pe Nistru păn-în Ehurluc, pe margine, pen toate vadurili sta steiaguri[1], și din steag în steiag[1] cîte un om, cît să vidè, de păzìè pe Cifed să nu fugă de la Tighine în țara lui, sau să îmble nescareva cărți la leși.

Iară împăratul s-au sculat de la Chiiu ș-au purces pen Țara Leșască în sus, de s-au împreunat cu Avgustu craiu și cu hatmanii leșești. Ș-au lăsat și la dînșii o samă de oaste, pe Bont ghenărarul și pe Fluc, ș-au început a căuta leșii cei haini, ce ținè cu Cifedul, de-i prindè și-i bătè și-i goniè.

Și de acolo împăratul Moscului ș-au strînsu toată puterea, împreună cu Șerimet, cifert-marșalìc, și cu Alecsandru Dănăloveci Menzic, tiji cifert-marșalìc, și cu alți ghenărari și cu toată puterea sa de oaste, și s-au dus pe marginea mării Balticului pe di ceasta parte în Lidvonia. Și pe unde găsiè cetăți de-a Cifedului, și pe uscat și pe apă, le tot bătè și le lua.

Atunce și Mihai-vodă, cînd era împăratul moschicesc la Chiov, s-agiunsesă cu împăratul să fugă la Moscu. Că i să supărasă cu închisorile în domnia dintăiu și, vădzind că i să strîcă și lucrurile de la Poartă, și Brîncovanul să lepădasă de prietesug, pentru voia lui Ilie cuscru-său Catacozino, și cei trei domni mazîli ce sta la Țarigrad iar asupra lui ca niște lupi, socotisă să să lasă de domnia Moldovei. Căci vădzusă și tăria Moscalului și socotiè că-n scurtă vreme va hi biruirea și bucuria creștinătății. Și nu numai Mihai-vodă s-agiunsesă, ce și Brîncovanul și sîrbimea toată mai denainte vreme s-agiunsesă cu Moscul și trăgè nedejdea lui din ceas în ceas cu bucurie.

[1] Așa apar aceste cuvinte în ms. (253).

Craiul Cîfedului, cu acea puțintè oaste ce scăpasă, șădè la Tighine. Atunce și-n toate dzileli ieșiè la primblare afară, numai cu cîte cinci, șesă oameni, cale cîte de un ceas, doao, alergînd pe cele cîmpuri drept vînatul. Că nu-ș știè rîndul țărîlor acestora, să îmble cu gloată. Și era cuvîntul să să rădice de la Tighine, să vie să șadză la Ieși.

Atunce Mihai-vodă, vădzind primblarea craiului cifedzescu la Tighine și-nțelegînd că va să vie la Ieș să șadă, au făcut știre Mosculuí, cînd a vini, să triimată oaste pre taină sprintenă, și atunce or prinde pre craiul, și s-a rădica și el de s-a duce. Atunce împăratul Mosculuí înțelegînd, foarte tari s-au bucurat și mare adeverință i s-au adeverit. Ș-au învățat pe hatmanul Sănavschie și pe ghenărarii care s-au pomenit mai sus că-s puși la margine pentru calaori, cîndu le-r scrie Mihai-vodă și le-r faci știre, îndată să-i triimață oaste cît ar pofti, să-l iè pe craiul ori pe dînsul, dac-a vrè.

Craiul Cîfedului apoi nu l-au lăsat turcii să vie să șadză la Ieși, nărocul lui, ce au triimis numai un polcovnic cu vro sută și mai bine de cîfedzi și cu vro doo sute de căzaci la tîrgu la Cernăuți, să stè acolo să zacinguiască oaste din Țara Leșască. Făcînd veștì la împărăția Mosculuí Cropot bragadir, carei era pe margine pentr-acei cifedzi, cum s-au apropiat la Cernăuți, împărăția Mosculuí nu i-au putut răbda, ce au scris lui Cropot bragadir și lui Turculeț, de-au încălecat cu vro trei, patru mii de oaste, de-au trecut Cirimușul în ceastă parte ș-au lovit pen codru ș-au ieșit la Mihalci, de i-au lovit în Cernăuți fără veste. Ce căzacii au și dat la vale, în lunca Prutului, de-au scăpat mai toți, iar cîfedzii au purces să să suie în vîrvulŭ dealului Cernăuțului, să s-apuce de bătaie. Ce vădzind că-i mulțime de oaste, nu s-au mai putut apuca de bătaie, ce încungiurîndu-i i-au luat pe toți de grumadzi și-ndată i-au luat ș-au purces cu dînșii în Țara Leșască. Iar vro dzeci, cinspreci ce mai scăpasă din cîfedzi, i-au tot ucis la sateli Țurcanii de pe supt munte, la Cupca și la Rădăuți, la Suceavă. Vinis-atunci dintr-acea strajă moschicească, de-ș pusesă niște steaguri, moldoveni d-è moscalilor la mănăstire la Putna și la Cîmpul Lungu. Ce oblicind Mihai-vodă, îndat-au răpedzit la dînșii cu taină, să să rădice să să ducă, să nu oblicească tătarîi, să prade țara. Și-ndată s-au rădicat și s-au dus în Țara Leșască. Mihai-vodă, vădzind că pe Șfed l-au luat moscalii din țara lui, de la Cernăuți, și steaguri de

joimiri au vinit la Cîmpul Lungu și la Putna, s-au și-mplut de frică, să nu-l priceapă craiul Ștefulúi sau alți neprietini a lui, boierii pribegi din Țara Muntenească, să nu-l pîrască la Poartă că-s faptele lui sau meșterșugurile lui. Ce au și-n-cepút a să găti pe taină, a-și face potcoave la cai și căruți la Botășeni. Și scosesă cuvînt că va să margă la un sat a lui, ce are de moșie, Cîndești pe Siret, să-l vadă. Și trimisesă și pe socru-său, Dedul spătarul, la Cernăuți, de-i purta trebile dispre moscali, ca, cînd a ieși din Ieși, să-l și tumpine oastea moschicească, să-l iè.

Numai îl închedeca un lucru, de să zăbăviè, că era un capegi-bașe în Ieși, pentru banii birului, de sta zapciu. Și nu putè să purceagă, fiind capegibașe în Ieși. Ce au scos atunce nevoie în țară, de tot omul un leu, cu pecetluituri, cu iscăliturili boierilor ci era zlotași. Și stringînd acei bani pe fețe, au orînduit năpăști de un leu: cine dedesă da cinci, pecum s-au pomenit mai sus. Ș-au pornit pe capegi-bașe la Gălați, să aștepte acolo, să-i plinească zlotașii banii, și el cu gînd ca cela să iè în sus, să-ș caute treaba.

Brîncovanul, de-ceste lucruri a lui Mihai-vodă simțindu, de moscali, pe taină au înștiințat prietini de la saraiul împărătescu. Neștiind vizirul nemic, au trimis împăratul un om al său din casă teptilŭ, de-au îmblat în Moldova și-n Ieși peste tot locul, și nu l-au știut, nice l-au priceput nime. Ș-au mărsu și la Focșeni di cie parte, la boierii pribegi, la Ilie Catacozino și la Catargiul, de i-au întrebat de ce au fugit și cum este Mihai-vodă. Că de dînșii nu s-au ferit și le-u spus că-i trimis de la împărăție. Ce acei boieri atunce tare s-au jăluit de Mihai-vodă ș-au spus că îmblă să să hainească. Deci acel om împărătescu cum au mărsu la împăratul de i-au spusu-i, împăratul îndat-au trimis la vizirul de i-au spus că Mihai-vodă este hain și să nu scape, că, d-è scăpa, cap n-are.

Dece vizirul îndat-au răpedzit un capegi-bașe cu mazilia la Isuf-pașe saraschcrul de la Tighine, scriind numai să prindză pe Mihai-vodă, că, d-è scăpa, capul i-a tăiè. Ce Isuf-pașe îndată noaptea au gătit 300 de spahii cu alai-bei, împreună cu capegi-bașe, de l-au lovitŭ fără veste, de l-au prinsu.

Mihai-vodă atunce aştepta să-i sosească carte de la socru-său, pecum joimirii au trecut Cirimuşul în ceasta parte, şi el să purceadză din Ieşi. Şi-ntr-acea dzi ce-u sosît turcii cu mazîlia în Ieşi au sosit şi carte de la socru-său Dedul, că joimirii la Cirimuş stau gata să treacă, şi le-u dat şi cîte un leu de cheltuială, la 400. Deci Mihai-vodă, vădzind că l-au apucat turcii în Ieşi, au şi răpedzit la Dedul, de-u fugit în Ţara Leşască, şi s-au întorsu şi joimirii înapoi. Atunce, de-r hi avut Mihai-vodă cumpăt bun, să fie mai grăbit lucrul şi să nu fie ştiut prè mulţi acel sfat, ar hi[1] avut vreme bună ş-ar hi apucat de-r hi scăpat. Numai era mulţi sfetnici, şi era plin locul, şi socotiè că păn' n-a agiunge capegi-başe cu birul la Ţarigrad nu l-or mazîli. Şi mai mult cu acel gînd s-au înşelat, de l-au prinsu.

Dece turcii, cu mare strajă şi groază, l-au luat de l-au pornit la Tighine şi de la Tighine la Ţarigrad, de l-au închis în Edicula cu mare urgie, care nime nu mai dzicè c-a vidè lumea. Capegi-başe carei strîngè birul în Gălaţi au apucat de-u luat de la boierii zlotaşi numai 10 pungi de bani şi le-u dus la Ţarigrad, de le-u dat la visteria împărătească.

Aice în Ieşi au pus capegi-başe, care luasă pe Mihai-vodă, camaican pe Ion Buhuş logofătul. De domnie nu să ştiè cine este, fără cît trăgè nedejde lui Antiohi-vodă, ştiindu-l că-i mazîl acolo. Iară boierii cei pribegi din Ţara Muntenească, Ilie Catacozino visternicul şi Ilie Catargiul visternicul, cum au înţeles de luarea lui Mihai-vodă din Ieşi, s-au şi bucurat cu nedejdea că este Antiohi-vodă domnu. Ş-au trecut în grabă în ceasta parte la Focşeni şi, fără nice o poroncă, au şi-nceput a prinde ş-a lega ş-a bate pe oameni lui Mihai-vodă ce să tîmplasă cu slujbe acolo şi a lua bucateli a boierilor lui Mihai-vodă care să dedes-în laturi. Prins-au şi pe un grec, nepot de sor' lui Iordachi Rusăt vornicul, de l-au bătut şi l-au îmbrăcat cu sucman negru şi l-au triimis de l-au închis la Cetate la Neamţu. Şi multe lucruri făr' de cale făcè. Ş-au mărsu la Ieşi, dîrji şi sămeţi, aşteptînd din ceas în ceas să le vie cărţi de la Antohie-vodă, să fie cămăicani.

[1] După ms. 53. În ms. 253, *au avut*, care nu merge din punct de vedere sintactic.

Atunce au trecut pen Ieși, de la Poartă, un agă împărătescu la margine, la Cernăuți, în cai de olac, de-au măsurat locul din mijlocul Prutului de la Orășeni. Au pus pe un om pe gios, de-au mărsu păn-în tîrgu în Cernăuți, și aga turcul alături cu dînsul cu ceasornic, ca să vadză cîte ceasuri au călcat moscalii hotarul, cîndu au vinit de-au luat pe Șfed. Și s-au aflat opt ceasuri c-au călcat hotarul. Întrebatu-l-au cămăicanii pe-cel turcu, doar știe să spuie pe cine-or să puie domnu aice, și n-au știut nemic să spuie.'

. . . . . .

Cap. XIX

Domnia lui Dumitrașco Cantemiru-voevoda, în anul 7219

După ce au sosit Dumitrașco-vodă în Iași, după obiceiu a tree dzi au boierit boierimea. Pus-au pre Nicolai Costin vel-logofăt, pre Lupul Costache vornic mari de Țara de Gios, pre Ioan Sturdze vornic de Țara de Sus, pre Antiohie Jora hatman, pre un grecŭ, anume Spraioti Dracumana, vel-postelnic și pe mine Ioan Niculce vel-spatar, pe Gheorghiță vel-păharnic, pre Dabije vel-ban, pre Catargiul vel-visternic, pre Sandul Sturdze vel-stolnic, pre Costantin Costache vel-comis. Aceștie era boierii lui Dumitrașco-vodă întăiu. Iar mai de credință și mai ales toate trebile domniei era după mine, Ioan Niculce vel-spătar.

Și atunce dintăiu era boierii can grijiți de numeli lui Dumitrașco-vodă din tinirețe, cîndu era bezaidè, la domnia frăține-său, lui Antiohie-vodă. Că era atunce nerăbdătoriu și mînios, zlobiv la beție, și-i ieșisă numele de omŭ rău. Iar acmu, viind cu domnia, nu știu, să-ș piiardă numele cel rău: au doar mai la vîrstă venisă, au doar chivernisisă viiața lui, unde nu era pace? Că așè să arăta de bun și de blînd! Tuturor ușe deschisă și nemăreț ŭ, de voroviè cu toți copiii.

Atunce au scos pre țară 2 cîverturi, banii steagului. Și de cum era soma la Neculai-vodă, au mai scădzut pe țară la un cîvertu, cîte 3000 de gălbeni. Așijdere și mazîlilor li-au scădzut tot pre giumătate și mai bine dăjdile. Și li-au făcut și carte cu giurămînturi, să nu dè desetină boierii, după cum

n-au dat mai nainte boierii. Că să făcus-obiceiu de la Mihai-vodă, de da desetină boierii. Şi el apoi i-au iertat.

Deci boierii, vădzînd aşè milă şi nemărire, începusă toţi a să lipi şi a-l lăuda. Era omŭ învăţat. Numai la giudecăţi nu prè putè lua sama bine, poate-fi trăind mult la Ţarigrad în streinătate. Lăcomie nu avè mare, lucrurile lui poftiè să fie lăudate.

Atunce avè mare supărare şi cheltuială, fiind pacea stricată cu oastea lui voevoda Chiovschii şi cu cea sfedzască. O ierna şi o grijiè de zaharà, lemnu la Tighine pentru tocmitul cetăţii. Deci de la Brăila căra ţara pîine la Tighine. As j-dere şi lemnu căra den ţară la Dunăre, de făcè pod mereu la Cartari. Veşti din Ţara Leşască şi de la moscali în tot ceasul cerca de le trimitè la Poartă. Deci era prè în val şi în mare supărare. Căci el venisă de curund, şi lucrurile toate neaşădzate şi lipsite. Şi siliè ca să plinească poruncile Port i toate, şi-i era prè cu greu, că era ţara stricată mai de-nainte vreme.

Începutu-s-au atunce şi omor în vite, cît nu mai biruiè oamenii să le despoaie. De pîine încă era lipsă, că nu ro lis-într-acel an.

Boierii carii avusese greutate la Niculai-vodă sta tot vîrtos cătră Dumitraşco-vodă, ca să pîrască pre Neculai-vodă la Poartă pentru răutatea ce le făcusă. Dar Dumitraşco-vodă nu priimiè nicidecum, nici să potriviè şi nu le da voie, ce ţinè legătura ce făcusă cu Niculai-vodă, cînd s-au împreunat la Gălaţi. Iar Neculai-vodă, după ce-au agiunsu la Poartă, au călcat giurămîntul. Şi cum au mărsu la veziriul, au şi pîrît pre Dumitraşco-vodă, dzicînd că el, cînd au mărsu în ţară, au găsit mai bine de giumătate boierii haini la moscali şi prindzindu-i i-au închis. Iar Dumitraşco-vodă, cum au luat domnia, au şi răpedzit de olac înainte şi i-au slobodzit pe toţi. Şi-ncă pre care era mai mare hain l-au pus căimăcan. Ce veziriul nemic în samă nu-i ţinè vorbile lui.

Atunce, dacă au înţeles Dumitraşco-vodă de acea vorbă bună de prieteşugŭ ce-au grăit Neculai-vodă cătră veziriul, au şi chemat pre boierii ce-l îndemna să-l pîrască pre Niculai-vodă şi li-au spus de Neculai-vodă cum ţine prieteşugul. Şi îndată i-au gătit pre o samă şi i-au trimis la Poartă. Şi sosind boierii la Poartă, ş-au păscut prilejul şi, cînd au ieşit

împăratul la geami, ei ș-au aprinsu rogojine în capŭ și au dat ardzaun la împăratul, jăluind ce li-au făcut Niculai-vodă. Iar împăratul, vădzînd atîta jalobă, au și trimis să aducă pre Niculai-vodă, să-i taie capul. Numai, norocirea lui, s-au tîmplat un prieten de i-au dat știre, și s-au ascunsu de au scăpat de peire, că l-ar fi tăiat. Socotiți, fraților, acmu! De vreme că cei mare nu-ș țînŭ giurămîntul, ce încă-ș aduc peire, dar cei proști cum l-or ținè?

Dumitrașco-vodă pe taină să gătiè să prindză pre Brîncoveanul-vodă, precum îi poroncisă Poarta. Și trimisese și iscoade la munteni, de vădzusă toate lucrurile lui cum stau. Și ș-au făcut Dumitrașco-vodă vro cinci, șese steaguri de lefecii și 2 steaguri de lipcani și cîțiva feciori de boieri grijiți, îi ținè gata în Iași. Și făcusă cuvînt că va să margă în sus, cu podghiaz la moscali, ca să nu priceapă muntenii. Și aștepta din ceas în ceas să-i vie omul cel cu fermanul de la împărăție, să să și pornească la Brîncovanul, să-l prindză. Venitu-i-au și de la hanul ferman, numai să încalece, să-l prindză. Ce pre fermamul hanului nu cutedza să margă, să-l prindză. Ce au mai scris la Poartă că el este gata, și hanul încă i-au scris să purceadză. Ce să știe și de la împărăție: purcede, au ba? Ce de la Poartă i-au venit răspunsu să mai aștepte, că, cînd a fi vreme, i-a face el știre. Că aștepta veziriul să plinească cele 500 pungi de bani Brîncovanul, ce le cerus-împrumutŭ, cum s-au pomenit mai sus.

Atunce, dac-au înghețat apele după Boboteadză, au purcesŭ hanul în pradă pre apa Donului, în Țara Moschicească, în sus, pre la Harcov. Dar la galioanîle moschicești n-au putut agiunge, să le aprindză, precum s-au apucat cătră împăratul turcescu. Nici spre Chiov de acolo n-au putut merge, că au dat de oști moschicești. Și s-au întorsu iar la Crîm cu multu plean.

Soltanul den Bugeag și cu voevoda Chiovschii, de la Binder, cu oastea lui, au trecut Nistrul și au purcesprin Ucraina în sus, tot prădînd și stricînd pănă la Nemirov și pănă la Fastuv, aproape de Chiov. Iar moscalii ce era pre margine de strajă, dac-au simțit, s-au tras toți de s-au strînsu în Podolia, spre Iaslovăț, la Buceci, unde le era gheneralii lor, și aștepta să le vie ucaz de la Petreburhu, de la împăratul moschicescu, să vadă ce vor face. Atunce Adamŭ Sineavschii hatmanul i-au mustrat pe gheneralii

moschicești, anume Vonconschii, Ianășŭ și Vejbah, și li-au dzid așè: «Ce oameni sinteți voi de așteptați ucaz, și neprietinii pradă și strică țara?» Și îndată i-au pornit asupra tătarîlor și a lui voevoda. Și li-au dat și hatmanul un rămentar, cu vro 30 de steaguri leșești, și moscali încă era ca vro 10 000. Și cum s-au pornit asupra soltanului și a lui voevoda, n-au stătut sultanul cu voevoda să să bată cu temeiu, și s-au întorsu înapoi la Bugeag, fără cît numai cîte o strajă unde și unde de să loviè.

Iară după ce s-au întorsu hanul și Calga sultan din ceambuluri, au scris la Poartă de toate ce-au lucrat. Așijdere au scris și pașa de Tighine. Dar veziriul nu i-au credzut, ce au trimis pre taină un ciohodar de olac la Dumitrașco-vodă, de l-au întrebat anume cum au îmblat hanul și sultanul. Și au scris Dumitrașco-vodă de toate, cum le-u fost, de rînd. Scris-au veziriul cu scîrbă la pașa de Tighine, dzicînd că beiul de Moldova este un ghiaur și știe toate ce să facŭ la Moscu și la leși, de le scrie tot adevărat la Poartă, «iar tu ești, vedzi doamne, busurman și nu știi nemic!» La atîta credință și laudă avè Dumitrașco-vodă la Poartă, cît apoi pașa Tighinei tot la dînsul trimitè de lua vești, de scriè la Poartă. Dar Dumitrașco-vodă încă să purta bine, că i le trimitè peste cinci, șese dzile, după ce scriè el la Poartă, pentru ca să sosască întăi de la dînsul veștile, apoi de la pașa.

Dumitrașco-vodă, vădzînd că de la Poartă îl zăbăvăscu cu răspunsul pentru Brîncovanul, au început a gîndi că doar au prinsu veste și ș-au tocmit lucrul. Și știindu-l pre Brîncovanul mare neprieten, și de i s-a tîmpla vro mazilie n-ar fi bine de dînsul, și vădzînd că atunce trăgè toată creștinătatea bucuria și nădejdea creștinilor, adec-a moscalilor, au început și ei a să agiunge cu creștinii și a-i înștiința de la Poartă. Și așè cu meșterșug au scris la Poartă, ca să-i dè voie să facă a să agiunge cu moscalii și ce-ar vedè și ar înțelege, de toate să facă știre Porții. Deci veziriul, gîndind că va hi drept Porții, datu-i-au și acè voie.

Apoi Dumitrașco-vodă, luîndu-și acea voie de la Poartă, și mai fără sîială au început a să agiunge cu moscalii. Și să tîmplasă de avè la Poartă și un capichihai, anume Iano, prè mare telpizŭ. Și poate-fi că-ș știè și mai nainte voroava, că cu meșterșugul acelui capichihai lua cărți de la solul moschi-

cescu, ce era închis în Edicula, și le trimitè la Dumitrașco-vodă, și Dumitrașco-vodă le trimitè la împăratul Moscului. Deci cu acest felŭ de credință și slujbă au căzdut Dumitrașco-vodă în mare cinste și dragoste la Petru Alecsieviciŭ, împăratul Moscului. Că altul nime nu cutedza a face acele slujbe, că era solul în mare pază.

Pe acee vreme muntenii nu știè pentru slujbele ce face Dumitrașco-vodă, nici din boierii moldoveni, și scriè muntenii rău de Dumitrașco-vodă la moscali. Iară Moscalul, vădzîndu slujbele ce-i făcè, nicicum nu-i credè.

Așijdere pre acee vreme, fiind mitropolit țării, părintele Ghedeon și cu Antiohie Jora hatman și cu alți boieri mari încă scriè de rău pentru Dumitrașco-vodă la moscali, să nu-l creadză, că el este ca și unŭ turcu și ține cu turcii. Dar ei au 10.000 de oaste gata și zaharà, și să trimiță împăratul 15 000 de oaste, să lovască podul despre Dunăre, să-l strice și să bată tot Bugeagul. Iar împăratul, vădzind slujbele lui Dumitrașco-vodă, nici de unele nu-i asculta.

Împăratul Moscului, vădzîndu că tătarii au prădat în țările lui, chiematu-ș-au toți sfetnicii lui, de au stătut la sfat, ce vor face. Deci unii sfătuiè să margă cu toată puterea la Crîm și să lasă o samă de oaste la Chiov de apărare, de-a merge cineva asupra Chiovului. Unii sfătuiè să margă pre Nipru pănă la Vozia și să-și ducă zaharà pe apa Niprului, și de la Vozia să iè Dunărea în sus, la Cetatea Albă, să cuprindă Dunărea. Unii sfătuiè să margă pre Nistru la Tighine.

Dar împăratul n-au priimit sfatul nemărui și au dzis că la Crîm a lăsa oaste împotriva Voziei, iar altă oaste la Tighine nu-i bine, așè îndată, să margă să o iè, că ș-a-și rări oastea și apoi cu temeiul turcilor nu s-a putè bate. Ce pe Tighine a lăsa-o în urmă și va merge drept la pod, împotriva veziriului, să-l bată, că apoi lesne va fi a lua pre urmă Tighinea. «Că zaharà ne va scoate Brîncovanul-vodă, că așè să adeverește, și ne-a ieși înainte cu 30.000 de oaste. Și este să mai iasă cu Brîncovanul 20.000 de oaste sirbi, și leșii încă or să ne dè 30.000 oaste. și din Moldova iar scriu boierii că sînt gata 10.000 de oaste». Și are și el ca treidzăci, patrudzăci de mii de oaste. «Și ne agiunge atîta oaste». Și așè, cu aceste nădejdi, ș-au pornit greimea oștii în gios de la Riga.

Dumitrașco-vodă, dacă au simțit pre Antiohie Jora hatmanul că-l pîrăște la Moscu, l-au mazilit și m-au pus pre mine, pe Ioan Niculce spătariul, hatman în locul lui Antiohie.

Dumitrașco-vodă, chiemîndu-și boierii, au întrebat sfat, dzicînd că moscalii să pogoară asupra țării, ce or face, ca să vadză cine ce ar dzice. Dar el să le spuie adevărul că este agiunsu cu moscalii, nu spunè. Deci boierii nu-l credè pe Dumitrașco-vodă, gîndiè că ține cu turcii. Deci așè, unii dzicè să să dè în gios spre Fălcii, și doamna să o trimiță pre Oituz. Alții dzicè să trimiță spre Bîrlad, alții spre Focșani, păn' să vor bate turcii cu moscalii, și care parte a birui cu aceea să ție. Și au rămas să trimîță pe doamna cu giupînesele la Oituz, iar boierii cu vodă spre Fălcii. Și cum s-au tocmit acestu lucru, au și început a-și răschira casele lor, cine cum putè, și ales unii a să agiunge cu moscalii, precum s-au pomenit.

Dumitrașco-vodă, au trimis-au sol la moscali pre Luca visternicul, dzicînd că-l trimite iscoadă, și au scris și la turci, făcîndu-le știre. Deci Luca visternicul au găsit pre împăratul Moscului aproape, în Țara Leșască, la Iaroslav, și așè au așădzat cu împăratul de-u făcut legătură.

Țara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul, și cu Bugeacul și cu toate cetățile tot a Moldovii să fie. Numai deodată prin cetăți să aședze moscalii oșteni, păn' s-a întemeiè țara, iar apoi să lipsască oastea moschicească. Bir să nu dè țara nici un ban, pre domnu să nu-l mazilească împăratul păn' la moarte, și pre urmă fiii lui, pre care ș-or alege țara. Neamul lui să nu iasă din domnie. Numai cînd s-ar haini sau cînd ș-ar lepăda legea, atunce acela să lipsască, și să puie din frații lui.

Pre boieri să nu-i mazilească domnul din boierie păn' la moarte, sau cu mare vină să-l[1] scoată. Vama Ocnii și altor tîrguri să fie venitul domnilor, iar altă dare să nu fie. Mazilii și mănăstirile să-și stăpînească ocinele și vecinii săi, să-ș iè desetină și goștină de oi și de mascuri și de stupi despre moșiile sale. 10.000 de oaste să fie tot gata în țară, și împărăția să le dè lefe din visteria împărătească, din stoliță. Din moscali să nu s-amestece la boieriile Moldovii, nici să s-însoare în țară, nici moșii să cumpere. Domnul pre boieri să nu fie volnic a-i

[1] Sic! (Ar trebui *să-i...*)

pierde, orice greşală ar face, fără sfatul tuturor şi fără iscălitura mitropolitului. Cătră aceste i-au dat şi titŭ de domnie, să să scrie mai de cinste şi mai sus după cum să scriu domnii acmu, iar titul aşè-i era: «săninatul domn al Ţărîi Moldovii samoderjeţŭ (singur stăpînitor) şi colegat (prietin) Ţărîi Moschiceşti», iar nu robŭ supus. Care acestu nume este puţin oarece mai de gios decît al unui craiu, care să cheamă lătineşte acestu nume sărenis, iar sloveneşte să cheamă predsfeliişe, iar leşeşte eşniosfinţunii. Aşè ca să să scrie domnii Moldovii. Aşijdere nicidecum pace cu turcul să nu facă, iar de s-a tîmpla să facă pace, să rămîie Moldova iar suptu stăpînia turcească, să aibă împăratul moschicesc a da lui Dumitraşco-vodă 2 părechi de curţi în stoliţă şi moşii pentru moşiile din Moldova şi cheltuială pre dzi, în toată viiaţa lui, lui şi oamenilor lui să nu-i lipsască. Şi de nu i-ar plăcè acolo şi s-ar trage într-altă ţară creştinească, volnic să fie a merge, şi altele multe ca aceste. Şi pre aceste ponturi au giurat tare împărăţia Moscului şi au şi iscălit mai gios şi i l-au trimis pe Luca visternicul. Şi au scris lui Dumitraşco-vodă să să gătedze şi să-i iasă întru întîmpinarea oştii moschiceşti la Nistru. Iară de n-a ieşi la Nistru şi a aştepta pănă s-a bate cu turcii şi i-a birui, atunce, ori să închine, ori să nu mai închine, că atunce mulţi domni s-or afla. Că scrisesă Dumitraşco-vodă pre Luca de-i făcusă ştire că oaste turcească este multă, 400.000, şi puşci 400, tot tunuri mari, şi tătărîme multă, şi pîine în ţară nu-i. Nici atunce, la o vreme ca acee, nu pot oamenii să care de tătarî, că-i robescu, şi oamenii fug la păduri. Şi el nu poate să s-închine aşè îndată, că-s tătarîi aproape şi i-or robi ţara. Dar împăratul Moscului au răspunsu Lucăi că cu tătarîi s-au agiunsu, n-or robi, nici or putè, şi oaste are multă, nu să miară de turci. Şi pre zaharà de pîne şi de vite a da bani, n-a lua în dar, că şi la Brîncovanul-vodă au trimis bani, şi are nădejde că-i va scoate zaharà de agiunsu. Şi aşè, cu această tocmală, s-au întorsu Luca visternicul la Dumitraşco-vodă, aducînd lui vodă de la împăratul daruri un lèftu cu diamanturi, cavalerie, pecete împărătească şi cîţiva soboli.

Dumitraşco-vodă sta atunce în cumpănă, cum ar nemeri să hie mai bine. Că să să dè în gios, să temè în gios să nu-l pîrască cineva, să-l apuce turcii să-l mazilească. Să să ducă înaintea moscalilor la Nistru, că acmu sosisă Şeremet la

Nistru, iar să temè, că sau a putè să scape păn' la Nistru de ţară, sau ba. Aşijdere şi pentru ţară să temè să nu o prade tătarîi. Ce sta şi să mira cum va face. Ce au socotit şi au scos tuiurile şi corturile afară din Iaşi spre Balica, ca să mai chivernisască lucrul ceva înainte, să vadă oamenii că purcede în gios, la oaste, înaintea veziriului. Căci Şeremet fertumarşalîc agiunsese cu o samă de oaste moschicească la Nistru, şi socotiè Dumitraşco-vodă că va merge Şeremet degrabă în gios, de va agiunge în Bugeac, şi va începe a să lovi cu tătarîi, şi el să va mai zăbovi a să găti la Ieşi, să rămîie în urmă, ca să vadă cum a merge tabăra lui Şeremet.

Avè grijă şi de turcii balgii ce era în Iaşi trăitori, vădzînd că moscalii au întrat în ţară, şi Dumitraşco-vodă nu mai purcede în gios, să nu priceapă că-i hain. Şi au socotit Dumitraşco-vodă şi au scris o carte la pac de Tighine, precum moscalii au trecut Nistrul în ţară pre la Soroşa, şi turcii balgii tot şed în Iaşi, şi le spune să să rădice din Iaşi, să să ducă în gios, şi ei nu vor să să ducă. Şi poate pentru dînşii, înţelegînd moscalii că sînt în Iaşi, să nu sloboadză podghiaz, să-i strice şi pe dînşii şi tîrgul. Ce să trimiţă măria sa paşa un agă a lui să-i rădice din Iaşi, ca să nu facă vro belè ţărîi şi tîrgului.

Deci paşa au făcut răspunsu lui Dumitraşco-vodă că încă tot nu este vreme să trimiţă să-i rădice, iar cînd a şti el vremea acea, a trimite de i-a rădica. Şi lui încă-i va scrie atunce, de a veni cu oastea lui la Tighine. Acestu răspunsu au venit lui Dumitraşco-vodă de la paşe pre amiiadzădzi, iar după acee, dac-au trecut vro trei, patru ceasuri, într-acè dzi au sosit o carte de la Mogîlde sardariul, precum au vădzut un turcu mare cu vro 30 oameni viind de olac la Iaşi, şi pe alţi turci purcedzînd iar cu vro 300 de oameni, şi au purcesŭ din Tighine în sus: «Nu ştiu, la Ieşi mărgu, au aiure». Şi cetind cartea de la sardariul, n-au trecut un ceas, au şi nemerit un slujitoriu de la capitanul ce era pus de strajă la Prut, dînd veste lui Dumitraşco-vodă, precum un turcu cu vo 30 de oameni vine de la Tighine de olac, şi l-au lăsat trecînd Prutŭlŭ. Iar pe urmă au sosit şi însuşi capitanul Timoftei, ce era de strajă, dzicînd că au venit cu acel depreună păn' la Aaron-vodă, şi acolo în cîmpu au descălecat să mîie. Şi i-au audzit acel capitan vorovind ei în de ei, dzicînd: «Să ne minecăm dimineaţă, să-i prindem pe toţi». Şi n-au înţeles bine pre cine să prindă,

și viind înainte au spus lui Dumitrașco-vodă, și audzind vodă, au dzis că vine cu mazilia.

Atunce Dumitrașco vodă, audzind și vădzînd acele și vădzînd că-l chiiamă pașa la Tighine, s-au temut că-i vine mazilia, prepuind că l-ar fi pîrît Iordachi Ruset vornicul la pașa Tighinei că este hain. Pentru că Iordache îl știe pe vodă că s-au agiuns cu moscalii, și dzicè vodă: «Nu este altu lucru, făr' decît numai Iordache m-au pîrît la pașa de Tighine».

Și îndată au și trimis de au făcut spaimă în tîrgu, să să păzască cum că vine un podghiaz moschicesc să lovască tîrgul. Deci s-au făcut mare spaimă noaptea în balgii și în tot tîrgul, și fugiè care cum putè, de s-au umplut toată țara de spaimă. Și ș-au pornit și doamna-ș la Cetățuie, iar vodă au încălecat de au purces înaintea acelui agă cu 30 de turci: de a vedè că or să-l mazilească să-i taie pre toți. Deci mărgîndu și aflîndu-i dormind pre cîmpu dencolo de Aron-vodă au năvălit de i-au prinsu pre toți și au început a-i lega. Atunce au găsti la aga și cărțile pașii ce scriè să rădice pe balgii să-i ducă la Tighine, iar nu de mazilie. Deci cetind Dumitrașco-vodă cărțile, fiind lună, s-au căit ce-au făcut și, poroncind să-i sloboadză și să li dè înapoi ce le-ar fi luat, au și început a-i mustra, cu ce treabă de mîn ei pre cîmpu noaptea, la o vreme ca aceasta, fiind lucru de nepace, și nu i-au făcut lui știre. Și el s-au gîndit că este podghiaz moschicescu. Și i-au trimis la Ieși cu un om a lui, de le-au dat gazdă. Iar Dumitrașco-vodă s-au zăbovit toată noaptea, făcîndu-s-a cerca podghiaz, și a doa dzi iar au venit la Ieși. Deci atunce, la prinsoarea acelor turci, s-au tîmplat de-au perit unu turcu de moldoveni. Deci vodă au stătut cu acel agă de au împăcat lucrul pentru acel turcu și pentru acele ce dzicè, turcii căle mai lipsăscu, atunce noaptea, cînd i-au prinsu. Și i-au dat acelui agă Dumitrașco-vodă o mie de lei, dzicînd și turcul aga că a lui vină este, căci au mas pre cîmpu. Și făcîndu-i vodă răspunsu la pașe, s-au dus la Tighine. Scris-au Dumitrașco-vodă și la Poartă pentru aceasta, cum s-au tîmplat primejdia de au perit un turcu, mîindu la cîmpu, și el s-au gîndit că doară este podghiaz moschicescu. Și i-au venit răspunsu de la Poartă să fie fără de grije, că n-are nici o vină, măcar și pre toți de i-ar fi tăiat, că au fost vina lor, pentru ce au vrut să mîie noaptea pre cîmpu la vreme de nepace. Iară dupre acee, Dumitrașco-vodă s-au mutat în Cetățuie, de șidè. Iar slujitorii ce avè șidè la corturi, unde sînt

acum curțile domnești la Frumoasa. Țara să bejenisă dintr-acè spaimă ce să făcusă. Boierimea mai toți fugisă de pre lîngă dînsul, de-l lăsasă singur, socotind unii că să va mazili din pricina turcilor. Alții socotiè că or vini moscalii și-or luoa țara, și n-a mai fi Dumitrașco-vodă domnu stăpîn. Bucatele să scumpisă în Iași, că nu aducè nime nici de o parte, fiind bejenii. Zlotașii fugiè cu banii și la vistierie nu aducè, în nedejdea moscalilor. Slujitorii numai ce rămăsese vro cinci, șese steaguri de lefecii și siimenii din curte. Iară alți slujitori de țară, cine cum putusă, să dusese și nu mai viniè nice la o slujbă. Și feliuri de feliuri de spaime umbla.

Socotit-au atunce Dumitrașco-vodă să-ș pornească doamna de la Cetățuie pre Oituz cu Iordachi Rusăt vornicul, împreună cu giupînesili, iar vodă cu boierii și cu acei puțini slujitori să purceadă în gios spre Huși, să zăbăvască acolo, pănă or agiunge moscalii la Bugeac de s-or bate cu turcii, să vadză cum să va alege. Și au ales o sută de siimeni cu doi bulucbași mai de credință, de i-au giurat și le-au dat lefe și i-au suit în Cetățuie să purceadă cu doamna, să fie de paza ei. Iar celoralalți siimeni ce rămăsese la corturi nu le-au dat lefe bani gata, neavînd de unde, ce i-au orînduit la zlotași, la țară, să margă să-ș strîngă lefele, și de la corturi să margă la curtea domnească, să fie de treaba curții. Și, a doa dzi vrè să-ș pornească doamna, și apoi să purceadză și el în gios spre Huși. Iar siimenii acei de la corturi, vădzind că nu le-au dat și lor lefe bani gata, n-au vrut să margă în curte, ce au luat steagurile și au purces din șes la Cetățuie cu zorbă, ca să-ș ceară lefele. Iar Dumitrașco-vodă, vădzindu-i că vin, au pus de-au închis porțile Cetățuii și au vrut să le stè împotrivă cu siimenii cei ce-i giurasă. Și mai avè și vro 60 oameni adușî cu dînsul din Țarigrad, și au răpedzit și la lefecii să încalece. Atunce seimenii cei cu zorbà au venit păn' la poarta Cetățuii și, vădzînd c-au închis porțile și nu-i lasă să între în mănăstire și le stau cei dinlontru împotrivă și lefeciii încalecă, n-au vrut să s-apuce de gîlceavă și au început a grăi cu binișor și a să ruga să le dè și lor lefe. Atunce Dumitrașco-vodă să spăriesă și au prinsu pre bulucbașii lor înlontru și i-au ucis cu buzduganul, și încă pre unul l-au lovit cu sabia, dar n-au murit. Și așè s-au potolit acea gîlceavă, și s-au dus la strajă, în curte, unde era orînduiți.

Şeremet, den Soroca de la Nistru, nu să mai pogorîè în gios, să margă la pod la Dunăre, unde-l orînduisă, că să temè, că avè oaste puţină, ce prè cătinel să trăgè pre Nistru în gios.

Dumitraşco-vodă, vădzînd aceste lucruri, că au rămas mai singur şi-ş caută cineş chivernisala lui, şi bani de cheltuială n-avè mai mult de 10 pungi, de toţi banii lui, ca nu avusese vreme să strîngă, nici era lacom, precum mai sus s-au scris, schimbat-au socoteala într-alt chipŭ. Să nu mai margă în gios la turci, temîndu-să să nu-l mazilească, şi a fi greu de dînsul, dzicînd că toţi fug şi-ş caută chivernisala sa şi a caselor sale. Ce el încă-ş va căuta chivernisala lui, şi vădzînd şi pre seimeni cum s-au burzuluit, nu s-au mai încredzut să să despartă de doamnă-ş şi să o dè în laturi, ce pre taină au trimis prè Pricopii capitanul şi pre Dimitrie aga, slugile lui credzute, la Şeremet, la Movilău, scriind ca să-i trimiţă în grabă vro 4000 de moscali aice în Iaşi, să-i fie aret, să nu-l apuce turcii să-l mazilească.

Dacă au simţit Şeremet, tare s-au bucurat şi-ndat-au ales pre Croput bragadiriul, cu 3000 de moscali, şi pre Chighieciu, cu un polc de moldoveni, ca vro 500 de moldoveni, ce slujiè la moscali, şi i-au pornit înainte la Ieşi. Deci agiungîndu Cropot bragadiriul la Prut, au răpedzit înainte, dînd ştire lui Dumitraşco-vodă ca să trimiţă să grijască poduri la Zagarance, să treacă.

Atunce au sosit ferman de la veziriul lui Dumitraşco-vodă, să încalece să margă să prindză pre Brîncovanul-vodă. Şi au scris cărţi şi la soltanul de Bugeag, să dè lui Dumitraşco-vodă oricîţi tătarî i-ar trebui. Atunce am şiutŭ şi eu c-au fostu scris să vie moscalii, că eu tot gîndièmŭ că om purcede în gios spre Huşi, precum sfătuisem. Iar dac-am înţeles c-au sosit moscalii, mult m-am mirat şi am dzis lui vodă să scrie, să să întoarcă moscalii înapoi, şi să mergem, precum scrie veziriul, să prindem pre Brîncovanul, şi să să lasă de moscali, că poate să-i bată turcii, şi tătarîi or robi ţara. Puiu pre Dumnezeu martur că aşè i-am dzis, şi tare am stătut, că doar l-oi întoarce, şî n-am putut. Şi încă cu mînie mi-au răspunsu, dzicînd că «voi toţi vă chivernisiţi, ca să rămîneţi la creştini, şi numai eu singur pentru voi să rămîiu la păgîni; că v-am vădzut eu credinţa, că aţi fugit toţi, şi eu am rămas singur; pentru ţară, n-or prăda-o tătarii, că moscalii acmu sosescu, şi eu ştiu prè

bine că n-or bate turcii pre moscali». Deci vădzînd și eu că mi-au răspunsu așè cu scîrbă, m-am temut a mai răspunde, să nu cumva cad în vro primejdie a vieții. Măcar că mulți dzic că eu l-am îndemnat să să închine la moscali, dar grăiescu că năpaste și ca niște oameni ce nu pricep și nu știu. Că atunce era toți creștinii bucuroși moscalilor, nu numai eu, că scriè alții mai nainte de chiema pre moscali, mai nainte de Dumitrașco-vodă: muntenii sîrbii, moldovenii, cu cîți ani mai nainte! Numai pizmașii zavistnici scorniè asupra mè ocară, și oamenii cei proști și neprieteni și cei nepricepuți credè așa. Dar eu taina stăpînului, căruia i-amŭ mîncat pita, n-am putut-o descoperi, uitîndu-mă la Sfînta Scriptură, ce au dzis îngerul cătră Tovie dzicînd: «Taina împăratului să o acoperi, iar faptele lui Dumnedzeu la arătare să le mărturisești». Ce și eu n-am vrut să mă facŭ al doile Iudă sau să-l viclenescu, să fugŭ de la dînsul. Că de-aș fi făcut așè, ce laud-aș fi dobîndit? Ce numai osîndă de la Dumnedzeu și ocară de la oameni. Iar eu aceste răbdîndu-le cu dreptate, den toate nevoile am scăpat, care le-am tras pre strîmbătate în 9 ani. Ce întru aceste ce mi s-au întîmplat m-am lăsat tot în nădejdea lui Dumnedzeu, păn' m-au scos, precum mărturisește David prorocul, psalom 39: «Răbdîndu am așteptat pre Domnul, și mi-au luat aminte, și au ascultat ruga mè, și m-au scos din groapa patimilor și din tina cea adîncă, și au pus pre piatră picioarele mele», i proci.

Chiematu-ș-au atunce Dumitrașco-vodă boierii săi, cîți mai rămăsese lîngă dînsul, numai așè, sprinteni, anume pre Nicolai Costin vel-logofăt, pe Ioan Sturdze vornicul și pre Iordachi Rusăt vornicul și pre Ilie Catargiul vel-visternic, și le-u spus precum au chiemat pre moscali, și au venit de trec Prutul la Zagarance. Atunce toți boierii, audzind, s-au bucurat și au răspunsu cu bucurie cătră vodă și au dzis: «Bine ai făcut, măria ta, că noi ne temèm că te-i duce la turci, și așè avèm gînd că, de te-om vède că mergi la turci, te-om părăsi și ne-om duce de ne-om închina la moscali». Și le părè bine. Numai Iordachi Ruset vornicul au dzis atunce: «Te-i can grăbit, măria ta, cu chiematul moscalilor. Să fii mai îngăduit, măria ta, păn' li s-ar fi vădzut puterea, cum l-è merge». Răspuns-au Dumitrașco-vodă, dzicînd: «Nu mai era vreme a mă mai chivernisi, temîndu-mă ca să nu mă apuce turcii.

Că iată și din dumnevoastră m-ați părăsit o samă și nu sinteți într-un cuvînt și într-o credință cu mine».

Atunce au și încălecat Dumitrașco-vodă și au purcesŭ înaintea moscalilor, la Prut. Și s-au împreunat cu Cropot bragadir și au venit cu dînsul în gios, pre Jijie, păn' l-au trecut Jijia și Bahluiul. Și l-au lăsat pre Bahluiu, din gios di Iași, la Podul lui Bîtcă, și acolo ș-au pus obuzul, dîndu-i conac de toate ce i-au trebuit lui și oștii. Și luîndu-și Dumitrașco-vodă 2 capitani, cu 2 steaguri de draguni, s-au întorsu desară la Cetățuie, unde-i era doamna. Iar pre mine, Ioan N culce, hatmanul, păn-au umblat vodă la Prut, m-au lăsat de paza doamnei la Cetățuie, ca să nu lovască niscaiva turci pre doamna în urma lui. Iar a doa dzi venit-au și Cropot bragadiriu numai cu un steagŭ de draguni la Ieși. Și l-au cinstit Dumitrașco-vodă și l-au dăruit, și au îmblat prin curțile domnești și prin toate mănăstirile de le-au vădzut, și desară iar s-au întorsu la obuzul său, la Podul lui Bîtcă.

Atunce moldovenii, cum au vădzut moscalii, precum sînt învățați la jacuri, cînd văd cîte un lucru burzuluit, au și purcesŭ, unii cu poroncă, alții și fără poroncă, a tăiè pre turci și a-i robi, unii în Iași alții printr-alte tîrguri, unde și-i afla, prin toată țara. Și-i jăcuiè de bani, de odoară, de cai, de borfe, de boi, de oi, de miere, de ceară și de toate ce găsiè. Iar băcăliile sta vărsate pre uliță, de era sătui și copiii. Strafide, smochine, alune era destule pre la toate babele. Iar pre care turci nu-i tăiè, îi ducè, cu pieile, de-i da robi domniei. Iar pre unii să tîmpla de-i ascundè prietenii, care scăpa păn' la prieteni. Carei mai pre urmă de mare folos au fost turcii acelor prieteni ce-i ascunsese.

Nezăbovind vreme, au și venit Șeremet la Țoțora cu obuzul lui, ca vro 15.000 oaste. Că n-au cutedzat să margă drept la pod la Dunăre, cum îl învățas-împăratul, căci că avè oaste puțină. Veziriul turcescu încă sosisă la Dunăre și să temè a trece în ceasta parte, audzind că vin multime de moscali. Ce sta și el de cee parte.

Iară după ce au înțeles veziriul că s-au hainit Dumitrașco-vodă, îndată au prinsu pe capichihaia lui Dumitrașco-vodă, pe Iano, și i-au tăiet capul. Așijdere și împăratul turcescu, înțelegînd la Țarigrad, au și prinsu pre Antiohie-vodă și l-au închis. Și era să-l taie. Numai norocirea lui au fost c-au

mărturisit caimacamul cătră împăratul cum Antiohie-vodă cu o lună mai nainte i-au spus lui că frate-său este hain, nu îmblă bine, şi el n-au credzut, gîndind că-l pîreşte pre pizmă. Şi aşè spuind împăratului caimacamul, l-au iertat şi l-au slobodzit din Edicula.

Iară Şeremet, cînd au fostu venit de la Nistru la Ţoţora, au fost venit pre la Orheiu. Şi s-au rădicat toţi orheienii, sorocenii şi lăpuşnenii, de-au venit cu dînsul păn-au trecut Prutul. Şi ţărănimea cu bejeniile s-au dus toată în Cîrligătură[1], iară slujitorîmea au rămas toată la Dumitraşco-vodă, în oaste.

Apoi Dumitraşco-vodă ş-au mutat doamna în curţi la Ieşi şi i-au lăsat un polcu de moscali de pază ei. Iară el, cu slujitorii cîţi avè la Ţoţora, s-au dus şi ş-au aşădzat oastea lui dincoace de Prut şi cu moscalii lui Cropot bragadir. Şi s-au sculat cu boierii lui, care s-au dzis mai sus, şi au trecut Prutul la Ţoţora, de s-au împreunat cu Şeremet, unde era obuzul lui. Şi i-au făcut Şeremet cinste mare lui Dumitraşco-vodă şi boierilor săi. Şi au dăruit Dumitraşco-vodă lui Şeremet un cal foarte frumos, aşijdere şi Şeremet lui Dumitraşco-vodă au dăruit 2 părechi de soboli şi boierilor cîte o bucată de ladan de cele bune, cîte de doao haine.

Dumitraşco-vodă au sfătuit cu Şeremet să scrie o carte în limbă turcească la sultanul, ca să să închine şi el, cu tot Bugeacul, că, neînchinîndu-să, pe urmă n-a fi bine de dînşii. Şi au pus Şeremet un copil a lui ce ştiè scrii bine turceşte, iar Dumitraşco-vodă au dzis că n-a putè copilul scrie cu dăscălie, fiind tînăr. Însă au dzis să scrie întăi pre o ţidulă de hîrtie mică vro doao rîndui, să vadză cum scrie. Iar acel copil, fiind telpiz bun, au scris pre o ţidulă aşè, că «nu este mai mare blăstămat în lume decît omul cela ce are o fărîmă de pîine în mînă şi o leapădă pe acee şi cearcă să afle alta mai mare». Şi au dat la Dumitraşco-vodă. Iar Dumitraşco-vodă cetind, au dzis copilului: «Hai ghidi cahpol!» Şi n-au mai spus lui Şeremet ce-au scris copilul, fiindu-i ruşine, numai ce-au dzis c-a putè scrie. Şi l-au pus de-u scris cartea şi au trimis-o la soltanul, iar soltanul n-au dat nici un răspunsu pre acea carte. Şi s-au întorsu Dumitraşco-vodă la conacul lui preste Prut.

[1] Fost judeţ. Şi o plasă din fostul judeţ Iaşi a purtat acest nume.

Venisă cu Şeremet depreună şi un menistru a împăratului, anume Simion Savva Rogojinschii, neguţitor de feliul lui, de la Rogojia, despre partea turcească. Şi căzusă boieriu mare, de cinste şi de sfat, la împărăţia Mosculuí, că ştiè multe limbi. Şi-i dedesă împărăţia mulţi bani, să-i fie de purtat grijă la cheltuiala oştii. Atunce au dat el lui Dumitraşco-vodă 100 pungi bani, să facă oaste de moldoveni, păn' la 10.000, sau şi mai bine. Şi de i-or mai trebui, să-i mai dè bani. Şi să dè de tot polcovnicul cîte 100 ruble, de rocmistru cîte 30 şi de chihai, şi de stegariu cîte 10, şi de tot tovarăşul, de unul, cîte 5 ruble. Şi aceşti bani să le fie dintăiu de cheltuială, iar apoi, dacă s-or aşădza, să le dè lefe. Şi i-au mai dat vro 30 pungi bani să trimiţă în ţară, să cumpere vite cîte 4 lei vita, să le fie de treaba oştii.

Aşijdere i-au mai dat şi cîteva cărţi împărăteşti, scrisă la toată boierimea şi slujitorimea, toţi să încalece, să vie la oaste cu plată, iar care n-a veni va rămînè podan şi lipsit din moşiile sale. Ţăranii să aibă a aduce bucate, fără frică, să le dè bani.

Deci Dumitraşco-vodă îndată-au răpedzit la ţară, făcîndu-le ştire tuturor. Deci boierii mazili au şi început a veni de prin bejenii la oaste. Foarte prè puţini n-au venit. Şi au trimis, cu cărţile, şi bani la cine au socotit, să cumpere vite.

Aşijdere şi slujitorii, dac-au audzit, au şi început a vini toţi de toate părţile şi a să scrie la steaguri. Şi audzind de leafă, nu numai slujitorii să scriè, ce şi ciobotarii, croitorii, blănarii, cîrşmarii. Slugile boiereşti lăsa pre boierii săi şi alerga de să scriè la steaguri. Oaste de strînsură, din tîrgu, mai mulţi fără arme decît cu arme. Să făcusă păn' la 17 polcovnici şi 170 rocmistri cu steaguri în cincispredzece dzile. Numai steagurile încă tot nu apucas-a să plini bine, cîte 100 oameni la steag, neavînd cîndu să plinească.

Atunce Şeremet zăbovind la Ţoţora, aşteptînd împărăţia să vie cu toată greimea, lovit-au tătarii în vro doao, trei rînduri straja lui Şeremet, fără veste, de o strica şi apuca cîte o herghelie, doao de a oştii moschiceşti şi să da iar înapoi. Să can hărăţiè cîte puţină cu oastea moschicească cea sprintină, iar cu temeiul nu vrè să să bată.

Peste Prut, de ceasta parte, nu cutedza să treacă la moldoveni, că să făcusă veste că sînt moldoveni 30.000. Şi ştiind

pre moldoveni că sînt sprinteni la războiu, nu cutedza să le facă vrun vicleşug. Nici în ţară pe de altă parte nu vrè să între, ce numai pre de cee parte, cît putè, zăhăiè pre moscali.

Atunce era un boieriu, anume Lupul Costache, fiiu lui Gavriliţă, şi era dator lui Dumitraşco-vodă den goştină cu 3000 de galbeni. Şi-i mai dedese şi 800 de galbeni să cumpere pîine de la Bîrlad, ca să să afle la vreme de trebuinţă, ori la care parte i-ar trebui. Iar el, audzind de Dumitraşco-vodă că s-au închinat la moscali, au strînsu cîteva rude a lui şi ş-au făcut tabără la mănăstire la Bursuci şi s-au închis cu cîteva gloate acolo. Şi la Dumitraşco-vodă nu mergè, nici bani sau pîine nu trimitè. Şi scriè cărţi la Şeremet de-ş făcè obraz, adică veşti de la turci, şi pe Dumitraşco-vodă, în loc de laudă, îl clevetiè cătră Şeremet.

La turci scriè cu altu obraz, că sînt moscali puţini şi-i o oaste flămîndă. Ce să treacă veziriul Dunărea fără grijă, că-i va bate pre moscali. Iar Şeremet şi cu Dumitraşco-vodă, audzind de acele spurcate fapte a Lupului, că scrie la turci şi face piedecă şi altor pementeni să nu vie la moscali, au trimis pre un polcovnic, anume Chigheciu, cu vro 300 de moldoveni şi un căpitan cu vro 200 de draguni să-l prindză, să-l aducă la dînşii. Iar el vădzîndu-i, s-au făcut bolnav, şi el şi giupîneasa lui, şi au început a-i cinsti şi a-i dărui pre acei trimişi. Şi s-au rugat şi au trimis nişte fraţi ai lui mai mici şi pre un ficior al lui de trupŭ, dzicînd că, de-i va mai trece, a ieşi înaintea oştii la Fălcii, cu oastea ce-a putè strînge şi cu zaharà. Şi aşè credzîndu-l, l-au lăsat şi, luînd pre fraţi şi pe ficiorul lui, i-au dus la Şeremet. Care lăsare a Lupului de mare stricăciune au fost moscalilor, că el tare au îndemnat pre turci să treacă Dunărea, că să temè veziriul să treacă. Pentru care slujbă de grabă au luat plată de acel veziriu, precum înainte să va scrie. Că cine face, faci-i-să.

Împăratul Moscului atunce să zăbovisă la Iaroslav, la o nuntă leşască, şi poftind şi dînd bani leşilor, ca să-i dè 30.000 de oaste agiutor. Şi i-au adeverit leşii că i-or da şi au dzis să purceadză înainte, cu oastea lui, că ai lor or purcede dreptu pre Prut şi i-or agiunge. Şi au gătit leşii oaste şi au pornit-o păn' la marginea lor, la Snetin. Şi de la Snetin n-au vrut să mai treacă în cesta hotar încoace. Şi acolo au stătut, aşteptînd vreme păn' s-or bate moscalii cu turcii, şi de-or birui

moscalii, să să pogoare și ei în gios. Și lăsasă împăratul și pe Dolhoruchi, cel mai mare frate, cu 12.000 de moscali, să vie cu leșii, precum i să făgăduisă. Și pre adeverința lor au purcesŭ împăratul în gios, pre Nistru, până la Soroca. Ș-au agiunsu temeiul oștii sale, pedestrimea, adusă tocma de la Riga degrabă, ostenită și flămîndă. Și au trecut Nistrul pre la Soroca și au lăsat acolo o samă ce era bolnavi și leșinați, iar cu cei ce era mai tare au venit dreptu preste cîmpu la Prut, la Zagarance.

Iară de acolo s-au pornit în gios pre Prutŭ, spre oastea lui Șeremet, și de acolo au trecutŭ Prutul și au venitŭ marele Petru, împărat al Moscului, dreptu în tîrgul Iașului, împreună cu împărăteasa lui, în curțile domnești. Iară caimacamii, împreună cu alți boieri și orășeni bătrîni mai de cinste și mitropolitul cu tot clirosul, i-au ieșit cu toții înainte, afară din Iași, și frumos tîmpinîndu-i, l-au priimit cu toată inima. Și i s-au închinat ca unui împărat creștin, dînd laudă lui Dumnedzeu, că doar îi va cerceta cu mila sa și-i va scoate de suptu giugul robiei turcilor.

Împăratul moschicescu mai avè un obuz mare de oaste strînsă la Azac, ca să margă să bată Crimul. Și era la acel obuz 20.000 de calmîși și 20.000 de donți și 15 000 căzaci din olatul Harcovului și 5.000 căzaci ce le dzic eiți, ce trăiesc preste Don, și 20.000 de moscali, care să facŭ preste tot 80.000. Și le era ca pre această [oaste][1] Apracsin cneajul, gubernatul de Azac. Și au venit atunce carte la împăratul de la Apracsin, precum au lovit pe tătărîmea ce-i dzic cubani, carei trăiescu preste Don, și au robit 10.000 copii, ca de 12 ani și mai gios, iar pre alții, ce era mai mare sau mai mici, i-au pus tot suptu sabie. Și acmu este gata să purceadă să între în Crîm. Ce împăratul i-au făcut răspunsu lui Apracsin înapoi, să nu să grăbască a între în Crîm, păn' s-a bate întăi el cu veziriul, și apoi îi va face știre să între în Crîm.

Mai avè împăratul și altu obuz, strînsu la Ceahrin, din gios de Chiov, de iasta parte pre Nipru, 15.000 de moscali și 30.000 de căzaci, carei să țin de hătmănia căzăcească. Și era cap acelui obuz Dumitru Galenici, cneajul și gubernatul de Chiov, și cu Scoropațschii, hatman căzăcescu. Și era orînduiți să iè pre Nipru în gios, să lovască Vozia. Iar cînd au

[1] Adăugat de mine.

sosit împăratul la Soroca, au scris lui Dumitru Galenici să răpadă 4.000 saci de pîine cu căruță din Chiov, să dè oștii cei bolnave de la Soroca, și să răpadă o samă de căruță și aice în Iași, după dînsul, înțelegînd că nu-i pîine în Moldova. Deci trimițînd Galenici cîteva tabere de căruță cu pîine după împăratul, o samă de căruță s-au poprit la Soroca, iar o samă au venit la Ieș mai tîrdziu, iar pre o tabără de căruțe au lovit-o tătarîi la Bălțile Căinariului și i-au făcut mici fărîme, de n-au scăpat un omŭ.

Mai avut-au împăratul și altu obuz de oaste, lăsat în sus, despre partea hranițîi șvedzești. Și era cu dînsul cneajul Alecsandru Daniilovici Menjic fercu-marșalîc și cu Bon ghenarariul, cu 18.000 de călărime aleasă și 20.000 de pedestrime și cîteva mii de sasi de a lui Avgust, craiul leșescu, de sta acolo împotriva șfedzilor, fiind rămași în țara lor de la craiul, osebi de altă oaste ce mai avè pre Mare Balticum, de îmblà cu galioane, bătîndu-să cu șvedzii.

Această oaste ce scrie mai sus au avut-o moscalii, și fără socoteală au împărțit-o și au răschirat-o într-atîte părți. În nădejdea voroavelor streini, a muntenilor, a leșilor, a sîrbilor, a moldovenilor, au venit împăratul fără oaste, negrijit, să să bată cu veziriul și cu poiedea oștii turcești și tătărești, într-un mijloc de cîmpu pustiiu. Și așè, în nădejdea streinilor, era să-ș piiardză moscalii împărăția creștinească. Că împăratul aice mai mult de 30.000 oaste moscali, cu a lui Șeremet cu tot, nu avè. Și mai era și vro 8.000 căzaci, polcul lui Medhorotschii polcovnicul. Că numai pre acesta l-au luat cu sine, far pre aceilalți polcovnici nu i-au credzut și i-au lăsat pre Nipru, la Ceahrin, cu hatmánul lor. Și era și 1.000 de donți și vro 6.000 de moldoveni, cu cei ce slujiè mai nainte la moscali. De toată oastea ca 50.000. Și avè și 52 pușci. Și cît era și oaste, mai mult era bolnavă, flămîndă și obosită. Iar turcii era cu veziriul 400.000, fără poiedia tătarîlor, și avè 400 de pușci. Oaste grijită și hrănită bine, fiind în țara lor.

Atunce Șeremet și cu Dumitrașco-vodă, din Brăniște, de la Țoțora, dac-au oblicit că-i împăratul în Iași, au lăsat oastea și au mărsu la împărat de s-au împreunat. Atunce au îmblat pren toate mănăstirile împăratul, de le-u vădzut, și din toate i-au mai plăcut mănăstirea Golie, dzicînd că are 3 feliuri de meșterșuguri: leșesc, grecesc și moschicesc. Și mult lăuda

împăratul lucrurile, chipul și toate obiciele moldovenilor, și încă și dobitoacele acestui pămînt, dzicînd că-s frumoasă.

Dumitrașco-vodă au făcut împărăției masă frumoasă în curțile domnești, în casa cè mare cu cinii. Iar cînd au fost să șadză împăratul la masă, n-au vrut să șadză în capul mesei, ce-au șădzut în scaon lîngă masă, iar în capul mesei au pus pe Dumitrașco-vodă și după dînsul pe Galoftin Gavriil Ivanovici, apoi pre alți ghenarari mai gios, anume Dolhoruchi cel mijlociu, Mihai Galicen cel mic, Sava Rogojenschii, menistru, Șefer, menistru, adecă visternic, Rentu, ghenarar, Vejbah, Toma spatar, că atunce fugisă din Țara Munteneașcă, și feciorul lui Șeremet. Iar Șeremet n-au șădzut la masă, că îndată s-au întorsu la obuz cu alții din bragadiri și polcovnici. Să ospăta și să veseliè prè frumos cu vin de Cotnar și lăuda vinul foarte. Și încă mai bine le plăcè vinul cel cu pelin, și mult să mira cum spre partea lor nu să face vin cu pelin așè bun.

După ce s-au sculat de la masă, au venit și boierii țării de s-au împreunat cu împăratul, și le-u dires împăratul cu mîna lui tuturor cîte un păhar de vin. Împărăteasa și cu doamna și cu giupînesele ce să tîmplas-în Iași încă ședè la masă în casa cea mică de să cinstiè.

Iară împăratul era om mare, mai înalt mai decît toți oamenii, iar nu gros, rătund la față și can smad, oacheș, și can arunca cîteodată din cap, fluturînd. Și nu cu mărire și fală, ca alți monarhi, ce umbla fiecum, prost la haine, și numai cu doao, trei slugi, de-i era de grija trebilor. Și umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost.

Iară atîta dragoste arăta împăratul cătră Dumitrașco-vodă, unde vădzusă că s-au închinat de bună voia lui, că să tindè cu amîndoao mînule și cuprindè pre Dumitrașco-vodă de grumadzi și-l săruta pe față, pe cap și pe ochi, ca un părinte pre un fiiu al său. Aceasta era, cînd s-au împreunat în casa cea mică.

Atunce Iordache Ruset vornicul și cu o samă de rude ale sale, cu Dumitrașco Racoviță hatmanul și cu Savin Zmucilă banul au început a agiunge cu clevete asupra lui Dumitrașco-vodă, cum că nu este bine să fie domnu vecinic, pre neam, în Moldova, ce este bine să să schimbe după cum va pofti țara, adecă precum este și acmu, domniile de la turci. Deci

împăratul, oblicind de această poftă a lor, au învățat pre Goloftin și pre Rogojenschii de-au chiemat pre toți boierii țării la gazda lor, în casele Dediului spatariul, lîngă curțile domnești. Și au început a spune Goloftin cuvîntul împăratului către boierii Moldovii, cum marele împărat silește să scoată această țară din robie, de suptu mîna păginilor, și nu-i trebuie nemică de la dînsa să iè, ce-i voia să-ș facă pomană, fiind creștinii mîncați de păgîni. Și domniile să nu să schimbe într-însa, să să facă cheltuială ca la păgîni. Și alte multe cuvinte de adeverință, cu milă, ca aceste. Și audzind boierii aceste cuvinte, toți s-au închinat și au mulțămit, iar Iordache Ruset cu ceata lui, precum mai sus s-au dzis, iar au început a striga că nu-i bine să fie tot de un neamŭ domnu, ce să să schimbe. Deci o samă de boieri țînè în partea lui Dumitrașco-vodă și dzicè că nu-i bine să să schimbe domnii, ce să fie pre neamŭ, să iasă zavistia și cheltuiala din țară, iar Iordache tot striga că este bine să să schimbe. Și să priciè ei în de ei înaintea lui Goloftin și nu socotiè că este lucru cu rușine. Atunce le-u răspunsu Goloftin că într-altu chipŭ nu să poate. Și au ieșit boierii cu acestu răspunsu și s-au dus pre la gazdele sali. Atunce au priceput Goloftin pre boierii Moldovei ce feliu de oameni pizmătari sînt și cum nu să iubăscu.

Sculatu-s-au Savin Zmucilă banul, carele era învoit cu Iordache Ruset, și s-au dus la Dumitrașco-vodă și la împăratul și au spus toată taina lui Iordache. Deci împăratul s-au mîniet și au făcut surgun pre Iordache la Soroca, iar pre Savin Zmucilă l-au făcut Dumitrașco-vodă postelnic mare. Și după ce s-au întorsu moscalii la țară-ș, au luat și pe Iordache de l-au dus la Chiov. Și au fost la închisoare 2 ani și poate-fi acolo ar fi murit, de nu l-ar hi slobodzit moscalii. Numai au avut noroc și parte de Brîncovanul-vodă, că-i era cuscru și au stătut tare pentru dînsul la Poartă. Și s-au agiunsu cu chihaia veziriului, de-u poroncit solilor moschicești, carii era atunce la Poartă, anume feciorul lui Șeremet, și au scris feciorul lui Șeremeț la tată-său, la Chiov, și cu această mijlocire l-au slobodzit moscalii de la închisoare din Chiov. Și giupîneasa lui, tîmplîndu-să de-u fost fugit în Țara Ungurească, și acolo au murit împreună cu o fiică a sa, încă era logodită. Căutați, fraților, acmu, cum nu trece osinda pre sluga cee ce să rădică asupra stăpînu-său. Că Dumitrașco-vodă mare bine îi făcusă lui Iordache, și l-au scos de la închi-

soarea lui Neculai-vodă, din beciu, de unde poate ar fi perit, iar Dumitrașco-vodă, înainte trimițînd, l-au slobodzit și l-au pus căimăcan. Și apoi ș-au dat și o nepoată de soră după unu fecior a lui, anume Costantin, și l-au pus și păharnic mare, fiind încă copil, nu de vîrstă la boierie. Ce-i lucru de mirat pentru Iordache, ce nu-i agiungè, de să punè împotriva lui Dumitrașco-vodă. Nu dzic nemic, numai socotesc doar de era și cu învățătura Brîncovanului-vodă, avînd Brîncovanul pizmă veche pre Dumitrașco-vodă, de cînd luasă pre fata lui Șărban-vodă Dumitrașco-vodă, din Țara Ungurească. Că făcusă muntenii legătură să nu-ș dè fetele după Cantemirești. Sau doară gîndiè Iordache că iară a aduce pre Mihai-vodă din Țarigrad, de l-a face domnu aice în țară, să fie iară el alfa și omega, după cum era mai nainte, de stăpîniè domnii de la turci. Au cine-l știe ce gîndiè.

Împărăția Turculuĭ, înțelegînd de moscali că vin mulțime multă tare, s-au îngrijit că să va rădica toată creștinătatea de toate părțile asupra lui. Și au și trimis de olac de-au chiemat pre sfinția sa presfințitul kyr Hrysantu, patriiarhul Ierusalimului, și i-au dzis ca să scrie o carte la Brîncovanul-vodă, domnul muntenescu, știind împăratul că avè prieteșug patriiarhul cu Brîncovanul-vodă, și Brîncovanul iar avè prieteșug vechiu cu moscalii. Și să scrie Brîncovanul și să trimiță un om a lui la moscali, să facă pace, și va lăsa turcul hotar moscalului Dunărea. Și pre acè voroavă au trimis Brîncovanul-vodă pre Machidon comisul aice în Iași, la împăratul Mosculuĭ, pre socoteala Turculuĭ. Ce n-au priimit nicidecum împăratul moschicesc să face pace, neștiitoriu gîndul omului la ce-l aduce, stînd vîrtos Toma spătar și cu Dumitrașco-vodă să nu facă pace, mai mult în pizma Brîncovanului-vodă.

Toma spătariul Catacuzino, fiind văr primare Brîncovanului, îl ținè Brîncovanul ca pre un fiiu al său. Și-l făcusă și spatar mare în Țara Muntenească, și multă milă și dragoste și cinste arăta către dînsul, țiindu-l mai în frunte de toți boierii săi. Iar el au lăsat pre Brîncovanul-vodă și au fugit aice la Ieși, la împăratul moschicesc, socotind că a hi el domnu în Țara Muntenească în locul Brîncovanului. Și au început către împăratul a pîrî tare pre Brîncovanul, dzicînd că 300 pungi bani ce-au trimis împăratul la Brîncovanul să facă oaste și să cumpere pîine, să iasă în timpinarea oștii moschi-

cești la Fălciiu, să să lasă de acea nădejde împăratul, că nu sînt nici unele de acele. Ce să adevereşti că îmblă cu vicleşug, că nici oaste face, nici piine cumpără, nici el va să vie înaintea oştii la Fălciiu. Ce sfatul lui este, de a vidè că bat moscalii pre turci, el să să închine cu toată ţara lui la nemţi. Deci Toma, vădzînd acel sfat a Brîncovanului că este aşè, s-au vorovit cu unchii lui, cu Costantin Catacuzino stolnicul şi cu Mihai spătariul şi cu alţi boieri de ţară, să vie el înainte: «Să dè ştire împărăţiei tale că toată ţara îi bucuroasă să să închine la împărăţia ta, numai Brîncovanul nu priimeşte şi face piedecă tuturor. Şi 18 000 de sirbi, ce-s în capul Ţării Munteneşti, vrè să vie la împărăţia ta, şi i-au poprit Brîncovanul şi nu lasă pre sirbi de cei ce slujescu la nemţi». Şi au cerşut Toma oaste la împăratul, oaste ca să margă să lovască Brăila, să o iè. Şi atunce, audzind muntenii şi oastea Brîncovanului, toţi or alerga la dînsul la Brăila, şi Brîncovanul a rămînè singur, şi a strînge bucate multe din olatul Brăilii şi a ieşi înaintea împărăţiei la Fălcii, cu toată oastea muntenească şi cu zaharà. Şi aşè au stătut şi Dumitraşco-vodă întru agiutor Tomii, la aceste vorbe, în pizma Brîncovanului, ca să-i facă rău. Şi nu socotiè că mai mult îş face lui, că răşchiră oastea şi la greu n-a avè cu ce să bate. Care mult i-am dzis eu lui Dumitraşco-vodă, în taină, să lasă pizma Brîncovanului şi să nu-ş răşchire oastea. Că pre urmă mult să va căi şi nemic nu va putè folosi, precum dzice filosoful: «Căinţile cele de apoi întru nemica sînt».

Deci împăratul îndată au poroncit de-au ales oaste, care era mai frunte de moscali şi un polcu de moldoveni, cu Rentu ghenarariul şi cu Cropot bragadiriul, şi l-au pornit cum mai în grabă. Şi i-au dzis împăratul Tomii că, de nu s-a închina Brîncovanul, îl va face pre dînsul domnu, iar de să va închina Brîncovanul, pre dînsul îl va face ghenaral, de nu va asculta, nici să va teme de Brîncovanul-vodă. Aşè aduc tinereţele pre om, cînd au prè multă voie şi dezmierdăciune la unŭ stăpîn, precum au avut şi Toma la Brîncovanul-vodă, că la cè de apoi s-au înstreinat de neamul său şi de binele său cel mult şi au murit în ţări streine.

După aceste, împăratul a tree dzi au purcesŭ din Ieşi la Prut, la oastea sa, şi au poftit şi pe Dumitraşco-vodă să vie după dînsul şi să-ş iè cu dînsul 15 boieri, pe care-i vor plăcè

lui, să-i cinstească acolo. Şi să margă şi mitropolitul ţării, să slujască liturghia acolo, în beserică de cortu. Şi au pus de-u cumpărat şi cîteva vasă de vin, să fie de cinstit oştenii, că atunce era şi sărbătoare, dzioa Sfinţilor apostoli Petru şi Pavel, cu trei dzile mai înainte, în post, să facă în locŭ de prazdnic, cum să dzice la noi, fiind şi numele lui, Petru. Avè obiceiu el de făcè şi într-alţi ani slujitorilor lui masă la Sfeti Petru.

Deci Dumitraşco-vodă s-au sculat a doà dzi şi ş-au ales boieri, pre cine au socotit, împreună cu mitropolitul Ghedeon, şi s-au dus şi au făcut întâi liturghia. Iar oastea era strînsă, şi era făcut un ocol mare, mai largu de cum cuprinde curtea gospod din Ieşi. Mai ca de doă ori de cumu-i curtea, aşè era acel ocol, de o parte drăgănimea şi de o parte tot puşcile cele mare înşirate. Deci dac-au istovit liturghia, au şi început a slobodzi puşcile cele mari pre rînd, toate cîte una, pănă în 52, că toate avè luate cu sine. Apoi au început a slobodzi drăgănimea flintele, însă nu tot odată, ce începus-a slobodzi de o parte, mergîndu focul slobodzind din om în om împregiur. Ca cum ar merge fulgerul, aşè mergè focul împregiur. Şi era 5 rînduri, tot draguni de draguni.

Apoi au mersu la conac, şi acolo au întins vro cinci, şese corturi unul lîngă altul, de să ţinè tot unul. Şi au pus masă suptu acel cortu, gios pre pămînt, şi au săpat şanţu de slobodzit picioarêle în gios. Şi au şădzut împăratul şi cu Dumitraşco-vodă şi cu toţi ghenararii, cîţi era, şi bragadirii şi polcovnicii şi căpitanii. Şi pre de o parte, de la al cincile boieri moschiceşti mai gios, şedè şi cei 15 boieri moldoveneşti, tot d-è rîndul, cineş după cinstea sa. Şi era într-o miercuri în post, şi au mîncat toţi carne, pentru liubovul împăratului creştinescu. Şi ne-u cinstit prè bine şi frumos, şi mai pe urmă ne-u închinat însuşi împăratul, cu nişte vin al lui de la franţoji, care, îndată cum au băut, au mărmurit toţi de beţi, bînd de acel vin. Şi n-au mai ştiut cum au dormit întru acea noapte, şi domnul şi boierii.

A doa dzi s-au tocmit şi boierii cu Dumitraşco-vodă şi mitropolitul, şi i-au făcut toţi scrisori la mînă şi au iscălit toţi, şi şi împăratul. Şi au purces la Ieşi Dumitraşco-vodă şi Simion Sava şi au strînsu şi pre alţi boieri şi arhierei, carii nu să tîmplasă la cinste la Prut. Şi au întrat în beserica domnească pe poartă şi au cîntat un paraclis, şi după paraclis

au cetit catastihul cel de tocmală, ce-au făcut lui Dumitrașco-vodă. Și au priimit toți, și ceielalți boieri, care nu să împlasă la Prut. Și au iscălit toți, tot pre ponturile cele ce i-au trimis împăratul pre Luca visternicul, precum s-au pomenit mai sus.

Și așè era sfatul, să margă tot cătinel, zăbovind, doar se va întoarce și Toma de la Brăila, și vor veni și leșii din sus. Și or mai strînge și vite, că trimisese slujitori prin țară de lua a cui găsiè, și fără voia lui, și le da bani. Dar în scurtă vreme au și nemerit veste, de la Lupul vornicul, că au trecut veziriul Dunărea și vine în sus. Deci împăratul întăi să cumpăniè să întoarcă oastea înapoi, să iè pre la Iași la Siretiu în gios la Focșani. Apoi au vădzut că nu-i dă mîna, că obuzul lui Șeremet agiunsese în gura Jijiei. Ce s-au lăsat de acel sfat și au trecut Prutul toată oastea, în ceasta parte, și au luat în gios, cum mai de sirgu, să agiungă la Fălcii. Atunce au vădzut împăratul că s-au greșit, unde au trimis pre Toma și și-au împărțit oastea. Și au răpedzit să să întoarcă. Ce n-au apucat, că Toma agiungè atunce la Brăila.

Iară Toma, după ce-au agiunsu la Brăila, a tree dzi au și luatŭ cetatea Brăilii. Și au început a strînge zaharà, să pornească la Fălcii, și a vini multă oaste, cum să apucasă. Și au scris cărți înapoi la împăratul, de i-au făcut știre. Numai Lupul vornicul au prinsu acele cărți și le-au trimis la veziriul, ca un împiedecătoriu de binele creștinilor. Și moscalii nu știè nemic că au luat Toma Brăila.

Brîncovanul-vodă încă, după ce-au audzit c-au dat moscalii oaste Tomii și merge la Brăila, s-au mîniet și n-au vrut să să mai pogoare în gios. Și zaharaoa ce o pornisă înaintea moscalilor la Fălcii au poprit-o și, după ce-au bătut turcii pre moscali, au trimis-o oștii turcești. Și banii ce-i trimisese împăratulŭ moschicescu Brîncovanului-vodă să facă oaste și zaharà, precum s-au pomenit, după ce s-au întorsu moscalii la țara lor, le-u trimis banii.

Pre acee vreme să rădicasă 2 boieri sirbi de la marginea Bosnei și strînsese la 20.000 de oaste și mai bini, tot sirbime, cu îndemnăturile moscalilor. Și multă răutate făcè turcilor despre acea parte. Numai n-au ținut multu și n-au apucat a să întemeiè, că, după ce-au bătut veziriul pre moscali, au și răpedzit niște pași ai lui și i-au spart. Iar boierii aceie pre urmă au venit la Petreburcu, la împăratul moschicescu,

neputînd trăi la locul său. Şi i-au miluit şi le-au dat sate, să trăiască acolo la Moscu.

Împăratul Moscului, neştiind rîndul locului acestuie, aşijdere şi Dumitraşco-vodă nu ştiè, fiind de copil mic la Ţarigrad, şi cu venitul la Ieşi şi cu cele cinsti şi tefericii multe să hămeisă, de nu putè să să mai grijască nemic. Şi precumu-i hirea moscalilor temătoare de vicleşug, cu nime nu să sfătuiè din boierii Moldovii, numai cu Dumitraşco-vodă. Aşijdere şi Dumitraşco-vodă, văzdîndu-să în cinste la moscali, să văznosisă şi cu nime nu să sfătuiè. Ce ţinè pre turci istoviţi de moscali, ca cum ar lua oaricine cîrpa unii fămei din cap. Aşè ţinè ei că or lua şi or bate puterea împărăţiei turceşti. Au purces oastea netocmită în gios, care cum putè, oastea moldovenească, de la tefericia cè din Iaşi, giumătate împrăştiiată pre la bejenii, să să mai grijască de bucate, alţii pentru jacuri, precumu-s moldovenii.

Atunce s-au făcut 3 obuzuri. Un obuz, ca vro 7.000 de oaste, mergè înainte iuşori, cu Ianăş ghenarariul. Al doile obuz, ca vro 15.000 de oaste, mergè cu împăratul şi cu Şeremet şi cu Dumitraşco-vodă. A treile obuz, mai pre urmă, cu toată greimea, pedestrimea cu Răpin ghenarariul. Şi aşè mergè de departe un obuz de altul, cale ca de 2 ceasuri. Iară din gura Jijiei pănă în gura Sărăţii să tîmplasă acel loc tot mîncat de lăcuste, cît era numai pămîntul, de nu avè ce mînca caii. Deci cele 2 obuzuri ce era mai uşoare, a împăratului şi a lui Ianoş, s-au depărtat înainte, ca să agiungă la gura Sărăţii, unde era iarbă. Şi siliè să agiungă acolo şi să aştepte greimea, de rămăsese obuzul cel cu pedestrimea departe înapoi de cele 2 obuzuri, fiind oastea leşinată şi bolnavă, ca vro 100 de cară pline de oameni bolnavi; pre alţii îi mîna cei mai sănătoşi denapoi, ca pre vite.

Atunce oastea moschicească, cum mergè înşirată pre de ceasta parte de Prut, iar tătărîmea era pre de cee parte, trecusă de coada oştii moschiceşti în sus. Pre cîmpu să vedè focurile ca stelele. Şi nu trecè ceie la ceştie, nici ceştie la ceielalţi, nici făcè zăhăială, nemică. Că oastea moschicească arăta preste samă de multă, fiind cară multe. Şi tătarii încă aştepta, de-or bate pre turci, să s-închine şi ei la moscali.

Deci, cum au sosit Ianăş ghenarar cu obuzul lui înainte, într-o simbătă pre amiadzădzi, în 6 dzile a lui iulie, împotriva gurii Sărăţii, lingă o baltă, de-u descălecat can în laturi de

Prut, iar turcii au și sosit și ei împotriva lor la Prut, și-au și făcut 3 poduri și au început a trece Prutul în ceasta parte.

Deci Ianăș ghenaral au scris la împăratul să păzască să vie mai tare, să să afle, până în dzuă, toată oastea la un loc, sau el să s-întoarcă înapoi la noapte. Că turcii sînt mulți, și n-a putè el, cu cîtă oaste are, să sprijinească, și poate să-i spargă.

Împăratul, după ce-au vădzut scrisorile lui Ianoș, au socotit că el, cu obuzul ce-i lîngă dînsul, poate să agiungă la noapte. Dar pedestrimea este departe înapoi, nici a doa dzi n-a agiunge, că era pre la Răbîie, iar împăratul era în gura Pruteţului, la Casele Banului. Deci au socotit și au scris la Ianoș să să rădice la noapte, să vie înapoi la obuzul lui.

Deci Ianăș ghenarar, cum au vădzut scrisorile împăratului că scrie să să întoarcă înapoi, cum au înnoptat, la doao, trei ceasuri de noapte, au și purcesŭ înapoi. Iar turcii, audzind huietul carălor, ș-au și făcut spaimă și au și început să fugă. Iar un pașă au dzis veziriului că huietul să pare că să duce, nu vine. Deci fiind unŭ bulucbaș, de neamul său sîrbu turcit de la Bosna, anume Colceag, și-l trimisese să margă să vadză. Și cum s-au dus, au și luat limbă că fuge obuzul. Și așè au încetat turcii de a fugi și vîrtos a trece Prutul toată noaptea. Iar Colceag, dintr-acè limbă, au agiunsu de este acmu pașă la Hotin.

Deci obozul lui Ianoș, întru acè noapte, au mărsu cu pace și au sosit pănă-în dzuă la obuzul împăratului, în gura Pruteţului, la Casa Banului.

Iară turcii, a doa dzi, duminecă dimineaţa, în 7 dzili a lui iulie, veniè, care cum putè, în puterea calului. Atunce au scos moscalii vro 4.000 de moscali afară din obuz, mai gios, pe lîngă bălta Pruteţului, ca trei, patru pistrele de sigeată. Și au ieșit și moldovenii împotriva celor 4 000 de moscali, alături, mai de despre cîmpu, și cu Dumitrașco-vodă și puţintei donți și căzaci, alături cu moscalii.

Deci au și început întăi cu moldovenii turcii a-și da palme. Ce, pănă începusă a să îngloti turcii, sta oarece bine și bieţii moldoveni, măcar că era oaste de strînsură, negrijiţi și fără arme și neînvăţaţi la războiu, că ei nu avusese oaste de mult. Iar apoi, înglotindu-să turcii mulţime, nu mai putè să ţie războiul, că turcii avè tot, foc și cai buni. Iar

moscali călări cu foc dennapoia moldovenilor să-i rătuiască nu era, că călărimea cei cu cai buni o trimisese cu Toma la Brăila. Ce le-u căutat numai a da dos asupra obuzului. De mirat era încă și cît stătusă, ce putincioși era ei să să bată cu oastea turcească.

Apoi turcii, vădzînd că moldovenii au dosit[1] la obuz, au început a da năvală asupra celor 4 000 de moscali ce era afară din obuz și a donților. Deci așè le da val, cît să părè că or trece turcii cu cai preste dînșii. Dar moscalii îi sprijinìè tare din foc, iar pre donți și pre niște căzaci îi purta tot vîrtej prin pregiurul moscalilor, numai să-i dezlipască de lîngă moscali. Ce avè noroc de balta Pruteţului, că era pre de o parte, că-i dezlipiè de lîngă moscali. Atunce, vădzînd că turcii tot să adaog, le-au căutat numai și acelor 4 000 a veni iar la obuz, și cu acei donți și puținei căzaci.

Deci păn-în sară, întru aceeși dzi. duminecă, tot venie vîrtos din gios și să așădzasă pre coastă la dealŭ, iară tătărîmea tot trecè în sus spre Huși, pre la bejenii, dreptu pradă, ca lupii. Cum ar trece niște lăcuste, așè trecè de mulți. Ce can da turcii cîteodată năvală la obuz, dar îi împroșcă moscalii. Și obuzul ședè pre lîngă balta ce să chiiamă Pruteţul, alături înșirată. Ieșiè hărăți și de la noi moldoveni și de la turci, de să loviè, păn' ce-au însărat. Iar obozul cel mare moschicescu au tot venit la un loc, să să împreune cu cestalalt, și n-au putut întru acee dzi, duminecă, să agiungă, ce numai păn' la Stănilești au venit. Iar împăratul, vădzînd că nu mai vini pedestrimea, tare s-au îngrijat.

Atunce m-au chemat pre mine, fiind hatman, și mi-au dzis: cutedza-oi eu cu 200 de draguni și cu 100 de moldoveni să-l scot pre măriia sa și pre împărăteasa, că va putè merge călare, să-i scot în Ţara Ungurească? Că în Ţara Leșască nu cutedza, că-i scriè cneajul lui, Dolhoruc, că i-s leșii neprieteni și au strînsu oaste, nu ca să-i dè agiutor, ce ca să-i stè împotrivă, și să lașă pre Șeremet și pre Dumitrașco-vodă în urmă cu obuzul, să să bată cu turcii. Ce eu i-am răspunsu că este un lucru prè cu grijă mare a ispiti, căci astădzi toată dzioa au vădzut măriia sa cum au trecut tătarîi și turcii tot în sus, ca cum ar merge niște lăcuste. Cine-i știe cît loc

[1] În ms. (253), *dosădit*, care nu merge din punctul de vedere al sensului, căci *a dosădi* însemnează „a chinui".

or hi cuprinsu în sus, şi noi, în ceastă noapte, sau om putè să ieşim dintr-înşii, sau ba. Apucîndu-ne dzioa, este un lucru prè cu primejdie să lăsăm oastea cè multă, să mergem cu o mînă de oameni. Măriia sa este împărat, şi este un lucru foarte cu grijă, să nu cadză la vro primejdie. De ar fi un om mai de gios, de s-ar tîmpla şi primejdie, n-ar fi lucru mare. Deci împăratul, audzind aceste cuvinte ale mele, au socotit şi el că-i dzic bine, şi nu s-au cutedzat.

Şi îndată s-au şi rădicat cu obuzul de acole, de lîngă Casele Banului, şi au purcesŭ noaptea în sus prin tuneric, de nu să vedè mîna. Şi au mărsu toată noaptea, şi păn-în dzuo au agiunsu la Stănileşti, supt deal. Iar de focurile turcilor şi a tătarîlor era cuprinsă costişa pănă pre suptu pădure, tot cîmpul acela, pănă în Huşi. Iar turcii şi tătarii, de la focuri audziè hreamătul obuzului, şi nemică nu să clintiè, ca cum ar fi nişte oameni morţi în răvărsatul zorilor.

Iară cînd au fost în răvărsatul zorilor, di începu-s-a să lumina de dzio, luni, atunce s-au timpinat cu toată pedestrimea ce era la obuzul lui Răpin ghenaral, în sat la Stănileşti. Deci îndată cum s-au timpinat, au şi început pedestrimea a să înşira cu părcanile în spate, un rînd pre de o parte a taberii, altul pre de altă parte, iar obuzul împăratului tot păziè de întra în mijloc, în celalaltu obuz, în pedestrime.

Ce n-au apucat a întra toate carăle împăratului în celalalt obuz, să s-încheie părcanile, şi au şi lovit turcii şi cu tătarîi denapoi obuzul. Şi aşè au făcut o năvală straşnică, cît au ruptu vro 100 de cară, şi le-au luat care nu apucas-a întra în părcane. Şi între acele cară ce-au luat turcii s-au tîmplat şi vro doao, trei căruţă pline de bani împărăteşti.

Mai dat-au şi alţii năvală în coastele obuzului din gios şi alţii în coastele obuzului din sus. Ce acee n-au putut strica nemic. Mai mult ş-au stricat lor, că era părcanele înşirate şi tocmite. Deci cum au dat năvală turcii, iar moscalii au şi slobodzit părcanile la pămînt, şi au slobodzit toţi odată focul şi puşcile într-înşii. Şi aşè căde turcii, ca cînd ar căde nişte pere coapte dintr-unŭ păr, cîndu-l scutură oamenii.

Iară bieţii moldoveni, cît să putusă ţinè la un loc de steaguri, de nu să răsipisă noaptea pe obuzuri, ei mergè înaintea obuzului afară din părcane. Deci vădzîndu-i turcii că sînt afară din părcane, aşè le-u dat turcii năvală, ca o

noajă de lupi într-o turmă de oi. Ce moldovenii, neputîndu-i sprijeni, au şi plecat fuga înapoi asupra obuzului, iar turcii denapoi gonindu-i, pre carii cumu-i agiungè tot îi prăvăliè şi-i tăiè, şi să făcè mare chiot.

Deci agiungînd moldovenii în fruntea obuzului, iar moscalii n-au vrut să le deşchidă părcanile, ca să întri înlontru în obuz, ce le-au făcut semnu de-u purces alături cu obuzul a fugi. Şi la giumătate de obuz le-u deşchis părcanile de le-au făcut poartă. Şi au început a întra moldovenii, prin coastele obuzului, în obuz, iar turcii tot îi goniè, ca nişte lupi, pre lîngă obuz. Iar moscalii sta de-i priviè, pănă s-au apropiet turcii aproape şi au întrat moldovenii mai toţi în obuz. Atunce moscalii, aflînd vreme, odat-au slobodzit focul din poarta ce o făcusă pănă în fruntea obuzului, şi aşè au oborît pre turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.

Apoi turcii s-au spăriet a mai da năvală la obuzul moschicescu, ce mergè prè departe, ca la 1 000 şi mai bine de paşi bărbăteşti. Fără cît numai ce ieşiè hărăţ, cîte doi, trei, şi de la noi aşijdere, de să loviè cu dinşii, şi din oficerii moschiceşti şi din moldoveni. Că oficerii moschiceşti mergè tot pre denafara părcanîlor, cineş dreptu steagul său. Iar pre dinlontru, alături cu părcanele, mergè cîte 5 rînduri de draguni pedestri, şi în mijlocul lor carăle şi altă oaste. Iar în coada obuzului denapoi să tot bătè vîrtos cu turcii, că începusă a-l agiunge şi pedestrimea turcească, inicerii. Deci mergè cîte puţinel, şi sta obuzul de aştepta pre cei din urmă, că cei din urmă mergè tot bătîndu-să. Şi mergè puţinel şi iar sta, de să aştepta, că cei din urmă avè greu mare. Şi cînd sta obuzul, moscalii avè şi cîte o puşcă mare pe la steaguri, şi unde vedè cîte un bulucŭ de turci, cîte dzece, cincisprădzece, ei şi întorcè cîte o puşcă cu căruţa şi da în turci. Şi aşè îndrepta puşca de bine, cît nu era niciodată să nu lovască ori cal ori om. Deci aşè au mărsu luni toată dzioa, păn-în vremea chindiei, de la Stănileşti, de suptu deal, păn' la Prut.

Şi dacă au sosit la Prut, au mai răsuflat oarece la apă, că toată dzioa nu băusă apă, nici ei, nici caii. Iar turcii, în scurtă vreme, au început a să înmulţi preste samă, şi au agiunsu şi veziriul cu toată puterea. Şi de cee parte de Prut încă au început a sosi oaste turcească şi leşii a lui voevoda Chiovschii. Şi era un deal mare împotriva obuzului moschicesc de cee parte, şi nu putè oastea turcească să să po-

goare la vale, să s-apropie de Prut, de răul puşcilor moschiceşti, că-i împroşca moscalii prè tare. Nărocul moscalilor că nu avè turcii de cee parte puşci din deal, că ar fi stricat rău obuzul moschicesc. Iar de iasta parte să pusese turcii în dosul unor spini şi făcè stricăciune moscalilor de după spini. Iară împăratul au poroncit de-au ieşit toţi moldovenii, de-au dat năvală turcilor la spini şi au gonit pe turci de la spini. Şi s-au mai lărgit părcanile, de-au cuprinsu spinii înlontru în obuz.

Atunce s-au prinsu şi un turcu viu, şi l-au dus la împăratul. Şi acel turcu au spus împăratului cîtă oaste turcească este: 120 000 iniceri şi 250. 000 de călărime, cu 40. 000 sindighistri, carii sint giuraţi de mărgu înainte la războiu. Aşijdere şi hanul cu soltanul, cu tătărîmea şi voevoda Chiovschii cu leşii şi cu şvedzi, cîţi or hi de mulţi, nu ştie. Şi au mai spus că au venit cărţi de la împăratul turcescu, scriind la veziriul, de a socoti că nu va putè birui pre moscali, să caute să facă pace, şi ce-ar cere moscalii, să le dè, să nu să bată.

Deci împăratul moschicesc, înţelegînd vorba acelui turcu, au pus pre Şeremet de au scris o carte de la dînsul la veziriul într-acesta chip, precum: «Noi am avut pace cu voi, şi voi v-aţi potrivit Şfedului de aţ trimis pe hanul şi pe soltanul de-au prădat astă iarnă în ţara noastră, fără nici o vină. Şi încă n-au agiunsu cu atîta, şi te-i sculat acmu şi măriia ta, cu toată puterea, de vii asupra noastră. Deci împăratul nostru, oblicind de această faptă, m-au ales pre mine cu această oaste înainte, întru întimpinarea mării tale, ca să stau să vorovescu cu măria ta şi să punem o cale pentru această pradă ce ne-aţi făcut, ca să facem pace. Că noi nu sintem bucuroşi ca să stricăm pacea, că noi ţinem pace, iar măria ta, cum ai vădzut oastea mè, cum ai prinsu a bate şi nu stai să vorovim. Pentru aceasta te poftescu să-mi faci ştire, să ştiu cum oi scrie la stăpînul mieu, la împăratul, căci eu n-am venit pe bătaie, ce pre pace». Într-acesta chip au scris cartea, cu numele lui Şeremet, tăinuindu-să împăratul moschicesc că nu-i în obuz. Şi au dat-o la acel turcu, şi aşeş atunce, luni sara, l-au trimis la veziriul.

Turcii atunce sara au făcut dova, după cum li-i obiceiul, de strigă cu toţii tare, cînd fac dovă, adecă cînd să roagă

lui Dumnedzeu. Iar împăratul moschicescu, dacă au audzit, aşè, în trabă au sărit, gîndindu-să c-au dat năvală turcii de-au spart obuzul, şi întreba ce este. Iar Dumitraşco-vodă au spus că fac turcii rugă la Dumnedzeu, iar împăratul s-au zimbit a rîde şi au dzis: «Măcar că sintu păgîni, dar să roagă şi ei tare lui Dumnedzeu.»

Deci cum au istovit turcii dovă, s-au şi apucat a da năvală de trei, patru părţi în obuzul moschicescu. Şi aşè să bătè, cîte un ceas şi giumătate ţinè năvala, iar moldovenii şedè acolo, în mijlocul obuzului, ca cum ar şedè la casele lor, aşè nu avè nici o grijă. Că puşcile turceşti nu le meşterşuguiè bine, şi trecè preste obuz. Şi arunca şi cumbarale de cele mare, şi suindu-să sus nu apuca să cadă gios şi să spărgè. Şi de şi cădè vreuna, cădè în lature, nu nemeriè în obuz. Şi cînd sta cîteodată bătaia şi începè trîmbiţile moschiceşti a dzice, pre atîta cunoştèm că n-au spartu turcii obuzul. Şi aşè toată noaptea s-au bătut.

Dzicè împăratul moschicescu că are şi el 2 cumbarali de cele mare, făcute cu altu meşterşug, cu otravă, care îl ţine una cîte 50 pungi de bani, şi să căieşti că n-au luat mai multe. Că acmu ar arunca şi el vro una, dar n-are la cine arunca, că ordea turcilor încă nu-i strînsă, să fie aşădzată la un locu. Că acel fel de cumbarale sint nu numai herăle ce-s într-însele, ce şi mirosul; pre cine agiunge cade de moare. Ce oricum, dimineaţă, dintr-acele doao a arunca una, unde a vedè ordia lor strînsă.

Dumitraşco-vodă îşi lăsasă doamna în Ieşi, cu un polcu de moscali şi cu vro 200 de căzaci, dzicînd şi împăratul că-ş va lăsa împărăteasa-ş în Iaşi. Iar apoi n-au lăsat-o, ce-au luat-o cu sine, cu dînsul, iar doamna au rămas în Iaşi. Dzisu-i-au atunce cîţva boieri să nu-ş lasă doamna în Ieşi, şi mai vîrtos i-am dzis eu să o trimită la Hotin sau la Cameniţă. Că acmu-i vreme de nepace, şi de s-a tîmpla vro primejdie, îi va fi cu greu, că nu avè nici vezetei, nici slugi, şi cine ştie cum s-a tîmpla, iar de va fi pre voia creştinilor, lesni-i a să întoarce să vie la Iaşi. Iar vodă s-au mîniet şi mi-au răspunsu să-mi ieu fămeia, de mă tem eu, să o trimit unde mi-i voia, iar el pre doamna din Iaşi n-a clăti-o necăiuri. Iar apoi, după ce-au văzdut că au încungiurat turcii obuzul, el ţare s-a spăriet că or hi trimis turcii niscaiva oaste turcească la Ieşi şi i-or lua doamna şi copiii. Şi plîngè şi întreba

în toată oastea, cine să va afla un voinic să iasă pe furiș, să să sloboadă la Ieși, să dè știre doamnei să fugă. Și-i va da pentru acea slujbă ce-a face 100 de galbeni de aur, sau și doaă. Și nime nu cutedza să s-apuce să margă. Apoi Dumitrașco-vodă, vădzînd că nu să găsește nime, să ispitiè el singur să margă și cu Brahă, capitan de dărăbani. Și-ș găsisă și cealmale și haine turcești să s-îmbrace, să iasă noaptea din obuz, să între în oastea turcească, ca doar ar putè străbate la Ieși la doamna, să o iei și să fugă. Ce din obuz nu putè ieși nime, că nu-i lăsa moscalii la părcane fără ucaz. Și s-au dus și la împăratul de i-au spus ce va să facă, și au cerșut ucaz. Ce împăratul n-au vrut să-i dè ucaz și au socotit că nu este bine, că poate să-l prindză turcii, și-l-or omorî, iar la Iași, sau or fi mersu turcii, sau ba. Iar așè, l-or omorî și pe dînsul și or merge apoi și la Ieși. Și să nu să teamă, că, de or și merge turcii la Iași, nemic n-or strica. Ce avè mare grijă și jele nu numai el, ce și noi cu toții cîți ne era casele în Ieși.

Rugăm pre dumneavoastră, iubiț cetitori tineri, să luați sama aceștii scrisori, de s-ar tîmpla vrodată să mai vie niște lucruri ca aceste în țara noastră, să vă știți chivernisi să nu pățiți și voi ca și noi.

Moscalii la turci niciodată năvală nu mai da, ce tot turcii da năvală la moscali, pănă își istoviè focul, și apoi iar să da înapoi, iar moscalii tot cătinel după dînșii. Și să lărgisă șireagurile cele de moscali, în lature, cît alergai cu calul; atîta să lărgisă moscalii de la carăle lor. Iar cînd au fost marți dimineața, turcii s-a strînsu toți departe, și acolo ș-au făcut meteredzu și ș-au așădzat toate pușcile. Și au început a să bate prè vrăjmaș, cît întunecasă lumea, de nu să vedè omŭ cu om, și să vedè numai para cum ieșiè din pușci. Ca cum ar arde unŭ stuhŭ mare, trestie, pe niște vînt mare, așè să vedè focul ieșind din pușci. Numai cevoiu să dzic, poate-fi Dumnedzeu ferește la războiu, că dintr-o 1.000 de sinețe abiè să tîmplă de lovește unŭ omŭ. Că de ar hi nemerit cît focŭ slobodziè, n-ar fi mai rămas nici la turci, nici la moscali omŭ de poveste. După cum dzice un cuvînt Miron logofătul: «Mare este omul, iar la războiu prè mică-i este ținta».

Dzis-au Dumitrașco-vodă atunce împăratului să legi toate carăle tabără și să lasă pe Medhoroschi polcovnicul cu cinci,

șese mii de căzaci ce le avè și cu doao, trei polcuri de moscali, să rămîie să apere carăle de călărimea Turcului, de or vrè să le dè năvală. Iar ceelaltă oaste moschicească, săldații, să dè năvală asupra inicerilor la meteredzu, că orŭ bate pe iniceri și or lua și pușcile turcești, și atunce or fugi și ceielalți, călărimea. Că așè li-i obiceiul, că el au vădzut cînd au bătut nemții pre turci la Varadin, că, după ce-au bătut nemții pe iniceri, iară călărimea au și purcesŭ a fugi, carii cum putè.

Iară împăratul au răspunsu lui Dumitrașco-vodă: «Ți să pare și ai vrè și ai pofti, ticăloase oame, să fie pentru binele tău, dar, de oi și bate pe pedestrime, călărime este multă, și n-am cu cine o goni». Că sta călărimea, ca cum ar sta pădurea, împregiurul obuzului, de nu-i agiungè pușca. Sta și priviè cum să bat, și împăratul tot nădăjduiè că-i va veni răspunsul ce scrisese noaptea, cum s-au pomenit mai sus. Și veziriul nu-i mai făcè și tot păziè de să bătè.

Întru acele vremi, cînd să bătè, venit-au un nuoraș can mic și stropiè de ploaie. Și avèmŭ grijă să nu dè atunce năvală călărimea, și or pierde moscalii focul. Iar moscalii nici să mira și ne îmbărbăta și dzicè că mai pre mare ploi să bătè ei cu șfedzii, că avè mantale în spate și ținè flintele suptu mantale. Și mai greu era de focul turcescu decît de cel moschicesc. Și n-au ținut mult acel nuoraș, ce ca giumătate de cîvert de ceas, și au și lucit soare cu mare hierbințeală, cumu-i în luna lui iulie.

Moscalii cei din bătaie trăgè atunce mare greu de sete, că n-au obiceiu, ca turcii, să le care apă cu sacalele. Deci împăratul au poroncit la moldoveni să le care apă cu ploșce, cu fedeleșe, cu poloboace, cu ce or putè. Deci au pornit cu toții de le căra apă. Vărsa medurile și vinurile de prin poloboace și căra apă de ducè la săldați. Și-i scriè comisarii la izvod și le da bani cărora căra apă.

A doa, mai trăgè greu moscalii că inicercile turcilor era mai lungi și herà mai bune și bătè mai departe decît flintele moscalilor. Și inicerii nu să prè apropiè de moscali și slobodziè inicercile, dar moscalii, fiindu-le flintele mai scurte și mai slabe la hier, nu le slujiè focul de departe, să agiungă focul pe iniceri. Iar de le-r hi venit lor prè îndemînă să le bată pușcile departe, ca a turcilor, n-ar hi putut ținè inicerii, atîta de lungu, bătaia, sau, de-r hi dat vrodată moscalii

năvală, încă n-ar fi putut ținè turcii războiul. Dar ei nu dà niciodată năvală la războiu, ce sta numai de să apăra.

Acum venisă moscalii de să apropiesă de meteredzul turcilor și de pușci, unde era așădzate. Prè mult, de era ca o 150 pași turcii de moscali. Și era unŭ ghenaral neamțu, anume Vitman. Acesta s-au dus la împăratul și au început a-l mustra tare pre împăratul și-i dzicè: «Ce este aceasta, de umblăm toți, niște oameni hămeiți, și nu ne căutăm treaba și orînduiala războiului după cumu-l știm că să cade? Că eu în multe războaie a Neamțului am fost și știu leacul turcilor ce trebuiește. Ce-m dă comenda oștii în mîna mè, că eu în doao, trii ceasuri oi face ce știu și oi curăți pre turci, de nu i-i vedè pre aice».

Deci împăratul, audzind așè, i-au dat ucaz ca să fie toată comendà oștii în sama lui și să asculte toți ghenaralii, precum le va poronci el.

Deci cum au luat acel ghenaral comenda în sama lui, au și pus oamenii lui de au îmblat împregiurul obuzului, dînd știre tuturor slujitorilor cumu-i comenda oștii în mîna lui Vitman, să fie toți gata de năvală. Și au luat cîte un rînd de săldați din coadă și i-au mai îndesit în fruntea obuzului, unde era bătaia, iar în coadă, unde era mai supțiri rîndurile săldaților împotrivă pre lîngă cară, au mai îngroșat pe denapoia saldaților cu moldoveni și cu căzaci. Și așè era socoteala lui, să facă să să rumpă moscalii de la un loc, rîndurile cele mai groase, și să dè năvală asupra meteredzului turcescu și să-l încungiure, iar rîndurile cele mai supțiri să apere, de ar năvăli asupra carălor niscaiva călărime turcească.

Deci gătind oastea într-acesta chipŭ, mers-au la temeiul oștii, unde să bătè. Și au mersu și împăratul cu dînsu, să vadză ce-a face. Și cum au vădzut pre un porușnic moschicescu că îmblă ferindu-să, l-au și giunghet cu șpaga sa. Și au și trecut înainte, ca 15 pași, în fruntea războiului, și au început a striga să pășască mai iute înainte, să fie gata de năvală, și-i îmbărbăta, și a dzice grănitarilor să înceapă a arunca cumbarale în iniceri. Deci cum au purces săldații a păși iute înainte, și grănitarii a slobodzi cumbaralele, atunce turcii au și început a îndărăpta și a întra în meteredzu, iar unii începusă să s-apuce de pușci, să le tragă să fugă. Atunce, într-acela ceas ce era numai să dè năvală, l-au și nemerit o pușcă mare turcească pre acel ghenaral, și au căzdut mort

la pământ. Şi pre altu ghenaral, anume Volcovschii, totodată l-au nemerit cu o inicercă prin chept şi au ieşit pre suptu susioară, ce n-au murit, mai pe urmă s-au tămăduit. Şi împăratul încă, de multă vărsare de sînge ce vedè atunce, au ameţit de milă şi s-au dus la cortu, de l-au udat împărăteasa cu nişte apă, şi s-au trezvit. Săldaţii atunce, perindu-le capul, s-au părăsit de năvală şi au mai contenit focul. Dar şi turcii încă au stătut şi s-au lăsat de a mai face năvală.

Deci veziriul au poruncit să mai dè inicerii năvală încă 2 ceasuri, şi de-or vedè că nu pot face nemic, să-i lasă şi să s-întoarcă înapoi şi să rădice toţi Bugigenii, să-i treacă Dunărea în cee parte. Şi mergîndu zapciii inicerilor de-i siliè ca să mai dè năvală. Aşijdere şi călărimea turcilor să gătisă să dè şi ei năvală. Iar inicerii au început a să sfădi cu zapciii lor şi a striga că nu mai pot să dè năvală, că doar de i-i voia viziriului să să prăpădească toţi inicerii. Că nu era mult acmu, de-ar hi năvălit moscalii, cum purcesese, nici un inicериu nu ar fi rămas. «Ce mai bine să facă pace, după cumu-i poronca împăratului, că noi am perit mai bine de giumătate, şi cîţi şi am scăpat sintem mai tot răniţ, şi n-om mai merge».

Deci înţelegînd veziriul că gîlcevăscu inicerii, şi moscalii ca nu altă dată au început a să bate, socotit-au şi el pe urmă să nu greşască mai rău. Şi au ales pre Cerchez Mehmet-paşa ibrihorul şi l-au trimis la împăratul Mosculuі cu cuvînt de pace. Atunce au stătut de îmbe părţile armele de a se mai batere.

Atunce Şeremet şi ghenărarii moschiceşti şi alţi boieri moschiceşti le părè bine, ca doar s-or împăca cu turcii, că li să supărasă de cîţi ani să bătè mai nainte cu şfedzii, şi îndemna pre împăratul să facă pace. Aşijdere şi împărăteasa iarăş îl îndemna să facă pace. Iar ghenararii cei streini, nemţii, nu priimiè şi dzicè împăratului să nu facă pace, că să va căi pe urmă. Aşijdere şi un dascal a împăratului, moscal, şi acela nu priimiè pace şi striga în gura mare să nu creadză pre păgîni şi ţinè rău şi pre boierii şi ghenaralii moschiceşti, pentru ce îndeamnă pre împăratul să facă pace cu păgînii. Aşijdere şi Dumitraşco-vodă cu boierii moldoveneşti încă căuta rău şi grăiè şi ei să nu facă pace, dar nu-i mai asculta nime, căci moscalilor tuturor le era voia. Căzdut-au boierii moldoveni şi ei cu rugăminte la acel dascăl, să stè tare la

împăratul să nu facă pace. Şi sta împăratul în cumpene. Numai nu au putut, că sta împărăteasa vîrtos să facă pace.

Împăratul moschicescu au ales trei boieri a lui, pe Şefer menistrul şi pre feciorul lui Şeremet şi pre Savva Rogojenschii (şi să temè Sava că-l vor cunoaşte turcii, că mai nainte trăisă cu neguţutorie, dar apoi nu l-au cunoscut) şi i-au trimis la veziriul.

Deci mergînd la viziriul, au tăgăduit că nu-i împăratul în obuz, ce este înapoi, ce în obuz numai Şeremet este. Şi au cerşut la veziriul, pentru prada ce făcusă tătarii în ţările moschiceşti, să dè turcii Dunărea hotar Moscalului, după cum au venit şi sol, carele l-au trimis Brîncovanul-vodă, cu poronca Porţii, la moscali, anume pe Machidon comisul, precum s-au pomenit mai sus.

Iară veziriul au rîs şi au răspunsu că atunce au fost un tîrgu şi acmu este altul. «Că tătarii au prădat, că de mult n-au luat cojoace de la voi, precum eraţi tocmiţ cu dînşii, de le daţi cîte 30.000 cojoaci pre an, să nu vă prade în ţările voastre. Ce acmu eu voiu să cerŭ de la voi, nu voi de la mine».

Atunce au dzis veziriul să lasă pre Şfed să margă cu pace la ţara lui şi să-i dè ce i-au luat, loc şi cetăţi. Ce moscalii n-au priimit ca să-i dè înapoi nemic, fără cît să-l lasă să margă cu pace, cu 30.000 oaste, prin Ţara Leşască. Şi după ce va merge acolo, or sta la pace, fiind şi alţi crai megieşi la mijlocŭ să socotească şi să giudece. Deci veziriul au lăsat să fie aşè, că nu să prè siliè nici veziriul pentru Şfed, căci Şfedul să ţinè de fire şi n-au vrut să vie la veziriul, ce el gîndiè că a veni veziriul la dînsul. Năroculu moscalilor că n-au vinit Şfedul atunce de la Tighine, că n-ar fi scăpat picior de moscali, că el ar fi ştiut ce-ar fi făcut.

Cerşut-au pre Dumitraşco-vodă turcii să le-l dè. Iar moscalii au dzis că din războiul dintăi nu să ştie ce s-au făcut. «Perit-au, au fugit-au? Că noi am gîndit c-au venit la voi.» Iar veziriul au dzis: «Pentru un ghiaur, ce să ne sfădim noi, nişte împărăţii? Lasă-l, că să va sătura de ce au poftit. Singur, de bună voia lui, a venit la noi». Atunce împăratul au luat pre Dumitraşco-vodă şi l-au ascunsu într-o botcă a lui, de cele cu 2 roate, de nu-l ştiè nici unŭ moldovan, fără numai Ioan Niculce hatman şi vro 2 copii din cas-îl ştiè. Şi au şădzut acolo ascunsu în botcă, păn' ce-au trecut obozul dincoace dè movila Răbîei.

Mai cerșut-au turcii Azacul, și s-au apucat moscalii să-l dè, cu tot venitulŭ și hatarul lui.

Dzis-au turcii să strice o cetate ce să chema Troița, dzicînd că-i făcută pre hotarul turcesc, și, măcarŭ că era bună și mare cetate, cu multă cheltuială făcută, s-au apucat să o strice, iar cînd s-ar mai tocmi vrodată cetatea, atunce și pacea să fie stricată.

Cerșut-au și bir să le dè și cheltuială oștii. Ce bir n-au priimit, iar cheltuială 1.000 de pungi s-au apucat că or da.

Dzis-au să mai strice și alte pălănci, ce sînt pre marginea hotarului, pre lingă zaporojeni și la pragurile Niprului: Camen Zaton și altele, și s-au apucat că le-or strica.

Mai dzis-au și pentru Ucraina, dincoace de Nipru, că au luat-o din hotarul leșilor, să o dè să o ție iar leșii, și au priimit moscalii să să rădice, să fie iar leșască.

Mai cerșut-au veziriul și toate armele să le dè moscalii. Deci Șefer au răspunsu că acestu lucru nu pot să-l facă, căci leșii le sînt neprieteni. Și vor să margă prin țara lor, și fără arme nu pot să margă, fără cît, pe cîte arme au ei în obuz, atîte le-or plini în Azac. Și așè le-au dat.

Tocmitu-s-au și pentru oastea din Brăila, să iasă și să margă cu pace. Atunce au oblicit moscalii c-au fost luat moscalii, cei cu Toma, Brăila.

Mai dzis-au veziriul, de-or hi întrat și în Crîm oști moschicești, să iasă, că nici veziriul nu știè ce or hi făcut.

Aceste toate au priimit moscalii să dè turcilor și altele multe, carele nu le poate înșira condeiul mieu. Și au dat moscalii zălog la turci pre Șefer și pre feciorul lui Șeremet, păn' s-or plini aceste toate. Și așè să audziè să hie dat și veziriului 800 pungi bani gata. Și au stătut obuzul pre loc 3 dzili închis, păn' s-au așădzat toate aceste. Și apoi au mersu solii în ordia turcească, și obuzul moschicescu s-au pornit în sus pre Prut și cu ceaus, să nu-i învăluiască nime.

Atunce, de cum era leșinată oastea, încă și mai răŭ leșinasă, fiind închiși atîte dzile. Că mai nainte, de nu avè pită, avè carne, că le ducèm ciredzi de vite multe, iar după ce s-au închis, au luat ciredzile turcii, și nu avè nici carne, nici pită. Și caii încă hămnisisă. Veniè turcii aproape de obuz și le arunca pită. Caii să bălega tot apă, că altă n-avè ce băliga. Și după ce s-au pornit obuzul, mulți moscali fugiè la turci de foame. Așè să audziè atunce, să fie perit moscali, cu la

bătaie cu tot, ca 30.000, iar turci să fie perit 120.000 pe număr.

Aşè socotescu că, de-ar fi fost moscalii toţi, strînsă toate obuzurile la un loc, să nu-i fi fost răschirat cînd s-au pornit întăiu asupra turcilor, poate ar fi biruit pre turci.

Aşijdere şi turcii, după ce i-au zăbovit cu pace pre moscali, să nu hie ţinut pace, ar fi bătut pre moscali, precum flămîndzisă şi ei şi caii. Numai ce vom să dzicem, voia lui Dumnedzeu au fost, de nici moscalilor nu le-u dat Dumnedzeu chivernisală ca să biruiască pe turci. Aşijdere şi turcilor le-u luat Dumnedzeu mintea, de nu s-au prăpădit moscalii de tot. Nu bat cei mulţi pre cei puţini, nici cei puţini pre cei mulţi, ce numai cum va Dumnedzeu.

Deci aù purcesŭ moscalii pre Prut în sus şi au mersu păn-n sară şi noaptea păn'la miadzănoapte, tot cu tabără legată. Şi cînd au stătut să odihnească, pe care unde i-au apucat vremea, aşè au stătut cu caii înhămaţi, tot la un loc, păn-în dzuă. Apoi iar au început a merge păn' la vro 2 ceasuri. Apoi au început a rădica părcanile, şi a ieşi oastea cè slobodă afară, şi au început a-ş adăpa caii şi a mulţămi lui Dumnedzeu că au ieşit din părcane, mai tare decît c-au scăpat de la turci. Şi au purcesŭ pe cîmpu pedestrimea, pe de laturea obuzului. Atuncea ieşiè tătarî di prin păduri, bulucuri cu vite, cu robi. Deci moldovenii să slobodziè la tătarî, ca să scoată robii, iar îi lua în goană de-i goniè păn-în obuz, de-i tăiè. Că era caii moldovenilor leşinaţi, de-ş da în capŭ.

Atunce Şeremet au poroncit moldovenilor să dè pace tătarîlor, să nu să bată cu dînşii, că ei au făcut pace, şi nu le-or da agiutor, şi or petrece rău cine să va mai bate cu tătarîi. Deci moldovenii au început a striga şi a-lŭ blăstăma, cum n-or merge ei să să bată, că ei îş văd părinţii şi fămeile şi feciorii lor robi la tătarî, de audziè Şeremet cu urechile cumu-l blăstăma. Iar el le dzicè să nu bage samă, că-i va scoate împăratul, şi care va merge cu dînşii le va da împăratul moşii la Moscu. Şi nu-i era şi ruşine a grăi ce nu să cădè, un omŭ mare ca acela!

Atunce mergîndu cîţiva moldoveni depărcior înaintea obuzului, s-au tîlnit cu vro 100 de tătarî viind cu cîţva robi de la Iaşi. Şi le era caii obosiţ şi a lor. Deci lovindu-i moldovenii fără veste în gura Jijiei, i-au tăiet pe tătarî, mai pre

toți, și i-au dat și în Prut, de s-au înecat. Și au scos acei robi toți. Și într-acei robi s-au fost tîmplat de robisă și pe un căpitan, atunce purcesŭ din Ieși, anume Tudosie Cihoranul. Și acela au spus atunce că altă oaste, fără acei tătarî, la Ieși n-au mărsu. Atunce audzind, toți s-au învoieșat și, spuind lui Dumitrașco-vodă, au dat laudă lui Dumnedzeu.

Atunce toț moldovenii au purcesŭ în răsipă, carii cum putè, pre la bejeniile lor. Atunce și moscalii au dat lui Dumitrașco-vodă 200 de moscali, de s-au dus în Iași, ca să-ș apuce doamna, să iasă înaintea moscalilor, mai sus pre Prut.

Dumitrașco-vodă, sosind în Iași, au odihnit 2 dzile păn' s-au gătit, neavînd nici unele de cele ce trebuiè, nici avè cu cine, că-ș căuta oamenii cineș nevoia sa de fugiè. Atunce era și cîțva turci balgii în Iași, și mulți moldoveni din cei ce jăcuisă pe turci îndemna pe Dumitrașco-vodă ca să-i taie și pre aceie ce mai rămăsese și era la închisoare, dzicînd că, de-or scăpa turcii aceie, ei n-au putere să trăiască în țară, că turcii știu tot cine ce au jăcuit.

Dumitrașco-vodă n-au priimit acel lucru să-l facă, ca să-i taie, ce-au socotit că, măcar că sînt păgîni, dar nu sînt vinovați, că sînt neguțitori și le agiunge lor cît i-au jăcuit, de i-au rămas săraci, și cîtă pedeapsă de foame au tras la închisoare. A doa, iar au mai socotit că, de-i va tăiè pre balgii, el apoi nu va avè cu cine va merge la Moscu, că slujitorii și jacașii cari-i jăcuisă pre acei balgii n-or merge cu dînsu și or rămînè toți în țară. Deci cu acestu sfat, au poate-fi nărocirea lor, au scăpat de moarte. Și purcedzîndu din Iași, au trecut Jijia pre la Popricani și s-au tîlnit la Prut, la Zagarance, den ceastă parte, cu obuzul moschicescu.

Domnit-au Dumitrașco-vodă țara numai 9 luni în anul 7218 și au ieșit din Ieși iulie în 16 dzile, iar moscalii au făcut războiul atunce la Stănilești în iulie 11 dzile. Deci de la Prut au purcesŭ în sus depreună cu moscalii și au trecut Prutul pre la Ștefănești în cee parte. Și de acolo am mărsu dreptu la Movilău, la Nistru. Deci cîți boieri și alții mai de gios, din moldoveni, ce-au ieșit cu Dumitrașco-vodă din Iași și au purces cu obuzul, audziè c-au iertat turcii pre cei greșiți. Dar nu mai putè să s-întoarcă înapoi sau să fugă într-altă parte din obuz, căci că prăda donții și căzacii lui Medhoroțschii și a lui Tanțschii pre cine găsiè în laturi de obuz, de-i lăsa numai cu sufletele. Ce nu avè putință să să

ducă într-altă parte, ce le-au căutat numai să să ție cu obuzul, cu Dumitrașco-vodă. Că, cînd au venit împărăția, avè ucaz bastea de nu strica nimărui nemic, iar la întorsu strica tot ce găsiè.

Sosind obuzul la Movilău, la Nistru, să luasă niște tătarî, ca vro 200, în urma obuzului. Pe cine găsiè, tot lua. Și au dat preste dînșii Ivanețschii polcovnicul și cu Tanțschii, cu slujitorii lor moldoveni, ce era la steag. Și i-au tăiet pe tătarî și au prinsu și vii vro cinci, șese și i-au dus la împăratul. Și au pus de i-au spîndzurat în malul Nistrului, încălțați, îmbrăcați.

Iară după ce-au trecut moscalii Nistrul, au scris împăratul Moscului la turci că, de n-or porni precraiul Șfedului păn-în 12 dzile și l-or ținè acolo la Tighine, el încă a strica pacea, nu a ținè-o.

Dumitrașco-vodă au făcut căutare tuturor moldovenilor cîți sînt cu dînsul și i-au întrebat, merge-or cu dînsul la Moscu au ba. Ce toți au priimit, că într-alt chip nu avè cum dzice. Că nu avè cum merge într-altă parte de răul tălhăritului. Și i-au pus Dumitrașco-vodă într-un izvod și l-au dat împăratului, de l-au iscălit cu mîna lui. Iar boierii și slujitorii aceștia era anume: 1. Ioan Niculce hatman; 2. Savin Zmucilă vel-ban; 3. Gheorghiți vel-păharnic; 4. Iordachi Aristarhu vel-uşer; 5. Pavel Rugină vel-comis; 6. Mogîlde sardar; 7. Ilie Abăza, vornicul despre doamna; 8. Dumitru aga; 9. Ioan Mirescul polcovnic; 10. Ioan Bănariul vel-căpitan; 11. Brahă, căpitan de dărăbani; 12. Moțoc jicniceriul; 13. Ioan Dzărul, vătav de copii; 14. Nuor Dzărul postelnic; 15. Costantin Dzăru medelnicer; 16. Vasilie Dzărul, tij medelnicer; 17. Mechichi stolnicul; 18. Antiohie cămăraș; 19. Costantin Părcălabul medelnicer; 20. Dima başbuluchaș; 21. Ciute căpitan; 22. Apostol căpitan; 23. Teoader Mirescul căpitan: 24. Pavăl Mirescul căpitan.

Toți aceștie și alții mai proști, mai de gios slujitori, carii aice nu s-au putut înșira anume, i-au scris împăratul în visteria lui, de s-au dus cu Dumitrașco-vodă. Și atunce au dat împăratul lui Dumitrașco-vodă 2.000 de ruble, să le fie de cheltuială lui și moldovenilor. Și l-au orînduit să margă să iernedze la Harcov, preste Nipru, dincolo de Țara Căzăcească, în slobodzie, aproape de Azac. Că acolo să cerșusă și el, lăudîndu-i unii din moldoveni carii știè că-i locu bun.

Şi au poroncit la gubernatul Apracsin să-i dè iernatec lui şi tuturor moldovenilór lui, dîndu-i şi 200 de draguni să margă cu dînsul.

Iară lui Rentu ghenaral şi Tomii spătar le-u scris împăratul moschicescu şi au trimis cu cărţile pe un omŭ a lui, împreună cu un omŭ a veziriului, să lasă Brăila şi să vie după dînsul în sus. Deci Toma spătariul, cum au audzit, cum au fugit în Ţara Ungurească, de ş-au mai apucat ceva de acolo. Şi pe urmă au venit la împăratul, la Petreburcu, cu cîţva munteni ce-au fost cu dînsul la Brăila. Şi l-au făcut împăratul ghenarar şi-i da pre an leafă 5.000 de rŭble. Şi cu vremea ş-au adus şi giupîneasa din Ţara Muntenească. Şi i-au dat sate în Ţara Moschicească de chivernisala vieţii. Şi trăind acolo cîţva ani, suptu poronca împărăţiei, s-au schimbat şi el din viiaţa aceasta lumască, iar giupîneasa lui au rămas şi păn-acmu cu pace, de trăieşte pre acele moşii ce i-au dat împărăţia. Iar Rentu ghenaral s-au rădicat de la Brăila cu toată oastea în sus pre Siret, pre la Cernăuţi, tot stricînd şi mîncînd ce găsiè prin ţară. Şi ţara fugisă de la cîmpu la munte. Şi dac-au audzit că vine Rent pre acolo, să mira încotro vor mai fŭgi. Deci Rentu, de la Cernăuţi au trecut Nistrul în cee parte pre la Hotin şi au agiunsu pe obuzul lui Şeremet acolo, la Polonia[1].

Iară împăratul, de acolo de la Movilău, ş-au luat 200 de draguni şi au purces în sus pre Nistru, pre la Cameniţă. Şi acolo s-au despărţit de obuzul cel mare. Şi de la Cameniţă au luat în sus, prin Ţara Leşască, păn-unde au găsit pre Avgust craiul, împreună cu împărăteasa lui, de s-au sfătuit şi s-au odihnit vro trei, patru dzile. Şi atunce l-au cinstit Avgust craiul. Şi şădzînd la masă împăratul cu împărăteasa şi cu mulţi domni leşeşti, şi între acei domni fost-au şi Adamŭ Sinavschii hatman şi cu hătmăneasa lui. Şi între alte voroave, multe can cu glumă, dzis-au hătmăneasa lui Sinavschii cătă împăratul moschicescu aceste cuvinte: «Mult mă mir de voi împăraţii şi craii, cum de nu vă ţineţ de cuvînt şi ne amăgiţi pe noi. Că mai anţerţu ne-au dzis noao, tuturor leşilor, craiul Şfeduhui să ne gătim cu toţii să mergemŭ să

[1] Polonoie, localitate în R.S.S. Ucraineană, la vest de Jitomir. Apare şi sub forma Polono.

ierñăm în stolița moschicească, împreună cu dînsul. Și noi cînd ne gătiêm să mergem pre cuvîntul lui, el ne-au amăgit și n-au mărsu la stoliță, și s-au dus la Tighine. Și acmu împărăția ta ne-ai dzis să ne gătim să mergem la Țarigrad, și noi ne bucurasem tare c-om merge de-om vedè Țarigradul. Și cînd noi ne gătiêm, măria ta n-ai vrut și te-ai întorsu înapoi.» Iar împăratul au rîs atunce, și cu toți cîți era la masă, și i-au dzis: «Păcat că nu ești tu bărbat, să te chemi Sinavschii. Că de-ai hi tu bărbat, să nu hii fămeie, adevărat aș merge cu tine la Țarigrad. Iar bărbatul tău au zăbovit oștile, nu le-au trimis mai în grabă. Pentru acee nu m-am dus în Țarigrad.»

Și de la Avgust craiul au purces împăratul la Rîga, unde era Menjic cu oștile lui, carii sta împotriva Șfedului. Iar de acolo, de la Riga, s-au dus la Petreburcu, la scaonul său de iarnă.

Iară Șeremet, cu obuzul și cu Dumitrașco-vodă, au mărsu de la Movilău păn' la Șarhorodul. Și de acolo s-au despărțit de Dumitrașco-vodă și au purces spre Țara Leșască, cu toată oastea lui, cîtă mai rămăsese, de o mai sătura, pre la Nejboji și de la Nijboji la cetatea Polono, de au deșertat-o de oastea moschicească și de alte lucruri ce era, că o ținè moscalii. Și apoi au rădicat toți oamenii di prin tîrguri și de prin sate, cîți era în Ucraina, și i-au trecut pre toți preste Nistru în hotarul moschicescu. Și au trecut și el cu toată oastea, de au așădzat-o la iernatec în Țara Căzăcească, iar el cu curtea lui s-au așădzat în tîrgu, în Prelumpca.

Iară Dumitrașco-vodă, de acolo de la Șarhorod, după ce s-au despărțit de Șeremet, au purcesŭ dreptu la Chiov, pre la Nemirova, prin cîmpu pustiiu, că pre acolo era atunce locul pustiiu, numai cu cele 200 de draguni și cu moldovenii, cîți era cu dînsul. Că mai fusese și niște căzaci, cu Medhoroțschii și cu Rogojențschii, și l-au lăsat în urmă pre Dumitrașco-vodă. Și aceie s-au dus înainte.

Deci Dumitrașco-vodă, rămîind mai în urmă numai cu acele 200 de draguni, precum mai sus s-au pomenit, nu era mult să-i iei zaporojenii de grumadzi împreună cu tătarii. Că prinsese limbă și-i luasă șleavul, să margă după dînsul să-l prindză. Și cale numai de un cîvertu de ceas, de nu l-au agiunsu să-l iei de grumadzi, cu toată tabăra lui. Că era ca

la 1. 000 de zaporojeni şi mai bine, împreună cu tătarî amèstecaţi. Ce norocul-lui au fost că au fost apucat de au agiunsu în tîrgu în Bila Ţărcvîi. Şi acolo în tîrgu era cetate şi puşci şi oaste moschicească. Şi vădzînd zaporojenii ·c-au agiunsu în Bila Ţărcvîi, s-au întorsu înapoi. Iar Dumitraşco-vodă nemic de aceasta nu ştiè, mai pre urmă au oblicit.

Şi de acolo au mărsu în Chiov, de s-au odihnit 2 săptămîni, dîndu-i moscalii ce-i trebuiè, nemic nu-i lipsiè. Şi cînd au vrut să purceadză de acolo, din Chiov, mulţi moldoveni au vrut să rămîie acolo şi nu vrè să mai margă cu Dumitraşco-vodă înlontru. Şi încă şi Ion Niculce hatmanul nu vrè să mai margă cu dînsul, gîndind că doar ne-or lăsa din Chiov de ne-om întoarce la pămîntul nostru. Iar Dumitraşco-vodă n-au vrut să ni lasă să rămînem, ce au mersu la comendatul de Chiov şi i-au arătat izvod, cu iscălitura împăratului, de cîţi boieri era, ce-l făcusă la Movilău, dzicînd că sîntem daţi pre mîna lui şi nu ne va lăsa să ne ducem la turci, să facem vreun vicleşug. Că el a vrè să dè samă pentru noi la împăratul.

Deci comendatul, vădzînd aşè, i-au dat pe toţi pe mîna lui Dumitraşco-vodă cu sila, şi i-au dus cu vartă păn' la Harcov. Şi acolo încă, după ce-au trecut Ţara Căzăcească, încă era păn' la Harcov, cale de 2 dzile, un cîmpu pustiiu pentre Harcov şi pentre Ţara Căzăcească. Şi acel cîmpu este şlevul tătarîlor, cînd pradă de la Crîm. Şi iară cu grijă şi cu multă spaimă au mersu, păn-au agiunsu la Harcov.

Iară Luca visternicul venisă mai pre urmă, în Ţara Leşască, după noi la Chiov, şi cu Sandul Sturdze stolnicul. Nevrînd ei să margă cu Dumitraşco-vodă, nu i-au putut lua, nici comendatul nu i-au dat, nefiind în izvodul împăratului, gîndind că i-or lăsa moscalii să s-întoarcă înapoi. Deci moscalii nu-i lăsa să s-întoarcă înapoi, că venisă şi Galenici cneazul mai pre urmă în Chiov, de ţinè drumul tare închis, de nu lăsa pre nime să iasă din Chiov încoace. Că era un omŭ răŭ, şi nici de mîncat, nici de cheltuială nu le da. Şi s-au ispitit într-un rînd să fugă, şi i-au prinsu şi i-au ţinut închişi o lună. Şi apoi i-au dat pre chizăşie Tomii ghenarariului şi i-au slobodzit. Şi au şădzut un an acolo în Chiov, pănă ş-au mîncat tot ce-au avut. Şi apoi de-al doilea rînd s-au ispitit cu fuga, de au scăpat încoace, de au venit în

Moldova. Şi alţi moldoveni, cîţi s-au mai tîmplat în Chiov, tot aşè cu fuga au scăpat.

Şi cîţi scăpa din Chiov încă cu multă grijă veniè pănă giungè spre Cameniţă, că, rămîind locul pustiiu, era tălhărit mult, şi leşii avè pizmă pre moldoveni, căci s-au închinat la moscali. Deci pre cîţ prindè îi tot jăcuiè, şi pre unii îi şi omorîè, pre alţi-i punè la popreală. Numai Adam Sinavschii hatmanul să punè pentru dînşii şi pre carii obliciè că-s închişi, trimitè de-i scotè şi-i miluiè. Şi pre unii îi punè la steaguri, dîndu poroncă să le dè pace. Şi leşii furiş tot îi strica.

Dumitraşco-vodă, după ce s-au aşădzat la Harcov, zaharà prè multă îi da şi lui şi tuturor moldovenilor, cît nu putè birui să o mînînce. Şi i-au mai dat pe deasupra şi 13 sate a unui ghenaral, ce-l chema Sidlovschii, pline de pîine şi de hălăşteie cu mori şi cîte doao, trei sute de oameni într-un sat. Şi bucate, vaci, boi, oi, stupi, odoară, toate le dedese lui Dumitraşco-vodă, sirmeaoa acelui ghenărar, căzdind el într-o greşală.

Deci Dumitraşco-vodă nu vrè să ţie pre moldoveni cu dragoste, ca pre nişte streini ce ş-au lăsat casăle şi s-au streinat de moşiile lor pentru dînsul, ce vrè să-i ţie mai aspru decît în Moldova. Că i să schimbasă hirea într-altu chipŭ, nu precum era domnu în Moldova, ce precum era mai naînte, tînăr, pre cînd era beizadè în dzilele frăţine-său, lui Antiohie-vodă, încă şi mai răŭ şi iute la beţie. Să scîrbiè, şi uşa îi era închisă, şi nu lăsa pre moldoveni necăiuri din tîrgu să iasă afară, fără ocazul lui. Şi cu căzacii de loc iară să învrăjbisă răŭ, că nu-i ţinè într-o nemică. Deci şi moscalii cei mare încă-l urîsă, pentru căci îl iubiè împăratul şi-i dedesă nume mai sus decît a tuturor.

Atunce s-au sculat Savin Zmucilă banul şi mult l-au amestecat la Şeremet, dzicînd că «eu cînd nè-mŭ închinat la leşi, cu Petriceico-vodă, avè cinste şi boierii ca şi domnul.» Şi cărţi de la Sobeţschii craiu, ce era atunce, şi le arăta lui Şeremet, precum au avut voie boierii, şi cînd le-u fost voia s-au dus în ţara lor, în Moldova, iar Dumitraşco-vodă va să-i facă robi în ţara creştinească. Şi multe ca aceste, care nu le pociu toate să le scriu cu condeiul mieu, după cumŭ sînt firile moldovenilor, carei nu pot nici la casele lor trăi să nu să sfădească, dar în ţară streină. Că şi cînd au fost cu

Petriceico-vodă, iar destule sfădzi au fost și atunce între domnu și între boieri, ca și acmu. Care pre urmă iar lor ș-au stricat, ca și acmu de la moscali, care mainte să va arăta.

Împăratul Mosculuí, după ce s-au aședzat toți la iernatec, precum s-au scris mai sus, scris-au la Șeremet și la tot sinatul și gubernații cei mare, de au mersu toți la Petreburcu, la sfat. Și atunce au mersu și Dumitrașco-vodă la împăratul.

Deci, după ce s-au strînsu toți, au început împăratul a-i întreba pe toț: ținè-vor pace cu Turcul, au ba, și da-or ce-au giuruit, au ba? Deci sinatul cel mare au dzis nemic să nu dè și să s-apuce de vară iarăși de războiu. De s-au tîmplat acmu așè sminteală, de acmu să va chivernisi într-altu chip, de n-a fi așè. Căci bani și oaste este de agiunsu, au putere și doaodzeci sau treidzeci de ani să să bată.

Atunce împăratul, vădzînd că-i sfatul așè, au și orînduit, în toate țărili, de 30 fumuri să mai facă unŭ omŭ de oaste, gata cu tot ce-ar trebui, să mai adaugă încă vro 50 000 de oaste preste cît mai are. Și au orînduit, pănă i-a porni în gios pre Don, și au mai lungit flintele decît inicercele turcilor, de o șchioapă mai lungi, ca să poată bate mai departe. Și au făcut tot paloșe simcelate în vîrvu de amîndoao părțile ascuțite, să să bată cu turcii la năvală, și au lepădat spăgile. Și le-au făcut la grumadzi lăduncĭ de hier albu, la tot săldățul cîte de o ocă de apă, ca să aibă hiecare săldaț apă gata la războiu, să nu pată ca la Stănilești. Și au însurat atunce și pre Șeremet, dîndu-i împăratul o rudă a sa, dzicîndu-i să-ș facă copii, să-ș uite feciorul ce era zălog la turci, netocma că l-a scoate el și pre acela.

Și au socotit atunce să pornească pe Dumitrașco-vodă înainte cu greimea, să-i dè 40.000 de moscali călăraș și 40.000 calmiș și 30.000 donți și 40.000 căzaci cu hatmanul lor, să între în Crîm, să tot taie, să ardză, păn-a întra și greimea să să apuce de cetăți a le bate și a le lua. Și așè au așădzat sfatul să facă, și începus-a porni zaharaoa și gătisă toate acestè cè scriu mai sus.

Iară Șeremet, măcar că s-însurasă, îi era jele de fecior, că va peri la turci, cum au și perit. Și să tot ruga sinatorilor, ca doar ar putè strica sfatul, și ei nu vrè, nici putè, că apucasă de grăisă către împăratul, și le era rușine să întoarcă

sfatul. Deci oblicind împăratul pentru Şeremet că i-i jele de fecior, tare i-au bănuit şi l-au mustrat, aducîndu-i aminte cînd l-au fost trimis înainte pre Şeremet să margă să strice podul la Dunăre, după cum îi poroncisă. Şi mai pe urmă, venind şi împărăţia sa, ş-ar fi luat cele 2 polcuri a lui cu 12.000 de oaste şi cu Dumitraşco-vodă cu moldoveni şi s-ar fi dus întinsu la pod, făr' de nici o grijă. Care polcuri să chema Preobrajenschii şi Simionenţschii. Şi cu acele 2 polcuri ar fi bătut pre turci. Altă nu i-ar fi mai trebuit, ce ar fi lăsat-o înapoi, de ar fi venit încet şi ar fi izbîndit.

Atunce au sosit mai pre urmă, după acel sfat, şi un unchiu a împăratului, anume Apracsin, gubernatul de Azac. Şi întrebîndu-l şi pre dînsul sinatul, el au dzis că nu-i bine cum au aşădzat sfatul, că-i cu greu a să bate în trei părţi. Că cu Şfedul sînt cîţva ani de cîndu să bat. Şi dintru un lucru de nemică s-au început sfada acmu şi cu Turculŭ. Aşijdere şi leşii le sînt vrăjmaşi. Cu greu le va fi. Numai cu turcii, cum au aşădzat, aşè să lasă deodată, şi de-or şi mai cere, să le dè, pănă a trece craiul Şfedului. Şi apoi să stè să să împace cu Şfedul şi, împăcîndu-să cu Şfedul, s-or aşădza prè lesne şi cu Leavulŭ. Atunce le-or ieşi şi solii de la turci, ce sînt zălog. Deci prè lesne este atunce a strica pacea cu turcii şi a să bate prè cu iuşor cu dînşii. Şi aşè s-au apucat şi Savva Rogojenschii cum despre turci, dîndu-le bani, or face pace. Deci sinatorii, pentru voia lui Şeremet, au mersu la împăratul, şi dzicînd aceste cuvinte, au lăsat şi el să fie aşè, după sinat. Şi s-au părăsit a mai face oaste împotriva Turculŭi pănă la o vreme.

Împăratul Mosculŭi ş-au strînsu toată oastea şi au şădzut în vasă, de-u trecut de la Petreburcu marea, în cee parte, la Şfed, asupra finiilor. Şi s-au bătut acolo 2 ani şi au luat toată crăia finiilor, ce era suptu ascultarea Şfedului. Şi au luat şi cetate Abovulŭ, care era stoliţă finiilor, şi apoi iarăş cu cinste s-au întorsu la scaonul său, la Petreburcu.

Iară pre Şeremet l-au trimis la Chiov şi i-au lăsat 20.000 de oaste căzaci şi calmîşi, să stè să dè ce-a da, să-ş scoată feciorul şi să poarte grijă despre turci, să aşedze acel lucru. Aşijdere şi despre partea Rigăi au lăsat pre Menjic fercumarşalic, să păzască despre şfedzii din gios.

Iară Dumitrașco-vodă atunce au făcut ponturi de cerè Țara Harcovului, cu toate veniturile, dzicînd că țară au lăsat, țară să-i dè. Și pre toți moldovenii el să fie mai mare. Ce va fi voia lui, volnic să fie, fără ucazul împăratului. Nime să nu hie volnic a merge nicăiuri. Și altele multe ca aceste.

Atunce împăratul au dat acele ponturi a lui Dumitrașco-vodă la sinat, să le vadză și cum or socoti ei. Deci Apracsin au dzis către sinat: «Nu-i bine să-i dați Țara Harcovului, ce o cere el, că măcar eu că am vro 30 de răvașe de la acei căzaci din Harcov de jalobele lor ce au pre Dumitrașco-vodă. Și acolo, într-acè țară, sint aproape de 80.000 de oaste slujitori, și acmu nefiind pace, lesne le este a să rădica ca să să dè suptu Turcu, că nu-i departe Azacul. Și cît am sta să ne batem cu streinii, noi om vrè să ne batem cu ai noștri.»

Atunce și Șeremet au dzis: «Adevărat, bine au dzis, că așè va hi. Și încă este alta și mai mare. Că mi-au spus un boier a lui, anume Savin Zmucilă banul, că mai nainte vreme s-au mai închinat din domnii moldoveni la creștini, la leși, la unguri, și apoi i-au iertat turcii, de s-au dus la dînșii. Și mai pe urmă acei domni multu rău au făcut creștinilor, anume acei domni Pătru-vodă, Grigorie-vodă. Așijdere și acesta, de s-a așădza la Harcov, nu-i departe Crîmul.»

Deci sinatul, audzind, au ales să dè lui Dumitrașco-vodă 1.000 de dvoruri în Țara Moscului, care acea mie de dvoruri cuprinde 50 de sate, și oameni ca 15.000 sintu. Și să-i mai dè și cîte 20 pungi de bani pre an, care fac 6.000 ruble, și 2 părechi de curți frumoasă în stoliță. Iar boierilor să le dè 13 sate ce-au fost acelui ghenărariu Sidlovschii, de la stăpînie Dumitrașco-vodă. Care boieri a priimi, să-i dè de acele sate, iar care nu a vrè, să-i dè ucaz de voie, să-ș margă la pămîntul său, ca să s-aședze.

Deci Dumitrașco-vodă, ieșindu-i ucaz, au și venit la Harcov, cu multă voie rè că să depărteadză de țară, și s-au rădicat și s-au dus în Moscu. Și nu mult după aceasta i-au și murit doamna Casandra, fata lui Șărban-vodă, domnul muntenescu, și au îngropat-o în tîrgu, în stoliță. Și au rămas văduoiu de-au trăit cîtăva vreme, păn' s-au însurat, care s-a scrie mai nainte.

Iară boierii cine au vrut să priimască, le-au împărțit de acele sate a lui Sidlovschii, de trăiescu unii și pănă astădzi într-acele sate, iar carii n-au vrut să priimască, ei au venit

la Chiov, la Şeremet, ca să-i sloboadză. Dar Şeremet nu vrè să-i sloboadză, şi-ncă nu numai pre boieri, ci şi pre neguţitori, şi pe slujitori, şi pre toţi. Că-i dzisese Dumitraşco-vodă, în pizma boierilor care să ducè de la dînsul, să nu lasă nici pre unul să treacă, păn' nu i-or slobodzi turcii feciorul. Deci Seremet să potrivisă lui Dumitraşco-vodă şi nu-i lăsa, de-l blăstăma toţ, că periè atîţe oameni. Alţii nu avè ce mai cheltui, alţii era neguţitori, altora le rămăsese fămeile în Moldova. Ce bogat blăstăm era asupra lui Şeremet!

De aceasta audzind chihaia veziriului, au dzis feciorului lui Şeremet: «Pentru ce poprește tată-tău neguţutorii şi moldovenii ce vor să vie încoace? Să-i scrii ca să-i sloboadză.» Şi aşè, pe scrisorile feciorului lui Şeremet, au slobodzit neguţitorii şi pre alţi moldoveni ce era acolo. Atunce m-au slobodzit şi pre mine, Ioan Niculce hatman, cu voia lui, după ce-au trecut doi ani. Şi am venit în Ţara Leşască, cu multă nevoie, care s-au pomenit mai sus.

Dumitraşco-vodă, după ce s-au dus la Petreburcu, pre boierii moldoveni n-au vrut să-i iei cu dînsul la împăratul, socotind că va isprăvi să nu mai poată scăpa de acolo. Şi-i grăiè de rău către împăratul, dzicînd că Ioŋ hatman şi alţii au rămas acolo şi vor să să ducă la turci, şi pentru acee au trimis de i-au luat cu vartă, de i-au dus la Harcov, vrînd să-şi acoperă ruşinea, căci i-au dus cu vartă. Că oblicisă împăratul de acel lucru, că i-au luat cu sila, şi unii din Chiov au şi fugit.

Iară împăratul au răspunsu lui Dumitraşco-vodă, mai vîrtos pentru mine, Ioan hatman: «Dacă nu va să şadză, volnic să fie. Dumnedzeu să-i agiute să margă undei-i voia, că nu mi-i robŭ.» Atunce Dumitraşco-vodă n-au căutat bine, unde i-au răspunsu aşè.

Iară cînd mi-am luat dzioa bună de la Harcov, de m-am despărţit, mult mă îmbiè să mai şedzŭ, şi multe să adeveriè să-m dè, şi să-m isprăvască şi de la împăratul mare milă. Şi cînd mi-a hi voia, el să-mi isprăvască. Dar eu eramŭ bucuros c-au venit acela ceas, de-am găsit vreme să ies dintr-acel norod greu şi cumplit. Că-s nişte oameni foarte necredincioşi, şi prè cu greu traiu au oamenii ce sînt nedeprinşi cu acel felŭ de oameni dintr-acele părţi. Şi avè mare jele, şi el, şi doamna lui, şi toţi moldovenii. Şi-m dzicè că nu mi-oi putè face pace, ce oi peri de turci. Dar eu am pus

nădejde la Dumnădzeu, şi pentru dreptatea mè nu s-au îndurat şi din toate m-au scos. Şi după ce-am venit, încă şi Şeremet în cîteva rînduri mi-au dzis să mă aşedzŭ şi va scrie la împăratul să-m dè jalovanie şi sate. Dar tot n-am priimit, că este norod prè cumplit, şi nu sînt oamenii slobodzi să margă unde i-i voia, nici la împărăţie fără ucaz. Şi ucaz nu vor să facă, ca pentru să nu facă cheltuială împărăţiei. Şi la împărăţie, vro curte mare ca acee, cu tvorebnici mulţi, nu-i, măcar precumu-i la domnia ţării noastre; au altă crăie şi domnie, ce foarte un lucru puţin, numai oşteni de agiunsu. Deci de viiaţa mè îmi era cum îmi era, dar mai mult îmi era pentru copiii miei, la ce vor rămînè, că numai doar sălădaţi să fie, iar la alte boierii nu încap feciorii unora ca acestora.

Ce, fraţilor moldoveni, rogu-vă să luaţi aminte, să vă învăţaţi şi să vă păziţi. Orcît ai fi în cinste la vrun domnu, bine este să-i slujeşti cu dreptate, că şi de la Dumnedzeu ai plată. Iar cu domnul niciodată să nu pribegeşti, măcar cum ar hi, şi nu numai în ţară streină, ce nici în Ţarigrad cu dînsul să nu mergi, fiind tu moldovan. Ce să-i slujeşti în ţara ta, căci streinii caută numai pre domnu să-l miluiască şi să-l cinstească, iar pre boierii ce sînt pribegi cu domnul, într-o nemică sînt. Altă cinste are boieriul, cîndu-i pribag singur, alta este, cîndu-i cu domnul său. Şi apoi domnul să visadză că este tot puternic, ca la ţară lui, cînd este domnu, şi va să ţie aşè, ca să năcăjască pre acei boieri, şi nu socoteşte slujba ce i-au făcut că s-au înstreinat, ce nemică învoială nu-i face. Nădejdea domnului este ca săninul ceriului şi ca încetul mării: acmu este senin şi să face nuor, acmu este mare lină şi să face fortună.

Acmu să lăsăm cele streine pă-na ice a le scrie deodată, pănă iar le-a veni rîndul, şi iar să ne întoarcem a scrie, de unde amŭ lăsat a scrie de ţara noastră.

Veziriul, rămîind la Stănileşti după ce-au purces moscalii, au şi trimis pre un paşă, anume Curt, să stè la Ieşi, cu ferman de iertare tuturor greşelelor cine ce-ar hi făcut. Şi au trimis şi la Lupul sin Gavriliţă să-l aducă de la bejenii de la Bursuci. Ş-au răpedzit în toate părţile la vadurile Prutului, unde găsiè moldoveni, de-i scotè din robie. Şi au purcesŭ de la Stănileşti cătinel spre Dunăre, să margă la Ţarigrad.

Curtu-paşa, după ce-au agiunsu în Iaşi, pre cine găsiè din căpeteniile ţării au şi început a-i boieri, cum boiereşte

domnul Moldovii. Şi şedè în curţile domneşti. Iar atunce era un boieriu, Darie Donici sărdar, care pre urmă la alţi domni au agiunsu şi logofăt mare, iar la moscali au fost polcovnic. Mergînd la Curtu-paşa, l-au pus hatman. Aşijdere şi pre un grecŭ, Buzagiu, îl pusese postelnic mare. Şi pre alţii ce mergè la dînsul tot îi boieriè. Ş-au începuţ Curtu-paşa a umbla cu binişor, ca să-l poftească acei boieri aice, ca să scrie veziriul să rămîie el paşă în Iaşi. Dar n-au putut isprăvi nemic.

Iară Lupul vornicul mergînd la veziriul, mult l-au mustrat pentru căci s-au hainit ţara, iar el au dat samă cătră veziriul cum nu sînt ei vinovaţi, adecă boierii, nici ţara, ce-i vinovată Poarta, că pre domnii cei buni îi mazileşte fără voia boierilor ţării şi pune domnu pre care nu-l ştie ţara. Şi dîndu-i Poarta sabie, face în ţară ce i-i voia. «Precum şi pre acesta, pre Dumitraşco-vodă, l-ai pus măria ta fără ştirea ţării, şi au făcut ce i-au fost voia. Iar mai nainte era obiceiu de-şi alegè boierii şi ţara domnu, pre cine poftiè ei, şi pre acela punè şi Poarta.»

Deci veziriul, audzînd acestu răspunsu, nemic n-au mai răspunsu şi l-au şi îmbrăcat în căftan şi l-au trimis să fie caimacam în Iaşi, păn-a trimite împărăţia pre un domnu în Moldova. Şi au scris şi la Curtu-paşa să să rădice din Iaşi. Şi au mai pus căimăcan pre un Macsut postelnicul, care fusese pre lîngă veziriul în oaste capichihaie lui Dumitraşco-vodă, şi-l iertasă veziriul pre dînsul. Numai pre soţia lui, pe Iano, l-au tăiet, precum s-au scris. Şi au purcesŭ Lupul cu Maccut la Iaşi să fie căimăcan, iar veziriul au trimis de scotè robii de la tătari. De unde-i găsiè, tot îi aducè de-i întreba, la care domnu le-au fost mai bine, la Neculai-vodă sau la Mihai-vodă. Ei dzicè că le-au fost mai bine la Neculai-vodă, pentru căci le ieşiè înainte Ioan-vodă, fratele lui Neculai-vodă. Deci veziriul au scris la împărăţie pentru Neculai-vodă, fratele lui Ion-vodă terdzimanul, ca să-l facă domnu în Moldova. Iar împăratul, vădzînd scrisorile veziriului, au şi făcut domnu pe Neculai-vodă.

Iară Lupul vornicul, după ce-au agiunsu la Balica, lîngă Iaşi, au scris la Curtu-paşa să iasă din Iaşi. I-au trimis şi cartea veziriului. Iar Curtu-paşa nu vrè să iasă din Iaşi, că aşteptă să-i vie răspunsu ce scrisese să fie el paşe. Iară

Lupul i-au scris să iasă din Iași, că el să va întoarce la veziriul și l-a foarte pîrî. Că lor nu le trebuiește pașe. Atunce Curtu-pașa s-au spăriet și au ieșit din Iași de au purces după veziriul.

Atunce Lupul și cu Macsut au intrat în Iași căimăcani. Deci Antiohi Jora biv-hatman, audzind că este văru-său căimăcan în Ieși, au alergat și el la văru-său Lupul, să fie caimacanŭ și el împreună cu ceielalți, gîndindu-să, ticălosul, că i să va uita vina lui, cè de-au fost cu moscalii, de-i chema, carii s-au scris mai sus. Numai osînda lui Dumnedzeu prè pe rarŭ om de-l trece. Că Lupul, cum au sosit în Iași, ca unŭ lup nesățios, au și început a prinde pe slujitori carei fusese cu moscalii și închidè și-i bătè și pre căpitani, și le lua pungi de bani, dzicînd c-au agonisit din jacurili turcilor și au luat leafă, și a pune bani pre tîrgu, pre neguțitori. Și au pus și de tot omul bejenariu să dè cîte 2 lei, și oamenii nu avè ce mînca, că era săcșorul de făină cîte 15 lei, și încă nu să nici găsiè.

Deci oarecarii dintr-acei pătimași de rău, fiind veziriul încă nedus din țară, au mărsu de-au jăluit la veziriul. Și cum au audzit veziriul, îndată tare s-au mîniet ș-au mînat pe Ion-vodă terdzimanul să șadză în Iași căimăcam, pănă a veni frate-său Neculai-vodă în Iași, și să chivernisască țara cu îmblîndzire.

Și au mai trimis și un capegi-bașe împreună cu Ion-vodă, de au prinsu pre Lupul vornicul și pre Antiohie hatmanul și pe Macsut postelnicul, carii era căimăcani, și i-au pus în obedzi, de i-au dus la cetate la Varna, peste Dunăre, surgun, de-au șădzut acolo 2 ani la pedeapsă. Pentru faptele Lupului au tras și ceielalți pedeapsă, și s-au plinit atunce un cuvîntu prost ce dzice: «Cu iarba cè uscată arde și cea verde.»

Ioan-vodă, după ce-au venit în Iași, era bun și blîndu tuturor și au chivernisit țara pănă-au venit frate-său, Neculai-vodă, în scaon, aice în Iași. Și lăsînd Ion-vodă pre frate-seu în Iași, s-au întorsu la slujba sa, în Țarigrad, la terdzimănie.

Dumitrașco-vodă Cantimir s-au dus la Moscal și acolo au murit cu 4 ficiori: Matei, Costantin, Șarban, Antioh. Iar ce-or vini, vrémea viitoare va arăta[1].

. . . . . .

Cap. XXI

A treia domnie a lui Mihai Racoviță-voievoda, Văleat 7224

Mihai Racoviță-voevoda viind în scaon în Ieși iarna, bucuratu-s-au toată țara, fiind el pementean, și mai vîrtos neamul său, că era mult. Și dintăiu să arăta cu mare dragoste și blîndețe țării. Țara încă să bucura, căci era moldovan și le era prè lesne la Divanuri a grăi cu dînsul. Că-i giudeca dreptu și blînd, și ușa îi era prè deschisă, nu cu mărire multă. Și după obiceiu, a treia dzi au boierit pre acești boieri cari-i scriu mai gios. Pus-au pre Ilie Catargiul vel-logofăt, pre Lupul Costache vel-vornic de Țara de Gios, pre Ioan Sturdze vel-vornic de Țara de Sus, pre frate-său Dumitrașco Racoviță hatman, pre Costantin Ipsilanți vel-postelnic, pre Ion Păladi, cumnată-său, vel-spatar, pre Dimitrii Macriiu vel-ban, pre Costantin Ruset vel-păharnic, pre Costantin Costache vel-visternic, pre cumnată-său Costandache vel-stolnic, pre Iordache Catacuzino vel-comis. Aceștie era boierii lui Mihai-vodă la a treia domnie. Și nu era nici unul mai de cinste decît altul, că era mai tot un neamŭ. Numai Costantin postelnicul era oarece mai în cinste, avînd un frate capichihai la Poartă, anume Manolachi chiurci-başe.

Lui Mihai-vodă atunce îi vrè hi lesne și îndemînă a domni, că de neprietenii lui, de munteni, să curățisă de toți, boierii cei bătrîni, carii îi mai sta împotrivă, iar murisă, la Țarigrad domni mazili pre atunce nu era. Că era numai Duca-vodă și Antiohie-vodă, și nu avè obraz la Poartă, și Antiohi-vodă preste doi, trei ani i s-au tîmplat de-u murit. Și adusese și cîțva greci cu dînsul, carii fusese din casa Brîncovanului-vodă. Ce iarăș acei greci l-au adus la stricăciune, precum să va arăta înainte. Și el încă să învățasă a domni, nu ca în cele 2 rînduri dentăi, de era o turmă și un păstoriu. Numai n-avè nărocire, că nu era pace. Doamnă avè de treabă, bună și milostivă, cuconi 5 și cucoane 3. Și-i era casa can grè. 2 cuconi îi ținè turcii zălog la Poartă, pre rînd îi schimba.

Pre acee vreme, gătindu-să turcii să purceagă asupra Neamțului, să iei Varadinul, iar Neculai-vodă făcè niște răutăți mare în Țara Muntenească în boieri. Pre unii îi în-

chidè, pre alții îi tăie, pre alții îi jăcuiè, de le lua toate averile lor ce avè, și-i pîrîè la Poartă că sînt haini și agiunși cu nemții. Și pre cîți nu-i omorîè el, îi trimitè la Poartă, de-i omorîè. Atunce au perit și Mihai spatar, atunce ș-au adus aminte și de gîlceava ce i-au făcut vornicul Lupul, cînd au trecut din Moldova în Țara Muntenească, și l-au pîrît la veziriul Gin Ali-pașa cum că este hain, agiunsu cu moscalii.

Deci Gin Ali-pașa veziriul, cum au înțeles, au și trimis un capigiu-bașe de l-au pus în obedzi pe Lupul, de aice de la Mihai-vodă. Și agiungînd pre veziriul pre drum, nici l-au mai giudecat, numai ce l-au scos și acolo în cîmpu au pus de i-au tăiet capul, iar trupul lui au rămas neîngropat de l-au mîncat pasirile. Așè au perit Lupul vornicul din pîra lui Neculai-vodă. Nici un boier n-am vădzut precopsit din ceie ce să pun în price cu domnul. Și atunce cu Lupul au mai perit împreună și 2 boieri sîrbești o dată cu Lupul. Iar în locul Lupului au pus Mihai-vodă, domnul Moldovii, pre Darie Donici.

Deci veziriul ducîndu-să la oaste la Varadin, și le-au ieșit nemții înainte cu Evghenie prințepul. Și ș-au dat bătaie de îmbe părțile, prè groaznică. Și i-au biruit Evghenie cu nemții pre turci, de-au fugit turcii care încotro au putut, și le-au luat și ordia toată. Atunce au perit și spurcatul Gin Ali-pașa veziriul în războiu.

Acestu Gin Ali-pașa era un păgîn rău, turbat și mare sorbitoriu de sînge asupra creștinilor. Nu-i trebuiè lui daruri sau rugăminte. Acesta au omorît pre Brîncovanul-vodă cu copiii lui. Acesta au omorît și pe Ștefan-vodă, și pe tată-său, Costantin stolnic, și pe Mihai spatariul, și pe Lupul vornicul, și pre alții mulți. Acesta au omorît și pre vro 40 pași, tot aleși, fruntea turcilor, de sterpisă împărăția turcească de capete. Acesta au stricat și mănăstirea Mavramur de la Țarigrad. Și-i era gîndul lui de a birui pre nemți, să puie pași și în Moldova și în Țara Muntenească. Numai nu i-au agiutat Dumnedzeu, că ș-au luat și el plata, că i-au luat tată-său, diiavolul, sufletul.

Iară nemții, dac-au bătut pe turci, s-au mai pogorît de-u luat cetatea Timișvariul de la turci, cetate aleasă și vestită, cu toate olatele ei, și s-au așădzat acolo la iernatec.

Atunce muntenii carii erau fugiț în Țara Ungurească de răul lui Neculai-vodă s-au rădicat cu cătane și au luat pre

Neculai-vodă din București în robie. Și l-au dus în Țara Ungurească de l-au ținut până la anul, păn' ce-au făcut turcii pace cu nemții. Și au luat nemții și din Oltu încolo 5 ținuturi a Țării Muntenești. Destulă răutate era și pe acolo de turci și de cătane, care mai pe largu va arăta istoria ei.

Iară în locul lui Neculai-vodă venisă frate-său, Ioan-vodă terdzimanul, domnu țării. Ce departe era firea lui Neculai-vodă de a lui Ion-vodă! Că Ion-vodă era minunat de om bun, cît nici acmu nu pot uita muntenii bunătatea lui.

Ieșit-au atunce cătane și în Moldova, pre supt munte, la Cașin și la cetate la Neamțu, și cuprinsese țara păn-în Siretiu. După cum sînt moldovenii gata la jac, îndată s-au dat la dînșii. Era și asupriți de Mihai-vodă, că scosese hirtii pre țară și pre mazili, dăjdi și desetini pe mazili țărănește. Obiceiul cel de stingerea mazililor nu vrè să-l mai părăsască. Deci cîți oameni și cîte casă boierești era dincolo de Siretiu ținè toți cu cătanele. Și să făcusă niște tălhărit mult peste samă. Și acmu Mihai-vodă stăpîniè numai pe lîngă Ieși și la Orheiu puțintel, iar încolo tot poghiazuri cu cătane, cu moldoveni amestecați, agiungè de prăda pre la Fălcii și pre Bîrlad. Hotinul, Cernăuții le ținè tot turcii. Și să mira ce a face și de ce să va apuca, că domnia îi era noao și nu avè bani să plătească, să strîngă slujitori. Și-i era cu frică și să mutasă în Cetățuie, și-mai nici în Cetățuie nu mînè, ce mînè cîte la un loc, de nu știè nime. Că și boierii încă nu era drepți, ce mulți dintre dînșii să agiunsese cu cătanele.

În Cetatea Neamțului era un căpitan cap cătanilor, anume Frențe, și mai era și cîțva mazili moldoveni cu dînsul acolo. Deci au făcut sfat să margă cu poghiaz, să iei pre Mihai-vodă.

Iară Mihai-vodă, oblicind sfatul lui, trimis-au pre Macriiu vel-ban și Costantin Costache vel-visternic să aducă vro doao, trei mii de tătari, ca să margă să-i lovască întăiu el pre dînșii, decît ei pre dînsul. Și mărgînd acei boieri la tătarî, s-au rădicat cîțva mîrzaci să vie, încă și mai mulți decît poftisă Mihai-vodă. Și viind cu dînșii până din gios de Movila lui Costantin-vodă, i-au lăsat Costantin visternicul pe tătarî supuși în Valea lui Aaron-vodă și au venit să spuie lui Mihai-vodă, că era lucru cu taină, de nu știè nime că vin tătari. Atunce Costantin visternicul, mergînd la Cetățuie

să spuie lui Mihai-vodă de tătarî că au sosit, nu l-au găsit în Cetățuie și au purcesŭ să vie la Ieși, la Mihai-vodă. Atunce și cătanele sosis-în Iași fără veste. Cît ai rumpe un păr din cap de n-au luat pre Mihai-vodă de grumadzi, din curțile domnești. Că străji ce avè la Tîrgul Frumos și la Podul Leiloaie, nime din străji nu scăpasă să-i dè știre, că-i prinsese cătanele pre toți.

Avusese știre Mihai-vodă mai nainte vreme că au ieșit Frențe și cu Velicico cu poghiaz din Neamțu. Și fusese Mihai-vodă de dimineață și afară, pre Bahluiu în sus, dar apoi, vădzînd că nu-i nemic, s-au întorsu în Iași. Că poghiazul să zăbovisă, că veniè becisniceşte, cu zăbavă, că au venit pre la Păşcani, de la Păşcani la Cotnariu, și apoi au venit la Iași. Deci Mihai-vodă au apucat numai cu doi, trei copii de-au plecat fuga la Cetățuie, și cătanele după dînsul. Ce la pod, puțintel oarece s-au mai poprit, stîndu-le împotrivă, păn' s-au mai depărtat Mihai-vodă și au apucat de-au întrat în Cetățuie. Și nărocul lui că nu l-au știut că este el, să-i ție calea pre dincolo de Bahluiu, că l-ar hi prinsu. Iar Costantin visternicul, cum au audzit de cătani, n-au apucat a spune lui Mihai-vodă de tătarî, că n-au apucat a veni în Iași, ce au și fugit în stuh, din gios de Balica, iar Mihai-vodă nu știè de tătarî nemic, că au venit la Aron-vodă, nici tătarîi de cătane.

Atunce cătanele veniè. Frențe pre suptu deal, cu vo 200 de nemți, iar Velicico, cu moldoveni și cu cătane, lovisă înainte în tîrgu și slobodzisă și temnițile și cuprinsese și Cetățuia, numai nu să putè lipi, că-i împrosca din Cetățuie. Deci Frențe și cu cătanile au lăsat coșul în șes, unde este acmu hălăşteul la Frumoasa, și, după ce-au lăsat coșul, s-au suit la deal și căuta loitre și pripelece, ca să dè năvală să saie preste zîdi. Și alerga unii și din tîrgu, de li aducè loitre. Iar Mihai-vodă atunce să temè tare să nu-l iei din mănăstire. Și toată boierimea să spăriesă. Numai au apucat de-au slobodzit o pușcă mare și au început a trage și clopotele cele mare. Iar tătarîi de la Aron-vodă, cum au audzit pușca și clopotile, oaricumŭ să îndoiè dintăiu, să nu fie vreun vicleșug, iar apoi, unde s-au pornit a venit ca vîntul. Cătanile, cum au vădzut că vin tătarîi, cum au lăsat Cetățuia și au alergat la coș, la cai. Ce păn-a încăleca ei, tătarîi încă au sosit.

Deci au şi purces cătanile pe lîngă pîrâul Cetăţuii asupra Hlincii a să spăriè şi tătarîi a-i încungiura giur împregiur, de le da năvală să-i spargă. Atunce au ieşit şi Mihai-vodă cu seimenii şi cu streleţii, adecă vînătorii, ce avè, în timpinarea lor la Hlince. Şi au început a strînge şi din tîrgu slujitori, cine era. Deci streleţii au început a-i bate rău cu sineţele. Păn' ce-au înnoptat, au tot mărsu de la Hlince în sus, pre pîrâu, alături. Iar de la o vreme, băgîndu-să la strîmtori, vrînd să treacă pîrâul în cee parte, spre cîmpu, n-au mai putut ţine războiul. Ce au început a-i risipi şi a cădè acolo în pîrâu, fiind ţărmuros. Carii prè puţini au scăpat. Năroculu lor c-au fost noapte. Şi atunce; la acel pîrâu, au prinsu şi pre Frenţe căpitan, viu nevătămat, un tătar. Şi l-au cumpărat Mihai-vodă de la acel tătar, şi, multu mustrîndu-l, au pus de-i-au tăiet capul. Şi pre alţii, pre cîţi au mai prinsu den moldoveni, vii, tot i-au omorît. Şi mai pre urmă le-u strîns capetele tuturor, şi trupurile, şi au făcut o movilă şi o cruce mare cu cerdacŭ, ca să fie de pomenire acolo, la Parasca. Şi nu au fost mai mulţi de 300 cătane cu moldoveni cu tot, iar tătarî au fost mai bine de 5.000 mai la şese mii.

Atunce, în grabă, mîniindu-să Mihai-vodă, au spîndzurat pe Cuze spatariul, nepriceştuit, încălţat, îmbrăcat, dîndu-i vina că au scris el la feciori, avînd acolo la cătani, ca să vie să prindză pre Mihai-vodă de aice din Iaşi. Ce nu să ştie, întru adevăr, au ba. Numai în pizmă l-au omorît, că i-au fost năpaste, că n-au fost scris.

A doa dzi, tătarîi au cerşut la vodă 10 pungi de bani, să s-întoarcă înapoi, iar Mihai-vodă n-au avut, au n-au vrut să le dè. Şi le-au dat voie să prade ţara, dincolo di Siretiu, că sînt tot haini, cătane. Numai dincoace din Siretiu să nu robască.

Deci au şi purces pre Bahluiu în sus, pre la Tîrgul Frumos. Şi de la Siretiu încolo au şi slobodzit ceambuluri a prăda, cît au putut cuprinde ţinutul Neamţului, Şi păn-în Hangu şi păn-în Ceahlău au agiunsu de-au prădat şi au robit. Şi s-au întorsu plini de robi în Bugeag. Iar cătanile, Cetatea Neamţului au lăsat-o plină de bucate şi au fugit la Caşin, la alte cătane ce era acolo.

Scris-au Mihai-vodă şi la Poartă de izbînda ce-au făcut. Şi n-au scris cum au fost, ce-au scris c-au fost mulţime şi i-au bătut. Pentru acee ş-au agonisit mare credinţă şi laudă

și nume de viteaz de la turci, precum își scosese și Cantemir-vodă, mai în trecuți ani, cînd s-au bătut cu leșii la Boian pre Prut.

Atunce, tot într-acel an, Șfedul tot să bătè cu craiul Daniei de cee parte de mare, precum s-au pomenit mai sus. Dînd năvală, l-au lovit dintr-o pușcă, și au mai trăit trei, patru dzile și au murit.

Rădicat-au șfedzii în locul craiului pre o sor a lui. Și atunce au așădzat toată vrajba oștirii și s-au împăcat cu toț craii ce s-au pomenit mai sus. Și au lăsat cine ce-au luat să fie luat, precum a arăta mai pre largu la istoria lor. Fără cît, toată Levonia pe de iasta parte și cu crăia Finiei de cee parte de mare și cu 24 cetăți, tot alese, frunte, au rămas să fie tot a Moscalului. Și atunce, așădzînd pacea, au slobodzit pre toți ghenărarii și slujitorii cîți era robiț de la Poltava și din[1] printr-alte locuri. Pe toți i-au slobodzit, de s-au dus la țara lor, la șvedzi. Așijdere și șfedzii, cîți moscali au fost robiți la dînșii, pe toți i-au slobodzit, de au venit la Moscu.

Între acei capete moschicești ce-i robisă șfedzii era și Tolbețschii cneazul rob. Și atunce ieșind acel cneaz de la robie, avè 3 fete mare frumoasă. Atunce au dzis împăratul Moscului lui Dumitrașco-vodă să-și aleagă dintr-acele 3 fete una, care-i va plăcè, să i-o dè să-i fie doamnă. Și alegîndu-ș una, i-au dat-o împăratul. Și au făcut nuntă cu dînsa, după obiceiu, și s-au cununat. Și au pus împăratul pe acel cneaz gubernat la Chiov, în mare cinste.

Tot într-acel an era, în Țara Leșască, cu multă oaste de sasi, de mînca țara. Și oastea leșască nu avavè nici o plată de slujba ce slujiè. Deci, cum sta obuzul la cîmpu, pre marginea Nistrului, s-au și bulzuit un obuz și au scos pre capetele lor și ș-au ales cap den zvoncic, cum să dzice la noi zorbá, anume pre un porucinic Branil, să fie cap tuturor slujitorilor. Deci, cum au stătut el capŭ, cum au început a scrie cărți pre la cele obuzuri și pre la slujitorii ce era împrăștieți. Și în scurtă vreme s-au strînsu toate obuzurile la un loc. Și au scris cărți la hatmanii lor că vie și ei la obuz, să să scoale asupra sasilor, că, de n-or veni, n-or mai fi hatmani. Cum au audzit oastea Liftii, cum s-au strînsu la un locŭ.

---

[1] Pentru *di (de)*. Inițial a vrut să spună *din alte locuri*.

Aşijdere şi mazilimea, şlahta, şi ei au rădicat cap pre un boier, anume Lidihovschi. Şi s-au strînsu şi ei la un loc cu slujitorii. Şi au scris Lidihovschii, care nu a încăleca, toată şleahta a fi podan, şi le-or mînca satele. Şi au purcesŭ asupra sasilor. Pre unde-i găsiè, tot îi omorîè. Şi au perit mulţi sasi păn-au apucat de s-au strînsu la un loc. Iar dacă s-au strînsu la un locŭ, nu le putè strica leşii nemică, că sasii ave focŭ mult.

Deci leşii vădzînd că nu le pot strica nemic, sfătuiè unii să rădice şi ţara, toată mujicimea, asupra lor, să-i împresoare pe sasi mulţimea norodului. Dar Lidihovschii, care era cap pre mazili, au dat sfat că nu-i bine să rădice ţara, să s-înveţe mujicii la războiu. Că sînt mai mulţi rusi pravoslavnici decît leşi catolici, şi dacă i-or rădica pe toţi, sînt mai mulţi de un întunericŭ de oameni şi orŭ bate pe sasi şi poate ne-or bate şi pre noi şi ne-or lua moşiile. Şi ei s-or închina la Moscu, că sînt tot de o lege, şi a fi mai răŭ, că ne-or lua mojicii ţara. «Ce mai bine, fraţilor, noi să ne vărsăm sîngele, iar mojicii, lasă-i să şadză ca nişte mojici». Şi aşè au stătut cîtăva vreme de să tot bătè.

Craiul Avgust şedè în Sacsonia, că să temè a veni în Ţara Leşască, iar pre hatmanii leşeşti, cu meşterşug i-au prinsu pre tuspartu la mînă slujitorii de prin tîrguri ce şedè. Şi era oastea numai să-i taie şi-i suduiè tot de faţă, şi le umbla pe denainte cu sabia goală, şi-i mustra, şi le dzicè că «voi ne-aţi stricat volnicia noastră şi ne-aţi pustiit satele, ţiind cu craiul şi cu moscalii, de aduc oştile lor de ne mînîncă satele şi ne-au stricat obiceile cele vechi». Şi i-au pus de-i ţinè la vartă slujitorească, de-i păziè slujitorii.

Fraţilor boieri moldoveni, carii sînteţi musaipi la domnu şi faceţi obiceiuri carii n-au mai fost în ţara noastră a Moldovii! Vă poftim să vă aduceţi aminte, cetind acestu pontu de asupra, să vedeţi ce-au păţit atunce acei hatmani pentru obiceiuri noao ce începus-a face în Ţara Leşească!

Atunce împăratul Moscului, vădzînd atîta calabalic în Ţara Leşască, trimis-au pre Dolhoruc cneajul, cu 30.000 oaste, în Ţara Leşască, ca să stè să-i împace. Şi au venit cneajul la Liubliun şi au stătut de le-au făcut pace. Atunce au venit şi Avgust craiul den Sacsonia la Liublin.

Şi au făcut pace într-acesta chip. Sasii să se ducă toţ din Ţara Leşască, fără cît lui să-i dè 1.000 slujitori, să-i fie de paza curţii lui. Oaste să rămîie 50.000, iar ceelaltă să o goneascâ, că

acmu este pace, nu trebuie mai multă. Şi să le dè leafă, să-ş cheltuiască, iar nu să şadză prin sate, la iernatec, să pustiiască satele.

Domnii să ţie cîte un steag, iar nu cîte doao, trei, şi alţii nici cîte un steag. Slujitorii să şadză prin sate crăieşti, iar nu printr-a mazililor, ori vara cu obuzuri, ori iarna prin tîrguri. Şi nemic să nu-i dè pre unde a şedè, numai lemne şi apă şi grajduri de cai. Craiul să facă seimŭ în anul al treile, după obiceiu. Că acestu craiu nu mai făcè niciodată seimŭ.

Pentru voevoda Chiovschi, să-i întoarcă pagubele ce au avut în pribegie, şi să-ş strîngă vecinii lui, ori în ce tîrgu sau sat i-ar găsi, pentru căci au pribegit, pentru să nu-ş piardză volnicia lor. Deci trebuie să nu rămîie păgubaş.

Aşè făcŭ şi boierii noştri. Dacă pribegeşte, iar ceielalţi stau cu feliuri de feliuri de năpăşti şi pîrî, ca să-l istovască.

Pre hatmani i-au giurat să fie drepţi ţărîi, iar să nu mai ţie de acmu înainte cu alţii streini. Şi aşè i-au slobodzit de la varta lor şi i-au lăsat să fie iar hatmani, cum au fost. Aşè s-au aşădzat pacea între dînşii. Poate or însemna şi mai multe la istoria lor să fie. Deci aşădzîndu-să pacea, s-au rădicat şi Dolhoruc cneazul şi s-au întorsu la ţara sa.

Iară cînd au fost în al treile an a domniei lui Mihai-vodă, s-au gătit turcii să margă să să bată iar cu nemţii, la Beligrad. Şi atunce au venit şi craiul Racoţii de la franţoji. Şi au trimis Mihai-vodă, cu poronca veziriului, de-au adus şi pe Bercin, hatmanul lui Racoţi, din Ţara Leşască, fiind pribag în Jolcfa, şi cu alţi capete de ai lor, unguri, de i-au trimis la Udriiu, să margă şi ei în oaste cu turcii la Beligrad, dîndu-le turcii şi oarece bani, de au făcut oarece oaste, moldoveni, pre cine au putut. Şi au mersu în oaste cu veziriul.

Iară Mihai-vodă au încălecat cu tătarî şi cu slujitori de a lui, de s-au dus la Caşin şi la mănăstire la Mira de-au mai bătut pre niştе cătane ce era acolo, cuibŭ de tălhărit, de i-au spartu şi i-au gonit în Ţara Ungurească. Şi pre carii tălhari, pre unde i-au prinsu, cu rele şi groznice morţi i-au omorît. Iar tătarîi, prin ţară pre unde ş-au agiunsu, au tot robit.

Apoi înţelegîndu Poarta de ace izbîndă a lui Mihai-vodă, venitu-i-au poroncă să încalece cu soltanul den Bugeag şi cu oastea den Hotin, cu Colceag. Şi cînd a agiunge veziriul la Beligrad, atunce şi ei, pre taină, să între în Ţara Ungurească, să prade, să să tîlnească cu veziriul în Ţara Ungurească.

Deci pre acea poroncă s-au gătit și au purcesŭ Mihai-vodă. Tătarîi încă au trecut Prutul pre la Zagarance. Și s-au tîlnit Mihai-vodă cu soltanul și cu Colceag la Botoșeni, și au întrat prin Cîmpul Lungu și au ieșit la Bistriță, în Țara Ungurească. Ce soltanul au și slobodzit tătarî în pradă a arde și a prăda satele și a le robi. Iar Mihai-vodă și cu Colceag, acolo lîngă Bistriță, aproape de cetate, au și prinsu un omŭ viind cu cărți de la Sibiiu la comendatul de Bistriță, scriind precum au bătut pre veziriul și au luat nemții și Beligradul, și preste 4 dzile i-a veni și la dînsul oaste.

Deci Mihai-vodă și cu Colceag, prindzînd acele cărți, au și răpedzit la soltanul de i-au făcut știre să s-întoarcă. Și au și păzit Mihai-vodă și cu Colceag de s-au întorsu înapoi și au ieșit în țară. Iar soltanul, mai zăbovind vro doao, trei dzile, au ieșit mai cu greu, că le ținè calea săcuii. Numai pre tătarî îi rătuiè niște căzaci zaporojeni, că era cu soltanul vreo 500, dar ar hi ieșit foarte cu greu. Și au trecut la Bugeag, cu caii stătuți și mai mulți pre gios.

Iară pre turci i-au bătut nemții pre rău. Și au luat Beligradul și i-au mai lățit multu și preste Dunăre, aproape de Filibe. Și s-au dus să între și în Bosna nemții, ce n-au putut, că în Bosna era unŭ pașă, anume Chiupurliul, foarte omŭ harnic, și fiind locul tare, n-au putut isprăvi nemică, ce încă s-au întorsu cu rușine de la Bosna.

Franțojul, cum au vădzut că să bate Neamțul cu Turcul, au și început a scorni și el gîlceavă cu Neamțul și a să bate cu Ispania, ca să împiedece pre Neamțu.

Atunce au isprăvit și Mihai-vodă ferman de la Poartă și au trimis pre Costantin Costache visternicul și pre Luca bivvisternic de-au mărsu în Bugeag. Și au cercat de-au scos robii de la tătarî, ce-i luasă tătarîi, atunce cînd au scos cătanile din țară. Și pre cine au găsit neascunși și nedepărtați, pe toți i-au scos.

Împăratul Moscului, vădzînd că s-au așădzat pace despre Șfed și vădzînd pre turci că să bat cu nemții, dusu-s-au și el atunce tocma la franțoji, ca doar ar face să să scoale asupra Turcului și Franțojul, și să să rădice și el. Și pentru vasă, ca să aibă voie să îmble și a lui pre mare, cum îmblă și a altora, să nu stè pricină.

Ce atunce era craiul tînăr, numai de vro 6 ani, că Liudovic murisă. Numai, măcar cum era de mic, dar tot i-au ișit

înainte și i-au făcut urație. Ce împăratul cu epitropii crăei au vorovit, și i-au răspunsu că ei cu Turcul nu pot să să bată, că lor din Țara Turcească li-i agonisita. Și i-au dzis și împăratului să ție pacea ce-au făcut, să nu o strice. Iar pentru vase, l-au pozvolit să-i umble.

Iară întorcîndu-să împăratul înapoi, găsit-au în țara lui alte sfaturi asupra lui, făcute de o samă de boieri și de fiiul său, Alecsie Petrovici. Deci fiiu-său, dacă au așădzat, s-au dus la nemți și le-au dzis acelor boieri, cum dacă vor omorî pre împăratul, să trimiță să-l cheme pre dînsu, să le hie el împărat. Că așè-i este rușine de lume, să să afle față. Și dacă l-or pune împărat, să-ș iei iar portul cel vechiu, și oșteni iar cum au fost mai de demult, și să dè și Șfedului înapoi tot ce i s-au luat, și cu Turcul și cu Leavul să s-aședze, și să-ș lepede și pușci și toate tot în mare, și să trăiască cum au trăit mai nainte. Că acesta împărat îi va istovi de tot.

Deci cum au venit împăratul și au înțeles acestu sfat, i-au și început a-i prinde, și a le face felu de feliu de cazne și a-i omorî. Și au trimis și la împăratul nemțescu de au cerșut pre fiiul său cu parola. Deci Neamțul l-au dat pe parolă, ca să nu-i facă nemic. Iar după ce l-au adus la stoliță, l-au scos la Divan și mult l-au mustrat, și l-au făcut de-au dzis cum că-i greșit și nu-i harnic de împărăție. Și au încoronat pre un cucon mai mic, ce avè cu împărăteasa cea mai de pre urmă, iar pre Alecsii l-au bătut cu hunutul, și, neplinind patru dzile, au murit. Iar pre urmă, fără zăbavă, au giudecat Dumnedzeu, că i-au murit și copilul cel mai mic, ce-l încoronasă. Atunce au omorît împăratul și pre Răzanschii, patriiarhul Moscului. Și de atunce n-au mai hirotonisit patriiarhu, ce le-au rămas biserica cea mare a Rosiei văduvă, și au făcut sinod, adecă sobor: 12 episcopi sînt purtători de grijă bisericii.

Audzind de aceasta, împăratul Neamțului foarte s-au scîrbit pre moscali, și era numai să să bată, nefiind Neamțului voia să fie cel mai mic la împărăție. Că Alecsie era cumnat cu împăratul nemțescu, ținè amîndoi 2 surori. Ce au împăcat lucrul, că au murit, precum mai pe largu va arăta la istoria lor.

Iară în anul 7226, iar au mărsu turcii la Beligrad și cu Ion-vodă al Țării Muntenești. Și au stătut la pace: cine ce-au luat să fie luat. Timișvariul, Beligradul, cu tot olatul pănă unde a agiunge, și din Oltu în sus să fie tot nemțescu. Atunce

au pus nemții pe fiiul lui Șărban-vodă peste Oltu, să fie mai mare. Țara Morii, precum au luat-o turcii, să și o ție. Pentru Hotin n-au pomenit nemică, fără cît au dzis pentru Țara Leșască să stè după cum este așădzată mai denainte vreme, cînd s-au făcut la Carlovic. Și atunce, cînd au făcut la Carlovic, scriè pentru Hotin ca să nu-l facă turcii, nici alte cetăți, nici pașă în Moldova să nu fie. Deci stă de atunce Hotinul, așè îngăimat, păn-acmu. Virtos șede. Nu știu de acmu înainte ce a vrè Dumnădzău să mai lucredzi. Mai sta-o-a, au ba, au poate și cîtă țară au mai rămas, să o iei? Va arăta vremea viitoare, cine a agiunge să trăiască.

Atunce și Franțojul s-au împăcat cu Neamțul. Și pre Neculai-vodă l-au scos atunce din robie. Și au mărsu la Țarigrad, iar frate-său Ion-vodă au mersu la scaonu-ș în Țara Munteneascâ, și, neplinind anul, au murit Ioan-vodă cel bun și frumos. Oh, oh, oh! Unde or mai găsi muntenii om bun ca Ionu-vodă? Și în locul lui au venit iar Neculai-vodă, pedeapsa lor.

Lui Mihai-vodă i-au venit de la Poartă poroncă să strice Cetatea Neamțului și Miera, unde au șădzut cătanele. Și le-u stricat, iar nu foarte de tot.

Fost-au pre atunce și o foamete mare în țară, cît agiunse-se de să vindè mierța de pîine în Iași 10 lei. Că numai din Țara Leșască și din Țara Turcească aducè oamenii pîine.

Iară la anul după foamete scornitu-s-au și un omor mare de ciumă în țară, și au ținut un an și au agiunsu și păn-în Podolia, în Țara Leșască.

Atunce au trimis Mihai-vodă boieri, de-au jăluit la Poartă pentru ținutul Cernăuților. Și au arătat și ispisoace pentru pentru moșiile lor. Și l-au dat Poarta iar Moldovii și au trimis turci de-au hotărît ținutul Hotinului și a Cernăuților, să să știe cît or ținè turcii. Și au iertat și birul țării pre giumătate, păn-în trei ani. Și au isprăvit de-au mersu un capigibașŭ, de-au hotărît și Bugeagul cu Moldova și au dezbătut bucata cea de loc ce o închinasă Lupul vornicul tătarîlor, de au dat iar țării.

Atunce și mie mi s-au isprăvit ferman de la Poartă de pace. Și am venit la pămîntul mieu, zăbovind în streinătate 9 ani, 2 ani la Moscu și 7 ani în Țara Leșască, cu multe valuri

şi supări, care nu le mai poci înşira cu condeiul mieu. Şi venind la Mihai-vodă, toate ce-m luasă Lupul mi s-au dat înapoi. Şi am trăit la casa mè până astădzi, şi înainte cît mi-a mai lungi Dumnădzeu viiaţa.

Pre acele vremi s-au rădicat un beiu turcu despre partea Indiei şi au început a să bate cu persii, în cîţva ani, al căruie nume Merfiiz. Şi mai cuprinsese toată Ţara Persului, că-l tot bătè Merfeiz pre Persu. Păn' şi pe împăratul persilor l-au prinsu şi i-au scos ochii. Numai un fecior al lui au scăpat şi din cît putè, tot să bătè. Şi să mărisă numele acelui Merfeiz prè mult, cît şi împărăţia ceasta a Ţarigradului începus-a să îngriji de dînsul. Că să dusese turcii şi arapii mai giumătate de slujiè la dînsul. Şi între acele bătăi multe apropiindu-să şi de hotarul moschicescu, de Ahastranul, au fost ucis şi cîţva neguţitori moschiceşti.

Deci Petru, împăratul Moscului, făcîndu-ş atunce pace şi fiind cuprinsu de oştire, îi era urît să şadză aşè fără oştire. Ce au trimis pentru acei neguţitori la împăratul turcescu a Ţarigradului, cum el nu poate răbda acest lucru, ce să va scula asupra persilor, avînd strîmbătate şi pentru hotar.

Deci Turcul i-au dat pozvol să-ş cerce strîmbătatea, că el n-are acolo amestec, fiind bucuros să s-înceapă gîlceavă acolo, să aibă el pace să odihnească.

Iară împăratul moschicescu, vădzînd că răspunde Turcul aşè, s-au şi gătit şi au şi purcesŭ cu toată puterea lui tocma la persi. Şi au luat şi pre Dumitraşco-vodă atunce cu dînsul şi i-au dat o samă de oaste în mîna lui, de l-au pornit preste nişte munţi, de-a dreptul pre uscat. Iar împăratul cu greimea au încungiurat pre apă, păn' s-au tîlnit la un locŭ. Ce păn-a să tîlni cu împăratul au avut bătaie cu nişte cumuci, şi i-au biruit Dumitraşco-vodă.

Şi împreunîndu-să oştile la un loc, cei de pe apă cu cei de pe uscat, purcedzînd pre nişte cîmpu otrăvit, au început a le muri caii, cît să spăriesă că n-or rămînè nici cu un cal. Păn' de la o vreme, luîndu-şi sama că acel cîmpu este otrăvit, îş punè traistele în capul cailor, ca să nu apuce iarbă. Că care cum apuca, cum murià. Şi aşè au mărsu doao, trei dzile, cît şi puşcile au lăsat înapoi, neavînd cu ce le trage, că li murisă caii.

Deci întrînd puținel într-acea țară, le-au ieșit cumucii înainte, de le-au mai stătut împotrivă moscalilor. Apoi, văzînd că n-au nici o putere, s-au închinat. Și au trimis cumucii pe urmă de-au adus și pușcile moscalilor. Și le-au fost spuind cumucii că n-au știut pe unde or veni, că acea bucată de locŭ este otrăvită, de nu trăiește pre dînsa dobitoc. Și de acolo au mersu mai nainte și au mai dobîndit și vro doao, trei țărișoare, Și pe urmă s-au împăcat cu Persul, și încă i-au mai dat o bucată de locŭ împăratului, ca să ție cu dînsul, să-i dè agiutor asupra lui Merifeiz. Și au zăbăvit acolo, spre acele țări, mai 2 ani și apoi s-au întorsu iară la țara lor, împreună cu Dumitrașco-vodă. Iar acolo au lăsat oști cu ghenărari prin cetățile de dobîndisă. Și după ce-au venitŭ la stoliță, la anul iar au mai trimis oști acolo, spre acele părți de loc. Dumitrașco-vodă încă, după ce-au venit de la persi, n-au trăit prè mult și ș-au plătit și el datoria aceștii lumi, cea strămoșască, și s-au dus către părinții săi. Iar copiii lui au rămas suptu mila împărătească, aflîndu-să în slujbe împărătești, de trăiescu și pănă astădzi.

. . . . . : : : : : : : :

Cap. XXIII

Domnia lui Costantin-vodă fiiul lui Neculai-vodă Mavrocordat, Vleato 7241, Mai 7

După ce-au purces Costantin-vodă de la Focșani, venit-au toată boierimea și mazilii Țării Moldovii împreună cu dînsul din conac în conac, cu pace și cu cinste și cu multă gloată. Și agiungînd aproape de scaon, ieșitu-i-au înainte caimacamii cu toți boierii și slujitorii și cu alți orășeni tocma la Valea Adîncă, de s-au împreonat după obiceiu, aducîndu-l cu frumoasă politie pănă la Sfetii Nicolaie, unde l-au întîmpinat mitropolitul țării chir Antonie cu alți episcopi și cu tot clirosul besericii. Și întrînd în beserică, l-au blagoslovit spre domnia Moldovii, și ieșind din beserică cu tot senatul, au întrat în curțile domnești și au ședzut în scaon.

Iară a treia dzi, după ce s-au așădzat în scaon, boierit-au acești boieri cari-i scriu mai gios. Pus-au pre Costantin Costache logofăt iarăși vel-logofăt, pre Sandul Sturdze, ce era

hatman, l-au pus vornic mare de Țara de Gios, pre Iordache Catacuzino Deleanul vel-vornic de Țara de Sus, pre Costantin Ruset vornicul, ce era socru domnului, l-au pus hatman, pre Mihălache Ruset, ce era văr primare cu domnul, l-au pus postelnic mare, pre Andreeș Ruset spătar mare, pre Iordache Catacuzino Pășcanul ban mare, pre Iordache Ruset Cilibiul păharnic mare, pre Toader Păladi vel-visternic și pre Ioan Bogdan vel-stolnic, pre...,[1] feciorul lui Iordache sulgeriul, vel-comis. Acește era boierii lui Costantin-vodă dintăi. Însă nu toți după orînduiala lor, cum să cădè, s-au pus, ce mai mulți după mită. Fiind domnul tînăr și neștiind rîndul țării, au apucat unii cu dări la musaipi. Și așădzîndu-să aceste boierii, au lăsat domnul visteria și chevernisala țării în sama boierilor, să chivernisască ei cum or ști nevoile țării, după obiceiul vechiu, cum au fost mai întăiu, nu cum era la Grigorie-vodă, să chivernisască numai Sandul Sturdze cu doi greci, ce au lăsat în sama tuturor. Ce pre cît a ținè va arăta vremea viitoare. Venit-au și cu acest domnu și mai mulți greci decît la Grigorie-vodă.

Atunce la domnia noao, la banii steagului, găsindu boierii hîrtiile gata de la Grigorie-vodă scos-au hîrtii frunte de 4 ughi, mijlocul de 3 ughi și de 2, coada de un ughi, fără năpăști. Iar apoi după aceasta scos-au pre țară cîverturi.

Iar la Divanuri, oricum să părè că să pricepi mai bini decît Gligori-vodă a giudeca, să ispitè să să pui și împotriva boierilor, unde socotè că giudecă strîmbu boierii. Și-n toate dimenețile avè obicei de chema boierii di le da cafè, și nu numai celor cu boierii mari, ce și la o samă di boieri mazili. Cari au fost boieri mari îi chema di le da cafè, le arăta politică di cinste mari. Dară așè, în scurtă vremi, piste 2, 3 luni, și născu zavistie și lăcomie, după cum îi obiceiul lumii aceștie. Că din boierii noștri, din moldoveni, începură unii a să lipi cumbunături pintre greci, a arăta drumuri și căli di răutăț, cu ce ar lua bani mai mulți din țară. Și stricară legătura și blăstămul ce făcusă Gligori-vodă milă boierilor, di da disetină din dzeci stupi un leu, iar acmu făcură di dară țărănești, de dzeci stupi 22 potronici și cîverturi pi țară totŭ odată. Iar di toamnă au scos văcărit și vădrăritŭ totŭ odată, și di iarnă cîverturi

[1] Loc gol în manuscrise.

și hîrtii, iar di primăvară pogonăritu și coniți, cîti 8 potronici di vită, ca și văcăritul.

Aceste toati nevoi într-un an le-au luat. Și-ncepu obicei, ca și la Gligori-vodă, de nu mai întreba pre alți boieri di țară. Numai c-un moldovan și cu grecii să sfătuiè, anumi Toadir Păladi vel-visternic, di făcè cum îi era voia. Și s-învrăjbiră și domnii foarti tari, fiind veri primari. Că umbla Costantin-vodă să scoată pe Gligori-vodă din domnie, din Țara Romînească, să margă iar Costantin-vodă în locul lui Gligorie-vodă în Țara Romînească, și aice în Moldova să pui pe vărăsuu, Mihălachi postelnicul, domnu în locul lui. Iar Grigorie-vodă, simțind faptile lui Costantin-vodă ce umbla, siliè să scoată pi Costantin-vodă și să pui pi Mihai-vodă, domnu în locul lui Costantin-vodă. Că Mihai-vodă, după ce i s-au plinit un an, l-au scos din surgunie. Șidè în Țarigrad la casa lui. Numai el nu să prè trăgè în Moldova, vădzînd că să sfădesc domnii amîndoi, socotindu ca doară a apuca domnia în Țara Romînească. Vai de aceste 2 țări creștine, cu acești domni străini! Ce di amar di bani dau pentru vrăjbile celi ticăite a lorŭ! Păladi Toadirŭ vel-visternic, fiind nepot lui Mihai-vodă și cu atîte rudi, îi părè bine di acesti vorbi că sînt între domni și mai mult îndemna la jacuri și la vrăjbi. Făcîndu-să prietin domnului, și nicunoscîndu-l, domnul gîndiè că-i esti prietin. Dar elŭ altele socotè în inima lui, ca doar s-ar spargi țara și să s-audă la Poartă, să-ș dè domnul în cap, să vii Mihai-vodă domnu, fiindu-i unchiu. Și era cu doă feți, arătîndu-să cătră boieri că-s vinovați grecii.

Greci, prăcum s-au scris că era mulți, ei toati boieriile și pîrcălăbiele și vămășiile celi di pi margini, cu agonisit, tot ei le cuprinsesă de le-au luat, iar boierii di țară nu putè încăpè la nimică. Și toți avè lefi mari de la visterii, și vo dzeci țiitori măritați a tătîni-său, bărbații lor tot cu lefe și cu boierii. Era așijdere un frate a lui, anumi Iancul beizadè, cu mari cheltuială, că avè cîte 10, 15 lei leafă pe dzi, fără alteli. Și mașteha-sa iarăși cu mari cheltuială, că avè grè casă, cu multi roabi, di li îmbrăca și li mărita, tot cu cheltuiala țării, și osăbit și leafă pe dzi 15 lei[1].

[1] Ultimele opt cuvinte sînt scrise de Neculce.

Şi tîmplîndu-să de era vrajbă între leşi cu moscalii, vinè mulţi turci la Hotin şi la domnu, şi tuturor le da daruri cît nu li să cădè, ori cu treabă, ori fără treabă. Măcar că şi Grigorie-vodă da la turci mult şi făcusă obiceu mult, nu ca alţi domni, el da mai înainte, iar acesta da îndoitŭ di cum da Gligorie-vodă, cari Dumnedzău ştii ce di greu era pi ţară, tot ca să-l laude turcii la Poartă, că-i bunŭ, ca s-apuci iarăşi domnia la munteni.

Mai dinainti vremi, alţi domni, cînd viniè un agă prè mari, di-i da un povodnicŭ şi o pungă de bani, mult doă, iar la ceielanţi mai di gios le da cîte un postav, şi unora şi cîti un aclaz, şi altora cîte o sută de lei, cîti o sută cindzăci. Iar mulţi bani da numai cari vinè cu treabă la dînsul, iar care trecè, nu le da nimic. Şi boierii moldoveni totdeauna mergè la Poartă, di jăluiè nevoile şi lua sama capichihăilor, şi nu să făcè nici a patra parte[1] cheltuială cît să face acmu.

Agiuns-au osîndă pe biata Moldovă, că tot le dzîcè că nu să mai satură di domni, iar acmu, de cînd au stătut domni străini, le agiunge, de nu li vine şi altu amarŭ şi mai cumplitŭ. Numai cum a hi mila lui Dumnedzăŭ, la atîta au rămas, iar altă putinţă nu mai esti, că boierii la Poartă nu vor să margă, că nu-i lasă domnii[2]. Capichihăile fiind greci, cît dzîcŭ c-au cheltuit, atîta le dau, şi n-ari gură ciniva să li dzîcă ceva sau să li iè sama, ce dzîcŭ că suti di pungi şi mii au cheltuitŭ. Turcii ce vinŭ, tot belacoasă, ceasornici di aur, fuzîi, cai cu şeli, cu rafturi, suti de lei, mii de ughi le dau. 1.700—1.800 de pungi de bani să ièu din ţară acmu, iar mai înainti, la domnii trecuţi, mai multu di 400—500 pungi nu să lua. Şi altfel di ţară era, întemiietă, nu ca acmu. Oh, oh, oh! vai, vai, vai di ţară! Ce vremi cumplite au agiunsu şi la ce cumpănă au căzdut! Doar Dumnedzău di a faci milă, precum au făcut cu izrailitenii, cu Moisei prorocŭ, de-au dispicat Marea Roşie. Aşè să facă şi cu tini, săracă ţară! La ce obiceiuri ai agiunsu, ca să scapi dintr-aceste obiceiuri spurcati!

Domnul încă, după ce s-au cruntat într-acesti lucruri cari am pomenitŭ mai sus, şi uşile ş-au încuiet, şi hirea şi Divanurile ş-au schimbat într-altu fel.

---

[1] Acest cuvînt este adăugat de Neculce.
[2] Ultima propoziţie este scrisă de cronicar.

Iară la al doile și al triile an a domnii lui Costantin-vodă scotè cîti 2 văcărituri pe tot anul și hîrtii și șverturi mulțime. Numai disetina pi boieri iarăși au lăsat-o mai pi urmă să hie din dzeci un leu, precum era și la Gligorie-vodă.

Așijdere, au făcut testament mănăstirilor, preuților di țară și mazililor, di le-au rădicat dajdea, să nu dè nimică.

Ș-au început a arăta și dragosti și milă cătră mazili ș-a rădica cîte cevaș din văcăritu, temîndu-să ca să nu fugă în Țara Muntenească, la Gligorii-vodă. Că Gligorii-vodă tot triimitè la boieri și la mazili, di-i chema să vii în Țara Muntenească, ca să dè pricini că să spargi țara, ca să mazilească pe Costandin[-vodă][1]. Oblicind Costandin-vodă acesti lucruri, au început a slăbi pe mazili din dări, și boieri a-i ținè mai bine, pentru ca să nu fugă, iar pi țară ce putè, tot lua. Și triimitè la Poartă mulțime di bani, di da musaipilor împărătești. Și s-au agiuns Costantin-vodă cu toate căpiteniile turci de pe Dunări, di-au pîrît pe Grigorie-vodă la Poartă. Și atunce fiind un viziriu nou, anume Smail-pașe, neavîndu treciri la Poartă, au isprăvit cei dinluntru iarăș domnia lui Constantin-vodă, să margă în Țara Muntenească, c-au dat 1 400 pungi. Iar pi Grigorie-vodă n-au putut să-l mazilească, ce l-au mutat iarăși în Moldova. Și păn-a s-așădza domnii în scauni, s-au schimbat și acela vizir. Deci, după ce s-au așădzat în scauni, au și-nceputu a să sfădi și a să pîrî la Poartă unul pe altul în vedeală. Că Constantin-vodă, cum i-au vinit veste să margă domn la munteni, cum au și păzit de ș-au făcut mărturie de la un cadeu de Hotin, ce să timplas-atunce la Ieș, și de la boierii caimacani, cum că le-au fostu bun și n-au luat nimic de la țară. Iar Gligori-vodă, viindu pe drum încoace, cum au înțeles de acel lucru, cum au răpedzit cu scîrbă la caimacani. Și caimacanii văzdindu așè, îndat-au răpedzit țară la Hotin, la Tighine, la Baba la sarascherul, de-u pîrît tare pe Costantin-vodă, că i-au pustiit și i-au jecuit, și nimică, nu i-au putut strîca atunce[2]. Cari mai pi urmă, vremi viitoare, s-or scrii la rîndul său. Iar capigi-bașe, cari vinisă întăi să schimbe domnii, n-au apucat să margă la Poartă, ce au vinit alt capigi-bașe di la viziriul cel nou, di l-au pus în heră și i-au luat darurile ce-i disesă domnii, și au

[1] Adăugat de mine.
[2] Ultimele trei fraze sînt scrise de Neculce.

adus altă înnoire domnilor. Și au luatŭ și acesta alti pocloani. Era bogati conaci și-nvăluituri în biata țară. Și mutîndu-să domnii, n-au vrut să să tîmpine ca întăi, ce au păzit și au trecut Grigorie-vodă pi Siret și Costantin-vodă pe Birlad.

Într-acești 2 ani pol ce au fost la Costandin-vodă, bișuguri n-au fost nici în pîne, nici în stupi, nici vîndzare în nimic. Și moarti în viti încă era, di murè vitele, și văcăritŭ pe vitele moarti lua. Numai la mazilia lui viile au rodit bini.

Acest domnu Costandin-vodă era un om prè mic de stat, și făptură proastă, și căutătura încrucișetă, și vorba lui înecată. Dar la hire era nalt, cu mîndrie vrè să s-arete, dar era și omilenic. Cazne, bătăi rele la oamini nu făcè, nici la singe nu era lacom, și răbdător mult. Îi era dragă învățătura, corăspundeții din toati țările străine să aibă, prè silitor spre veşti, ca să știi ce să faci pintr-alte țări, ca să dobîndească numi lăudat la Poartă. Minciunile îi era prè drag a li asculta, numai nu era prè grabnicŭ a faci răŭ. Giuruiè prè mult unora și altora, dar la mai mulți nu da dintr-aceli giuruință. Era om di-l întorcè și alții.

Aşè socotescu, acestu domnu di n-ar hi avutŭ această casă grè a tătîni-său, cu mulțime de mîncăi, și să nu-i hi fost gîndu-l cu pizmă să scoată pi văru-său Grigorie-vodă din Țara Muntenească, n-ar hi fost atîta jac în țară, că pe mănăstiri și pre popi îi iertasă de dajde, și s-ar hi pomenit numile lui în numele domnilor celor buni și aleș. Numai zavistia lăcomiii, pentru ca să margă iar în Țara Muntenească, fiind acè țară mai bogată, și să-și izbîndească inimii asupra văru-său, lui Grigorie-vodă, și mult îndemnîndu-l și maștihă-sa, doamna tătîni-său, și musaipii lui fiind mulți, că nu să pot chevernisi într-această țară a Moldovii, fiind slabă, ce sta di dzi, di noapti asupra lui numai să margă în Țara Muntenească. Și aşe au rămas cu nemulțumiri dispre Țara Moldovii. Ce mai pre urmă mergîndu, precum va hi și acești țări, viind la vîrsta bătrîneților, vremea viitoare va arăta. Că mai mulți domni din buni să fac răi, iar din răi să să facă buni, puțini să află.

Să lăsăm di acmu pre Costantin-vodă, și să scriem di celi străine ce s-au făcut în 2 ani pol în dzîlile lui. După ce-au murit craiul Avgust, stătut-au leșii vo giumătati an la sfat, pi cini ar socoti să pui crai. Deci unii alegè dintre

dînșii, din cinci domni să pui crai pe unul, iar alții dzicè, să aducă pi Lișinschii de la franțoj, să-lŭ pui crai, că este socru craiului franțujesc și li giuruiești mulțime de bani domnilor și mulțime di lefi slujitorilor de cîțva ani trecuț, carili să cheamă zasluga. Socotè că le-a fi de folos, c-a da oasti agiutor Franțozul, di or sta împotriva moscalilor ș-a Neamțului, cînd or vrè să li strîce volnicia, ș-or avè agiutor și pe Turcu, că Turcul ești la o legătură cu Franțozul. Iar di or puni dintre dînșii, n-orŭ avè agiutor di la nimi, și i-or strîca moscalii și nemții, cînd n-or gîndi ei, și li-or strica volnicia. Și la acest sfat, să pui crai pe Lișinschii, era îndemnător Iosif voevoda Chiovschii, fiind văr primare cu craiul Stănislav Lișinschii, și cu tot neamul lui Potoceștii. Iar altă samă de domni leșești să agiunsesă cu moscalii și cu nemții și trăgè să pui pe Frederic, ficiorul craiului Avgust. Și dzicè că dintre dînșii nu-i bini, că-s săraci, și de-or vrè să să scoali asupra lor cineva, n-a avè cine li agiuta. Pe Lișinschii iar nu-i bine să-l pui, că Franțozul esti diparti, și Moscalul și Neamțul nu priimești, fiind prietin Turcului, și or vini oști moschicești și franțujești ș-or faci mari răŭ tari țării. Deci stîndu așè mult la sfat, era și solul nemțesc și solul moschicesc acolo la Varșavă, și strînsă multă oasti leșască. Iară voevoda Iosif Chiovschii și cu neamul Potoceștii au scris pi taină la craiul franțujesc și la Lișinschii ș-au adus pi Lișinschii fără veste în tîrgu în Varșavă. Și numai într-o dzi nu l-au arătat, iar a doa dzi au și ieșit în videală, și au și-nceput a striga Potoceștii și a i să închina lui și a dzîce «crai nou, crai nou, crai nou, vivat!», și atunce cu toții în grabă a s-închina și a-l primii de crai. Iar solul moschicesc au ieșit din Varșavă ș-au purces asupra Litvii ș-au răpedzit la oastea moschicească, că sta gata în Smoleanțca. Și-ndat-au și trecut oastea, de-au întrat în Litva, iar domnii și boierii din Litva au și-nceput a fugi din Varșavă ș-a alerga la oastea moschicească ș-a ținè cu moscalii împotriva lui Lișinschii. Iară domnii și boierii din Țara Leșască, vădzînd că să disparti di dînșii, s-au și făcut în trii părți. Unii alerga la moscali, iar alții s-au dat în gios, în preajma Hotinului, nădejduind c-or vini turci să le agiute, iar o samă de domni și cu craiul Lișinschii s-au dus de-au întratŭ în cetatea Dantca, cu o samă de domni leșești, așteptînd să li vii oaste frunțujască într-agiutori. Dar moscalii au împlut Țara Leșască: unii au întratŭ di la Som-

leanţca, unii di la Chiov, unii di la Riga, alţii cu vasă di la Mare Balticŭ, şi s-au dus la Danţca, şi s-au tîlnit la Danţca cu cîtiva mii de franţoj, şi i-au bătut pe franţoj. Apoi au mersu dzeci mii di moscali la Danţca şi, apropiindu-să di cetate la poartă, au şi aprinsu din cetati un lagum, ş-au perit mai toţ acei moscali.

Iar dipe acee, vădzînd moscalii tabăra lor, ş-au şi gătat cu temei oasti întemiietă 40.000 ş-au mers întinsu la Gdanţca. Ş-au început a bate cetatea cu cumbarali ş-au fărmat prè răŭ cetatea. Iar cei din cetati s-au spărietŭ, socotindu că n-or putè să ţii cetatea. Ce-au căutat numai a faci ponturi di paci şi a s-închina şi cu multu dar pentru oştile moschiceşti ce perisă. Şi domnii leşeşti cari era în cetati încă să n-aibă nici o nevoi dispre moscali, să margă şi să s-închine craiului Frederic. Şi cu această tocmală au şi deşchis porţile, ş-au întrat moscalii în cetati. Iară craiul Lişinschii, mai înainte, cînd să bătè, de era încungiurată Gdanţca di moscali, au făcut meşterşugŭ c-un păscar. C-au mers acel păscar cu peşte la acela ghinărar cari era mai mari pe oştile moschiceşti, ş-au făcut ocaz di la ghinărariul Lis, cari era mai mare pe oastea moschicească, ca să poată umbla cu 2 oameni pe mari, să prindă peşte, ca s-aducă totdeauna peşte ghinărariului Lis. Şi credzîndu-l ghenărariul, i-au dat ocaz di volnicii a umbla la peşte. Deci craiul Lecinschii s-au şi îmbrăcat în haine proasti, împreună cu păscariul, ş-au şi purces pi apă să prindă peşte, făcîndu-s-a prindi peşte, păn-au ieşit din străjile moschiceşti. Şi ieşind la margine, la un satŭ, au şi nemeritŭ nişte căzaci di donţi umblînd pentru hrană. Iar Lişinschii s-au şi suit pe un cuptor, făcîndu-să bolnav. Ş-audzind căzacii gemînd, nici în casă n-au vrut să între, temîndu-să de boli. Iar Lişinschii au făcut cum au putut ş-au mersu păn-în hotarul prusesc şi, agiungînd în hotarul prusescu, n-au putut să să mai tăinuiască, ce au căutat numai a spuni. Şi oblicind craiul prusesc, l-au şi luat la sine în dragosti, şi de toati ce-i trebuiè îi da şi ca pi un crai îl ţinè. Numai în pază sta, ca să nu scapi nici într-o parti, căci esti colegatur Neamţului şi prietin Moscalului. Şi au rămas acole. Precum va mai fi, vremea va arăta.

Iar moscalii, după ce au aşădzat Gdanţca, au lăsat oasti puţină pe margine, de-or vini niscai franţoj, să să poată apăra. Şi cee oasti s-au înturnat iarăşi în Ţara Leşască asupra leşi-

lor. Pe undi găsè obuzuri leşeşti, să tot bătè şi-i tot biruiè pre leşi.

Atunce s-au şi coborît şi craiul Frederic cu oasti din Sacsonia, cu sasi ca la 30 000 oşteni, la Varşavă, la scaonul crăii leşeşti. Iar pre oastea moschicească, capete era aceşti ghinărari[1], anumi Lis şi Bero şi Zagraţchii şi Hesenburgu şi Cotus Minuh şi Masurlisŭ şi Vejbahŭ.

Aceşte ghinărari era ciniş cu obuzul său, cîti 15.000—20.000 di moscali la un obuz, osăbit di căzaci şi de donţ şi de sasi. Iară leşii, păn' la o vreme, tot umbla din locŭ în locŭ şi nu s-închina moscalilor, nădejduind ca doarŭ le-ar veni agiutor di la Franţoj şi de la turci. Şi pre unii din leş boţîndu-i moscalii, au trecut şi olatul Hotinului. Iar turcii nu le da agiutori, căci să bătè cu cazîlbaşii, or nu să putè încrede cu leşii. Fără cîtŭ au triimis puţini spahii şi un soltan la margine, la Hotin, de sta di pază, să nu facă vun meşterşug Hotinului. Şi aşè au stătut lucrurile amestecati 2 ani. Şi văzînd leşii că n-au nici o nedejde ş-agiutor nici di o parti, au începutŭ a s-închina, păn' s-au închinat toţ la craiul Frederic, ş-a-l primi crai. Iar pe craiul Lecinschii, cu tocmală l-au trimis Prusul pe apă la ginerele său, la Franţoj[2].

Deci şi craiul Frederic i-au priimit cu dragosti şi i-au boierit cari nu era boieriţi. Şi au pus hatman coroni pe Iosif voevoda Chiovschii, cari era temiială zorbalîcului cel mai mari, şi hatman polni pi Branitchii şi hatman vilchi litovschii pre Ragivir şi hatman polni de Litva pe Vişnovetchii. Şi au rămas lucru păn-acmu aşè, păn' la let 7244 feurar 1. Iar moscalii au rămas ca la 30.000, şi sasi ca la 20.000 în Ţara Leşască, iar alţi moscali s-au dus în gios la Poltava, în prejma Azacului. Că hanul s-au rădicat de-au purces cu toată puterea din Crîmŭ, să margă pe la cerchej, să treacă munţii asupra cazilbaşilor pe la Dervent. Şi prindzînd de veste cazilbaşii, nu i-au lăsat să treacă, şi au zăbăvit toată iarna acolo, pe la cercheji. Şi cît au zăbăvitŭ la cerchez, au început a face mistecături şi tulburări în hăniele cele de suptu

[1] Această propoziţie, împreună cu cea precedentă, reprezintă un compromis între pasajele respective din ms. 253 şi 53, pe care mi l-a impus necesitatea de a avea un text clar.

[2] Ultima frază este scrisă de Neculce. Am transcris «Lecinschii şi ginerele» în loc de «Lecinscrii şi ginele», cum scrisese cronicarul.

Moscu, ce-s la Căzan și la Hastrahan, a-i pune hani și bei și lacumiț[1]. Și s-au întorsu iarăș înapoi la Crîm. Ce și moscalii încă stau mulți, boțiț la marginea lor, în prejma lor. Numai hanul, de toamnă, cînd au trecutŭ spre cercheji, au fost can stricat tătarîi niște sati moschicești pi margine trecînd. Iar moscalii, după ce au sosit la margine ș-au vădzut acè stricăciuni di tătarî și acele mestecături și tulburări ce au început a face în hăniele lor, n-au mai putut răbda, ce[2] au lovit și ei vo 20 și mai bini di sati tătărăști, cari trăiesc pi dincolo di Azac, și le-u pus tot supt sabie. Apoi s-au pornit o samă di moscali cu căzaci să marg-în Crîm. Și pe cîmpii Crîmului i-au apucat o iarnă grè, cu mari vicoli, și le-au perit mulți cai și oameni. Ce n-au putut să mai margă și s-au întorsu înapoi, la marginea țării lor, pe la Poltava, pi la Harhov, de ierneadză păn-în primăvară. Ce să va mai alege di primăvară, vremea va arăta.

Cazîlbașii încă într-acești 2 ani pol a domnii lui Costandin-vodă s-au tot bătut cu turcii prè rău. Că în anul 7242 au bătut cazîlbașii pe turci, de n-au scăpat unul, că-i boțisă la margine. De o parti era tîrgul Bagdatului și di altă parte era apa Efraftului, de nu putè să fugă turcii nici într-o parti. Că-i încungiurasă de toati părțili, di n-au scăpat mai nimi. Atunce au perit și Topal-pașe și cîțiva pași, Topal-pașe cari fusesă mai înainti vizir și era sarascher pi acè oasti.

Iară la văletul 7243 rădicat-au turcii mulțime di oasti, ca la 200.000—300.000 di oasti, de-au purces iară asupra cazîlbașilor. Și au pus sarascher pe Chipruliu, și cu vo 30 de paș cu mulțime di tunuri. Iară cazîlbașii s-au așădzat cu ordia lor acolo între 2 munți pe un șes. Ș-au făcut 2 meteredzi, nu diparte unul de altul, cît să poată agiunge cu sinețili. Și-au făcut lagum în meteredzul din frunte, iar în cel dinapoi meteredzŭ n-au făcut lagumuri. Și ș-au tocmit oastea, pedestrimea, în meteredzul cel din frunte cu lagumuri ș-au rînduit o samă di oasti călărime sprintină pe de amîndoă părțile munților, supuș. Iar turcii, cum i-au vădzut pi cazîlbași, s-au slobodzit cu mari năvălire asupra lor. Dar cazîlbașii s-au făcut a fugi înapoi, de-au lăsat meteredzul cel

[1] Frază adăugată de cronicar.

[2] De la «acele mestecături...» pînă la «...răbda ce», scris de Neculce. Am transcris «putut» în loc de «put».

cu lagum, de-au întrat turcii într-însul, și ei au întrat în meteredzul cel dinapoi. Și așè, cum au început a să bate, s-au și aprinsu lagumurile ș-au început a arunca pe turci. Și dipe ce s-au potolit lagumurile, îndată s-au și slobodzit cazîlbașii în turci a-i omorî pe cari mai scăpasă de lagumuri, iar cari plecasă fuga din ordie a-i prinde cazîlbașii cei supuși di pi supt munți, di-i lua pe toți di grumadzî. Dintr-atîta somă di oaste ce fusese di-abè au scăpat 1.000—2.000. Și au perit sarascheriul Chipruliul și toț pașii cîț au fost într-acè oasti. Și vo 200 di tunuri au luat.

Cetățile toati ce li luasă turcii în trecuți ani di la cazîlbași acmu le-au luat cazîlbașii toati înapoi. Și acmu îmblă turcii de să roagă să facă pace, dar încă nu s-au așădzat pân-acmu. Ce precum va mai lucra vremea, va arăta la rîndul său.

Fost-au datŭ pi tainĕ agiutor împărăteasa Moscului 40.000 moscali cazîlbașilor, cu ghinărariul Lis și cu portul schimbat cazîlbășești. Și turcii nu știè nimic di acel agiutor. Și mai mult moscalii spărgè temeiul turcilor pe pedestrime, iar pi călărimea turcilor cazîlbașii îi batè mai rău. Și multu s-au învățat cazîlbași la foc de moscali a da[1].

Franțozul, vădzînd că nu priimăsc moscalii pre socru-său Lișinschii crai în Țara Leșască, și cu nemții, ș-au dat cote cu Turcu să-nceapă el gîlceavă la nemți, și Turcul să dè agiutor leșilor împotriva moscalilor. Deci au și sculat pe craiul Șpaniii fără veste cu oasti și s-au coborît în Italia de-au luat cîtiva cetăț din Anapole, cari le ținè Neamțul. Dar Franțozul a pornit oaste asupra Neamțului, ca să margă în Sacsonia, și n-au putut mergi, că nu l-au lăsat Neamțulŭ. Și s-au lovit o samă di oasti în cîteva rînduri. Și uniori bătè Neamțulŭ, și uniori Franțozul, dar tot mai mult bătè Neamțul. Numai temeiul oștilor nu s-au lovit niciodată, că nu cutedza nici cee parte, nici ceelaltă. Iar în anu 7243 au mersu și 30.000 moscali agiutoriu Neamțului, foarti oaste bună aleasă, cu ghinărariul Lis, care fusesă și la cazîlbaș. Și iar așè s-au bătut într-acest an cîti o samă di oști. Dar temeiul tot nu s-au bătut, fără cîtŭ singuri moscalii s-au bătut cu o samă di franțoj, și i-au bătut prè rău pre franțoji. La cari oasti, capetile franțujești, vădzînd acè groznică bătai, au

[1] Această propoziție este scrisă de Neculce.

scris cărți la craiul franțujescu să facă paci, să nu să mai bată, că oastea moschicească esti un nărod prè tari, nu pot nimic să prindă cu dînși la bătai. Di s-or mai bati, poati să istovască pe toată oastea franțujească.

Ce acmu stă papa di Rîm și cu alți crăii mari ca să-i împaci pi Neamțu cu Franțozul. Ce precum s-a alege, vremea viitoare va arăta.

Aceste toati s-au făcut în 2 ani pol în dzîlile lui Costandin-vodă. Iar la ce s-ar mai alegi înainti, s-or scrii la rînd, la domnia lui Gligorie-vodă.

Cap. XXIV

A doa domnie a lui Gligorii Ghica-vodă, văleat 7244, dechemvrie 15

Și după ce-au vinit în Ieș în scaun, să arăta vesel, cătră toți boierii cu dragoste. Numai i să cunoștè fața, că-i pare prè rău și i-i rușine, unde l-au scos văru-său din Țara Muntenească. Ș-au și-nvățat de-au mersu boierimea toată la gazda capigi-bașii cari vinisă di-l pusesă în scaun, de-au făcut mare jalobă c-au pustiit țara Costantin-vodă și cu grecii lui, făcînd multi obiceiuri reli. Și a triia dzi au și pornit pe capigi-bașe în grabă, ca să margă și să pui și pe Costantin-vodă în scaun în București. Că vinisă numai un capigi-bașe la amîndouă domniile să li muti și să li aședză. Și Costantin-vodă aștepta pe capigi-bașe pe drum, nu-ntra în București păn-a nu sosi turcul să-l pui în scaun.

Deci cum au pornitŭ pi capigi-bașe din Ieșŭ, n-au trecut patru, cinci ceasuri, ș-au și închis pe doi boieri, anume pe Sandul Sturdze vornicul, cari fuses-în domnia dintăi prè drag lui Gligorie-vodă și-l ținusă la mare cinste, și pe Toader Păladi visternicul. Deci visternicului Păladi îi da pricină pentru catastijeli țării și izvoadile, că le-au luat toate Costantin-vodă, și n-avè pe ce îi lua sama. Iar vornicului Sturdzii era mai mare și mai grè închisoare și scîrbă, arătîndu-i vină că i-i rudă și l-au ținut că-i a lui, și l-au îmbogățit în domnia dintăi, și l-au cinstit mai mult dicît pe alții, și l-au

avut de credință bună. Iară el, cînd au scris Grigorie-vodă din Țara Muntenească la dînsul și la alți boieri moldoveni să fug-în Țara Muntenească și i-au poroncit într-atîte rînduri, el n-au vrut să primască să fugă, ca alții, ce încă au stătut el altora pricină să nu fugă. Că-i dzicè Sturdzie: «De-ai hi fost îndemnător tu, și n-ai hi fost pricină să-i poprești, și aț hi fugit, eu astădz n-aș hi fost mazîl din Țara Muntenească și aș hi și acmu în Țara Muntenească domnu. Și Costantin-vodă ar hi fost mazîl, dar eu nu, că-n Moldova era să vii Mihai-vodă». Deci Sturdze rămăsesă la mari groază și greu; s-apropiesă cumpănă vieții. Numai s-au timplat, nărocul lui, un patriarhu mazîlŭ di la Țarigrad, anumi Pais, de vinisă cu Grigorie-vodă aice în Ieș. Ș-au stătut di dzi, di noapti cu rugăminte, și cu mari greu, după ce-au trecut o săptămînă, l-au iertat. Socotiț acmu, fraților, boieri, hirile domnilor! Să potrivești cu linul mărilor și cu săninul ceriului. Cînd nu gîndești, să tulburè mările și ceriul nuoreadză. Așè sînt și hirile domnilor. Cînd trage omul nedejde de bucurie, atunce vine la scîrbă. Precum era măcar acest Sturdze, la domnia dintăi, mare și tare, ca un leu asupra tuturor; ce vrè el și ce dzicè, el acee făcè și Gligorie-vodă, iar acmu la cît vinisă! Care să pomenești puterea lui ce avè la domnia lui Gligorie-vodă înapoi.

Iară cînd au fost a patra dzi, după ce-au ședzut în scaun, au boierit boierii după obicei, anumi: pus-au pi Costantin Costachi sin Gavriliță vel-lofogătŭ, iarăși cum au fostu logofătŭ, pi Iordachi Cantacozino vel-vornic di Țara de Gios și pi mine, Ioan Neculce, iarăș vel-vornic di Țara di Sus, pi Costantin Psăolus hatman, pe Grigorașco vel-postelnic, grec țarigrădan, din toț greci acestor 2 domni, el mai bun și mai înțelept și cilibii, nămai tot hire de grec. Precum este hire mai ales de lup decît de dulău, așè și el nu era lup, decît să pricepè mai mult dulău decît de lup. Nămai nu avè prè multă treceri la stăpîn, după cum îi era slujba bună și omenia. Pus-au pe Iordachi Păscanul Catacozino vel-spătar[1], pe Gavril

[1] De la «grec țărigrădan...» pînă aici, scris de Neculce. «Pus-au...» pare mai puțin sigur ca provenind de la cronicar, deși, prin trăsături, se deosebește clar de scrisul copistului. Înainte de «Nămai» apare «cît», din neatenție, de două ori: «decît cît (de lup)».

Costachi Gavriliţi vel-ban, pe frati-său Toader vel-păharnicŭ, pre Costachi Razul vel-visternic, pri Lupul Gheuca vel-stolnic, pre Alistarhu vel-comis. Aceşte au fost boieri i lui Grigorie-vodă în a doa domnie.

Iară după ce s-au aşădzat boieriile şi s-au mai curăţit de calabalîcuri, au stătut di au scos banii steagului, grei bani pi toată ţara. Şi au scos dăjdi pe boieri mazîli, şi pi popi, şi pe mănăstiri, şi au ruptu testamentulŭ ce făcusă Costantin-vodă cu blăstăm. Şi au scos şi cîrcimărit, cîti cinci lei de cîrşmă în toată ţara. Şi iară au strîcat blăstămul ce era făcutŭ mai înainti, să nu dè. Ş-au ales boieri, ş-au pornit pi la ţinuturi cu banii steagului, din dzi întăi a lui ghenari, cu mare sirguială şi grabă di bani. Şi bine n-au trecut ghenari, să istovască zlotaşii banii steagului, au şi păzît în luna lui fevrar di au scos văcărit cîti un leu di cal, şi cîte un zlot di vită, iarăşi cu mare grabă. Atunce să tîmplasă Costantin Costachie Gavriliţi, ce să poriclè Negel, c-avè un negel în nasŭ din naştire, çari era logofătŭ mare şi era cu zlotăria la Suceavă. Şi mergînd la mănăstire la Suceviţi, sosind într-o simbătă sara la mănăstire, în 28 di dzîli a lui feurar, au şădzut cu igumănul şi cu alţi mazîli la masă, de-au mîncat bini sara, iar cînd au fost dispre dzuă, s-au sculat să margă la biserică duminică dimineaţa. Şi n-au apucat să agiungă în biserică, şi l-au şi lovit o ameţală, de-au căzdut gios în mijlocul mănăstirii. Şi luîndu-l ficiorii în braţă, dé-bè l-au dus păn' la chilie, şi peste un ceas au şi murit.

Apoi l-au adus slugile la Ieş, şi i-au ieşitŭ vodă înainte şi cu toată boierimea, şi l-au îngropat la mitropolii, afară lîngă uşa bisericii, c-aşè au poftit el, să nu-l îngroape în biserică. Şi mari cinste i-au făcut la îngropare, şi mai mulţi oameni strîga «Dumnedzău să-l ierte» dicît «să nu-l ierte». Că măcarŭ că era om mînios şi zavisnic asupra unora, după cum îs pizmătari neamul Gavriliţăştilor, dar avè şi unili lucruri bune. Că era om şi harnicŭ, nici mitarnic sau lacom, şi era şi om libovnicŭ, ospătători. Dragă-i era cinstea, şi mai aleasă decît toati era cè mai bună, că să punè tari în prici cu domnii şi cu alţii pentru ţară. Sta di să pricè, ca să nu o jăcuiască. Pentru acee nărodul mai mult strîga «Dumnedzeu să-l ierte». Şi noă încă ni să cade, celor ce om citi, di vremi că sta pentru ţară cu bini, să dzîcim «Dumnedzău să-l ierte». Că boieriul cari stă cu bine pentru ţară di spuni, macar de-ar

vini și la primejdia vieții, i să cade de la acè țară și di la pominteni a-i da mai multă cinste di laudă decît de hulă. Făcutu-i-au și giupîneasa lui, unde l-au îngropat, mormînt di piatră frumos, ca să rămîie di pomeniri. Iar în locul lui au pus pi Donici Darie logofătŭ mare, care fusăsă și mai în trecuț ani[1].

Iar cînd au fost în luna luĭ april, în săptămîna cè mari, în post la Paști, n-apucas-a istovi nici banii steagului, nice văcăritul bini, ș-au și scos și hîrtii greli, de nu putè oaminii nici la biserică să margă, să-ș cati de sufletŭ, să să pricistuiască, sau la Paști să păscuiască, ce păscuiè pin păduri, cu ferăli sălbatici, ascundzîndu-să săracii di hîrtii. Făcut-au tot atunce salohori și cară la Vozia. Scos-au atunce de-au datŭ mazîlii și caii împărătești, în doă rînduri 400 cai. Rînduit-au tot atunce în luna lui mai și oameni să mai și scoată lemnu la Cartal pe Dunări, să facă pod. C-au început a umbla să strîci pacea moscalii cu turcii. Ce precum s-a alege di acest lucru, s-a scrii înainte la rîndul său. Toati aceste nevoi mari într-acesti cinci luni să boțisă totodată pi țară.

Și era prè cu greu oamenilor, că de iarnă vitele murisă, și de pîne pe multe locuri ducè lipsă, că nu rodisă de anul trecut. Și neguțitorii cu datorie, simțindu de nepace, nu da un ban cu datorie nimărui. Și zlotași avè dispre domnu mari scîrbă de zapciilîc. Ce să mira bieți oameni ce ș-or face capetele. Că să fugă n-avè încotro, nămai în codri, de răul, zlotașilor[2]. Iar piste vară, viind viziriul la Cartal, la Dunări, ieșit-au aloviță pi țară, di 2 ughi, ce era în visterii la banii steagului o ialoviță, și 2 pile de pîni. Așijdere ș-alte pile, di ughiu pilă, ce le-au dus la Hotin. Așijdere și alt rînd di pili di ordzu grele, cîti 2 pilă la un ughiu, și cinci civerturi. Aceste toati le-au datŭ într-acest an a domnii mării sale lui Gligori-vodă.

Viziriul viindu la Dunări, la Cărtal, neavîndu pace cu Moscul, precum s-a scrie înainte la rîndul său, au trimis bani lui Gligori-vodă să facă oaste muldoveni. Și Gligori-vodă au trimis pe sup' munte, la Cîmpul Lungu, la Vicov, la Berghem,

---

[1] Ultima propoziție, împreună cu cuvintele «Darie» și «mare», adăugate de Neculce.

[2] De la începutul alineatului pînă aici este scris de Neculce. Am eliminat cîte un *i* de prisos din cuvintele «zapciilîc» și «codri». Restul alineatului este, în general, foarte stîngaci redactat.

de-u strînsu de-cei oameni tineri, cu sineță, ca vo opt sute, de le da bani și tain, de i-au ținut la Ieș toată vara.

Gligori-vodă tot nu uita rușinea ce i-au făcut văru-său Costantin-vodă, de l-au scos din Țara Muntenească. Ce tot să zavistuiè amîndoi la Poartă de să pîriiè unul pe altul, ca să-ș dè peste cap unul altuie. Iară cîndu au fostu mai despre toamnă, viniè veşti bune lui Gligori-vodă de la vizirul, purtîndu trebile frate-său terdzimanul. Și i-au venit și poruncă să margă la vizirul la Cartal, arătîndu în vedeală că-l cheamă la sfat. Deci îndată s-au și gătit, cu mare pofală și bucurie, și au și purces cu taină, să-l puie domnu în Țara Muntenească.

Iar Costantin-vodă, simțindu de lucrurile lui Gligori-vodă, au și răpedzit pe văru-său Mihălachi spătarul la Țarigradu, la muftiul și la cîzlar-aga și la alții de curtea împărătească, și ș-au tocmit trebile bine de la împărăție. Și au trimis și alți boieri la vizirul, cu multe vorbe proaste asupra lui Gligori-vodă, la vizirul și la hanul.

. . . . . .

Cîndu au sosit Gligori-vodă la vizirul la Cartal, bucuria s-au schimbat în voie ră, cu lucrurile strîcate, și încă și în scîrbă mare dispre hanul. Care, cu multă cheltuială de mare sumi de bani au dat vizirului și hanului și abiè ș-au aședzat lucrurile dispre amîndoi părțile, de-u venit iar înapoi în Ieș la scaunu-ș. Și i-au poruncit vizirul să-ș caute Țara Muldovii, să o stăpînească bine, să nu o răsîpască, iar de Țara Muntenească să ș-aședze, să nu mai îmble mestecîndu, c-apoi nici în Moldova n-a hi și va petrece mare urgie. Așè sintu prietesugurile turcilor. Cini dă mai mult acela-i mai prietin și mai bun.

Costantin-vodă, fiindu aice domnu în Moldova și înțelegîndu de Mihai-vodă că i-i giuruită domnia la munteni de vizirul, au îmblat la Mihai-vodă de s-au legat cu prietesug și ș-au logodit pe o sor a lui cu un ficior a lui Mihai-vodă, ce era mai mijlociu, anume Ștefan. Iar pe de altă parte au îmblat capichihăile lui Costantin-vodă la cîzlar-aga și la muftiul[1].

[1] De la alineatul «Vizirul viindu...» (pag. 370) pînă aici, adăugat de Neculce, afară de propozițiile «să-i puie domnu în Țara Muntenească» (sfîrșitul alineatului al doilea) și «cini dă mai mult» (sfîrșitul alineatului al patrulea). Lectură nesigură pentru «prietin» și «bun», unde apare în loc de *n* și în special pentru cuvîntul care se găsește imediat înainte de «la muftiul».

Şi cînd s-au trezit Mihai-vodă, s-au trezit numai cu giuruinţa, că Costantin-vodă l-au amăgit ş-au luat domnia la munteni, şi Gligorii-vodă aice, precum scrii mai sus. Şi iar, după ce s-au dus la munteni. Costandin-vodă scrie la Mihai-vodă cum că nu-i pricina di sminteală dispre dînsul, şi-i dispre Gligorii-vodă, şi el să ţini de ace logodnă cu sor-sa şi să găteadză de nuntă. Ş-au pornit boieri la Ţarigrad să iè pi ficiorul lui Mihai-vodă, pi Ştefăniţă, şi să-l ducă în Ţara Muntenească, să dè pi sor-sa. Iar Gligorii-vodă, di aice din ţară, nu s-au lăsat cu atîta, ce-au tot păzit de-au scris cu taină la Mihai-vodă, de-au stricat cu sora lui Costantin-vodă ş-au luatŭ pi o fată a lui Psăolus Costantin hatmanului, frati cu chiurce-başei. Ş-au mai făcut ş-altă logodnă, cu fata lui Mihai-vodă cè mai mari, s-o dè după ficiorul lui Gligorii-vodă cel mai mari, după Scarlatŭ. Şi ficiorul lui Gligorie-vodă era di 15 ani, şi fata lui Mihai-vodă di 25 ani.

Deci cînd au agiuns boierii munteneşti la Ţarigrad pi uliţă, iar nunta ficiorului lui Mihai-vodă giuca, şi au luat pi fata lui Costantin hatmanului. Deci Costandin-vodă au rămas la mari ruşini. Apoi Costantin-vodă nu s-au putut lăsa ruşinat şi au jăluit la Poartă pi Mihai-vodă, şi i-au întorsu cheltuiala 80 pungi bani. Şi-ncă au îndemnat şi pi nişte datornici a lui Mihai-vodă di l-au pîrît. Şi-ndat-au închis pi Mihai-vodă, de-au rămas şi la închisoari. Ce s-a mai lucra, vremea viitoare va arăta. De merat lucru esti di Mihai-vodă, domnu bătrîn, şi cu ce minte şi hărnicii îl ştièm că era! Şi acum 8 ani, di cînd s-au mazilit, i-au stătut nărocul, săracul, tot împotrivă, de-au rămas tot amăgit şi di o parti şi di altă. Iar mai înainti era el putincios să amăgească pi alţii, iar nu alţii pi dînsul. Numai poate Dumnedzău s-au mînietŭ di i-au luat darul. Dară Dumnedzău, cum s-a-ndura cu mila sa, va faci. Dzice. Hs. la Evanghelii că, dacă s-ar împuţi sarea, bucatile cu ce s-or săra. Trebui să socotim şi noi aceasta, că di vremi că cei mari, stăpînii noştri, îmblă amăgindu-să unul pi altul pentru lăcomie şi cinstea aceştii lumi şi calcă pravilile şi legăturile cu giurămînt celi adevărate, dar noi ceşti mici, vădzînd pi cei mai mari, cum li vom ţinè, sau cum ne va da Dumnădzău bine sau spori sau bişug? Numai iarăş înainti, cum a fi mila sfinţii sale, ne-a îndrepta.

Să lăsăm di acmu domnia a doa a lui Gligori-vodă şi să scriem di celi streine ce s-au făcut în dzilile lui. Păn' la vălet 7244 mart s-au şi pornit moscalii, o samă la Hastrăhan şi la Căzan şi la alte hănii tătărăşti, ce sîntu supt ascultarea Moscului, înţălegînd di celi fapte ce-au făcut hanul Crîmului, di-i burzuluisă asupra Moscului, di i-au bătut şi i-au supus iarăş cum au fost suptu Mosc. Iar o samă di oaste, moscali, căzaci, calmîş, s-au pornit cu Les ghenărarul asupra Azacului, şi o samă di moscali şi iarăş cu căzaci şi cu zaporogeni, cu Minih ghenărar, s-au pornit asupra Crîmului.

Deci-cei moscali cari mersesă la Azac au încungiurat Azacul şi au început a să bate. Şi căzacii şi calmîşii cari era cu dînşii au început a bate ş-a tot tăiè pe nohai ce trăiesc pe dincolo de Don. Înţălegînd turcii, au şi pornit pe căpitan-paşe cu cîteva galioane, cu leventii, ca să apere Azacul. Şi apropindu-să de Azac, i-eu ieşit un soltan cu nohai care era pe de cee parte de Don. S-au sfătuit soltanul cu căpitan-paşe, de-u ieşit levincii afară din galioani pe uscat ş-au purces asupra moscalilor împreună cu soltanul. Şi dîndu bătai, aşè au bătut moscali pe turci şi pe nohai, cît abè au scăpat puţînei de-au fugit în Crîm cu căpitan-paşe. Iar tătarîi di peste Don, cît n-au perit, s-au răsîpit, unii s-au închinat la moscali. Ş-apoi locul cel di cee parte di peste Don, cît îl ţînè tătarîi, l-au supus peste tot. Ş-apoi Les ghinărarul au stătut prenpregiurul Azacului păn' la iuli. Şi văzdînd turcii şi tătarîi şi paşa din Azac că nu le mai vini agiutor, au închinat cetatea moscalilor, şi moscalii au slobodzît pe turci, di s-au dus la Ţarigrad cu pace. Iar Les ghinărarul moschicesc, după ce-au luat Azacul, au aşădzat o samă de oaste în Azac, şi în olatul Azacului pe tătari, şi s-au sculat, împreună cu hanul calmîşăsc, şi s-au dus la Crîm, l-acei moscali.

Minih fertu-marşalic şi cu căzaci şi cu donţî s-au sculat de la Poltava şi au purces şi ei asupra Crîmului, iar în luna lui mart. Iar hanul, cu toată tătărîmea şi cu turcii ce era în Crîm, le-au ieşit în tîmpinare pre cîmpul Crîmului. Şi aşè da năvală în toate dzilele moscalilor. Iar moscalii tot s-apăra, nici să mera, numai s-apăra den tunuri, păn' ce au început a s-apropiè de poarta Crîmului. Iar cînd au fost la poarta Crîmului, aşè le-au dat tătarîi un chiot cu năvală, cît părè c-or treci peste moscali. Ş-au perit mulţime de tătari acolo Apoi tătarîi, neputînd sprejini, numai le-au căutat a-i lăsa

în Or pre moscali. Iar moscalii au început a bate Orul den pușci și din cambarale. Îl îndesè 2 dzili. Până cînd au fost a trie dzî noaptea, tot da năvăli la poartă vîrtos, de-au aruncat 180 cambarale. Iar o samă dintre dînșii s-au furat noaptea ș-au sărit preste șanțu, pre unde nu să păziè tătarîi și turcii. Și-n faptul dzuî așè i-au lovit moscalii pre den dos și ceie pre den față, ș-au dobîndit cetatea Orul în luna lui mai. Și au perit și atunce mulțime [de] turci și tătari. Și după ce au luat cetatea Orul, au intratŭ înluntru ș-au început a lua tîrguri și cetăți, ș-a arde, ș-a prăda. Și pe urmă, precum s-au scris mai sus, vinit-au și ghenărarul Les, cu hanul calmîșăsc, în Crîm, de prăda și ardè și ii. Pe unde găsiè robi, pe cei bătrîni îi slobodziè, iar pe cei tineri îi făcè oșteni. Mai bine de 50.000 robi au luat. Iar hanul tătărăsc au fugit cu o samă de tătari, cu cîț au putut scăpa, înluntru diparti, și n-au vrut să s-închine. Și cu cine mai putè, strîngè turci și tătari, de tot zăhăiè cîte o aripă moschicească, de nu să putè lăți. Apoi au trimis Minih fertu-marșalic o samă de oaste moscali din Crîm la Cunburul. Iar tătarii den Bugeag, fiind strînș toț la Voziia, di ceasta parte di Nipru, au ales o samă de mîrzaci și cu 12.000 de tătari di i-au trecut di cee parte de Nipru. Și i-au învățat să margă în prejma porții Orului, doar ar putè găsi niscarva zahară moschicească, să o strîce, neștiind că vin moscalii la Cunbun. Și purcegînd tătari pe cîmpii Orului, nu departe de Culbur, au vădzut coborîndu-să într-o vălcè vo trii sute căzaci, care mergè înaintea oștii moschicești. Și neștiind tătarii di-cee oaste, s-au și slobodzît să-i iè în unghi, ca niște ulii, pe acei puținei căzaci. Iar căzacii acei au început a să apăra, păn' s-au ivit și moscalii de peste deal, cei mulț. Și cum au vădzut pe tătari, cum s-au și slobodzît asupra lor a-i goni ș-a-i tăiè, păn' la Culbur, căzacii pe tătarî. Unii da în Nipru, să scapi înot, și s-îneca, alții îmbla să între în vasă, să treacă să scapi, și să îneca, că-i boțîsă căzacii dinapoi și-i tot tăiè. Păn' ce-au sosît și ghinărarul cu moscalii și au poroncit să nu-i mai tai. Și i-eu luat de grumadz pe toț cîț nu perisă și le-au luat și armili toate și hainile, di au făcut o movilă din armili lor și le-au dat foc. Iar pre dînșii i-au petrecut pe supt sabiile a doi moscali și i-au slobodzit să margă în Bugeag, să spui celoralalți tătari. Ca vo 1.000—2.000 i-au lăsat vii, iar ceielalț au perit toț, cu tăiet, cu înecat. Mai multu de un tătar n-au scăpat den ceie ce au dat înot. Ceielalți toț s-au înecat.

Apoi s-au apropiet de Culbur şi au început a arunca bombe şi a da din tunuri. Şi îndată s-au închinat. Şi cum s-au închinat turcii, cum au căutat vasă şi i-au slobodzît pe toţ cu paci, de au trecut la Vozîia, dzîcînd că «noi cu turcii avem paci, iar cu tătarii avem gîlceavă. Aşè să spui paşii de Vozîia, să şad-în cetate fără grijă.» Şi s-au şi apucat de-au tocmit Culburul. Şi avè răspundeţii ghenărarul din Culbul cu paşa de Vozîia, di trimitè unul la alaltu daruri.

Iară după ce-au vinit la luna lui avgust, lovit-au o moarte rè pre moscalii din Crîm, de murè cîte 300—400 pre dzi. Şi să bolnăvisă prè rău. Unii dzîc să le fie otrăvit apele, cît n-au putut să stè în Crîm. Şi au lăsat Crîmul, şi au ieşit o samă spre Nipru, di s-au pusŭ pentre Nipru şi-ntre Buh, iar o samă spre Poltava. Şi au ieşit şi cei den Culburŭ, şi s-au dus şi aceie la cei de la Buh. Şi stau păn-acmu la noiemvrie tot pe marginea ţării lor, unii pre la Poltava, unii pre la Harhov, unii pre la Săci. Iar din Azac n-au ieşit, tot îl ţînŭ.

Iar turcii s-au spăriet prè tare. De multă vreme sta hămeiţ, că să temè împărăţia de zorbà, să nu facă inicerii. Apoi s-au pornit vizirul de-au ieşit la Udriiu, şi de acolo au vinit la Dunări, la Cartal, şi au făcut pod preste Dunări. Şi au trecut o samă de oaste cu inicer-aga şi c-un sarascher la Tighine, şi o samă la Hotin. Iar vizirul au şădzut tot de cee parte de Dunări, păn' la noiemvrie, şi umbla să facă pace, agiungînd la Neamţu şi la franţoji. Şi nu s-au putut aşădza cu Moscul, că cerè Dunărea, şi Turcul nu da nici Azacul, şi olatul lui să-l lasă. Şi la noiemvrii, vădzînd că nu să pot aşădza de pace, au lungit să stè oştile aşè peste iarnă cu pace păn' la mai, ori să facă pace, ori să să bată. Viziriul ar hi dat poate ce cerè moscalii, dar inicerii nu priimè să dè. Iar după ce au ieşit moscalii den Crîm, triimis-au viziriul de-au schimbat pre hanul, pre Aza-Chirie cel bătrîn, şi au pus han pre un ficior a lui Adăle-Gherii cel rău[1]. Numai şedè în Bugeag, că în Crîmŭ păn-acmu nu putè să margă, că să temè de căzaci să nu-i iasă înainte, ce şidè în Bugeag. Şi el pre solul moschicesc l-au slobodzit, de-au mersu cu pace la ţara lui.

---

[1] «Un ficior a lui Adăle-Gherii cel rău» şi «şedè» din fraza următoare sînt scrise de Neculce.

Viziriul încă au mersu la Baba, să iernedză până la mai, cum au așădzat.

Nemții încă au răspunsu turcilor că, de n-or face pace cu moscalii, măcar că ei au paci, dar agiutori or da moscalilor, după cum au dat și moscalii agiutori nemților, cînd s-au bătut cu Franțozul. Și s-au strînsu multă oaste nemțască peste Oltu, la Dunări, de sta gata. Neamțul încă s-au împăcat cu Franțozul. Cîteva cetăț den Anapoli au dat și Neamțul cneziia Liutarenghiii Franțozului, să șadă și s-o stăpinească socru-său Lișinschie. Și Leșinschii să dè pace crăii leșești, s-o stăpinească Frederic cu pace pe crăia leșască.

Leșii iarăși au făcut săim la mai, și așè au priimit pre Frederic toți de crai. Și au și ieșit toate oștile străine dentr-însa, și moscalii și Sasul. Și au răspunsu că ei cu Turcul au pace și n-or strica pacea, că țara lor este aproapi de turci, și nu pot să să bată. Și craiul, vădzînd așè, s-au dus la Sacsonia, avînd trebile lor. Iar hatmanii amîndoi cei mare, și a coronii și a Litfii, s-au tras spre Ocraina cu toate oștile, de stau să iernedză. Că au vrut tătarîi să margă să prade Chiovul și, vădzînd că nu pot să răzbească de moscali, au prădat multe sate leșești den Ocraina. Apoi căzacii de la Sici iar s-au făcut tălhăret 1. 000 —2.000, și iar nu mărgu la Bugeag, ce pradă Ocraina leșască pre la Nimirova. Deci hatmanii leșăști, vădzînd așè, s-au așădzat pre la Nimirova, de-au șădzut cîtva vremi, apoi au lăsat rămentari, și ei s-au dus pre la casăle lor.

Iar cazîlbașii, în cestu an, n-au avut bătăi mari cu Turcul, că să rădicasă zorbà la cazîlbași, că să rădicasă viziriul asupra șahului. Ș-apoi l-au bătut șahul pre viziriul, ș-au perit viziriul. Turcul umblă să facă pace cu Cazîlbașul și dă mulțime de bani șahului să facă pace. Cum dă și Moscului și Neamțului, așè giuruiești și cazîlbașilor. Numai au răspunsu Cazîlbașul că nu poate să facă pace păn' nu s-or împăca cu Moscul.

Început-au și viniținii a pomeni de Moriia la turci. Aceste toate s-au făcut într-acest anŭ, la vălet 7244. Iar de acmu, ce s-a mai înnoi la let 7245, de la noiemvrie, s-a scrie la rîndul său înainte. Iar la velet 7245, Cazîlbașul s-au așădzat cu Turcul. N-au făcut oștire nici Neamțul cu franțojii

într-acest an. Iar turcii, de iarnă, s-au dus o samă cu hanul cel nou în Crîm, şi din Crîm s-au luat fără veste ş-au lovit despre Harhov, dispre Slobodziia, de-au făcut mare stricăciuni, păn-a prinde moscalii de veste. După ce au prinsu de veste moscalii, au scăpat cu fuga hanul, di s-au întorsu în Crîm.

Aşijdere de la Tighine încă au purces vo 2 soltani şi 2 paşi cu vo 30.000—40.000 de tătari şi 30.000 turci, şi au purcesŭ în Ţara Căzăcească de-au trecut Niprul pre la Perevoloşina. Şi aşè au dat Dumnedzău de i-au chevernisit de bini, că i-au încungiurat, de n-au scăpat nici un turcu. Cîţ n-au perit, i-au luat pre toţ de grumadzi. Şi tătarii, după cum li-i obiceiul, de nu stau la războiu, fugînd la Nipru, la trecătoare, fiind gheaţa slabă, s-au rumtu, şi cîţ nu s-au înecat, i-au luat căzacii pre toţi de grumadz. Şi au prinsu 2 soltani şi trii paşi şi i-au dus robi la Moscu, vii nevătămaţi.

Aşijdere dup-aceste în urmă au fost mersu un soltanŭ cu o samă de tătarî şi turci. Dacă s-au apropiet de Nipru ş-au vădzut pe ceie tătari şi turci ce au păţit, n-au cutedzat să margă, ce s-au întorsu înapoi, prădînd pren Ţara Leşască, dzîcînd că-s satele moschiceşti.

Aceste s-au făcut într-această iarnă let 7245. Aceste bogate nevoi s-au făcut în Moldova, cari cu condeiul mieu nu poci să lungesc: civerturi, hîrtii, văcărit, pili, ialoviţă greli, podvodzi de fîn, de lemne, fiind oaste turcească pre aice, aşădzată la Cartal, la Dunări, de-au iernat.

Iar dac-au trecut iarna, tot într-acesta an, de primăvară, trimis-au leşii omul lor la Poartă pentru acè robie ce-au făcut tătarii. Că ei ştiu că au pace cu dînşii, şi cîţ robi au aflat i-au luat pre toţi înapoi.

Trimis-au şi turcii un sol de-a lor la leşi, la craiul Frederic, di i-au dat titluş de crăie şi cu daruri, poftindu-l să aibă pace, cum au avut şi cu tată-său, Avgustu crai. Şi Frederic au priimit prieteşugul. Şi s-au întorsu la ţara lui.

Triimis-au turcii pre Raiz-afende şi 2 turci mare şi pre Alicsandru terdzimanul, fratele lui Grigorie-vodă, şi pre solul nemţesc care era sol la Ţarigrad, de-au mărsu la Nimirova ca să facă pace. Triimis-au şi moscalii dispre partea

lor 3 cneji, anumi Șfer, și pe altu, sol nemțescu[1], care au venit de la împăratul Neamțului pre la împărăteasa Moscului. Cari s-au strînsu cu toții la Nimirova la Sfeti Petre.

Iar oastea moschicească, de primăvară, după ce s-au strînsu di la iernatic, s-au împărțit în 2 părți. O parte, cu Les ghenărariul, 40.000 moscali, 60.000 calmîș, 30.000 donți, 20.000 căzaci de la Harhov, toți aceșt, ca la 150.000, s-au dus în Crîm. Și n-au mersu pre la Orŭ, ce-au mersu pre aiure, că au găsît un vad cari nu-l știè tătarii să fie mai fost. Ș-au tot arsu ș-au prădat toată vara Crîmul. Ș-au trimis și turcii pre căpitan-pașe cu 60.000 oaste levenț agiutori tătarîlor. Și s-au bătut în vo 2 rînduri tari, cu năvăli multe. Și da duiumuri multe peste moscali, cît îi nădușiè, de rămăsesă lucrul di să bătè de-a mînă. Și tot au biruit moscalii, cu multe vărsări de sînge. Și mulț mîrzaci și șirimi au perit, și au prinsu și vii mulț. Și hanul încă au perit în războiu. Și au găsît într-un ostrov mulțime de tătari bejenii și pe toți i-au pusŭ tot supt sabie.

Iar Minih fertu-marșalic, cu 120.000 moscali pedestrimi și cu 60.000 călărime și cu 50.000 căzaci horodovii, 30.000 zaporojeni, cu 10.000 cătani, au purcesŭ pre Nipru în gios, de la Perivoloșin, pentre Nipru și pentre Buh. Și după ce-au trecut Buhul, au ales 15.000 de oaste și cu Lionte ghenărarul, și l-au triimis înainte spre Vozia. Ș-au mai trimis și altă oaste, c-un ghenăral, 20.000, după Leonte, că, dacă i-ar mai trebui agiutori, să-i agiute. Iar turcii, înțălegînd că mărgu moscalii spre Voziia, au triimis și ei 40.000 turci, tot aleși, și 30.000 tatari c-un soltan. Și cum s-au apropiet Leonte cu cele 15.000 de Voziia, turcii s-au și slobodzit asupra lui Leonte cu mari năvală, pedestri, cît rămăsesă lucrul să spargă obuzul lui Leonte. Numai au sosit și celi 20.000 oaste agiutori și, cum au și sosit, au și-nceput a bate rău pre turci, și i-au gonit, păn-i-au băgat în cetate. Ș-au început a batè cetatea marț, iulie în 5 dni, ș-a arunca bombi. Și s-au aprinsu geabhanaoa în cetate ș-au aruncat o bucată de zidiu, ș-au perit mulțime de turci. Și a doadza, mercuri, iuli

[1] În ms. 53 aproape la fel: «3 cnezi, anume pre cneazul Șefer și pre alt sol nemțăscu», deci tot numai unuia singur dintre cei trei cnezi i se dă numele.

6 dni[1], au dobîndit cetatea. Şi au luat pre paşa de Vozia şi pre un beiu de la Bosna robi vii, iar pre alţii i-au pus tot supt sabie, şi muieri şi copii, ce au găsît. 40.000 numai turci, oaste aleasă, fără muieri, fără copii, au perit toţi, că i-au pus tot supt sabie.

Numai tătarîi au scăpat, o samă, care au fugit, şi i-au gonit căzacii păn' la Nistru. Şi într-această oaste 40.000 au fost mai aleşi 12 bei cu 12 mii de oaste, oameni tot aleş, viteji den Bosna. Şi toţi acolo au perit. Ş-au făcut o movilă prè mare de trupuri moarte.

Pe urmă au venit şi Minih fert-marşalih de-au făcut ş-au tocmit Vozia şi Culburul, cu 10 părţ mai buni şi mai frumoasă, şi mai buni de cum au fost întăi, cu feliuri de feliuri de meşterşuguri şi tabii. Şi au lăsat într-însa 7.000 moscali şi 2.000 căzaci, şi în Culburŭ iarăş au lăsat oaste. Şi cu cee oaste s-au tras între Buh şi-ntre Nipru. Şi au şădzut toată vara acolo păn' la octomvrie, aşteptînd să facă solii pace la Nimirova. Iar solul nemţesc au scris la viziriul că nu poate să facă pace cu Moscul, deci să ştie că şi împăratul Neamţului au stricat pacea cu Turcul.

Iar într-această vreme, la Simpetriu, s-au pornit şi nemţii, ginerile împăratului, duca de Liutoranghia. Au purces cu obuzul cel mare, ca la 70.000—80.000 oaste, asupra Bosnii, şi au luat Nişul, şi pren Ţara Arbănaşilor a o strica şi a o bate, şi pre Bosna tij a o bate.

Altu ghenăral, anume Valis, şi cu alţ ghenărari de la Sîbii, cu o samă de oaste, au purcesŭ a bate Vidinul. Alţii au venit pren Ţara Ungurească di s-au coborît în Ţara Muntenească, la Bucureşti, şi pre supt munte, ca vo 6.000 — 7.000. Iar Vădanie, ghenărariul de Braşăv, şi cu alţ 2 ghenărari, cu 5.000 oaste, au ieşit peste munte, la Comăneşti şi la Oituz în Moldova, şi în Cîmpul Lungu nişte căpitani cu vo 700. Şi au şădzut acolo, pre supt marginea munţilor, vo 2 luni şi mai bini. Stricăciuni n-au făcut nimic în ţară. Tot cu bani cumpăra ce li trebuiè. Numai pre turcî căuta, şi bucatele unde le găsiè le lua cu de-a sîla. Numai vo 2,3 boieri, ce li era casăle pe supt munte aproapi, să închinasă la nemţi, anume Ştefăniţă Ruset vornicul şi cu ficiorii lui şi Răducanul stolnicul şi Costandin Balşe medelniceriul şi Ştefan Catargiul sulgeriul. Şi ţărănimea ce era pe supt munte n-asculta de domnie.

Iar altă boierime și mazilime s-au strînsu toți la Ieș pre lîngă Grigorie-vodă. Și Grigorie-vodă deodat-au ieșit cu tabăra la Frumoasa, dar apoi prè mult n-au zăbăvit acolo, că să temè să nu-l lovască nemții, să-l iè. Și nu credè nici pre boierii de țară, să nu-i facă vrun vicleșug cu nemții. Și s-au mutat la Țuțora, între Prut și-ntre Jijie. Ș-au și răpedzit la Hotin de olac, de-au vinit 400 de lipcani, cu Sara Mehmet-pașe, și la viziriul di i-au triimis 2 pași, anumi Mahmut-pașe și Vasli-pașe, cu vo 600 spahii. Și au triimis viziriul cindzăci pungi de bani, ca să mai facă oaste. Și i-au triimis bani și de chili, și de ialoviță, și de cară, și de fîn, și de ordzu. De cîte beilicuri era la ordie, dat-au turcii lui Grigorie-vodă, și el mînca banii toți, și cei de leafă și celelalți toți. Și lua aceste toate, ce scrii mai sus, din țară, de făcè trebile împărătești fără bani. Numai atîta cît da moldovenilor: le da carne, pită, ordzu. Și după ce s-au strînsu toată oastea ce era: lipcani, turci, moldoveni și alții, s-au făcut ca la 6.000 oaste. Și au mai ieșit frica lui Grigorii-vodă de nemți. Și de frica viziriului și de rușine s-au întorsu iarăș înapoi la Gălata. Ș-au făcut hendichiu în giurŭ împregiurul taberii ș-au pusŭ străji buni. Ș-au ședzut toată vara acolo, pănă-în toamnă la Simedriu.

Iar Costantin-vodă, domnul muntenesc, cum au audzit c-au ieșit nemți în Țara Muntenească, cum au și fugit peste Dunări. Și boierii și slujitorii munteneșți l-au petrecut 2, 3 ceasuri. Și ș-au luat dzua bună, și l-au lăsat toți și s-au întorsu la București. Ce nu numai boierii, ce și slugi de a lui, ce au fost la tată-său, l-au lăsat toți. Și nemții, viind la București, au luat pre boieri pre toți și i-au trecut cu casă cu tot în Țara Ungurească, pre unii cu voie, pre unii și cam fără voia lor.

Împăratul, Turcul, și turcii, după ce-au vădzut aceste, tari s-au spăriet, ce împăratul nu numai de moscali și de nemți, ce și de oastea lui, să nu facă zorbă asupra lui. Au și păzit de-au schimbat pre viziriul ș-au tăiet pre chihaie, dzicînd că s-au agiunsu ei cu moscalii de-au dat Vozia. După cum li-i hirea de dulău, de le dzîc că-s dulăi, adivărat că-s dulăi. Dacă văd că nu pot isprăvi, ei dau vina capetelor. Ș-au pus și han nou, anumi pe Adăle-Gheri cel rău, ce fusăsă mai întăi la domnia întăi a lui Gligori-vodă, cîndu s-au făcut zorbă asupra lui, înțălegînd că acela au perit în Crîm, cari

șede la Tighine păn-acmu, că la Crîm nu poate să margă. Atunce au trimis împărăția de-au luat pre Manolachie chiurci-bașe Psăolu, fratele hatmanului Costandin ce este aice în Moldova. Și l-au dus la Țarigrad, la împărăție, de i-au dat grè muncă păgînească, 5, 6 dzile, păn-au spus toat-averea ce-au avut, di i-au luat tot ce-au avut, ca la 3.000 pungi, cu odoară. Nu numai a lui, ce și a frățîni-său, a lui Costandin hatman și altor rude a lui, gineri și alții. Ce au găsît, tot au luat. Și apoi l-au spîndzurat în mijlocul uliții, unde să vînd blanile în tîrgu. Și i-au pusŭ o blan-în cap, dîndu-i pricină că el sfătuiè pre chihaie. Atunce l-au agiunsu osinda Țării Moldovii și Țării Muntenești. Că acest Manolachi să-nvățasă de să facè tot d-è[1]... chihaielilor, de mînca aceste săraci de țări cum le era voia, cu alț greci și alte păsii, de făcè schimbări și-adausaguri cu mulțime de bani. Cum și mai înainte vremi, cînd s-au făcut zorbà, de s-au schimbat împărăția, la Ibraim-pașa vizirul, căzdut la mare urgii, precum scrii la rîndul său. Atunce au scăpat, și tot nu s-au lăsat de răutăți. Dar acmu n-au putut scăpa, după cum să dzîce că nu-s în toate dzilele Paștile. Așè dzîc că mai mult dispre Costantin-vodă să-i fi fostu pîra, avîndu pizmă pre dînsul. Ș-au scos ferman să omoare și pre gineri-său, Ștefăniță beizadè, ficiorul lui Mihai-vodă, care ținè fata hatmanului Costandin. Numai nărocul lui c-au prinsu de veste, di s-au ascunsu la casăli solilor, multă vremi, păn' s-au îndreptat.

Răiz-afende, solul turcescu de la Nimirova, vădzînd aceste lucruri ce să poartă și moscalii nu priimăsc bani să facă pace, ce cer Dunărea cu Crîm cu tot, și nemții Bosna și altă somă de bani, cheltuiala oștii, și robii ce luasă, au făcut izvod de toate de aceste ce cerè moscalii și nemții. Și au dat multe daruri solilor nemțești și moschicești și lui Minih fertu-marșalih moschicesc, ca să mai aștepte 30 dzile, să nu pornească oștile, păn-or trimite la împăratul turcesc să vadă ce-or priimi. De-a priimi, bini, iar de n-a priimi, s-or bate. Tot ca să mai lungească, să treacă vara cu amăgele, după cum este nătura turcilor. Că să spăriesă prè rău. Ce, după cumu-i orînduiala

[1] După «de» (transcris «d-è», adică «de-a»), urmează un cuvînt indescifrabil, care ar putea fi «casăli». În ms. 53, textul apare mult schimbat față de ms. 253.

acestei lumi lacomă, au întunecat mintea sol'lor nemțești și moschicești, de-au priimit să aștepte celi 30 dzile, păn-a vini răspunsu de la Poartă. Și au și răpedzit Raiz-avende cu acele scrisori la împăratul turcesc pre terdzîmanul, fratele lui Grigorie-vodă, să umble într-aceste 30 dzile de olac, să aducă răspunsul, cum a fi: ia pace, ia nepace. Ș-au purcesŭ terdzîmanul ș-au vinit pre la Grigorie-vodă, frate-său, la Gălata, și l-au benchetuit 1 dzi cu mari cinste. Și l-au mai învățat și el meșterșuguri de-a lui, ce au mai știut. Că avè Grigorie-vodă mare jeli și frică, c-or lua creștinii țara, ce nu numai el, ce și grecii lui, și n-or avè ce stăpîni și ce mînca la Țarigrad.

Și la 30 dzile s-au întorsu iarăș înapoi la Nemirova, unde era solii, cu răspunsu că nu priimè turcii să dè nimic, numai să fie bătaie la anul. Și așè solii s-au dus cineș pre la stăpînii lor. Și vodă încă l-au trimis pre aga Enachi grecul cu 600 slujitori înaintea lui Reiz-afendi la Movilău, temîndu-să de căzaci să nu-l lovască, și l-au petrecut păn' la Tighine. Iar Vădanii ghenărarul, dac-au ieșit la Oituz cu oaste, au și poroncit lui Gligorii-vodă să dè paci oaminilor den Sîret încolo de bir și să-i trimită 150 de pungi de bani, dacă i-i voia să șadă cu păci în Ieș păn' la o vreme. Deci Gligorii-vodă era la Frumoasa și n-apucasă să strîngă oaste, nici să dusăsă la Prut. Au socotit și au trimis pe Toderașco velspătar și pe Alicsandru Sîrbul tretii-logofăt cu daruri și cu cărț de la dînsul și de la boieri, scriind ghenărarului, lui Vădanii, să-i fii milă de țară, să n-o strîce. Și au mersu la dînsul la Oituz, și i-au priimit cu dragoste, și s-au adiverit cu bini. Numai, Grigorii-vodă nu s-au încredzut, ce s-au dus la Prut, după cum s-au scris mai sus, di ș-au strînsu oaste. Așijdere nici pe Păladi spătarul nu-l credè, fiind moldovan, să nu-i facă vrun meșterșiug. Și de-cee au trimis și pe Alicsandru Sîrbul, fiind di casa lui, ca să nu poată faci vrun meșterșiug asupra lui cu Vădanii ghenărarul.

Turcii, păn-a umbla terdzîmanul la Poartă aceste 30 dzile, iar împărăția au și pus sarascher pre Chipruliul și au și rădicat oaste den Țarigrad ca la 120.000 și l-au trimis la Bosna asupra nemților. Și viziriul au triimis pre Menișpașe de la Cartal cu 20.000 oaste, și au purces de la Cartal pre marginea Dunării a mai strînge oaste ce putè. Și s-au dus și la Vidin asupra lui Vales, ghenărariul de Sibii, ce

bătè Vidinul cetatea, ș-au gonit pre nemți de la Vidin. Dar tot nu i-au bătut prè rău, numai cît i-au gonit de la cetate.

Ș-au dat și lui Costandin-vodă, domnul muntenesc, vo 2, 3 pași cu oaste, de-au gonit pre nemți din Țara Muntenească, că era puținei, numai vo 3, 4 mii, în Țara Muntenească. Ș-au făcut turcii multă răutate și prad-în Țara Muntenească, c-au luat munții în cap. Și pre unde au găsît bejenii, au tot prădat și au arsu. Și au spartu și mitropolia de la Tîrgovește și au găsît multă avere a boierilor muntenești și au luat-o toată. Ce nu numai într-un rînd au prădat-o, ce în cîteva rînduri au umblat, prădînd și strîcînd biata țară.

Costandin-vodă, domnul muntenesc, iarăși s-au așădzat în București cu vo 2, 3 pași. Și rè pradă au făcut turcii și Bucureștilor. Și mitropolia din București au făcut-o mecet, di s-închină într-însa pașii. Și Costandin-vodă au pus tot boieri de cei de gios, că boierii îs toț în Țara Ungurească, cei mari, duși.

Iar ghenărariul cel mare de la Sibiiu, anume Valis, care mersesă la Vidin, vădzînd că nu poate sta împotriva turcilor, că are oaste puțină, au scrisŭ la Vădanie ghenărariul, ce ieșis-în Moldova cu oaste, de-au trecut muntele înapoi de-au mersu agiutori la Vidin. Numai ce au rămas vo 500 oaste nemți de strajă la Comănești, iar ceielalți, măcar că s-au dus la Vidin, tot n-au putut isprăvi nimic împotriva turcilor. Deci ghenărarul Valis, vădzînd că au greșit și ș-au împrăștiet oastea pren Moldova și pren Țara Muntenească și n-au putut isprăvi nimic să-l iè, ori de ciudă, ori de rușine, ori de frica împăratului, au mîncat otravă singurŭ ș-au murit.

Mai ispititu-s-au turcii și cu 2 soltani să margă preste munte în Țara Ungurească. Și s-au păzit nemții mai bine, într-altu fel, că, după ce-au întrat în munte, le-au ținut calea și dinainte și dinapoi. Ș-au perit un soltan și cu tătarîi mai toți, numai unul au scăpat prè cu puțini tătari. N-apucînd a întra în munte, la Cîmpina, s-au întorsu înapoi prădînd și ardzînd. Ș-au lovit pren București, fiind domnul în scaun, ș-au prădat tîrgul tot, cu mănăstiri cu tot, ș-au găsit mulțime de avere. Și domnul n-au putut să isprăvască nimic, să nu-i lasă să prade. Ce-u găsit a boierilor pribegi și nepribegi și a

neguțitori pin hanuri, tot au luat[1]. Acest războiu au fost mai pre urmă, la let 7246, la noiemvrii. Să lăsăm acmu Țara Muntenească, di om scrie înainte la rîndul său.

Grigorie-vodă, ședzînd cu tabăra la Gălata și înțălegînd că s-au dus nemții cei mulț și au rămas numai 500 nemți la Comănești de strajă, și vădzînd că să găteadză tătarii și cu turci de la ordia viziriului să margă la dînșii, au scris la viziriul să nu margă nici turci, nici tătari, să strîci țara. Puținei ce au rămas de strajă, a triimite oastea lui și i-a goni. Deci viziriul îndată i-au și poprit să nu margă. Că era la Gălaț păn' la Bîrladŭ tot tătari, cu 2 soltani, de-au șădzut toată vara de-au mîncatŭ pre beții oameni, de-au rămas numai cu sufletele. Deci Grigorie-vodă au ales din oastea lui ca la 1.500 slujitori turci, lipcani, moldoveni și 2 steaguri de căzaci ș-au triimis pre Costandin hatmanul, fratele chiurcibașii, și pre Toader Pălade spătariul, să margă pre la gura Oituzului și la Comănești, să astupe poticile și să strîci pălăncile ce li făcusă nemții. Și mărgînd acolo la Comănești, numai au și dat peste celi cinsute de nemți ce rămăsesă de strajă. De merat lucru este cum au dat Dumnădzău o spaimă nemților, cît n-au putut să stè la războiu. Că cum s-au tîmpinat și au discălecat căzacii de-au slobodzit focul ș-au pisat vo 3,4 nemți, s-au și spăriet nemții ș-au plecat fuga și n-au apucat să sloboadă focul. Ș-au și-ntrat turcii cu moldovenii într-înșii ș-au prinsu ca vo 30, vii cu morți. Ș-au perit și colonelul care era pre oastea nemțească mai mari. Și iarăși au dat Dumnădzău frică moldovenilor și turcilor, că nu i-au gonit, temîndu-să să nu fie oaste supusă, să fie vicleșug, că nu ar hi mai scăpat mai nici unul. Iar nemții tot gîndè că-i gonesc, că, cum au agiunsu la pălancă, cum ș-au lăsat pușcile și caii și 2 sacaluși și 2 căruță, iarbă, ș-au fugit care încotro au putut pren munte pe gios. Ș-a triedze au început a ieși cîte unul și, vădzînd că nu-s nime, ș-au luat pușcile și ce-au avut ș-au trecut muntele, dincotro vinisă, înapoi.

Iar hatmanul cu oastea, precum mai susŭ scrii, nici giumătate de ceas n-au zăbăvit și s-au și-ntorsu înapoi, fiind grec cu pele de iepuri la spate. Au fugit toată noaptea, făcîndu-să dzuă la Bistriță, negonindu-l nime, nici vădzînd

[1] Această frază a fost adăugată de Neculce

pre nime, după cum este vorba că nu fac toate muştile mere. Că, cînd s-au tîlnit cu oastea nemţască, tremura de frică şi vrè să fugă. Iar turcii, vădzînd că vrè să fugă, au început a-l sudui ş-au scos şi sabiile asupra lui, să-l taie. Şi vădzînd aşè, că fac turcii zorbà asupra lui, s-au slobodzit de frică asupra nemţilor. Şi s-au tîmplat acè izbîndă, după cum scrii mai sus. Numai tîmplîndu-să Toader Pălade spătariul şi vădzînd zorbaoa turcilor, el mai mult au început a îndemna oastea. Şi după ce au vinit la Ieş hatmanul, i-au scris Grigorie-vodă cărţ la viziriul şi l-au triimis cu 10 nemţi vii şi cu 17 capete morţ. Şi cu acè puţină izbîndă ş-au mai tocmit treaba, că era să pitreacă şi el de la Poartă, ca frate-său Manolachi chiurce-başe.

Tot într-acea vreme mers-au Chipruliul întăi la Niş, unde luasă nemţii, ş-au încungiurat cetatea Nişul. Şi n-au putut să sprejinească nemţii şi s-au închinat, c-au fost ca la 5.000—6.000 nemţ cu un ghenăral. Şi pre ghenărari şi pre nemţ i-au slobodzit cu pace, iar pre raiè au pus-o tot supt sabii, că să burzuluisă toată creştenăţatea, de ţinè cu nemţii: sîrbii, arbănaşii şi alţii ce era prenpregiurŭ.

Purces-au Chipruliul de acolo asupra nemţilor ce bătè Bosna. Deci nemţii nu putè lua Bosna, fiind locurile tari şi raiaoa încă ţinè tot cu turcii, nu vrè să să dè nemţilor. Numai ce-au apucat de-au luat vo 2, 3 cetăţ în marginea Bosnii, şi au şi sosit Chipriliul cu oastea lui agiutori bosnenilor. Şi s-au lovit în vo 2, 3 rînduri, ş-au tot can zăticnit pre nemţi şi nu ş-au putut alege. Aceste toate s-au făcut la velet 7245. Iar dup-acee, la văletul 7246, în luna lui octovrie, tot într-această toamnă, vădzînd turcii că le-au mersu can bineşor spre nemţi, că nemţii nu făcusă gătire prè bună, în grab-au şi pornit oastea de la Cartal şi de la Tighine, cîtă era strînsă, ca la 100.000 de iniceri şi de spahii, c-un sarascher şi cu Medle-Gherie, hanul cel nou, cu toată tătărîmea de Bugeag, ca la 60.000 şi 2 soltani, mai can cu toată puterea turcească ce era la Cartal. Şi pre apă, de la Ţarigrad, vo 20.000 să margă să iè Vozia de la moscali. Înţălegînd că Mineh fertu-marşalih s-au dipărtat cu oştile moschiceşti la iernatic, la Perevoloşin, după ce s-au dus solii de la Nemirova, şi ei înţălegînd că-s numai 7.000 moscali şi 2.000 căzaci, 9.000 de toată oastea, au socotit c-or lua-o prè pe lesne, şi luînd-o, or treci şi or lua şi Culburul ş-or treci şi-n Crîm asupra-celora moscali

și or duci și pre hanul cestu nou, pre Medle-Ghirie. Ș-au luat și vo 60, 70 pușci din Tighine și 400 cară moldovenești, de-au dus geabhanaoa. Și după ce-au agiunsu acolo, au început a bate cetatea. Ș-au bătut-o 2 săptămîni și n-au putut-o lua. Și așè da turcii feliuri de feliuri de năvăli strașnici asupra cetății, și și mai perè. Spartu-s-au și vo 20 de pușci mare, împlîndu-le mai mult preste măsură, ca s-agiungă la cetate, și iară pre dînșii îi omorè. Făcut-au un meșterșug cu niște săcrii noaptea, ca să să apropii de cetate. Iar moscalii au făcut altu meșterșug, di s-au luminat ca dzua, ș-au îndreptat pușcile de i-au făcut fărimi. Făcut-au turcii 2 lagumuri, și s-au strînsu acolo mulțime să dè năvală. Iar moscalii le-au găsît unde le pusesă turcii și le-au bătut dispre dînșii, ca să dè înapoi spre turci. Ș-au făcut și ei 2 lagumuri, alături și cu gauri, din celi turcești, la a lor. Și cînd s-au strînsu mulțime de turci la lagumuri ș-au dat foc, iar lagumurile au dat înapoi, și s-au aprinsu și celi moschicești, cît au perit mulțime de turci. Și atunce au ieșit și moscalii cu căzacii afară den cetate ș-au început a tăiè și ei pre cîți nu îi omorîsă lagumul.

Așijdere sculatu-s-au turcii cu zorbà asupra hanului, dzîcînd că gîlceava dispre dînșii s-au început întăi și ei dau năvală di per, și tătarîi nu per, umblă pre de laturi. Deci au luat hanul pre tătari împreună cu turcii, și carăle celi moldovenești le-au împlut de stuh ș-au început a pune pre moldoveni de împingè carăli, și turcii cu tătarîi după dînșii cu pușcile, ca să s-apropie de cetate, să batà cetatea. Iar moscalii așè au începutŭ a-i împroșca den cetate, și au ieșit și afară, și așè au dat o năvală turcilor, cît au perit mulțime, și au luat și o samă de pușci. Așijdere era o zămculiță de laturi de cetate, și șidè niște moscali. Ș-au îngropat și moscalii un lagum acolo și s-au făcut a fugi spre cetate. Iar turcii au și-ntrat într-acè zămculiță ș-au găsît lagumul și l-au scos. Moscalii, vădzînd că au găsît turcii lagumul și l-au scos, au și îndreptat pușcile în zămculiță a bate. Și au perit și acolo mulțime de turci, și cît n-au perit le-au căutat a ieși, că nu putè să șadă, că-i împroșca den cetate. Așijderè vinit-au turci cu vasă pre apă, și moscalii încă avè vasă. Ce nu le-au sporit turcilor nici cu acel fel, că, cum au fost dîndu moscalii din tunuri de pe apă or den cetate, să și afunda vasăle tur-

cești, de s-înneca, cît n-au rămas nici unul, iar moschicesc nici s-au betejit.

Mai pre urmă iarăș s-au rădicat turcii cu năvală asupra cetății, vădzînd că au ieșit o samă de moscali din cetate. Și s-au și pornit turcii asupra moscalilor săi iè în unghi, iar moscalii s-au făcut a fugi asupra vasilor și au lăsat poarta cetății dișchisă. Iar turcii, cum au vădzut poarta cetății deșchisă, au lăsat pre moscali de-a-i mai gonire ș-au și-nceput a întra în cetate. Și i-au lăsat de-au întrat vo 4.000—5.000 și au slobodzit porțile cetății di i-au închis. Și așè moscalii den cetate, fiind supuș, au și-nceput a le da foc și din frunte și din coadă, și den dos a le da bombi, păn-i-au potopit pre toți. Da să dè înapoi, porțile cetății era închisă. Și cîți n-au perit, i-au luat pre toți de grumadz.

Iar turcii cei ce rămăses-afară, de n-apucas-a întra în cetate, i-au și aruncat ŭlagumul. Atunce moscalii cei de-afară, ce să făcus-a fugi spre vasă, s-au și-ntorsu înapoi într-înșii a-i omorî cîți scăpasă de lagum.

Așijdere și moscalii di pre apă au prins a-i împroșca cari s-apucas-a să lipi de zidiul cetății, că nu putè să să mistuiască nici într-o parte. Ș-au început moscalii a-i bate și di pe apă, cît i-au potopit, ca la 30.000—40.000 de turci.

Iar în scurtă vreme au și sosit veste de la soltanul la sarascheriul, care soltan era între Buh de strajă, cum că vin de la Minih agiutori cetății prè mulți moscali pre apă, di s-au făcut spaimă în oastea turcească. Cîț rămăsesă vii neperiți au și fugit preste noapte ș-au lăsat cetatea. 3, 4 dzile de-ar fi mai zăbăvit turcii pre loc, nici unul nu vrè scăpa. Că au și dat Dumnădzău un vicol, că, cum era giumătate răniț, așè dzîc că-ntr-acel cîmpu 4 părț ar hi perit și una de-ar fi scăpat bini. Fostu-s-au cerșut căzacii să-i lasă călări, audzind că vin turci la Vozia, și Minih n-au vrut să-i lasă, fiind la Perevoloșin. Și au greșit că nu i-au lăsat, că nici un turcu n-ar fi scăpat, sau tătar.

Deci acel soltan ce era de straji între Buh, vădzînd că turcii fug de la Vozia, slobodzit-au și el ceamburŭ pre marginea Ocrainii leșești, di-au prădat satele. Țîn și ei prietesugul ca cînii vinerea. Ce s-a mai face cu leșii, vremea viitoari va arăta.

Grigorii-vodă, vădzînd că s-au dus nemții din Moldova, scris-au cu giurămînt la boierii cei pribegi și la țară, cei haini,

să să întoarcă înapoi la locurile sale, să nu poarte nici o grijă. Şi i-au iertat pre toţi, numai să nu mai fugă şi alţii, ca să iè bani. Deci s-au întorsu toţi la locurili sale, şi nimic nu le-au făcut. Numai pre Costandin Balşe, avînd măraz pre dînsul, l-au bătut la talpe şi l-au slobodzit. Făcut-au şi acestu obicei Grigorii-vodă, de să bată boierii cei mari la talpe, turceşte. Şi pre Ştefăniţă vornicul Ruset, fiind mai bătrîn, l-au făcut surgun o lună la mănăstiri la Dobrovăţŭ ş-apoi l-au adus la Ieş şi l-au iertat. Şi i-au măritat o fată ce avè, cu cheltuiala lui vodă, după Scarlatachie comisul, ficior Lupului Gavriliţi.

Iar pre Răducanul, fiind nepot lui Mihai-vodă şi agiunsesă cu cărţ la Grigori-vodă de la nemţ, de făcè ştire ce fac nemţii şi ce li-i sfatul, cînd era nemţii la casa lui, la Grozeşti, pentru acee mai mult l-au boierit, de l-au făcut paharnic mare.

Pus-au turcii pre ficiorul lui Racoţi, anume [Iosif][1], ca să fii crai în Ţara Ungurească, şi i-au făcut coronă de aur, cu diiamanduri de mult preţŭ. Şi i-au dat şi cinci mii punge bani, să-i fie de cheltuială şi să-ş facă oaste, osăbit de ce i-au rînduit turci şi tătari.

Şi l-au pornitŭ din Ţarigrad, de-au vinit la Brăila di să găteadză şi-ş strînge oaste. Ispititu-ş-au nărocul, cu 2 soltani şi cu turci, de-au triimis în Ţara Ungurească, ca să treacă pre la Cîmpina, pren Ţara Romînească. Ce nu i-au slujit nărocul ceastă dată, c-au păţit rău, precum scrie mai sus patima lor.

Împăratul nemţesc, înţălegînd de Racoţie, au strînsu toate capetele celi de frunte, boieri ungureşti, di i-au dus pre toţi la Beci, di-i ţinè acolo de le dădè toate ce li trebuiesc. Ce s-a mai alege, vremea viitoare va arăta.

Deci înţălegînd Poarta turcească di ce s-au lucrat la Vozia, trimis-au de-au luat pre viziriul la Ţarigrad, la sfat, nu numai pre viziriul, ce şi pi toate capetele celi turceşti pre toate unde era. La ce va arăta, vremea viitoare va arăta. Aceste toate s-au făcut într-aceşti 2 ani a domnii lui Grigorie-vodă, păn' la velet 7246, la istovul lui noiemvrie.

---

1 Jozsef, fiul lui Ferenc Rakoczi II

După aceste, aşădzîndu-să Grigorie-vodă în scaun în Ieşi să iernedză, după cum s-au scris mai sus, pus-au în Ieş şi 4 steaguri de turci şi cu 4 de lipcani, steaguri, să iernedză cu dînsul în Ieş, necredzînd pre moldoveni. Bogate nevoi şi rușini făcè turcii beţilor oameni la Ieş şi la ţară, pre unde mergè. Că lua femei şi fete mare şi copii, cu sîla, de-ş făcè rîs. Şi la drumuri îş rîdè şi prăda pre oameni.

Iar în luna lui dechemvrii, bine nu s-au aşădzat în Ieş, şi au şi scos hîrtii, frunte de 3 ughi, mijlocul de 2 ughi, coada de 1 unghiu, şi cîrcimărît tij 5 lei, şi cară pre ţară, de căra fîn şi lemne la oaste. Şi fîn nu găsiè pre aproapi, că-l mîncasă de cu vară, ce lua ordzu a cui găsiè, fără bani. Şi taberi de cară ducè la Siret, de măcina, că pe aproapi nu era mori. Şi lua boi a cui găsîè, de pre drumuri. Ş-au început şi ciuma a s-aţîţa în Ieşi. Şi au ţinutŭ puţin, vo lună, acel omorŭ. Oh, oh, oh! săracă Ţară Moldovă şi Ţară Munteneascâ, cum vă pitreciţ şi vă dezmerdaţ cu aceste supărări, la aceste vremi cumplite, şi făr' de milă de stăpînii noştri, care singuri noi ţ-am poftit şi ţ-am aflatŭ! Nu ne săturam de domni de ţară, nici de mărîtat fetele după peminteni, ce dzîcèm că-s proşti şi săraci. Şi alergaţi la cei străini, greci, de-i apucaţ cari de cari să vă hii gineri, că-s cilibii şi bogaţ, şi le daţi moşii şi-i punèţ în capul mesii. Iacă la ce am vinit! Aceste, adivărat că ne-au făcut cilibii la toate, cu lacrămi pre obraz şi cu suspinuri la Dumnădzău strîgînd. Iar altă puteri, făr-a suspina la Dumnădzău, n-au rămas. Ia priviţ pre ţările megieşilor cum ţin pre cei străini! Le dau di mîncat, iar la sfat sau în capul mesii nu-i pun, nici îi amestecă. Şi pentru acee trăiesc prostimea lor păn-acmu necălcată. De-ş dau vo fată după vun străin, prè cu greu, dar moşan nu-l priimăscu, nici la sfat. Şi pita ce o mînîncă, cu vărsari de singe şi cu multă ostineală şi grijă şi slujbe, o mîncă streinii prentr-alte ţări.

De ce s-au mai lucrat peste iarnă de acmu de la noiemvrii la vălet 7246. Viziriul, cum au sosît la Ţarigrad, l-au şi mazîlit, şi au pus vizir [pre altul].[1] Şi cum l-au pus vizir, cum au început a rîndui oaste la Hotinŭ şi la Tighine, şi pre alţii într-alte părţ, şi a face mare gătire pen ţară. Trecînd la Hotin, şi alţii în gios de la Tighine şi di la Hotin, mare

[1] Adăugat, după Kogălniceanu; în mss., loc gol.

stricăciune și pozne făcè oamenilor pre unde loviè. Unii trecè pre Bîrlad, unii pre Sîretiu. Și în Ieș încă au iernatŭ 3, 4 mii de turci. Și acește încă destule răutăț făcè. Și era o scumpete mare de pîne și de fînŭ, cît agiunsesă carul de fîn 4 lei, pre 2 boi. Și alte nevoi despre domnu: cară, ialoviță, chile, văcărit, și adăoșag peste văcărit cîte un tultu de vită.

Așijdere și în Țara Muntenească turcii și tătarii au iernat, și multă prad-au făcut trecînd pren țară la Olt, de să bătè cu nemții.

Nemții și moscalii au ședzut în paci pre la iernatic, pre marginea țărilor lor, făcînd mare gătire. Hanul den Bugeag s-au sculat la ghenarie și s-au dus la Crîm, nefiind moscali în Crîm. Și de acolo s-au sculat și au strînsu oaste pre cine au putut, ca la 80.000, amestecaț tătari și turci, și s-au dus în pradă la Slobodzie, spre Harcov. Și i-au tîlnit moscalii și i-au biruit. Și abè au scăpat hanul cu 4,5 mii de oaste. Și le-au luatŭ moscalii toț robii ce au luat de la dînșii, că le stătusă caii în ceambur, și i-au tot gonit păn-în Crîm.

Mihai-vodă era la închisoare, că-l pîrè muntenii să dè 7.000 de pungi de bani. Și au ședzut la închisoari 11 luni, și apoi, cădzînd acesta vizir ce mai sus s-au pomenit, fiindu-i prietin, l-au scos. Și fiind doamna lui Grigorie-vodă la Țarigrad, cu fiiu-său Scarlat, au făcut nuntă, și au luatŭ pre fiica lui Mihai-vodă, cari mai sus s-au pomenit că-i logodită, la ghenarie, la Boboteadză. Iar Grigorie-vodă au făcut vesălie pentru fiiu-său o săptămînă, împreună cu toț boierii. Aceste toate s-au făcut păn' la în dzi întăi a lui aprilie, de primăvară.

Iar în 31 de dzile a lui mai, la 4 ceasuri den dzi, s-au făcutŭ un cutremur mare, de-au cădzut mănăstirea Golie și multe casă și mănăstiri în gios, Răchitoasa și altă mănăstire la Focșeni. Și s-au cutremuratŭ mai bine de 1 lună, mai în toate dzileli. Și s-au și început mare ciumă în Ieș, ș-au ținut păn' despre iarnă omorul, toată vara păn' la luna lui dechemvrie.

Iar Grigorie-vodă au ieșit afară cu ordia la Socola, în fundul văii, de au ședzut toată vara. Și începînd și în ordie a pica cîte un om de ciumă, s-au mutat la Țuțora, despre toamnă, ca să să mai răcorească de boală.

Viziriul s-au rădicat cu 300.000 oaste ș-au purces spre Niș asupra nemților. Și au făcut oaste în 3 părț. Unii cu Racoți i-au pornitŭ pre Dunăre în sus, și cu tătari, de-au luatŭ

pre Dunăre în sus, și cu tătari, de-au luatŭ Țara Oltului și alte pălănci ce era pre Dunări. Și silè să treac-în Țara Ungurească, și n-au putut să răzbască de nemț, și s-au apucat a bate cetatea Rușava. Alții șidè împotriva taberii cei mare nemțești și au bătut-o toată vara, și nu putè s-o dobîndească. Perè turcii ca frundza, de pica pre Dunări în gios, și le aducè Dunărea trupurile pre la Gălaț și pre la Smil, și-i prindè oamenii, morț, de le lua borfili de pre dînșii. Că fiind Rușava în ostrov Dunării, da turcii năvală tare pre apa Dunării s-o iè, și den cetate pe turci îi tot prăvălè, di s-îneca în Dunări. Cîteva mii au peritŭ, de turci, la această cetate. Iar despre toamnă, văzînd nemții cei den cetate că agiutori, nemț, nu li mai vini de nicăiuri și bucatile li să sfîrșăsc, și Dunărea încă scădè, și toată greimea turcilor cearcă prenpregiur, s-au închinat cu 1.500 nemți. Atîțe nemț au fost numai în Rușava. Și ieșind acel ghenăral den cetate, l-au îmbrăcatŭ viziriul cu căftan și cu mari cinste l-au slobodzit, de s-au dus la tabăra cè mari nemțască, cu dobi și cu surlę dempreună cu toț oamenii lui, dzîcîndu-i viziriul: «Aferim, slugă bună și credincioasă! Măcar di s-ar afla om harnic și drept ca tine și la împărăția noastră! Cu puținè oasti să stai să te baț cu atîta puteri atîta vreme!» Și după ce-au mărsu la nemț, încă mai mari cinste au dobîndit. Dzîc unii să hie dat viziriul bani să s-închine și să hie fost cu știrea împăratului nemțesc, și viziriul încă să-ș fac-obraz despre împăratul turcescu. Că tabăra cè mare nemțască șidè între niști bălț la loctari, iar turcii nu cutedza să margă la dînșii, și nemții așijdere nu cutedza. Și așè au șădzut oștile păn-în toamnă, fără cîtŭ cîte o strajă de să loviè. Iar despre toamnă s-au dus viziriul la Țarigrad co-cè izbîndă. Și s-au împrăștiet la iernatic oștile, și cele turcești și cele nemțești. Iar dincoaci, dispre moscali, au rînduitŭ un sarascheri cu oaste la Tighine, și altă oaste au mersu, de la Hotin și de aiure, ca 80.000 oaste, și cu tătarîi Bugeagului 60.000, de sta pe Nistru d-aștepta pre moscali.

Iar moscalii s-au făcut în 2 părț. O samă, cu Les ghenăral, s-au dus în Crîm cu 100.000 oaste și s-au bătut acolo cu hanul Crîmului și cu 60.000 turci, ce era cu căpitan-pașe. Și i-au tot bătutŭ pre turci și pi tătari. Și au prădat și au arsu Crîmul vo 4 luni. Și apoi au ieșit den Crîm și au lăsat Crîmul și au vinit la ceasta oaste, la Perivoloșin, unde era Minih

fertumarşalic. Şi s-au făcut ca la 300.000 oaste. Şi au tot şădzut toată vara, şi apoi de Sfeti Ilii s-au pornitŭ spre Nistru pre încetu. Iar tătarîi şi cu o samă de turci călărime le-au ieşit înainte şi-i tot ceheiè prenpregiur, de le lua oamenii di pre la iarbă, iar să le stè împotrivă nu putè. Să ispitè cîteodată, şi pica ca perile turcii şi tătarîi. Şi aşè s-au apropiet cale de 4 ceasuri de Nistru tabăra cè mari, iar fruntea oştii, cu 20.000 oaste şi cu o samă de căzaci, au agiunsu la Nistrul, la Calanca, den gios de Raşcov, unde era de ceasta parte şi saraschcriul cu toată inecerimea. Şi au început moscalii a-i împroşca den puşci şi den bombe de piste Nistru, cîtŭ nu putè turcii să să mistuiască nicăiuri pre di ceasta parte. Iar peste noapte le-au şi vinit ocaz de la Minih să s-întoarc-înapoi. Şi s-au întorsu noaptea la obuzul cel mari, unde era Minih. Şi au purces iarăş cu toţîi înapoi la Buh. Şi murindu-le caii şi boii, ţiindu-i toată vara în herbinteală la Buh, n-avè cu ce tragi privantul, puşcile. Ş-au îngropat acolo în cîmpu 500 de cară de glonţuri şi de combarale, osăbit de făninâ şi posmagi şi alte bucate ce-au lepădat pre cîmpu. Şi după ce-au agiunsu la Buh, au triimis Minih ş-au rădicat şi oastea ce era în Vozia. Şi i-au dat foc ş-au răsipit-o de tot, şi Culburului tîj. Şi au vinit la dînsul, şi s-au dus cu toţîi la iernatic la Perivoloşin.

Iar turcii iniceri vrè să treacă să agiungă pre moscali, dar nu-i lăsa să crească Nistrul saraschcriul, neavînd ferman, cît începusă inecerii cu zorăb, cum li-i obiceiul lor, să omoare pe saraschcriul. De merat lucru este acesta, cum aşè lesne să întoarsăr-înapoi şi stricară şi Vozia, şi saraschcriul încă nu lăsa să treacă inicerii după dînşii, să-i gonească. Unii dzîc că au dat saraschcrul mulţimi de bani lui Minih, iară alţîi dzîc că s-au temut Minih de ciumă, să nu i să împle oastea. Şi să temè să nu iè turcii şi tătarîi pre moldoveni în sabie şi-n robie, că aşè să lăuda turcii. Şi să cerè şi la saraschcriul, să le dè voie, cum or vidè că trec moscalii încoaci Nistrul şi nu-i pot sprejini, să şi sloboadă prad-în ţară. Iar pentru Vozia, această pricină dzîcè Minih, că un an de cînd au luatŭ Vozia, şi ciuma dentr-însa n-au mai ieşit, cît mai bine de 20.000 oaste s-au potopit într-însa, şi pentru aceea au stricat-o şi au scos oastea dentr-însa. De nu-s niscai fapte a lui Minih, vremea viitoare va arăta adevărul.

Împăratul turcesc, înțălegînd de acest lucru, s-au mînietŭ pre sarascheriul și l-au făcut surgun. Și au pus pre altu, anume Veli-pașe, vestit viteaz bun, ce au arătat mari îndrăznire la moscali. Și au tăiet și 4 pași, și au mazîlit și pe sultanul, căci n-au mersu după moscali să-i goneascâ. Că erau bucuroș, și totŭ să temè să nu facă vrun meșterșug, să s-întoarcă.

Tot într-această toamnă, la noiemvrii, murit-au ficiorul craiului unguresc, anume Racolci, la Dunări, ce-l pusesă turcii crai, la Udrii, ca să hie în Țara Ungurească. Și nu i-au slujit nărocirea, care mai sus s-au pomenit.

Vinit-au capigilar-chihaiè de la împărăție, cu poroncă la Grigorie-vodă de-au mersu la Nistru să rădice pușcile ce le îngropasă moscalii, să le iè să le ducă la Tighine. Și s-au dus păn' la Nistru și au triimis de-au încărcatŭ tot, cu mare frică, să nu-l lovască căzacii. Dar n-au avut nici o ostineală și au încărcatŭ 500 de cară de glonțuri, cum mai sus s-au pomenitŭ.

Și au îmblat Grigorie-vodă pre la Soroca, pre la Rașcov, pre la Orhei, di s-au primblat să vadză locurile țării. Și pi urmă, de la Orhei n-au vinit în Ieș, că murè tari de ciumă, ce au trecutŭ la sat la Deleni, în ținutul Hîrlăului, la vornicul Iordachie Cantacozino Deleanul, de-au șădzut păn-în dzi întăi a lui dechemvrie. Și apoi, înțelegînd că au mai rădicat Dumnedzău focul, s-au dus în Ieș.

Iar nevoili în țară, prè multe, di chili, de ialoviță, de cară și de alte nevoi nespusă, tot ieșite pe catastijile banilor hîrtiilor ce fusesă de primăvară. Ca și la Duca-vodă cel bătrîn, ce ieșè pre banii hîrtiilor, așè și acmu au fost.

Oamenii, de vară, să bejenisă la munți, la păduri, de frică să nu prade păgînii țara.

Leșii au avut paci, fără cît în Ocraina, pre unde au fost șleavul moscalilor, au avut oarece stricăciune de tătari.

Franțozul i-au tot îmblat oamenii lui să facă paci turcilor dispre moscali și dispre nemț.

Cazîlbașul încă au avut paci în cest an cu turcii.

Aceste toate s-au lucrat într-acestu an, de la noiemvrii, la vălet 7246, pănă iarna la istovul lui noiemvrii, la velet 7247. Și ce s-a mai lucra s-a scrii la rîndul lui.

Iar am început a scrie acestu an. Iată, după ce au mersu Gligorie-vodă în Ieș, ciuma s-au potolit. Nevoi totuna au

ținut în țară, precum scrie mai sus. Pre viziriul și pe hanul i-au chematŭ la sfat la Țarigrad. Ce pre viziriul l-au schimbat și au pus [alt][1] vizir, iar pre hanul l-au triimis de-au ședzut toată iarna în Bugeag pănă-în primăvară, iar primăvara s-au dus în Crim. Și au mersu ș-un poghiaz tătărăsc la moscali, dar puțină pagub-au făcut, iar mai mulț au perit ei. Iar de primăvară s-au sculatŭ viziriul cu toată puterea cît-au avut și s-au dus asupra nemților la Beligrad. Și nemții încă au strînsu tabăra lor acolo, 90.000—100.000 oaste nemț, mai departe de Beligrad. Și au făcut șanțu și asta acolo de aștepta pe turci cale de 7, 8 ceasuri. Și după ce s-au apropietŭ turcii de tabăra nemțască, iar nemții au ales 18.000 de oaste den tabăra lor și au triimis să lovască pe turci noaptea, făr' de veste, să-i spargă, înțelegînd că nu-s turci mulț. Și turcii au fostu prinsu limbă că vin nemții și au fostu stînd gata. Și cum au sosit nemții, cum i-au și împresurat turcii, fiind mulț. Deci nemții, vădzînd așè, au mai ales 12.000 și au triimis după dînșii, ca să le dè agiutor. Dară nu le-au fost nice de un agiutor, că, cînd sosă, au început a-i sparge. Și așè, au purces turcii asupra taberii cei mai nemțești, bătîndu-i pănă ce i-au băgat în tabără. Dar prè puțini au scăpat. Și așè, dînd năvală și taberii cei mare, n-au putut să stè împotriva turcilor. Numai ce le-au căutat de au lăsat șanțul și s-au supus supt cetatea Beligradului, de s-apăra de turci, că-i încungiurasă turci pre nemț den toate părțile, de nu le vinè nice oaste de nicăieri nemților. Le-au fost viind agiutor 50—60.000 de oaste de la colegaturi, numai, fiind ciumă, nu cutedza, cu oastea cè proaspătă, să între în cee oaste, ce sta mai departe, cale de 5, 6 dzile. Și așè cîteva dzile apărîndu-să de supt cetate, au stătut solii la pace. Că nu știè nemții că au luatŭ moscalii Hotinul și ce să lucredz-în ceste părț, fiind încungiurat de turci. Și să temè nemții să nu margă turcii în Țara Ungurească, să nu să tulbure și ungurii. Așijdere și viziriul, viindu-i veste dencoace despre moscali că au luatŭ Hotinul, au tăinuit și au făcut veselie mare, cum că au bătut turcii pre moscali la Hotin. Și audzind nemții, au făcut pace. Precum s-au făcut pacea s-a scrii la rîndul său.

[1] Adăugat de mine.

Moscalii, de primăvară, cu Les ghenăral, cu 80.000 oaste, cu calmîș și cu căzaci și cu moscali, s-au dus asupra Crîmului. Și au avut acolo în Crîm în 2 rînduri bătai cu turcii și cu tătarii. Și s-au rănit și hanul ș-au murit acolo în Crîm. Și turcii, acmu de iarnă, după ce-au făcut pace, au pus han pe...[1] Și moscalii s-au întorsu înapoi, neluînd nice o cetate, fără cîtu au strîcat Crîmul prè rău într-acești patru ani.

Meneh felt-mașalic, de primăvară, au purcesŭ de la Chiov pen Țara Leșască dreptu asupra Hotinului pre la Nejboj și pre la Cameniță, cu 120.000 oaste moschicească, cu donț, cu calmîș, cu cătane. Și au vinit pre-ncetu toată vara păn' la Hotin den Țara Căzăcească pen Țara Leșască, și numai la Nistru au zăbăvitŭ mai bine de 2 săptămîni. Și au trecut Nistru pe den sus de Hotin, pren ținutul Cernăuțului, pe la un satŭ ce să cheamă Gincăul, pre la Vasăleu.

Purces-au și pe dencoace Veli-pașe saraschériul și cu 2, 3 pași, cu 20.000 de oaste turci, și soltanul cu 30.000 oaste tătari. Și era și la Hotin vo 7.000—8.000 de lipcani, și era cîteva mii de spahii, și capegilarchihai împărătesc, cu bostangii, și Colceag-pașe, cu jnicerii cetății. Și păn-a treci moscalii Nistrul, le-au ieșit și tătarii cu turci înainte peste Nistru asupra Cameniții, dar n-au isprăvit nimic, că i-au bătutŭ moscalii prè rău. Și după ce s-au pornitŭ moscalii de la Nistru asupra Prutului pe la Jestavna, pre la Sobraneț, și le-au tot datŭ năvală turcii și cu lipcanii, dar au perit lipcanii mai toț. Și turcii, cît s-au zăbăvit pe acolo, și au prădat marginea Țării Leșești, căzacii și cu calmîșii și cu catanile, Horodinca, Snetinul, Cuturile, Tesmenița. Păn' la Stanislav au agiunsu de-au prădat. Și după ce-au agiunsu la Jușca, au luat în gios de-au trecut codrul pe la Stanihorci, pre den sus de un satŭ ce să cheamă Boianul, și s-au întorsu pe supt poalele codrului, pre la Rerence. Și acolo iarăș au avut războiu, și iarăș au bătut pe turci muscalii. Și de la Rărence au purces pe suptu poalele codrului pre la Grozniți, și de la Grozniți tot în gios pe sup' codru păn' la...[2] Și acolo era pedestrimea turcească, cu toată puterea. Și agiungînd moscalii acolo într-o vineri, în 17 dzile a lui avgustu, la velet

[1] Loc gol în ms. 253. În ms. 53: «au pus pre alt han.»

[2] Loc gol în ms. 253. În ms. 53 «ordia turcească», pus de copist pentru a umple lacuna. Altfel se vede ușor că trebuia să apară un nume topic.

7247, cum s-au tîmpinatŭ moscalii cu turcii şi au începutŭ a să bate, n-au putut sprejini turcii focul moscalilor, şi s-au şi spărietŭ. Ş-au fugit turcii care încotro au putut, Velipaşe saraschériul şi cu o samă de turci şi cu soltanul, cu tătarii, în gios pre Prutŭ, iar Colceag-paşe au întrat cu o samă de turci în cetate. Iar feltu-maşalîc n-au vrutŭ să lasă pre moscali să gonească pe turci, temîndu-să să nu facă vrun meşterşug, şi au şădzut toată dzua într-acel loc, la...[2], unde-i bătusă pe turci. Iar turcii den Hotin, dac-au vădzut că i-au bătut, ş-au tot scos muierile, care cum au putut, într-acè dzi, şi s-au dus în gios asupra Tighinii. Deci a trie dzî, apropiindu-să Meneh feltu-maşalîc într-o duminică de Hotin, în 19 dzile a lui avgust, şi i-au ieşit Colcoea înainte şi i-au închinat cetatea Hotinul. Şi au purcesŭ cu Meneh şi cu Colceag împreună ş-au întrat în cetatea Hotinul. Şi au luatŭ pre toţ turcii robi, iar pre păşoaia lui Colceagŭ au slobodzit-o, şi au mersu în gios. Iar pre Colceag şi pre alţ turci i-au pornitŭ la Moscu robi. Şi au zăbăvit [cîteva][3] dzile la Hotin şi au întorsu şi cîteva mii de oaste înapoi, înţălegînd că să tulbură cîvedzîi şi leşii asupra lor. Şi dup-acee au purcesŭ în gios pre Prut. Iar Grigorie-vodă încă era rînduitŭ de la Poartă cu Sar[a] Mahmetŭ-paşe să margă la Cernăuţ, să ţii calea moscalilor la Nistru, să nu-i lasă să treacă despre acè parte. Şi au făcutŭ ca patru, cinci mii de oaste, turci, moldoveni, şi s-au dus în sus păn' la Livărda.

Apoi înţălegînd că nu-i putinţă a-i sprejini, au mărsu spre Prutŭ la Bogdăneşti, şi apropiindu-să moscalii de Hotin, s-au întorsu la Drăgşani, de-au şădzutŭ acolo păn-au luatŭ Hotinul, şi au trecut şi saraschériul în gios. Atunce au vinit şi Gligorie-vodă la Ieş, la Gălata, cu ordia, puind străj bune. Apoi, prindzînd limbă den străj că s-au pornitŭ moscalii în gios pre Prut, au pus caimacani pe Sandul Sturdze vellogofăt şi pe Iordachie Cantacozino Deleanul vel vornicŭ de Ţara de Gios, şi el au purces în gios cu cîţ boieri s-au tîmplat cu dînsul.

Iar Meneh, după ce-au agiunsu la Işnovăţ, au pornitŭ oastea cè uşoară, donţ, calmîş, cătane, şi cu o samă de draguni, 2, 3 polcuri, înainte, cu Costantin Cantimir şi cu Du-

[2] Loc gol în manuscrise.
[3] Adăugat de mine.

mitrașco Cantimir, ficiorii lui Antioh-vodă, fiind acolo la moscali înstreinați. Deci au și purcesŭ pen țară, stringînd privantu și bucate turcești unde găsè. Și cai d-è cui găsè, și turcești și boierești, îi lua, că le slăbisă caii. Deci Dumitrașco beizadè maior au luat pe suptu munte, pre la Suceavă, și-n gios muntele a prăda păn' la Bacău și s-au întorsu la Ieșŭ cu duium. Iar frate-său Costantin Cantimir, ce era bregadiri, au luatŭ de la Înovăț Jijia în gios și pe la Botășeni și au răpedzît ca doă mii oaste să prindă pe Gligorie-vodă. Și au mersu poghiazul pe Bahlui în gios, pe la un satŭ ce să cheamă Căcărăzenii, au trecut Bahluiul ș-au luatŭ pre la Șanta de-u trecut codrul la Vaslui. Și de acolo s-au întorsu înapoi, că să temè de tătari.

Și Grigorie-vodă au prinsu veste den Roșieci și au fugitŭ în gios spre Gălați. Deci Costantin beizadè au vinitŭ tot jăcuind păn-în Ieș și au întrat în Ieș săptemvrie în 2 dzile, la velet 7248. Și i-au ieșitŭ înainte mitropolitul și cu caimacanii și cu alț boieri care să mai tîmplasă, și călugări, și neguțitori den laturea tîrgului, despre muntenime, și i-au închinat cheile țării și steagurile slujitorilor. Și s-au împreunat cu mare bucurie ș-au purces pen Ieșŭ. Păn' la Frumoasa l-au pitrecutŭ boierii. Și s-au așădzat acolo cu oaste.

Iar Meneh feltu-mașalic au trecut Prutul de la Înovăț în ceasta parte și au tot vinit pre Prut în gios, făcînd ocopuri cale cîte de 5, 6 ceasuri unul de altul. Și de la Podul lui Gherman s-au lăsat obuzul cel mare să treacă Prutul iar în ceé parte, și el, cu vo 10.000 de oaste, au vinit drept la Ieșŭ. A doadza, luni, septemvrie în 3, au întrat în Ieș, și i-au ieșit și lui înainte mitropolitul și cu caimacanii și cu alț boieri care să tîmplașă, făcîndu-i mare cinste, păn' l-au adus în curțile domnești. Și au șădzut în Ieș o săptămînă. Și cît au șădzutŭ în Ieș, în toate dzilele chema pe mitropolitul și pe caimacani și pe alț boieri, de-i punè la masă de-i cinsté.

Și au îmblat în giurŭ împregiurul tîrgului de-au ales loc de cetate. Și au pus semne și au pus săldați și salahori, de-au început a săpa de-au făcut șanțu și tabie. Și au lăsat 4.000 —5.000 oaste, c-un ghenăral maiur, anumi Petre Șipon, și cu un polcovnic, ca să fie de paza tîrgului. Și au rînduitŭ și pe un ghenăral, anume Levendal, să margă la gura Jijii,

să facă şi acolo ocop. Şi n-au apucatŭ a-l face. Şi în Tîrgul Frumos şi în Roman iarăş au lăsat oaste şi au făcut ocopuri. Şi au datŭ şi aceste ponturi moscalii ţărîi şi au pus pe caimacani, pe Sandul Sturdza vel-logofăt şi pe Iordachie Cantacozino vel-vornic, ce-i dzîce Deleanul, iar. Şi ei să hie mai mare căimăcani, sănaturi, păn' s-a mai alege cum a mai fi.

Ponturile ce-u dat terie:

1. Să fie moldovenii credencioşi cu toată inima împărăţii Rusii.

2. Să n-aibă răspundeţie cu neprietinii împărăţiii Rusiii.

3. Boierii pribegi cu Gligorie-vodă să s-întoarcă toţ păn-într-un an, iar care nu s-ar întoarce păn' la anul să n-aibă iertare, şi moşiile să le hie perdute.

4. Doaădzăci de mii de oaste să iernedză ţara şi s-o hrănească, şi să şadă pen tîrguri, unde ar socoti.

5. 3.000 de sălahori să nu lipsască peste toţi anii, să lucredză la cetăţ la ce ar trebui.

6. Oamenii bolnavi de oaste, să cheltuiască cu dînşii şi aptică, să le dè oţăt şi usturoi.

7. Oficerilor ce-ş era cu aceste 20.000 oaste iar să le dè ce le-ar trebui.

8. Moscal, grec sau alţ oameni străini să nu încapă nice la o dregătorie în ţară, numai cu neguţătorii.

9. Cîţ slujitori sau boieri ce n-or hi la vo dregătorii să încaleci toţ să margă la oaste. Şi leafă să le dè împărăţia, iar la nevoia ţării, ce le-a fi partea, să-ş dè.

10. 90 pungi bani să-i dè poclonul lui acmu.

11. 100 pungi masa lui în toţ ani (12 mii galbini de aurŭ. Galbănul îmbla 4 lei pre aceste vremi).

12. Nime să nu tăgăduiască bucate sau haine sau bani turceşti şi greceşti, că cu capul a da samă.

Aceste ponturi au dat Meneh boierilor şi au dzisŭ că, de n-or priimi, a da foc tîrgului. Şi i-au făcut cu de-a sîla de-au iscălitŭ, că să tîmplasă şi boieri de nu s-învoiè. Şi au iscălitŭ toţ.

Care mai pe urmă viț vidè la ce au vînit cinstea lui Meneh pe boieri. Că vinul cel ungurescu dulce s-au făcut venin amar, și rîsul plînsu, și voia cè bună groază și frică, și oh, oh, oh!, și bogăția sărăcie și lipsă și blăstăm și osîndă vecinică, neuitată și neînchegată. Apoi, făcînd aceste Mineh au poftit pe boieri și pe mitropolitul de l-au petrecut păn' peste Prutŭ la Zagarance. Și acolo au tocmit oastea șiraguri, de au văd-zut-o boierii. Și au făcut o sfeștenie mitropolitul, și au blagoslovitŭ oastea și au stropit-o cu agheazmă. Și apoi au datŭ den tunuri, și s-au dus la cortu și au cinstit toată dzua, dînd den tunuri. Și le-au dăruitŭ caimacanilor cîte 200 ughi de aurŭ, și mitropolitului 300 ughi. Și apoi s-au întorsu boierii la Ieș. Iar Meneh au rînduitŭ al doiele rîndu pe Dumitrașco beizadè, cu căzaci și cu catani și cu moscali, să margă să prindă pre Gligorie-vodă de la Șărbănești cei de pe Siret, înțălegînd că-i acolo. Și au purcesŭ și s-au dus tot pe Sîretiu în gios, păn-aproape de Șărbănești. Iar Gligorie-vodă, prindzînd veste, au trecut Siretiul cu mare spaimă noaptea pre o ploaie și au fugit spre Brăila. Iar Dumitrașco beizadè n-au cutedzat să-l goneascâ, ce s-au întorsu înapoi și au lovit Focșenii, și cei de iasta parte și cei de cee parte, de i-au prădat, de-au rămas oamenii cu peili goale, numai cu sufletele. Și au lovitŭ și pe la Mera de au luat pe Lupul aga și pe socru-său, mitropolitul Sidis. Și i-au dus la Meneh, avînd el răspundeție mai denainte cu Meneh, de cînd era sărdar la Orhei, cu poronca lui Gligorie-vodă. Iar pe Costantin beizadè l-au rînduit cu oaste catane asupra Hușilor, ca să stè în prejma tătarilor.

Iar Meneh s-au pornitŭ asupra Tighinii de la Prutŭ. Și au trecutŭ codrul în fundul Bîcului și au luatŭ în gios păn' lîngă Bărăiac. Și acolo l-au agiunsu cărț de la solii franțujești, că au făcutŭ pace, să s-întoarcă înapoi. Deci s-au și întorsu înapoi, iar în Tighine den turci mai nime nu rămăsesă și totŭ fugiè. Și tătarii era morț, sta înfipți și începus-a agiunge să s-închine. Și Meneh s-au întorsu înapoi. Și scriè Meneh la caimacani că s-au întorsu înapoi, că să apropie iarna, iar pace nu-i, să poarte grijă la oastea ce este în Ieș și la Roman și în Tîrgul Frumos, că el merge la Hotin și pre marginea Țării Leșești, de-a ierna.

Şi au şi întorsu pe atamanul înapoi, şi cu vahmistru[1] cu donţii, şi au luatŭ şi de la Roman şi den Stoian, care s-au făcut 8.000 de oaste, şi au purces în gios pre la Focşani. Ş-au întrat în Ţara Munteneasc-în sus, prădînd păn' la Cîmpina. Şi de acolo n-au cutedzatŭ să vii înapoi, să nu le iasă turci înainte de la Brăila, ce au trecut în Ţara Ungurească. Iar Meneh au tot mărsu în sus păn' la Hotin şi au şădzut cîteva dzile la Hotin. Şi tot scrie cărţ cu scîrbe la boieri caimacani să poarte de grijă de privantu, să nu să mai protivască lui Gligorie-vodă, că nu-i pace. Şi scrie şi la Petre Şipon ghenărariul să zapciiască pe boieri de bani. Triimis-au Gligorie-vodă pe un postelnic cu carte la caimacani de le-au făcut ştire că s-au făcut pace. Iar ghenărariul au triimis pe acel postelnic cu cartea la Mineh. Meneh l-au pus la calaur şi s-au mîniet şi au triimis de au strîcat casăle de la Frumoasa. Şi au căzdut şi caimacanii în mari prepus despre Minih. Mai tare prepus era pe vornicul Iordachii Deleanul Catacozino, făcîndu-l şalvir cu 2 feţe.

Deci şi caimacanii să spăriesă şi să mera ce-or face, că au pus bani pe neguţitori şi pe alte bresle şi nu putè scoati. Şi pe ţară nu putè îmbla să strîngă banii, că ţara era bejănă şi plină de tălhari de oaste. Încotro mergè, vinè tot dizbrăcaţi, şi unii tăieţi. În ţinuturile cele de gios nu putè, de Gligorie-vodă, să iè bani.

Vinit-au şi Costantin beizadè de la Huş în Ieş, să hie cu boierii sinat. Şi au lăsatŭ acolo o samă de cătane de strajă. Şi i-au lovit tătărîi, şi aŭ perit vo 300 cătane.

Apoi mai pe urmă au pus şi zacuţii la caimacani, vădzînd că nu pot plini banii poclonului ş-a mesii lui Meneh, cari mai sus s-au scris.

Iar mai pe urmă vinit-au poroncă de la Meneh la ghenărariul Petre Şipon să să rădice den Ieş şi de pen alte tîrguri, să vii la Hotin toţ şi să iè şi pe boierii caimacani cu calaur, de n-or hi plinit banii. Şi s-au gătit şi au purcesŭ den Ieş

[1] În ms. 253, «capisna»; nu poate fi explicat nici ca nume propriu, nici ca apelativ. Pe foaia 472, v°, rîndul 4, copistul acestui manuscris, transcriind acelaşi cuvînt, a început cu «cap», apoi a continuat cu «mistru», deci «capmistru». Este clar că el n-a putut descifra textul pe care-l copia şi unde era, în acest pasaj, «vahmistru», ca în ms. 53.

sîmbătă, în 13[1] dzile a lui octomvrie. Şi au purces a căuta în toate mănăstirili bani sau odoară, şi n-au găsît, iar haine n-au luatŭ în Ieş. Iar greceşti, turceşti au luatŭ tot ce-au găsîtŭ, şi a unora ce era sluge lui Gligorie-vodă. Mai multu Costantin beizadè le-lua el. Iar la ţară tot au jăcuitŭ, şi bucate, şi borfe. Şi s-au pornitŭ moscalii den Ieş, iar o samă de cătane şi cu cîţva moscali rămăsesă în tîrgu de jăcuiè. Iar bieţii oameni, pen mănăstîri închiş, săracii, cu atîta groază. Numai Dumnădzău tot nu s-au îndurat de istov, c-au şi sosît Sara Mahmet-paşe cu lipcani şi cu o samă de tătari şi cu Toader Păladi vel-visternic de la Gligori-vodă, triimiş înainte de la Branişti. Şi cum au sosit, cum au început a năvăli la obuzul moschicesc, ş-a întra în tîrgu, ş-a prindi pe cătane, ş-a-i lua cu caiuşuri de grumadz pe lîngă cai, ş-a-i face să plătească ce-au băutŭ. Şi oca cè de vin s-au întorsu în sînge şi în bătaie. Şi au sărit şi oamenii de pen mănăstiri de agiuta lipcanilor a-i prinde, şi tătarîlor. Apoi ghenărariul, vădzînd că i-au prinsu mulţi moscali tătarîi, şi pe un porocînic, au scris la paşe şi la Pălade să-i sloboadă oamenii, că, neslobodzîndu-i, s-a-ntoarce cu tot obuzul înapoi ş-apoi a da foc tîrgului, şi a sparge şi mănăstirile, ş-a pune tot suptu sabie, că acmu este pace.

Deci au stătut paşa şi au strînsu pe toţ, catani, moscali, şi i-au triimis la ghenărariu, pe cîţ au găsît prinşi. Ş iei încă s-au rădicatŭ de pe Căcaina şi s-au dus în sus.

Iar tătarîi încă în sus după dînşii s-au dus. Şi au scos multe bucati ce luasă den ţară. Şi au vinitŭ oamenii şi au datŭ cîte un leu de vită şi ş-au scos bucatele. Şi de-ar hi lăsat paşa să margă tătarîi după dînşii păn' lîngă Hotin, puţini ar hi mersu cu dobîndă, mai şi fără dobîndă, că-i lovise o ninsoari cu vicol, de-şi sta de capetili lor.

Apoi şi Gligorie-vodă au scris cărţ la Meneh să sloboadă pre mitropolitul şi pe boierii caimacani de la Hotin. Sosind în scaun în Ieş, luni în 16[2] dzile, a triedze după ce-s-au pornit moscalii den Ieş, şi-au arătat milă de iertăciuni, cine era greşit.

Deci Meneh i-au cinstit pe boieri la masă vo 2 dzile şi nu le-au mai cerşut bani ce rămăsesă rămăşiţă den poclon, şi i-au slobodzîtŭ. Şi au vinit la Ieş. Iar Antonie mitropolitul

[1] În ms. 253 este loc gol, iar în ms. 53 textul apare cu totul schimbat. «13» provine de la Kogălniceanu.

[2] Această dată a stabilit-o Kogălniceanu. În manuscrise lipseşte.

n-au vrut să s-întoarcă. S-au temut di Grigorie-vodă, să nu oblicească că au fost agiunsu mai denainte cu moscalii, și s-au dus și el la Moscu.

Și atunce, și Meneh au trecut Nistrul în cee parte cu oastea toată. Numai ce au lăsatŭ un ghenăral în Hotin, anumi Levendalŭ, cu 3.000 de oaste. Și pusesă Minih de făcusă tot gauri pe supt cetatea Hotinul, apoi lagumuri, să-l spargă, dar apoi nu l-au spartu. Și atunce, la purcesul lui Mineh, triimis-au de au robitŭ toț oamenii den ținutul Hotinului și di pe marginea Cernăuțului. Și i-au trecutŭ cu copii, cu femei, la Mosc. Și împărțè pre oameni ca pre dobitoaci. Unii le lua copii, alții bărbații, alții muierile. Și-i vindè unii la alții, fără leac de milă, mai rău decît tătarîi. Și era vreme de iarnă. Bogate lacrămi era, cît s-audzè glasul la cer.

Deci Grigorie-vodă, dac-au sosit în Ieș, a patradza i-au și vinit veste că vahmistru și cu atamanul donților ies pe Oituz den Țara Ungurească, că nemții nu i-au lăsat să margă prin Țara Ungurească. Și ieșind pe Oituz, au luatŭ în sus pe supt munti pre Bistriță, pre la Roznov, pe la Neamțu, pe la Suceavă, pre la Cernăuț, păn-au trecutŭ Nistrul, tot prădînd ce le-au fost în calea lor. Aceșteau prădat mai rău, că ce mai scăpasă dentăi au luat aceșteau tot. Triimis-au și Gligorie-vodă pre alai-bei, de-au mărsu cu lipcani, tot în prejma lor, păn-au trecut Nistrul.

Deci în scurtă vreme au triimis Gligorie[-vodă][1] pe Sara Mahmet-pașe cu lipcanii, cu poronca Porții. Și șidè pașa afară, și Levendal ghenărariul în cetate la Hotin. Și au șădzut o lună și mai bine așè, ca lupul cu oaia, la un loc, de-ș căuta într-ochi. Oamenii de la Moscu ș-a franțojilor tot umbla la Poartă și di la Poartă la Moscu, păn' la o vremi au vinit poroncă, și au ieșitŭ moscalii și s-au dus den Hotin și au datŭ cetatea pre mîna pașii. Iar dup-acee, în 3 săptămîni, au vinit poroncă la Grigorie-vodă cum că au dat Hotinul în sama lui. Și în cetate șidè pașa, iar den afară n-avè treabă măcar o palmă. Și au triimis pre Lupul sărdariul pîrcălab la Hotin.

Și la dzi întăi a lui dechemvrie au scos hîrtii, și la fevrar au scos văcăritŭ, tot una după alta. Și s-au tîmplat de-au cădzutŭ și iarnă mare, păn' la brîu. Și au cădzutŭ de la vinerea mare și au ținut păn' la Sfeti Gheorghie. Și perè vitele

[1] Adăugat de mine.

oamenilor, cîte mai scăpasă de oaste, și întrasă și boal-în vite și în oi, vărsatŭ, de să potopè cu totul. Că fîn nu putusă face oamenii, de oaste și de ploai multă ce era. Și cît și făcusă, încă îl mîncasă moscalii păn-a s-întoarce înapoi. Și agiunsesă stogul de fîn 15 lei, și nu să putè găsî nicăiuri, și vadra de vin un leu. Socotiț, fraților cititori, cum este osîndă și mînia lui Dumnădzău pre țara aceasta! Că și Grigorie-vodă, de cum era, i să schimbasă firea îndoitŭ. Că boierii era toț în prepus și n-avè nici o credință. Orbitŭ în lăcomie, giudicăți era mulți, de jacuri ce făcusă. Și era giudecățile cu fățării, că cei drepți era în urgie, și mulți din cei vinovați era în cinste.

Triimis-au de ș-au adus și doamna și beizadelile de la Țarigrad, cu mulțime de greci. Și grecii dobîndisă mîndrie și obraz, cu clevite și fără rușine asupra beților boieri și cu nebăgare în samă într-o nimică pre moldoveni.

Că pe vornicul Iordachie Cantacozino, ce-i dzice Deleanul, dacă au vinit de la Hotin, nici l-au priimitŭ vodă să s-împreuni cu dînsul. Și au pus pre bașcihodar, cu 50 oameni, de l-au străjuitŭ la gazda lui cîteva dzile, apoi l-au pornitŭ la țară, la Deleni, la casa lui, nice să-l văd-în ochi. Și era să-l călugărească. Numai nărocul lui au fostu că era cumnatŭ cu Mihai-vodă, și Gligorie-vodă era cuscru cu Mihai-vodă. Și pentru voia lui Mihai-vodă l-au lăsat acasă. Că au fost înțăles Gligorie-vodă că scrisesă la moscali și pecetluiè cu ceară roșie, cînd era el căimacan în Ieș, și vodă era fugitŭ în gios la Gălați. Și alte multe ca aceste îl pîrîsă ciocoii. Ce la cît va vini pe urmă acest boieri, vremea va arăta.

Așijdere și pre mine, Ioan Neculce vornic, tîmplîndu-mă de am fost la vremea moscalilor în Ieș, m-au amestecat ciocoii și cu alți neprietini la Gligori-vodă. Și m-au închis la baș-bulucbaș cîtiva dzile. Și copiii miei s-ascunsesă în laturi, și au triimis un postelnic de i-au căutat în toată țara, dîndu-mi și mii pricină că am bătut un ciocoi la vremea moscalilor, socotind că am fost și eu amestecatŭ la niscaiva fapte. Dar pre urmă au aflatŭ că n-am fost, și m-au slobodzit și pre mini la țară. Și atunce, la acè primejdie, am cheltuit mulț bani, care dè samă la Dumnădzău cini m-au amestecat. Ce la cè di pre urmă și pentru mine și pentru alții, vremea viitoare va arăta.

Iară Gligori-vodă trimis-au la Țarigradŭ de-u făcut afurisăne lui Anton-mitropolitul, căci s-au dus cu moscali și n-au vrut să vie în țar-înapoi. Ce Anton s-au dus la împărăteasa,

şi i-au făcut mari cinste şi l-au dăruit şi l-au pus mitropolitŭ în Cernihoi în Ţara Căzăcească pără acmu. Iar în locul lui Anton au pus mitropolit pe Nichifor, grec fiind.

Iară de vară, la văletul 7248, mărs-au soli moscali şi turci de-u hotărît din Iuhurluc dreptu la Buh, în gios turcescu, în sus moschicescu, păn-în fundul Ehorlucului, şi din fundul Iuhurlucului dreptu în Buh, şi din Buh în gios, apa Buhului hotar păn-în Nipru, şi din Nipru în gios, apa Niprului păn' lîngă Vozia, cale de 4 ceasuri din Vozia în sus. Şi au tăiet dreptu la Don, tot din mare, cale de 4 ceasuri în sus, ş-au pus semne, iar din Don în cee parte au lăsat tot moscalilor hotar să fie cu Azac cu Tuman cu tot. Nămai din Or 4 ceasuri cale păn-în Vozia au lăsat cale Crîmenilor.

Şi au trecut şi sol mare moschicescu la Poartă şi sol mare turcescu la moscali cu aşedzimîntul păcii. Şi n-au apucat a agiunge nici solul cel moschicescu la Poartă, nici cel turcescu la Petreburcu, şi i-au agiunsu vestea pe drumuri c-au murit împărăteasa Anna cè moschicească la văletul 7249, octomvrie în 26. Şi au stătut pe drum aciie doi soli, cari unde i-au agiunsu vestea, cîteva dzili, de-u aşteptat răspunsu. Şi pe urmă, viindu-le răspunsu, s-au pornit de s-au dus şi cela la Ţarigradŭ şi celalaltu la Petreburcu. Precum or aşedza, vremea va arăta.

Într-acestu an murit-au şi Carul, împăratul nemţescu. Şi să strîngu crai şi alectorii la tîrgul Amburhu, la alecţie. Ce la ce s-a alege, vremea va arăta.

Într-acestu an let 7248 rădicatu-s-au persi cu toată puterea lor şi au mărsu asupra unui împărat a Indii, anume Gonorŭ. Şi dîndu războiu tari, au biruit persii şi au prinsu şi pe împăratul Indii la mînă viu. Şi i-au luat toat ţările şi apoi l-au lăsat să-i hie birnic. Şi s-au împlut persii de multă avere.

Tot într-această vară, let 7248, la avgust, dat-au o brumă mare, de-u stricat pînele, mălaiele, păpuşoi. Şi păn-în mart nu putusă ara oameni. Şi s-au făcut foamete în ţară, şi de pîne, şi de vin, şi de vite. Scumpete mare, că le cumpăra şi de la Crîm, şi vite şi pîne, şi de la Ţarigradŭ şi den toate părţile, de să scumpisă toate lucrurile: 80 lei, 100 lei părechea de boi, vaca 15, 20 lei. Că şi la Ţarigrad şi la unguri şi în Crîm, şi mai

cu preţŭ decît aice era bucatele toate. Aceste s-au făcut într-acestu an let 7248[1].

Şi împărăteasa Anna, la moartea ei, au lăsat pe un copil mic de 2, 3, luni să hie împărat, cînd a vini la vîrstă, iar pănă atunce să fie pitrop Biron Csenje de Cruleandia, împreună cu alţii. Şi după aceea n-au trecut 2, 3 luni, şi după ce s-au strînsu cnedzii toţi, n-au suferit să fie el cap împărăţiii şi l-au şi făcut surgun, dînd pricină că este liuter.

Iară la văleт 7249 au rămas pitropi împărăţiii Moscului îma copilului, anume Anna, nepoată de sor împărătesii cei bătrîne, şi cu bărbatu-său, Antonie Csenje de Lunimburcu, şi cu un neamţu, anume Işterhaz, şi cu vro 2, 3 cnedzi moscali. Şi pe Menih l-au mazilit, să nu mai fie fert-marşalic, iar pe alţi liuteri ce au fost ofiţeri i-au gonit pe toţi. Şi le-au luat moşiile ce le didese, ş-au rămas să fie iarăşi împărăteşti.

Iară tot întru acestaş an văleт 7249 au început a face gîlceavă craiul şvedzilor, ginerele lui Petru împărat, dzicînd că nu i să cade împărăţia acelui copil, ce să cade să fie împărăţia ficiorului lui, că este făcut din fata lui Petru, sau Elisaftii, fetii lui Petru, care era fată mare la Moscu. Şi au început a scoate oaste şfedzască, fiind îndemnat de Franţoz, adeverind că le-a da agiutor şi bani, cu îndemnătura Turcului. Ce şi moscalii, după ce au simţit, au trimis oaste împotriva oştii şvedzeşti şi i-au bătut prè rău pe şvedzi.

Tot întru acest an văleat 7249, după ce au agiunsu solul moschicesc la Poartă, pentru oarecare pricini neputîndu-să aşedza, au pus împărăţia şi au tăiet capul lui Alecsandru terdzimanului, fratelui lui Gligori-vodă. Şi pe alţi turci, carii fusese la aşedzămîntul păcii împreună cu terdzimanul, i-au făcut surguni, dzicînd cum că au făcut vicleşug, de au viclenit împărăţia şi au învoit creştinilor.

Iară piste 6 luni, la văleat 7250, septemvrii 13 dzilí, au vinit şi lui Gligori-vodă mazilia, şi l-au dus la Poartă cu cinste. Şi în locul lui au vinit Costantin-vodă, ficiorul lui Neculai-vodă Mavrocordatŭ, din Ţara Muntenească, careli au mai fost aice domnu, iară în locul lui Costantin-vodă au mărsu Mihai-vodă Racoviţă cel bătrîn. Atunce au trimis turcii în

[1] Ultimele şase alineate sînt scrise de Neculce, cu excepţia propoziţei de la sfîrşitul primului alineat: «Iar în locul lui Anton au pus mitropolit pe Nichifor, grec fiind».

Țara Muntenească de au tăiet capul unui doftor, anume Testabudza, care acel Testabudza au fost credincios la Poartă. Și cădzind în prepus cum că să agiungè cu creștinii, au fugit 2, 3 ani. Și amăgindu-l turcii cu ferman de iertare, așè l-au prinsu și i-au tăiet capul.

Acest domnu Grigorie-vodă era foarte grabnicŭ și năselnic. Și în dzilele lui să îmbogățise ciocoii, că lua slujbele cu dări și cu mite de la greci. Iară boierii mazili n-avè căutare și rămăsese la sărăcie. Și începusă a-i și boieri pe ciocoi, că să mîndrise, socotiè că n-a mai avè sfîrșit. Iar Dumnădzău este tuturor giudecător dreptu.

Cap. XXV

A doa domnie a lui Costantin-Vodă Neculai, la văleat 7250, octomvrii[1]

După ce au vinit aici Costantin-vodă, ieșitu-i-au toată boierimea înainte cu multă bucurie, știindu-l din domnia dintăi că este om blînd și bun. Și piste 3, 4 dzili au boierit boierii după obicei. Pus-au pe Sandul Sturdze iarăși vel-logofăt, pe Costachi Razul, ce era hatman, vel-vornic de Țara de Gios, pe Iordachi Roset Cilibiul vel-vornic de Țara de Sus, pe Ianache, ce-au fost spătar mare în Țara Românească, frate doamnei lui Neculai-vodă, l-au pus hatman, pe ficiorul lui, Adămițe, ce era cumnat lui Costantin-vodă, l-au pus vel-postelnic, pe Andrieș Roset vel-ban, pe Manolachi Costachi velspătar, pe Ștefan Rusăt vel-păharnic, pe Toader Păladi vel-visternic, pe Ion Bogdan vel-stolnic, pe Chiriță Dracul vel-comis, pe Iordache Roset, ficior lui Ștefăniță Ruset vornicul, vel-medelnicer, pe Dumitrașco Păladi vel-cliucer. Și după ce au boierit pe acești boieri, făcut-au și altă socoteală, că au pus, din boierii mazili, pe Ion Neculce biv-vel-vornic și pe Iordache Dulgheriul biv-vel-postelnic și pe Aristarhu biv-vel-ban să fie giudecători aici în Ieș, dimpreună cu boierii cei mari, la toate trebile și giudecățili și sfaturili să fie nelipsiț. Și le-au făcut și nafacà cîti 50 de lei de boier pe lună. Așijdere au mai ales cîti un boier din boierii mazili și au pus la toati ținuturili ispravnici, și le-au dat ținuturili cu slujbe în mînule lor, și le-au ales răsura să iè

giumătate mai mult decît soțiile lor. Așijdere au ales pe alți boieri mazili, carii n-au încăput la boierii și la isprăvnicii ș-au fost cu boierii-vel sau ficiori de boieri-vel, pe aceie i-au rînduit să-i puie pe rînd pe toți la slujbe. Și le-au rădicat dăjdile, să nu dè nemică, nici ei, nici ficiorii lor. Iară pe alți mazili, carii au fost mai de gios, i-au pus dăjdi ușoare, să dè cineș după putința sa puțin. Așijdere au rădicat și dajdea tuturor mănăstirilor și dajdea tutoror preoților, să nu dè nemică. Și cîți giudecăți să făcè, toate le scriè la condice și giudecătorii din Ieși și ispravnicii de la țară. Și cînd făcè Costantin-vodă Divanuri, toate giudecățili le rînduiè la boieri ori la ispravnici la țară, de li făcè. Și dacă nu plăcè oamenilor giudecata boierilor, viniè la Divan, cu mărturie de la boieri, și vidè domnul mărturia și, pe cum îi părè, le curma giudecata.

Așijdere alesese vro 5, 6 logofeți de taină, de sta de cetiè răvașeli și le făcè răspunsuri, și punè logofătul al treile picete domnească în răvașe și scriè toate răvașeli la condică. Și era și un izbașe, om de curtea lui vodă, de strîngè toate răvașeli de pe la oameni și le scotè răspunsu, fără de nici o cheltuială. Numai cît da diecilor oamenii cîte 2,3 parali de scris răvașeli.

Ispisoacele de moșie, cîte mergè la Divan, toate le scriè la condică. Mănăstirilor le-au făcut obicei vecinilor să lucredze cum au lucrat și mai înainte, cît vor. Iar alți oameni, streini, carii vor șidè pe moșiile lor, să le lucredze cîte douăsprădzece dzile și să le dè și de a dzecea. Iară boierilor și mazililor le-au făcut obiceiu să lucredze cu oamenii lor, carii or șidè pe moșiile lor, cît le-a fi voia și cît or putè. Însă numai acei oameni ce vor șidè pe moșiile lor să lucredze, iar pe alte moșii a altor oameni să nu să întindă a stăpîni. Și pe țară au scos întăi banii steagului, cîte 105 parali de om, cele 5 parali să fie a boierilor ce or strînge banii, iar 100 parali să margă la visterie. Și au aședzat să fie patru cîverturi într-un an. Cîte 105 parali să dè tot omul căsar, iar holteii cei cu părinți să dè cîte cindzăci și cinci de parali. Și le-au dat peceți tuturor, tipărite anume, fețele lor, numele și poreclele. Și după ce s-au cisluit, le-au dat zlotașii izvoade, și la visterie le-au scris la condică.

Și au făcut obicei zlotașii pe oameni, pe țărani, să nu-i supere nemică. Ce dintr-acele cinci parali să-ș cumpere bucati, fîn, ce le-ar trebui. Și alte obiceie rele, ce era mai înainte,

nici unele de acele să nu fie, nici văcărit, nici pogonărit, nici cuniţe, nici adăoşaguri, nici jacuri de ciocoi să îmble pin oameni mîncîndu-i. Şi Ţărîi de Gios le mergè prè bine, iar Ţărîi de Sus, fiind prădaţi de moscali şi fiind lipsiţi de pîine, le mergè mai greu; can fugiè din cei săraci, iar cei mai cu putinţă era mulţămiţi.

Dat-au şi strînsoare mare, de cerca pe oameni, şi pe unde îi afla îi bătè. Şi pe vornicei carii tăgăduiè pe oameni, de nu vrè să-i spuie, îi da pe uliţe şi-i trimitè la ocnă. Mai adeverit-au că, de i-a ieşi somă bună, să poată rădica poroncile împăraţeşti, a rădica boierilor mazili şi mănăstirilor desetina şi vădrăritul. Şi aşè toţi au priimit şi s-au bucurat. Numai vro doi, trii boieri nu le place, şi ciocoilor carii jecuiè ţara. Că la acei boieri să strînsese mulţi oameni pin satele [lor][1], şi alţii nu rămăsese mai cu nime, şi can sta împiedecare aceşti boieri, ca să strice această socoteală, dar nu pot isprăvi nemică. Dat-au şi boierilor celor mari cîte 50, 60 de oameni de scuteală, altora, boieri mazili, cîte 20, cîte 15, cîte 5. Aşijdere au dat şi la giupînese sărace, ca de scuteală, cîte 10, cîte 15, careş după boierie.

Tîmplatu-s-au de-au vinit un turcu de la Poartă cu ferman, să iè pe Lupul sărdariul, ficiorul lui Năstasii vornicul de lemne, pîrîndu-l turcii şi lipcanii de la Hotin că la vremea lui Gligori-vodă cînd au vinit moscalii în ţară, în Moldova, acel Lupul sărdariul să fie fost umblat ajungîndu-să cu moscalii. Şi după ce s-au dus moscalii, l-au pus măria-sa Grigorii-vodă ispravnic pe ţinutul Hotinului, şi i-ar fi jecuit pre turci şi pre lipcani, fiind vreme turburată, şi este hain şi este bogat, de are mulţime de bani. Şi fermanul scriè la măria sa Costantin-vodă să caute să-l trimită pre Lupul sărdariul şi să-i scrie tot ce va avè. Iară măria sa Costantin-vodă nu s-au îndurat, nici s-au grăbit, ce au chemat pre boierii cei mari şi pre alţi boieri mazili şi pre călugări, pre egumeni şi pre neguţitori şi pre turcii balgii şi i-au întrebat pre toţi pentru Lupul sărdariul cum ştiu: «Fost-au hain?» Deci boierii şi călugării, egumeni şi neguţitorii şi turcii balgii au mărturisit cu toţii cum nu-l ştiu pre Lupul sărdariul să fie fost hain. Şi aşa făcînd mărturie de la toţi, măria sa Costantin-vodă au trimis

[1] Adăugat de mine.

la Poartă, scriind la prietinii mării sale cum că-i este năpaste Lupului sărdariului. Şi aşa au isprăvit de i-au dat pace. Numai au cheltuit o sută de pungi de bani, şaptedzăci pungi au dat Lupul sărdariul, iar doaodzăci şi cinci de pungi au dat măria sa Costantin-vodă şi boierii, şi l-au scos. Iar mai pre urmă au dat Lupul sărdariul şi aceli doaodzăci şi cinci [de pungi][1] de bani şi au plinit o sută de pungi de bani de au dat şi au hălăduit.

Tot întru acelaş an 7250, de primăvară, venit-au cîteva havalele asupra ţării de la Poartă: să facă opt sute de salahori şi o sută şi cindzăci de cară la cetate la Vozia, să o zidească den nou să o facă, aşijdere şi cîteva mii de chile să li cumpere şi să le trimită la Ţarigrad, aşijdere şi cîteva pungi de bani să dè la omul lui casap-başe să cumpere pentru sulgeria împărătească. Aşijdere şi solul moschicescu s-au pornit de la Ţarigrad să margă la Petruburgu, la Moscu, şi ajungînd la Tighine, din oarecare pricini au şedzut vro trii luni de dzile de au iernat pănă în primăvară. Şi au rînduit măria sa Costantin-vodă pre dumnealui Costachi Razul vel-vornic de Ţara de Jos de au purtat de grije pentru tot conacul de bucate şi ce au trebuit, că aşa era poronca de la Poartă. Şi făcusă ţinutul Orheiului şi ţinutul Lăpuşnii ca vreo trii sute de cară, de sta pentru treaba solului, că era ca la o mie şi cinci sute de oameni şi mai bine cu solul. Şi purcegînd de primăvară din Tighine, l-au dus pănă la hotarul leşescu. Şi tîlnind pre solul cel turcescu, l-au adus şi pre acela tot cu cheltuiala ţării, pănă l-au trecut Dunărea la Gălaţi. Care au cuprinsu aceste havalele cîteva sute de pungi bani. Şi nemică beilicuri în ţară nu s-au făcut, ce tot cu bani au plătit măria sa Costantin-vodă din soma cîverturilor. Numai, înglotindu-să cheltuiala, n-au fost numai patru cîverturi în anul dintăi, ce au fost şase cîverturi.

Lăsînd ale pămîntului Moldovii, acmu am scris ale strainilor ce s-au lucrat în anul 7250.

Zăbava solului moschicescu ce au zăbăvit la Tighine n-au fost altă pricină fără de cît la Petruburgu tîmplîndu-să de scotè epitropii împărăţiii oastea cè mare, polcurile cele împărăteşti carele să cheamă Preobrajenschii polcu şi Simionetschii polcu, ca să margă asupra şvedzilor. Şi era foarte

[1] Copistul a sărit la transcriere cuvintele puse în paranteză.

cu supărare mare oștenilor, fiind vreme de iarnă. Şi ieşind toată oastea din Petruburgu afară şi aşedzindu-să cu obuzul, au triimis pre taină la Elisavet, fata lui Petru împărat, care era fată mare, ca să margă la oaste, să o rădice să le fie împărătească. Deci şi è fiind supărată de epitropi şi vădzind că umblă lucrurile prost şi împotrivă, s-au sculat de la casa ei pre taină într-o noapte şi s-au dus de au întrat în oştile împărăteşti. Iar oştile împărăteşti vădzindu-o, foarte s-au bucurat şi îndată i s-au închinat şi au priimitu-o cu mare bucurie, rădicîndu-o să le fie împărătească. Iară împărăteasa Elisavet au poroncit de au schimbat toate vărţile pre la toate porţile şi au şi triimis cîte doao, trii sute de slujitori şi cîte un ofiţier cap. Şi sosind la porţile cetăţii, le-au şi deschis îndată cei dinlăuntru. Şi aşa au mărsu pre la toţi epitropii şi i-au prinsu pre la gazdele lor. Iar mergînd şi la Menih şi vrînd să-l prindză, au început a să pune împrotivă, şi pănă a-l prinde, au perit vreo cinci, şase moscali. Şi au perit şi din oamenii lui Menih vreo cinci, şase. Şi aşa prindzindu-i pre toţi epitropii, i-au închis într-un turnu de piatră. Şi sculîndu-să şi împărăteasa Elisavet tot întru aceeaş noapte cu toată oastea, au purces şi au mărsu la curţile împărăteşti şi au cuprinsu curţile de toate părţile şi au prinsu cu taină toate vărţile, de n-au ştiut nime nemică pănă ce au sosit la uşile curţilor împărăteşti. Deci nu s-au putut apuca de nemică. Şi întrînd în curţile împărăteşti, împărăteasa Elisavet a doa dzi au şi trimis surguni pre împărăteasa Anna şi pre bărbatul său Antonie Csenje de Luţimburcu şi pre copilul lor Ioan Antonieviciu la ţara lor Luţimburgu. Şi aşa pornindu-i, au început a trage clopotile şi a slobodzi puşcile celi mari şi au început a dzice în trîmbiţe şi a striga: «Vivat, vivat, vivat!» şi a dzice: «Întru mulţi ani să trăiască împărăteasa Elisavet». Deci împărăteasa Elisavet mergînd la biserică şi coronîndu-o să fie împărătească Moscului, după ce au luat samoderjavie, adecă stăpînirea împăraţiii, au cinstit pre toţi ofiţierii şi pre toţi slujitorii.

Lăsîndu acmu cele streine, vom scrie iarăş a pămîntului Moldovii.

Aşijdere măria sa Costantin-vodă au mai socotit pre unii din ficiorii de boieri carii nu putè să încapă în boierie şi era ficiori de boieri mari şi de neamuri, şi începusă acmu unii şi a îmbătrîni şi nu mai încă pe la boierie, că de la o vreme

încoace era tot unii. Iar măria sa Costantin-vodă au socotit de au făcut dreptate și au început a-i boieri și pre aceie ce era căzuți din cinste. Mai socotit-au măria sa Costantin-vodă pentru școali de învățătură, de le-au mai întărit școalele cele elinești și cele slovenești. Așijdere au mai făcut școali de învățătură și lătinești și arăpești, și au dat știre tuturor mazililor în toată țara ca să-ș aducă copiii la învățătură la școală, ca să învețe orice limbă le-ar fi voia, pentru ca să să afle oameni învățați și în pămîntul nostru al Moldovii, precum sînt și printr-alte țări și părți de locu. Iar dascalilor li să da plata din vistieria domnească. Așijdere au dat poroncă la toată boierimea să-ș aducă scrisori ce or avè pre moșiile lor, să le scrie la condică, ca să să mai curme gîlcevile.

Socotit-au măria sa Costandin-vodă și pentru pîrcălăbiile de pre la tîrguri, avînd obicei pîrcălabii de luoa osăbit di cei doaodzăci de bani, mai luoa și cîte doao ocă de vin de bute de vin sau de horilcă, orice feliu de băutură ar fi fost. Și pîrcălabii nu luoa numai aceli doao ocă, precum era obiceiul, ce luoa nește tidve mari cîte de patru, cinci ocă, de jecuiè oamenii și neguțitorii, spărgîndu-le buțile. Iar măria sa Costantin-vodă au stricat acel obicei rău, să nu mai fie, să nu mai iè pîrcălabii tidve și oce de vin și de horilcă, ce numai să iè pîrcălăbiile drept pre obicei cîte doi potronici de car, iar mai mult să nu supere oamenii și neguțitorii. Așijdere toate mănăstirile le-au dat să fie în sama mitropolitului și a episcopilor pre la eparhiile lor, ca să le iè sama egumenilor și călugărilor, să nu le prăpădească viniturile moșiilor și a bucatelor ce or avè fără de ispravă, precum făcè mai înainte vreme.

Făcut-au milă și întăritură la patriiarhia Alecsandriei, de au închinat mănăstirea Hangul, ca să-i fie cîte di ceva agiutoriu, pentru că această mănăstire o au fost închinat mai înainte vreme răpăosatul părintele mării sale, Nicolaievodă. Și avînd patriiarhia și hrisov, au socotit și măria sa Costantin-vodă de o au închinat iarăș la patriiarhia ce mai sus s-au dzis, la Alecsandria.

Iară în dzilele mării sale lui Costantin-vodă vinit-au și prè fericitul părinte chirio-chir Parthenie, patriiarhul al Sfintei Cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina. Și priimindu-l măria sa Costantin-vodă cu bine, și osăbit de milă ce au făcut măria sa de au dat și au întărit Sfîntul Mormînt

a Domnului nostru Isus Hristos, au închinat și aceste patru mănăstiri, anume Tazlăul, Caşenul și Soveja și Pobrata. Care dentru aceste mănăstiri, Tazlăul, Caşenul și Pobrata mai fusese închinate și mai înainte vreme la Sfîntul Mormînt, și la vreme de nepace le-au fost dât de bună voie patriiarhul de Ierusalim iarăș pre sama călugărilor moldoveni. Iar aşedzindu-să pacea și fiind mănăstirili cîte cu ceva vinit, au socotit măria sa că este lucru cu cale să fie închinate mănăstirile iarăș la Sfîntul Mormînt a Domnului nostru Isus Hristos, să să ajutoredze și să să întărească Sfîntul Mormînt, carele este de folosul mîntuirii a toată creştinătatea.

Iară în anul 7251, în luna lui iulie în şase dzile, vinit-au și lui Costantin-vodă veste de mazilie. Că tîmplîndu-să la Ţarigrad de au luat domnia Ion-vodă Mavrocordat, frate lui Costantin Mavrocordat, triimis-au omul mării sali aici la Iași, la boieri, cu cărți, puindu caimacami pre dumnealui Sandul Sturdze vel-logofăt și pre dumnealui Costache Razul vel-vornic. Iar preste doao săptămîni sosit-au și turcul capegi-başe, și cetind fermanul iulie în doaodzăci de dzile și odihnindu-să măria sa Costantin-vodă încă dzece dzile, și grijindu-l bine cu de toate cele ce i-au trebuit la purces și pre la toate conacele, purces-au în dzi întăi a lui avgust. Şi au mărsu la Poartă, la Ţarigrad, cu cinste și, neplinind anul mazil, au luat iarăși domnia Ţării Muntenești. Iar aici la noi în Moldova au vinit domnu măria sa Ion-vodă Mavrocordat.

GLOSAR

A

acătare — cum trebuie, bun la ceva, serios.
aciiaș — de asemenea
acolesi, a să — a se lega de
adăoșag — impozit suplimentar, suprataxă
adet — obicei
afendi, afende avende (efendi) — domn, formulă de adresare
agemoglani, iamoglani — copii de casă creștini la Poartă.
agărlîc — bagaj
agonisită — folos, leafă, avere
ai — ani
ajoturi, a — a ajuta
alamani — nemți
alege, a — a hotărî
alegînd — exceptînd
ales — mai ales
alesătoriu — hotarnic
amestecătură — intrigă, tulburare
amirosi, a — a bănui, a simți
amistui, a — a suporta
amistui, a să — a se ascunde
amînă — în mînă
arbănaș — albanez
ardzehal — jalbă
aret, — pază, apărare, gardă
articèle — jalbe
ascuți, a să — a pîndi
assaul — căpetenie căzăcească
astruca, a — a îngropa
așeși, așeș — tot așa, chiar așa
ataman — căpetenie militară căzăcească
atocma — întocmai
atșirif — poruncă a sultanului
au — sau

B

balgiu, balgeu — negustor turc de miere
balimez — tun mare, bombardă
baraiam (bairam) — sărbătoare musulmană
barat — privilegiu turcesc
barilcă — butoiaș
basnă — basm, poveste, scornitură
bașcă — bastion
băjănii — fugari
bei — guvernator al unei provincii turcești
beilic, beilîc — dar sau muncă făcute gratuit pentru domnul țării, boieri, sultan

beleag — tabără de regrupare a oastei
belitură — jaf
beşlii — ostaşi turci
bişug (bivşug) — belşug
bîhniş — mlaştină
bogaz (boaz) — strîmtoare a mării
bogdani — moldoveni
bogoiavlenie — bobotează
bosnean — originar din Bosnia
botcă — caleaşcă
brudiu — tînăr, necopt
busurman — mahomedan

C

cabaniţă — mantie de catifea
caftan — haină de ceremonie
caiuş — arcan, laţ din curele
calaur, calaor — gardă, patrulă
caló — călău
can — cam
canavaţă — pînză groasă, cu fire rare
cap de price — motiv de ceartă
capigiu — demnitar turc însărcinat cu mazilirea domnilor
capişte — templu
caripiţi — oşteni turci
catargă — corabie, în special galeră
cataroie — dambla, apoplexie
cauzilieri — soldaţi turci de gardă
cazascher — judecător turc de rang înalt
cazîlbaş — persan
cealma — turban
ceambul — detaşament turcesc (tătărăsc)
ceauş — agent al sultanului
cehei, a — a sîcîi, a necăji
ceir — loc cu iarbă, neîngrădit unde pasc caii
celebiu — om cu purtări alese
celednic — slugă, argat
ceprag — firet, găitan
ceretei — tufiş
cetlui, a — a tortura
cetvertoc — joi
chelar — cămăraş
chervăsărie — vamă turcească
chiar — clar, limpede
chihaie — intendent al vizirului, subofiţer
chizăş — chezaş, garant
chibzui, a — a alcătui, a redacta
cifert — sfert
cineş — fiecare
cinie — faianţă
cinsteş — arătos, impunător, frumos
ciorti, a să — a se certa
cislui, a — a stabili impozite pe categorii sociale
ciudesă — lucru minunat, de necrezut
ciudi, a să — a se minuna, a se mira
ciudotvoreţ — făcător de minuni
ciuluc — vale seacă
cîndai — poate
cîşlă — stînă de cîmpie
cliros — cler
colegát, colegatîu — aliat, tovarăş de arme
comanic — cămăraş
conac — popas
concenie — sfîrşit
contăş — haină domnească, lungă, îmblănită
cornărit — impozit pe vite cornute
coş — tabără, lagăr
credzut — de încredere
crijeci, crizeci — cavaleri cruciaţi
crîmean — locuitor al Crimeii
croşnă — povară purtată de obicei în spate
crunta, a să — a se păta cu sînge
cuhne — bucătărie
culuc — pază militară, strajă, gardă
cumănac — căciulă de lînă
cumuc — populaţie de limbă turcă din Caucaz
curătură — teren agricol între vii şi livezi

D

dabilă — dare
dajde — tribut
dece, dice — de aici, apoi, pe urmă
dédina — obicei, datină
dedinsu, dedînsu — mai ales
deli — nebun
desetină — dijmă, a zecea parte din produse
desmierdăciune — petrecere
deusebi — îndeosebi
dezbate, a să — a se elibera
diac — secretar, grămătic
diiată — testament
direse — privilegii scrise
dispărțit — deosebit
divă — mirare
dni — zile
dobîndă — izbîndă, biruință, pradă de război
dodeială, dodiială — atac, hărțuială
domnișor — pretendent la tron
donț — cazac de pe Don
dorobani, dărăbani — mercenari pedeștri în oastea Moldovei
dosi, a — a scăpa cu fuga
dostoi — a îndestula
dova — rugăciune, slujbă religioasă (la turci)
draganiia — oaste de dragoni
drege, a — a sluji
dric — mijloc, în toi
drîmbă — ceată
dropică — hidropizie
dub — închisoare
duh — gînd, ambiție
durît — huruială
dvorba — slujbă
dvoreală — gospodărie, chiverniseală
dvoran — curtean
dvori, a — a gospodări, a face treabă
dulceață — blîndețe
dușegubină — amendă pentru crimă

E

endronida — manta de iarnă
ereu, iereu — preot
ermuluc — manta cu mîneci

F

farmută — discuție, tratative
fățărie — parțialitate, ipocrizie
fedeleș — butoiaș
feleandraș — stofă de Flandra
feredeu, feridiu — baie
ferință — apărare
ferman, fărman, farman — ordin scris al Porții
ficlean — viclean, trădător
fîrși, a — a sfîrși
fortună — furtună
fotaze — acoperămînt de paradă pentru cai
frențit — sifilitic
friji — cai de Frizia
fum — gospodărie, casă, familie
fumărit — bir pe casă
fuște — lance
fuzie — un fel de pușcă

G

galion — corabie mare de război
geabhană — muniție de război
geambaș — intrigant, înșelător
geamí — moschee
ghiaur — trădător, necredincios față de Poartă
gîlceavă — bătălie
gligan — porc mistreț
globnic — cel care încasa amenzile
glogozală — amestecătură, dezordine
gospodstvo — domnie
goștină — impozit pe oi și porci
greață — supărare
greime — grosul armatei
grijit — îngrijorat
gros — închisoare

groznic — amenințător
gubernat — guvernator, ocîrmuitor

H

habeșii — abisinieni
hadîmb — eunuc
hagimesc — persan, oriental
hainlîc — trădare, răzvrătire
halca — joc cu lancea
har — răsplată
harariu — țesătură groasă și rară din păr de capră
harmată — tun
harț — luptă individuală
hasăchiu — agent trimis de sultan
hatar — hotar
havalé — ordin dat de Poartă pentru plata tributului
hazna — vistierie
haznătar — vistier
hăicăi, a — a huidui
hălădui, a — a fugi, a scăpa, a trăi bine
hămei, a — a fugi, a scăpa, a trăi bine
hărăț — ostaș de hărțuială
heregie — monetărie
hier — stemă
hiiastru — fiu vitreg
hirarga — gută
hișpan — spaniol
hitcăi, a — a alunga, a fugări
hîndii — indieni
hînsari — oșteni liberi
hloabe — oiște
hochim — poruncă a sultanului
holotă — gloată
horde — ținuturi deosebite
horodovii — de oraș, orășenesc
horvățesc — croat
hotară — moșii
hotincean — locuitor din Hotin
hotnog — sutaș, căpitan
hramăt — zgomot, freamăt
hraniță — graniță
hrof — grof
hunut — cnut

I

ialoviță — vacă mare, grasă, impozit pe vaci
iaspis — piatră semiprețioasă, jasp
iaz — șir de cadavre
iepaș — hoț de cai
ierbărie — depozit de praf de pușcă
ijdări — a-și trage originea
imbir — condiment, o plantă indiană
imbrihor — intendent al grajdului sultanului
iniceră — armă pentru ieniceri
iulit — ofilit
iușor, iușoare — ușor, ușoare
izbașe — secretar al Curții domnești
izgon — grup redus de ostași folosit la manevre ușoare
izvod — copie, listă, condică, registru
izvodi, a — a traduce, a copia

Î

îmă, îmmă, înmă — mamă
îmbi, îmbe, umbe — amîndoi, amîndouă
îmblete — intrigi
îmbuca, a — a pîrî
îmbunătură — făgăduială, lingușire
împărechiiere — vrajbă
împărțit — vrajbă
împărțit — despărțire
împinge, a — a alunga
împizmuluit — învrăjbit
împle, a — a împlini
înaljosul — umilire, pagubă
încăși — încă, chiar
încleșta, a să — a însoți

încrop — apă fierbinte
încruntat — însîngerat, rănit
îndărăpta, îndirepta, a — a se retrage
îndelunga, a — a amîna, a prelungi
îndreptare — poruncă, privilegiu, așezămînt domnesc
înfîrtăți, a să — a se înfrăți
îngloți, a să — a forma gloată
întemeie, a să — a-și consolida conducerea
întorsu — înapoiere
învăluitură — neajuns, necaz, supărare

J

jac — jaf
jalovanie — dar făcut de domn unui supus
jăriște — loc ars
joimir — lefegiu polon

L

lacumiț — guvernatorul unei provincii
lascav — prietenos, glumeț
lăduncă — bidon, cartușieră
leată, leat — an
leav, leah — polonez
lefegiu, lefeciu — mercenar
legătură, a cădea la — a cădea prizonier
limbă — popor, neam
lipcan, lepcan — tătar din Hotin
liuter, lotor — luteran
lisovți — cazaci
litie — rugăciune, litanie
liubonic — bucuros, prietenos
livinți — oșteni de oaste ușoară
logi, a — a lovi
loitră — scară folosită la asaltul cetăților
lume — lumină

M

mainte — mai înainte
mancă — doică
mansip, mansup — slujbă, demnitate
marmaziu — vin
mas — popas
maștihă — mamă vitregă
mazîl, mazil — domn sau boier scos din funcție
măraz — necaz
măscări, măscării — petreceri, chefuri
mecet — templu turcesc
med — hidromel
meree — neîntreruptă
meserniță — măcel
meseța — lună
mestei — ciorapi de piele fină, colorată
meșterșug — șiretenie militară
mezil, mezîl — poștă
mijloc — mijlocire, intermediu
mistui, a să — a se ascunde
mitarnic — care ia mită
mîglă — grămadă
mîneca, a — a se scula devreme
mîrzac — căpetenie tătărască
mîzdă — mită
mortasipie — taxa plătită la vînzarea mărfurilor
moșan — moștenitor, localnic
mucaré — un anume impozit
muftiu — șeful religiei mahomedane
mujicime — țărănime
mulaleli — preot turc
musap, musaip — om de încredere al sultanului
mușcatin — vin
mutaferachi — călărești turci

N

nafacă — salariu, pensie
namestnic — locțiitor
năpastă — bir nedrept, pacoste, învinuire nedreaptă

năpusti, a — a neglija
năsîlnic — puternic, violent, sălbatic
Născutul — Crăciunul
năvrapi — oşteni turci
nebun — rău, care nu e bun
negrijit — nepregătit
neîngăduinţă — luptă, tulburare
nemernic — om străin, venetic
nemeş — nobil ungur
nepărăsit — fără încetare
nepestită, nu pestiţi — nu peste mulţi
nepricestuit — neîmpărtăşit
nesămnat — nescris
neştene, neştine — cineva
netocmai — dărâmite
nevăzut — urît
nevoinţă — zel
nevoitor — zelos
nezlobiv — nevinovat
ni...ni — cînd...cînd
noajă — haită
nohai — trib de tătari de pe Don
notceagoşu — nobil maghiar

O

oardă, ordie, ordă, urdie — oaste tătărască sau turcească
oarece — puţin, întrucîtva
obicină — obicei
oblici, a — a afla
obîrşi, a — a termina
oborî, a — a doborî
obroc, oboroc — tain
obsides — zălog
ocină — moşie ereditară
ocop, opcop — şanţ de apărare
odăi — cazărmi
odoacă — chiar, încă, pînă şi
olat — regiune, provincie
olăcar, olocar — curier
olecăi, a să — a se văita
olofani — ieniceri
omilenic — omenos, binevoitor
orînduială — impozit, dare
ort — monedă divizionară
oscîrbi, a să — a se sătura, a se supăra
osebi — separat, aparte
oşti, a să — a porni război
otac — tabără, lagăr
oturac — popas mai lung

P

paici — soldaţi din garda domnului sau a sultanului
palancă — cetăţuie, întăritură
pără — pînă
părcan — întăritură
părincu — mei, păring
pătaşcă — targă
pelivan, peilivan — acrobat, saltimbanc
perifan — celebru
pestiţi — mulţi
petrecător — călăuză
peţiană — pană
pisăric — demnitatea de pisar
pistreală — distanţa egală cu o aruncătură de săgeată
plean — pradă de război
pivă, pioa — tun de asediu
plaşcă — bacşiş
platnic — răspunzător
pobedi, a — a învinge
podan — supus, clăcaş
podcomori — cămăraşi
podghiaz, poghiaz — incursiune de jaf
podobii — calităţi
podscarb — vistiernic polon
a poftori — a repeta
pogonărit — impozit pe vii
pogrebanie — înmormîntare
pohod — marş
pohonic — cal de paradă
pohvală, pofală — laudă, slavă
poimadă — mulţime de oameni
pojivăi, a — a lua în folosinţă
pol — jumătate
polata — palat

polc — regiment
politie — purtare cuviincioasă
polog — întins la pământ
pomăzuit — uns la domnie
ponoslu — pîră, dojană
pont — punct
popreală — arest
poprişte — măsură de lungime, milă
porușnic — căpetenie militară polonă
poticală — păţanie, înfrîngere
potronic — monedă poloneză
pozvolenie — permisiune
pravosloviia — ortodoxie
prepune, a — a bănui
price — conflict
pricistui — a împărtăşi
priinţă — favoare
prileji, a să — a se întîmpla
pristav — supraveghetor
pristăvi, a — a ceda, a fi de acord
pristăvi, a să — a muri
proci, i — şi celelalte
prost — simplu
proşcă, proaşcă — ţintă
puhă — bici mare
puhlibuitor — clevetitor
puiurdi, a — a trimite un ordin scris
purtătoriul — conducătorul
puşcă — ţun

R

raft — harnaşament
raia, raie — ţinut aflat sub stăpînire turcească
raitar — oştean neamţ, cavalerist
rădica, a — a desfiinţa
rădicătură — înlesnire, uşurare
răestrovi — înregistraţi (oşteni)
răgulă — gintă, neam, seminţie
răntuna, a — a răsturna
răsări, a — a se pierde, a se rătăci
răsipitor — călcător (de lege)
răsplăti, a-şi — a se răzbuna
răsufla, a să — a trece
răsură — impozit suplimentar
rătui, a — a scăpa pe cineva dintr-o situaţie grea
răzădent — locţiitor
rediu — pădurice
reimentar, răimentar, rementariu — comandant de regiment
roată — unitate militară
rocmistru, rohmistru — căpitan polon de cavalerie
rocoşi, a să — a se răscula
rost — gură
rumtă, ruptă — impozit personal

S

sacaluş — tun mic, bombardă
saivan — cort deschis
salt — singur, fără trupe
samiş — atent, exigent
samoderjavie — autocraţie
sangeac — steag otoman
sarascherlîc — comandantul unei armate turceşti
săciui, a — a tăia (pădurea)
săcrii, săcrei — lăzi, cutii
săim, săimu, seim — dieta poloneză
sălişte — vatra satului
scăpat — scăpătat, sărăcit
schimni-aga — reprezentantul Porţii care-l instala pe Domn.
scîrbă — supărare
scîrşca — scrîşnea
sconcenie — moarte
scopos — intenţie
scutelnic — scutit de unele biruri
simedriu — Sf. Dumitru
sindighistru — soldat turc
singeac — steag
slim — adunare tătărască
socotitoriu — guvernator
solaţi — arcaşi turci
sorbitoriu — setos de sînge
spijă — fontă
spogîrniceală — cataramă

stolit — așezat în ordine de bătaie
streleți — arcași
subași — polițiști turci
suleimanuri — cosmetice

Ș

șafar — rang nobiliar polonez
șahmarand — brocart
șalvir — înșelător, mincinos
șavgău — săpător la sare
șăici — luntri, bărci
șigubină, șugubină — amendă pentru omor
șipuri, a să — a se strecura
șleah, șleau, șleav — drum
șlic — căciulă de blană de samur
șpagă — sabie
șpan — conte, nobil

T

tabie — redută, fort, întăritură
table — scrisori, acte
taină — loc ascuns
talhîș — raport întocmit de vizir
tar — povară
tălpiz — viclean, intrigant
tefericie — petrecere, distracție
temeiu — tabără de bază a oștii
terziman, tergiman, tărdziman — interpret, dragoman, tălmaci
ticăit — ticălos
tij — la fel, de asemenea
tiron — oștean roman
titluș — titlu
titor — ctitor
tocmitoriu — comandant, conducător, guvernator
trezvi, a să — a se trezi
tult — monedă divizionară
tursunuc — postav
țvorebnic — boier, curtean

Ț

țarină — teritoriu, moșie
țărmuros — cu maluri abrupte
țenchiu — țintă, sfîrșit, margine
țiitoriu — stăpînitor
țigănărit — impozit pe robii țigani
țîncă — cățea

U

ucaz, ocaz — ordin
unghiu — monedă ungurească de aur
umblătoare — closet, latrină
umple, a — a împlini
unde — prin urmare, de aici
unoglasnică — vocală
uric — act de privilegiu
urșinic — stofă de catifea ori mătase
urzi, a — a începe o lucrare

V

va — vrea
vartă — strajă, pază
văcăret — impozit pe vite
vădrărit — impozit pe vii
vă leat — în anul
văs că — se pare, pesemne
văznosi, a să — a se fuduli
vecinie — șerbie
vedi, a să — a ieși la iveală
veleat — an
venitic — venețian
vezir azem — marele vizir
viitor, venitoare — cel (cea) care vine
vivor, vicol, vivoară — vifor, viscol, viforniță
vîlfă, vîlhvă — glorie, faimă
volnic — liber

volnicie — putere, privilegiu
voloșin — român (în lb. polonă)
vtorago — al doilea

Z

zacingui, a — a aduna, a strînge
zacuții — străji
zahara, zaharea — provizie
zaman — ocazie, prilej
zamcă — întăritură, bastion, fortăreață
zapciilîc — împlinire, execuție a dărilor
zapis — contract, act, înscris
zapt — posesie, stăpînire
zarvă — război
zasluga — răsplată
zatocenie — exil
zăhăială — tulburare, necaz
zăticni, a — a stingheri, a tulbura
zburdăciune — desfrînare
zeefet — chef, petrecere
zlobiv — răutăcios
zlot — monedă
zlotaș — slujbaș care încasa dările
zorba, zorbalîc — răscoală, revoltă
zugrăvit — înșelător, aparent
zvori, a — a sluji

Redactor : VIORICA NEAGU
Tehnoredactor : GH. CUCOȘ

Bun de tipar 24.01.1987. Apărut 1987
Coli tipar 28. B10486

Comanda nr. 60 203
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr.1, București,
Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ

Consultate de autorii sintezelor moderne de istorie națională ca izvoare de primă mînă, valorificate de cercetătorii fenomenului literar, care au găsit în ele secvențe capitale ale năzuinței de alcătuire și șlefuire a scrisului „artist" (în literatura română veche a fost chiar instituit un **gen al literaturii cronicărești),** cronicile românești, mai cu seamă cele din veacul al XVII-lea (și operele celor trei cărturari – Ureche, Miron Costin și Neculce, existenți în antologia de față, sînt pilduitoare în acest sens), au reprezentat contribuții fundamentale la complexa strădanie de înstăpînire a limbii naționale în cultură, la cizelarea tiparelor și matricelor stilistice ale scrisului românesc.

DAN HORIA MAZILU

Lei 15,50